

GYAKORLATI
KOMMENTÁR
MÁRK EVANGYÉLIOMÁHOZ

IRTA:
KECSKEMÉTHY ISTVÁN.

— 1933. —
NYOMATOTT A „C. GRAFICA” KÖNYVNYOMDÁBAN, CLUJ-KOLOZSVÁR.

ELŐZETES MEGJEGYZÉS

E könyvben bizonyos egyenetlenségek, sőt anachronizmusok is találhatók, amelyeknek nem ugyan mentségére, de magyarázatára szabad legyen felemlítenem a következőket. 1. Mikor már az egész conceptio kész volt a régi bevett tudományos alapon, a munka előhaladott stádiumában jöttem rá, hogy a Mk evangyéliuma (sőt a többi sem) nem az, aminek általában tartják. A szöveg részletes boncolása közben fedeztem fel u. i. Mk művének eredeti szerkezetét és ezzel együtt azt is, hogy nem prózában, hanem az ószövetségi próféciaák módjára kötött alakban van írva. Ez alapon tehát újra át kellett dolgoznom az egészet. 2. Ez a munka már 1917 pünkösd havában készen volt és azóta mind eddig hiába várta a kiadást. De erről többet nem szólok, mert igazán *difficile est satiram non scribere*.

A ritmus megállapítása, az egyes vers-szakok és sorok beosztása természetesen sem tökéletesnek, sem véglegesnek nem mondható. Jól tudom, hogy a strófák kicsiszolása még igen sok aprólékos munkát igényel, és, ami fő, igen beható és az evangyéliomi elbeszélések írói szellemével congenialis új szövegkritikát. Én e tekintetben természetesen csak az ismert kritikai kiadásokra voltam utalva. A *Textus Receptus*on kívül, mely a ritmust, bár nem mindig, de általában a legtöretlenebbül őrizte meg, a következő kiadásokat használtam: H. A. *Schott*, Lipcse, 1839; *Tischendorf*, 1859, 1865 és 1884; Fr. *Schjott*, 1897; A. *Huck*: *Synopse*, Freiburg, 1898; *Nestle*, Stuttgart, 1898; H. von *Soden*, Göttinga, 1913. A különböző magyar fordításokra rendszerint utalok a magyarázatban.

A SZERZŐ.

A) AZ ŐSEVANGYÉLIOM

KÖZÖS ANYAG; KÜLÖN ANYAG

A kánonban lévő evangyéliumok mind valamely ősforrásból merítették anyagjukat; ezen kívül még egymásból, az újabbak a régiekből. Hogy a három első régiebb, mint a negyedik, az nem vitás; de, hogy a három első közül melyik a legrégiebb, melyikből merített tehát a másik kettő; vagy, hogy nem volt-e még egy annál is régiebb ősevangyélium, amely azonban elveszett: az még ma is eldöntetlen kérdés. Próbáljunk erre a kérdésre úgy felelni, hogy tegyünk félre minden theoriát és hypothesis-t, és vegyünk elő egy ollót. Vágjuk ki a három első evangyéliumból mindazt, ami mind a háromban megvan; azután azt, ami csak kettőben közös; végül így ott marad az, ami mindeniknek külön vagyona. És ekkor kilűnik, hogy Lk ilyen darabbal kereken huszonnégygyel dicsekedhetik, Mt tizenkettővel, Mk pedig nem szólva 4, 26—29-ről, melyről alább lesz szó, csak kettővel, és ez 7, 31—37: a Tyrus-Sidon vidéki siketnéma; és 8, 22—26: a betsajdai vak meggyógyítása. De kétségtelen bizonyítéka van annak, hogy ezeket is, vagy legalább is az egyiket, ismerte a másik kettő, vagy legalább is Mt. Mt 15, 29—31. u. i, egész világosan Mk 7, 31—37. alapján festi az általános helyzelet, tehát ismeri e locust, sőt a siketnéma meggyógyításának történetét is, mert — bár kibővítve — átveszi Mkból e történet záradékát is, mely azt a csodálkozást szögezi le, melyre ez a specialis eset a sokaságot indította. Látszik, hogy magának az eset lefolyásának elmondását akarva kertüli. Ennek okát pedig könnyen megtalálhatjuk abban, hogy a gyógyításnak itt leírt módja már nem felelt meg a Mt Jézusról táplált felfogásának. Mutandis mutatis ugyanúgy folyt pedig le a betsajdai vak meggyógyítása is; egészen biztos alapunk van tehát annak feltevésére, hogy Mt azt is ismerte és akarattal mellőzte ódonága miatt. Meg azért is, mert az azon a helyen, ahova Mk parainetikus célzattal tette, a Mt beosztásának nem felelt meg, és ő különben is két hasonló esetet (9, 27—31 és 20, 29—34, mely utóbbi Mk-kal is közös) is mond el, melyek az ő messiásfogalmának jobban megfelelnek. Lk-ra, akinek Mk-tól való függése különben sem vitás, mindez még fokozottabb mértékben áll.

Ha pedig Mk anyagából azt vizsgáljuk, ami a másik kettő közül csak az egyikben van meg, akkor is úgy találjuk, hogy az,

akinél az illető darab nincs meg, öntudatos kritika alapján mellőzte azt, mint ami vagy az ő felfogásának, vagy írói céljának nem felelt meg. Ilyen sem sok van különben. Mt-ban nincs meg Mk 1, 21–28: a kapernaumi zsinagógában; mert ő a kapernaumi történeteket (Mk 1, 21–34) tárgyelrendezési okból mind átteszi a hegybeszéd utánra, ott pedig, 8, 5–13-ban, a kapernaumi százados történetével helyettesíti ezt, mely ugyanezt a gondolatot szemlélteti, hogy t. i. Jézus teljhatalommal parancsol a lelkeknek; de egyben alkalmas arra is, hogy a zsidókhoz egy komoly intés kapcsoltsassék hozzá. Nem találjuk Mt-ban a Mk 9, 38–41-et sem: az idegen ördögűzőt; mert annak morálja: „aki nincs ellentünk, velünk van”, ellenkezik az övével: „aki velem nincs, ellenem van”, (Mt 12, 30). És végül, ami talán legjobban feltűnik, nincs meg Mt-ban Mk 12, 41–44 sem: a szegény özvegy asszony fillére. De ennek okát sem nehéz megtalálni. Mert Mk-nál ez az igénytelen kis történet a farizeusokról adott (Mk 12, 37–40) kép mellé állítva a jelen világra váró apokalyptikus nyomorúságok rajzának remek megalapozásául szolgál; Mt-nál ellenben a farizeusok jajjai (23, 13–39)-ről és a világ végéről (24, 1–36) szóló patheticus beszédek hatalmas árában közből szinte kirívó kis akadéknak tetszett volna.

Régen szóvá tett és különféle képen magyarázott tény, hogy Lk-ból hiányzik a Mk 6, 45–8, 9 = Mt 14, 22–15, 39. egész csoportja. De ennek magyarázatán sem kell soká tölni a fejünket, ha egyszer elolvassuk az ebben foglalt elbeszéléseket és nyilatkozatokat, és aztán egy pillantást vetünk Lk írójának egyéniségére és írói céljára (hogy u. i. ő az eseményeket mint krónikás történetíró „rendben” akarja előadni). Jézus tengeren járását (Mk 6, 45–52 = Mt 14, 22–31) azért nem közli, mert az egész jelenetet nem tudja hová helyezni, mivel az ezt közvetlen megelőző esemény, az ötezerek megvendégelése (Mk 6, 30–44 = Mt 14, 13–21 = Lk 9, 10–17) a Betsajda pusztáján történt, a közvetlen következők pedig mind a Cézárea Filippibe menő úton, ahol a Péter vallástétele (Mk 8, 17–9, 1 = Mt 16, 13–28 = Lk 9, 18–27) is elhangzott, amellyel Lk újra felveszi a fonalat; már pedig Betsajdából Cézárea Filippibe nem a Genezáret tengerén át vitt az út. És különben is, e történet Teofilosznak inkább félreértésre adhatott volna alkalmat, mint épülésre. A Mk 6, 53–56 = Mt 14, 34–36 oly általánosságokban mozgó helyzetrajz, amit itt, a fentebb érintett történeti helyzettel merőben ellenkező helyen, Lk, a történetíró, egyáltalán nem találhatott helyénvalónak. A farizeusok félszeg hagyománytiszteléről (Mk 7, 1–23 = Mt 15, 1–20) szóló terjedelmes és részletes tárgyalás az ő olvasó közönségét kevéssé érdekelhette; a kanaáni asszonyról szóló történet (Mk 7, 24–30 = Mt 15, 21–28) pedig egyenesen sértette volna a hellének érzékenységét. A siketnémáról (Mk 7, 31–37. v. ő. Mt 15, 19–31) már szólunk; a négyezerek megvendégelését (Mk 8, 1–9 = Mt 15, 32–39) pedig bátran az ötezerekének duplumául tekinthette Lk. Nincs meg Lkban a figefa megátkozásának (Mk 11, 20–26 =

Mt 21, 18—22) története sem; aminek egyszerű magyarázata az, hogy nem ismerte fel annak symbolicus jelentőségét, s így maga a pusztaság úgy tűnt fel előtte, mintha Jézus bosszúból átkozta volna meg a fát, ami pedig árnyat vetett volna jellemére.

Szögezzük le tehát azt a tény, hogy Mk teljertartalma az az anyag, ami, egy igen csekély rész kivételével, mind a három synoptikusnak közös vagyona. E közös vagyon eredetére nézve már most csak két eset lehetséges: vagy egy közös forrásból merítettek mind a hárman, vagy pedig egymásból. Az első felvétel az ősevangéliom máig megoldatlan problémájára vezet; helyesebb tehát a másodikban keresni a megoldás útját. És ez esetben nem lehet kétséges, hogy Mk-ból merített a másik kettő, nem pedig megfordítva. Mert azt, mint láttuk, könnyű megérteni, hogy Mt és Lk miért nem vette át Mk-ból az említett mellőzött darabokat; ellenben nehéz volna megmagyarázni, hogy Mk, ha ő merített volna emezekből, miért mellőzte volna azt a 12, vagy 24, illetőleg 36 darabot, amennyivel több van bennök, mint az ő művében.

E felvételünket szinte bizonyossággá emeli az, hogy e közös anyag felfogásában és előadásában, ahol a három között eltérés van, mindig Mk mutatja a legrégebb és legeredetibb formát. Újában is vannak ugyan akik itt-ott azt vitatják, hogy Mt egyben vagy másban régebb és eredetibb formát vagy felfogást tüntet fel, mint Mk; de mi a részletes magyarázatnál mindenütt rámutatunk arra, hogy ez az állítás, amit tulajdonképpen az ősmárk-hypothesis felelevenítésére való törekvés szült, mindig helytelen szemléleten alapszik. Felfogásunk helyességét e mellett még egy másik nyilvánvaló tény is mutatja. Az, hogy ezekhez a mindhármójukkal közös elbeszélésekhez a másik kettőben helyenként növekedések, toldalékok fűződnek, vagy rokon tárgyú újabb elbeszélések kapcsolódnak. Meglepően tanulságos e tekintetben a kísértés története: Mk 1, 12—13 = Mt 4, 1—11 = Lk 4, 1—13. Mk csak annyit mond, hogy Jézust kísértette a sátán; Mt már részletesen elmondja, hogy miben állt ez a kísértés; és ezt követi Lk is. De nemcsak ebben látszik fejlődés, hanem az egyes kifejezések alkalmazásában is: Jézust a Lélek Mk-nál *kidobja* a pusztába, Mt-nál *kiviszi*, Lk-nál *vezeti*. És Lk már azt is szükségesnek tartja megjegyezni, hogy a mellett a Lélek mellett, mely Jézust a pusztába vezette, ott volt a Szentlélek is (tehát nem ez vitte ki!). Vagy pl. Mk 6, 45—52 = Mt 14, 22—23, melyben a 28—31. v. Péter tengeren járásáról szól; Mk 10, 1—12 = Mt 19, 1—9: a házassági elválásról, melyhez Mt 19, 10—12 hozzá teszi a heréltekről szóló nyilatkozatot; Mk 14, 10—31 = Mt 26, 14—35 = Lk 22, 3—34: az utolsó vacsora; melyhez Lk 22, 35—38 hozzá teszi Jézusnak az erszények elővételére és szablyavásárlásra szóló felhívását; Mk 15, 42—47 = Mt 27, 57—61 = Lk 23, 50—56: Jézus temetése; melyhez Mt 27, 62—66 hozzá teszi, hogy a főpapok öröket állítottak a sír elé; és Mk 16, 1—8 = Mt 28, 1—10 = Lk 24, 1—11: az üres sír; melyhez Mt 28, 11—15 hozzá teszi, hogy a főpapok

azt hazudják, hogy a tanítványok lopták el Jézus testét. Vagy Mk 4, 30–34 = Mt 13, 31–35 = (Lk 13, 18–19): a mustármag; melybe Mt 13, 33 (= Lk 13, 20–21) beszúrja a kovászról szóló hasonló értelmű példázatot, és utána még egy csomó illet mond el 13, 36–52-ben; és Mk 13, 1–37 = Mt 24, 1–36 = Lk 21, 5–38: a synoptikus apokalypsis; melyhez Mt 24, 37–25, 46 egy csomó parúzia-példázatot kapcsol, melyeket Lk 12, 37–40; 17, 26–37; 12, 41–46; 12, 35–36; 13, 25; 19, 11–27-ben egyes történeti helyzetekhez beosztva mond el; stb. Itt nem lehet kétség az iránt, hogy ki merített a másik munkájából. Ide sorolhatók azok az esetek is, mikor Mt vagy Lk Mk-nak valamely elbeszélését úgy átalakítja a maga felfogása és írói célja szerint, hogy azt már szinte mással való helyettesítésnek lehetne mondani. Így Mk 4, 26–29-et, a vetés és aratás példázatát Mt 13, 24–30 a búza közt levő konkoly példázatával helyettesíti. Mk itt az istenországnak az ige immanens erejéből táplálkozó benső növekedését példázza egész a tökéletes kifejlődésig (kalászerés); Mt pedig éppen az alap gondolatot nem vévén észre, egészen parúzia-példázatot csinál belőle, mely a kalászerés eszméjéből kifolyólag az utolsó ítéletet ábrázolja. Vagy az „emberhalászk” történetét (Mk 1, 16–20 = Mt 4, 18–22) Lk az 5, 1–11-ben egészen átdolgozva átteszi Galilea evangelizálásának (Mk 1, 35–39 = Mt 4, 23–25 = Lk 4, 42–44) idejére, ahova Mt a hegyi beszédet, mert, mint történetíró, itt látja helyénvalónak tanítványok elhívását, és egyben a pompás, népies „emberhalász” szót, minden félreértés elkerülése végett, az iskolásabb, és neki talán szabatosabbnak tetsző, de színtelenebb „eleven emberfogó” kifejezéssel helyettesíti.

Ha így a mindhármukkal közös anyag alapján egész bátran megállapíthatjuk azt, hogy Mt és Lk merített Mk-ból; viszont a csak Mt és Lk közti közös anyagra nézve meg ugyanilyen okfejtéssel megállapíthatjuk, hogy azt meg Lk merítette Mt-ból, amennyiben közte és Mt közt ugyanaz a viszony észlelhető, mint Mt és Mk közt. A kettejük közt közös vagyton mellett u. i. mindenkinek van külön vagyona is, de Lk-nak sokkal több, szinte kétszerannyi, mint Mt-nak; ami már magában arra a feltevésre indíthat, hogy a közös vagyont Lk vette Mt-től: egész bizonyossággá emeli pedig e feltevést az a körülmény, hogy Mt külön vagytonáról könnyű kimutatni, hogy az Lk előtt ismeretes lehetett, és ő csak valamely okból nem vette át; ellenben Lk külön vagytonáról ezt nem lehetne kimutatni Mt-ra nézve, sőt éppen az a nagyon valószínű, hogy Mt azt nem ismerte. Így pl. könnyű megérteni, hogy Mt-ban a két vak történetét (9, 27–31) Lk duplumnak vette; hogy a konkolyról (13, 24–30. 36–43), elrejtett kincsről (13, 44–46), hálóról (13, 47–50), az őt és újat előhozó írástudóról (13, 51–52), a meg nem bocsátó szolgáról (18, 23–35), a különböző időben felfogadott szőlőmunkásokról (20, 1–16) szóló hasonlatokat azért mellőzte, mert neki magának is bőven volt ilyen célzatú anyaga; a templomadóról (17, 24–27), a heréltekről (19,

10–12), az utolsó ítéletről (25, 31–36) a sírőrzdökröl (27, 62–66 és 28, 11–15) szöló darabokat pedig vagy hangjuk, vagy specialis zsidó vonatkozásaik és ízük miatt: de nehéz volna megmagyarázni, hogy miért ne vette volna át Mt a Lk külön anyagának bármelyikét is, ha ismerte volna, hogy többet ne említsünk, pl. az úton ajánlkozó tanítványok (9, 57–62), Mária és Márta (10, 38–42), az útról jövő barát (11, 5–8), a tékozló fiú (15 11–32), a gazdag és Lázár (16, 19–31), a hamis bíró (18, 1–8), a farizeus és publikánus (18, 9–14), Zákeus (19, 1–10), stb. stb. példázatait és történeteit. De itt már egészen más légkörben is mozgunk, mint Mtnál: nem a szűk zsidó nacionalizmus, hanem az egyetemes humanizmus légkörében.

AZ ANYAG ELRENDEZÉSE

És ha most már az anyag elrendezését vizsgáljuk, akkor még beszédesebb jeleire akadunk annak, hogy Mt követte Mkot, Lk követte mind a kettőt. Mkot anyaga elrendezésében semmiféle chronologiai szempont nem irányítja és nem köti, azon az egyen kívül, hogy az elején kezdí és a végén végzi; hanem mindent a maga íróművészeti szempontjából rendez el a legapróbb részletekig és az egyes idylleket, melyekből művét megalkotja, belső igazságaik szerint csoportosítja, mindeniket oda helyezvén, ahol annak belső igazsága éppen azt fejezi ki, amit az író ott mondatni akar vele. És általánosságban a Mk elrendezését követi többkevesebb eltéréssel a másik kettő is, anélkül, hogy észrevenné, hogy ott nem a chronologia adja a rendező elvet, mint ő náluk. Ennél nagyobb bizonyíték pedig talán nem is kell a függés megállapítására. És ahol eltérnek, soha sem teszik elég könnyen kitalálható ok nélkül, aminek gyökerét mindig abban a törekvésükben találhatjuk meg, hogy a saját anyagjukat a régebbe minél sí mábban dolgozzák bele. Innen van, hogy sorrendi eltérést rendszeren ott látunk, ahol nagyobb mennyiségű új anyag van beékelve.

Mk a Galílea evangelizálásáról szöló tudósítás 1, 35–39 (= Mt 4, 23–25 = Lk 4, 42–44) kapcsán mondja el egy belpoklos megtisztításának történetét: 1, 40–45 (= Mt 8, 1–4 = Lk 5, 12–16): Mt e kettő közé ékeli be a hegyi beszédet 5, 1–7, 21-ben. A belpoklos megtisztítása után Mk 2, 1–12 szerint bement Jézus Kapernaumba és ekkor történt a szélütött meggyógyítása: ugyanígy Mtnál is, aki a Kapernaumba való bemenetelt 8, 5-ben mondja el, a szélütött történetét 9, 1–8 (= Lk 5, 17–26)-ban, közbül teszi pedig a kapernaumi százados saját gyűjtésű történetéhez fűzve Simon napának meggyógyítását, amit Mk előbb-, továbbá a tengeri viharnek és a gonosz lelkek disznókba szállásának történetét, amit Mk később mond el; de amit Mt mind ide lokalizál. Tehát nyilván látszik, hogy ő Mk rendező elvét merőben formailag fogja fel: külön csoportosítja Jézus tanításait, külön csodatételeit. Innét kezdve a tizenkettő elhívásáig (Mk 3, 13–19 = Mt 10, 1–4 = Lk 6, 12–16) azt a változtatást teszi, hogy

Mk 2, 23—3, 12 őt (a szombat feletti vita, stb.) áthelyezi (Mt 12, 1—21) egy olyan csoportba, ahol ő a Jézus és a világ közt levő ellentétet tünteti fel, ennek helyébe pedig Mk hátrábbi szakaszából vett olyan elbeszéléseket tesz (Jairus leánya, a vérfolyásos asszony, a farizeusok rosszindulatú megjegyzése), amelyek a saját gyűjtésével (két vak, ördögös néma, sok aratni való, kevés arató) összerakva, a tizenkettők kibocsátására készítik elő. Mk közel a tizenkettők elhívása mellé oda állítja azt a jelenetet, mely Jézusnak testi rokonságával való viszonyát szemlélteti (Mk 3, 31—35 = Mt 12, 46—50 = Lk 8, 19—21). E kettő közé ékezi be Mt egy másik nagyobb terjedelmű gyűjtését a 10, 5—12, 45-ben, u. m. a tizenkettőhöz intézett terjedelmes kibocsátó beszédet és egy csomó olyan történetet és példázatot, ami a Jézus és a világ közt nyilvánvaló meghasonlást szemlélteti. Ebbe a csoportba is vannak azonban beleszöve Mkból vett darabok: a már említett 12, 1—21-en kívül a farizeusok rosszindulatú vádja (hogy sáttánnal űz sáttánt) elleni vita és a farizeusok jelkivánása, amelyet azonban már ki-pótol a Jónás jeléről szóló megjegyzéssel. Innét kezdve aztán, ha kivesszük azokat a darabokat, amelyeket Mt, mint említettük, tárgyi okokból előbbre tett (Mk 4, 35—6, 13 = Mt 8, 18—9, 26. 35—10, 16 = Lk 8, 22—9, 6) akkor egész végig teljes egyezést fogunk találni Mt és Mk között, úgy természetesen, hogy Mt a maga új anyagát mindenütt egy-egy Mkból átvett megfelelő elbeszéléshez fűzve osztja be. Erre már a közös anyag tárgyalásánál láttunk példákat. Különösen tanulságosak e tekintetben a példázatgyűjtemények és az eschatologicus beszédek. Az előbbiekből Mt kihagyja Mk 4, 21—23 (a mécs)-at, mert ezt már többször feldolgozta (5, 15; 10, 26); de egyébként mindkét gyűjteményt sokkal szaporítja.

Lk annak az anyagnak az elrendezésében, ami mindhármukkal közös, nagyjában Mkot, azéban pedig, ami közte és Mt közt közös, nagyjában Mtét követi; ahol tőlük eltér, ott annak okát mindenütt az ő chronologiai rendre igyekvő törekvésében kell keresnünk. Tulajdonképen azt is mondhatjuk, hogy ő egészében Mtét követi, de ott, ahol az Mk sorrendjét megváltoztatta, ő azt sok helyt visszaállítja. Mtétól való függésének elég bizonyítéka az, hogy a hegyi beszédet, ezt a speciális Mt féle vagyont, kivonatozza és exegetálja és ami e tekintetben igen sokat mond, bele olvasztja a tizenkettőhöz intézett kibocsátó beszédet (Mt 10, 5—42) is. A chronologiai rend helyreállítására irányuló törekvésének pedig jellegzetes példája az, hogy Keresztelő János fellépésénél (Mk 1, 1—8 = Mt 3, 1—12 = Lk 3, 1—18) mindjárt feljegyzi 3, 19—20-ban börtönbe vettetését is, amit a többiek csak lefejeztetésének (Mk 6, 14—29 = Mt 14, 1—12 = Lk 9, 7—9) elmondása alkalmából említene fel; vagy az, hogy Jézus názáreti fellépését, amit a többiek (Mk 6, 1—6 = Mt 13, 53—58) a Jézus felőli vélemények megosz-lásának szemléltetése folyamán mondanak el, ő 4, 16—30-ban mindjárt működésének kezdetére, a kapernaumi történetek elé teszi, amelyekhez kapcsolja aztán 51 skvben az „eleven emberfogók“

kibocsátásának történetét, nyilván Mt 4, 13. azon megjegyzésének alapján, hogy Jézus, mikor működését Galileában s közelebbről Kapernaumban megkezdette, akkor Názáretből ment oda. Csak ez az egy példa elég lenne annak megállapítására, hogy Lk nem csak Mktól, hanem Mttól is függ. Hogy ez mennyire így van, azt mutatja az is, hogy ide teszi Jézus programbeszédét is, ami Lk saját gyűjtéséből való. Az ő külön gyűjtésének egyik, kisebb, csoportját különben 6 20—8, 18 ban, Mk és Mt féle darabokkal összedolgozva, a Mt 10, 1—4 (= Mk 3, 13—19 = Lk 6, 12—19) és Mt 12, 46—50 (= Mk 13, 2—35 = Lk 8, 19—21) közé, a másik, nagyobb, pedig a 9, 51—18, 14 ben a Mt 19, 1, 2 (az utolsó, jeruzsálemi útra való indulás) és Mt 19, 3 (a jeruzsálemben megindult viták) közé ékelte be, szintén Mk és Mt féle darabokkal meglehetősen váltogató sorrendben összedolgozva. Ettől kezdve ő is rendesen megy a többiekkel, de inkább egyezik Mk-kal, amennyiben Mtnak ide betoldott eschatologikus hasonlatait és parúziapéldázatait innét kivette és összedolgozta a saját gyűjtésének valamely, imént említett, csoportjával. Hogy a hegyi beszédnek egyes sziporkáit szétszórta, egyes történeti helyzetekhez fűzve mondja el, az azt mutatja, hogy a Mt 5, 1—7, 21 eredeti forrása, az ősforrás az ő idejében még nem apadt ki.

AZ ELŐ- ÉS UTÓTÖRTÉNETEK

Eddig azt az anyagot és annak elrendezését vizsgáltuk, ami a Keresztelő János fellépése és Jézus halála között lefolyt eseményeket tárgyalja; de a synopsis szempontjából nem kevésbé fontos az e körön kívül eső anyag sem. Már maga az nagyon tanulságos, hogy Mk a Keresztelő fellépése előtti dolgokról egyáltalán nem szól; míg Mt és Lk adja Jézus családfáját, szól fogantatásáról, születéséről; Lk pedig külön még Keresztelő János csodálatos születéséről, Mária és Erzsébet találkozásáról, Jézus bemutatásáról és gyermekkoráról. És ha közelebbről szemügyre vesszük ezt az új anyagot, akkor úgy találjuk, hogy ez mind Mk óta felvetődött új problémákkal foglalkozik. Az őskeresztýénségnek legrégibb problémája volt Keresztelő és Jézus egymáshoz való viszonya. Ennek megoldását már Mkban megtaláljuk abban, hogy a Keresztelő Jézusnak, a megígért Messiásnak, a heraldja; a vitát aztán egyelőre Lk fejezi be azzal, hogy a Keresztelőnek már anyja hódol Jézus anyja előtt; sőt méhében a magzat is örömpeséssel jelzi hódolatát; mindazáltal e kérdés helyenként és koronként még később is felújult, mert a János követői elég soká fennálló és a zsidóság előtt rokonszenves esszus szektát alkottak, mely helyenként rivalizált a zsenge keresztýénséggel.

Ez után a legkorábban felszínre vetődött a legnagyobb problema, mely körül egykor véres harcok dúltak és ma is ádáz tusa folyik: mit jelent az, hogy Jézus Isten fia? Ez Mknál még nem problema, az ő környezetében még mindenki értette és természetesen találta: ótestámentomi alapon. De a keresztýenség

több, mint az ótestamentumi prophetismusnak legnemesebb és legfejlettebb foka, és Jézusban több jelentetett ki, mint az egész ótestamentumban együtt véve: és ez a többlet röviden épen a Jézus istenfiúságában foglalható össze. Innét van, hogy a kereszténység lényeges harcai és belső válságai mindig e körül a kérdés körül forogtak tulajdonképen és igazi fejlődése ennek benső igazságából táplálkozott. Úgy, hogy e tekintetben azt mondhatjuk, hogy Mk bár kétségtelenül tisztában van azzal, hogy az új testamentum „plus“-a az ő felett a Jézus személyében foglaltatik (Mk 12, 28—37), azért tulajdonképen még az ótestamentum eszmévilágában él; az újba Mt lép át, mikor kimondja, hogy az, ami Máriában fogantatott, a Szentlélektől van (1, 20): ebben már meg van a *ἐμποιούσιος* és *ἐμποιούσιος* vita csirája. És hogy az elmék már a legrégibb időkben mennyire ilyen irányban mozogtak, azt világosan mutatja az, hogy Lk 1, 35-ben a Mt tételének már egy olyan ki egészítését találjuk, mely annak félreismerhetetlenül a *ἐμποιούσιος* felé lendülő energiát adott: Szent Lélek jön reád, És a Magasságosnak ereje árnyékoz be téged. Ezzel van összefüggésben az is, hogy míg Mt Ábrahámától vezet le Jézus családfáját, addig Lk Istenig viszi azt fel. Ha valaki egymás mellé állítja Mt és Lk ide vonatkozó elbeszéléseit, és megtekinti, amivel Lk többet mond, mint Mt, és figyelembe veszi Mk hallgatását: az előtt nem lehet kétséges a Mk, Mt, Lk idői sorrendje.

Másik nagy, bár csak időleges problémája volt az ifjú kereszténységnek a Jézus születéshelye, vagy mondjuk, az a kérdés, hogy a „názáreti“ Jézus hogyan születhetett Betlehemben? Ezt magyarázza Mt a keleti bölcsek történetével és az egyiptomi meneküléssel és onnét való visszatéréssel. De ez sokakat nem elégitett ki, tehát Lk már egészen alapos, történetírói magyarázatát adja a kérdésnek.

A Jézus feltámadása utáni események Mknál azzal végződnek, (16, 7.) hogy az asszonyoknak a Jézus feltámadását egy angyal hirdeti; ami tehát ezután következik: Jézus megjelenései, tanítványaihoz intézett utolsó parancsa, mennybemenetele, onnét tanítványaival való további együttműködése, világosan mutatja a Mktól Lkig lefolyt fejlődés útját, melyen hatalmas mértőföldjelző Mtnál a keresztényi parancs formulázása, Lknál pedig az a nyilván való törekvés, hogy Jézusnak valóságos testben való feltámadása körül minden gyanút, kételyt vagy félreértést eloszlasson. (24, 39)

IRÁLY, HANG, FELFOGÁS

Az eddigiekből nyert benyomásainkat végül teljesen megerősíti a három első evangéliom irányának, hangjának és egész felfogásának összehasonlítása. Mk közvetlenül a nép ajkáról gyűjti az egyszerűségökben bájos mezei virágokat, és minden csiszolgatás és akár theologiai, akár filozófiai tendencia nélkül, tisztán magáért a művészetért ízi őket egy mesterien elrendezett csokorba; Mt theologus, aki mind a Mkból átvett, mind a maga által közvetlenül a nép ajkáról gyűjtött anyagot dogmatikai szem-

pontból értékeli és rendezi; Lk pedig már egész tudományos apparatussal dolgozó történetíró. Innét van Mk irányának sokszor szinte ügyetlen darabossága mellett oly sokszor megcsodált üde bája, közvetlensége, és főképp szemléltetősége, ami, figyelje meg bárki, a népi eredetű szellemi termékek egyik legfeltűnőbb sajátossága. De ezzel jár összeinte elfogulatlansága és egyben ódon-sága is. A másik kettőnél viszont ezzel szemben bizonyos választékos-ságot látunk. Nagyon tanulságos e tekintetben Mk 3, 20. 21. 31—35 = Mt 12, 46—50 = Lk 8, 19—21 összehasonlítása. Mk itt két esetet mond el. Az egyik az, hogy Jézust meg akarta fogni környezete, mert azt hitte, hogy magán kívül van. A másik, mikor rokonai ki akarják hivatni a gyülekezetből. Az első Mt és Lk mellőzi; a másinak elmondásában pedig alig észrevehető, de jellegzetes különbségek vannak. Mknál a rokonok utána küldenek, hogy kihi-vassák a gyülekezetből; Mt szerint beszélni akarnak vele, és ezt egy ember a maga indításából jelenti neki; Lknál pedig csak látni óhajtanák, de a nagy sokaságtól nem férhetnek hozzá, és ezt hallgatói adják neki tudtára. Az egész látogatás mind a három előadásban a Jézus tanításához való szemléltető eszköznek tűnik fel; de Mknál még egészen jól kitűnik a történeti eredet is. Erre számtalan példát lehetne felhozni; de legyen elég ez azoknak kiegészítésére, amiket már egyéb vonatkozásában ide tartozót is elmondottunk, amik közül most csak arra utalunk, hogy szerzőink némely darabokat öntudatos kritika alapján nem vettek át egy-másból; mint az ő álláspontjukon már nagyon ódonnak tetsző dolgokat. Mind a három gondolkodása eschatologiai alapszíne-zetű; de mégis mennyivel más mindeniknek az eschatológiája. Állítsuk csak egymás mellé Mk 4, 26—29; Mt 13, 24—30 és 25, 31—36; és Lk 16, 19—31-et. Mknál a tiszta, nemes prófétai üdvöszmény, az istenországának szellemi, de földi aratása; Mknál már az utolsó ítélet dogmaticus formulázása; és Lknál a mennyország és pokol fogalmának már teljes kifejlődése. Ugyanilyen fokozatosság álla-pítható meg a parúziáról és a dolog természete szerint az isten-oroszága teljes megvalósulásának ahhoz lüződő reményéről való fel-fogásban. Mknál még ez sem problema, Mtnál már egész csomó példázat magyarázza annak késését, és int annak türelmes várá-sára, Lk pedig ezen felül még azt is kimondja, hogy istenországa nem jön el külsőlegesen észrevehetőleg, mert az bennünk van. (Lk 17, 20. 21.)

Mindezek alapján bátran megállapíthatjuk, hogy a kanonikus Mk a legrégebb evangéliom, amelynél egy még régebb ősevangyé-liomot nem lehet, de nem is szükséges kimutatni.

JÁNOS EV.

És most, a teljesség okáért, vessünk egy rövid pillantást János evangéliomára is. Az eddigi fonalat tovább fűzve nem lesz nehéz belátni, hogy az sem szemben áll a három elsővel, mint sokan vélik, hanem azoknak természetes folytatása és bekoroná-

zása, amennyiben ugyanazoknak a problémáknak adja a változott igényeknek megfelelő magyarázatát, amikkel azok foglalkoznak. Jézus istenfiúsága pl. a Lk magyarázata után lett csak igazán nagy problémájává az ifjú keresztyénségnek. Első tekintetre úgy látszik, hogy e magyarázatban, melyet, mint a Szentléleknek és Isten hatalmának összefoglalása mutatja, a zsidó és hellén szellem összeolvadása szült, úgy a zsidós, mint a hellénes gondolkodásúak megnyughattak. De közelebből nézve rögtön észre vesszük, hogy ez két, egymástól nagyon eltérő eredmény lehetőségét rejtí magában, a szerint, amint zsidós- vagy hellénes irányban vonjuk le belőle a következtetéseket. Első esetben u. i. visszajutunk az ő zsidó felfogáshoz és Jézusból egy őtestámentomi értelemben vett próféta lesz, „egy a próféták közül”; a másodikban pedig a physikai nemzés pogányos gondolatához érkezőnk, aminek a családfa Istenig való felvitele is kedvez. Ez pedig egyik sem a keresztyénség útja; és bármilyikre lép, elveszett. De a kettő közül a harmadikra lépett, mely a zsidó theológiának a nép ajkára is átmént *mémra*-filozófiájában adva volt előtte. Ebben a *mémrd*-ban (= parancsige) melynek ha formailag nem is, de jelentésbelileg egészen jó egyenértékese a görög *λόγος* (= ész-ige), a nép előtt összefolytak úgy a Szentlélekről, mint Istennek a Péld. 8, 1–36-ban megszemélyesített praeexistens teremtvölcsességéről szóló képzetek, és így Lk-on túl az első természetes lépés szükség szerint annak felismerése lett, hogy ez a Szentlélektől és Isten *δύναμις*-ától fogantatott Jézus nem más, mint az örök *λόγος* megtestesülése. A János nagy tétele tehát, hogy „az igé testté lett” (1, 14), sokkal természetesebben közvetíti nekünk Lk 1, 35, mint az alexandriai Philo filozófiája. E kettő ugyan kétségtelenül azonos; de míg Jánosnál a *mémrd*-nak üde, vérdús, népies alakja áll előttünk, addig Philonál az már módszeresen kidolgozott, iskolás filozófiai fogalom lett, amelyen a hellén szellemnek nem csak a népek érintkezésével módosuló közfelfogás által közvetített eleven hatásai látszanak meg általánosságban, mint a Jánosén, hanem egyes filozófiai iskolák (főkép a stoicus világ-ész) irodalmi hatásai is. A János *λόγος*-ában nincs több és más, mint amit Péld 8, 1–36 az Isten bölcsességéről elmond: hogy praeexistens, a teremtésben részes, stb.; és aki megnyeri, nyer életet, aki elveti, szereti a halált (Péld 8, 35–36). Tessék csak ez után elolvasni Ján. 1, 4; 3, 18-at: Ő benne vala az élet, és: aki hiszen ő benne, el nem kárhozik, aki pedig nem hisz, immár elkárhozott; vajjon nem ugyanazok a gondolatok csendülnek-e felénk ebből is? A Jézus istenfiúságának ebből a megállapításából önként következik, hogy ő Isten, és hogy azért jött le a földre, hogy a benne levő isteni életet közölje a hívőkkel: akik Őt befogadták, azoknak azt a hatalmat adta, hogy Isten fiaivá legyenek (1, 12). Jézus istenfiúságában tehát adva van a hívők istenfiúsága is, amit az újjászületés által érnek el (1, 13; 3, 1. s kv.), és a vele való benső egységben (15, 1. s kv.) élnek meg. A híveknek Jézussal s Jézusnak Istennel való egységét fel-

tárni; ez könyvünk főcélja; és innét van az a szembeütköző esoterikus jellege, amit már olyan régen megfigyeltek rajta. Az istenfiúságnak ez a magyarázata szükségképpen átalakította a parúziáról való fel-fogást is. Mivel u. i. az üdvnek az a teljessége, amit a parúzia volt hívatra megvalósítani, benne van a mystica unióban, sőt azonos azzal, ennél fogva a Jézus parúziája szükségképpen az ő immanentiájává lett, amit a Parakletos, a Szentlélek visz véghez a hívőkben. Hogy ez a megvilágosodás mily kínos teherrel szabadította meg a parúzia késése miatt aggódó hívőket, az még egész melegen kierzik az ilyen nyilatkozatokból: „Nem hagylak titeket árvakúli; eljövök ti hozzátok“ (14, 18), t. i. az Atya által ő helyette küldendő Parakletosban jön el, aki a hívőkben folytatni fogja az ő üdv munkáját (16, 12. s kv.) Ezzel függ össze a Keresztelő problema végleges megoldása is: „Aki a földről való, földi az, és földieket szól; aki a mennyből jött, feljebb való mindenkinél“ (3, 31). Hasonló képen végleges megoldásra jut a feltámadás problémája is azzal, hogy Jézus egyfelől bezárt ajtón keresztül jelenik meg tanítványai között, másfelől mégis érzékelhető testén a sebek (20, 19. 20.); és főképpen a hitetlen Tamás megszégyenülésével (20, 24—29). Hogy Szentleket lehel tanítványaira, az Jánosnak a parúziáról való fel-fogásával függ össze.

De a legrégebbi és legkínosabb problémája volt a keresztyénségnek kezdetétől fogva a Jézus kinszenvedésének és halálának kérdése. Öröklött problema ez, az igaz ember szenvedésének problémája, mely minden földi embert közelről érdekel és igen érzékenyen érint. De ami Deuterocesaja előtt, vagy Jób szerzője előtt bármennyire aktuális és átértékelve is, de mégis inkább csak elméleti tárgy volt, az Jézus tanítványainál valóságos élet és üdvösség kérdéssé lett, mert az ő ártatlan szenvedése és halála előttük egyenesen azt jelentette, hogy nem ő volt a megígért Mesiás. Innét van, hogy Jézus oly nagy gonddal készíti erre elő tanítványait, és hogy az evangéliumokban aránylag oly nagy helyet foglalnak el a kinszenvedés és megfeszítés történetei. Mind ezek a kérdést tudvalevőleg az ótestamentumnak, s főképp Deuterocesájának a Jahve szenvedő szolgájáról adott megvilágításába helyezik, és azzal oldják meg. Nem lehet kétség abban, hogy Jézus ezt az utat önként és öntudatosan választotta; de viszont abban sem, hogy tanítványai ezt nem értették meg és a végsőkéig nem tudtak bele-nyugodni. „Óh balgatók és rest szívűek mind azoknak elhívésére, amiket a próféták szóltak: avagy nem ezeket kellett-e szenvedni a Krisztusnak, és úgy menni be az ő dicsőségébe?“ (Lk 24, 25—26). Így kell neki még feltámadása után is dorgálni tanítványait. És nyilvánvaló, hogy sem a feltámadás, sem a mennybemenetel nem tette előttük elfogadhatóvá ezt a magyarázatot, és nem enyhítette a szörnyű valóság keserűségét; csak egyetlen egy dolog tehette ezt meg: a parúzia. Jézus szenvedése és halála az ő Mesiás voltaival csak úgy volt összeegyeztethető, ha azt az ő hatalommal és dicsőséggel való visszajövetelének szükségképeni

előfeltételül fogták fel. Úgy, hogy a parúziahit összeomlása kétségkívül leörte volna az egész keresztyénséget, ha a Jézus parúziája át nem alakult volna az ő Szentlélek által való immanentiájává, és ennek megfelelőleg a Jahve szolgájának másokért való szenvedéseiben és halálában döntő súllyal előtérbe nem lép az az apostoli levelek által különösen hangsúlyozott vonás, amire Mk 10, 45, Mt 20, 28 is utal: a kultuszi áldozat vonása. Nem valami alexandriai filozófus látja ezt meg, hanem a nép természetes vállalási ösztöne érzi meg, és mondja ki az ő lapidaris irányával: „Ímé Istennek báránya, Ki elveszi e világ bűnét“ (Ján 1, 29). Jézus halála tehát megváltó halál. A kultuszi áldozatnak azonban Ján. nem elégtévő, megfizető jelentőségét domborítja ki, ami később a vicaria satisfactio bonyolult problémáját szülte, hanem legrégibb, őseredeti jelentőségét, azt t. i., hogy az áldozat vére az embert az Istennel misztikus unióban köti össze. Mint az őskorban az ember az ő életét elsőszülöttjének vérével kötötte vissza az Isten életéhez, úgy most az Isten az ő egyszülöttének vérével kötötte vissza magához az ember életét: hogy legyenek egyek a Fiúban, mint a Fiú az Atyában és az Atya a Fiúban (Ján 17, 21). Mindezek a Ján evangyéliomát valósággal a három elsőnek kulcsává teszik, aminthogy szerkesztője is valószínűleg annak szánta. Az evangyéliomi történetekből csak nagyon keveset vesz át (typikus az öteze-
rek megvendégléséről szóló történet felszerelése 6, 1 skv.) azzal is csak az a célja, hogy összeköttetést hozzon létre a három elsővel, mert neki egyébként nem történetek és példázatok elmondása a célja, hanem Jézus személyének igaz és helyes megvilágításba állítása. Innen van, hogy míg egy részt, a három első anyagának legnagyobb részét, mint ismertet, mellőzi, addig más részt meg a saját eredeti gyűjtéséből új adatokkal egészíti azt ki, melyeknek célja mindig az azokban előttünk álló kép helyesbítése vagy szabatosabbá és világosabbá tétele. Nagyon tanulságosak e tekintetben a Keresztelő működésének helyére és Jézus judeai működésére és jeruzsálemi utazásaira vonatkozó eredeti adatai. De a három elsővel közös anyagra nézve is kétségtelenül álltak rendelkezésére eredeti források is. Az ősforrás még nem apadt ki.

AZ „ŐSFORRÁS“

Mielőtt már most az evangyéliomok előállításának kérdésére térnénk, még egy tulajdonságukat kell figyelembe vennünk, ami különösen Mknál szembetűnő. És ez az, hogy minden egyes elbeszélésök vagy példázatuk, sőt még egyes általános helyzetrajzuk is egy-egy önmagában befejezett, a többitől merőben független, önálló irodalmi alkotás. Mindeniknek megvan a maga bevezetése vagy felírata, és a maga csattanó befejezése. A bevezetés vagy felírat rendszeren az illető történet, példázat vagy beszéd helyére, idejére és körülményeire, illetve ezek valamelyikére vonatkozik: itt, meg itt, ekkor meg ekkor, ilyen, meg ilyen helyzetben történt, hogy stb. Ezek a meghatározások azonban mindig egészen általánosak:

mikor Jézus bement a zsinagógába, vagy átment a tengeren, vagy visszajött, mikor kiment a pusztába, felment a hegyre stb., stb. És ezek az önálló kis irodalmi művecskék, valamennyien művészileg kicsiszolt idyllek, tisztára csak külső, grammatikai kapcsolásokkal, azaz költőszócskákkal vannak egymáshoz fűzve. Hogy ez az összefűzés mennyire külsőleges, arra szemléltető példa a következő: Az ötezerek megvendégelése után, mely Lk 9, 10. szerint Betsajda pusztáján történt, Mk 6, 45 skv; Mt 14, 22 skv. „és” költőszóval kapcsolva elmondja, hogy a tanítványok átmentek a túlsó partra Genezáretbe; ugyancsak így kapcsolva elmondja az ott történeteket, aztán Mk 7, 24; Mt 15, 21 skvben így folytatja: „és felkelvén onnét méne Tyrus és Sidon vidékére”; úgy, hogy az egész úgy tűnik fel, mintha e közbenesők a Betsajda pusztájából Tyrus vidékére való utazás közben történetek volna; holott Betsajda a Genezáret tengerének északi partján van, Tyrus és Sidon pedig Betsajdától északnyugatra, tehát innen oda az út nem a Genezáret tengerén vezet át. Úgy, hogy önkéntelenül is az a gondolatunk támad, hogy ezeket az „és”-ekkel összefűzött idylleket nem az írta, vagy legalább is nem mindnyáját az írta, aki az egész evangéliumot összeszerkesztette. E mellett szól az is, hogy a strófák alakja nagyon változatos és nyelvezete és ritmusa nem azt a hatást teszi ránk, mintha valamennyien egy író kezéből kerültek volna ki. Sőt nyelvük őszereje és zamatja, előadásuk egyszerűségében bájos üdésége, beszédük nyílt őszintesége, isten-, ember- és világszemléletük gyermeketeg mélysége, egész felfogásuk őszlönös genialitása meggyőzőleg mutatja, hogy valamennyien a népies irodalom termékei. Irodalom alatt érve természetesen nem csak az írott, hanem a szájhagyományban élő, de irodalmi formába jegyzetelt szellemi termékeket is. Ilyenekül azonban a dolog természeténél fogva csakis olyan kötött beszédekre gondolhatunk, amelyek nem egykönnyen olvadnak szét a szóbeli hagyományban.

A vallásos néplélek legmélyéről fakadtak ezek egytől-egyig, annak a népnek és kivált azoknak az esszénus szektáknak a kebelében, ahova a tulajdonképeni vallásos élet egyre jobban visszahúzódott a farizeizmus formális legalismusának mind tűrhetetlenebbé vált nyomása elől, mely a vallást végül teljesen jogi casiusticává változtatta. A nép ugyan üdvösségét ezeknek a törvényeknek minél aprólékosabb betöltésében kereste és élte ki, de a mélyebb lelkek emellett természetesen üresen maradtak, és öntudatlanul is vágytak valami jobb után, mint ezt Pál példája is mutatja. Ezek az ilyen énekekben öntötték ki szívök reményeit és örömeit, mint az istenfélő vén Simeon (Lk 2, 25.), az Izráel vigasztalását várva. Műfajukra nézve valamennyien mesiasidylleknek, vagy mesiasénekeknek nevezhetők; jobban részletezve vannak köztük eschatológiák, apokalypsisek, ballada-stylusban elmondott történetek, idyllek, tanítások, imák, ó- és újtestamentomi zsoltárok (Simeon és Anna éneke és Jézus főpapi imája, stb.), példázatok és vilák. Hogy ez az irodalom nem Jézussal kezdődött, hanem általa csak új irányt

és lendületet vett, azt mutatja az, hogy ilyen Jézus előtti termékek az újtestamentomban is maradtak ránk, ilyenek pl. a synoptikus apokalypsisnek és a jelenések könyvének némely darabjai, a markarizmak jó része, sőt a miatyánk is. Ezt az irodalmat gazdagította Keresztelő János fellépése is, aki személyének zord fenségével, aszketikus életével és megrázó bűnbánat-hirdetésével óriási hatást tett a kedélyekre, és a bekövetkezendő nagy változások várását szinte izzóvá tette sok kebelben. Úgy, hogy Jézus fellépését már egy nem szegény messiás-irodalom várta. Azoknak körében természetesen, akik őt elfogadták Mesiásnak, ettől kezdve ő lett ennek központja és kizárólagos tárgya: a messiás-énekek csak az ő tetteit és szavait zengték. Egyszerű, mély és magvas beszédeit, melyek a régi feljegyzések szerint épen erejük által tűntek fel, könnyű volt szóról-szóra megjegyezni és szájról-szájra tovább adni, mert azok a próféták nyelvén, azaz kötött beszédben szóltak. Ezek a ritmikus, erőteljes népies mondások természetesen könnyen bevésődtek a hívők szívébe és elméjébe és így élő szóban tovább terjedtek (a Lk 1, 1-ben az evangyéliomok írására használt *ἀνατάσσασθαι* műszó, mint Friedr. Blass kimutatja (Die Entst. u. Charakter uns. Evangelien, Leipzig, 1907, a 11—12 lapon), előszóbeli előadás reprodukálását jelenti), azonban már nagyon korán írásba is foglaltattak. Hasonlóképen a tetteiről szóló kis elbeszélések is. Csak természetes, hogy az előtte keletkezett ilyen versekből többet ő maga is magára vonatkoztatott, nem egy magvas mondást ő maga is ajkaira vett: és ezáltal ezeket újtestamentomivá tette, és a keresztyénység kincsei közé iktatta. De az is természetes, hogy ez a szellemi munka az ő halálával nem állt meg, hanem tovább folyt. A hálás emlékezet mindig újabb és újabb olyan adatot és vonást talált élettörténetében, aminek teljes jelentőségét csak halála után ismerték fel; ezeket aztán újabb meg újabb énekek zengették. Az őtestamentom sok mondását hasonlóképen csak halála után ismerték fel Jézusra vonatkozóan: minden ilyen felismerés új énekre inspirált egy-egy hívő lelket. Azután új nehézségek és új küzdelmek, új szenvedések és új diadalok, új utak és új munkakörök mind-mind új meglátások és új megismerések forrásaivá lettek, amelyek nyomán Jézus egész nagysága csak fokozatosan tárult fel a hívő szemek előtt: ezek mindenikéből pedig új ének fakadt. Hogy ez mily méreteken és meddig tartott, és végül hova fajult el, azt elég világosan mutatják a különböző kánonon kívüli evangyéliomok.

A KANONIKUS EVANGYÉLIOMOK ELŐÁLLÁSA

Most már áttérhetünk a kanonikus evangyéliomok előállításának kérdésére, mert imé megtaláltuk azt az élő „ősevangyéliomot“, amelyen ezek alapszanak, azt a titokzatos „forrást“, amelyből szerzőik rendre merítettek. Az elmondottak után vitán felül áll az, hogy ezt a szétfolyó irodalmi anyagot először Mk szerkesztette össze egy szervesen formált, szilárd irodalmi egységbe: Jézus biográfiájának az a felfogása, mely az evangyéliomokban előttünk

áll, határozottan az ő szemléletét tükrözteti vissza és az ő művén alapszik. Innen van az, hogy az evangéliumok hiányos és zavaros chronológiája miatt Jézus életrajzát soha sem lehet megírni. Mt és utána Lk u. i. Mk-ot chronologiai alapon álló biographiának vették, és úgy használták, holott abban semmi chronologiai rend nincs. Ő vetette meg az alapot, amelyen a többiek az élet fejlődésének újabb meg újabb követelményeit kielégítendő, tovább építettek: előtte más ily nemű munkáról (ősmárkról) tehát szó sem lehet. De a rajta kívül eső anyag miatt sem szükséges, hogy Mt, Lk és Ján számára valami külön „forrást” vegyünk fel azon kívül, amiből ő merített, és ami ő utána is tovább élt és fejlődött. A későbbiek a már meglévő és köztekintélyben álló evangéliumot az általuk gyűjtött eredeti irodalmi anyaggal gazdagították abban a tudatban, hogy az azért lényegében és alapjában mégis mindig ugyanaz maradt. Így lett Mk a Jézus evangéliumának kezdete, mint felirata mondja is. Nem olyan értelemben, mint szerzője célozta, hogy majd a parúzia után, melynek ő szemmel láthatólag előestéjén érzí magát, megírja annak dicsőséges befejezését is; hanem úgy, hogy a későbbiek mind az ő folytatásai lettek, tulajdonképen szinte csak bővített és újított kiadásai. Mert műve a hívők közzelfogásának annyira hivatalos és általánosan elismert kifejezője lett, hogy többé megváltoztatni nem, csak kipótolni és a kor kívánalmaihoz alkalmazni lehetett. Ezt tette először Mt, amit a Mk óta felvetődött néhány új problema, és különösen az tett szükségessé, hogy Mkból a Jézus beszédei hiányoztak. Ezekből egy nagyobb gyűjtemény, mely azonban a hegyi beszédén kívül aligha foglalt magában még valamit, már Mk előtt közkezen forgott és Máté neve alatt volt ismeretes. Ez nem maradhatott ki „az evangéliom“-ból, t. i. Mkból. Ennek és egyéb, a korszellem által megkívánt új gyűjtésű daraboknak, amelyek közt azonban voltak nagyon régiek, még Jézus előttiek is, „az evangéliom“-ba való bele dolgozását végezte a kanonikus Mt szerzője. Ő sem a saját, sem a kortársak meggyőződése szerint nem új evangéliumot írt, hanem a régit, az egyetlent adta új kiadásban. Ez a meggyőződés nyer kifejezést a „Márk szerint” és „Máté szerint” feliratokban. Máté neve alá kétségtelenül új anyagának legfontosabb része, azaz a Máté beszédgyűjteménye név alatt ismeretes hegyi beszéd révén került. Ez az oka annak is, hogy a későbbi korban az egész Mt-t régebbinek tartották az egész Mknál, és első helyre tették a kánonban. Újabb ilyen munkát végzett később a Lk szerzője is. Ezt is új problémák felvetődése és újonnan gyűjtött daraboknak a korszellem által követelt felvétele tette szükségessé. És az ő munkáját is csak a régi, az egy evangéliumnak tekintették „Lukács szerint”.

Aki egy tekintetet vet Lk külön vagyónára, amelyben a legtöbb ember szeme legelőször a tékozló fiú történetén akad meg, az megérti, hogy ez az új gyűjtés is miért nem maradhatott ki „az evangéliom“-ból. E munkájában Lk is Mkot vette alapul, de, mint fentebb kétségtelenül kimutattuk, Mtét is használta. A kettejük

között levő viszonyt csak ez magyarázza meg. Amire teljesen elégtelen, sőt csak a tisztán látást zavaró az a ma általában elfogadott elmélet, amit a németek „kétforrás-elméletnek“ neveznek, talán azért, mert három forrásból vezeti le a synoptikusokat (u. m. Mk-ból, mely vagy maga a forrás mostani alakjában, vagy a neki alapul szolgált ős Mk; aztán egy beszédforrás (Q), amiből Mt és Lk közösen merítettek, és végül egy külön forrás, amiből csak Lk. merített.) És ugyanezt a munkát végezte utoljára János, aki, mivel a keresztyénségnek egyik legnagyobb fordulópontján állott és a paruziahit átlényegülése folytán valóban új világításba kellett helyeznie a régi igazságokat, a saját gyűjtését már nem dolgozhatja bele a régibe, hanem a réginek némely darabjait dolgozza bele a sajátjába, hogy ezáltal kitüntesse, hogy ő nem új evangyéliomot ad, csak a régit, az egyet állítja új világításba „János szerint“. Hogy a közfelfogás mindig az volt, hogy ez egy evangyélium négy kiadásban, azt semmi sem bizonyítja ékesszólóbban, mint Tatianus diatessaronja. És e felfogás mellett könnyű és egyedül lehetséges megérteni azt, hogy a sok közkézen forgott evangyéliom közül miért éppen ez a négy került bele a kánonba. Nem holmi bürokratikus zsinati bölcsesség választotta ezeket ki a sok közül, mint némelyek vélik, hanem az eleven élet megszentelt hagyományának ősztönös tudata.

B) BEVEZETÉS MK EVANGYÉLIOMÁHOZ

I. MÁRK EVANGYÉLIOMÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ ISMERTETÉSE

Ha Mk evangyéliomát helyesen akarjuk értelmezni, akkor mindentől el kell vonatkoznunk, amit róla a hagyományból tudunk, és úgy vizsgálunk meg, amint önmagában véve előtünk áll, és annak tekintetünk, aminek szerzője a feliratban világosan mondja: az evangyéliom kezdetének. Azaz egy oly mű első felének, amely a maga egészében az evangyéliom egészével akar foglalkozni. Hogy u. i. az evangyéliomban, őseredeti jelentésében véve a szót, nem csak az istenországa elközeledtének hirdetése, hanem annak dicsőségben és hatalomban való megvalósulása is benne foglaltatik, az első tekintetre mindenki előtt világos lehet. És ennek belátása adja e ma is félreértett feliratnak a biztos nyitját. Mk egy oly nagy művet tervezett, mely a Jézus Krisztusnak, az Isten fiának evangyéliomát a maga teljes és dicsőséges megvalósulásában megénekli: és annak itt adja első felét, a kezdetét. Ez a kezdet pedig, mint a feliratban a Jézus és Krisztus név összefoglalása már előre jelzi, két részből áll, u. m. a Jézus igehirdetéséből és a Krisztus önfeláldozó halálából, amihez feltámadása a dolog természeténél fogva hozzá tartozik. A második rész, az evangyéliom folytatása és befejezése állt volna aztán a feltámadt Jézus megjelenéseinek, további intézkedéseinek és mennybe menetelének rövid érintésével a parúzia, ítélet és üdvösség megvalósulásának történetéből; amit azonban már nem írhatott meg szerzőnk.

A mű ennek megfelelőleg két főrészre oszlik, u. m. 12—826 és 827—167; az első szól a Jézus igehirdetéséről, a második a Krisztus önfeláldozó haláláról és feltámadásáról. Mint ez a felosztás világosan mutatja, szerzőnk az Isten fiának személyében megkülönbözteti a prófétát vagy igehirdetőt, és a Krisztust, vagyis a felkent királyt, és azt akarja világosan feltüntetni, hogy ez mind a kettő a történeti Jézus személyében valósult meg. Ezért van mind a két főrésznek a legelején egy-egy mennyei bizonyágtétel (111 és 97), mely erről szól: „ez az én szerelmes Fiam.” És innét van, hogy bármelyik részben is hiába keressük Jézusnak életrajyszerű történetét vagy tanrendszerének kifejtését, azt nem találjuk: ellenben mindenütt azt látjuk, hogy a különböző helyzetek és viszonyok között Jézusban hogyan nyilvánult meg az Isten fia. Ezt mind a két főrészben három-három fokozódó mozzanatban

tünteti fel; és így az egész hat ilyen alrészre oszlik. Ez alrészeket mi rövidség okáért könyveknek nevezzük; tehát Mk evangyéliomát összesen hat könyvre osztjuk. Jézusnak már külső megjelenésében és tanításában is megnyilvánul az istenfiúság a neki adatott mennyei teljhatalomban; erről szól az első könyv (12—36). Még jobban megnyilvánul ez az ő belső emberében és munkájának igazi lényegében abban, hogy annak indító és mozgató, ható elve a Szentlélek; ezt tünteti fel a második könyv (37—543). Az ő életének ez a benső lényege és munkájának ez a jelentősége azonban a világ elől el van rejtve, mert a világ vak és siket; ezzel fejezi be a harmadik könyv (61—826) a Jézusról szóló főrészt, amivel alapját veti a további fejleményeknek, t. i. annak, hogy Krisztusnak meg kell halni. De mivel Jézust szerzőnk mindig istenországával való viszonyában szemléli és tünteti fel, az ő személyi életének e három mozzanatában is istenországának is három megfelelő mozzanatát szemlélhetjük, u. m. az elsőben e földön való hatalmas megjelenését, a másodikban Szentlélek által való megfogamzását és első szervezkedését, a harmadikban pedig a világgal való elvi ellentétét, első meg hasonlítását és küzdelmeit. Az istenországának első, általa választott szerveihez, a tanítványokhoz való viszonyában tekintve pedig ugyanebben a három mozzanatban úgy tűnik fel előttünk Jézus, mint üdvadó vőlegény (első könyv), mint benső erőt és nevedést adó igehirdető, mag és magvető egy személyben (második könyv), és végül mint az ellenséges viszonyokat felhasználó bölcs nevelő (harmadik könyv). Ezek természetesen csak a főbb szempontok, és ezekkel még nincs kimerítve mind az az elképzelhető szempont, amiből e három könyv szemlélhető, értékelhető és magyarázható. Ez csak néhány szerény útmutatás óhajt lenni a Mk gondolatvilágába való behelyezkedésre, amit mindenkinek magának kell megtenni, aki őt meg akarja érteni.

A második főrészben, melyben a Názáreti Jézus úgy áll előttünk, mint a Krisztus, még világosabban szemlélhető az ő életének az istenországa életével való egysége, vagy más szóval az, hogy ő az istenországának nemcsak királya, hanem az abban való életnek tökéletes megvalósítója is, aki éppen azért jött, hogy ezt e földön élete és halála árán meggyökereztesse, hogy majd a parúzia idejére gazdag gyümölcsöket teremjen. Itt az első alrész (a negyedik könyv) a másik kettőhöz (az ötödikhez és hatodikhoz) úgy viszonylik, mint az elméleti rész a gyakorlatihoz. Azaz a negyedik könyv (827—1052) tanításokban, intésekben és példázatokban a Krisztus példájának előtérbe állításával azt fejt ki, hogy az istenországában való életnek lényege a szeretetben való önfeláldozás; az ötödik (111—1337) erre leírja a Krisztus trónfoglalását, annak feltüntetésével, hogy az ő országa örök, a világ pedig el fog múlni; a hatodik (141—167) pedig az ő királlyá való felkenetését, azaz önfeláldozásának megvalósítását és diadalát: halálát és feltámadását.

Ha már most minden oldalvonatkozástól eltekintve, mindenik könyvben tisztán csak a Jézus személyével való központi vonat-

kozást vesszük figyelembe, akkor a hat könyvben a Jézusban megjelent Mesiás életének e hat főmozzanata áll előttünk: 1) a Mesiás égi hatalommal felruházva e földön megjelenik; 2) országát szervezi; 3) a világgal a harcot felveszi; 4) e harc eszközévé az önfeláldozást teszi; 5) trónját elfoglalja; és 6) felkenetik, azaz: halála által győz. Ez pedig nem életrajz, nem missionáriusok vade mecum-ja, sem nem katechumenusok kiskatéja, mint ahogy ma általában vélik, hanem egy felségesen szép mesiaséposz.

II. IRODALMI JELLEMZÉSE

Az egyes könyvek tartalmával és belső szerkezetével kimerítően foglalkozik a „részletes magyarázat”; itt, a szerkezet művészi voltának szemléltetésére röviden csak azt említük meg, hogy minden könyvben négy ének van, és minden énekben három jelenés (nem jó név, de jobbat nem találtam); tehát összesen $2 \times 3 = 6$ könyv; $6 \times 4 = 24$ ének, és $24 \times 3 = 72$ jelenés van benne. A jelenések kis daloknak vagy idilleknek is volnának mondhatók, valamennyien önállóak és önmagukban befejezettek, egymással csak szellemi egységben és tárgyi rokonságban állanak: szerkezeti egységbe csak Mk hozza őket. Nem ő írta valamennyit, sőt talán nagyon keveset írt közülük, talán csak azokat, amelyekben általános összefoglalások és helyzetrajzok vannak: a legtöbbet szinte egészen készen vette a nép ajkáról vagy egyes apróbb gyűjteményekből, és csak a jelenlegi hellén szöveg végleges megállapítása az övé. Három kisebb vagy nagyobb ilyen önálló kis jelenést, mely egy közös gondolat kifejezésére vagy több oldalról való megvilágítására alkalmas, összefog és csinál belőle egy éneket. Négy ilyen énekből ugyanezen eljárással alkot egy könyvet, és így tovább. Tehát tulajdonképpen gyűjtő és szerkesztő; de oly szerkesztő, akinél tökéletesebb belső egységet a legeredetibb anyaggal dolgozó író sem vihet művébe.

Amennyire nem esik ez a körülmény a mű szerkezeti egységének rovására, épen annyira javára válik elevenségének, üdőségének, érzés-, gondolat- és szín-gazdagságának és szemléltetőségének. Minden jelenés egy külön, önálló, szinte berámázott kis életkép, külön helyzelekkel, külön problémákkal, külön megoldásokkal; de, mint egy csepp vízben az egész tenger, úgy ebben is minden egyesben benne van az akkori egész nagy élet, és valamennyi a mesias-eszme körül forog, azt világítja meg, vagy attól nyer szint és életet. És Mk valóban genialis mester abban, hogy ezt a vonatkozást mindenikben felfedezze, esetleg elmélyítse, kidomborítsa és az ő saját magasabb gondolatainak kifejezésére vagy megvilágítására felhasználja. Ez által mindenik jelenés, a mellett, hogy megtartja eredeti alapjelentőségét, abban a környezetben, amelybe Mk beállítja, még új, magasabb jelentést is nyer, és új elevenséget, új fényt és új szint kap.

Gondolatait, a legmélyebbeket is, ezekkel a törül metszett népies idillekkel mondatja el, amelyekben maga az eleven, nyüzsgő,

vívódó élet vonúl fel előttünk, a maga élethű, jellegzetes alakjaival, nagy, kijegecedett, szinte személyes életet élő gondolataival. Annyira, hogy az egész előadás inkább hasonlít drámához, mint époszhoz; és valamennyi jelenetét, nagyon kevés kivétellel, úgy, amint van, színre lehetne vinni. Irályának darabosságában élet és erő lüktet, ami mind a népiesség jellemzője. Ezzel jár az a szemléltetőség is, amit általában még ma is Péterre, mint szemtanúra visznek vissza; holott az egészben talán egyetlen egy jelenés sincs, amelyiknek — bár értelmi — szerzőségét neki lehetne tulajdonítani. A nép ezer szeme az, amely mindent meglát, és még a szívek rejtekébe is bele néz; és a nép ajka az, mely ily szemléltetően, plasztikusan, csak a legjellemzőbb vonások kiemelésével, és mégis oly színesen tud elbeszélni. És a nép az, aki mindent úgy beszél el, hogy azt csak az érti meg, aki az ő körében él, és az elbeszélt esemény körülményeivel és motívumaival ismerős; mert mellékes, színes vonásokat felemlít, lényeges tényeket és körülményeket, helyzet-világító adatokat pedig mellőz, mert azokat úgy is tudja mindenki. Pl. elmondja, hogy Keresztelő János sáskát evett, de, hogy melyik volt az a sivatag, ahol prédikált, arról hallgat (14—6); hiszen azt akkor a gyermek is tudta. Vagy 151 skv. elmondja, hogy Pilátus a Jézus ügyének tárgyalása közben hogyan tárgyalt közvetlenül a sokasággal is, de arról hallgat, hogy hogyan volt ez lehetséges, hol folyt a tárgyalás, mely épületben, annak mely helyiségében stb. Így nem beszél sem tanú, sem életrajzíró, sem kátécsináló, így csak egy nagy költő beszél: a nép. És ezért helyesebb erre a rovásra írni mind azokat az ide vágó vonásokat, amelyeket a magyarázók megfigyeltek, feljegyeztek (rengeteg van ilyen), és annak a bizonyítására szoktak felhozni, hogy evangéliomunkat valaki Péternek, mint szemtanúnak előadásai alapján írta.

Versformája teljesen azonos az ó-szövetségi próféciákéval; különösen a chokma-irodalom termékeivel, és a kései zsoltárokéval. Szóval tisztára zsidó ritmusban van írva; de helléntül fogalmazva. Mert, hogy Mk, bármilyen nyelvű forrásból merített is, és bármennyi héberes fordulatot találunk is syntaxisában, evangéliomát hellén nyelven fogalmazta és írta meg, azt egész világosan mutatja az, hogy az arám szavak nem csak meg vannak magyarázva, hanem magyarázatuk mindig bele van illesztve a vers ritmusába, vagy is bele tartozik az eredeti fogalmazásba.

III. A SZERZŐSÉG KÉRDÉSE. A KELETKEZÉS HELYE ÉS IDEJE

Evangéliomunk szerzőjétől a hagyomány a második századtól fogva Márk Jánost tartja, akire a 1452 v. is céloz. E vélemény általában véve ma is uralkodó, bár újabban némi kételyek merültek fel vele szemben azon a réven, hogy előadása épen a jeruzsálemi események leírásában nélkülözi azt a közvetlen localis szemléltetőséget, amit egy benszülött szemtanútól méltán elvárhatnánk. De máskülönben sem állja ki a kritikát ez a hagyomány, mely jól megnézve, inkább régi elméletnek látszik, mint eredeti hagyo-

mánynak. Eusebius feljegyzése szerint u. i. Papias hierapolisi püspök († 136 körül) írta, hogy a „prezbiter“ János, aki még személyesen ismerte Jézust, erre az evangéliomra azt a megjegyzést tette, hogy „Márk Péternek tolmácsa lévén, amire csak emlékezett, mindent pontosan leírt, bár nem rendben, mind amit mondott, mind amit tett Krisztus.“ Amihez Papias a maga részéről mentség és magyarázat gyanánt azt teszi hozzá, hogy ez azért van, mert Márk az Urat sem nem hallgatta, sem nem követte, hanem később Péternek követője, aki pedig elbeszéléseinek anyagát nem abból a szempontból rendezte, hogy rendszeres történetet írjon, hanem az igehirdetés szempontjából, a körülmények szerint. Ezért, úgymond, Márk nem hibás, ha némely dolgot úgy írt, amint emlékezett rá (t. i. nem rendben), mert neki csak egyre volt gondja, hogy semmit abból, amit hallott, se ki ne hagyjon, se el ne felejtson. Papias e szavai szemmel láthatólag azt az elméletet tükröztetik vissza, amelyet az ő korában állítottak fel az egyház vénei az evangéliomok közt az anyagelrendezés sorrendjében levő eltérések megmagyarázására, és egyben annak igazolására, hogy bár e tekintetben Mk eltér Mt-től, azért tőle az apostoli tekintély meg nem vonható, mert ez az eltérés is apostolra, és pedig éppen Péterre megy vissza. Nyilvánvaló, hogy Papias már Mátéét tartotta a régibb és rendszeresebb evangéliomnak; Mk eredeti műfajáról pedig még halvány sejtelmek sem voltak, amennyiben azt Péternek térítői útjain magával hordozott úti repertoriumául tekintette. Ebben ma is a legtöbb magyarázó az ő követője. Ezt az elméletet az a szükségérzet szülte, mely az egyháznak kifelé az ellenség, befelé az eretnokség ellen kezdettől fogva vívott és egyre élesedő harcai folytán egyre követelőbb lett, hogy t. i. a Jézus élettörténetének és tanainak okmányai a leghitelesebb személyekre vitessenek vissza. Nyomon lehet kísérni, hogy Mk hogy kerül egyre szorosabb vonatkozásba Péterrel. Ireneus († 202 körül) még azt írja, hogy Márk csak Péter halála után foglalta írásba evangéliomát; amit ő nyilván II Pét 115-nek abból az ígértéből kombinált ki, hogy Péter igyekezni fog, hogy hallgatói az ő halála után is megemlékezhesenek az általa hirdetett dolgokról. Alexandriai Kelemen már az evangéliom előállításának körülményeiről is tud részlet dolgokat. Hogy mikor Márk Péterrel Rómában volt (mely véleményt Eusebius I Pét 513-ra alapítja, ahol Babilon alatt Rómát érti), a római keresztyének megkérték, hogy mivel ő már *πορρωθεν* (messziről = régen) követi Pétert és így jól megjegyezhetette elbeszéléseit, írja le azokat és adja át ő nekik. Ez indította Márkot munkája megírására, amiről Péter is tudott, és sem nem buzdította rá Márkot, sem le nem beszélte; míg Eusebius szerint már a kész munkát hitelesítette és a saját tekintélye alatt adta ki a gyülekezeteknek (l. Th Zahn Einl. in. d. A. T. II B. 214 lapon, Anm. 9. 10.). Látnivaló azonban, hogy ez az egész elmélet azon a felfogáson alapszik, hogy a Mk evangélioma nem egyéb, mint a Jézus életrajzának Péter által a missioi igehirdetés céljaira összeállított és

használt tankönyve; mely felfogás helytelenségét fentebb elég világosan kimutattuk. Így megdőlvén az alap, megdől a rá emelt egész épület is: az ismeretes Márk János szerzősége tehát ezen az alapon be nem bizonyítható.

De Márk Jánosnak és evangyéliomunknak Péterhez való viszonya sem indokolja ezt az elméletet, noha arra alkalmas, hogy egy ily elmélet létrejövetelére alapul szolgáljon. Ez a Márk u. i., a Barnabás unokatestvére tényleg lehetett összeköttetésben Péterrel, és tényleg ő lehetett a 1452-ben említett ifjú; de a bibliai hagyományok szerint sokkal sűrűbb és bensőbb érintkezésben volt Pállal (Csel. 12 25; 135; 15 36—41; Kol. 4 10.11), mint Péterrel (I. Pét. 5 13). Ezen kívül ő zsidó volt, szerzőnk pedig 73.4-ben elég világosan megkülönbözteti magát a zsidóktól. Ha pedig valaki elfogulatlanul olvassa evangyéliomunkat, e hagyomány ismerete nélkül, soha sem fog arra a gondolatra jöni, hogy annak — bár közvetett — szerzője Péter lehetne. Igaz, hogy ő a többiek felett kimagasló állást foglal el benne; de ez nem az ő szerzőségét mutatja, hanem azt, hogy az illető eseményeknek egyik főrészesze volt, és hogy evangyéliomunk keletkezési korában ő volt tényleg a gyülekezet vezető férfja, mondhatjuk, feje.

Szerzőnkről e szerint semmi személyi adatot nem ismerünk. Talán csak annyit állapíthatunk meg róla, hogy nem zsidó születésű volt, hanem valószínűleg Palesztinában született vagy ott élő prozelitából lett keresztyén lehetett. Mert a zsidó szokásokat jól ismeri, és minden esetre az aram nyelvet is, amire irodalmi anyagának összegyűjtésénél szüksége volt, sőt irányán, kivált syntaxisán, bizonyos sémi íz is érzik. Pogány eredete mellett szól az is, hogy a pogányok magatartását Jézussal szemben rokonszenvebbnek látja, mint a zsidókét, így Pilátusét 158 sköv.-ben, a századosét 1539-ben.

A keletkezés helyére és idejére nézve sem mondhatunk semmi határozottat és bizonyosat. Az a régi nézet, hogy a mű Rómában íratott, végeredményben I. Pét 5 13-ra vihető vissza. Ezt szokták támogatni azzal, hogy szerzőnk latin szavakat használ és hogy 1521-ben Cirénei Simont úgy magyarázza meg, hogy Alexander és Rufus atyja, már pedig Róm 16 13-ból az tűnik ki, hogy Rufus Rómában ismerős ember volt, tehát e magyarázat csak a római keresztyéneknek szólhatott. De, hogy előbb ez utóbbival végezzünk, eltekintve most attól a kérdéstől, hogy Róm 16 a rómaiakhoz szól-e eredetileg, vagy nem, és hogy a két Rufus azonos-e, vagy nem, e magyarázatból semmit többet nem lehet megállapítani, mint azt, hogy Alexander és Rufus Mk első olvasó közönsége, azaz az őskeresztyén gyülekezet előtt valami oknál fogva ismeretesebb személyiségek voltak, mint atyjok. Ami pedig a használt latin szavakat illeti, azok 12 14: quadrans; 15 16: praetorium; 15 39.44.45: centurio, mind olyanok, hogy miattuk bizony nem kell épen Rómába mennünk. Tehát sem azt nem lehet mondani, hogy Rómában írt, sem azt, hogy a római keresztyéneknek; hanem csak azt, hogy

írásában a pogánykeresztyéneket is szem előtt tartja: innen a zsidó szokások és aram szavak megmagyarázása.

Keletkezési idejét pedig a hagyomány, valószínűleg a Márk—Péter elmélet folyamányaként, a valónál későbbre tette. Magából a műből semmit sem lehet a mellett felhozni, hogy Péter halála után íratott volna. Sőt 91-ből inkább azt lehet gondolni, hogy még akkor életben volt, mert különben valószínűleg vagy itt, vagy másutt valahol érintette volna az író azt, hogy az őskeresztyénségnek éppen ez a vezéralakja nem érte meg Jézus ígéletének, a parúziának teljesülését. De nem csak erre nézve nincs a legtávolabbi célzás sem, hanem még az iránt sem nyilvánul a legcekélyebb kétely sem, hogy az akkori nemzedék azt meg fogja érni. A 1314 en még egész melegen érzik az az apokalyptikus hangulat, amit Gaius Caligula császárnak 40 ben kiadott az a rendelete támasztott a lelkekben, hogy az ő szobrát állítsák fel a jeruzsálemi templomban. Ez a hangulat ugyan ettől kezdve mindig izzó maradt, és a zsidók egész a nagy zsidó háború kitöréséig (66) mindig félték attól, hogy valamelyik római császár egyszer csak véghez viszi Caligula tervét, amivel aztán megkezdődik a világkatasztrófa; de minden azt mutatja, hogy ez a keresztyéneknél lanyhuló, a zsidóknál pedig erősödő irányzatú volt, itt pedig még semmi különbség nem látszik a kettő közt: akik Judeában vannak, azok akkor egyformán fussanak (1315). Általában a keresztyénség és a zsidóság még teljesen egy, csak az a különbség, hogy amaz hívő, emez meg hitetlen. Amahoz számítja evangyelistánk a nép zömét általában véve, emehez pedig a vezetőséget és a vagyonos osztályt általában véve: tehát egészen úgy, amint a helyzet Tritojesajah óta tényleg volt a zsidóságban. Nem jelentőség nélkül való 142-nek az a megjegyzése, hogy a főpapok a néptől való féltőkben akarják Jézust csellel kézre keríteni; vagy 1511-ben az, hogy a nép csak az ő izgatásukra követelte Barabást Jézus helyett. A parúzia késésének magyarázatára hangsúlyozták később azt a gondolatot, (1310—13), hogy előbb minden népek közt hirdettetni kell az evangyéliomnak: de ez a Jézus evangyéliomától eredetileg is elválaszthatatlan gondolat. Ha már a zsidóság és keresztyénség szervezett különválásának semmi jelét nem látjuk, még kevésbbé találjuk nyomát a petrinismus és paulinismus ellentéteinek. Nem valami mesterséges elmagyarázás folytán pedig; hanem egyszerűen azért, mert még nem voltak meg. Még Péter a központja a Jézust visszavárók közéletének, egészen úgy, mint Csel 1—12-ben. Még sem az úrvacsora nem olyan megállapított egyházi szákramentom, mint már I Kor 1123 skvben, sem a keresztség. Az úrvacsora szereztetési igéi a legrégibb formájukban jelentkeznek; és a Krisztus váltságahalálának értelmezése is a legősibb az egész újtestamentomi irodalomban: itt nem Mk tanult Páltól, hanem Pál fejtette tovább Mk alapgondolatát. Az az ismert kritikai elmélet, amely szerint Mk Mt-nak és Lk-nak egyeztetése, úgy igaz, hogy Mt és Lk Mk-nak tovább fejtése. Mind ehhez hozzá véve még úde, népies, theologiai speculatiótól mentes,

tiszta epikai hangját, mely Jézusnak a lelkekre tett személyi hatását még szinte harmatos frissességben tükrözteti vissza, minden azt tanácsolja, hogy keletkezési korát 40–66 közé tegyük, de sokkal inkább közelebb 40-hez, mint távolabb.

IV. MK TANAI

Mk sem tanítani, sem Jézussal taníttatni nem akar. Sokszor beszél ugyan Jézus tanításáról, de ritkán jut eszébe, hogy annak tartalmát velünk megismertesse. Még életrajzot vagy messiástörténetet sem akar írni. Nincs egyéb célja, mint feleleveníteni Jézus alakját azok előtt, akik őt ismerték, és megrajzolni azok számára, akik testi szemeikkel nem látták; feleleveníteni és megrajzolni úgy, amilyen volt, és ahogyan az övéi szívében tovább élt. Nem tanait, nem történeteit, nem külső alakját, hanem őt magát, az ő benső emberét, szívét, lelkét, jellemét akarja feltárni úgy, hogy egy csomó eleven, mozgalmas jeleneten vezeti őt végig az élet különböző helyzetein keresztül fellépésétől diadalmas haláláig. E célját pedig nem valami filozofáló jellemzés vagy elemzés által éri el, hanem, mint már a régiek is megjegyezték, azoknak elbeszélése által, amiket Jézus tett és tanított. Jézusnak képét megfesteni vagy megfaragni, vagy krónikás életrajzát megszerkeszteni nem lehetne utána; de őt magát személyes, eleven ismerőssé tenni annál inkább. Szerzőnk az elbeszélés művésze, oly művész, akinek a művészet már természetévé vált. Az írálynak nem mestere, de oly benső jótétsséggel beszél, annyira csak önmagukért mondja el történeteit, hogy önfeledten és akaratlanul is követjük őt, amerre megy és ott mindenütt Jézust látjuk magunk előtt, mint egy régi, bizalmas ismerőst, akinek arca ugyan láthatatlan előttünk, de bele látunk a szíve közepébe. És észrevétlenül feltáru előtünk az az egész lelki világ, amelyben ő él, amelyet ő hozott le a földre, ő, az Isten fia. És amikor őt így elnézzük a földön, az emberi álnokságok és nyomorúságok között az Isten országának, a szeretet és béke, a tökéletesség országának fényességében járnunk, akkor vesszük csak észre, hogy Mk nem csak az elbeszélésnek hanem a tanításnak is igazi művésze. Aki akaratlanul tanít, mert nem tanít, hanem kiönti azt, ami szívét és lelkét eltölti, kiönti csak azért, mert az neki gyönyörűség.

Az istenországot Jézus személyével tökéletes egységben állítja eléünk. Jézus egészen összeforr azzal az istenországgal, ami az ótestamentumban és a Jézus korának szellemi világában a prófétizmus legnemesebb és legfelsőbb fejleményeképpen előttünk áll; amit azonban csak ő tölthet és ő tölt be teljesen, és ami csak tőle nyer rendet és világosságot, és gyümölcsöző, szerves életet. A második teremtéstörténet folyik itt le szemeink előtt. A tüzés, eleven, de szétfolyó, zűrzavaros és ezért termékeny üdvöletet létrehozni nem tudó messiási képzetekből hogyan lesz Jézus által élő és ható, tökéletes és megelevenítő istenországa. Ő töltötte azt ki teljesen, azaz ő tette tökéletessé és szervesen élővé a saját szemé-

lyében. Ez a jelentése a főparancsról és a Dávid fiáról szóló tanítás egymás mellé állításának a 1228—34 és 35—37-ben. A zsidóság az isten- és emberszeretet törvényére való eljutással az istenországának egész a határvonaláig emelkedett; de abba bele nem jutott, nem is juthatott, mert az a törvény életté és valósággá az istenországának királyában, a Mesiás Jézusban lett, és így abba az országba is csak ő benne és ő általa lehet bejutni. Az írástudó már nem messze van az istenországtól, de még nincs benne, mert még nem jutott el annak megismerésére, hogy Jézus nem fia, hanem Ura Dávidnak, azaz nem eszköze és talán befejezője a Dávid nevéhez fűződő theokratikus eszményeknek, hanem souverain úr azok felett, amelyek egyenesen az ő szolgálatára vannak rendelve. Ezért ő minden ótestamentumi intézménnyel szabadon rendelkezik, így a bűjttel (219), a szombattal (228), stb., mert mindennek csak annyiban van értéke, sőt létjoga, amennyiben „az emberért” (217) van. Innét nyer kellő értelmet az ő első prédikációja is (115), hogy „elközelgetett az Isten országa”: ő benne már eljött, de az emberekhez még csak „elközelgetett”, és azok bele csak a megtérés és az evangéliomban való hit által juthatnak. Ez az evangélium pedig éppen „az Isten fiának evangélioma” (11). Tehát az istenországába való belépés feltétele más szóval Jézusnak Isten fiául, Dávid urául, az istenországa királyául való elfogadása.

Mint azonban Jézus személyében, úgy az istenországa fogalmában is bizonyos kettősség foglaltatik egybe, aminek helyes megállapítása és felfogása hoz az e téren uralkodó homályba és zűrzavarba világosságot és rendet. Ezt a kettősséget minden vonatkozásában a legszembetűnőbben láthatjuk az „embernek fia” kifejezésben, amivel Jézus magát illetni szokta (l. 831 vnél), rendesen szembe állítva vele hivatalának, és ami azzal nála egy, személyének emberi és isteni oldalait. E két vonáshoz fűződnek benne a szenvedő és az uralkodó messiásról szóló ótestamentumi képzetek, amelyek az ő személyében eggyé lesznek és megvalósulnak. E földön ő a szenvedő messiás, és kezdettől fogva tisztában van vele (220), hogy neki hivatásához tartozik a szenvedés és kínhalál. Ebben „teljesednek be az Írások (1449) és ez „váltságúll” szolgál „sokakért” (1045). Azaz: az ő kínhalála olyan áldozat, amit azért kell neki meghoznia „sokak”=a benne hívők üdvéért, hogy feltámadása után a mennybe mehessen és onnét hatalomban és dicsőségben visszajöven (parúzia), megvalósíthassa azokat az uralkodó messiásról szóló képzeteket is, amelyeket mi a Dán 713 sköv.-ben szoktunk röviden összefoglalni, ahonnan az „embernek fia” kifejezés is vétetett. Ezt a kettősséget azonban Jézus a saját személyében bár nyilván tartja, de külön nem választja: ő most is az, aki majd el fog jöni az ég felhőiben; és amikor majd eljön, akkor is az lesz, aki most; és a halála előtt kötött vérszerződés borát visszajövetelekor újonnan issza tanítványaival (1425).

Ugyanez a kettősség van az istenországában is: a véges világban kereszthordozás; a parúzia után, vagyis az örökkévaló-

ságban, uralkodás; és pedig mind a kettő a Jézussal való legbensőbb kapcsolatban: e földön az övéi ő érette tagadják meg életüket (835), és a jövő világban a választottak, „akiknek elkészítetett“, az ő jobb- és bal keze felől ülnek a dicsőségben (1040). Egyáltalán mindenkinek istenországához való viszonya egy a Jézushoz való viszonyával; ezért a cselekedetek értéke is kizárólag attól függ, hogy mennyiben történtek az ő nevében, mennyiben nem (941). Ebből folyik, hogy az istenországának kettősségében is ugyanaz az egység van, ami a Jézus személyében: a földi kereszthordozás ugyanaz az élet, ami az örökkévalóságban való uralkodás. Ez utóbbról különben bővebben nem igen van szó, csak alkalmilag annyi, hogy a feltámadás után úgy élnek az emberek, „mint angyalok a mennyben“ (1225); annál több az előbbiről. Az ragyog előtünk mindenütt az egész művön át a Jézus életében a földi élet különböző változásai és sorsfordulatai, szenvedései, nehézségei és álnokságai között, mindig diadalmasan, mindig vonzó, megnyugtató, felemelő, tiszta égi fényben. A lakodalmas ház fiainak örömteli élete ez (219), minden földi intézmény felett királyi joggal uralkodó szabad öncélúság ez (327) és a Szentlélek által való erő kifejtés (320–30), stb. stb., l. különösen a negyedik könyvet 827–1052. Ennek lényege az Isten tiszta akaratának őszinte teljesítése, tulajdonképpen annak élése (1436); ezért van a legengesztelhetetlenebb ellentétben a farizeus életesménnyel, ami az Isten tiszta akarata helyébe a törvényt, a külső parancsot és annak formális teljesítését teszi, és így sokszor egyenesen megtagadja az Isten igazi akaratát (71 sköv.)

Természetére nézve a földi istenországa épen olyan, mint más földi élet, csakhogy örökkévaló. Van benne vetés, csirázás, növekedés, gyümölcserés és aratás; de aratása összeesik a parúziával és a világ megsemmisülésével, vagyis: mikor e világ elmúlik, az istenországa akkor jut tökéletes és örökké tartó teljességre. Ezért Jézus földi munkája, az istenországának megalapítása is tulajdonképpen magvetés volt; és mivel ő maga volt az elvetett új élet magva is, az Ige, e munkájával természetszerűleg vele járt szenvedése és halála, aminek bekoronázása lesz majd a parúziakor az aratás. Ez az istenországának titka (411). Ezt mondhatjuk úgy is, hogy e titok maga a Jézus, vagy más szóval maga az istenországa. Ezért nem adatott e titok a kívül valóknak, hanem csak a hívőknek, azaz azoknak, akik Jézusban már megnyerték az istenországot. És mivel csak ennek birtokosai érthetik meg Jézus munkáját, és kivált abban a két főmozzanatnak, a magvetésnek és aratásnak megkülönböztetését (426–29), azért „titkolta el“ a kívül valók előtt az ő messiás voltát, és azért tiltotta el a tisztátalan lelkeknek, hogy őt kijelentsék. A kívül valókra nézve e kijelentés ideje majd csak a parúziakor jön el. Addig Jézus olyan, mint az az ember, aki elvetette a magot a földbe, aztán elalszik és felébred, a mag pedig magától fejlődik tovább (426–28), vagy, mint aki elutazván, házáat szolgáira bízta, hogy azok munkájakat végezvén,

vigyázva várják visszajövetelét (13 34—37). Az íge nem minden hallgatóban fogamzik meg, nem is mindenkiben terem egyenlő mennyiségű gyümölcsöt (4 1—9): de a fő az, hogy akik befogadják, azokban mindnyájokban terem (4 20). Ezek összessége az a ház, melyet Jézus világít meg belülről (4 21), és amelynek tagjai az ő házanépe (3 31—35), akik, mint az ő életének részesei, „az Isten akaratát cselekszik”, és akiknek élete e mulandó világban a gyümölcsstermésen és a hivatásukkal járó munka végzésén kívül a folytonos vigyázás (13 37). És ebben már határozottan benne foglaltatik a keresztyén egyház gondolata, amelynek első szervezetétől tekinthető a tanítványok közössége. Hogy ebből a közösségből a Mester a pogányokat sem tervezte kizárandóknak, azt mutatja a kanaáni asszony története (7 24—30) és a mustármagról szóló hasonlat (4 30—34), mely szerint ez a kis hitközösség akkora fává növekszik, hogy „az ég madarai” fészket rakhatnak árnyéka alatt.

Az világos, hogy Mk még nem gondolt valami olyan szervezetre, mint amilyen a későbbi keresztyén egyház lett, sőt még a hívőknek a zsidó gyülekezettől való különválására sem; de az is világos, hogy ismert egy Jézus által alapított testvéri közösséget, mellyel alapítója és királya vérszerződést kötött (14 22—25) az örökkévalóságra, amelyet hátra hagyott e világ ajtónállójául (13 34), amelynek feladatává tette, hogy róla mindenek előtt bizonyosságot tegyen (13 9), és amelyet feltámadása után új munkára hívott (14 28; 16 7), megigérvén, hogy mikor majd ég és föld elmúlik, ő ennek tagjait, a választottakat, összegyűjti angyalaival föld peremétől ég pereméig (13 27). És épen ebben áll Jézus földi működésének jelentősége. Oly élet magvát hozta e pusztuló világba, mely minden pusztulás felett diadalmaskodva, az ő visszajövetelével a tökéletesség örök dicsőségére jut.

Ezek után meddő fáradság volna azt feszegetni, hogy Jézus élete apróra úgy folyt-e le, mint Mk leírja, cselekedetei, utazásai, csodatételei vonásról-vonásra így folytak-e le, szavai szóról-szóra így hangzottak-e el, vagy hogy mi az egyes eseményeknek és nyilatkozatoknak az eredeti történeti magva; mert mind ezeknek tudományos megállapítására hiányzik a kellő alap. Meg kell elégednünk azzal, hogy Jézusnak legrégibb képe áll itt előttünk, úgy, amint ő a 40—70 évtizedek hívőinek szívében élt és hatott, azokéban, akik ő benne megtalálták az istenországát és az ő visszajövetelétől várták az örök üdvösség dicső birodalmának megvalósulását. Hogy pedig ez a kép hű és igaz, és egészében véve valóban a történeti Jézust ábrázolja, azt mutatja a benne rejlő eleven életerő és immár két ezredév hívő tapasztalata. Végre is azoknak, akik tudják, hogy „a Jézus Krisztus tegnap és ma ugyanazon volt és mindörökké is ugyanazon lészen”, mégis csak az a legfőbb, hogy milyen ő ma.

C) MÁRK EVANGYÉLIOMÁNAK RÉSZLETES MAGYARÁZATA.

Márk evangyéliomának címe: 11.

ELSŐ KÖNYV:

AZ ISTEN FIÁNAK MEGJELENÉSE A VILÁGON.

12—36.

I. ÉNEK:

AZ ISTEN FIA ELFOGLALJA FÖLDÖN HIVATALÁT.

12—15 = Mt 3 1—4 17; Lk 3 1—18. 21. 22; 4 1—15.

1. Keresztelő János fellépése: Mk 1 2—5 = Mt 3 1—3. 5. 6 = Lk 3 1—14. — 2. Keresztelő János bejelenti Isten fiának jövetelét; aki a keresztség és megkísértetés által felavattatik messiási hivatalára: Mk 1 6—13 = Mt 3 4. 6—4 11 = Lk 3 15—22; 4 1—13. — 3. És Galileába visszatérvén, elfoglalja hivatalát: Mk 1 14—15 = Mt 4 12—17 = Lk 4 14—15.

1 1 A Jézus Krisztus, Isten fia, evangyéliomának kezdete.

*

2 Mint meg van írva a Prófétákban,
„Ime én elküldöm követemet színed előtt,
aki elkészíti utadat előtted“;

3 „Kiáltó szó a sivatagban,
Az Úrnak útját készítsétek el;
az ő ösvényeit egyengessétek el“:

4 úgy volt János a sivatagban, kereszttelve
és megtérési keresztséget prédikálva bűnbocsánatra.

5 És kiment hozzá az egész júdeai vidék,
a jeruzsálemiek is; és mindnyájan
megkeresztelkedtek általa a Jordán folyóban,
vallást tévén bűneikről.

*

6 Jánosnak pedig öltözete teve szőr volt,
és egy bőr öv a dereka körül,
és eledele sáska és erdei méz.

7 És ezt prédikálta, mondván,
„Mögöttem jön az, aki nálam erősebb,

- kinek nem vagyok méltó, hogy lehajolva
megoldozzam a saruja szíjját.
- 8 Én ugyan megkereszteltelek benneteket vízzel;
de ő majd Szent Lélekkel keresztel meg titeket.“
- 9 És így történt azokban a napokban,
megérkezett Jézus a galileai Názáretből,
és megkereszteltette magát Jánossal a Jordánban.
- 10 És tüstént feljövén a vízből, látta az egeket megnyílni,
és a Lelket, mintegy galambot, magára szállani.
- 11 És egy hang jött az egekből,
„Te vagy az én szerelmes fiam, kiben kedvet leltem;“
- 12 És a Lélek tüstént kihajtotta őt a sivatagba.
- 13 És ott volt a sivatagban negyven napig,
kisértetvén a sátán által,
és együtt volt a vadállatokkal,
és az angyalok szolgálták ki őt.
- *
- 14 Miután pedig Jánost börtönbe vetették,
visszatért Jézus Galileába,
prédikálván az Isten evangéliomát,
- 15 és azt mondván: „Hogy betelt az idő,
és elközelgett az Isten országa:
térjete meg és higgyete az evangéliomban.“

MAGYARÁZAT

Az evangéliom címe

(11.)

A ritmus és a mondat szerkezet kétségtelenül mutatja, hogy az 11 nem a közvetlen utána következőhöz tartozik, hanem az egész mű címe. E szerint szerzőnk a Jézus evangélioma kezdetének nevezi művét, amivel azt jelzi, hogy annak folytatása és vége is lesz, t. i. akkor, mikor Jézus újra visszajön (parúzia), és az általa földi életében hirdetett üdvöt tökéletesen megvalósítja. Ez lesz az ő evangéliomának dicsőséges folytatása.

1 v.) A *Jézus* szó, mely épen olyan személynév, mint Péter, János, stb., amiket most keresztneveknek mondunk, a héber *Jósué*, *Jósua*, vagy a későbbi kiejtés szerint, *Jésua* név görögös formája. Egész kis mondat van benne; azt teszi, hogy „az Úr (Jahveh) üdv.“ Mivel az Úr a Jézusban lett nekünk üdvünk, ezért nevezzük őt Idvezítőnek.

Krisztus görög szó, a héber *Masiach* és az aram *Mesichá* fordítása, azt teszi, hogy *Felkenetett*. A *Mesichá* görögös kiejtéséből lett a magyar *Mesids* szó, mely ugyanazt jelenti, mint *Krisztus*. Az ő testamentomban Istennek háromféle *Felkentje* volt, ú. m. a

pap és a király, akiket szent olajjal kentek fel hivatalukra, és a próféta, akit az ő Szent Lelkével kent fel Isten (Ézs. 61 1) az evangéliom hirdetésére. Mind a hármát avégre rendelte Isten, hogy az ő országának e földön való megvalósításán munkálkodjanak. De ezek csak előkészítő munkát végeztek; a tulajdonképeni megvalósítás arra várt, akinek eljöveletét régen megígérte az Isten, és aki mindezeknél „erősebb” és mind a három hivatalt egyesíti magában, t. i. Jézusra. Mikor tehát Jézust Krisztusnak mondja itt az evangyélita, ezzel azt a hittételt fejezi ki, hogy Jézus a megígért Mesiás. Ez volt az őskeresztyének egyetlen hittétele. És ebben tényleg benne is van az egész keresztyénség: *Jézus a Krisztus*. Erről a hitvallásukról nevezték el aztán őket keresztyéneknek, azaz krisztusosoknak.

Hogy Jézus a Krisztus, azt más szóval úgy fejezi ki az evangyélita, hogy *ő Isten fia*. A régi királyok Isten fiainak nevezték magokat, amivel ugyanazt akarták kifejezni, mint a maiak azzal, hogy ők Isten kegyelméből uralkodnak, hogy t. i. hatalmukat nem emberektől, hanem egyenest Istentől vették. De Jézusra nézve ez a szó szoros értelmében vett igazság. Mint Ján. 1 17 mondja, ő általa lett meg a kegyelem és igazság: azaz ő benne az Isten üdvözítő akarata és hatalma, tehát az ő lényegének legbensőbb igazsága, a szeretet, öltött testet. Mivel pedig az Isten szeretet, ezért Jézus valósággal az Isten fia. Nem úgy vette a kenetet, mint a többi papok, próféták és királyok, kegyelemből, ajándék képen; hanem olyan eredeti tulajdona az neki, mint a fiúnak atyja természetete. Az a tétel tehát, hogy Jézus a Krisztus, az őskeresztyének ajkán már a legrégibb korban is azt jelentette, hogy ő Isten fia.

Az *evangéliom* görög eredetű szó, eredetileg jó követséget, vagy azért járó jutalmat jelent, mint ahogyan a szintén görög eredetű *angyel* = *angyal* meg követet. A bibliában azonban már mindig egy bizonyos, meghatározott jó követséget értünk alatta, t. i. azt a jó hírt, vagy örömdetes izenetet, hogy Isten az ő választottait nem hagyja a bűnös világ rabságában, hanem az idők teljességében elküldi a Mesiást, aki őket megszabadítja és az Isten országát e földön megvalósítja. Ez az evangéliom tehát Istené (1 14), mert ő izeni; de Jézusé is, mert ő róla szól és ő valósítja meg. Így az új testamentomban az evangéliom még élesebben körülhatárolt értelmet nyert: jelenti a Krisztus váltságmunkájának folyamatát és az arról szóló örömhírt. E szerint evangéliom csak egy van, mint ahogy egy az üdvösség is, amelyről szól.

Az Isten evangélioma már régen kezdődött, amióta vigasztaló prófétákat küldött népéhez; de a Jézus evangélioma, azaz az a folyamat és annak hirdetése, hogy az üdvigéreteket személy szerint ő teljesíti, csak most kezdődött az ő földi életével, befejezést pedig visszajövetelével nyer.

ELSŐ KÖNYV.

(12—36.)

Az első könyv aztán azt énekli meg, hogy hogyan jelent meg és milyen benyomást tett az Isten fia a világon; azaz, I. hogy hogyan indult meg égi szózatától kísérve messiási pályáján; hogyan tűnt ki mindjárt első fellépésekor II. a tisztátalan lelkek; III. az emberi nyomorúságok és bűnök; és IV. a vallási intézmények felett való teljhatalma; és hogyan bizonyult ő mind ezekben a hívők szerető völgyégyének, kinek jelenléte maga az üdv (lakodalom). Szóval e könyv képei Jézus külső megjelenését, vonzó, de imádatot parancsoló egyéniségét festik.

Az első ének (12—15.) arról szól, hogy Jézus az idők teljességében miképpen foglalta el messiási hivatalát. 1. Eljövetele előtt hirdeti Keresztelő János, mint királyi herold. 2. Jézus megjelenik és a keresztség és a kísértés kettős aktusa által földi hivatalára felavattatik. 3. Megkezdí az evangyélizálást.

1. A Mesids heroldja

(12—5.)

E jelenés megértését és lefordítását nagyon megnehezítette az, hogy az 1 vt is bele erőltették a mondatba. Így pedig semmiféle magyarázó művészettel sem lehet síma mondat szerkezetet kihozni. Ha ellenben az 1 vt kivesszük, a 2—5 vnek két strófájában egy pompás körmondatnak két fele áll előttünk: mint ahogyan az írások szólnak a Mesidsnak egy heroldjáról (2 v.) és útjának előkészítéséről (3 v.): úgy volt János a sivatagban, a herold tisztét teljesítve (4 v.); és úgy készítette elő az ő útját a nép bűnbánással és szent fürdőkkel.

2—3. v.) A jövendölések. 2. v.) Ez az idézet a Mal 31 és 2 Móz 2320 összeolvadásából keletkezett, és nyilván a Keresztelő kortársainak ajkairól van leszakítva. A 3. v.) Jes 403-ból való. Itt az eredetiben Deuterójaesajah arra hívja fel kortársait a babiloni fogságból való szabadulás várásakor, hogy Judea pusztájában hirdessék, hogy mindent készítsenek elő a közelgő nagy üdv fogadására. Ez is a Keresztelőre alkalmazott fogalmazásban a nép ajkáról van véve. Ez a körmondat első fele.

4—5. v.) A teljesedés. A körmondat második fele: amint — úgy. Amint az írások megjövendölték, úgy történik most: János predikál a sivatagban. 4. v.) Ő az idvesség útját bűnbánati predikációkkal és keresztelesekkel egyengette. Ezek a keresztelesek tulajdonképpen rituális tisztulási fürdők, vízbe való bemelegítések voltak, amilyeneket a zsidók ma is használnak, és azt hiszik, hogy azok lemosás az ő bűneiket. De János keresztsége megtérési keresztség volt bűnbocsánatra, tehát egészen más. A megtérés magyar szóval a megfordulást, a helytelen útról a helyes útra való visszatérést jelenti, a megfelelő görög szóval (metanoia) pedig az egész lelkület megváltoztatását.

belső átalakulást: és ma ezt érijük alatta magyarul is. Keresztelő János tehát azt kívánta, hogy az emberek változtassák meg a szívöket, vágyakozzanak a bűntől való megtisztulásra, hogy bűnbocsánatot nyerjenek; és így megmosódva, a bűnöktől megtisztultan várják a bekövetkezendő üdvöt. János a *sivatagban* működött és a *Jordánban* keresztelte meg a bűnbánókat, és *kiment hozzá az egész judeai vidék, a jeruzsálemiek is*: e helynek tehát Judea központjában és Jeruzsálem közelében kellett lenni. Az a hely pedig, amelyet ma mutogatnak kissé északra a Jordánnak a Holttengerbe való torkolásától, nem ilyen. De Ján. 1 28 Bethabarát, Ján. 3 23 pedig Énont, „Sálemhez közel“, jelöli meg a Keresztelő működési helyét. Ezek pedig mind azon a „hegyvidéken“, a Júda hegységében vannak, ahol Júdának városa is volt, melyben Lk. 1 39 szerint Keresztelő János született. Itt volt a „Júdea sivatagának“ (a „sivatag“ szó különben ne tévesszen meg bennünket!) nevezett vidék; nem a mai Jordán mellett, hanem a Vádi Szelmán nevezetű, és a Földközi tengerbe ömlő folyó mellett, melyet a régi időben szintén Jordánnak neveztek. Itt, e sűrű lakosságú vidéken, nagy néptömegek előtt tartotta János megrázó bűnbánati prédikációit, melyeknek hatása alatt sokan *bűneik* beismerésére és *megvallásra* jutottak, és megkeresztelkedtek. A világvégi hangulat egészen nyilvánvaló; Mt és Lk pedig nyíltan le is szögezi, hogy a megtérés fő indító oka az volt, hogy a bekövetkezendő haragot, azaz a Mesiás eljövetelkor tartandó istenítélet kárhoztatását elkerüljék.

2. Jézus megjelenése.

(16–13.)

A Mesiás, kinek eljövetelét királyi herold hirdeti, a Názáreti Jézus személyében meg is jelenik, és hivatalára két egymással szorosan összefüggő aktus által, a keresztség és megkísértés által, felavatattik. Felavatássá teszi az elsőt az ünnepélyes égi szózat, hogy a mennyei Atya helyesli azt az utat, amelyre az ő fia most lépett, t. i. hogy „a bűnösök közé számláltatott“ (Ézs 53 12.); a másodikat az a tény, hogy Jézusnak az önmegtágadás e nehéz úján angyalok állítottak szolgálatába.

6 v) Keresztelő János *öltözte*, a durva *szőrcsuha* és a *bőröv* Illyés prófétára (II. Kir. 1 8) emlékeztet. Mind a kettő a próféták hivatali ruhadarabja volt. A szőrpalást olyan volt, amelyet Zak. 13 4–5 szerint a földművelők is viseltek. *Eledele* a legegyszerűbb, amit a vadon erdő és mező nyújtott. Ez már aszketikus vonás benne, ami nagyon illik az ő bűnbánat-predikálásához, és azt mutatja, hogy ő is az esszénusok ekorbeli keresztelő szektái közé sorozható. Ez időben u. i. többen is voltak ilyen „keresztelők“, akik önmegtartóztatásban, néha remeteségben éltek és híveiktől gyakori rituális tisztálkodásokat, mosakodásokat és fürdőket kívántak, így várván a Mesiás eljövetelét. De ezek közül csak egy, János lett és lehetett a Jézus útegyengetője, mert csak a bűnbánat és a

tisztulás vágyának felkeltése lehet az üdv útjának igazi egyetem-
getése.

7 és 8 v.) E strófa a Keresztelő prédikációiból egy rövid összefoglalást ad. Bővebbet Máténál és Lukácsnál talál az olvasó. Itt Márk csak azt a két pontot emeli ki, ami az ő korában az öskeresztyénekkal szemben vita tárgya volt, hogy t. i. ki a nagyobb, János-é, vagy Jézus? És melyiknek a keresztsége hatásosabb, a Jánosé-e, vagy Jézusé? Voltak, akik a Keresztelő felsőbbbségét vitatták. Ennek elismerése természetesen annyi lett volna, mint az ifjú keresztyénségnek a zsidóságba való visszaszorítása. Ezzel szemben hangsúlyozza Márk, hogy a Keresztelő maga elismerte (7. v.), hogy az, aki nála „erősebb“, ő mögötte jön, tehát már itt van; és annál 8 annyival kisebb, hogy magát még szolgájának sem tartaná méltónak; továbbá (8. v.), hogy ő csak vízzel keresztele, Jézus ellenben Szentlélekkel; ami eschatologicus vonatkozásban azt jelenti, hogy János keresztsége csak az ítéletre való előkészítés, Jézusé pedig az élet végrehajtása (Mt 3 11; stb.) lesz; szellemi vonatkozásban pedig azt, hogy János keresztsége csak a bűntől való megtisztulás vágyának; a Jézusé ellenben magának a megtisztulásnak megpecsételése, amennyiben ez a Szent Lelket közli velünk, mely a belső lelki megtisztulást elvégzi (I. 3 23–30). Tehát mindenképen a Jézus keresztsége a hathatósabb.

9 és 10 v.) Jézus megkeresztelkedése. 9. v.) *És így történt*, ez az előző strófának arra a kifejezésére utal, hogy „mögöttem jön“: tényleg úgy történt, hogy *azokban a napokban*, mikor a Keresztelő bűnbánati prédikációit tartotta, *megérkezett* Jézus is; (*Názáretből*; tehát odaváló volt); de nem keresztele, hanem ellenkezőleg: *megkeresztelkedni*. Ezzel a tényével ő is kifejezetten beállt azoknak a társaságába, akik az Isten országát bűnbánattal és a megtisztulás vágyával várták. Ezek a Keresztelő köré gyülekeztek; ezért *kereszteltette meg magát Ő is Jánossal*: az új szövetség elhozója az ő szövetség utolsó prófétájával. Ez tehát az új szövetségnek az őba való bekapcsolása. 10. v.) Egyben természetesen Jézusnak a messiási pályára való felavatása. Ezt azonban nem úgy kell értelmezni, hogy most nyerte meg a Szent Lelket, tehát most hivatott el Messiásnak; hanem úgy, hogy mivel *galamb* alakjában szállt rá a Szent Lélek: ő most nem a 8. versben szem előtt tartott ítélet-tartó Messiás hivatására nyert felszerelést; hanem a Jahve lelke a Jes. 11 2 értelmében „nyugodott meg“ rajta. Most u. i., mikor nyilvános működését meg akarta kezdeni, Jézus előtt két út állott. Vagy csatlakozik az akkor uralkodó népies és Keresztelő János által is vallott váradalmakhoz, és erőhatalommal lép fel országa megalapítására; vagy a babyloni Jesaja által megjelölt útra, Jahve szenvedő szolgájának útjára lép egy lelki ország megalapítására. Az első esetben képtelenség lett volna megkeresztelkednie; a másodikban okvetlenül szükséges volt. És ő a másodikat választotta; és most ment át a válaszüton. A régi prófétai vágy (Jes. 64 1) teljesült: *az egek megnyitlak*; de nem az ítéletnek

megsemmisítő lelke szállott alá, hanem a Noé békét hozó szelid galambja.

11–13 v.) A választás megpecsételése. 11. v.) *És egy hang jött a megnyílt egekből*; mely a mennyei Atya jóváhagyását adta meg e választáshoz. Sokszor hallotta Jézus azt az előtt is már Ézs. 42¹ és Zsolt. 27 nyomán viszhangzani szívében, de soha még ilyen világosan, ilyen határozottan és szeretetteljesen nem, mint most, életének ezen az imént eldöntött választútján. Ez a helyeslő, biztató hang soha el nem mosódott emlékezetében, és egész élete, minden szava és cselekedete ennek a hangnak csodálatos, eleven kisugárzása volt: ez a helyes út, amelyen jársz, ez az Isten útja, te vagy az Isten szerelmes fia, te benned, a te messiási munkádban, hatalmas cselekedeteidben és megváltó szenvedéseidben *lelt ő kedvét*. Még a keresztfán is, mikor Isten által is elhagyatott voltát panaszolta, még utolsó kínos sóhajtásában is ez a helyeslő, ez a biztató atyai hang kísértte, ennek csodás fénye ragyogott ki egész lényéből, úgy, hogy a pogány százados, aki őt meghalni látta, önkéntelenül visszhangoztatta e mennyei szózatot, mely kell, hogy az egész mindenséget betöltse, „Bizony, ez az ember Isten fia volt!” (15 29). Ezután azonban még egy nagy belső tusát kellett megvívni önmagával Jézusnak, mielőtt a lemondás és önfeláldozás maga választotta újára rá lépett volna. Erről szól a kísértés története, 12 és köv.-ben, melyről Mt és Lk bővebben ír. (L. ott) Itt csak két kitételéről kell Márknak külön megemlékeznünk. Az egyik a 12 vben az, hogy a Lélek tüstént *kihajította*, az eredeti szerint *kidobta* Jézust a pusztába. Ezzel azt akarja az író festeni, hogy Jézus mennyire a Lélek feltétlen hatása alatt állott A másik, (13. v.) az, hogy *együtt volt a vadállatokkal*. Ez a pusztai tartózkodás félelmetes és kísérteties voltának (II. Makk. 5 27 nyomán, mely szerint az Appolonius elől a pusztába menekült Makkabaeus Judás társaival együtt a hegyek közt vadállatok módjára élt, hogy a törát megsérteni ne legyen kénytelen) kiszínezésére szolgál, sőtét háttérül a reá következő vigasztaló, felemelő, napfényes oldalnak, hogy „*az angyalok szolgálták ki őt*”, mint I. Kir. 19 5–7 v-ben Illyést. Tehát szerzőnk nem a kísértés mibenlétére, hanem Jézus istenfiúi életére helyezi a fősúlyt. Míg egyfelől a Sátán kísérti, a vadállatok rettegten, addig másfelől a mennyei Atya angyalai szolgálnak néki. Itt nem a kísértések felett kivívott diadal megjutalmazásáról van szó, hanem arról, hogy a kísértések és félelmek között angyalok szolgálnak az Isten fiának: az Isten gyermekeinek.

3. Jézus megkezdi az evangelizálást.

(1 14–15.)

A Nagy Heródes fia, Galilaea és Peraea tetrárkája (Kr. e. 4.— Kr. u. 39), Heródes Antipás, Keresztelő Jánost Machaerus várába záratta, mert, mint Josephus zsidó történetíró mondja, félt, hogy működése nyomán veszedelmes messiási mozgalmak támad-

nak. Hogy ez mikor történt, azt nem tudjuk; csak annyit tudunk, hogy Kr. u. 29-ben (mások szerint 34-ben!) le is fejeztette, és pedig hosszú tétovázás után. A synopticus evangéliumok előadása szerint a Keresztelő fogságra vettetése volt Jézus számára a jeladás messiási működésének megkezdésére. Annak a kérdésnek feszegetése, hogy mennyiben fér meg ezzel a János evangéliomának az az előadása, hogy Jézus már előbb is működött, nem ide tartozik. Erre nézve itt csak annyit jegyezzünk meg, hogy Mk nem történetet ír.

14 v.) Hogy megkeresztelkedése után mennyi idővel tért vissza Jézus Galileába, azt nem említi. A Keresztelő *elfogatásdát* az eredeti szó úgy fejezi ki, hogy *kiszolgáltatás*, amivel azt jelzi, hogy ő nem juthatott volna Herodes Antipás hatalmába, ha Isten az ő kifürkészhetetlen végzése szerint ki nem szolgáltatta volna neki. Az Isten evangéliomára nézve l. 11 vt.

15 v.) E vers oly rövid összefoglalásban ismerteti Jézus prédikációinak főtartalmát, mint a 7 v. a Keresztelő Jánoséiét. Hogy *betelt az idő*, az azt jelenti, amit Gal. 44 úgy fejez ki, „*eljött az idő teljessége*“. A zsidók közt a Mesiás várása a babyloni fogság óta lett igen erőssé és sóvárgóvá. Minél nagyobbak voltak szenvedéseik, annál hevesebben várták, hogy mikor Isten megfelelő nyomorúságaikat, mikor betelik a szenvedésekre rendelt idő, akkor Isten megszabadítja az ő népét. Legelőször Jer. 25 12 29 10 alapján a babyloni fogság 70 ik évének végére számították ezt az idő teljességét; mikor pedig ez a számítás nem vált be, akkor újabb, meg újabb időpontokat tűztek ki különböző számításokkal, de rendszeren a Jer. titokzatos 70 éve alapján. E számítási műveleteiknek segítségéül vették aztán „*az idők jeleit*“ (Mt 163), azaz az olyan feltűnőbb természeti jelenségeket, vagy történeti eseményeket, amelyekből arra következtettek, hogy már nem lehet messze a világ vége. Dán. 92 sk.-ból látszik, hogy a Szentírásból, és kivált Jeremiából milyen műveletekkel akarták kiszámítani az idő teljességének még a pontos napját is. Jézus e számításokat természetesen nem fogadta el. Ő a végítéletet külön választotta az istenországnak megalapításától, és ez utóbbinak idejéről mondja itt, hogy az már betelt. Ez pedig akkor telt be, mikor a Keresztelő börtönbe vettetése után Jézus indítva érezte magát, hogy teljesen a kezébe vegye a János által előkészített munkát. Feltűnő, hogy Jézus nem azt mondja, hogy *eljött az istenországa*, bár az tényleg ő benne jött el, hanem csak azt, hogy *elközelített*. Ennek magyarázata az, hogy az ő országalapító, vagy más szóval mondva üdvadó messiási működéséhez elválaszthatatlanul hozzá tartozik nemcsak az ő élete, működése és tanítása, hanem az ő kinszenvedése, halála és feltámadása, sőt visszajövele is. Tehát, míg ezek meg nem történtek, addig az istenországa csak közel volt, de a maga befejezett teljességében még nem volt itt. Hiányzott belőle éppen tartalmának központja, üdvének forrása: a keresztség. Innét van, hogy az „*evangéliom*“ szónak fokozatosan teljesebb tartalma van Keresztelő János, majd

Jézus és végül az apostolok ajkain. Jánosnál örömhír: utánam jön a Mesiás! Jézusnál üdvizenet: közel van az istenországa, *térjetelek meg, és higgyetek az evangéliomban*, azaz higgyétek el, hogy Isten az üdvigéreteket most tényleg meg fogja valósítani én általam. Az apostoloknál váltságprédikáció: Jézus a Golgota keresztyén legyőzte a világot, a bűn és halál hatalmát, és ő benne immár készen van az üdv, a szabadság és béke mindenki számára, amit visszajöve-telekor a hívőkkel a maga teljességében közölni is fog. Ezt mondhatjuk úgy is, hogy csak a Jézus sebei nyitottak nekünk utat az istenországába. Mert oda senki be nem juthat másként, csak úgy, ha ő emberének megfeszítésében Jézus kereszthalálának, és újjászületésében Krisztus feltámadásának valóságos erejét megtapasztalja.

Homiletikai jegyzetek.

Jézus csodálatos egyéniségének oly nagyon titokzatos és oly nagyon természetes, és épen e kettőnek megkapó keveréke által oly nagyon vonzó istenemberi vonásai már e bevezető részben hatalmas arányokban bontakoznak ki előttünk. Az Isten fia, akiről a próféták szóltak, alázatosan járul a bűnbánat megtérési keresztsége alá, mint a legutolsó bűnös ember. És a magát megalázó ember megnyilatkozott ekeket lát, égi szöveget hall: *Te vagy az én szeretett fiam, te benned találtam kedvet!* A Lélek feltétlen erővel megragadja (pneumatikus ember), uralkodik felette (kidobja a pusztába); és az angyalok szolgálnak neki. A világ múlt értékei, test, erő, hatalom iránt nem érzéktelen, azok kísértő erővel hatnak rá; de nem tudják legyőzni. A világ félelmetes ereje nem hagyja hidegen, de nem tudja leverni. És a kísértések közt, és a félelmek közt, mikor a legnagyobb emberi gyengeségek szakadnak reá a világ csábjai és rejtettései között, akkor érzi legjobban, hogy ő Isten fia, az Isten különös gondviselésének tárgya: az angyalok akkor szolgálnak neki. Tudja, hogy ő az Isten fia, akiben az Isten országa egészen közel jött az emberekhez; de érzi, hogy azt csak az ő kinszenvedése és halála árán plántálhatja át teljesen az emberek szívébe. Ezért megtérést prédikál, mint az istenországának előhírnökei, az őtestamentomi próféták; de tudja, hogy az ő evangélioma nem távoli ígértet, hanem közel valóság.

Mi a keresztyénség? Mk 11 E vers az őskeresztyének hitvallását tükrözteti vissza, és röviden benne foglaltatik mai egyházi hitvallásunk is. Jézusnak itt felsorolt nevei u. i. világos feleletet adnak arra a kérdésre, hogy mi a keresztyénség, mi annak a legbensőbb lényege; mert e három név épen a keresztyén élet három nevezetes mozzanatát, az újjászületés, megszentelődés és megdicsőülés mozzanatait tárja elénk. 1. Jézus = az Úr üdv. A keresztyénség tehát először is üdvélet a Jézusban. Erre jutunk az újjászületés által. 2. Krisztus = Felkent, az istenországának vagy mennyek országának prófétája, főpapja és királya. A keresztyénség e szerint mennyei élet e földön a Krisztus királysága alatt. Azaz a szent életre való elköteleztetés a Krisztusban. Ennek útja káténk

szerint a megszentelődés. 3. Isten fia, akinek véges földi életén is, megkísértései között, szegénysége és szenvedései között is mindig ott ragyogott az isteni dicsőség, mindig világos volt, hogy Ő egy az Atyával. És azért jött, hogy erre az Istennel való egységre ő magában minket is eljuttasson. Ennek útja káténk szerint a megdicsőülés. Ez a maga egész teljességében a halál után a mennyben vár reánk, ahol nem tükör és homályosság által, hanem szemtől-szembe látunk; de már e földön is birtokunkban van, aminek záloga a Szentlélek.

Jézus és a Keresztelő. 11—8. Keresztelő János és Jézus találkozása úgy tűnik fel, mint az égen két hatalmas üstökös összecúszása, melyben az új, hatalmasabb, teljesen elborítja, megsemmisíti az őt, a halványabbat. Pedig nem semmisíti meg, csak új fényre lobbantja, igazi lényegének kifejlesztésére segíti. Jézus mindazt teljesítette, amit Keresztelő János az ótestamentum lényegének megvalósulásaként várt tőle; csak hogy megfordított sorrendben. A Keresztelő így várta: 1. Ítélet. 2. Isten országa. 3. Üdvélet. Az Isten üdvrendje pedig, melyben az ótestamentum lényegét Jézus által megvalósítja, ez: 1. Üdvélet (egyének megtérése, életek megújulása stb.), 2. Istenországa (a megszentelt életet élő egyének által a közszellem, közéleti erkölcsök és intézmények megszentelődése, szóval Isten uralma e földön); 3. Ítélet (az örökkévalóságban való teljes megdicsőülés).

Előkészítés és megvalósulás. 11—8. Az új testamentumot előkészíti az ő, a Szentlélekkel való keresztséget a vízkeresztség. Ez amarra előkészít 1. a bűnbánat-, 2. a megtérés vágya, és 3. a szabadulás (váltás) reménye által. E nélkül az előkészítés nélkül ma sem lehet idvesség. Mert a Szentlélekkel való keresztség a Krisztusnak jegyez el bennünket, aki az ő Szentlelkének titkos munkájával szerzi meg nekünk 1. a bűnbánatra a bocsánatot és tisztulást az ő vére által, 2. a megtérés vágyára az élet megújítását, és 3. a szabadulás reményére a váltáság tudatát, vagyis bizonyos tudását és megtapasztalását annak, hogy a bűnbocsánat és megtérés által a bűntől és világtól úgy felszabadultunk, hogy annak hozzánk többé semmi joga nincs. A Szentléleknek ez a titkos munkája egész életünkön keresztül tart, és mivel nem kezdődhetik elég korán, azért a gyermekeket sem lehet elég korán a keresztség szákramentumában részesíteni, vagyis Krisztussal eljegyezni. Hadd legyen a csecsemő már a pólyában Krisztus jegyese, akit szülei, testvérei és rokonai részéről kezdettől fogva a Krisztus szerelme és szelleme lengjen körül.

Az istenfűség útja. 19—11. A mi keresztségünk a fennebbiek szerint úgy is mondható, hogy az az embernek eljegyeztetése az istenséggel. Innét van, hogy bár a régi keresztyének egy időben babonából minél későbbre, lehetőleg közvetlen haláluk előttre igyekeztek azt halasztani, utóbb mégis győzedelmeskedett az az egészséges felfogás, hogy ennek az eljegyzésnek jobb minél korábban, még a csecsemőkorban megtörténni. Így jött szokásba a

gyermekkeresztség. Ezzel szemben téves arra hivatkozni, hogy Jézus is felnőtt korában keresztelkedett meg, mert az ő keresztsége egészen más, mint a miénk. Az övét a miénkkal szemben meg úgy mondhatjuk, hogy eljegyeztetés az emberiséggel. Ő megtagadta istenségét, királyi koronáját, hatalmát és dicsőségét és a keresztségben a kereszthordozás útjára térvén, az istenemberi tisztre avatott fel, és így készítette meg számunkra azt az utat, amelyre hivatva vagyunk, az istenfiúság útját. Ez az út 1. kezdődik önmagunk (testiségünk, ő emberünk, önzésünk, világi vágyaink, stb.) megtagadásával, 2. folytatódik megnyilatkozott egek (a véges földi célok helyett magasabb rendű mennyei célok) látásával; és a Szentlélek segítségével 3. végződik a mennyei Atya szeretetének és jótetszésének az élet koronájaként való elvételével, miután e szeretet és jótetszés kísért bennünket földi életünk küzdelmein és szenvedésein át mind az egekig.

A kísértés. 112—13. Az Isten gyermekeinek földi élete olyan, mint Jézus pusztai tartózkodása. 1. Folytonos kísértések közt folyik. Mert minél magasabb eszményekért küzd valaki, a Sátán, az önzésnek ez az alattomos képviselője, annál jobban megkörtökezi, hogy az eszmények és erkölcsi javak szolgálatából a haszonlesés, élvhajászat, vagyonszerzés stb., stb. önző útjára térítse. 2. Minden felől félelmek rettetgetik, mint Jézust a pusztában. Mert minél tisztább és nemesebb életet él valaki, annál dühösebb ellensége lesz neki a világ. Aki a farkas veremben a farkasokkal nem üvölt, azt a farkasok fel akarják falni. 3. De a kísértések és rettentések mind csak arra valók, hogy alkalmul szolgáljanak az Isten szabaddításának kijelentésére. Hogy kitűnjék, hogy az Isten az ő választott gyermekeit kézen fogva hordozza az élet szövevényei közt, és azoknak, akik őrá bízzák magokat, az angyalok szolgálnak. Minél nagyobb a baj, annál fényesebb lesz a győzelem.

Az evangéliom. 114—15. Evangéliom, mint láttuk, csak egy van; de mégis egészen mást-mást jelent e szó a próféták, a Jézus és az apostolok ajakán. Lássuk ezeket egyenként. 1. A próféták ajkain örömhír a pogányok bekövetkezendő megítéltetéséről és Isten népének megdicsőíttetéséről. 2. Jézus ajkain örömhír az idők teljességében a lelki istenországának közel való voltáról. 3. Az apostolok ajkain örömhír a lelki istenországa megvalósulásáról, a váltság teljességéről. Ez egy örömhírnek ez az időben egymásra következő három fokozata most egymás mellett is megvan. Az evangéliom örömhír arról, hogy 1. ez a földi élet a nehéz, és sokszor véres, sokszor szennyos küzdelmek, vívódások és az ítéletek során át végre is meg fog dicsőülni Isten lelkének munkája által, 2. e megdicsőülésnek munkálója minden ember, ki az idők teljességében, a számára kellő és lehetséges időpontban a Jézussal való szellemi érintkezés folytán rá jön arra, hogy az istenországa szellemi ország, mely minden rendű és rangú hívőhöz nagyon közel van, 3. ez a megdicsőítő munka pedig kinek-kinek már e földi életében diadalra jut a Jézus kereszthalálában és feltámadásában.

való részesedése, azaz a váltság megnyerése által. Az istenországa ezekben már nem csak közel van, hanem meg is valósult. Mivel a váltság megvan, de a Jézus halálában és Krisztus föltámadásában való részvétel után még nem mindenki sóvárog és így még sokan nincsenek benne az istenországában, bármily közel van is az, azért kell így imádkoznunk: jöjön el a te országod.

II. ÉNEK:

JÉZUSNAK TELJHATALMA VAN A LELKEKEN.

1 16—34 = Mt 4 18—22; 8 14—17 = Lk 5 1—11; 4 31—41.

4. Emberhalászokat hív, akik egy szóra követik. Mk 1 16—20 = Mt 4 18—22 = Lk 5 1—11. — 5. Teljhatalommal parancsol a tisztátalan lelkeknek (jelenet a kapernaumi zsinagógában). Mk 1 21—28 = Lk 4 31—37. — 6. Kiűz minden betegséget. Mk 1 29—34 = Mt 8 14—17 = Lk 4 38—41.

- 1 16. Amint pedig a Galilea tengere mellett járt,
látta, hogy Simon, és Simon testvére, András,
hálót vetnek a tengerbe; mert halászok voltak.
17 És azt mondta nekik Jézus, „Jertek utánam,
és emberhalászokká teszlek benneteket!”
18 És tüstént elhagyván hálójukat, követték őt.
19 És kissé tovább menve Jakabot látta, a Zebedeus fiát,
és Jánost, annak fivérét.
Azokat is a hajóban, amint a hálókat igazgatták;
és tüstént szólította őket.
20 És ott hagyva atyjokat Zebedeust a hajóban a munkásokkal,
elmentek utána.

*

- 21 Mikor bementek Kapernaumba,
mindjárt szombaton elment a zsinagógába és tanított.
22 És megilletődtek a tanításán;
mert úgy tanította őket, mint akinek teljhatalma van,
és nem úgy, mint az írástudók.
23 És volt egy ember az ő zsinagógájukban,
kiben tisztátalan szellem volt és felkiáltott.
24 És azt mondta, Mi közünk hozzád, Názáreti Jézus?
Jöttél minket elveszíteni?
Ismerlek, ki vagy: az Istennek Szentje.
25 Erre megdorgálta őt Jézus, mondván,
Némulj el, és menj ki belőle!
26 Akkor megrázzván azt a tisztátalan szellem,
és nagy hangon kiáltván, kiment belőle.
27 Akkor elálmélkodtak mind,
úgy hogy egymástól kérdezősködtek, mondván, Mi ez?

- Mi ez az új tanítás,
 hogy teljhatalommal a tisztátalan lelkeknek is
 parancsol és szót fogadnak neki?
 28 Kiment pedig a híre tüstént mindenüvé
 Galilea egész környékére.

*

- 29 És tüstént a zsinagógából kijövet elmentek
 a Simon és Andriás házába Jakabbal és Jánossal.
 30 A Simon napja pedig hideglelésben feküdt;
 és tüstént szóltak neki felőle.
 31 Akkor oda ment hozzá és felkeltette őt kézen fogva;
 és tüstént elhagyta őt a ház, és kiszolgáltatta őket.
 32 Amint pedig este lett, mikor leszállt a nap,
 hozzá vitték a rosszúl levőket és az ördögösöket mind;
 33 úgy hogy az egész város oda volt gyűlve az ajtó elé.
 34 Akkor sok többféle betegségben rosszúl levőt meggyógyított,
 és sok ördögöt kiűzött;
 de nem engedte szólani az ördögöket, hogy őt ismerik.

MAGYARÁZAT.

Ez az ének azt tünteti fel, hogy Jézus első fellépésétől kezdve mennyire tudatában volt messiási hivatalának, és milyen ellenállhatatlan hatalma volt a lelkek felett. 1. Már első tanítványait emberhalászoknak hívja el, és azok egy szavára ott hagyják munkájukat és követik őt. 2. A tisztátalan lélek mindjárt beléptekor megismeri és rögtön engedelmeskedik neki. 3. Péter napát, és este a ház előtt a különféle betegségben szenvedőket keze érintésével, egy szava erejével gyógyítja meg. Így tárul fel előttünk egyre fényesebben Jézus személyének isteni oldala.

4. Jézus emberhalászokat hív.

(1 16—20).

Jézusnak, hogy az ő értelmében vett (szellemi) messiási hivatalát folytathassa, mindennek előtt tanítványokra volt szüksége. Itt annak a négynek az elhívásáról olvasunk, akit ettől fogva minden nevezetesebb alkalommal az ő legszűkebb környezetében találunk. Lehet, hogy ezeket Jézus már Judeában megismerte Keresztelő János környezetében, mint némelyek a János 1 41 előadása alapján vitatják is; de az kétségtelen, hogy evangyélisánk elbeszélése azt akarja feltüntetni, hogy mily ellenállhatatlan vonzó ereje volt Jézus szavának.

16. v). Az első tanítvány lett *Simon*, akit Kéfá, vagy görögös átírással kiejtve Kéfás melléknévéről, mely magyarul annyi, mint Szikla, görögül meg Petros, Péter néven ismerünk. Testvére, *András*, kevésbé jelentékeny tényező az apostolok között. Lukács őt már nem is említi Lk. 5 1—11-ben és nem említetik a meg-

dicsőülés hegyén sem (Mk 9 2—13). A *háló*, amit a *tengerbe vetettek*, a nálunk úgynevezett „dobó háló” volt. Ezt a szélén fogával és kezével megfogva, a ladikban, vagy a sekély vízben maga körül megfordulva terjeszti ki a halász a levegőben, és úgy veti a vízbe, mint egy nagy kilapított esernyőt. Ma is kedvelt és ügyesen kezelt szerszám ez az ottani halászoknál; ezzel „vadásszák” a halat, mint ők magukat kifejezik. A Genezáret tava ma is elég gazdag halban, és kivált Kapernaum vidékén, általában a tó északi részén vannak bő halászerőterek; de a halászat ma már nagyon lehanyaglott. A vers végén ez a magyarázat „*mert halászok voltok*”, arra szolgál, hogy hozzákapcsolódhassék a 17-ben az „emberhalász” kifejezés.

17. v.) Minden megszólítás és bevezetés nélkül egyszerűen csak odakiáltott nekik Jézus: *δεῦτε* = ide, nosza, azaz: *jertek utánam!* Az elhíváshoz adott magyarázat, hogy *emberhalászokká* teszi őket, mutatja, hogy Jézus itt már öntudatos terv szerint fogott hozzá messiási hivatalának betöltéséhez, az Isten földi országának megalapításához. Emberhalászok kelleneek neki, akik a Mt 13 47 sk.-ben az istenországa jelképezésére említett gyalommal mindeneket bekerítsenek.

18. v.) *Tüstént elhagyták a hálókat*, tehát mindazt, amiből, aminek és amiért eddig éltek: és *követték* Jézust, hogy azontúl ő belőle, ő neki és ő érte éljenek.

19—20. v.) Ugyanez a jelenet ismétlődött kissé odébb a Zebedeus testvérpárral, *Jakabbal* és *Jánossal*. Akik akkor már a halászat befejezésével hálóikat igazgatták a ladikban atyjukkal és bér munkásaikkal. Zebedeus tehát jómódú halászmester volt. Érdekes megemlíteni azt az okoskodást (Th. Zahn), amely szerint a Jézus keresztye alatt álló asszonyok közül Jézus anyjának, Máriának Ján. 19 25 ben névtelenül felemlít ett nővére azonos a Mk 15 41-ben említett Salóméval, az viszont a Mt 27 56 ban említett anyjával a Zebedeus fiúknak; így tehát Jakab és János apostolok Jézusnak unokatestvérei lettek volna.

5. A kapernaumi zsinagógában.

(1 21—28).

E történet azt mutatja, hogy Jézus nyilvános működésének mindjárt az első napján világossá lett a nagyközönség előtt, hogy Ő közte és az írástudók között, egyebektől eltekintve, az a lényeges különbség van, hogy az a „tan”, amit Ő hirdet, ige, az az eleven erő, mennyei hatalom, a többieké pedig csak erőtlen emberi okoskodás. Az elbeszélés kidomborítja azt is, hogy Jézusban „az Istennek szentjét” elsősorban nem a közönséges rendes emberek vették észre, hanem a rossz szellemek által megszálltak, akik az akkori felfogás szerint a szellemvilággal közvetlen és benső összeköttetésben voltak. Ez mutatja, hogy ő rendkívüli lelki hatalommal, rendkívüli küldetésben jött.

21—23. v. Jézus királyi hatalommal tanít.

21. v.) Első tanítványai elhívása után, hogy mennyi idő múlva, az nem érdekli evangyelistánkat, legelőször *Kapernaumba*, ebbe a Genezáret tengere mellett fekvő szép kis városba ment a Mester, hogy ott a zsinagógában szombatnapon nyilvánosan predikáljon. Kapernaum ma romokban hever, romjait a fű és cserje is benőtte; de a zsinagógájának kiásott körvonalai, falpárkányainak épségben megmaradt díszes kőfaragványai még hirdetik a hajdani fényt és gazdagságot, és egyben az emberi dicsőség múlandóságát. *Zsinagóga* annyi, mint gyülekezet. Tulajdonképen istentiszteletet, melynek központja az áldozás volt, a zsidóknak csak a jeruzsálemi templomban lehetett tartani; ezekben a gyülekezetekben tehát, bár ima is volt, tulajdonképen mégis csak *tanítások* folytak. Felolvasták a Törvényből és a Prófétákból az azon szombatra kiszabott szakaszokat, és azokhoz fűzött aztán valaki megfelelő magyarázatokat és esetleg buzdításokat. Ehhez minden zsidónak joga volt; de természetes, hogy rendszeren ahhoz értő embereket szoktak rá felkérni. Tudjuk, hogy Jézus is, később Pál apostol is többször tanított így a különböző gyülekezetekben. (Lk 4 16 sk; Csel. 13 15).

22. v.) A tanítás tárgya mindig a „tan“ volt, a „tóra“. A tóra (Mózes öt könyve) volt az ó szövetség legfontosabb része. Aki ezt tanulmányozták és tanították, azokat nevezték *írastudóknak*, vagy annál a nagy tiszteletnél fogva, mellyel övezték őket, egyszerűen *rabbi*-nak, „uram“-nak. Ezek nem papok voltak, bár az is akadt köztük, hanem úgy mondhatnók, hogy theologus jogászok. A szentírás és a régi bölcsektől fennmaradt hagyományok alapján ők döntötték el, mi szabad, mi nem; és mivel az ő megállapításaik is hagyomány erejével bírtak, törvényhozókul is tekinthetők. Főfoglalkozásuk a tóra és a hagyományok tanítása volt: ezért törvénytánítóknak is neveztettek. Elvben minden munkájukat ingyen végezték, de a gyakorlatban csak ítéletmondásuk volt ingyenes, a tanításért legtöbbször adományokat szedtek, sőt volt olyan, aki addig be sem eresztette a tanulót az iskolájába, míg nem fizetett. A tórát törvénynek is mondják, mert amit az Isten tanít, azt nekünk kész engedelmisséggel követnünk kell. A zsidó írastudók is, Jézus is azt kereste tehát a Mózes tanításának és a Prófétáknak felolvasott szakaszában, hogy mi az Isten akarata; de azok mindig csak a külső szentségre tartozó dolgokat feszegették, ellenben Jézus az lélek életére és üdvösségére tartozó igazságokat tárta fel nagy belső erővel, úgy, hogy mindenki szívét megragadta. Ezért *megilletődtek* tanításának hallatára, mert egyszerre megérezték, hogy belőle nem emberi bölcsesség szól, mint az írastudóknak szépen kidolgozott tudományos előadásából, hanem *ἐξουσία* – feltétlen királyi hatalom.

23. v.) Ezt mindnyájan önkéntelenül megérezték; de *volt* ott *egy ember*, akiben tisztátalan szellem volt, az eredeti szerint *aki tisztátalan szellemben volt* (olyan kifejezés, mint mikor mi azt mondjuk, hogy valaki valamilyen betegségben van), az hangosan

fel is kiáltott. Őt u. i. az ördög tartotta megszállva, és a benne levő szellem azért tisztátalan, mert a Szent Isten tiszta szellemének, mely Jézusban volt jelen, merő ellentéte. Erre az emberre nézve tehát Jézus jelenléte elviselhetetlen volt.

Ezt a következő (24–26. v.) strófában egy izgalmas jelenettel világosítja meg az evangyélista.

24. v.) Mit jelent az, hogy Jézus nem úgy tanított, mint az írástudók? Azt, hogy előtte nem a tanítás volt a fődolog, hanem a léleknek életre, öntudatra ébresztése; ezért lenyúlt a lelkiismeret legmélyére, és felrázta azt fásúltságából, mint ezt a tisztátalan szellemben levő embert. Ez a szegény ember óh hány-szor végig hallgatta az írástudók mesteri előadásait a tisztaságról és tisztátalanságról, a szentségről és bűnről: és soha sem mozdult meg a lelke. Soha sem érezte, hogy ő egy idegen szellemnek, a tisztátalanság, bűn és gonoszság szellemének akaratlan rabja, aki bús igába hajtva robotolja végig örömtelen életét; és soha sem érzett vágyat valami jobb, nemesebb, szabadabb élet után. Sőt gúny és kacagás volt előtte minden, ami tiszta, ami jó, ami szent. Pedig valamikor ő sem volt ilyen. Eleinte ő is csak kacérkodott a tisztátalan szellemmel, mint minden ember, engedett neki egyben-másban, ellene állt egyben-másban: de mindig több dologban engedett, mindig kevesebben állt ellene, míg végre ide jutott. Most már feltétlen úr felette a tisztátalan szellem. Most már jól esik neki vétkezni, a tiszták és igazak felett gúnyolódni. Ez az ő életeleme. És most ide jő hozzá ez a Názáreti Jézus, akiben ő egyszerre felismeri, hogy az az *Istennek szentje*, azaz (mivel a papokat, prófétákat, stb., szóval az Isten embereit, a neki szentelt embereket nevezték szent embereknek) a megígért Mesiás: miért jött ez ide, mit akarhat ez itt egyebet, mint az istenországát megalapítani, azaz őt kiragadni életeleméből, és a benne levő tisztátalan szellemet elveszíteni? A bűneihez ragaszkodó lélek éleslátásával azonnal észre vette, hogy ezzel a tanítással nem lehet olyan békésen kiegyezni, mint az írástudókéval, mert itt a harc életre-halálra szól. Vagy sikerül neki Jézust magától eltávolítania, és akkor az ő világa meg van mentve, ő megmaradhat megszokott életelemében; vagy pedig nem, és akkor az ő világa összeomlik és neki a tisztátalan szellemmel együtt el kell vesznie. Ellenállhatatlan erővel tör azért ki belőle a kétségbeesetten védekező, elhárító kiáltás: *Mi közünk hozzád, Názáreti Jézus?*

25. v.) És mit jelent az, hogy Jézus úgy tanított, mint akinek felsőbb hatalma van? Azt, hogy ő a felébresztett lelkiismereteket meg is tudja tisztítani. Egy szavával *elnémítja* a tisztátalan lelket, és *kiűzi* az emberi szívből. (A gonoszlelkekre és Jézusnak ilyen fajta gyógyításaira vonatkozó tárgyi magyarázatot lásd 322 s. köv. v.-nél.) Ez természetesen mindig nagy megrázkódtatásokkal jár. Mint az evangyélista mondja, a tisztátalan szellem az *embert megrázza és nagy hangon kiáltva ment ki belőle* (26 v.). A lelki életnek ez a nagy átalakulása mindig nagy válságok közt történik. Egy-

egész világot dönt itt romba Jézus szava és egy egész új világot terem. Romba dönti a tisztátalanság hamis világát, és megteremti bennünk a tisztaság igaz világát. Halál és születés ez: az ő ember halála és az új ember megszületése.

27. v.) Ezért ámultak el mindnyájan e jeleneten, mert ez tette előtök egészen világossá a Jézus és az írástudók tanítása közötti különbséget. *Mi ez?* E vers második felének a régi kéziratokban három különböző formájával találkozunk, u. m.: 1. *Mi ez? Mi ez az új tanítás, hogy teljhatalommal a tisztátalan szellemeknek is parancsol, és szót fogadnak neki?* Ez a T. R. szövege; és ezt ajánlja legjobban a ritmus is. 2. *Mi ez? új tanítás: teljhatalommal parancsol a tisztátalan szellemeknek is, és szót fogadnak neki.* Ez az előbbtől abban különbözik, hogy a kérdezők magyarázat formájában mindjárt felelnek is. 3. *Mi ez? Teljhatalommal való új tanítás: parancsol a tisztátalan szellemeknek is, és szót fogadnak neki.* Ez még körülíróbb magyarázat, mint az előbbi. A variánsok tehát csak targumok a T. R. által is világosan kifejezett gondolathoz, hogy t. i. a hallgatók nem csak azt vették észre, hogy az a tan (= tóra), amit Jézus hozott, új, hanem azt is, hogy ez teljhatalommal jár. Olyan tan, melyben nem csak tudomány, hanem teljhatalom is van; ami előtök abban nyilvánult, hogy *a tisztátalan szellemeknek is parancsol, és engedelnek neki.* Jézus tanítása tehát élő ige; Ő nem csak megtanít arra, hogy a bűntől őrizzük meg magunkat, hanem a bűn szülőjét, a tisztátalan szellemet és vele a gonosz érzületet, el is távolítja szívünkéből. Erre egyedül csak neki van hatalma. Ezért az ő neve Jézus, azaz Idvezítő.

28. v.) Ennek észrevétele volt az, ami az ő hírét egyszerre elterjesztette az egész Galiléában. És ez az, amit nekünk róla ma is hirdetni kell, szavainkkal is, de főképp életünkkel.

6. Jézus betegeket gyógyít.

(1 29—34).

Itt két strófában különféle betegek gyógyításával tünteti fel Jézus hatalmát.

a) Az első egy kedves családi jelenet, mely azonban minden egyszerűségében is élénk fényt vet Jézus személyiségére, és ugyanolyannak tünteti őt fel, mint amilyennek eddig láttuk: szeretetre méltó, vonzó egyéniségű embernek, aki isteni hatalommal cselekszik.

29. v.) A zsinagógából kijövőek természetesen elárasztották a várost az ott történt eset hírével, és Jézus, hogy a feltűnést kerülje, istentisztelet végeztével *tűstént a Simonék házába* ment négy tanítványával. Tehát itt volt meg szállva. Mivel Ján. 1 45 szerint Simon Péter nem kapernaumi, hanem betsajdai eredetű volt, kérdés, hogy ez a ház kié volt tulajdonképpen. Lehet, hogy Péter napáé, és testvérével, Andrásal ő is csak szálló vendég volt itt, mint Jézus és a többiek. De az is lehet, hogy Simon ide házasodott, és itt volt állandó lakása; sőt mivel a házat *a Simon és András házának*

mondja az írás, az is lehet, hogy családjá már régebben áttelepített Kapernaumba, és ez a ház az ő családi házuk volt.

30. v.) A 21. v. szerint, mikor Jézus első tanítványaival először bement Kapernaumba, egyenest a zsinagógába ment, tehát csak most, a zsinagógából kijövet megy először kíséretével együtt a Simonék házába. Itt pedig *Simon napa*, aki a házi asszony volt, *lázban feküdt*, és így nem fogadhatta a vendégeket. A házi asszony betegsége bizonyára egyébként is meglátszott a háztájon. Ezért a háziak, első sorban természetesen Péter és András, akik külön fogadtatást szántak Jézusnak, *tűstént szóltak neki felőle*, részint mentegetőzésképen, részint kérésképen. Nem kérték fel egyenesen, hogy gyógyítsa meg a beteget, de remélték, hogy, ha megtudja, hogy ők milyen bajban vannak, segít rajtuk.

31. v.) Reményőkben nem is csalódtak, mert Jézus, amint meghallotta a dolgot, azonnal *hozzá menvén* a beteghez, aki az ágyban feküdt, *kézen fogva* felemelte őt fekvő helyzetéből, és azonnal *elhagyta őt a házban*. Ebben pedig nem az a nagy dolog, hogy Jézus a beteget meggyógyította, mert hiszen ez Péter előtt a zsinagógai jelenet óta egészen természetesnek látszott; hanem az, hogy a gyógyítás folytán a család kínos zavarból menekült ki. Ez tette az apostol előtt örökre emlékeztetéssé ezt az esetet, amint ez világosan kitűnik záró megjegyzéséből is: *és ő, t. i. Péter napa, kiszolgáltá őket*. A szíves vendéglátás tehát semmiben sem szenvedett csorbát, a házi asszony kellőképpen ki tudta szolgálni vendégeit; amire pedig, mikor odamentek, még semmi remény sem volt.

b) A másik egy tömeges gyógyítás, melyből egyes eset nem emelkedik ki egy sem, de az összkép megragadó; a segélyre szorultak szálmal, nyüzsgő tömege, és köztük a vigasztaló orvos fáradhatatlan tevékenykedése.

32. v.) A sidók a napokat estétől estéig számították, vagy pontosabban meghatározva napnyugtától napnyugtáig. Azért mondja itt oly körülményesen, hogy amint *este lett, mikor leszűlt a nap*, hogy ezzel egész pontosan megállapítsa, hogy az elbeszélendő esemény akkor kezdődött, mikor a szombatnak vége bekövetkezett, és így a munkaszünet ideje pontosan letelt. Addig nem lehetett a betegeket oda vinni; de akkor egyszerre megmozdult minden ház, amelyben valaki beteg volt. A zsinagógai jelenet (123–26) híre sok szegény betegben új reménységet keltett; és a hozzátartozók is alig várták már, hogy betegüket Jézus elé vihessék. Ezek, mint a 34. v.-ből látjuk, nagyon különféle betegségeben szenvedtek, de különösen sok volt köztük a kedély-, ideg- és elmebeteg. Ezeket akkor *ördögösöknek* nevezték, mert betegségük okozójául a gonoszlelkeket tartották. (Lásd ezt 322 s. kv.-ben.) Ezért alkalmas ez elbeszélés Jézus lelkek feletti hatalmának feltüntetésére.

33. v.) *Az egész város*, színező kifejezés; azt teszi, hogy nagyon sokan voltak Péterék házában ajtaja előtt összegyűlekezve.

34. v.) E vers nem azt mondja, mint némelyek vélik, hogy az oda vitt betegeket nem mind gyógyította meg, csak közülök

némelyeket, bár sokakat; hanem azt, hogy, mivel sok beteget vittek oda, így (az első *Kai* helyett azt is lehetne fordítani) *sokakat meggyógyított*, mert sokak meggyógyítására nyílt alkalma. A különféle betegségekben sínlődők közül az ördöngösöket azért emeli ki külön, mert azokat a Mesiás megismerésére különösen alkalmasoknak tartották. Ezeknek a tanúbizonysága tehát a legtöbbet nyomott a latban; de egyúttal bizonyos veszedelmet is rejtett magában. Mivel u. i. e korban úgy az ördöngösök, mint az egészségesek egy istenítéletet tartó, a pogány világhatalmat vérébe fojtó és a zsidóknak hatalmas földi királyságot alapító Mesiást vártak, aki a zsidókat minden földi jóval elárasztja, a pogányok felett pedig vasvesszővel uralkodik, Jézus munkájára nézve, aki a lelki istenországot akarta megalapítani e földön, nagyon hátrányos, sőt végzetes lett volna, ha általánosan elterjedt és megerősödött volna az a hit, hogy ő ez a Mesiás. Annak magyarázatása, hogy ő nem ilyen, hanem amolyan Mesiás, úgy sem vezetett volna célhoz; leghelyesebb volt tehát, ha kereken eltiltotta őket az ő mesias-voltának híresztelésétől. Ezért *nem engedte az ördögöket beszélni, hogy őt ismerik*. Így könnyű megérteni, hogy ez a tilalom miért ismétlődik oly sokszor. És hogy miért kíséri Jézusnál néha bizonyos kedvellenség, sőt felháborodás.

Homiletikai jegyzetek.

Az I. énekben előttünk állt Jézus, amint mesiai hivatalt ünnepelesen elfoglalja. A következők az erre való belső felszerelését tárják fel. Ez a II-ik azt a csodálatos hatalmat, mellyel a lelkek világában rendelkezik.

Az első tanítványok. 1 16–20. Jézus isteni jellemének már az előzőekben feltűnő nagy szabású vonásai itt és a következőkben egész világosan feltárulnak előttünk. Úgy jön, mint egy egyszerű ó testámentomi próféta; de tanítványait emberhalászokká teszi, mint az új testámentom megvalósítója és az istenországnak királya. A királyság hatalmának és dicsőségének minden külső jele nélkül jön; és egy hívó szavára mégis emberek hagyják ott foglalkozásukat és családjukat, és kérdezősködés nélkül, magyarázatás nélkül mennek utána. Nem tudják hova. Ő utána. E történetből egészen világosan tükröződik vissza, hogy mi kíváncsatik meg a mindenkori tanítványtól, azaz a keresztyén embertől. 1. Hallja meg Jézus hívó szavát, 2. hagyjon el érte mindent, 3. kövesse őt.

Jézus tanítása és a tudósoké. 1 21–28 Jézus tanítását hasonlítsuk össze 1. az akkori írástudókéval, 2. a mai erkölcstanítókéval, és 3. a mai társadalomtudósokéval. 1. Az írástudók a külső, szertartási (rituális) tisztátalansági esetek felsorolásában voltak mesterek (tisztátalan állatok húsa, vérevés, hullaérintés, szombat-törés, stb., stb.), Jézus a lelkiismeret felébresztésében és a lelki tisztátalanság meggyógyításában. 2. A mai erkölcstanítók tagadják, hogy a bűn hatalom volna, hanem azt mondják, hogy az egyes bűnöket

az egyes emberek kedvezőtlen gazdasági helyzete és hiányos nevelése okozza. Rá kell tehát nevelni az embereket arra, hogy egymásra vannak utalva, így egymást támogatniuk kell az életben (altruizmus), és akkor megszűnnek a bűnök. Jézus ellenben a tisztátalan szellemtől és az alacsony, önző, anyagi érzülettől akarja megtisztítani a szíveket, mert abban van a bűn hatalma. 3. A mai társadalomtudósok a politikai és társadalmi berendezkedést, alkotmányt, kormányzatot akarják javítani, annak tisztátalanságait (corruptio) eltávolítani. Jézus *ellenben az egyéni jellemet*. A tisztátalan lélek által leigázott rabjellemek helyébe tiszta, független, szabad jellemeket akar állítani, akik tökéletlenebb berendezkedés mellett is tudnának a mainál jobb, tisztább, boldogabb társadalmi életet teremteni. A tisztátalan emberek a legtisztább törvényeket és intézményeket is bemocskolják; a tiszták a legmocskosabbakat is meg tudják tisztítani. — Melyik tudomány jobb tehát?

Jézus személyisége. 1 21–28 Jézus tanítása, mint a fentiekből láttuk, maga is új; de ami az ő fellépésében igazán új, ami tanításának az isteni hatalmat megadta, az az ő személyisége. Ahogyan ő tanított, úgy nem taníthatott volna más, mert ahhoz az a föhatalom, azaz Istentől nyert teljes felhatalmazás volt szükséges, ami egyedül csak ő benne volt meg. 1. Isteni hatalma volt a lelkek felett: teljes hatalom adatott neki mennyen és földön. 2. Ő az Istennek szentje, akinek szentsége képes egyedül legyőzni a tisztátalan lelket és megtisztítani az emberi szíveket. 3. Ebből ered híre, dicsősége, mely bejárja a földet, és végül meghódítja a világot. Akartok-e ennek a hódításnak eszközei lenni?

Jézus tanításának hallgatása. 1 21–26.—1. Sokan hallgatják, és megriadva állapítják meg, hogy Ő minden más tanítónál több, és többet kíván tőlünk. De ez nem elég. 2. Vannak, akik tiltakoznak ellene, mert érzik, hogy ők, a tisztátalanok, Jézussal, a szenttel együtt nem élhetnek, előtte meg nem állhatnak. Ez sem elég. 3. Meg kell hallanunk az ő parancsát, amit a bennünk lévő tisztátalan szellemhez intéz: „némulj meg, menj ki belőle!” — Így leszünk az ő dicsőségének hirdetői.

A nagy válság. 1 23–26 Sokan hallgatták Jézus tanítását a kapernaumi zsinagógában, de csak ez az egy ember volt, aki úgy érezte, hogy ez egyenesen őneki szól. És ebből felséges nagy dolgok következtek, és, magunkra alkalmazva, következnek. 1. Meglátjuk, hogy tisztátalanok, Isten dicsőségétől elmaradtak vagyunk, és így nem állhatunk meg az Istennek szentje előtt. 2. A bennünk lévő tisztátalanság, a testi természet, fellázad Jézus ellen, és mi el akarjuk Őt távolítani magunktól, mert ragaszkodunk megszokott gyarlóságainkhoz és hiábavalóságainkhoz, vétkes kedvteléseinkhez, sőt, és azt tudjuk, hogy Jézus azokat el akarja tőlünk venni, de még azt nem tapasztaltuk, hogy valami jobbat akar helyette adni. 3. Ennek a belső túsának Jézus hatalmi szava vet véget: Némulj meg, menj ki belőle! Sem magunk, sem más meg nem szabadíthat.

a bűn láncából, csak Ő. Nagy válság ez: az ő ember meghal minden ő kívánságaival, hogy az új megszülethessék. Ezen át kell menni mindenkinek, aki az élet megújulására el akar jutni.

Az új tanítás. 127–28 Jézus tanítása ma is az, ami akkor volt. 1. Új, mert a szeretet mindig új marad. Új a hangja, tiszta, benső, meleg, szeretetteljes, szent. Új a tartalma, nem törvény, hanem evangéliom, nem külső forma, hanem belső erő és élet. Új a hatása, új igazság megismerése és az élet megújulása. 2. Teljhatalommal bíró. Ezt úgy mondanók ma, hogy souverain, királyi, korlátlan. Minden tanítást bizonyítani kell valamivel: amit Ő mond, az őnmaga az igazság. „Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek... én pedig ezt mondom”: az ő tanítása felette áll a törvénynek és az egész ő testamentomi kijelentésnek és minden emberi tanításnak. 3. A tisztátalan lelkek is engednek neki. Ez a legnagyobb. Mert ezek nem engednek másnak. Az írástudók tanításának engedtek a „tiszták”, „igazak”, „egészségesek”, szóval azok, akik a saját érdemökben bízva cselekedeti, külső igazságra törekedtek; de a „bűnösök”, a „betegek”, a tisztátalan szellem rabjai, a társadalom kiveteltjei nem. Ma is így van. A tisztátalan lelkek, a társadalom minden baját és nyomorát okozó bűnök csak Jézus tanításának engednek. Csak Ő lehet tehát ma is társadalmi életünk jobbra fordítója.

Jézus a családi élet lelke. 129–31 Előttünk késő utódok előtt nagyon kedvesen szemlélteti ez a történet az a változást, amit Jézus ma is létre hoz egy-egy családban, amelynél állandó vendégül megszáll. A háznál eleintén nincs minden rendben, sok minden szorul mentetetésre; de Jézus talpra állítja a család beteg tagjait, és végül mindenki ő neki szolgál, és így egyszerre csak ragyogni kezd a háztáj a rendtől, jólétől és boldogságtól.

Jézus az emberekkel és Istennel szemben. 129–36 1. A családban, magánéletben nyájás barát, szeretetteljes orvos, aki, ha az élet lázas munkájában elbágyadva kidőlünk, kézen fogva újra talpra állít bennünket. 2. A közélet nyomorúságaiban fáradhatatlan jötevő, aki mindenkinek terhet hordozni kész, mindenkinek baján segíteni akar és tud. Az ő módszere az, hogy az egyéneket gyógyítja meg és úgy gyógyítja a közéletet. 3. Istennel szemben hozzá vágyakozó, imádságos lélek. Egész élete „egy” imádság, és mégis szükségét érzi annak, hogy a világ zajától elvonulva, néha egészen négy szem közt társalogjon az ő mennyei Atyjával. Mindezekben ő nekünk mintaképünk.

Jézus hatalma. 121–45 Hatalma van 1. a lelkek felett; 2. az élet nyomorúságai (betegség stb.) felett; 3. a természet ártó erői (poklosság, bűn stb.) felett. Azért, aki neki meghódol, az mindezek felett úrrá lesz.

Jézus és a tömeg. 134 Ez a, bár általános vonásokban ecsettelt, de mégis eleven, megkapó kép, mely itt elének tárul, korunkban némi változatot mutat. Most nem a Péterék házának ajtaja előtt tolong a betegek és nyomorultak sokasága, és nem Jézustól vár

gyógyulást áhítatos reménykedéssel; hanem a korcsmákban vagy politikai gyűléseken rázza öklét, átkozza sorsát és a nála boldogabbakat és a saját öklétől és eszétől várja a világ folyásának jobbra fordulását. De Jézus tegnap és ma és mindörökké is ugyanaz; és ezt a sokaságot is ő fogja meggyógyítani, és ezt a gonoszleket, a mai megromlott közszellemet is ő fogja kiűzni. Mi teljes bizalommal tekinthetünk a jövőbe.

III. ÉNEK:

JÉZUSNAK HATALMA VAN A POKLOSSÁGON ÉS A BŰNÖKÖN IS.

1 35—2 12 = Mt 4 23—25; 8 1—4; 9 1—8 = Lk 4 42—44; 5 12—26.

7. Mesiási működését kiterjeszti egész Galileára. Mk 1 35—39 = Mt 4 23—25 = Lk 4 42—44. — 8. Belpoklost tisztít. Mk 1 40—45 = Mt 8 1—4 = Lk 5 12—16 (17 11—19). — 9. Bűnöket bocsát. Mk 2 1—12 = Mt 9 1—8 = Lk 5 17—26.

1 35 És igen korán, még éjszaka, felkelvén kiment,
és elment egy pusztá helyre és ott imádkozott.

36 De utána ment Simon és akik vele voltak;

37 és mikor megtalálták, azt mondták neki,
Hogy mindnyájan téged keresnek.

38 Ő pedig azt mondta nekik, „Menjünk máshová,
a szomszédos városokba, hogy ott is prédikáljak;
mert a végre jöttem ki.”

39 Elment tehát, prédikálva, az ő zsinagógáikba,
az egész Galileába, és az ördögöket űzve.

*

40 Egyszer egy belpoklos ment hozzá,
kérvén őt és térdre esvén előtte,
és azt mondván neki, Hogy ha akarsz,
meg tudsz engem tisztítani.

41 És megszánván, kezét kinyújtva illette őt,
és azt mondta neki, Akarom, tisztulj meg!

42 És tüstént elment tőle a poklosság és megtisztult;

43 és megfenyegelve tüstént elküldte őt.

44 És azt mondta neki, Vigyázz, senkinek semmit ne mondj;
hanem eredj, mutasd meg magadat a papnak;
és vidd fel megtisztulásodért az áldozatokat,
amiket Mózes rendelt; bizonyásgul nekik.

45 Az pedig, mikor kiment, kezdett sokat prédikálni,
és elhíresztelni a dolgot,
úgy, hogy ő már nyilvánosan be sem mehetett
valamely városba;

hanem kívül volt sivatag helyeken,
és oda mentek hozzá mindenünnen.

*

- 2 Mikor ismét bement Kapernaumba napok múlva,¹
és meghallották, hogy egy házban van;
- 2 oly sokan gyűltek össze, hogy már az ajtó előtt sem fértek.
- 3 Épen az ígét szőlte nekik, mikor olyanok jöttek,
akik egy gutaütöttet hoztak hozzá, akit négyen emeltek.
- 4 És nem bírván megközelíteni a sokaságon át,
lebontották a fedelet, ahol Ő volt, és áttörték a *padlást*,
úgy eresztették le az ágyat, melyen a gutaütött feküdt.
- 5 Látván pedig Jézus az ő hitöket, azt mondta a gutaütöttnek,
Gyermekem, megbocsáttattak neked a te bűneid.
- 6 Voltak pedig némelyek az írástudók közül, akik ott ültek
és így okoskodtak az ő szívében,
- 7 „Mit beszél ez ilyen káromlásokat? Ki bocsáthat bűnöket,
ha nem az egy Isten?”
- 8 És tüstént észrevévén Jézus az ő lelkében,
hogy így okoskodnak magokban, azt mondta nekik,
„Mit okoskodtok ezeken a ti szívetekben?”
- 9 „Mi könnyebb? Azt mondani a gutaütöttnek,
Megbocsáttattak a te bűneid; vagy azt mondani,
Kelj fel, vedd fel az ágyadat, és járj?”
- 10 „Hogy pedig megtudjátok, hogy teljhatalma van
az Ember Fiának a földön
bűnöket bocsátani“, azt mondta a gutaütöttnek,
- 11 „Neked mondom, kelj fel,
vedd fel a te ágyadat és eredj a te házához.”
- 12 Az pedig tüstént felkelt,
és felvén az ő ágyát, kiment mindenek láttára;
úgy, hogy mind elálmélkodtak,
és dicsőítették az Istent, azt mondván,
hogy soha ilyet még nem láttunk!

MAGYARÁZAT.

Ez az előbbi énekkel párhuzamos, és annak fokozása: Jézus munkamezejének kiterjesztésével kapcsolatban hatalmának még fokozottabb megnyilvánulását tárja fel. Működését egész Galileára kiterjeszti, hatalmát pedig nem csak az emberi és a démoni lelkek felett mutatja meg, mint az előző énekben, hanem a természeti és erkölcsi nyomorúságok, a poklosság és bűn felett is: szóval egészen természetfeletti isteni hatalmat gyakorol. Ott a hallgatók arra a meggyőződésre jutottak, hogy tanítása, épen a benne rejlő hatalomnál fogva, új; itt pedig arról tesznek bizonyosságot, hogy ez a hatalom páratlan, emberfeletti.

7. Jézus bejárja Galileát.

(1 35—39).

Itt kitűnik, hogy Jézus a messiási hivatalt első sorban evangyélitaságnak tartja. Ez egyenesen folyik az ő istenországaról való szellemi felfogásából. A Kapernaumban tett tapasztalatok, melyek szívbe markolólag megmutatták, mily nagy az emberi nyomor és üdvvágy, nem engedtek Jézusnak nyugtot, hogy menjen és minél nagyobb területre árássza el evangyéliomát. Mindenek előtt Galileára, ahova 1 28 szerint híre már úgy is előre ment. Ezért hagyja el a házat másnap korán, még éjszaka. És hogy mennyei Atyjával egyedül lehessen; mert kerüli a zajt, az embereket. Valóban megkapó kép, amint a néma magányban imádkozik, és úgy indul az istenországnak prédikálására, a gonoszlelkek birodalmának ledöntésére.

35—37. v.) Jézus éjjel elhagyja Simon és András házat. 35 v.) Másnap *éjszaka*, tehát még egész sötéttel, észrevétlenül elhagyta Jézus Péterék házat: *egy puszta helyre ment és ott imádkozott*. Tehát a magányt kereste, mert szeretett ott egyedül lenni az ő mennyei Atyjával. Ennek most, a tegnapi nagy munka után, különös szükségét érezhette. 36 v.) *De Simon és a vele levők*, t. i. a másik három tanítvány, esetleg mások is a háznép közül, utána mentek, vagy mint az eredeti szó a háznép izgatott kedély-állapotát színezve kifejezi, *űzőbe vették őt*, és természetesen, mint a 37 v.) értesít, *meg is találták* és értesítették arról, hogy Péterék háza előtt már kora reggel megisméltődött a tegnapi esti jelenet, újra nagy tömeg vonult oda fel. Ezt jelentik e szavak, hogy *mindnyájan téged keresnek*. E híradásnak természetesen az volt a célja, hogy Jézus menjen vissza és folytassa tegnap esteli munkáját.

38—39 v.) Jézus evangelizáló körútra indul. 38 v.) Jézus azonban ugyanabból az okból, amelyből (1. 34 v.-nél) az ördögösöknek nem engedte, hogy őt elhíreszteljék, nem óhajtván a kapernaumi tömegek messiási hangulatát tovább fokozni, ez alkalommal nem tért oda vissza, hanem egy körútra hívta meg tanítványait a *szomszédos mezővárosokba*. A körút céljául Jézus a *prédikálást* mondja és azt vallja főfeladatául, mikor így szól: *mert evégre jöttem ki*. Ebben a kifejezésben, hogy *kijöttem*, amit különösen János evangyéliomában találunk sokszor, Jézus messiási öntudata és az Atyával való egysége nyer kifejezést. Ő az Atyától jött ki a végre, hogy prédikáljon. Hogy pedig a prédikálás a főfeladata, az azt jelenti, hogy ő nem a zsidók által várt politikai, hanem az általa hozott szellemi istenországot akarta megalapítani. 39 v.) Olyan általános jelentés ez Jézus működéséről, amelyet 1 15-ben találtunk arról az időről, mikor még első tanítványait nem hívta el. De itt még azt sem mondja meg, hogy mit prédikált; mert az itt már magától értetődik, hogy az istenországot. Hasonlóképpen a gyógyításokról sem egyes megtörtént esetek elbeszélésével emlékezik meg, hanem csak általában az ördögök kiűzéséről beszél,

mint ami a 323 sk. értelmében az istenországa elközeledtének legvilágosabb jele. Az istenországa közeledtére az ördögök birodalmának tágitani és összedőlni kell.

8. Jézus belpoklost gyógyít.

(140—45).

Hogy ez az eset, amit ez a 3×6 soros strófa énekel meg, mikor és hol történt, arról semmit nem tudunk. Az evangyélista az öskeresztyének közt közszájon forgó elbeszélések közül, melyeknek helyét és idejét senki sem tudta már, azért tette ezt ide, hogy példával szolgáljon Jézus hatalmának természetfeletti voltáról, hogy mai nyelven szóljunk. Máté is Márk után tájékozódik, mikor e történetet a hegyi beszéd elvégezte utánra teszi, amit épen e körűtja alkalmával tartott Jézus. Ezen a nyomon indul Lukács is, aki szintén nagy általánosságban mozogva, csak annyit mond, hogy ez az eset akkor történt, mikor Jézus „az egyik városban volt” (512); de mivel (444-ben) a galileai körűtről előzőleg már ő is megemlékezett, úgy látszik, hogy ez esemény helyét és idejét ő is e körűtra tette, természetesen Márk után.

40—41 v.) Helyzetrajz és tényállás. 40 v.) *És, egészen határozatlan idejű kapcsolódás = egyszer valamikor egy poklos ember jött hozzá.* A poklosság, orvosi nevén lepra, Palesztinának ma is legborzasztóbb betegsége. Lassú, de biztos halál. A bőr kirepedezéseivel kezdődik, aztán kicserepesedés, sebesedés, lehámlás következik, a kisebb testrészek lesenyvedése és lehámlása a testről, stb., és végül a halál. A betegség gyógyíthatatlan. Némelyek szerint ragályos, újabb vélemény szerint csak örökletes. A bűn ragályos és örökletes, pusztító és gyógyíthatatlan voltának, gyilkos hatalmának félelmeres példázója. A beteg ember Jézust Istent megillető tiszteletben részesíti, és úgy terjeszti elő kérését. Ami formáját tekintve nem is kérés, hanem hitvallás, azt fejezi ki, hogy Jézusnak tisztán *akarától* függ, hogy a poklosságot meggyógyítsa, vagyis, hogy a lehetetlent megtegye. Komoly, ünnepélyes és bizalomteljes vallástétel ez Jézus istenségéről. 41 v.) Jézus, mikor még a szót is átveszi a kérő ajkairól, és kezének illetésével e szókkal hajítja végre csodatételét, *akárom, tisztulj meg*: ezzel világosan elfogadja a poklos ember vallástételét. A gyógyításra azonban nem ez indította, hanem könyörületessége: *megszánta* a szegény beteget, azért gyógyította meg.

42—44 v.) Gyógyulás és kötelesség. 42 v.) hangsúlyozza, hogy a teljes gyógyulás *tűstént* bekövetkezett, épen úgy, mint a kaper-naumi zsinagógában, noha itt már nem idegbetegségről és gonoszszellemről volt szó, hanem a test, a bőr és hús megromlásáról. Tehát Jézus nemcsak a szellemvilág felett, hanem a fizikai, testi világ felett is teljhatalommal rendelkezik. 43 v.) Jézus *fenyegetésének*, (az eredetiben: „rá rivalt!”) mellyel a meggyógyított belpoklost *tűstént elküldte*, az eredeti szerint *kidobta* maga elől,

az a magyarázata, hogy észrevette rajta, hogy az őt e csodatétel alapján a külső hatalommal eljövendő Mesiásnak tekintette, mint a 34. v.-ben a gonoszlelkek is. 44 v.) Innét van, hogy azt a szigorú parancsot adta neki, hogy *senkinek semmit ne mondjon* a dologról, hanem teljesítse azt a vallási kötelességét, amit a belpoklosságból való megtisztulás esetére 3. Móz. 13 49; 14 2–32 megszab. Az ott megszabott eljárásnak kettős célja volt. Egyik az, hogy a pap szakértőleg meggyőződjék róla, hogy a poklos csakugyan megtisztult-e, a másik meg az, hogy abban az esetben, ha csakugyan megtisztult, a megszabott áldozatok által újra helyreállítsa annak a gyülekezettel és az Úrral való vallásos közösségét, amelyet az a ritualis tisztátalanság, mely ezzel a betegséggel járt, megszakított. A bemutatott áldozat tehát annak bizonyossága volt, hogy a kizáró ok, a ritualis tisztátalanság megszűnván, az illető újra felvétetett az Úrral való vallási közösségbe. Ez az értelme annak, hogy *vidd fel* (a hellén szóban benne foglaltatnak az *áldozatok* is), amiket Mózes parancsolt, *bizonysággul nekik*; t. i. ha látják, hogy áldozatot viszel, az bizonyossága lesz előtük annak, hogy megtisztultál.

Az eredmény: 45 v.) A meggyógyított belpoklos *prédikálása* alatt természetesen nem ígahirdetés értendő, hanem Jézus csodatételének és isteni hatalmának hirdetése a vele történt eset alapján, melyet a vett tilalom mellett is sietett mindentelé *elhiresztelni*. Ennek eredménye az lett, hogy a csodaváró közönség érdeklődése akkora fokra hágott Jézus iránt, hogy az 138. v.-ben elhatározott és 139.-ben jellemzett körútját nem folytathatta tovább, mert, ha egy *városba nyilvánosan bement*, azaz úgy, hogy a közönség megtudta, akkor ott olyan csődület támadt, mely egy politikai célokért küzdő agitátornak kellemes és célt előmozdító lett volna; de a lelki istenországát építő Jézusra nézve kellemetlen és hátrányos volt. Ezért, hogy a népnek amúgy is forrongó váradalmait ne izgassa, egyelőre legalább, visszavonult a *sivatagba*: magános *helyekre*. De ott sem tudott a kíváncsi közönség elől rejtve maradni, mert oda is *elementek hozzá mindenünnen*.

Ez az elbeszélés azt is mutatja, hogy mennyire eltért a népnek istenországáról való felfogása a Jézusétól. A nép egy csodatevő hatalommal felruházott, de tisztán földi célokért, a zsidóság politikai uralmaért és jólétéért küzdő népezéért akart Jézusban látni; Ő pedig tudta, hogy Ő, mint a mennyei Atya szerelmes fia, a lelki istenországának megalapítására jött ki az Atyától. Innen érthetjük a tömegeknek kiméretlen tolakodását Jézus személye körül, és az ő feltűnő visszahúzódását.

9. A gutaültött meggyógyítása. Jézus bűnbocsátó hatalma.

(21–12 = 3 × 10 soros strófa.)

Megkapó hűséggel és eleveniséggel állítja elénk ez az elbeszélés a tolongó tömeget, mely csodalátni ment; Jézust, aki pedig

az ígét beszélte nekik, mert ő meg prédikálni (133), „életet menteni“ (34) jött; a betegvivőket, akik mindenben keresztül törő mohó hittel vizsik betegöket a Mesiás elé; a settenkedő írástudókat, akik nyíltan szólni nem mernek, de titkon Jézus vesztére törnek; de mindenek felett Jézus szavának hatalmát, mely gyógyulást és bűnbocsánatot ad; és a sokaság hódoló csodálatát.

21—5 v.) Helyzetrajz és tényállás. 1 v.) Kapernaumból való eltávozása (135) után Jézus *napok múlva*, de nem tudni, hogy mennyi idő múlva, *ismét bement* oda, aminek a híre futó tűzként terjedt el a városban, ahol még nagyon jól emlékeztek első ott tartózkodására. A ház, amelybe szállt, valószínűleg ugyanaz volt, mint amelyikben első itt lételekor lakott, t. i. Péterké. 2 v.) Alig hogy híre ment, hogy Jézus Péteréknél van, ismét úgy előzőnlötte a sokaság a házat, mint amaz emlékezetes szombat este (132). A tömeg természetesen csodalátni ment; de Jézus arra használta fel ezt az alkalmat, hogy 138-ban kifejezett alapelvéhez híven, az *ígét* hirdesse nekik. Épen (héberes mondatszerkesztés!) mikor ebben foglalatoskodott, 3 v.) *egy gutaütött* embert akkor vittek oda. Ez volt a legfeltűnőbb a többi sok nyomorult között. 4 v.) A sokaságon azonban, oly sűrű volt az, *nem bírtak* átvergődni, hogy a Mester elé tehessék betegöket. De erős akaratok nem ismert akadályt, és hitök leleményessé tette öket. Mivel a sokaság elől volt a ház ajtaja előtt, ök a ház mögé kerültek, ott felmentek a háztetőre. A palesztinai házakon rendesen nem volt fedél (ház-héjja), hanem csak padlat, mely rendesen bolthajtásos volt, valami vízhatlan habarccsal építve és letapasztva, hogy az eső be ne csorogjon rajta; de ezen, úgy látszik, házhéj is volt, azért mondja, hogy először *lebontották a fedelet*, hogy hozzá jussanak a padlat-hoz, ezután pedig *kiásták = áttörték a padlást*. Az *ágy* itt nem nyoszolyát jelent, hanem egyszerű tábori ágyat, inkább gyékény saraglyát, melyet a négy sarkán kiálló nyelénél fogva úgy vittek, mint ma a tábori betegvivő ágyakat. *Κράββατος* nem irodalmi görög szó, talán macedoni eredetű. Márk tollára valószínűleg a latin grabatus hatása alatt csúszott. 5 v.) A 4 v. tényeiben *látta* Jézus a betegvivők és a gutaütött *hitét*, mely őt arra indította, hogy — bizonyára épen folytatott tanításával kapcsolatban — mesiási küldetésének azt az oldalát világosítsa meg a nép előtt, amelyiket az nem tudott, és nem is akart észre venni, t. i. a vallási és erkölcsi oldalát. A nép Ő benne politikai megváltót látott, akinek csodátevő hatalma arra való, hogy a külső nyomorúságokat megszüntesse és külső jólétet és dicsőséget teremtsen. Ő pedig a lelkek megváltására jött, és teljes tudatában volt annak, hogy az a teljes hatalom, amit tanításában kezdettől fogva észre vett a közönség, épen a bűn erejének megtörésére és a lelkek felszabadítására való. Ezért mondja itt gyógyítás helyett ezt: *megbocsáttattak a te bűneid*. Ebből láthatták, hogy ő sokkal több annál, mint aminek a rajongó néphit képzelte, mert ő a lelkek isteni orvosa.

6—9 v. A vita: ki bocsáthat bűnöket. 6 és 7 v. Hogy Jézus

e szavakkal tényleg isteni jogkört tulajdonít magának, azt nagy megbotránkozással rögtön észre is veszik az ott settenkedő írástudók. És Jézus szavának hallattára némán egymásra nézve jogászi elmével azt boncolgatták magokban, hogy az *káromkodás*; mert a bűnbocsátás Istennek kizárólagos és elidegeníthetetlen joga, aki tehát ezt a jogot magának tulajdonítja, az Istennek mondja magát, ami pedig valóban káromkodás. 8 és 9 v.) De Jézus bele látott a szívökbe az ő mindeneket átható *lelkével*, és kérdésével élesen rávilágít gondolkodásuk ferdeségére. Ha ő a beteget egy szavával meggyógyította volna, azt a szót nem tekintették volna káromkodásnak, holott ő azt is csak ugyanabból a teljhatalomból vette volna, amelyből ezt a bűnbocsátó szót vette. Mikor betegeket gyógyít, épen úgy isteni munkát végez, mint mikor bűnöket bocsát; és előtte egyik sem *könnyebb*, sem nem nehezebb a másíknál. A farizeusok tehát itt a saját elveiknek fel nem ismert végső következményeivel jutottak ellentétbe. Az ő elveik szerint u. i. minden betegség valamely bűnnek a büntetése. Ebből azonban az következik, hogy a betegség meggyógyítása viszont a büntetés megszüntetése, vagyis bűnbocsátás. Nekik tehát, ha következtetések lettek volna, mindegy lett volna, hogy Jézus azt mondja-e, hogy megbocsáttattak a beteg bűnei, vagy azt, hogy gyógyuljon meg.

10–12 v.) Jézus bűnbocsátó hatalma a beteggyógyításban nyilvánul. 10 v.) Ha az emberek eddig azt gondolták, hogy Jézus külső jólétben és dicsőségben álló földi istenországát akar alapítani, most tudják meg, hogy ő *az ember fia* (Dán. 7 13), azaz az igaz Mesiás, akinek *teljhatalma van bűnöket bocsátani*, és így az üdvéletet már *a földön* megadni, tehát a lelki istenországát megalapítani. 11 v.) Hogy ennek bebizonyítására a gutaütöttet „*kelj fel*” stb. szavaival meggyógyítja, ezzel azt mutatja ki, hogy neki minden külső jólétre tartozó cselekedetei is, csodatételei és gyógyításai, mind a benső, lelki istenországa érdekében történnek. Nem ezekben áll az üdvélet, hanem ezek a benső üdvélet külső kihatásai. A gutaütöttet annak jeléül gyógyítja meg, hogy bűnei meg vannak bocsátva. A lélek kötelei megoldottak, és a test is megszabadult bénaságától. 12 v.) A meggyógyult beteg azonnal talpra állt, és, akit négyen hoztak, *felvévén ágyát, kiment mindnyájok* szeme láttára, ami természetesen nagy bámulatra ragadta a jelenvoltakat. A tolongó tömeg tiszteletteljesen útát nyitott a távozonak, és a történt csodáért Istent dicsőítette, mondván: *soha ilyet még nem láttunk!*

Homiletikai jegyzetek.

Mint a festő a vonalakkal és színekkel, úgy dolgozik Mk az evangyéliumi történetekkel. Itt is, mint az egész könyvben végig, minden egyes történet arra szolgál nála, hogy ott, ahová ő teszi, a Jézus mesiaiási jellemének egy-egy vonását villantsa fel, vagy vonja előttünk mennyei fénybe. E három jelenés is jellemző vonásokkal rajzolja meg az isteni evangelizátort, az alázatos, imádságból

élő hívő embert, aki azonban természetfeletti hatalommal rendelkezik evangéliomának megvalósítására, a testet és a lelket eltorzító és öldöklő poklosság és bűn eltisztítására.

Jézus életcélja. 135–39 Jézus a prédikálást mondotta életcéljának. Ezt pedig, mint itt látjuk, megelőzte az imádkozás, és követte a jótékonyosság. Ez a három, ú. m. 1. imádkozás, 2. prédikálás, 3. jótékonyosság tölti ki szépen a mi életünket is. Természetesen a prédikálás nemcsak papi prédikálás lehet, hanem szántás-vetés és minden becsületes munka, amit úgy végzünk, hogy az valóban mások javára és Isten dicsőségére szolgáljon. A jótékonyosság ne pusztán alamizsnálkodás legyen, hanem sokkal inkább az illetőknek talpra állítása. Ez mind a kettő oly nagy dolog, hogy előttök okvetetlenül az irádkozásnak kell járni. Azután utánok is.

A mi poklosságunk tisztulása. 140–45 Nálunk a bélpoklosság, hála Istennek, nem honos betegség. Annál honosabb a lelki poklosság, a bűn. Ebből sem gyógyíthat ki senkit más, mint Jézus. Ennek lefolyása ugyanaz, ami itt ezé a gyógyításé volt. 1. Azzal a komoly hittel és vallástétellel járulunk Jézushoz, hogy ő, ha akar, meggyógyíthat bennünket. 2. Erre Jézus szíve megesik rajtunk, és kimondja a nagy szót: „akarom, tisztulj meg!” E szó végrehajtja bennünk az ő akaratát, és folyton azt súgja fülünkbe, hogy megtisztulásunkról ne üres csevegéssel, hanem Isten törvényének komoly teljesítésével tegyünk bizonyosságot. 3. Ekkor egész életünk komoly prédikálássá lesz és Jézus dicsőségét és hatalmát híresztelő szavainknak lesz fogamatja, és munkások lehetünk abban, hogy mindenfelől jöjjenek az emberek Jézushoz. Nekünk már nincs eltűnt, hogy az ő igaz messiásvoltát hirdessük, sőt kötelességünk is van téve, mert mi már nem vagyunk olyan tévedésben, mint ez a bélpoklos volt; hanem tudjuk, hogy Jézus a lelki istenországának királya.

Jézus és az emberek érintkezése üdvölni (soteriologiai) szempontból. 21–12 Az embereket e szempontból nagyon találóan képviseli ez a gutaütött a maga tehetetlenségében, és az ő és környezete hitével. Mert a Jézussal való üdvérintkezés feltétele a hit. Csak hit által léphet az ember Jézussal üdvviszonyba. 1. E viszony keresésére az embert valamely külső nyomás, betegség, sikertelenségek, élet nehézségei, emberek szeretetlensége, üldöztetés stb., stb., szóval a viszonyoknak valamely reá nehezedő terhe kényszeríti, mint ezt a gutaütöttet az ő betegsége. 2. Jézus aztán csakhamar feltárja az így hozzá menekülő előtt, hogy nem ott van a baj, ahol ő gondolta: nem kívül, hanem belül; nem a viszonyokban, hanem ő benne. A bennünk levő bűn az oka annak, hogy az élet természetes terhei oly kínosan nyomakodnak ránk. De ezt ő nem elméleti tanítással tárja fel a hívő lélek előtt, hanem azzal, hogy közli vele a kegyelmet, mely a bűnt eltörli: megbocsáttattak a te bűneid. 3. Az ő bűnbocsánata azonban nem csak abban áll, hogy a hívő lélekről leveszi a múlt bűneinek terhét, amit a lélek tétlen gyönyörűségében szemlél; hanem abban, hogy egyben fel-

oldja a lelket a bűn hatalma és kötelékei alól, szabaddá, tevékennyé és gyümölcsözővé teszi azt. Kelj fel az elesettségből. Járj szabadon és tevékenyen az élet ellenséges, lenyűgöző hullámvérései között. És eredj haza, mint megtért tékozló fiú, a világ kietlenségéből a te szerető mennyei Atyádhoz. — A Jézusban vetett hit még soha sem csalódott. Aki ő hozzá fordul, az kárhoztatás helyett ma is a bűnbocsátnak és megváltásnak e vígasztaló szavait fogja tőle hallani.

Jézus a testi és lelki orvos, a testek és lelkek megváltója.
21—12 (Befejezés a 9 hez.) Míg e földön járt, külső hatásokkal, testi gyógyításokkal akart rámutatni arra, hogy ő a lelkeknek is Megváltója; most, hogy a mennyben van az Atyánál, belső, lelki hatásokkal, az üdvélet ajándékozásával és nevelésével akar rámutatni arra, hogy az emberiségnek külső bajaitól és nyomorúságai-
ból is egyedül csak ő a Megváltója.

IV. ÉNEK:

JÉZUSNAK A VALLÁS TERÉN IS TELJHATALMA VAN.

213—36 = Mt 99—17; 121—14 = Lk 527—611.

10. Ő a bűnösök orvosa. Mk 213—17 = Mt 99—13 = Lk 527—32. — 11. Az üdvrevágók vőlegénye. Mk 218—22 = Mt 914—17 = Lk 533—39. — 12. A szombat ura. Mk 223—36 = Mt 121—14 = Lk 61—11.

- 213 Mikor ismét kiment a tenger mellé;
az egész sokaság oda ment hozzá, és tanította őket.
- 14 És amint arra ment, látta Lévit, az Alfeus fiát,
a vámnál ülni, és azt mondta neki,
Kövess engem! s az felállván követte őt.
- 15 Így történt, hogy asztalhoz ült annak házában,
és sok vámos és bűnös asztalhoz ült Jézussal
és tanítványaival, mert sokan voltak és követték őt.
- 16 Az írástudók pedig és a farizeusok,
mikor látták, hogy a vámosokkal és a bűnösökkel eszik,
azt mondták az ő tanítványainak,
Mi dolog, hogy a vámosokkal és bűnösökkel eszik (és iszik)?
- 17 És mikor ezt Jézus meghallotta, azt mondta nekik,
Mert nincs szükségök az egészségeseknek orvosra,
de igen azoknak, akik rosszul vannak;
nem igazakat hívni jöttem, hanem bűnösöket megtérésre.
*
- 18 Mikor János tanítványai és a farizeusok böjtöltek;
oda mentek és azt mondták Neki,
Mért hogy János tanítványai és a farizeusokéi böjtölnek,
a te tanítványaid pedig nem böjtölnek?
- 19 És azt mondta nekik Jézus, Lehet-e a lakodalmasoknak,
míg a vőlegény velök van, böjtölni?

- Ameddig a vőlegény velők van, nem bőjtölhetnek.
- 20 De jönnek napok, mikor elvételik tőlük a vőlegény;
és akkor bőjtölnek majd azokban a napokban.
- 21 Senki új posztóból való foltot nem vet ó ruhára;
mert akkor elszakít a toldalék belőle, az új az óból,
és nagyobb szakadás támad.
- 22 És senki nem tölt új bort ó tömlőkbe;
mert akkor elszakítja a bor a tömlőket,
és a bor is kiömlik, a tömlők is elpusztulnak;
hanem új bort új tömlőkbe kell tölteni.
- *
- 23 Egyszer megtörtént, hogy szombatnapon
a vetések között ment el,
és tanítványai elkezdték
a kalászokat tépve tenni az utat.
- 24 És a farizeusok azt mondták neki, Ime,
mért teszik szombaton, amit nem szabad?
- 25 Erre ő azt mondta nékik,
Soha sem olvastátok, mit tett Dávid,
mikor szükségbe jutott és megéhezett
Ő és akik vele voltak?
- 26 Hogy bement az Isten házába,
Abjájár főpapsága alatt,
és megette a szent kenyereket,
melyeket csak a papoknak szabad megenni,
és adott a vele lévőeknek is?
- 27 Aztán azt mondja nekik, A szombat lett az emberért,
és nem az ember a szombatért.
- 28 Úgy, hogy Ura az Embernek Fia a szombatnak is.
-
- 3 Mikor ismét bement a zsinagógába, volt ott egy ember,
akinek elszáradt volt a keze.
- 2 És figyelték őt, vajjon szombaton meggyógyítja-e azt,
hogy vádat emelhessenek ellene.
- 3 És azt mondta az elszáradt kezű embernek,
- 4 Kelj fel, a közepre! I aztán azt mondta nekik,
Szabad-e szombaton jót tenni vagy rosszat tenni,
életet menteni vagy ölni? de azok hallgattak.
- 5 Akkor körülnézván rajtok haraggal,
bánkódva szívők keménységén,
azt mondta az embernek, Nyújtsd ki a kezedet!
és kinyújtotta, és helyre állt a keze.
- 6 Erre tüstént kimenvén a farizeusok a Heródes-pártiakkal,
tanácsot tartottak ellene, hogy őt elveszítsék.

MAGYARÁZAT.

Jézus megjelenésének, jellemének és a világra tett hatásának festése itt éri el a tetőfokot. Ő nem csak a lelkek és testi-lelki nyomorúságok felett, hanem általában a vallási szokások és intézmények felett is teljesen szabados úr. És miképen eddig tanítása, most itt e téren való egész felfogása és forgolódása is merőben újnak bizonyul. A szeretetnek valami megkapóan úde és természetes szabadsága árad le egész lényéről, ami elkerülhetetlenül halálos ellentétbe hozza őt az akkori zsidó vallás merev és betűimádó tanítóival és uraival. Reá, a bűnösök nagylelkű orvosára, aki a kevély írástudók nagy megbotrántkozására fesztelen közvetlenséggel érintkezett kora kivetettjeivel; az üdvre vágyók kedves vőlegényére, akinek jelenléte a hívőkre nézve mindig boldog lakodalom; a szombat hatalmas urára, aki egy percig sem habozik a legbálványozottabb igát is összetörni és legszentebb vallásos intézményt is az ember lelki szabadságban álló üdvéletének feltétlen szolgálataiba állítani: reá e világban, és abban a társadalomban, amelyben élt, csak halál várható. A társadalmi vezetők ezt kezdetől fogva el is határozták magokban. És ő ezt kezdetől fogva tudta is. Ezt tudva lépett halálos pályájára mindeneket átölelő, mindenekre égi fényt sugárzó, örömteli és diadalmas szeretettel. Ez a IV-ik Éneknek, és egyben az Első Könyvnek felséges csattanója.

10. Jézus a bűnösök orvosa.

(2 13—17).

Máté elhívását, melynek sem idejét, sem helyét nem tudjuk, csak azért mondja el, hogy megérthessük, mint került Jézus az ő házába lakomához. E lakoma történetét pedig, melynek ideje szintén ismeretlen, azért, mert vele a messiási hivatalára most fellépett Jézus jellemének az előbbieket mellé itt egy új vonását akarja feltárni: az ő erkölcsi tisztaságából és megszentelt emberszeretetéből folyó szabadelvű társadalmi felfogását. Az akkori felfogás szerint azonban a vámosokkal, a kifejezett „bűnösökkel” való érintkezés kérdése tisztára vallási természetű volt; és így ez az elbeszélés Jézusnak a megcsontosodott vallási felfogások feletti teljhatalmát is mutatja. Egyben azt a végzetes ellentétet is, mely közte és kora szelleme közt fennállott.

13—15. v.) Lévi elhívása. 13 v.) És, héberesen = *mikor ismét kiment*, mint annyiszor máskor is, a *tenger*, t. i. a Genezárat tengerre *mellé*, hogy hova, az nem fontos; a fő az, hogy ez alkalommal is nagy *sokaság* kereste fel, és ő *tanította őket*, mint szokta. 14 v.) Ez alkalommal történt, hogy Jézus a *vám* mellett *elmentében* meglátta *Lévit* ott *ülni*, és elhívta; épen olyan módon, mint az első négy tanítványt a hálók mellől. Mt 99 szerint azt az embert, akit ez alkalommal Jézus elhívott, Máténak nevezték, amiből megállapíthatjuk, hogy ez a Lévi, az Alfeus fia, akiről itt szó van, nem más, mint Máté apostol, aki ugyancsak Mt (103) szerint

vámos volt, ami megfelel annak, hogy itt a vámnál látja őt Jézus ülni. A római birodalom tartományaiban az egyenes adók állami kezelésben voltak, olyan formán, mint nálunk; a nem egyenes adók pedig, u. m. a vámok (vásárvám, útvám, kiviteli, beviteli stb. vám) sokféle fajai, bérbe adattak, úgy mint nálunk régebben a helypénzszedés vagy a regálé. Nem minden vám ment a római császár pénztárába, némelyik a helyi uralkodóba jutott; de a nép azért azt sem fizette szívesen. Az a vám, amelyről itt szó van, Galilea határán volt felállítva, a Filep negyedes fejedelemsége felől jövő árúk megvámolására. Ennek jövedelme valószínűleg Galilea negyedes fejedelmének, Herodes Antipásznak pénztárába folyt. E vámok bérlői és azok alkalmazottai voltak a publikánusok = a vámosok. Eleinte többnyire idegenek voltak, később zsidók is vállalkoztak rá nagy számmal. De a vallására és fájára büszke zsidóság előtt nagyon lenézettek és a társadalomból teljesen kivetettek voltak ezek, még sokkal inkább, mint Magyarországon a német világban a fináncok: ők voltak a kifejezett „bűnösök.” 15 v.) Lévi az elhívás örömeire lakomát rendezett Jézus tiszteletére: *Igy történt*, hogy ő a Lévi asztalához került. A régiek az asztalnál nem ülni szoktak, mint mi, hanem mellé pamlagokra, vagy szőnyegekre féloldalt *leheveredtek* és úgy ettek; ezt jelenti κατακλιθῆναι, amit mi úgy fordítunk, hogy *asztalhoz ült*. Lévi ismerősei köréből hívott vendégeket, akik bizony csak vámosok és bűnösök voltak. E kettő egymás mellé állítását az imént a vámosokról mondottakból értelmeztük. Velők társadalmilag nem érintkezett más, csak a társadalom kitaszítottjai, a bűnösök, akik alatt az esetleges cégyeres bűnösökhöz kívül főképen azokat az egyébként néha nagyon tisztességes embereket kell érteni, akiknek a nagyon aprólékos és szövevényes lévitai ritualis törvények tanulmányozására és pontos megtartására vagy idejük, vagy kedvük nem volt. Jézus ezek társaságában heveredett asztalhoz tanítványaival együtt. És pedig nemcsak az eddig említettekkel, hanem a többiekkel is, sokkal, mert, mint itt mellel meg tudjuk, sok tanítványa volt neki és azok is követték őt.

16—17. v.) Nem az igazakat hívni jöttem. 16 v.) Az *írdstudókat* I. 122 vñél. A *farizeus* párt eredete még a Herodes dynastiáját megelőző dynastiának, a főpapi családból származott Hasmoneus-, vagy más néven Makkabaeus családnak szabadságharcaira nyúlik vissza. Előbb *chaszidim*-nek, vagy görögösen *aszideusok*-nak mondták őket, amit ma legjobban úgy adhatunk vissza, hogy *pietisták* (= *kegyesek*, vagy csufondárosan: *kegyeskedők*). Ezek a törának és ősi zsidó hagyományoknak és szokásoknak legrajongóbb hívei voltak. A makkabaeusi szabadságharcokat szívvel-lélekkel és igen jelentős erővel és sikerrel támogatták; de csak addig, amíg azok a vallásszabadságért folytak. Mikor azonban a Makkabaeus család trónra jutott, és mind világosabban politikai, világi célokért kezdett küzdeni, akkor egyre jobban elhidegültek tőle, végre pedig Hyrkánus János (Kr. e. 135—104.)

alatt nyíltan elszakadtak a kormánypárttól, és kifejezetten elkülönítették magukat minden politikai törekvéstől és világi céloktól, tisztán és kizárólag a törának és az ősi hagyományok ápolásának akarván élni. Ezért nevezték őket elszakadottaknak, elkülönülődőknek, zsidóul *perusim*-nak, amiből lett a görögös farizeus szó. A Hasmonaeus dynastiával utóbb nagy gyűlölködésbe keveredvén, Heródes trónra jutását nem nézték igen nagy ellenszenvvel; de utóbb ő vele és utódaival is engesztelhetetlen gyűlölségbe jutottak, és egyáltalában véve minden világi uralommal is. Minden világi uralmat, akár római, akár zsidó lett legyen az, engesztelhetetlenül gyűlölték és megvetettek, és epedve várták a pillanatot, amit nagyon közelinek hittek, amikor beteljesedik Dániel jóslata (Dán. 7 12 skv.), és a világi uralom összetöretvén, minden hatalom az ember fiának, a Mesiásnak adatik, aki Isten uralmát megvalósítja e földön, amikor is a zsidók fognak uralkodni minden népek felett. Mivel így ők politikai istenuralmat, tulajdonképen tehát egy papi államot, vagy még szabatosabban mondva, az írástudók és a tóra ritualis uralmát, azaz épen ellenkezőjét várták annak, amit Jézus megvalósítani akart, nagyon érthető, hogy ők voltak neki legnagyobb ellenségei. Ez az ellenségeskedés szükségképeni, elkerülhetetlen és kiegyenlíthetetlen volt. Itt is látszik, ily kicsinyesnek látszó kérdésben, mint a társadalmi érintkezés kérdése, hogy ég és föld választja el őket egymástól. Ők csak azt nézték embernek, aki a tóra és ősi hagyomány legaprólékosabb ritualis rendelkezéseit is a leggondosabban, és lehetőleg tüntetőleg, megtartja; aki nem, azzal mint megvetendő bűnössel, nemcsak minden társadalmi érintkezést kerültek, hanem egyenesen azt tartották, hogy az ilyen érintkezés megfertőzteti, tisztátalanná teszi az embert. És Jézus ilyenekkel tölt le egy tálhoz, Efelett megütközésüket nem tudták elhallgatni: a tanítványoktól megkérdezték, hogy *miért eszik együtt a vámosokkal és bűnösökkel?* Ennek a kérdésnek az ő ajkukon az az értelme, hogy miért tisztátalanítja el magát. Mert előttük a tisztának a tisztátalannal való érintkezéséből csak ez az egy lehetőség következett. 17 v.) De Jézus e versben rámutat a másik lehetőségre: arra, hogy ez érintkezésben a tisztátalan tisztuljon meg a tiszta hatása alatt. A von Soden szövege szerint itt egy körmondat van: *Mert nincs szükség se siba; tehát nem igazakat hívtam jöttem: siba. Az egészségeseknek, a vagyon, műveltség és társadalmi állás és tekintély megelégedett birtokosainak, akiknek magasabb eszményeik nem lévén, magokat egészen kifogástalanoknak, sőt tökéleteseknek tartják, nincs szükségök ő reá, az orvosra* (I. II. Móz. 15 26); annál inkább azonban *a betegeknek*, ezeknek a társadalom kivetettjeinek, akiknek nem állanak rendelkezésükre mindazok a fényes, de hiú pótlékok és kendőző szerek, amikkel amazok lelkük és életük ürességét kitöltik és kendőzik, akik ennél fogva közvetlenül és mélyen és fájón kénytelenek érezni ezt az ürességet és az ezzel járó elesettséget, bénaságot: a bünt. Oh, hogy harsoghatott Jézusnak csendes, szelíd szava, mikor ebben a társaságban egész hatá-

rozottan kijelentette, hogy *nem igazakat hívni jöttem, hanem bűnösöket a megtérésre!* Az ítélet trombitaszava volt ez a maguk alsóbbrendű külső igazságában bízó farizeusok fülébe; de a megváltás szava a magasabb rendű benső igazság után epedő és attól való elmaradottságuknak érzésében búsan vergődő bűnösök számára.

A te számodra mit jelent ez a szó? Ítéletet? Vagy megváltást?

11. Jézus az üdvre vágyók völegénye.

(2 18—22).

Ismét egy összeütközési pont Jézus és a farizeusok között: a bűjt kérdése. Ezt 2×7 soros strófában tárgyalja. 18—20. v.): Az új testamentomi valláshoz, mely az üdv lakodalmas házába visz be Jézusnak, a dicsőséges völegénynek karjain, nem illik a bűjt. Ellenben az ótestamentomi valláshoz, mely az üdv után való epedés felébresztésére szolgál, igen. 18. v.) *És János tanítványai stb. bűjtőlők voltak*; héberes constructio: *mikor* egyszer épen *bűjtöltek*. Itt mellesleg tudjuk meg, hogy Keresztelő János tanítványai egész külön keresztelő felekezetbe voltak tömörülve. (Ez Csel. 19 3 s kv.-ből kitetszőleg Judea határain kívül is kiterjedt és a Keresztelő halála után is még egy ideig fennállt.) A farizeusok ezekre hivatkoztak Jézus előtt. Nemcsak azért, mert ő is felvette a János keresztségét, hanem főleg azért, mert a János tanítványai is Jézushoz hasonlólag nem a törvény beülnéi külső betöltésére, hanem a megtéréshez illendő cselekedetekre fektették a fősúlyt. Tehát, ha azok, akik az ő tanítványaihoz egyébként mindenben közelebb állanak, mint a farizeusokhoz, tudnak bűjtölni, *miért* van, hogy Jézus tanítványai meg *nem bűjtölnek*? Ez természetesen rejtély is lehetett a kortársak előtt, mivel nem tudták, hogy Jézus tanítása lényegében más, mint a Jánosé: az már új testamentom, ez meg ő. Erre világít rá a következő vers. 19. v.) A Jézus tanítványai a *lakodalmas ház fiai*, azaz az üdvélet részesei; Jézus pedig a *völegény*, az üdv közvetítője, aki velök üdvközösségre lépven, felvette őket az Istennel való egységbe. Ez az új testamentom. *Ameddig a völegény velök van*, amíg ez az üdvközösség és Istennel való egység tart, ami pedig hitünk szerint szétrombolhatatlan, addig a Jézus tanítványai *nem bűjtölhetnek*, ez ki van zárva. Az okoskodás különben azon a zsidó szokáson alapszik, hogy a 3—4 napig tartó menyegzők a heti két bűjt valamelyikébe rend szerint bele nyúltak, és azt a menyegző tagjai számára feloldották.

20. v. Ez a közösség azonban addig, amíg Jézus e földön járt, nem lehetett sem teljes, sem végleges. Hogy azzá lehessen, a völegénynek fel kellett menni az igazi lakodalmas házba, a mennyei Atya hajlékába, hogy ahol ő van, oda vihesse menyasszonyát is: Jézusnak meg kellett halnia. Ennél fogva ő a kinszenvedést és halált eleitől fogva hozzá tartozónak tekintette az ő megváltói feladatához. Erre, mint elkerülhetetlenre céloz itt is. E

versben azonban már inkább a magukra maradt tanítványok fájdalma rezdül meg, akikről már *elvétegett a völgyén*. E distichon mindenesetre túltölti a strófát.

21—22. v.) Az új folt és az ő tömlő. 21. v.) Az előzőekben megfejtette, hogy az ő tanítványai miért nem bőjtölhetnek; itt azt fejti meg, hogy miért volna természetellenes, vagy legalább is félszeg, ha János tanítványai sem bőjtölnének. Ők még egészen az őtestamentomi alapon állanak, az üdvkeresés állapotában vannak, és az üdv menyegzői ruháját (Mt 22 11) még nem vették fel; ha tehát Jézustól átvennék a nem-bőjtölést, éppen úgy tennének, mint aki *régi ruhára* (őtestamentomi üdvállapot) *ványolatlan, új szövetből* vágott *rongyból* vetne foltot, ahelyett, hogy egészen az újba öltöznék. Az avult vallásnak az új vallásból kikapkodott rongydarabkáival való ilyen toldozása-foltozása nem vezet célhoz, mert éppen mint az avult ruhát az új folt, csak még rosszabbá és rongyosabbá teszi azt. Itt Jézus az ő evangéliomát az ő testamentommal szemben merőben újnak jelenti ki.

22. v.) Ugyanezt a gondolatot világítja meg más oldalról ez a másik hasonlat. A régi zsidó vallást nemcsak kifoltozni nem lehet az új hit egyes rongyaival, hanem megtölteni sem lehet vele. A zsidó vallás az az elavult tömlő, mely az újtestamentomi üdvélet szikrázva pezsgő új borát nem bírja ki. Ez bebizonyosodott történetileg az őskereszténység fejlődésének folyamán. Az új bort új tömlőbe kellett tölteni. Az új hit új szervezetet alkotott magának, hogy, miután a régit szétrepesztette, ő maga is szét ne folyjék. De bebizonyosodik az egyes üdvéletek alakulásában is. Minden keresztényben eredetileg egy-egy zsidó lappang, aki üdvösségét üzleti alapon, az Istennel való leszámolásra akarja berendezni. És csak sok és nagy rázkódás után, amibe soknak hite bele is törik, veszi észre, hogy üdv és cselekedeti érdem, kegyelem és fizetés összeférhetetlenek. És akkor, engedve, hogy az ősi avult tömlő hadd repedjen szét, hadd málljék le lelkéről, szívja magába szabadon, bőven a kegyelem üdvét. Az új tömlőbe, mely az új hit, sokkal több fér, mint a régibe. Azért *új bort új tömlőkbe* kell tölteni: új élethez új szervezet kell.

12. Jézus a szombat ura.

(223—36).

Ebben a jelenésben két történet van, u. m. 2 23—28. a szombati kalásztépés; és 31—6. a szombati gyógyítás. Mind a kettő az ellen szól, hogy a vallásos intézményeket oly öncélokká tegyék, amelyeknek terhes igáját az ember egész életében köteles vonszolni; holott azok oly eszközök az Isten kezében, amelyek az ember üdvösségének szolgálatában állanak.

2 23—28. v.) A szombati kalásztépés. Három különböző nagyságú strófa; összesen $4+11+3=18$ sor. 23. v.) Helyzetrajz. *Egyszer* egy szombati napon olyan úton ment Jézus, mely *vetéseken*

vitt keresztül; és az utána menő tanítványok *elkezdték a kalászo-
kat tépdetni*, amelyeknek kimorzsolt tejes magyszemei kedvenc cse-
megéi voltak a régi zsidóknak, kivált pattogatva, mint nálunk a
kukoricát szokás, de nyersen is.

24—26. v.) A vita. 24. v.) Itt felesleges azon okoskodni, hogy
a farizeusok hogyan jutottak szombatnapon egyszerre a vetések
közé, hogy a tanítványokat tetten kapják; vagy, ha nem a tett
helyén folyt ez a vita, hát akkor hol és mikor tették a dolgot
szóvá: a lényeg az, hogy a farizeusok figyelmeztetik Jézust, hogy
tanítványai olyat tesznek, amik szombaton nem szabad. Tehát nem
az a vád, hogy más vetését tépdesték, mert azt megengedi a tör-
vény (V. Móz. 23 25), hogy kézzel néhány kalászt letépjenek, csak
a sarlóval való vágást tiltja el; hanem az, hogy szombaton tép-
desték és természetesen ették azt. Mert tudjuk, hogy szombaton
nemcsak gyümölcsöt szakítani, hanem szombaton szakított gyü-
mölcsöt enni sem szabad. Ez tehát kétszeres szombattörés volt.
A tettben ugyan Jézus nem vett részt, de a felelősséget azért ő
hordozta, mert az ő jelenlétében történt, és ő elnézte, sőt, mint a
következőkből kitetszik, helyeselte is. 25. és 26. v.) Jézus a szemre-
hányásra erélyesen a szentírásra utalja a farizeusokat, amire min-
dig hivatkozni szoktak, amiben pedig elégszer olvashatták (I. Sám.
21 1—6), hogy Dávid, a nagy király, a várt Mesiás őse, ennél még
nagyobb dolgot is követett el kíséretével, mikor egyszer *szükségbe
jutott és megéhezett*, mint most a tanítványok. Mert először is *be-
ment az Isten házába*, ami mindenkinek tilos, aki nem pap. Arról
ugyan, hogy Dávid belépett volna a szentélybe, az Írásban kife-
jezetten nincs szó: de Márk azt magától értetődőnek tartja. Az eset
különbben nem *Abjátár jópapsága alatt* történt, mert akkor Akhi-
mélek volt a főpap; (Abjátár-ra nézve I. I. Sám. 22 20) Másodszor
pedig *megette a szent kenyereket, amelyeket nem szabad megenni,
csak a papoknak*. A szent kenyerek, vagy az eredeti szöveg szerint
a *kitétel kenyerei* azok a kenyerek voltak, amelyeket a szenthely
szentasztatára szombatonként kitétek áldozatul az Úr elé, minden
szombaton 12—12-t az Izráel 12 nemzetsége szerint. A kitétt
kenyerek ott maradtak a következő szombatig, amikor is újak té-
tettek ki, a régiek pedig a papokéi lettek. Másnak, mint papnak
nem volt szabad belőlük enni, mert főszentségek (kodes-kodásim)
voltak (3. Móz. 24 5—9). Így tehát Dávid is egyszerre két olyan
dolgot követett el, ami nem szabad; és azon a farizeusok még sem bot-
ránkoztak meg. Sőt egész természetesnek találták azt is, hogy a
szent kenyerekből *adott a vele valóknak is*, akik semmi esetre sem
voltak az Istennek olyan kiváltságos emberei, mint Dávid maga.
E példa a szombat kérdését nem érinti, csak arra mutat rá, hogy
a szent király és próféta, Dávid is, tett olyat, ami a törvény sze-
rint nem szabad. Jézus ezzel a tárgyalást befejezte, jó zsidó szo-
kás szerint kérdéssel felelvén a kérdésre. A következtetés levoná-
sát a farizeusokra bízta: hogy t. i. Jézusnak is szabad annyi,
amennyi Dávidnak.

27—28. v. A megoldás. 27. v.) Ennek kiegészítésül és egyben a kérdés elvi megoldásául aztán az evangyélista ide teszi Jézusnak egy nyilatkozatát, amivel a fentihez hasonló és neki sokszor szemére hányt vádakát szokta visszaverni, és amihez hasonló a Talmudban is többször előfordúl. *A szombat lett*, azaz jött létre, rendeltetett el az emberért, és nem az ember teremtetett a szombatért. Az embernek nem az az életcélja, hogy a szombatot megszentelje, ellenben a szombat megszentelésének az a célja, hogy az embert az üdvéletben előbbre vigye; a pihenés, csendesség, belső szemlélődés, az Úrral való társalgás által üdítse, erősítse és megszentelje. Ha tehát valaki éhsége csillapítására kalászkodat tép, azzal még nem jut ellenkezésbe a szombat igazi rendeltetésével. 28. v.) A szombat igazi célja tehát az ember üdvéletének előmozdítása, úgy hogy ebből önként következik, hogy az embernek fia, aki éppen azért jött, hogy ezt az üdvöt közölje az emberekkel, mint mindennek, ami az ember üdvére tartozik, a szombatnak is ura, azaz azzal rendelkezik, és azt nekünk az ő szellemében kell megszentelnünk. Itt, mint az üdvösség minden más kérdésében is, nem a betű, hanem a lélek dönt: a Jézus lelke.

Th. Zahn szerint, aki evangyéliomunk közvetett szerzőjének Péter apostolt tartja, e vers Péternek a történethez fűzött magyarázata.

Hogy Jézus ura a szombatnak, azaz azzal szabadon rendelkezik, annak külső megnyilvánulását abban látjuk, hogy annak megünneplését az őskeresztyének vasárnapra, mint Jézus feltámadásának, és így az új teremtés befejezésének napjára tették át, amit éppen ezért neveznek úrnapijának. (A szombatosok tehát nagyon tévednek és vétnek Jézus lelke ellen). Belső megnyilvánulásának pedig bennünk kell lefolyni: a vasárnap minden pillanatának, akár eszünk, akár iszunk, akár szórakozunk, életünk megszentelődésére kell szolgálni.

31—6. v.) A szombatnapi gyógyítás. Ez a történet pótolja a dávidi példa szombatnapi vonatkozásának hiányát; és e mellett nagyon jó szemléltető képül szolgál a fenti elv gyakorlati alkalmazásának feltüntetésére. Szombaton jót tenni, életet menteni, nem ellenkezik az Isten törvényének szellemével, mert a lelki életben, megszentelődésben nem akadályoz bennünket, hanem előre visz. Egyben ennél az esetnél értesít az evangyéliom arról is, hogy a farizeusok a heródes-pártiakkal Jézus elvesztését elhatározták. Jellemző, hogy Keresztelő János működését Heródes Antipás találta veszedelmesnek, Jézusét pedig a farizeusok. Világos fényt vet ez a kettejük közt levő különbségre.

31—4. v.) A farizeusok megszégyenítése. Az előző vita kiindulási pontjául szolgáló eset a mezőn történt, ez meg máskor egy zsinagógában, ahol éppen volt egy *elszáradt*, azaz izomsorvadásos kezű ember. 2. v.) Most már egyenesen *lesték* Jézust, hogy *meggyógyítja-e azt*, mert, mint e versből megtudjuk, ez is szombaton történt, és így a gyógyítás a szombat megtörése lett volna, amit ők

alkalmul szándékoztak felhasználni arra, hogy *ellene* formális *vádat emeljenek* a törvény előtt, mivel a szombat megtörésére tudvalevőleg halálbüntetést szabott a törvény. 3. v.) Jézus a helyzetet állítván, teljes nyilvánossággal akart eljárni, és ezért a középre állította a száradt kezű embert. 4. v.) *Azoknak meg*, t. i., mint a 6. v.-ból megtudjuk, a rá leleselkedő farizeusoknak, oly kérdést adott fel, melyre el kellett némulniok. *Szabad-é szombaton?* stb. *Jót tenni* mindig szabad, az *életmentést* a legszigorúbb zsidó hagyományok is megengedték szombaton; *rosszat tenni* és *ölni* pedig más napon sem szabad, már pedig a gyógyítás elhagyása rossz tett lett volna; így hát a farizeusok megszegyenülve *hallgattak*.

5 v.) A gyógyítás. Jézus azért *haraggal* nézett rajtok körül. Milyen emberi vonás; és milyen isteni! Nem azért haragudott, amiért mi emberek haragudtunk volna, hogy kifejezetten nem ismerték el igazságát, mert hiszen hallgatásuk eléggé beszélt helyettük; hanem azért haragudott, mert *elbúsult az ő keményszívűségökön*. E harag forrása tehát nem az önzés, mint a mienké, hanem a szájalom és a szeretet. Ez az isteni harag. Őt nem ellenségeinek ő rajta ejtett sérelme búsítja el, hanem az önmaguk nemesebb lényének meggyalázása. Ha azt, amit szívök mélyén igaznak kellett látniok, ellenségekkel szemben is be merték volna vallani, nemes és becsületes ellenfelek lettek volna. De mert hallgattak, önmagukat gyalázták meg. És ez, a másokon, az ő ellenségein esett, az önmagokon ejtett sérelem indította Jézust haragra. Mert szerette ellenségeit. Miután ennek az ellenségein körülhordozott haragos tekintettel kifejezést adott, a beteghez fordult, és meggyógyította.

6. v.) A farizeusokat ez az erkölcsi vereség még csak jobban felerlelte, és *tüstént kimenvén a zsinagógából, tanácsot tartottak a heródes-pártiakkal, hogy Jézust elveszítsék*. A farizeusok, mint 216. v.-nél láttuk, a Herodesekkel, és így az ekkor Galileában uralkodó Herodes Antipással is, ellenséges viszonyban voltak, mint általában minden világi uralommal is. A másik nagy zsidó pártban, a sadduceusok pártjában, mely a rómaiak előtt egyedül kedves kormánypárt lett volna, viszont a Herodesek nem bíztak, mert azokat Hasmonaeus-érmelműeknek tartották, és nem alaptalanul. Így hát nekik a római hatalmon kívül nem volt mire támaszkodni uralmukban, csak még az ő személyes híveikből összeverődött és különféle egyéni érdekszálakkal a dynastiához fűződő udvari (aulikus) pártra, amelynek tagjait herodiánusoknak, vagyis heródespártiaknak nevezték. A farizeusok a nagyobb siker reményében ezekkel szöveteztek. A Jézus elleni gyűlöletben könnyű volt egyetérténiök. Mert a farizeusoknak nem olyan Mesiás kellett, mint Jézus; a dynastiának és aulikus pártnak pedig semmilyen sem kellett.

Homilétikai jegyzetek.

Ez elbeszélésekben a szemben álló felek jellegzetes mivoltukban tűnnek föl előttünk. A farizeusok az ő külsőségeibe kapaszkodó, szűkkeblű kicsinyeskedésökben, melyben a legjogosabb

dolog is igazán a legjogtalanabb lesz a kezökben; Jézus pedig az ő mindent átfogó, mindent megértő, mindent a maga legigazibb lényegében felfogó szív- és elméleti nagyságában. A Máté lakomáján azon a nyárspolgári állásponton vannak, mely az egyén önbecsét nem ismeri, társadalmi értékét pedig a saját magáról vett mértékkel becsli és mindenkit lenéz, aki más szokásoknak hódol, vagy más műveltségnek részese, mint ő; Jézus pedig az embert, az Isten képére teremtetett és a bűn nyomorúságával küzdő embert keresi, szereti, és akarja meggyógyítani. A bőjt kérdésében pedig azon, mely a vallást külső szertartások és rituális parancsok vígasztalan szövevényévé teszi; Jézus szerint pedig a vallás üdvélet. Ugyanúgy a szombat kérdésében is. A farizeusok elve oda juttatott, hogy az ember lett a szombatért; Jézus pedig kimondta, hogy a szombat lett az emberért. És mikor ez elvnek gyakorlati érvényesítését a száradt kezű ember meggyógyításával bemutatta, akkor a farizeusok, saját elveikkel észrevétlenül is ellentétbe keveredve, valóban szánandó látványt nyújtanak az ő szent és diadalmas szeretetének fényében.

Jézus és az emberek összehasonlítása világnézleti alapon. 21—36. Mind a ketten az Isten szempontjából és az ő jogainak és dicsőségének érdekében néznek mindent; de egy különbség van köztük, az, hogy Jézus az Isten szemével, az emberek pedig, akiket itt a farizeusok egészen jól képviselnek, a magokéval. Innét van, hogy 1. Az emberek azt tekintik isteni jogrendnek, hogy „legyen igazság, ha bele pusztúl is a világ”; Jézus szerint pedig az Isten igazsága a kegyelem. „Megbocsáttattak a te bűneid, kelj fel és járj”. Ne csak járj: „eredj haza”. Oda, ahonnan elszakadtál: menyeyi Atyádhoz. 2. Az emberek az egyén önbecsét kevésre, jó formán semmire sem értékelik, az egyén csak mint társadalmi lényező jön előtük tekintetbe, és akkor vagyona, állása, hatalma, szóval külső viszonyai szerint becsülik meg. Jézus előtt ellenben maga az egyén az önérték, az egyént önmagáért és Istenért kell megbecsülni, társadalmi jelentőségében pedig nem külső viszonyai, hanem belső, lelki, szívbéli minősége szerint kell értékelni. 3. Az emberek a vallást és egyéb intézményeket is hamarosan öncéllá teszik magok felett, melynek az egyént igájába hajítják; Jézus ellenben minden intézményt az egyén üdvületének szolgálatába állít. És ki kétkedik, hogy, ha minden köz- és magánintézmény az egyének üdvületének szolgálatába volna állítva, akkor szolgálatának csak igazán az egyének a köznek!

Jézus a társadalmi bajok orvosa. 215—17. Minden társadalmi bajainknak főforrásai az osztályellentétek. Ezeket egyedül Jézus képes kiegyenlíteni s az egyéneket az általuk előidézett nyomás és igazságtalanság alól felszabadítva a közjó egyetértő szolgálatába állítani azáltal, hogy 1. feltárja, hogy az ellentétek oka az egyéniség értékelésében külső, formális mérték alkalmazása. Ezzel a társadalom egyszerre két ellenséges táborra oszlik, az igazak és bűnösök táborára. Minden osztály önmagában látja természetesen az igazak

táborát, a másik osztályban pedig a bűnösökét. Így nem csak széttagolódnak a társadalom különböző vagyoni állapotok, műveltségi fokok, foglalkozási ágak szerint, hanem az így széttagolódott osztályok ellenséggé is állanak egymással szemben, mert a bajok okát mindenik a másikban keresi, és a gyógyulást annak letörésében, sőt megsemmisítésében látja. 2. Megadja a lehetőséget az ok megszüntetésére a helyes mérték alkalmazása által. Ő benső, lelki mértékkel értékeli az egyéneket és e mérték alatt nincsenek ítélni és uralkodni jogosult igazak és elkárhozthatni való bűnösök; csak egy osztálya van az emberiségnek, a megváltásra szoruló bűnösök osztálya. Ezzel végleg elesik a most fennálló összes ellenséges társadalmi tagozódások minden alapja. 3. A bűnösöket magához hívja, hogy megváltsa. Azaz, hogy büntől, előítéletektől, elfogultságtól, önzéstől, érzékenykedéstől ment, emberszerető, szolgálatra és áldozatra kész függellen és szabad egyéniségeket teremtsen belőlük, akiknek igazán önmagukban van értékük: az az istenképe, amit Jézus állított vissza rajtuk. Ha ilyen egyénekből áll majd a társadalomnak ha nem is többsége, de legalább irányadó része, akkor megszűnnek a társadalmi bajok. Ki akar ilyen lenni?

Vallás és modern világnézet. 218–22. Ma sokan úgy gondolkodnak, hogy a vallás a mai modern világnézettel szemben általában olyan vásott ruha és avult tömlő, mint amilyennek Jézus a bűnt kérdéséből kifolyólag a zsidó vallást jellemezte az ő evangéliomával szemben. Ezért némelyek már ki is mondták a halálos ítéletet a vallásra, mint elavult dologra. Ennek három oka és ugyanannyi orvossága van. 1. Az emberek a magok keshedt valóságát, mely még ma is tisztára ótestamentomi zsidó alapon áll (bűnt, fogadalom, érdemlő cselekedet, külső igazság stb. stb.), és így tényleg nem fér össze a mai modern világnézettel, össze tévesztik a Jézus örökké eleven és örökké igaz vallásával, mely nem más, mint a megváltott lelkek üdvélete, ami tehát soha összeütközésbe nem juthat semmi okos világnézettel, vagy, ha igen, akkor azt a világnézetet kíméletlenül le kell tiporni. Így a mait is, amennyiben az tényleg ellentétben van az igaz kereszténységgel. Ebből önként kínálkozik az orvosság: vallásunk is haladjon a korral. Az ótestamentomi írástudók és mai rabbik tudománya helyett fogadjuk el végre a Jézus tudományát. Azaz őt magát, az ő életét. 2. Az emberek azonban nem szeretik az ilyen gyökeres eljárást. Avult, ványadt vallási életükön úgy akarnak segíteni, hogy a modern világnézet egyes csillogó rongyaival foltozgatják azt ki. Hogy ebből milyen tarka, képtelenül rongyos lelki ruházatok kerülnek ki, azt mindenki búsan láthatja, aki közéletünkre csak egy pillantást vet. Orvosság: ne foltozzunk, hanem vegyünk új ruhát; a megváltottak mennyegzői ruháját. Ez a mai tudományos világnézet fényében nem hogy elavultnak nem fog látszani, hanem még dicsőségesebben ragyog. 3. Olyik ember nem foltoz, hanem megtartja az ósdi vallásos felfogását vallásnak, és elfogadja a mai filozófiát világnézletnek. Ez az új bornak ő töm-

lőbe öntése. Hány ember van ilyen ma! Szétrepedezett tömlő és szétfolyó bor: se hit, se bölcsesség! Orvosság: új tömlőt az új bornak! A Jézus vallása az az örökké új vallás, amit semmiféle forrongó korszellem soha nem bir szétvetni. Ha a mi életünk valóban a Jézusban megújult élet, akkor elbirja az új, sőt legújabb korszellemeket is, azokból csak újabb feszítő erőket, újabb lendületeket nyer, de soha szét nem törik. Tehát: új hit, új ruha, új élet!

Öember, újember. 218–22. A Jézus üdve nem arra való, hogy annak egyes darabkáival kitoldozzuk a mi megavult és viharverte életünknek megrendült boldogságát; hanem arra, hogy a maga egészében felöltözzük azt. Ó emberünk szennyes, avult ruháját nem foltozgatnunk kell, hanem levetni, és helyébe az újat felöltözni. A mennyegzői ruhába öltöztetett új embert. És az új bor számára új tömlő kell. Az üdvélet nem fér meg régi, szűklátókörű, önző gondolkodásunk és erkölcsi felfogásunk keretében, szét kell azt repesztenie, hogy újat alkosson helyébe. Új bort új tömlőbe!

Az ember és az emberi intézmények. 223–28. Az ember a különböző emberi intézményekkel is csak Jézusban juthat helyes viszonyba. 1. Mert Jézuson kívül azok reá nőnek az emberre, szolgálataukba hajítják őt, öncéloká lesznek, melyeknek az ember szánandó és kénytelen rabszolgája: az ember lesz a szombatért. 2. Jézusban pedig minden intézmény csak eszközzé lesz az ember üdvéletének szolgálatában és egyedül az ember nemes és szabad, Isten képét viselő egyéniségének kifejlődése lesz minden intézményeinknek végcélja, mint a mi földön a legfelsőbb érték. 3. Ezért minden intézményeink felett Jézust kell Úrrá tenni, azaz mindent az ő szolgálatába kell állítanunk, mert csak így felelhet meg minden igazán a maga igaz céljának. Az embernek fia legyen azért ura mindenünknek, és egész életünknek is.

Jézus és a politika. 31–6. A mai emberi társadalom olyan, mint ez a száradt kezű ember. Tettetejében a benső meghasonlás és egyéb megkötöttségek folytán meg van bénítva. Csak félmunkát végez, annak is nagyobb fele nem a haladás és jólét, hanem a pusztítás és öldöklés szolgálatában áll. Teljes munkát nem tud kifejtetni a nyomor és elmaradottság leküzdésére, a művelődés és jólét emelésére. E bénaságnak egyedüli orvosa csak a Jézus egyháza, a keresztyénség lehet. Legalább annak kellene lennie. Annak feladata volna, hogy az elszáradt kezét, a társadalomnak haladásellenes célokra lekötött erőit meggyógyítsa, felszabadítsa és a haladás szolgálatába állítsa. Nem mondhatni, hogy a keresztyénség külső szervezetei, a különböző felekezetek, e magasztos feladatoknak mindig megfelelték volna; de azt bátran elmondhatjuk, hogy a célt tőlük telhetőleg mégis csak szolgálták, és nincs semmi más intézmény a földön, amelyik e tekinteten csak megközelítőleg is annyit tett volna, mint ők. És nincs, amelyiktől a jövőben is annyit lehetne várni, mint tőlük. Sőt kétségtelen, hogy, ha a felekezeteknek ez a munkája is megszűnnék, az emberi haladás óriási

bukás szélére jutna. És mégis, mit látunk? A különböző politikai pártok a Jézus elvesztésén tanakodnak. A szocialista párt nyíltan, tudományos alapon küzd a keresztyénség ellen. A vele szemben álló polgári pártok pedig mindenben keményen szembe szállnak vele, leghevesebben oly kérdésekben, amelyekben nem csak engedniök kellene, hanem nekik kellene elől járniok; de a keresztyénség elleni küzdelemben szemet hunynak előtte. Ebben farizeusok és herodiánusok ma is találkoznak. Ezt különben nem lehet csodálni. De hol vannak a keresztyének? És főképp a magyar keresztyének, akiket valaha kálvinistáknak hívtak? Hol?

MÁSODIK KÖNYV.

JÉZUS MUNKÁJA (EREJÉNEK BENSŐ MIVOLTA).

37—543.

V. ÉNEK:

A MUNKA INDULÁSA.

37—30 = Mt 12 15—21; 10 1—4; 12 24—32. 36. 37 =
Lk 6 17—19. 12—16; 11 15—23; 12 10.

13. A munkatér. Mk 37—12 = Mt 12 15—21 = Lk 6 17—19. —
14. Az emberi munkások: az apostolok. Mk 3 13—19 = Mt 10 1—4 =
Lk 6 12—16. — 15. Az isteni munkás: a Szentlélek. Mk 3 20—30 =
Mt 12 24—32. 36. 37 = Lk 15—23; 12 10.

37 Akkor Jézus visszavonult tanítványaival a tengerhez;
és nagy tömeg követte őt Galileából és Júdeából,
8 és Jeruzsálemből és Idumeából és Jordán elvéről:
Tírus és Sidon környékéről is egy nagy tömeg,
hallván, mily nagy dolgokat tett, ment oda hozzá.

9 Úgy, hogy azt mondta tanítványainak,
hogy egy kis hajó legyen mindig készen számára,
a sokaság miatt, hogy ne szorongathassák őt.
10 Mert sokakat meggyógyított, úgy, hogy megrohanták őt,
hogy hozzá érhessenek, mindazok, akiken csapások voltak.

11 A tisztátalan lelkek pedig, mikor őt meglátták,
oda borultak elébe és kiáltottak, mondván,
Hogy te vagy az Isten Fia!

12 Ő pedig nagyon megfenyegette őket,
hogy nyilvánvalóvá ne tegyék Őt.

*

13 Aztán felment aへgyre, és oda hívta, akiket ő akart;
és oda mentek hozzá.

14 És megtelt tizenkettőt, hogy vele legyenek,
és hogy elküldje őket prédikálni,

- 15 és teljhatalmuk legyen a betegségek meggyógyítására,
és az ördögök kiűzésére;
- 16 és Simonnak Péter nevezetet adott.
- 17 És Jakabot a Zebedeus fiát és Jánost a Jakab testvérét;
és azoknak Boanerges nevezetet adott,
ami annyi mint Mennydörgés fiai.
- 18 És Andrást és Filepet és Bertalant és Mátét,
és Tamást és Jakabot, az Alfeus fiát,
És Taddeust és a Kanaáni Simont,
- 19 és Júdás Iskariótest, aki el is árulta őt.
- *
- 20 Mikor haza érkeztek, ismét sokaság gyűlt össze:
úgy, hogy még enni sem tudtak.
- 21 Mikor ezt hallotta környezete, kijöttek őt megfogni;
mert azt mondták, hogy magán kívül van.
- 22 Az írástudók pedig, akik Jeruzsálemből jöttek le
azt mondták, Hogy Belzebúl van benne,
és, Hogy az ördögök fejedelme által űzi ki az ördögöket.
- 23 És magához szólítván őket, példázatokban mondta nekik,
Hogyan űzhet ki Sátán Sátánt?
- 24 Akár, ha egy ország önmagában meghasonlik,
nem állhat meg az az ország;
- 25 akár, ha egy ház önmagában meghasonlik,
nem állhat meg az a ház.
- 26 Ha tehát a sátán önmagára támadt és meghasonlott,
nem állhat meg, hanem vége van.
- 27 De nem bir senki az erősnek házába bemenni
és annak felszerelését elzsákmányolni;
hanem csak ha először az erőset megkötözi,
akkor zsákmányolhatja ki annak a házát.
- 28 Bizony mondom nektek, hogy mind megbocsáttatnak
a bűnök az emberek fiainak;
a káromlások is, bármily nagy káromlásokat szólnak:
- 29 de ha valaki a Szent Lélek ellen szól káromlást,
annak soha nincs bocsánat, hanem örök kárhozatra méltó.
- 30 Mert azt mondták, Tisztátalan lélek van benne.

MAGYARÁZAT.

Míg az első könyv Jézus külső megjelenését tárta elénk, az ő szeretetteljes, vonzó, szabad és napsúgaras egyéniségét, a vele való érintkezés felemelő, békét és üdvöt fakasztó hatásait; addig itt az ő belső emberébe nyerünk egy mély bepillantást. Megismerjük azt az isteni erőt, mely őbenne működött. A felvonuló

képekben rendre megvilágosodik annak mivolta, mely lényegében maga a gonoszt legyőző Szentlélek (V); természete, mely a belülről kifelé való növekedés (VI); rendeltetése, mely a tökéletességre való kifejlődés (VII); és hatalma, mellyel a természeti és lelki ártalmak és a halál felett is diadalmaskodik (VIII).

E könyv első éneke, az V-ik ének, a Jézus fentebb bemutatott csodálatos egyéniségének benső erejét szemlélteti, kimutatván, hogy ez az ő tulajdonképeni mivoltában maga a Szentlélek, és aki azt más forrásból származtatja, az Szentlélek elleni bűnt követ el, melyre nincs bocsánat. 13. Mindenek előtt a Jézus munkamezejének kül- és belterjes növekedését mutatja fel. 14. Azután leírja munkájának ez által szükségessé lett megszervezését, a Tizenkettő elhívását. 15. És végül feltárja, hogy a mind ezekben működő erő maga a Szentlélek.

13. A munkamező kül- és belterjes megnövekedése.

(37–12).

Ez egy egészen általánosságban tartott áttekintés Jézus gyógyítói működéséről. Mint ahogyan Kapernaumból Galilea egész környékére (128), úgy Galileából a szomszédos tartományokba is elterjedt csodátevő orvosi híre (7.8. v.), és onnét is özönlőt hozza a nép. Ez jellemzi a munkamező területi kiterjedését. Hogy pedig a munka maga is mennyire megszorodott, azt mutatja az, hogy annyi gyógyulást kereső tolongott körülötte, hogy még arra az eshetőségre is kellett számítani, hogy a tolongás elől a partról hajóra lesz kénytelen szállni. (9.10. v.) Ehez járul és pedig igen kellemetlen teherképen, a tisztátalan lelkektől megszálltak tolakodó bizonyágtétele, ami ugyan a kortársak előtt nagyon emelte Jézus tekintélyét, de egyben arra is nagyon alkalmas volt, hogy róla a népben uralkodó és az övével merőben ellenkező téves messiási képzeteket erősítse, miért is Jézus e bizonyágtételek ellen nem győz eléggé tiltakozni (l. 134 v.)

7 és 8 v.) A textus receptus interpuncturozása itt is jobban megőrzi a ritmust, mint valamennyi kritikai szöveg. A 7. vers a szokásos „és” kötőszóval kapcsolódik az előzőkhöz, amiből következik, hogy akkor, a száradt kezű ember meggyógyítása után történt Jézusnak ez a visszavonulása a galileai tengerhez, bár ez többször máskor is megtörtént, amikor nyugodtan egyedül akart lenni tanítványaival. De ez alkalommal is, mint annyiszor máskor, *nagy tömeg* ment utánok oda is. (A 8. v.) új mondatot kezd: *És a Jézust a tengerhez kísérv galileai és júdai sokaságon kívül egyebűnnen is nagy tömeg ment oda hozzá az országból, mindenek előtt a fővárosból, Jeruzsálemből, azután a távolabbi déli (Idumea) és keleti (Jordánelve Perea) részekből is. De ezeken kívül messze északról is (Tyrus és Sidon környéke) jött egy nagy tömeg, mert hallotta Jézus nagy tetteinek hírét: tehát első sorban az orvost kereste.*

9 és 10 v.) A 9. v. e nagy sokaság kiméletlen tolongását, a 10. v. pedig gyógyulás utáni vágyának epedő mohóságát, és egyben a betegeknek és nyomorútnak Jézusban való megindító bizalmát színezi. Hogy a *kis hajó* tényleg igénybe is vétetett volna, arról nincs szó; de, hogy szükség volt róla előre gondoskodni, az mutatja, hogy a tömeg oly erőszakosan nyomakodott mind erősebben Jézusra, hogy félni lehetett, hogy bele *szorítja* a tengerbe. Ennek a magyarázata az, hogy *sokakat meggyógyított* és most már *mindenki, akin csak valami csapás* (μάστιξ = korbács; plur. = ostorcsapások), azaz valami szenvedés, testi fájdalom *volt*, valósággal *reá esett* = rohant, hogy csak hozzá érhesse, mert alttól is gyógyulást remélt; mivel, mint 530 mutatja, Jézusból az érintés folytán erők származtak ki a hívőkbe.

11 és 12 v.) Ezeket a gyógyításokat és az embereknek ezzel járó, még erőszakosságukban is megindító bizalomkitöréseit nyomon kísérik a tisztátalan lelkeknek — természetesen az általuk megszállt betegek ajkaival tett — tolakodó, és Jézusra nézve (az 134 vnél mondott okból) kellemetlen bizonyágtételei. Hogy e valóságok nem lelkesedésből, hanem félelemből fakadtak, azt színezi az a kifejezés, hogy *elébe estek* Jézusnak: földre borultak előtte. Ime: Jézus a nyomorultak és szenvedők reménysége és biztos meggyógyítója; és a tisztátalan lelkek rettegett félelme és ellenállhatatlan legyőzője.

14. Munkatársak elhívása.

(3 13—19).

A fentebb elénk tárt helyzet tette szükségessé a munka szervezését, hogy az még jobban kiterjeszthető legyen. Ez a Tizenkettő elhívása, illetve az eddigi elhívásoknak tizenkettőre való kikerekítése által történt, ami természetesen kerek szám, Izráel 12 törzsének mintájára. A főmomentum különben itt az, hogy Jézus, aki a fentiekben eddig személyes jótéteményeivel árasztotta el a népet, most már tanítványait és apostolait abban a hatalomban kívánja részesíteni, amelyből az ő jótéteményei származtak. A szakasz 2×7 soros strófára oszlik.

13—16 v.) Az elhívás lefolyása és Péter elnevezése. Hogy melyik *hegyre* ment fel, az evangyélisánk előtt nem fontos. A fontos az, hogy azokat hívta oda magához, akiket *ő akart*. Ebben helyesen látja több exegeta a kiválasztás (üdvre választás) gondolatának megnyilvánulását. Mk ebben az aktusban kétségtelenül a hívők gyülekezetének első megszervezését akarja szemléltetni. De már az nem helyes vélemény, amely szerint ez Jézus visszahúzódnását, munkakörének megszükitését jelenti. Mert a tizenkettőket ugyan azért választja ki, *hogy vele legyenek*, mint az ő belső, családi környezete; de ezzel nem az a célja, hogy ezentúl csak velők foglalkozzék, hanem az, *hogy elküldje őket prédikálni*, és hogy *teljhatalmuk legyen a betegségek meggyógyítására és az ördögök*

kiütésére is, azaz: munkakörét épen ki akarja terjeszteni, munkatársakat véven maga mellé, akiket a saját hatalmában részesít. Ezeknek névsorát a következő strófában közli; de kitüntetésképen kiveszi belőle és a 16. vben ide csatolja Pétert azzal a megjegyzéssel, hogy *Simon*nak ez alkalommal *Péter* nevezetét adott Jézus. Általános felfogás szerint az apostolok fejének neve Simon volt és a Péter nevet Jézustól kapta. De mikor? Mk szerint a tizenkettő elhívásakor; Ján 1 43 szerint az első találkozáskor; Mt 16 18 szerint a cezárei vallástételkor. Ezekben a látszólagos ingadozásokban legbiztosabb támaszt nyerhetünk az eligazodásra Ján 1 41 és 43 egybevetéséből. Ebből u. i. könnyű megállapítani, hogy az apostolnak régi, de ma is meglévő zsidó szokás szerint két neve volt, egy zsidó, Simon, a családi körben, és egy görög, Péter, a külvilággal való érintkezésben, és Jézus ezt fordította le arám nyelvre (πέτρος = Kéfa = Kőszikla) több alkalommal is, rendesen symbolicus kiélézéssel, pl. itt emlékeztetésül: ne feledd, hogy a te neved Kőszikla! a cezáreni vallástétel alkalmával ténymegállapításul: a Krisztusban való hit az, ami téged Kősziklává tesz. Mikor aztán Péter ezt a nevet magatartásával nem mindig igazolta, akkor még jobban feltűnt annak symbolicus jelentése, és igyekeztek emlékeztetben tartani minden olyan esetet, amikor Jézus ezt alkalmazta. *András* itt elmarad Péter mellől, és a másik strófába kerül; ami mutatja, hogy ez az apostoli névsor az 1 16 skv. elbeszélésétől függetlenül keletkezett; Mt 10 2 és Lk 6 14 vissza is teszi őt ide, minden bizonnyal a Mk 1 16 alapján.

17–19. v.) A többi apostol névsora. E névsort az 1 19–20-ból már ismert *Jakab* és *János* kezdi. Innen kezdve a nevek mind tárgyesetben vannak; tehát a *megtett* (14 v.) ígétől függenek. A Zebedus fiainak mellékneve, a *Mennydörgésfi*, ennél többször nem fordul elő; de talán illusztrációul szolgálhat hozzá Lk 9 54, és a testvérpár tüzes, türelmetlen jellemére céloz. *András* és *Filep* görög nevek; Ján 1 44 szerint ez utóbbi is már Judeában tanítványa lett Jézusnak. *Bertalan* = Bar-Tolmaj = Tolmaj fia; sokak szerint azonos a Ján 1 46-ban említett Nátánáellel. *Máté* a Mt 9 9 és 10 3 szerint vámszedő volt, tehát valószínűleg azonos a Mk 2 14-ben elhívott Lévivel. *Tamás* = iker. *Jakab az Alfeus fia*; de, hogy ez milyen viszonyban van az imént említett Lévivel, aki szintén Alfeus fia, azt nem tudjuk. *Taddeus* helyett Mt 10 3-ban Lebbeus, Lk 6 16 (és Csel 1 13)-ban pedig „Júdás a Jakab fia“ van: kérdés, hogy ez a három név ugyanazt a személyt jelöli-e? A *Simon* jelzője a text. rec. szerint *Καναλιτης* = a kanaáni; de a legtekintélyesebb kéziratokban *Καναναλιος*, ami lehetne esetleg = Kanán helységéből való, ily helység azonban előttünk ismeretlen; helyesebb tehát Lk 6 15 útmutatása szerint a *qan'an* aram szóból származtatni, és akkor = *zelóta*, aki azelőtt a legtúlzóbb zsidó vallásos pártnak, a zelóta-pártnak tagja volt. *Júdás* mellékneve, az *Iskariotes*, még nincs felderítve. Az az ismert magyarázat, amely szerint ez = *Is Qeriót* = kerióti ember, abba a nehézségbe ütközik, hogy a

többi apostoloknál egyiknél sincs a származási hely feltüntetve. Nem jelentőség nélkül való a névsor záró sora. Mint a legelső tanítványokkal a Lévi asztalánál töltött lakoma vidám derűjén (220) végig húzódtott a halál bizonyos tudatának árnya: úgy itt, a hívők legbizalmasabb megszervezésének az örökkévalóságra kiható pillanatában már itt kísért az árulás gondolata. Fájdalom, ez nagyon is hozzá tartozik e földön minden emelkedettebb és önzetlen célú társulási törekvéshez. És én nem értem, hogy sokan hogyan nem tudják megérteni, hogy Júdás hogyan csatlakozhatott Jézushoz, és Jézus hogyan vehette őt fel bizalmasai közé; holott Isten minden nagy célját a mi árulásainkon keresztül érte el velünk.

15. *Jézus hatalmának forrása: a Szentlélek.*

(320—30).

Miután a munkatér megnövekedését és a munkának e miatt szükségessé vált szervezését, a munkatársak beállítását így élénk tárta, most a mindezek mögött rejlő mozgató erőt szemlélteti a Jézusról való felületes és rosszindulatú véleményeknek, és az ő azokra adott válaszában elmondása által. Az önzetlen, eszményi célokért való munka és szervezkedés ma is bolondság a hétköznapi emberek előtt, az e téren elért, anyagi haszon nélkül való siker pedig ördöggel cimborálás. De aki mélyebbre néz, annak be kell látni, hogy az ilyen beszéd valóban a Szentlélek káromlása. E szakasz négy strófából áll, melyek közül az első 7, a többi pedig 6—6 soros. Könnyen meglehet azonban, hogy az első strófa 2-ik vagy 7-ik sora későbbi toldás; melyben a gyülekezet vonja le az 1-ső, illetve a 6-ik sorból önként folyó következtetést.

20—22. v.) Amennyit az evangyélista Jézus életéből eddig előtünk feltárt, már az elég annak belátására, hogy az ő életét, és kivált feltűnően önzetlen és hatalmas cselekedeteinek indítékait és erőforrásait a közönséges emberek nem érthették meg; ami szükségképpen a rejtélynek a maguk módja szerint való megfejtésére sarkalta őket. 20 v.) E megfejtések ismertetésére evangyélistánknak az az eset szolgál alkalmúl, *mikor Jézus haza ment a munkából pihenni és enni, de oly nagy sokaság özönlötte el nyomán a házat, hogy még arra sem volt ideje, hogy egy kis kenyeret egyék tanítványai, nem hogy rendesen étkezhetek volna.* 21 v.) Ez az eset újból felébresztette azokat a találgatásokat, amikkel az emberek Jézus életét próbálták magyarázni. *Környezete*, tehát nem a 21. vben említett családtagok, *kijöttek őt megfogni*; ők t. i. azt gondolták, hogy *magánkívüli állapotban tette, amit tett és ezért akarták „megfogni“ és biztonságba helyezni, hogy ne zaklassa így agyon magát.* Ebből pedig nem csak az látszik, hogy az ő nyárspolgári eszük nem tudta őt felérni, hanem az is, hogy alapjában véve jó és becsületes, istenes embernek ismerték. 22 v.) Ellenben az *írásstudók* (l. 122. vnél), *akik Jeruzsálemből jöttek le, ahol központjuk abban az időben volt, már rosszhiszemű véleményt tápláltak felőle: hogy*

összejátszik az ördögökkel. *Beelzebúl*, helyes kiejtéssel *Belzebub* = Légybaál, filiszteus istenség volt, kiből e korban már az ördögök *fejedelme* lett: maga a főördög. Nevét tehát azért ferdítették *Beelzebúl*-ra = Szemétbaál. A régiek u. i. azt a metafizikai igazságot, (amit ma sem mindenki tud) mely szerint a világ ellentéteken (+ és –) áll fenn, és nem csak mindennek megvan a maga ellentéte, hanem a mindenségben ellentétnél egyéb nincs is, abban az erkölcsi tapasztalatban szemlélték, hogy a világon a jóval szemben mindig ott van a rossz, és ezt azzal magyarázták, illetőleg abban ábrázolták ki régi vallási hagyományaik alapján, hogy az Istennek és az ő angyalainak birodalmával szemben áll a Sátánnak és az ő angyalainak, az ördögöknek és különféle gonoszlelkeknek birodalma, akiktől minden testi és lelki rossz származik. Így valamely gonoszlélektől való megszálltságnak tartották a különböző betegségeket is, kivált az ideg- és elmebajokat, nyavalyatörést, ideg- és tagbénulásokat, stb.; valamint a gonosz tetteket is. Ez azt fejezi ki tulajdonképpen, hogy a bűn és nyomorúság a földi életben szerves hatalom, és az egyes bűnesetek és nyomorúságok nem külön, elszigetelt vakesetek, hanem ennek a szerves hatalomnak a megnyilvánulásai. Hogy ezek a megnyilatkozások sem vaktában történnek, azt a régiek azzal fejezték ki, hogy a gonoszlelkek fegyelmezett birodalmi szervezetben élnek, melynek élén az ördögök fejedelme áll. Az a rosszhiszemű magyarázat tehát, hogy Jézus a rossz lelkek fejedelme által űzi ki a rosszlelkeket, nagyon megfelelt a nép gondolkodásának, és így nagyon alkalmas volt arra, hogy Jézust gyűlöletessé tegye a babonás közönség előtt. Mert képzelni sem lehet valami észszerűbb magyarázatot, mint az, hogy a tisztátalan lelkek azért féltek tőle oly nagyon, mert ő benne meg maga a főördög, az ő fejedelmök lakott. Ennek az okoskodásnak azonban van egy gyengéje, amire a következő strófa mutat rá.

23–25. v. A fenti okoskodás képtelenségét a 23. v. rövid kérdésével világítja meg élesen: *Hogy űzhet ki Sátán Sdtánt?* A Sátán tulajdonnévül van alkalmazva, és jelenti a minden istenellenes és ártó hatalmak legfőbb megismerőjét és urát. Ő a bukott angyalok fejedelme. Hogy ő nem adhatja oda erejét a saját népének, a rosszlelkeknek leverésére, mert akkor a saját hatalmát segítene ledönteni, azt 24. v. az *ország*, 25. v. pedig a *ház*, azaz család önmagában való meghasonlásának végzetes következményéről vett példázattal világítja meg.

26. és 27. v.) Az előbbi példázatoknak a szóban forgó kérdésre való alkalmazása. 26. v.) Ha e szerint a *Sátán* az által, hogy, mint az írástudók mondják, Jézusba adta Beelzebubot, *önmagára támadt*: akkor *meghasonlott*, és a fenti példázatok értelmében immár *vége is van*. 27. v.) *De*, ez a szó a 27. v-t a 26. v. egy elhallgatott gondolatával állítja ellentétbe: a Sátán birodalmának *csakugyan vége van, de nem a Sátán ereje győzte azt le*, hanem valami annál sokkal nagyobb erő. Jézus itt az ő csodagyógyításait képletesen úgy állítja a hallgatók elé, mint a Sátán *házának kizsádk-*

mdnyoldsdt, felszerelésének, azaz vagyonának: hatalmába kerített szerencsétlen áldozatainak töle való elragadását, hatalmi eszközeinek kicsikarását. Neki minden egyes megmentett bűnös szenvedőért az erős, azaz a Sátán házába kellett bemenni, hogy onnan ragadja ki annak szánandó prédáját. Lehetséges lett volna-e ez a Sátán erejével? Nem. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy ő előbb az erőset megkötözte, és akkor zsákmányolta ki a házdt. Tehát ő az erősnél erősebb, és az neki nem erőadója, hanem immár legyőzött és megkötözött ellensége. Korának nyelvén azt a gondolatot világítja meg e képpel Jézus, amit ma úgy fejezhetünk ki, hogy a világ ő neki, ő meg a világnak életre-halálra ellensége; de az ő diadala nem csak bizonyos, hanem már meg is van.

28–30. v.) Ez újból az előzőkből levonható, de elhallgatott következményhez kapcsolódik, illetve azon át a 22 vhez. Az előzőkből u. i. világosan következik, hogy Jézus erejének forrása nem a Sátán, hanem valami annál felsőbb hatalom. Hogy ez a Szentlélek, azt felesleges külön megmondani. Tehát mikor az írástudók őt azzal gyanúsították, hogy a Beelzebub által űz rosszlelkeket, akkor azzal a *Szentlelket káromolták*, amennyiben azt mondták a Sátán lelkének. Erre pedig *soha nincs bocsánat*. Hogy a 28 és 29 vnek tényleg ez az értelme, azt mutatja a 30 v., mely szerint ezt azért mondta Jézus, *mert azt mondták, hogy tisztátalan lélek van benne*. E nyilatkozat súlyosságából látszik, hogy Jézus nem csak annak volt világos tudatában, hogy benne a Szentlélek működik, hanem annak is, hogy ez oly nyilvánvaló, hogy mindenki előtt világosnak kell lennie, tehát aki el akarja homályosítani, az a legnagyobb bűnt követi el: a Szentlelket káromolja. Ez az, amit ma Szentlélek elleni bűnnek szokás mondani, de nem mindig helyesen érteni. Szentlélek elleni bűn az, hogy ha valaki a Szentléleknek Krisztusban és általa a világban (így bennünk is) folyó üdv munkáját, mely Istennek legszentebb és legszemélyesebb műve, elvitatni, elhomályosítani, vagy másnak tulajdonítani akarja, akár a saját jóságának vagy művelődésének, akár a tudománynak és haladásnak, akár a világ szennyes lelkének vagy magának az ördögnek. Erre azért nincs, mert nem lehet bocsánat, mivel a bocsánat nem más, mint a bűntelenség üdvössége, amit csak a Szentlélek által Istennel való egységben lehet megnyerni: aki tehát ezen kívülrekeszti magát, az a bűnösség üdv telenségében marad.

Homiletikai jegyzetek.

Jézus személyiségében itt (a második könyvben) mind jobban kidomborodnak az istenfiúság emberfeletti, de egyben szellemi vonásai. Az evangyélista minél világosabban fel akarja tüntetni, hogy ő az az isteni erővel felruházott Mesiás, akit Izráel várt; de jelleme, célja és munkája mégis egészen más, mint amilyennek kortársai képzeltek. Ő a nagy csodatevő, akinek híre és dicsősége országokat tölt be, akiről a tisztátalan lelkek félelemteljes tanúbizonyságot tesznek: de benne nem a világ lelke működik, hanem

a Szentlélek (V). Ennél fogva nem is eget és földet rázó hatalommal indul céljai megvalósítására, hanem a hívőknek belső átalakításával. Mint bizalmas családtag, úgy akar az övéivel érintkezni, és őket igéjével, lelke erejével megtölteni, hogy gyümölcsöt teremjen bennök, már amennyit lehet, és végül megvilágítsa lelkével az egész házat (VI). — Az ő lelke nem mindenkit tesz növekedővé, de hatástalan senkire sem marad. Az ítélet munkáját végzi: akinek van érzéke a lelki dolgok iránt, az dúsan növekszik alatta az üdvélemben; akinek nincs, abban végkép elsorvad a magasabb rendű élet, és az anyagiasságba, a kárhozatba merül. De általában véve, célját a világban mégis el fogja érni: vetése megéri az aratásra, és a kis mustármagból oly hatalmas fa lesz, mely biztos oltalmat fog adni egykor az ég minden madarainak (VII). — Ez a csendes, szelíd lelki erő azonban oly hatalom, mely feltétlenül diadalmaskodik a természet legnyersebb és legkegyetlenebb erői felett is. Legyőzi a természeti élet viharait, az ártó hatalmak hadait, le magát a félelmek királyát, a halált is (VIII). Szóval olyan hatalom ő, akivel mindennek és mindenkinek számolni kell: vagy megsemmisülni általa, vagy meghódolni előtte.

Az V. ének azt tünteti fel, hogy Jézus csodatételei tényleg megfelelnek azoknak a váradalmaknak, amelyeket a nép az eljövendő Mesiához fűzött; de az az erő, amivel ő ezeket véghezviszi, más, több és nagyobb, mint azt ember elképzelhetné: mert az maga a Szentlélek.

A tömeg és a tanítványok. 37—19 v.) Sokat mond ennek a két jelenetnek egymás mellé állítása. Az egyikben (7—12 v.) látjuk azokat, akiket vagy a szükség (7—10 v.), vagy a félelem (11—12 v.) hajtott hozzá; a másikban (13—19 v.) azokat, akiket a lelki vonzódás, az üdvössé várgás fűzött egybe vele. És Jézus a szükségben lévőket szeretettel meggyógyítja, hogy ezzel a jóval magasabb javak iránt ébresszen bennök vágyat; a félelemből magasztaló tisztátalan lelkeket is meggyógyítja, de világias célú áradozásukat elhárítja; a lelkileg hozzá vonzódókat pedig kiválasztja, és küldi bizonyosságtevőknek, és erejében részesíti őket. Te melyik csoportba öhajtasz kerülni?

Jézus tettei. 37—12 v.) Jézus hírét nem szavai, hanem tettei terjesztették el oly hamar oly messze földön; első sorban pedig gyógyításai, jócselekedetei. Ez így van ma is. Hogy a keresztyének mit hisznek, azzal nem sokat törődik a világ; de nagyon jól számon tartja azt, hogy mit cselekszenek, mennyi jót tesznek. Ezért nagyon helyes, ha a hit igaz, és az jócselekedetekben nyilvánul. — Jézus tetteinek híréből sokakat, első sorban a betegeket, nyomorultakat az ő jóságára ragadott meg. Őket csak az érdekelte, hogy Jézus tud gyógyítani, tehát ők is szabadulást remélhetnek tőle. Ma is sokakat csak egyéni nyomorúságaik vezetnek Ő hozzá; de ez nem baj, hiszen ő maga is mondja, hogy a betegekhez jött, a fáradtakat akarja megpihentetni: és aki Ő benne megtalálta orvosát, az bizonyára meg fogja találni benne Megváltóját, Üdvözítőjét is.

Mások, a tisztátalan lelkek, világias érzületűek, hatalom- és rangvágyók e tettekben tisztán az ő hatalmának megnyilvánulását látták. Félték tőle, és számításból akartak kegyeibe jutni. Ezek az ördögök. Oh, mily sok van ilyen ma is! Sokszor aki legkenetesebben és leghangosabban hordozza száján az ő nevét, az a legtisztátalanabb érzelmeket táplálja iránta. De ő neki az ilyen hódolat nem kell. Ő őszinte és tiszta, csupa őnzetlen szeretet: tehát csak az őszinte lelkek őszinte vonzódását óhajtja.

A kiválasztás, 3 13—19 v.) Beszédes kép. Lent a völgy poros, párás levegőjében tülekedik a szánandó tömeg. Nyomor, fájdalom, könny, sóhaj; — reménytelenség, fásultság, gonoszság: szóval a világ nyüzsgött ott. Fent, a hegyi lég tiszta azúrjában tündöklék Jézus glóriás alakja. És akit akar, azt oda hívja, és az oda megy hozzá. Ime téged is hív; kész vagy oda menni? Oda, a tiszta, a balzsamos, a mennyei légkörbe: Ő hozzá? Neveden szólít, mint tanítványt hajdan; hallod-e? Nevet akar adni, új nevet, mint azoknak hajdan: mit adjon? Péter akarsz lenni, Kőszikla, vagy a mennydörgés fia? Csak Júdás ne légy. Júdás is bejutott a tizenkettő közé, és mégis milyen szomorú vége lett! Az ő példája nagyon komoly intés mindenkinek. Ő jóhiszeműleg, becsületes szándékkal fogadta el a meghívást, és mégis áruló lett. Mert csak addig tudott Jézus után menni, míg a Golgota komolyan előre nem vetette árnyékát. Ime, ebben a bizalmas társaságban is voltak ilyenek is: a Kőszikla Péter a gyalázatban megtagadta, Júdás a veszedelem közeledtére elárulta Mesterét. És a Mester mégis diadalra vitte ügyét. Mert csak a munka a tanítványoké, a siker a Mesteré.

A Szentlélek elleni bűn. 3 20—30. Ki követ el Szentlélek ellen való bűnt? Az, aki az emberiség fejlődésének és a magáénak tényezői közül Jézust és az ő élő erejét tudatosan ki akarja küszöbölti, és azt állítja, hogy ez az erő egyszerű tudomány, műveltség, erkölcs, emberszeretet, vagy ördöggel cimborálás, vagy bármi más, de nem a Szentlélek. Ki esik ebbe a bűnbe? Az, aki a fejlődésnek és a maga életének végcélját valami egyébben, bármily nagy és szép dologban, látja, mint a megszentelődésben, és aki ennél fogva irtózik az élet szentségétől, vagy legalább is közönyös iránta. Miért megbocsáthatatlan ez a bűn? Azért, mert a bocsánat a büntetés elengedése. A bűn pedig a legnagyobb büntetés. És attól nem lehet megszabadítani azt, aki a Szentlelket tudatosan megveti és a szentségre elvből nem áhitozik.

VI. ÉNEK:

A MUNKA HATÁSA. JÉZUS EREJE IMMANENS.

3 31—4 20 = Mt 12 46—13 23; Lk 8 4—15.

16. Jézus családja: az ige megtartói. Mk 3 31—35 = Mt 12 46—50 = Lk 8 19—21. — 17. A szántóföld: Mk 4 1—9 = Mt 13 1—9 = Lk 8 4—8. — 18. Az ige gyümölcse a különböző lelki minőségű hallgatókban: Mk 4 10—20 = Mt 13 18—23 = Lk 8 9—15.

31 És egyszer eljöttek fivérei és anyja, és künt megállván,
hozzá küldtek, és hívták őt.

32 Épen sokaság ült körülötte, hát megmondták neki,
Imé anyád és fivéleid és nővéreid

33 künn keresnek téged; és felelt nekik, mondván,
Ki az én anyám és az én testvéreim?

34 És körülnézve a körülte ülőkön, azt monda,
Imé az én anyám és az én testvéreim!

35 Mert ha valaki Isten akaratát cselekszi,
Az nekem fivérem, nővérem és anyám.

*

41 Aztán ismét a tenger mellett kezdett tanítani;
és igen nagy sokaság gyülekezett hozzá;
úgy, hogy ő hajóba szállva a tengeren ült le;
az egész sokaság pedig a tenger mellett a földön volt:

2 és így tanította őket példázatokban sokra,
és azt mondta nekik tanításában,

3 Halljátok meg: íme a magvető kiment vetni.

4 És történt vetés közben, egyik az út mellé esett,
és eljöttek a madarak, és felették azt.

5 Egy másik pedig a köves helyre esett,
ahol nem volt sok földje,
és tüstént kicsirázott, mert nem volt mélyen a földben.

6 De mikor a nap felkelt, lesült,
és mivel nem volt neki gyökere, kiszáradt.

7 Ismét egy másik a tövisek közé esett,
és mikor a tövisek felnőttek, megfojtották azt,
és gyümölcsöt nem adott.

8 Mások pedig a jó földbe estek és gyümölcsöt adtak
miután kikelték és megnőttek;

9 és hozott egy harmincat és egy hatvanat és egy százat:
és azt mondta nekik, Akinek van füle hallani, hallja!

*

10 Mikor pedig egyedül maradt,
megkérdezték tőle a körülötte levők
a tizenkettővel a példázatot.

11 És azt mondta nekik, Nektek adatott
az Isten országának titkát ismerni;
a kívül valóknak pedig példázatokban lesz minden.

12 Hogy nézván nézzenek és ne lássanak;
és hallván halljanak és ne értsenek;
nehogy megtérjenek és bocsánatot nyerjenek.

13 És azt mondta nekik, Nem értitek ezt a példázatot?
Hát hogy értitek meg a többi példázatokat?

- 14 A magvető az ígét hinti.
 15 Ezek pedig az út melléke: ahova hintetik az ige,
 és mikor meghallották, tüstént eljön a Sátán,
 és elragadja a szívökbe hintett ígét.
 16 És ezek viszont a kövess helyen behintettek,
 akik, valahányszor az ígét hallják,
 tüstént örömmel befogadják azt;
 17 Csakhogy nincs nekik gyökerük önmagukban;
 hanem alkalmiak, ha aztán nyomás következik,
 vagy üldözés az ige miatt, tüstént elbotlanak.
 18 És mások azok, akik a tövisek között hintettek be.
 Ezek azok, akik az ígét hallják,
 19 de ennek a világnak gondjai,
 és a gazdagság csalárdsága,
 és az egyebek körüli kívánságok bemenvén,
 megfojtják az ígét és gyümölcstelen lesz.
 20 És ezek azok, akik a jó földön hintettek be,
 akik hallják az ígét és befogadják és gyümölcsöt hoznak,
 egy harmincat, és egy hatvanat, és egy százat.

MAGYARÁZAT.

Jézus erejének nem csak forrása más, mint aminek a világ jó- vagy rossz hiszeműleg gondolta; hanem természete, működése és hatása is. Ez nem külső sikerekre törekvő külső hatalom, hanem csendes belső erő, mely a lelket megtermékenyíti és megvilágosítja. Akikben működik, azokat egy lelki családdá fűzi össze (16), és ha nem mindenkiben ver is gyökeret, azokban, akikben gyökeret verhet, gyümölcsöt is terem (17 és 18).

16. *Jézus családja.*

(3 31—35).

Jézus azért jött, hogy Isten akaratát cselekedje, aki tehát szintén erre szenteli életét, azt ő családja tagjának tekinti. E családnak pedig, melyben az ő ereje működik, lelki kötelékei erősebbek, mint a vérségnek testi kötelékei. Ebben az összefüggésben, amelybe ez az elbeszélés be van állítva, egészen világos, hogy ez a kötelék nem lehet más, mint Jézusnak a hallgatókban Isten akaratát munkáló ereje, amit a 15 v. szerint a tizenkettővel is közöl, és amit a magvetőről szóló példázatban a „mag” jelképez. Itt Jézus a népies váradalmak vasvesszővel uralkodó Mesiássával szemben úgy jellemzi magát, mint az övével bizalmas szeretetközösségben élő családtagot.

31 és 32 v.) Azt a helyzetet festi, amelyben Jézusnak 33 sköv.-beli nyilatkozata történt. 31. v.) A T.R. így kezdi: *Megér-*

keztek tehát, stb. Ez a szövegezés abból a régi félreértésből ered, mely szerint Jézusnak az a *környezete*, mely a 21-vben *kijött őt megfogni*, most érkezett meg; holott itt más esetről van szó. A jobb kéziratok vissza is állították a *tehát* helyébe az „és“-t, mely egy egészen új esetet kapcsol az előzőkhöz: *Egyszer elmentek Jézushoz, nem „környezete”, hanem anyja és testvérei, és akkor történt az, amit itt leír. A család künt áll, azon a házban kívül, amelyben Jézus épen tanít, és úgy hívatják őt ki. 32 v.)* Azért nem mehettek magok, mert *épen sokaság* vette körül, és bizonyára nem akartak feltűnést kelteni. A *sokaság* alatt természetesen nem csak a tizenkettő értendő, hanem sok más hallgató is. A helyzet tehát ez: kívül vannak családjá tagjai, belől, körülötte pedig ígéjének hallgatói, akik őt amazokra figyelmeztetik. 33–35 v.) Ebben a helyzetben hangzik el Jézusnak az ő lelki családjáról tett erőteljes és kiélezett nyilatkozata. 33 v.) Ez adja meg az értelmét a hallgatók által tolmácsolott hívásra feleletül adott kérdésnek: *Ki az én anyám és az én testvéreim?* Azaz: nem a testi rokonok az én családom. 34 v.) Az ő igazi családjának velők szemben aztán, *körülnézve a körülötte ülőkön*, azokat jelentette ki mint vele lelki közösségben élőket. 35 v.) *Mert ez a lelki közösség az Isten akaratának cselekvésén* alapszik, ami úgy erkölcsi tartalmánál, mint üdvéleket teremtő erejénél fogva a legfőbb emberi életcél, aminek mindent alá kell rendelni, még a családi kötelekeket is. A nyilatkozat igen világos és éles. De élét a családi kötelekek szétvágására, vagy csak lazítására is fordítani Jézus káromlása volna: mert csak aki Isten akaratát a családi tekinteteknek is kíméletlenül fölbe tudja helyezni, az élhet igazán tiszta, benső és boldog családi életet.

17. A magvető.

(41–9).

E példázat a Jézus erejének és működésének az emberekben való hatását ábrázolja, mely életfakasztás, benső növekedés és gyümölcserlelés. Ez célzatosan van ide állítva a népies felfogással szemben, mely a Mesiástól külső sikereket (világhatalmak összetörését, fényes földi királyság emelését, stb.) várt. Sokszor ugyan a belső siker is elmarad, de ezt a földi társadalom alkata természetszerűleg hozza magával, és ezt Jézus kezdettől fogva számításba is vette. Tudta, hogy sok mag nem fog teremni; de tudta azt is, hogy némelyik százszoros magot ad.

A jelenés 3×7 soros strófára oszlik; u. m. 1–3. v.) a helyzetkép és a tárgy megadása, mely azonban inkább csak cím; mert a tanítás aztán nem a magvetőről, hanem a szántóföldről szól, u. m. 4–6. v.) az útfél és a köves hely, ahol ki sem csírázhatik a mag, vagy ha kicsírázik is, tüstént megsemmisül; és 7–9. v.) a termékeny talaj, ahol ha a tövissek el nem nyomják termésre van kilátás.

A helyzet ugyanaz, mint a 39. vben, de a sokaság még nagyobb; úgy hogy az ott elővigyázatból készenlétben tartott kis

hajót itt alkalmazásba is kellett venni. Itt látszik Mk finom stylusa : így domborítja ki, hogy Jézus tanítására még többen össze szoktak seregleni, mint gyógyításaira. A kép felelte hatásos. Jézus a tó sima tükreben a hajóban ül, hallgatói pedig előtte a templomi karzat módjára emelkedő parton tömött sorokban állnak, úgy hogy a leghátulso sorban levőknek is szemébe nézhet. A tanítás a nagy közönség előtt legkedveltebb, és mély igazságoknak nagyon könnyen felfogható megvilágítására legalkalmasabb formában *példázatokban* folyt.

Ne felejtjük el, hogy itt nem különböző szántóföldekről van szó, hanem egy rendes darab szántóföldről, amely az út mellett van, vannak benne olyan köves részek, amelyeket az ekével ki is kell kerülni, ami Palesztinában nem ritkaság, a lábujában meg a szomszédétól elválasztó mesgyéin pedig olyan feltöretlen helyek, amelyekben állandóan a gyom tanyázik; a többi aztán *jó föld*, vagy, mint a görög mondja *szép föld*, azaz meg van munkálva, de ez sem egyforma minőségű, mint ez nálunk is sokszor előfordul. A vető ebbe veti a magot. De mivel bőven veti, sok hull belőle az *útfélre* is, a *köves helyre* is, a föld lábujára és mesgyéire a *tővisék közé* is: az természetesen kárba vész; de a jó gazda azért mégis csak bőven hinti a magot, mert a föld mégis csak terem és aki bőven vet, bőven is arat. Mondani sem kell, hogy a magvető Jézus, a mag az ő életadó ereje, vagy más szóval az ő igéje, a szántóföld pedig a hallgatóság, amely imé megérte a messiási idöket, amikor az igének gyümölcseit meg kell teremnie. Ezt hangsúlyozza különös nyomatékkal a befejező komoly felhívás: *akinek van füle hallani, hallja!* Ez u. i. célzás Jes 504–5-re olyan értelemben, hogy a messiási idökben Isten megnyitja füleit azoknak, akik hívatra vannak tanítványokká lenni. E felhívás tehát más szóval azt teszi, hogy: aki el van hívva az üdvre, az hallja meg.

18. Az istenországnak titka.

(4 10–20).

E példázatot oly gazdag, hogy egy magyarázattal nem is lehet ki-meríteni, mert többféle képen is lehet magyarázni; de oly világos, hogy magyarázatra nem szorúl, mert a gyermek is megértheti és alkalmazhatja: tehát itt nem is a magyarázat a fontos, hanem Jézusnak azt bevezető itteni nyilatkozata. A magyarázat is csak ennek a kedvéért van.

10. v.) Az istenországnak titka a tanítványoké, a be nem avatottaknak csak példázatok maradnak Jézus szavai. Καταμύνας a héber *lebaddó*-t adja vissza. (1. Gen. 32 17 stb.), ebből a teljes kifejezésből lett, hogy κατά μύνας ὁδός, = *egyedül*. Mikor tehát a sokaság már nem volt jelen, akkor Jézus *környezete*, azaz szűkebb körű hallgatósága *megkérde* tőle a példázatot.

11–12. v.) És Jézus ezt az alkalmat használta fel e nevezetes nyilatkozatának megtételére: *nektek adatott az Isten országának titka; ért-*

sűk meg, „titka“, nem „titkai“, mint Mt és Lk mondja, azon a későbbi állásponton, hogy az Isten országának különböző titkai vannak, amelyeket csak azok előtt fed fel egy-egy példázat, akik annak titkos értelmét ismerik. Itt az Isten országának még csak egy titka van: Jézus személye; illetőleg, ami Mk-nál ezzel egy, maga az istenországa. És ki az, akinek e titok megadatott? Az, aki benne van az istenországában, és így tapasztalatból ismeri azt és az abban folyó életet: a Jézus lelki családja, szántóföldje, azok, akikkel ime most e nagy kérdésről beszélget. Ezek megértik Jézust, tehát az ő példázatait is, azaz azokból benső növekedést vesznek; *a kívülvalóknak*, az útfélnek, a házon kívül állóknak (l. 331) pedig, szóval mind azoknak, akik az istenországában még nincsenek benne, *példázatokban lesz minden*, azaz: azoknak Jézus tanításai csak szép példázatok maradnak örökké, de soha sem lesznek bennök lélekke és életté. Pl. az, hogy a mag az ige, mindazokra nézve nem egyéb többé vagy kevésbbé méltányoltan szellemes példázatnál, akik az ige életadó erejét még magokon nem tapasztalták. Így aztán természetes, hogy a kívülvalók sorsa a lelki elsoványodás, amit Jézus itt a Jes 69.10. vből kivonatolt kemény szavakkal fejez ki. Jesájánál e félreérthetetlenül a praedestinatio ötestámentomi gondolatán nyugvó kijelentés azt fejezi ki, hogy a prófétai igehirdetés a nagyítómege nézve nem megterítő, felemelő, üdvözlő, hanem ellenkezőleg megkeményítő, lesűlyesztő, kárhozatba taszító hatással volt. Hogy ezt a prófétát nem eredménytelenségnek, hanem egyenesen Isten céljának tünteti fel, hogy azért küldetik a prófétát, hogy Istennel szemben megkeményítse és így kárhozatba taszítsa a népet, az azért van, mert az Isten háztartásában az eredmény nem lehet más, mint az eleve kitűzött cél. Ez a felfogás vet világosságot Jézusnak erre a nyilatkozatára is, mely hasonlóképpen a praedestinatio alapgondolatán nyugszik, hogy t. i. az ő példázatokban való tanításának az a célja, hogy a kívülvalók *nézzenek, de ne lássanak, halljanak, de ne értsenek*, szóval, hogy a példázatok csak szép szavak maradjanak előttük, de életet abból ne merítsenek, és így *meglétésre* nem jutván, *bűneikben* maradjanak, azaz: elkárhozzanak. Az egész összefüggésben pedig e kijelentés jelentősége az, hogy Jézus lelki családja és a kívülvalók közt az az alapvető különbség van, hogy amaz, mivel *megadatott* neki az istenországa, ismeri, ismernie kell a Jézus erejének itt szemléltetett természetét, és ez által benső növekedést vesz, emezek pedig nem, és így el kell soványodniuk és pusztulniuk. Az istenországának megadatása vagy meg nem adatása tehát az alapja a Jézus tanítása meg-, vagy meg nem értésének, ami a világot két egymással merőben ellenkező táborra osztja.

13–20. v.) A magyarázat 3×6 soros + 1×3 soros strófában. A bevezető kérdésnek: *nem értitek ezt a példázatot? hát akkor mikép értitek meg a többit?* az az értelme, hogy a magvetőről szóló példázat világítja meg az istenországának egyetlen titkát (hogy t. i. az nem egyéb, mint a Jézus igéje által fakasztott és

táplált új élet) és így ez adja az alapot minden más ide vonatkozó tanítás megértésére, úgy hogy aki ezzel nincs tisztában, az a többi példázatokat sem értheti meg. A kérdezők ezzel természetesen tisztában vannak; a magyarázat ennél fogva nem is erről szól, hanem inkább a példázat gyakorlati alkalmazására ad útmutatásokat. Innét van, hogy itt már négy különböző szántóföldről van szó, mint négy különböző ember-typus jelképezőjéről. Az *íge* általában a cselekvés szavát jelenti, a bibliában pedig Istennek élő és cselekvő szavát (az ész- és parancsigt együttl), mely az ő akaratát bennünk és a világban véghez viszi, és amely a Jézus Krisztusban testesült meg. Tehát ez az istenországában való új élet, vagyis az üdvélet csírája, táplálója és fejlesztő ereje. Ez a maghoz nem csak abban hasonlít, hogy új életet fakaszt, hanem abban is, hogy csak ott él meg és jut termésre, ahol a kellő feltételek megvannak, és a termés mennyisége mindig függ a föld minőségétől. Az *útfélen* (léha, világias gondolkodású emberek) ki sem kelhet, mert rögtön jön a *sátán*, azaz annak mai divatú képviselői, a divathajhászás, léha szórakozások stb., stb., e csillogó tollú mohó *madarak*, és elkapkodják azt. A *köves helyen* (jó, de felületes érzésű, nem mély gondolkodású emberek) ugyan kikel, de a hőpróbát nem állja ki. Ezek az *alkalmi* emberek keresztyének közt lelkesednek a keresztyén élet szépségein, de az üldözés (nem kell mindjárt épen a Néző-féle üldözésekre gondolni) vagy gúny tüzeiben rögtön elhervadnak szívökben annak fejlődő hajtásai. Sőt e nélkül is, mert kitartásuk sincs. A *tövises hely* (jó képességekkel felruházott, de anyagias gondolkodású, haszonnak és élvezeteknek élő emberek) ugyan alkalmas volna a termés megérlelésére; de a gyommagvak gyorsabban nőnek: az anyagi törekvések elnyomják a szívben a szellemi életre való indíttatást. A *jó föld* az tehát, aki nem adja szívét világ országútjának, annak kőkeménységét bűnbánat könnyeivel lágyítgatja, belőle az önzés és anyagiasság dudáit gyomlálgatja, és a megpróbáltatások ekéjével felszántatja. Az ilyen terem a neki adatott kegyelem mértéke szerint.

Homiletikai jegyzetek.

Itt Jézus épen mint homileta áll előttünk, és ez a három darab mind annyira gyakorlati irányú, hogy mindenik kész homília, úgy hogy a fentebbi magyarázat is túlnyomólag homiletikai elemekből áll. Ha az imént feltüntetett összefüggésbe beállítva szemléljük e darabokat, akkor csak úgy özönlenek belőlük a gazdagabbnál gazdagabb keresztyén témák, pl. Jézus két családja; az Isten üdvakarata; Jézus a magvető; Jézus az íge; a Jézus gazdagsága (szántóföldje); a különböző szántóföldek; a termés akadályai; a termés feltételei, stb. stb., mind gyakorlatiak. Súlyosabb, már inkább elvontabb, dogmatikai és üdvörténeti témák, de szintén nagyon vonzóak pl. Jézus környezete (a választottak) és a kívűlvalók; az Isten országának titka és a praedestinatio.

VII. ÉNEK:

A MUNKA CÉLJA. (AZ ÍGE VÉGEREDMÉNYE.)

421-34 = Mt 5 14-16; 10 16; 7 2; 13 12; 25 29; 13 31. 32. 34 = Lk 8 16. 17; 6 38; 8 18; 19 26; 13 18. 19.

19. Az ítélet belső véghez vitele benső megvilágosodás és növés vagy elfogyás által. Mk 4 21-25 = Mt 5 14-16; 10 20; 7 3; 13 12; 25 29 = Lk 8 16. 17; 6 38; 8 18; 19 26. — 20. Az aratásra (utolsó ítéletre) való megérlelés. Mk 4 26-29; ezt Mt és Lk nem vette át. — 21. Isten országának kis kezdetből hatalmas intézménnyé növekedése (a mustármag). Mk 4 30-34 = Mt 13 31. 32. 34; Lk 13 18. 19.

421 És azt mondta nekik,
Talán azért jön a mécs,
hogy a véka alá tegyék,
vagy az ágy alá; nem azért,
hogy feltegyék a mécstartóra?
22 Ugyanis nincs semmi rejtett dolog,
ami ki ne derüljön;
nem is másért rejtetett el,
csak, hogy nyilvánosságra jusson.

23 „Ha valakinek van füle hallani, hallja“:

24 erre azt mondta nekik,
Vigyázzatok, mit hallotok:
amely mértékkel mértek,
azzal mérnek néktek,
sőt ráadást adnak néktek.

25 Mert akinek van, adatik annak;
akinek pedig nincs,
amije van is, elvételik attól.

*

26 És azt mondta, Úgy van az Isten országa,
mint, ha egy ember elveti a magot a földbe,
27 és elalszik és felébred éjjel és nappal,
és a mag kikel és nő, ő nem tudja hogyan:
28 magától hoz a föld termést, először fűvet,
aztán kalászt, aztán teljes búzát a kalászbán.
29 Hanem mikor a termés megengedi,
tüstént ráküldi a sarlót, mert itt van az aratás.

*

30 És azt mondta, Mihez hasonlítsuk az Isten országát;
vagy mely példázattal példázzuk azt ki:
31 mint egy mustármaggal, mely, mikor elvetik a földön,
kisebb minden magnál, mely a földön van:
32 mégis, mikor elvetetik, felnövekedik,
és nagyobb lesz minden veteményénél,
és nagy ágakat hajt, úgy hogy árnyékában
az ég madarai fészket rakhatnak.

- 33 És ilyen féle példázatokkal sokkal
szólta nekik az ígét, amint tudták hallgatni;
példázat nélkül pedig nem szólt nekik;
hanem külön a tanítványainak mindent megmagyarázott.

MAGYARÁZAT.

A Jézus titkon működő erejének a hívők életében világosságra kell jönni, hogy az ő messiási dicsősége, mely a világ előtt el van rejtve, abban legyen nyilvánvalóvá: ezért a hívők nagy felelősség alatt állanak (19), mert az Isten országában való munkának, amit ez az erő bennük folytat, nem csak egyéni céljai vannak, hanem nagy egyetemes és örök céljai is, u. m. a világot az utolsó ítéletre elkészíteni (20), és e földön oly üdvintézményt létesíteni, melyben minden népek enyhet és békét találhassanak (21).

19. A mécs és a mérték.

(4 21—25).

E két példázat az istenországát, mint a dolgok végkifejlődésre vivőjét ábrázolja (végítélet). És pedig először abból a szempontból, hogy ennek benső világosságánál lesz nyilvánvalóvá mindennek a valódi lényege (mécs); azután pedig abból, hogy ennek megszentelő ereje némely erőket gyarapít, másokat elsorvaszt (mérték).

21—22 v.) A régi keleti házak ablaktalanok voltak, egyetlen világosságukat tehát csak a mécsről vették. Ilyen az emberi élet is: egyetlen igaz (mert benső) világosságát Jézustól veszi. A tisztátalan lelkekkel ellentétben, akik a Messiás világi dicsőségét hirdették, a hívőknek ezt az elrejtett belső világosságot kell kifelé ragyogtatni. Nagyon találó kép volt ez azokkal szemben, akik az üldözéstől való félelmökben takargatták azt, hogy ők Jézus hívei. 21 v.) Mint az előző példázatban a mag íge, úgy itt a mécs első sorban maga Jézus, és azután az általa életünkbe adott erő, mely nem csak termékenyítő, hanem világosító is, mert szellem. Ő nem azért jött, hogy véka alá tegyék, vagy dgy alá: ez annyi volna, mintha a mag terméketlen maradna; de a kifejezés élesen jellemzi az ilyen eljárásnak ép oly rossz hiszemű, mint észellenes voltát. Jézust magasra kell emelnünk életünkben, és a tőle nyert világosságot kifelé ragyogtatni: feltenni a mécsstartóra. 22 v.) Mert Ő az a rejtett dolog, akinek rendeltetése az, hogy felderítéssé; mert csak azért rejtetett el világ kezdetétől fogva, hogy az idők teljességében nyilvánosságra jusson. A 1 Kor 27 sköv.-ből deríthetünk erre világosságot. Jézus messiás-volta, mivel nem világi hatalommal jött el, el volt rejtve még a kortársak előtt is, de csak azért, hogy a hívők által jöjjön világosságra. Ezzel természetesen vele jár az is, amit 1 Kor 45 vben látunk, hogy viszont a mi életünk titkait meg majd Jézus hozza nyilvánosságra visszajöveletekor.

23—25 v.) A mértékről vett példázatot ahhoz a mondáshoz fűzi, amit Jézus többször alkalmaz beszédeiben: *Ha valakinek van füle*

hallani, hallja! És méltán, mert e példázat tényleg ennek a komoly intésnek a mélyértelmű kifejezése. E példázatot Mt 72 és Lk 638. vben társadalmi erkölcsi vonatkozásban látjuk, az utóbbinál egészen a jótékonyság szempontja alá állítva; míg itt az egyetemes erkölcsi életre vonatkoztatva az Istentől nyert tehetségek teljes kifejtésére és az adott erők teljes megfeszítésére int annak a kemény törvénynek a terhe alatt, hogy az erő kifejtés növeli az erőket, a télenység pedig még a meglevőket is elsorvasztja. Az egész összefüggésben így a Jézus bennünk működő titkos erejének az örökélet szempontjából való rendeltetését szemlélteti: ami nem más, mint a végítéletnek a véges időben, életünk folyamán való megvalósítása. 24 v.) Már a bevezető intés: *vigyázzatok, mit hallotok* most a következőkben, erőteljesen mutatja, hogy itt örökéletre kiható dologról lesz szó. A *ráadás* mutatja, hogy a jóban való erőfeszítésért, Isten országában való munkáért, jótékonyágért, szóval az áldozatos életért a jutalom sokkal bővebb, mint a szolgáltatás; természetesen csak azok számára, *akik hallgattok*, azaz, akik nem jutalomért teszik, amit tesznek, hanem Jézusra hallgatva, tehát az ígéért az ige indításából. Jutalmat mondtunk, de azt nem úgy kell érteni, mint a számadás lezárásakor megállapítandó és megadandó fizetést, hanem úgy, mint a szolgáltatásban magában rejlő természetes belső gyarapodást. Jézus ereje az által növel bennünket, hogy fáradunk, adunk, dolgozunk, áldozunk másokért, a közért, az Isten ügyéért teljesen önzetlenül. 25 v.) Ezt az igazságot e vers első sora fejezi ki velősen és általános érvényűleg: *akinek van, adatik annak*. Ez az Isten országában is így van, és ez ad különös súlyt az előző intésnek. A két utolsó sor pedig megdöbbentő keménységgel fejezi ki ennek nemleges oldalát: *akinek nincs, még amije van is, elvételik tőle*. Akiben van egy kis készség az Isten országában való életre, és nem sajnálja ez irányban erőt kifejteni, az folyton való növekedést és gazdagodást fog tapasztalni az ige ereje által. Ellenben akiben nincs, az, mivel az igazi szellemi élet csirája, az Ige, nem működik benne, az lassanként még természetes, vele született adományait is elveszti, mert szellemi tekintetben olyan, mint egy holttest, aminek nem a fejlődés, hanem a felbomlás a rendeltetése. Minél jobban sűt rá az ige napja, annál gyorsabb lesz felbomlása, teljes elsorvadása. Így az élet maga egy folyton tartó végítélet: a Jézus ereje folyton jutalmazza azokat, akiknél van, és folyton kárhoztatja azokat, akiknél nincs.

20. Az aratásra való érteles.

(4 26—29).

Ez párhuzamos az előző képpel, és azt ábrázolja, hogy az Isten országának gyümölcseit az emberek életében egy rejtett benső erő (Jézus ereje = az ige) termi, mely teljesen önműködőleg (automaticusan) hat, és a világot a benső növekedés és érés természetes fokozatain át végre is eljuttatja a teljes érettségre, és akkor lesz

az ítélet. Ez a példázat azért végtelenül fontos, mert ebben szemlélhetjük Jézusnak az istenországaról és a saját működéséről a nagy-közönségtől elvileg eltérő felfogását a maga őseredetiségében, szoros összefüggésben azzal, amit az ő belső emberéről e Második Könyv feltár. Míg a közfelfogás a Mesiás eljövételét az ítélettel összekötve tette az istenországa és abban az üdv megvalósulásának közvetlen előzményévé; addig Jézus az ő eljövételét alapvetésnek, magvetésnek tekintette, melynek végkifejlődését az általa az emberiségbe plántált magasabb életkedv, az íge, titkos belső működésével önműködőleg, természetes úton érleli meg, és az aratás, azaz az ítélet azután lesz majd meg az ő visszajöveletekor. Az ítélet e szerint az üdvéletnek nem kezdete, hanem bekoronázása; és Istennek földi országa maga a megszentelődés útján az örök megdicsőülésre emelkedő üdvélet.

26 és 27 v.) Istenszága önerejéből (automaticusan) növekvő szervezet a földön. 26 v.) Az az ember, aki a magot elvetette a földön, maga Jézus. 27 v.) Az ő földi munkája lényege szerint magvetés volt. Mint a magvető a vetés után elmegy haza és folytatja rendes otthoni életét, míg vetése előtte is ismeretlen módon *kikel és nő*: úgy Jézus is földi munkájának bevégeztével haza megy a mennybe, Istennek jobbjára; az istenszága pedig benső erejénél fogva *kikel és növekszik*. Egész üde közvetlenségében nyilatkozik itt meg Jézusnak munkája biztos sikerébe vetett bizalma.

28 és 29 v.) Előbb növekedés és érettség, azután aratás: előbb nagy szellemi és erkölcsi értékek kifejtése és megérlelése az időben, aztán az ítélet, azaz a megdicsőülés az örökkévalóságban. 28 v.) Az istenszágának, mint Jézus által alkotott földi szellemi szervezetnek önerejűségét és természetes benső, tehát titkos, fejlődését ábrázolja: *fű* (a buza sása), *kaldász* és végül *teljes buza* szem. 29 v.) Az *aratás* kedvelt és igen kifejező kép az ítélet szemléltetésére: az nem jutalmazás és büntetés, hanem lényege szerint a fejlődés és gyarapodás végeredményeinek összegezése, számbavétele és örök rendeltetésének megfelelő végleges elhelyezése (örök-üdvösség). Még csodálatosabb mélysége tárul fel előttünk e felséges példázatnak a következő példázat megvilágításában.

21. A mustármag.

(4 30–33).

Ennek a titkos erejű földi szervezetnek nem csak az a rendeltetése, hogy az ítélet napjára elkészítse a világot azzal, hogy benne Jézus erejével örökértékű gyümölcsöket érlel; hanem az is, hogy más földi szervezeteknek védelmül és gyámolul szolgáljon, mint az árnyas lombú fa az ég madarainak. A vallásnak oly igaz és oly termékeny felfogása ez, mely a keresztyénségnek mindenha a legelső helyet fogja biztosítani az emberiség fejlődésének igazi tényezői között.

30 és 31 v.) A kicsiny kezdet. A *mustármagban* az istenor-

szága kezdetének igénytelen kicsiségét példázza, célzatosan szembe állítva a népies váradalommal, mely hatalmas, eget és földet összetörő, népeket vérökbe fojtó kezdetről álmodozott.

32 v.) A hatalmas vég. A mustármag nagyon kicsiny : *de ha elvettetik*, igen nagyra nő. Csak egy kell tehát ahhoz, hogy nagygyá legyen : *el kell vetni*. Ezt Jézus abban a tudatban tette meg, hogy a kis kezdetből oly hatalmas szervezet fog fejlődni, hogy az fog adni az emberi szellem minden magasra szárnyalásának kiröpítő fészkeket. És úgy lőn.

33 v.) E vers az evangyélista berekesztő megjegyzése a három előző példázathoz. *Sok ilyen példázattal* tanította Jézus a sokaságot, ami eltérőleg a VI. ének könnyed, átlátszó, maguktól beszélő példázataitól, már tényleg rá szorult arra, hogy rejtett vonatkozása a tanítványok előtt külön feltárassék. Azért ezek is olyanok, és a többi, itt el nem mondottak is olyanok voltak bizonyára, hogy a „kivülvalók” is *tudták hallgatni*, azaz, képesek voltak belőlük annyit megérteni, amennyi rájuk tartozott. Mert e példázatok imént érintett benső vonatkozásaik meglátása nélkül bár sokat vesztenek mélységükből; de még mindig elég mélyek és gazdagok maradnak arra, hogy a gondolkozó ember érdeklődését lekössék és elméjét megtermékenyítsék. Az evangyélistának az a záró megjegyzése, hogy a Mester *példázat nélkül nem szólt* a nagy közönségnek, tehát azt csak példázatokban tanította, *hanem külön, tanítványainak mindent megmagyarázott*, épen ez alatt a szempont alatt is van mondva. Nem egyebet jelent ez, mint csak azt, hogy Jézus az ő igehirdetését semmiképen nem akarta csak a beavatóftakra korlátozni, hanem azokra is kiterjesztette, akiknek még nyilvánvalólag nem adatott meg az „Istenországának titka”; és ennél fogva úgy intézte tanításait, hogy belőlük azok is minél többet meríthessenek; a mélyebb vonatkozásokra, rejtettebb kapcsolatokról pedig alkalom adtán külön vezette rá a beavatóftákat. Ez az eljárás különben természetes következménye a két tábor 12 vben tárgyalt elkülönülésének.

Homiletikai jegyzetek.

Ezek is merőben gyakorlati irányú darabok, amelyekben a Jézus benső életéhez és az istenországának szellemi természetéhez kapcsolódó vonatkozások meglátása által a Jézus természetes és gazdag vallási életének csodálatos, isteni mélységeibe nyerünk bebocsátást, ahol feltáruhnak az előttünk az övéhez hasonló, vagy igazán mondva övét folytató gyümölcsöző gyakorlati keresztyén élet titkai: Jézus elrejtett dicsőségének a hívek életében való megvilágosodása; a mi életünk titkainak Jézus által való megjelenése (itélet); a folytonos számadás alatt való állás felemelő érzete (19), az igéből fakadó üdvélet duzzadó, diadalmas, termékeny ereje (20), és az istenországának, e külsőleg igénytelen intézménynek világboldogító hatalmában feltétlenül bízó szívnek az ég madarai iránt, a sokszor csapongó, sokszor szárnyuk

szegelten vergődő emberi lelkek és nagyratörések iránt érzett mélységes szent szerelme (21).

Három hasonlat az Isten országában való élet törvényeiről a világgal való viszonyában. 421—29.

(21—23.) Az istenországában való élet, azaz a hit által való élet, vagy az újjászületett élet nem a világtól (műveltség, gazdagság, szépség, stb.) vett fényben ragyog, mint a világi ember élete; hanem ő hoz fényt a világra, az elrejtett élet benső világosságában, melynek az a rendeltetése, hogy életmódunkban, cselekedeteinkben, jellemünkben nyilvánuljon, belülről árásszon nemes fényt kifelé a világra, és másoknak is világoljon, sok elrejtett kincs van bennünk, ami csak azért van elrejtve, hogy ez által a belső világosság által nyilvánvalóvá legyen.

(23—25.) Ez az élet kölcsönhatásban van a világi élettel, melytől tehát nem szabad elzárni. Ez az a talentum, amivel kereskedni kell. Minél szűkebben mérünk, annál szűkebben nyerünk, s viszont. Még ráadást is adnak. Mert az élet akinél megvan, növekedik; akinél nincs, az elsorvad. Egy költői kép szerint az egyiptomi mumia-búza ezerévek múlva elvetve is gyümölcsöt termelt; az egyiptomi piramisokat pedig már kikezdte az idő, és „pár ezred év” el fogja ásni őket.

(26—29.) Ez az élet minden emberben önálló, új és eredeti, olyan, mint egy-egy mennyei magból fakadt mennyei gabonaszál. Nem utánszál, nem mesterséges alakítás, hanem új teremtés. Az ige mennyei magva, amelyen, mint a magyar ember szerint a búza szemén, valóban a Krisztus képe van, megfogamzik a szívében, kikel, szárba hajt stb.

Lehet megfordított sorrendben: Ez az élet mennyből való: a világi élettel kölcsönhatásban van; ezt a saját benső lényegéből jövő fényvel megfényesíti.

A keresztyén élet termékenységének titka. Mk 423—32. E titok három dolognak tudásában áll. 1. Hogy folyton felelősség alatt állunk, és ha előre nem megyünk a megdicsőülésig, akkor visszacsúszunk a bukásig. 2. Hogy a keresztyén életerő önmagától termő mennyei csira bennünk. 3. Hogy az ember szellemi és erkölcsi törekvéseinek csak egy biztos alapja és gyámola van: a mustármagból immár óriássá nőtt fa, a keresztyénség.

Növekedés vagy fogyás. Mk 423—25. Megállás nincs az Isten világában. Vagy előre, vagy hátra: választani kell. Az előre menetel útja a bömérték: őszinte és serény erő kifejtés, áldozatos élet stb. Ezért a jutalom a benső gazdagodás. Aki nem választ, az már választott: a hátrafelé menést. Akinél nincs égiek után való vágya, szellemi törekvése, az lassanként mindenéből kikopik, ami az emberi életet igazán emberivé teszi.

A keresztyén élet három mozzanata. Mk 426—29. 1. Jézus elveti a szívébe a magot: ez a megtérés és újjászületés. 2. A mag kihajt és nő, azaz az új élet megindul és fejlődik, az üde, de nem

magvas zöld fű kalászt ver, majd magot hoz stb.: ez a megszentelődés. 3. Az aratás: a megdicsőülés.

A *mustármag*. Mk 4 30–32 A világi dolgok, mozgalmak, törekvések stb., mind nagy, zajos kezdetekkel indulnak, aztán lassan fogyni kezdenek, végül semmivé lesznek. A keresztyénség igénytelen, kicsi kezdetből indult, és ma a legnagyobb hatalom a világon. Akár merre tévelyegnek is el koronként az emberi törekvések, mégis csak ez az a fa, amelyen mindig enyhet, biztonságot találnak, és, ami fő, kiröpitő fészket rakhatnak. De így van ez az egyes ember életében is. Ha befogadta szívébe a mustármagot, a többi magától jön. És az ember keresztyénsége lesz végül egész életének és törekvéseinek, boldogságának stb. biztos fészekhelyévé.

A *példázattal való tanítás*. Mk 4 33. Jézus példázatainak nem az a célja, hogy valamit elrejtessenek, hanem az, hogy mindenki előtt annyit megvilágítsanak, amennyinek meglátására az illető egyáltalán képes. A külső, testi életet élő ember, amilyen pedig a legtöbb van a világon, az istenországból, mely Istenben való, benső, szellemi, tövisek közt kereszt alatt járó élet, nagyon keveset láthat meg, a lényeg pedig teljesen el van rejtve előtte. De Jézus példázatai mégis annyi szép és vonzó vonást tárnak fel olyat, amit az ilyenek is megláthatnak és megszerethetnek, hogy nagyon gyakran az ő szívekben is feltámad a vágy ez után a csodálatos ország iránt. Az igehirdetés, és kivált a gyakorlati keresztyén élet szépségével és boldogságával való igehirdetés feladata most már az ilyeneket oda vezetni, hogy ne csak halljanak az istenországaról, hanem meg is adassék nekik annak titka: azaz, feladván anyagiasság életüket, tényleg új életet kezdjenek az istenországaiban.

VIII. ÉNEK:

A MUNKA EREDMÉNYEI. (JÉZUS EREJÉNEK HATALMA.)

4 35–5 43 = Mt 8 18. 23–34; 9 18–26 = Lk 8 22–56.

22. Lecsendesíti a vihart. Mk 4 35–41 = Mt 8 18. 23–27 = Lk 8 22–25. — 23. Kiűzi az ördögök légióját. Mk 5 1–20 = Mt 8 28–34 = Lk 8 26–39. — 24. Feltámasztja Jairus leányát. Mk 5 21–43; = Mt 9 18–26 = Lk 8 40–56.

4 35 És azt mondta nekik az nap, mikor este lett,
Menjünk át a tulsó partra.

36 És elbocsátván a sokaságot, magokkal vitték őt,
úgy amint volt a hajóban;
azonban más kis hajók is voltak vele.

37 És nagy szélvihar támadt;
és a habok becsapdostak a hajóba,
úgy hogy az már-már megtelt.

38 És ő a hajó hátulsó részén volt,
a vánkoston aludva.

- És felköltötték őt, és azt mondták neki,
 Mester, nem gondolsz vele, hogy elveszünk?
 39 Erre felszerkenvén, megdorgálta a szelet,
 és azt mondta a tengernek, Hallgass, némulj meg!
 és elállt a szél, és nagy csendesség lett.
- 40 Akkor azt mondta nekik,
 Mért vagytok ily gyávák; hogy nincs hitetek?
 és megfélemlettek nagy félelemmel.
- 41 És azt mondták egymásnak, Kicsoda hát ez,
 hogy mind a szél, mind a tenger enged neki?
 *
- 51 Mikor megérkeztek a tenger tulsó partjára,
 a gadaraiai vidékére:
 2 amint ő kiszállt a hajóból,
 tüstént elébe ment a sírokból egy ember,
 akiben tisztátalan lélek volt.
- 3 Ki a sírboltokban tartotta lakását;
 és láncokkal sem bírta senki megkötözni:
 4 mert sokszor meg volt kötve békókkal és láncokkal;
 de leszakadoztak róla a láncok,
 és a békók szétmorzsolódtak.
- 5 És senki sem tudta őt megfékezni, | hanem folyton,
 éjjel és nappal a hegyekben és a sírokból volt,
 ordítva és magát kövekkel vagdosva.
- 6 Mikor pedig Jézust messziről meglátta,
 oda futott és leborult előtte.
- 7 És felkiáltva nagy hangon azt mondta,
 Mi közöm hozzád Jézus, magasságos Istennek fia?
 Az Istenre kényszerítelek téged, ne gyötörj engem!
 8 (azt mondta ugyanis neki, Eredj ki
 te tisztátalan lélek, ebből az emberből).
- 9 És megkérdezte őt, Mi a te neved?
 És így felelt, mondván,
 Sereg az én nevem, mert sokan vagyunk.
- 10 Aztán igen kérte őt,
 hogy őket ne küldje a vidéken kívül.
- 11 Hanem volt ott a hegyen egy nagy legelésző sertés nyáj;
 12 tehát mind arra kérték őt az ördögök, mondván,
 Küldj minket a sertésekbe, hogy azokba menjünk.
- 13 És tüstént megengedte nekik Jézus;
 és kijöven a tisztátalan lelkek, bementek a sertésekbe.

- Erre lerohant a nyáj a meredeken a tengerbe ;
 voltak pedig mintegy kétezeren,
 és bele fúladtak a tengerbe.
514 Akik pedig a sertéseket legeltették, elfutottak ;
 és hírt adtak a városba és a földekre.

Mikor kijöttek megnézni, mi az, ami történt
 15 és oda érkeztek Jézushoz,
 és látták, hogy az ördöngös ott ül,
 és fel van öltözve és józan,
 az, akiben a sereg volt, akkor megfélemlettek.

16 Mikor aztán elbeszélték nekik, akik látták,
 mi történt az ördöngössel (és a sertésekről is) :
 17 kezdték őt kérni, hogy menjen el határaikból.
 18 Mikor pedig beszállt a hajóba,
 a volt ördöngös arra kérte őt, hogy vele lehessen.

19 De nem engedte őt, hanem azt mondta neki,
 Eredj haza a tiedhez, és azoknak hirdesd,
 mily nagy dolgokat tett veled az Úr, és könyörült rajtad.
 20 És elment, és elkezdte prédikálni a Tízvárosban,
 mily nagy dolgokat tett vele Jézus, és mind csodálkoztak.

*

21 És mikor átment Jézus a hajón ismét a tulsó partra,
 nagy sokaság gyült hozzá, míg ő a tengernél volt ;
 22 és akkor jött hozzá az egyik zsinagógafő, név szerint Jairus,
 és amint őt meglátta, a lábaihoz borult neki.
 23 És nagyon kérte őt, mondván,
 Hogy a kislányom halálán van ;
 tehát jer, és tedd reá kezedet,
 hogy meggyógyuljon és éljen !
 24 És elment vele, és nagy sokaság követte őt,
 úgy hogy összeszorították őt.

25 És egy tizenkét éve vérfolyásban levő asszony,
 26 aki sokat szenvedett sok orvostól ;
 és mindenét elköltötte, amije volt,
 és semmi hasznát nem vette,
 hanem inkább rosszabbra fordult :

27 hallván Jézus felől, eljött a sokaságban hátulról,
 28 és érintette ruháját, | mert azt gondolta,
 Hogy, ha csak ruháit érintem is, meggyógyulok.
 29 És tüstént kiszáradt vérének forrása ;
 és észre vette testén, hogy kigyógyult csapásából.

30 Jézus is tüstént észre vette magán, hogy erő áradt ki belőle ;
 és megfordulva a sokaságban, szólt, Ki illette ruháimat ?

- 31 És azt mondták neki tanítványai, Látod a sokaságot,
mely szorít téged, és azt kérded, Ki illetett engem?
32 De ő körülnézett, hogy lássa, aki azt tette.
33 Az asszony pedig félve és reszketve,
tudván, hogy mi történt vele, előjött és leborult előtte,
és megmondta neki a teljes igazságot.
34 Ő pedig azt mondta neki, Leányom, a hited megtartott téged;
eredj el békével, és légy kigyógyult csapásodból.
- 35 Még ő beszélt, mikor jöttek a zsinagógafőtől, mondván,
Leányod meghalt, mit fárasztod tovább a Mestert?
36 Jézus pedig tüstént, amint hallotta a szót, amit mondtak,
azt mondta a zsinagógafőnek, Ne félj, csak higgy!
37 És nem engedett senkit magával menni, csak Pétert,
és Jakabot, és Jánost, a Jakab testvérét.
38 Így érkezett a zsinagógafő házához, és látott zűrzavart,
sírókat és nagyon jajgatókat.
39 És bemenvén, azt mondta nekik, Mit zajongtok és sírtok?
A gyermek nem halt meg, hanem aluszik.
- 40 És kinevették őt; ő pedig kiküldvén mindenkit,
magához vette a gyermek atyját és anyját
és a vele levőket, és bement, ahol a gyermek fektült.
41 És megfogván a gyermek kezét, azt mondta neki,
Táliba kúm, ami megmagyarázva azt teszi,
Leányka, neked mondom, kelj fel!
42 És tüstént felkelt a leányka és járt, mert tizenkét éves volt;
és elálmélkodtak nagy álmélkodással.
43 Aztán nagyon megparancsolta, hogy senki meg ne tudja ezt;
és azt mondta, hogy adjanak neki enni.

MAGYARÁZAT.

Három kiáltó példa Jézus belső emberének a külső viszonyok közt való megkapó megnyilvánulására. A lehető legélesebben akarja feltűntetni mindenik, hogy Jézusnak az az ereje, mely a tanítványokban benső, rejtett lelki munkát végez, ő benne ime a természeti jelenségek felett uralkodó hatalom is, mely feltétlenül parancsol a világ minden ártó erejének: viharoknak (22), ördögnek (23), betegségnek és halálnak (24); és, ami itt a fő: mind ezen jelenségek között csodálatos békét és nyugalmat ad neki. Ha az ember az uralkodó teoriáktól felszabadulva a maga szemeivel nézi e darabokat, meg kell látnia bennök Jézus isteni nyugalmanak művészi festését a helyzeteknek észvesztő, halálos izgatottságával szemben. Aki ezt meglátja, csak az érti meg őket. És az tudja csak azt is, hogy vannak dolgok a vallásban, amiket csak csodákkal lehet kifejezni. Ezért a csodákat agyon symbolizálni élehetlenség; kimagyarázgatni és természetes ésszel megfogható magjokat keresni iskolamesteri nagyképűsködés; a modern termé-

szeti törvények ágyúival lövöldözni rájuk a józan ész nevében, a rosszmájúság szélmalom-harca, amit minél nagyobb bölcseséggel mivel valaki, annál bántóbb és nevetségesebb. E mellett ezek közül bármelyik is egyben szentségtörő barbárság is, mert a művészi igazság legszebb felségjogának a sárba tiprása. Aki nem tud gyermekké lenni, aki mély megilletődés nélkül közeledik istenországának titkaihoz, az ne nyúljon a Jézus csodáihoz, e bájos, hamvas, szemérmes égi virágokhoz, amelyek a profán szem előtt bezárják kelyhőket, és csak a szent áhitat előtt nyílnak meg. Tegyük le tehát a fizikus és filozófus modern pápaszemét, és a gyermeki áhitat szemeivel nézve járjunk a mennyei kertek aranyvirágai között. Nem olyan gazdag a mai ember belső élete, hogy ilyen kincseket elhányhatna magától.

22. Jézus lecsendesíti a vihart.

(4 35—41).

Jézus isteni nagysága még ily hódító felségében eddig nem nyilvánult meg a tanítványok előtt, mint most. A halálos izgalom közepette tanúsított szelid nyugalma, és a tomboló vihar felett aratott diadala nyitotta meg szemeiket e nagyság meglátására. Most látták, hogy az, aki a lelki világ felett uralkodik, parancsol az érzéki világ erőinek is. Istenországa tehát sem nem a külső viszonyok kedvező alakulásának eredménye, sem nem valami azoktól elvonatkoztatott és elszigetelt külön élet; hanem azok felett uralkodó és azokat kényszerítőleg alakító szellemi hatalom.

35 és 36 v.) Csendes előzmények. A lelki munkában oly gazdag nap leáldoztával Jézus és kísérete nyugodtan elindul a tulsó part felé. 35 v.) Hangsúlyozza, hogy ez az átkelés ugyanannak a napnak az estéjén történt, amelyen Jézus előző példázatait tartotta. Ezt pedig nem kronológiai érdekből teszi, hanem az elmondandóknak magasabb világításba állítása végett: alig fejezte be a Mester istenországa lelki erejének benső, rejtett működéséről szóló mélységes tanítását, már is alkalmat vett magának arra, hogy ez erőnek a természeti világ felett való hatalmát is megmutassa. 36 v.) *Úgy, amint volt a hajóban* = haladéktalanul; a 41-re utal: abban a hajóban, amelyikből a parton állókhoz beszélt, úgy vitték el, amint tanítás közben éppen volt: befejezte tanítását, kiadta a parancsot az indulásra, a sokaságot *elbocsátották*, és a hajó nyomban megindult. Hogy *más kis hajók is voltak vele*, azt csak most említi, mert bár e vonás a 41 vbeli kép elevenségét is emelte volna, de igazi nagy festői hatása itt van neki: a Jézus hajója körül csoportosuló kis világ a viharos tengeren! A καί — δὲ Mknál szokatlan, de a δὲ gyakori lévén nála egyszerű kapcsolásra, itt is megállhat így: δὲ = azonban, καί = is.

37 és 38 a. v.) Mozgalmas események a csendesen szunnyadó Jézus körül. Oly mesteri kép, amelyet csak a hívő nép tud festeni. Csupa élet és jelentés. 37 v.) A viharos tengeren halálfélelmekkel

küzködő kis hajók között a már-már elmerülő vezérhajó; 38 a. v.) rajta a kétségbeesett tanítványoktól körülvéve az édesdeden alvó Jézus. A προσκεφάλαιον tkép fejalj = fejvánkös, de itt az a vánkös, amin a kormányos szokott ülni.

38 b. 39 v.) Jézus csendessége úrrá lesz a viharos tengeren. 38 b. v.) A tanítványok kérdéséből még most is kicseng a Jézus nyugalma felett való bámuló csodálat, mint tétova reménykedésöknek egyetlen fogódzó pontja. 39 v.) E tristichon Jézusnak a természet legharagosabb elemei felett való feltétlen uralmát festi.

40 és 41 v.) A záradék. 40 v.) Jézus megszégyeníti az emberi kishitűséget, mire 41 v.) a kedélyek zaklatottsága a bámuló hódolat csendjében olvad fel. E strófa így az előző jelenetnek a lelki világra kivetített mását tükrözteti vissza. Valamint tehát az a szemrehányó kérdés, hogy „*hogy nincs hitetek*“, mint az előtte levő „*mért vagytok ily gyávák*“ kifejezés bizonyítja, nem a tanítványoknak Jézus messiás-voltában való hitetlenségét mutatja; hanem csak gyávaságuk gyökerére, kishitűségökre akarja őket erőteljesen eszméltetni: úgy a tanítványok csodálkozó kérdése „*kicsoda tehát ez?*“ sem annak a jele, hogy csak most kezdene bennök Jézus messiás-voltának ötlete felvillanni; hanem annak, hogy most az ő jellemének egy új vonása világosodott meg előttük, ami az ő eddig is ismert nagyságát csak még sejtelmesebb fénybe állította. Nem találgatás van e kérdésben, hanem boldogító újabb megbizonyosodás: sejtelmünk nem csalt, valóban Ő az!

23. Az ördögsereg.

(5 1–20).

Itt is izgalmasabbnál izgalmasabb jelenetek égneek előttünk, melyeknek lángja mind Jézusnak felségesen nyugodt alakját lobogja körül; melyek felett azonban, mint az imént a vihar felett, az ő isteni békessége itt is úrrá lesz. Az örülltség tombolása az emberben, az állatok megvadulása, a környék fellármázása, izgatott szaladgálás, kérdezősködés, eközben Jézus parancsoló nyugalma, melytől a babonás lakosság megijed, a meggyógyult dühöngő pedig hitvallóvá kész lenni: ime a mindennapi élet viharos tengere, mely felett a Jézus sajkája nem hanyódik, hanem uralkodik. Az eset színterének pontos ismerete, a körülményekről való tájékozottság, az előadás közvetlen hangja, szemléltető és eleven színezése mutatja, hogy ez elbeszélésben egy vidék lakosságának tényleg átélt csodálatos élménye van előttünk, és pedig helyi szájhagyomány alakjában. E jelenés 10×5 strófából áll; és ikertesvére a 24-ik jelenésnek.

1–3 v.) A végzetes találkozás. Amint a tenger viharán diadal-maskodó Jézus a partra száll, szembe jő vele egy dühöngő örüll. Ez az elbeszélés idegfeztető tárgya. 1 v.) *Gadara* a Tizvároshoz tartozó municipium volt; több hírneves római nagyság került ki belőle, de zsidók is laktak benne. A Genezáret tavától délre, a

Jordán és Jarmuk szögében, ez utóbbitól déli irányban 1 órányira feküdt. Hozzá tartoztak a Jarmuk északi partján levő meleg források is, sőt határa kiterjedt egész a Generázet partjáig, amit mutat az is, hogy pénzein egy hajó képe látható. Romjai Mukes néven ismeretesek. Némely kéziratokban e helyett itt *Geraza* van, Lk-nál pedig *Gergeza*: az előbbi azonban, Perea keleti határvárosa, a Jabbóktól északra, a Genezáretől igen messze van; az utóbbi pedig, mely többek szerint a Genezáret partján volt, közelebből ismeretlen. 2 v. A partra szállás helyéhez közel sírboltok kőbevájására alkalmas temető volt, onnét jött az őrlt. „*Egy ember tisztátalan lélekben*“; a kifejezésre nézve l. 123; a dologra 322 vt.

3–4 v.) Az őrlt természetfeletti erejét festi. A hulla, és így természetesen a temetkezési hely is, rituálisan tisztátalannak tekintett (II Móz 21 1–11; V Móz 21 23); és így az a tisztátalan lelkeknek természetesen kedvenc tartózkodási helye volt. A temetőktől való babonás borzadály eredete, mely a népnél ma is megvan, még ide nyúlik vissza. 4 v.) Az irány itt szándékosan ilyen sejtelmes: a szenvedő igealakok az őrlt mögött egy hatalmasabb alanyra utalnak.

5 és 6 v.) Az őrlt ember borzadályt keltő jellemzésének (3 v.) további mozgalmas színezése. Ebből kitűnik hogy — mai nyelven szólva — ön- és közveszélyes dühöngő őrlt volt; de mikor Jézust meglátta: leborult előtte: a megszálltaknak e tekintetben való érzékenységénél fogva.

7–8 v.) A végzetes találkozás színezése. A jelenet különben ugyanaz, mint 123–24-ben a zsinagógai jelenet Kapernaumban, csak a helyzetnek és a súlyosabb esetnek megfelelőleg, drámaibb. Hogy Jézusnak a tisztátalan lélekhez intézett parancsát csak magyarázatul, pótlólag említi fel, annak az az ösztönszerű törekvés az oka, hogy Jézus az eseményeknek egészen háttérében maradjon, és a körülötte tomboló izgalomnak és az ő tartózkodó, csendes magaviseletének ellentéte annál jobban kidomborodjék.

9–10 v.) A „Sereg“ megtörik Jézus előtt. A jelenet hirtelen változik. A szegény beteg, aki eddig minden érdeklődést a maga számára kötve le, egyedül állott az előtérben, most teljesen háttérbe szorúl: itt már a lelkek urai állnak egymással szemben, és köztük folyik a párbaj ő érette, aki ime csak szenvedőlegese része az eseményeknek. 9 v.) Jézus itt is csak egy pillanatra lép előtérbe, míg megkérdé a tisztátalan lélek nevét; azután újra azé lesz a szó. A régiek szerint minden dolognak vagy személynek a nevében volt a lényege, tehát aki valamely szellemnek a nevét tudta, az azzal a felett hatalmat gyakorolhatott. Természetes ennélfogva, hogy minden szellem csak annak jelenti ki nevét a maga jószántából, akit hívél, szolgájául fogad, akiről tehát tudja, hogy hatalmát ő ellene nem fordítja. Hogy itt a tisztátalan lélek azonnal megmondja nevét, ez azt jelenti e szerint, hogy kénytelen megmondani: le van győzve. Nevének „Sereg“ (légió) különben symbolicus jelentése is van, mint meg is magya-

rázza: *mert sokan vagyunk.* 10 v.) A név megmondásában a legyőzetésnek, a hozzá fűzött *kérésben* pedig Jézus feltétlen hatalmának elismerése nyilvánul meg.

11–13 a v.) Ezt az általánosságban tartott kérést a 11–12 v. tristicronában aztán az ördögök együttes kérése oda specializálja, hogy az épen ott *legelő nagy sertésnyájba* mehessenek bele. Ennek magyarázata az, hogy a zsidó vallásos felfogás a sertést ritualis szempontból tisztátalan állatnak tartja. És az előadás hangjából kiérzik, hogy a nép mily jóleső érzéssel beszélt erről az esetről, melyben annak jelét látta, hogy Jézus helyre állítja a helyes világrendet: a tisztátalan lelkek íme magok is belátják, hogy nekik nem az emberekben, hanem a tisztátalan állatokban van helyök. 13 a. v.) Jézus megadja az engedélyt, és a csere megtörténik: *a tisztátalan lelkek az emberből a sertésekbe* mennek át.

13 b. 14 a. v.) Ujabb izgalom. Az örültség dühe most átragad a sertésekre. Itt is egész világosan keresztül csillog az előadás hangján annak a mély gondolatnak a népies szikrája, hogy a gonosznak sorsa a végpusztulás, melybe természetének kifejtésével maga dönti bele magát. Ime a tisztátalan lelkek most a magok természetes életelemébe jutottak: és hogy rohannak eszeveszetten *a meredeken* alá a *tengerbe!* 14 a. v.) A pásztorok *elfutd*sa rémületüket jelzi; a híradás szöveg *a városba*, t. i. Gadarába, és *εἰς τοῦς ἀγρούς*: a város nagy határában a szántóföldeken kint tanyázó emberekhez. Majorokat vagy tanyákat, mint ahogyan némelyek fordítják, e szó nem jelent, pláne nem „falukat“.

14 b. és 15 v.) Az izgalom tetőfokára emelkedvén, félelembé olvad át Jézus előtt. 14 b. v.) A rémült pásztorok híradására, a felizzgatott nép összeseregélése, kíváncsi kérdezősködése egész elevenen bontakozik itt ki előttünk. 15 v.) Szinte látjuk a tömeg arcán a megdöbbenést, mikor *Jézushoz* ér, és ott látja előtte *ülve, felöltözve és józanon* az örültet, azt, teszi hozzá nagy nyomatékkal a strofa utolsó sora, *akiben a sereg volt*: akinek gyógyulását tehát el sem lehetett képzelni.

16–18 v.) Ellentétes hatások. Ismét egy finom, népies, jellemző megfigyelés: Jézus hatalmának csodálatos megnyilvánulása egyik emberre félelemgerjesztő, eltávolító hatással van, a másikra meg bizalomkeltő, vonzó erőt gyakorol. És itt ezen van a súly. A következő (harmadik) könyv erről fog bővebben szólni. 16 és 17 v.) Az első három sorban az előbbit látjuk: mikor a szemtanúk apróra elmagyarázzák a dolgot a kíváncsiaknak, mely jelenetnek Jézus csendes szemlélője, akkor azok arra kéri őt, hogy *menjen el határaikból*. Ily emberfeletti hatalom közelsége nagyon feszélyező volna rájuk nézve. A 16 vben *διηγήσαντο* ígéjének a második sorban két párhuzamos tárgya van, az egyik *πῶς ἐγένετο* stb., a másik (aligha nem toldás) *καὶ περὶ τῶν χοίρων*: előadást tartottak arról, hogy hogyan gyógyult meg az örült, és a *sertésekről*. 18 v.) A másik féle, vonzó hatást pedig itt látjuk: a meggyógyult beteg *a hajóba száll*skor azt az óhaját fejezi ki a távozni készülő Jézus előtt,

hogy vele lehessen. A meggyógyult bűnös ember számára egy egész életprogramm van ebben.

19 és 20 v.) És mindnyájan elcsodálkoztak. 19 v.) *De Jézus nem engedte,* gör: *nem hagyta,* hogy vele menjen, hanem *haza* küldte, hogy ott hirdesse *ὅσα*: mindazt a nagyot, amit *tett*, és mind azt a nagyot, amit (*ὅσα* ide belső tárgy) *könyörült* rajta az Úr. Hogy az eredményt Istennek tulajdonítja, ebben nemcsak az alázatos hívő szerénysége nyilatkozik meg, hanem az a tudat is, hogy ő benne Isten ereje munkál. Hogy pedig a meggyógyított embert nem hogy el nem tiltja az eset elbeszélésétől eddigi szokása szerint, hanem még el is rendeli neki, hogy az *ővéi* közt hirdesse azt, annak az a magyarázata, hogy az ember tízvárosi volt, ahol a lakosság zöménél a messiási váradalmaknak és így az azokkal kapcsolatos félszeg felfogásoknak, amelyek ellen Jézus küzdött, nem volt talaja. 20 v.) A Jézussal lételnek egy mély értelmű példája ez: a meggyógyult beteg Jézustól távol, a maga hazájában hirdeti az ő csodadolgait, és mindeneket hódoló csodálatra indít iránta. A *Tízváros* hellenista municipiumok köteléke volt, amelyhez különböző vidékeken több-kevesebb (nem épen tíz) város tartozott. Ezeknek lakossága idegen eredetű volt, és a ben-szülött lakosú városokéval szemben bizonyos önkormányzati jogokat élvezett, pl. Gadara is veretett pénzeket.

Így pihent el a Genezárat parlján a rémes izgalom, amelynek központjában Jézus állt, mint az isteni béke megtestesülése; és most boldogan jár szerte Gadarában egy hű bizonyágtevő, aki még az imént a környék réme volt.

24. *Jairus lednya.*

(5 21—43).

Újabb vihar. A legnehezebb fájdalomnak és félelmeknek vihara, amelynek színtere már nem a tenger, nem a nagy társadalom, hanem a benső, meghitt családi kör. Egy atya aggodalma haldokló leányaért, és egy asszonynak makacs betegsége, mely már egész életét megkeserítette. Mind a két eset teljesen alkalmas arra, hogy egy-egy család belső békéjét és boldogságát végleges felbomlasztással fenyegetse, amit csak a gyógyulás hárithatna el. E két — különben nagyon közönséges — eset mögött tehát a boldogságáért a családi életben küzdő ember rejtett harcainak és kínjainak egész mély tengere örvénylik. Jézus itt is úgy áll előttünk a kíváncsi tömeg izgatott tülekedésében, mint maga a rendületes béke, mint a megtestesült hit, remény és szeretet ebben a hitetlen, türelmetlen és önző világban, melyben mindenki csak a maga fáj-dalmát érzi, a másoké iránt csak tolakodó, bántó kíváncsisága van, és amelyben a szenvedések épen e miatt nem csak kétszeresen súlyosak, hanem ahelyett, hogy megtisztítanak és felemelnének, még inkább lejjebb süllyesztenek. E jelenés 5 × 10 soros strófából áll; és ikertestvére a 23-ik jelenésnek.

21–24 v.) A helyzetkép egy 10 soros strófában, melyben a ritmus nagyszerűen festi a hangulatot. Az 21–22 v. széles ecsetvonásokkal vázolja a helyzetet; a 22 v. pedig rövid, izgatott sorokban szemlélteti az atya hangulatát. 21 és 22 v.) Az aggódó atya. 21 v.) Jézus alig ért vissza a tulsó partra, már ismét *nagy sokaság gyűlt hozzá*, mikor ő a hajóból való kiszállás után még *a tengerénél volt*. 22 v.) Ide *jött hozzá egy zsinagógafő*. Ez a hivatal nem csak a zsidó, hanem a pogány vallásban is megvolt. Feladata volt az istentiszteleti épületre és az istentisztelet szép rendjére ügyelni. Ő vezette a gyülekezeti istentiszteletet, felhívta a tórolvasókat, kijelölte a szónokokat (Csel 13 15), szóval elnökölt az istentiszteleten. A név néha tiszteleti cím képen is alkalmaztatott egyesekre, akik nem voltak tényleg elnökök. Hogy *Jairus* milyen értelemben viselte e címet, az mellékes. Minden esetre előkelő és tekintélyes zsidó ember volt, amit különben (38 skv.) háztája is mutat. Neve *Jáir* (IV. Móz 32 41)-ből van elgörögösítve. 23 és 24 v.) Kérés és meghallgatás. 23 v.) A kérdés. A beszéd áradozása (figyeld meg a *ἔτι, ἔτι, ἔτι* halmazását) az atya félelemmel és reménységgel tele szívének megnyilatkozását festi, mikor végre az elé juthat, akiben minden reménységét helyezte és feltétlenül bízik, és aki előtt már panaszát feltárni is megkönnyebbülés neki. *Εσχάτως ἔχει* = végét járja, az utolsó percekben van; tehát a segítség nagyon sürgős. Mt 9 18 szerint már meghalt a gyermek; ő u. i. az egészet a lélektani mozzanatok színezésének mellőzésével csak összevonva mondja el. 24 v.) A meghallgatás. Jézus szó nélkül elindul Jairussal: de a jelen levő sokaság, melynek kíváncsiságát az iménti drámai jelenet felizgatta, nem marad el tőle. Itt is a már megfigyelt ellentét: Jézus bizalomgerjesztő csendessége, mellyel a félelem és remény közt hányódó atya oldalán lépdel, és a tömeg izgalmas tolongása, mely oly nagy, hogy *összeszorítják őt*.

25–29 v.) A titkos gyógyulás. 25–26 v.) A titkos szenvedő. Egy asszony, akinek még az a vigasztalása sincs meg, ami Jairusnak, hogy nyíltan elsírhatná bánatát, a nagy zűrzavart és tolongást felhasználva, titkon, észrevétlen maradni akarva keres Jézusnál gyógyulást. Ez igazán az élet mélységeiből felvetődött eset. 25 v.) Betegsége nagyon régi volt már. 26 v.) Amit lehetett, mindent megtett, hogy szabaduljon tőle: *mindenét az orvosokra költötte*, mondja az elbeszélés jó népies oldalvágással az orvosok tudatlanságára; de azoktól gyógyulást nem nyert, inkább még *szenvedett* tőlük, és *rosszabbra fordult* állapota. 27–29 v.) A gyógyulás. 27 v.) Ily kétségbeeső helyzetében jutott el hozzá Jézus híre, ami új reményt támasztott benne. *Eljött a sokaságban hátulról*, azaz hátulról csatlakozott a tömeghez, és úgy férkőzött Jézushoz. Némelyek a vonást törlik *ἑποθεν* után: eljövén a tömegben, *hátulról érintette* Jézus *ruháit*, hogy észre ne vegye. Nem akarta u. i. baját nyíltan előadni. 28 v.) Azt gondolván magában, hogy elég, ha csak *ruháit érinti*, ő már attól is meg fog gyógyulni. Ami élénken illusztrálja nemcsak az ő személyes hitének nagyságát, hanem a Jézusról köz-

forgalomban levő véleményeket is, amelyek viszont az ő személyének nagy hatására vetnek jellemző világot. 29 v.) Az asszony hite tényleg csodát mivelt: *észre vette, hogy meggyógyult* a rajta levő súlyos csapásból.

30–34 v.) Ez a középső strófa a tíz között; és a közepén ketté van vágva, a 32 és 33 v. között van a szakasz közepe, amit a ritmus külső formája jelez. 30 v.) A gyógyító erő úgy *dradt ki* Jézusból, mint egy tényleges, természeti áram. Tehát az ő személyiségében magasabb rendű, isteni természet volt: ez a magyarázata ember feletti személyi hatásainak. Hogy a tettest keresi, annak magyarázatát a 34 v. adja. 31 v.) Az asszony azonban minden áron rejtve akart maradni, és a körülmények erre kedvezők is voltak; mert az általános tolongásban nem lehetett számon tartani, hogy ki hányszor ért Jézushoz. A tanítványok erre utalnak, mikor különösnek jelentik ki Jézusnak azt a kérdését, hogy *ki ért hozzá*.

32–34 v.) A gyónás kegyelem-nyerés. 32 v.) Ezzel a kedvező helyzettel azonban az asszony még sem élhetett, mert, mikor látta, hogy Jézus *körülnézett látni, ki ezt tette*, akkor ez a tekintet valómásra kényszerítette őt. Nem csak azért, mert ebből láthatta, hogy Jézus a sok véletlen érintés között nagyon jól észrevette és megkülönböztette azt az egy szándékost, hanem azért is, mert abban a tekintetben bizonyára volt valami biztató és parancsoló. 33 v.) És ekkor elébe borulva, gyónt: *megmondta a teljes igazságot* Jézusnak. A teljes igazságot! Oh mily szenvedésekkel teljes lehetett ez a teljes igazság. 34 v.) De annál edesebb volt aztán, mikor a *hit* által elért gyógyuláshoz (üdv), megnyerte annak kísérőjét is: zaklatott lelkének a *békességet*. Mert ez együtt jár.

35–39 v.) Ne félj, csak higgy! 35 v.) Még el sem hangzottak Jézusnak a hit diadalát ünneplő szavai, mikor a zsinagógafőnek oly hírt hoztak hazulról, ami az ő hitének kegyetlen kudarcát jelentette: *a te lányod meghalt*. Minden reménye abban a hitben volt, hogy Jézus még életben találja a gyermeket, és meggyógyítja. És most íme mindennek vége. Ő beteghez hívott orvost; a halotthoz minek már? *Mit fárasztod tovább a Mestert?* 36 v.) *Jézus pedig tüstént, amint hallotta a mondott szót*, szeliden a zsinagógafőhöz fordult, és bátorította: *ne félj, csak higgy!* A text. rec.-t tartottuk meg: ἐνθὺς ἀκούσας stb.: de e két szó helyett némely kéziratokban παρακούσας van: ami vagy azt teszi, hogy „mellesleg hallotta“, t. i. nem neki szólt, mégis meghallotta, vagy azt akarja kifejezni, hogy Jézus olybá vette a szót, mint ami nem tartozik sem a zsinagógafőre, sem ő reá. Itt a legcsodálatraméltóbban nyilvánult meg Jézusnak isteni küldetésében vetett öntudatos és sziklaszilárd hite. Mt.-nál ez a jelenet természetesen hiányzik.

37–39 v.) A halottas háznál. 37 v.) A helyzet így nagyon nehézre fordulván, *nem engedett Jézus senkit magával menni*, csak legrégibb tanítványainak három legbizalmasabbikát (András nélkül), 38 v.) és így, a kíséret többi részének hátra hagyásával, *érkeztek*

a zsinagógafő házába. Jairus házán már messziről megláthatták a közeledők, hogy az útközben vett lesúlytó hír igaz: halott van a háznál. Egy jó módú keleti halottas ház képe tárul elé, melyet a hivatásos siratók éktelen lármája ver fel: *lát zenebondát, azaz, magyarázza a következő két accusativussal, nagyon (gör. sokat) sírókat és jajgatókat*: nagy zajt verő hivatásos siratókat. 39 v.) Aztán bemenvén a házba, azzal akarja őket elhallgattatni, hogy *a gyermek nem halt meg, hanem aluszik*; amivel jelképesen azt akarja csak kifejezni, hogy fel fog ébredni.

40–43 v.) Jézus hatalma a halál felett. 40 és 41 v.) A halottas szobában. 40 v.) A siratók nem értvén meg a Jézus szavaiban levő célzást, hanem azt vélvén, hogy ő csakugyan azt hiszi, hogy a gyermek nem halt meg, hanem csak mély álomba merült, *kinevelték őt*, mint aki nálok, akik szemeikkel látták, jobban akarja tudni a dolgot, holott csak most jött, és még nem is látta a halottat. Hogy mondhat ilyet? No, majd meglátja, ha bemegy! Jézus felelete erre az lett, hogy *kidobatta őket mind*. A kidobást természetesen nem kell szó szerint venni; Mknál ez nem valami drasticus szándékú kifejezés, csak energicus, l. pl. 1 12 ben is: ezért szoktuk a fordításban enyhíteni: „*kiküldvén*“ stb. Jézusnak ez az eljárása nem szorúl bővebb magyarázatra, ha tudjuk, mily kellemetlen és terhes volt neki mindig a szentségtelen tömegnek az ő csodái iránt tanúsított tolakodó, vásári érdeklődése. Most sem akarta a bekövetkezendő szent komolyságú jelenetet profán szemek látványául kitenni. Csak *a gyermek szüleit és a vele levőket*, azaz a 37 vben említett három tanítványt vette magával, és úgy ment be abba a szobába, amelyben *a gyermek feküdt*. 41 v.) Maga a nagyon rövid jelenet tehát ünnepélyes csendben és áhitatosan feszült várakozás közben folyt le. Lényege: Jézus kezének érintése és szavának ereje. Szavait eredeti aram nyelven is adja Mk, és hellén fordításban is; ami világosan mutatja, hogy könyvét hellénül írta. A „*neked mondom*“ közbevetett mondat csak a hellén fordításban van meg, a ritmus kedvéért, az aram eredetiben nincs benne. 42 és 43 v.) A hit diadala. Nem a nevető tömegnek lett igaza, hanem Jézusnak; és ezzel kiűnt, hogy neki hatalom adatott a halál felett is. Az eset titokban tartására vonatkozó parancs indoka itt is az, amit 1 34 vnél mondtunk. Az *enni adást* elrendelő parancs pedig annak a jele, hogy a leányka tényleg visszanyerte valóságos testi életét.

Homiletikai jegyzetek.

Ez elbeszélésekben Jézus úgy áll előttünk, mint a viharok, vészek, betegség és halál felett uralkodó Élet diadalmas fejedelme. A földi lét félelmei és fájdalmai, zavaros, szívet tépő izgalmi, sötét, mély nyomorúságai tárulnak itt fel előttünk, az embereknek mind ezekkel szemben való tehetetlenségével együtt: de kiűnik az is, hogy nem ezekben van a földi lét lényege, hanem ezek csak sötét árnyékolások, amelyek arra szolgálnak, hogy az igazi lényeg, az Élet a maga egész diadalmas erejében annál fényesebben

ragyogjon ki közülök. Ez az igazi élet, melyet Jézus hozott a földre, a Szentlélek erejében áll (V.), mely titkos munkával benső növekedést (VI.) és benső értékgyarapodást hoz létre (VII): de a külső életviszonyok felett is feltétlen úr (VIII). Ami Jézusban élő belső emberünk nem külső életviszonyaink terméke, hanem azok felett álló, azok meghódítására rendeltetett királyi személyiség. Mert ereje nem külső testi hatalom, hanem belső, szellemi: a hit. Ennél fogva forrása sem a földi viszonyok kedvező alakulata, hanem az Istenben való bizodalom, és az Isten könyörülete. Hogy Jézusnak egész élete mennyire hitélet volt, hogy mindennapi kenyeré mennyire az Istenben való bizodalom volt, és hogy ebből mily csodálatos béke és parancsoló nyugalom áradt ki egész lényére: ezt kell ezekben az elbeszélésekben meglátni.

Jézus a viharban. 435—41. Az egész előadás színezésével élesen kiemelt, és épen ellentétességük által magasabb harmóniába olvadó vonások: a tenger dűhe, az emberek félelme és Jézus édes nyugalma. Az ég sötét, a szél tombol, a víz örvénylik és hegyekké torlódik, a hajók népe számára nincs egy szilárd pont, amelybe kapaszkodhatnának: csak az a bizalom az, amelyben Jézus nyugalma gyökerezik. Ezért Ő a mi békességünk. A viharok csak addig rettentenek, míg Ő alszik: ha felébredtjük Őt, azonnal eloszlatja félelmeinket, lecsendesíti a vihart. Ő így szokta megszégyeníteni tanítványait: halálos viharok után mosolygó napfényt derít rájuk, és ez az édes fény teszi nekik a szemrehányást: nem szégyenlitek magatokat? hogy tudatok úgy félni a veszélyben? hát nem tudjátok, hogy mindig a szerető mennyei Atya áldott kezeiben vagytok? Oh, boldogító szemrehányás! Minden egyes ilyen tapasztalat után nagyobbra látjuk Jézus hatalmát, mert többet tapasztalunk meg szeretetéből, és boldog, diadalmas álmélkodással kérdezzük: ki tehát ez, hogy szél és tenger enged neki? Újból meg újból, sokszor kérdezzük ezt: hogy minél többször hallhassuk rá a szívünkben visszhangzó feleletet: Ő az én megváltó Jézusom!

As ördögcsereg. 51—20. Az ördögnek ma még nagyobb serege garázdálkodik és még nagyobb pusztítást visz véghez, mint a régi társadalomban. És az emberek, ahelyett, hogy Jézushoz folyamodnának, a magok módja szerint próbálnak e pusztítás ellen küzdeni: láncokkal, békókkal, paragrafusokkal, hatalmi eszközökkel. És így a társadalmi élet veszélyes ördögeit nemcsak ártalmatlannokká nem teszik, hanem még inkább ingerlik és keserítik. A mai társadalom ezért már nagyon hasonlít ehez az örülthöz, aki dühösen ordít és a saját testét marcangolja. Ideje már Jézushoz folyamodni, aki a bajokat gyökerekben támadja meg: a tisztátalan lelket kiűzi. Tisztátalanság és gonoszság elkerülhetetlen kísérői e gyarló földi létnek; de nem szabad nekik megfertőztetni az élet magasabb, szentebb tényezőit. A disznókban helyén van a disznóság: emberekben nincs. A gonosz, ha a maga elemében és helyén kifejti lényegét, akkor önmagát pusztítja el; de ha ott ver tanyát, ahol a Szentlélek templomának kellene állnia, t. i. az emberi lélekben,

akkor az embert pusztítja el. Egyetlen orvossága van tehát ma is minden egyéni és társadalmi bajainknak: Jézus lelkét szívni magunkba, hogy az űzze ki teljesen mindenünnen a tisztátalan lelkek gonosz seregeit. Fájdalom azonban, mikor a lelkész vagy az egyház e téren komolyan akar tenni valamit, akkor rendesen leszólítják róla az emberek: csak semmi túlbuzgóság; semmi pietizmus! Épen olyan ez, mint mikor a gadaraiak, látván, hogy azt a veszedelmes őrut, akivel valamennyien összevéve nem bírtak, Jézus meggyógyította, kérni kezdték őt, hogy menjen el a határukból. Ily körülmények közt nincs más hátra, mint az, hogy magok a meggyógyítottak álljanak Jézus mellé, és tegyenek róla bizonyosságot, hogy egyedül Ő az, akiben bízhatik mindenki. Sokan vannak ma is közöttünk olyanok, akikből, ha nem is ilyen nagy sereget, de mégis csak űzött ki Jézus egy vagy két tisztátalan lelket; akik általa nemesebb, tisztább életfelfogásra jutottak, magasabb világosságot ismertek meg: ezek szálljanak síkra Jézus mellett!

Félelem és vonzalom Jézus iránt. 5 16–18. Mi annak az oka, hogy Jézus nagyságának látása némelyeket elriaszt, másokat meg vonz? Az ok önmagunkról való felfogásunkban van. Aki úgy közeledik Jézushoz, mint akinek önmagában van értéke és öncélja, azt Jézus nagysága visszariasztja, mert nyomasztólag hat rá. Az önértékére támaszkodó és öncélját kereső ember rosszul érzi magát annak a közelében, akinek értéke — kivált ha ez az erkölcsi tisztaságban áll, nagyobb, és célja magasztosabb az övéénél. Ellenben az, aki eljutott az ő semmiségének tudatára és megtagadta magát, az annál bensőbben vonzódik Jézushoz, minél nagyobbnak ismeri meg Őt; mert Jézus tölti ki egész életét, és Jézus dicsősége az ő dicsósége is.

Jézussal lenni. 5 18–20. Könnyű megérteni, hogy a meggyógyított ördögös azután mindig Jézussal akar lenni. Mert mindazok tapasztalata szerint, akiket Ő valóban megtisztított, Ő vele lenni mindennél jobb. Jézussal lenni mindig, életünk minden változásaiban, vagy, mint az erdélyi énekes könyv mondja: „Istennel járni, lakozni, Szent léttel illatozni“, az ésszel felruházott ember számára a legfenségesebb életprogram. Annál nehezebbnek látszik ezért megérteni azt, hogy miért utasítja mégis vissza Jézus ennek a szegény gadarai embernek ezt a természetes kívánságát? De ennek magyarázata is megvan a visszautasítás indoklásában: menj haza, és otthon tégy bizonyosságot arról, hogy mit tett veled az Úr! Hiszen ez nem visszautasítás, hanem a legfenségesebb elfogadás! Otthon, a mindennapi élet kisebb nagyobb örömei és szenvedései közt, ott, ahol minden feszélyező tekintet félre téve a legtermészetesebb mivoltunknak szabad megnyilvánulást engedünk, ott is minden szavunkkal, minden tettünkkel arról tenni bizonyosságot, hogy mely igen könnyőült rajtunk az Úr: lehet-e ennél boldogabb és valóságosabb Jézussal lételet még csak el is gondolni a földön, ahol csak tükör és homályosság által látunk?

A hitélet küzdelmei és diadalai. 5 21–43. Ez elbeszélésben a

hitből való élet különböző alakulatai és azoknak küzdelmei és diadalai tárulnak fel előttünk Jairusban, a vérfolyásos asszonyban és magában Jézusban egyaránt. A hitből való életnek leg-tökéletesebb példáját és egyben a többi hitéleteknek forrását és alapját is természetesen Jézusban látjuk. Hogy ő a szó szoros értelmében hitből, hitben és hitnek élt, azt mindaz elég világosan mutatja, amit eddig az evangyélista elmondott róla; de talán mégis itt tűnik az ki a legkézzelfoghatóbban. Ennek az egész éneknek minden mozzanatát a Jézus hitének csodálatos fénye ragyogja be, pl. amint a viharos tengeren a hajóban alszik, amint a dühös őrült neki iramodását fogadja, stb., stb.; de ez az út, amit a tenger partjától Jairus házáig megtett, valóban olyan, mintha csak a küzdelmes és diadalmas hitélet földi útjának apotheozisa akarna lenni. Habozás nélkül elindul Jairussal, nem keresve, hogy lehet-e még segíteni, vagy sem: az ő segítségére szükség van, tehát ő azt meg nem tagadhatja; a többi pedig az Isten dolga. Az Isten dolgában pedig feltétlenül bizonyos: amire őt az Isten küldi, azt az Isten el is végzi. Istennel való teljes egységének tudata tündöklék ebben. A legfényesebben akkor, mikor a szembe jövő küldöttek hozzák a hírt, hogy a beteg meghalt. A legtermészetesebb gondolat lett volna ekkor az, aminek a küldöttek kifejezést is adtak, és ami Jairus tekintetéből is bizonyára kiolvasható volt, hogy most már forduljon vissza, mert nincs mért tovább fáradnia; de neki ez eszébe sem jutott. Az igazi hit a visszafordulást vagy félbehagyást nem ismeri. Micsoda finom gyengédség van abban, hogy amint meghallja a megsemmisítő hírt, tüstént bátorító szóval biztatta Jairust a hitben való kitartásra. Meghalt-e a beteg vagy nem, az ő reá nem tartozik, sem Jairusra: az ő dolguk most az, hogy a hit útján menjenek végig; a többi az Isten dolga. És végig mentek. Jézusnak különben minden csodatételénél ez a legszembetűnőbb és feltétlenül vonzó vonás, az abszolút hitéletnek ez a bájosan gyermekies megnyilatkozása. Mivel ő nem tud mást tenni, mint azt, amit a mennyei Atya akar, semmi sem természetesebb, mint az, hogy az ő akaratát a mennyei Atya feltétlenül végre hajtja. A hitéletnek ez isteni megnyilatkozása mellett a vérfolyásos asszonyban és Jairusban ott látjuk annak nehéz tusáit és diadalait. Az asszonynál különösen megragadó az a vonás, hogy belső tusája tulajdonképpen csak akkor kezdődik, mikor gyógyulása már megtörtént. Ekkor úgy érzi, mintha valami szentségtörést követett volna el, és mindenre kész volna, csakhogy szembe ne kelljen kerülnie Jézussal. De Jézus meg éppen ezt akarja. Amily rövid, épen oly megrázó, mély és őszinte volt az asszony benső tusája, aminek vége a teljes összetörés, az őszinte gyónás, a maga tökéletes kiszolgáltatása lett. És diadala a béke. Jairus hite a halálhír vételekor állotta ki a próbát, mely igazán nehéz próba volt; diadalát pedig leánya feltámadásában érte meg. A nehéz, véres benső tusa e kettő között folyt le lelkében. Más ember hite a kétséggel is nehezen küzd meg, az övének a kétség-

telen valósággal kellett megküzdenie. Leánya meghalt, ebben nem kételkedhetett; tehát Jézusban kételkedjék? Nem, ha az egész világ ellene mond is: az az igaz, amit Jézus mond! És hite fényes diadalt aratott.

HARMADIK KÖNYV.

A MUNKA AKADÁLYAI. JÉZUS, A NAGY NEVELŐ.

61–826.

IX. ÉNEK:

Az emberek felületelessége.

61–29 = Mt 13 53–58; 9 35–10 1.5–16; 14 1–12 = Lk 4 16–30; 9 1–6; 10 1–12; 13 22; 9 7–9; 3 19. 20.

25. A názáretiek felületes gondolkodása, Mk 6 1–5 = Mt 13 53–58 (= Lk 4 16–30). — 26. Jézus a hitetlenséggel is számot vetve küldi ki munkára a tanítványokat. Mk 6 6–13 = Mt 9 35–10 1.5–16 = Lk 9 1–6; 10 1–12; 13 22. — 27. Heródes: felületes és babonás vélemények az udvari körökben; Keresztelő János fenyegető példája. Mk 6 14–29 = Mt 14 1–12 = Lk 6 7–9; 3 19. 20.

6 1 És mikor onnét kijött, elment hazájába;
és tanítványai követték Őt.

2 És mikor szombat lett, kezdett a zsinagógában tanítani;
és sokan, akik hallgatták, megütődtek, mondván,
Honnét vette ez ezeket?

És mi ez a bölcsesség, mely ennek adatott,
hogy ily nagy erők is lesznek kezei által?

3 Nem ez az az ács, a Mária fia, Jakabnak pedig,
és Jósénak és Júdásnak és Simonnak a fivére;
és nem itt vannak-é nővérei nálunk?

4 És megbotránkoztak benne, | és azt mondta nekik Jézus,
Hogy nincs próféta megbecsülés nélkül, csak hazájában,
rokonai között és házában.

5 És nem tudott ott semmi féle erőt cselekedni;
csak néhány beteget gyógyított meg, rájuk tévén kezeit.

6 És csodálkozott azoknak hitetlenségén;
és körbe járta a falvakat, kereken tanítván.

7 És magához szólította a Tizenkettőt,
és kezdte őket elküldeni kettőnként;
és teljhatalmat adott nekik a tisztátalan lelkeken.

8 És megparancsolta nekik, hogy útra semmit ne vigyenek,
csak egy pálcát.

Se tarizsnyát, se kenyeret, se az övükbe pénzt;

- 9 hanem zsólyákat kössenek fel;
 és ne öltsenek magukra két ruhát.
- 10 És azt mondta nekik, Ha valahol bementek egy házba,
 ott maradjatok, míg tovább nem mentek onnét.
- 11 És akik nem fogadnak és nem hallgatnak titeket,
 onnét kimenvén, rázzátok le a port,
 mely lábaitok alatt van, bizonyságul nekik.
- Bizony mondom nektek, könnyebb lesz Szodomának
 [vagy Gomorának]
 az ítélet napján, mint annak annak a városnak.
- 12 És kimenvén prédikálták, hogy térjenek meg;
13 és sok ördögöt kiűztek,
 és sok beteget megkentek olajjal és meggyógyítottak.
 *
- 14 Mikor ezt meghallotta a király, Heródes,
 mert ismertté lett az ő neve,
 azt mondta, hogy Keresztelő János feltámadt halottaiból,
 és azért működnek az erők benne.
- 15 Mások azt mondták, hogy Illyés;
 mások pedig azt mondták, hogy egy próféta,
 vagy olyan, mint egy próféta.
- 16 De mikor ezt Heródes hallotta, azt mondta,
 Hogy amely Jánost én lefejeztettem,
 ez az, az támadt fel halottaiból.
- 17 Mert ez a Heródes küldött el és fogalta meg Jánost,
 és vetette börtönbe Heródiás miatt,
 testvérének Filepnek felesége miatt, mert azt vette el.
- 18 Azt mondta ugyanis János Heródesnek,
 Hogy nem szabad neked a testvéred feleségét bírnod. (3 Móz. 18. 16.)
- 19 Heródiás pedig ezt felrótta neki,
 és szerelte volna őt megölni, de nem tehette;
20 mert Heródes félt Jánostól,
 tudva, hogy ő igaz és szent ember, és őrizte őt;
 és rá hallgatva sokat tett, és örömet hallgatta őt.
- 21 De mikor egy alkalmas nap érkezett,
 mikor Heródes a születése napján
 lakomát rendezett az ő főnemeseinek
 és Galilea főtisztjeinek és előkelőinek,
- 22 és éppen Heródiás lánya ment be és táncolt,
 és tetszett Heródesnek és a vendégeknek:
 azt mondta a király a leánynak,
 Kérj tőlem amit akarsz, és megadom neked.
- 23 És megesküdött neki, Hogy akármit kérsz tőlem,
 megadom neked, országom feléig.

- 24 Az pedig kimenvén, azt mondta anyjának, Mit kérjek?
Az pedig azt mondta, A Keresztelő János fejét.
- 25 És bemenvén tüstént sietséggel a királyhoz,
megkérte, mondván, Akarom, hogy add nekem rögtön
egy tálon a Keresztelő János fejét.
- 26 És bár nagyon szomorú lett a király:
az eskü miatt és az asztaltársaság miatt
nem akarta őt cserben hagyni.
- 27 Tehát tüstént elküldött a király egy parancsört,
és elrendelte, hogy hozzák el a fejét.
- 28 Az pedig elmenvén, lefejezte őt a börtönben,
és elhozta a fejét egy tálon, és a leánynak adta azt;
és a leány az ő anyjának adta azt.
- 29 És mikor tanítványai meghallották, eljöttek,
és elvitték holttestét és sírba tették azt.

MAGYARÁZAT.

E könyvben azt látjuk, hogy Jézus neve már az ország lakosságának minden rétegében, a királyi udvarnál is, ismeretessé lett, sőt az ország határain túl is; munkaköre pedig úgy megnövekedett, hogy elérkezettnek látja az időt a tizenkettőknek önálló feladatokkal való megbízására is. De egyben azt is láthatjuk, hogy ugyanilyen mértékben tünedeznek fel a munka akadályai is, u. m. az emberek felfülbuzgósága (IX), nehéz felfogása (X), siketsége, azaz a hagyományos szokásokban megkövült fanatikus elfogultsága (XI) és vaksága, azaz mindent a hagyományos theologia pápaszemén át néző rövidlátósága (XII). Mindezeket azonban úgy tekinti Jézus, mint egészen természetes dolgokat, amelyeket ő eleve számba vett, amelyek tehát az ő munkáját sem fel nem tartóztathatják, sem más irányba nem téríthetik. Világosan kitűnik ez a XII. ének 35-ik jelenésében, ahol az epos krízise van. A farizeusok kivonulnak döntő erősségökkel, az égi jel kívánásával, a tanítványok pedig még most sem állanak a helyzet magaslatán. Úgy látszik, hogy ezeken a nehézségeken teljesen hajótörést szenvedett már is Jézus minden törekvése. De nem. Sőt. Egyenesen az ezeknek a rendeltetése, hogy a hitnek erőlkifejtésekre és diadalokra szolgáljanak alkalmul. Mert mindenik éneknek a hit a tulajdonképeni központi gondolata. Mindenik éneknek középső jelenésében villanik ez ki, amelyhez az első és a harmadik jelenés a megfelelő keretet szolgáltatja. A páratlan éneknek (IX és XI) középső jelenései a hit diadalát, a párosakéi (X és XII) pedig hiányának sötéttségét festik; és ennek megfelelőleg a keretek amazokban sötétek, emezekben világosak. Így van az apostolok kiküldéséről és sikeres munkájáról szóló tudósítás (26) a názáreti eseményeket (25) és a királyi udvarnál felmerülő véleményeket s a Keresztelő sorsát ismertető (27) jelenések közé állítva; így jelenik meg a tanítványok nehéz felfogását festő tengeri jelenet (29) az ötezerek megvendégelésének (28) és a tömeges gyógyí-

lásnak (30) ragyogó keretében: míg a görög asszony diadalmas hitéhez (32) a farizeusok képmutató és erőtelen szőrszálhasogatása (31) adja a keret alapját, amit a siketnéma paraeneticus éllel elbeszél meggyógyítása (33) koronáz be; a farizeusok vakság-kovácsát pedig (35) a négyezerek megvendéglése (34) és a betsajdai vak meggyógyítása (36) foglalja ragyogó keretbe. Így vezeti Jézus az ő tanítványait a hit biztató és a hitetlenség elriasztó példáinak tanulságosan váltakozó sorozatán végig ebben az egész könyvben, amit talán a legtalálóbban a hitre-nevelés módszertani vezérfonalának lehetne mondani.

E könyv első éneke (IX) a második könyv utolsó énekével (VIII) öntudatos ellentétbe állítva azt mutatja, hogy Jézus működése a lakosság minden rétegében nagy felűnést keltett és mindenkit foglalkoztatott; de lényegének és igazi jelentőségének felismerése még mindig nem tudott határozottan útát törni magának. De Jézust ez a legkevésbé sem lankasztja munkakedvében és nem aggasztja a jövő miatt. A názáreti szomorú tapasztalatokra azzal válaszol, hogy még jobban kiterjeszti a munkát; bár a véget, amely felé személyileg halad ezen az úton, Keresztelő János véres árnya mutatja neki.

25. Názáretben.

(6 1—5.)

A Genezáret tengere körül lefolyt felemelő jelenetek után, melyekben Jézus messiási méltósága az isteni hatalom teljességében ragyogott, Názáretbe ment a Mester, ahol azonban érzékeny csalódás érte. Érzékeny volt e csalódás, mert azok részéről érte őt, akik a legközelebb állottak hozzá; de egyben végzetes jelentőségű is, mert azt mutatja, hogy az embereknek általában mily kevés érzékük van épen az iránt az isteni szempont iránt, amelyben Jézus mindent összefoglal, és hogy ezzel szemben mily kicsinyes emberi szempontokat érvényesítenek. Küzdelem az emberi kicsinyeskedésekkel, az ellenségeknek rossz akarat által megmérgezett, a híveknek korlátoltságból fakadó kicsinyeskedéseivel: ez Jézus földi pályájának legnehezebb és legkevésbé méltányolt része.

1 és 2 abc. v.) Megdöböntő hatás. 1 v.) *És kijött onnét*, t. i. Jairus házából, ahol hatalmának eddig legmagasabb foka nyilvánult meg, és *elment hazájába*, ami 19 szerint Názáret volt. A kifejezés azt akarja éreztetni, hogy a názáretiektől több megértést kellene várnunk, mint az idegenektől. Hangsúly van azon, hogy *tanítványai* is vele voltak. Itt kezdődik az ő gyakorlati hitre-nevelésök. 2 abc. v.) Tanítása először ámulatba ejtette *a sok hallgatót*, aki a városka híres fiának hallgatására összegyűlt, amiből azt lehetne következtetni, hogy a várt megértés tényleg nem is marad el részökről; de aztán más fordulat következett csakhamar.

2 de. és 3 abc. v.) Nyárspolgári kicsinyesség. Názáret az ő házak előtt és köztereken ülő és tereferelő polgárságával rám

az első tekintetre a tipikus filiszter városka benyomását tette. Jézus korában is ilyen lehetett. E strófa híven tükrözteti vissza az akkori polgárság kicsinyes gondolkodását: 2 de. v.), bár csodálkozva látják, hogy *ily erők lesznek kezei által*, mégsem tudnak Jézus nagy küldetésében hinni, 3 abc. v.), mert gyermek korától fogva ismerik őt és egész családját. József nincs említve; ő tehát ekkor már talán nem élt. A nővérekre tett megjegyzésből, hogy azok *„itt nálunk”* vannak, azt lehetne következtetni, hogy Jézus fiútestvérei akkor már elköltöztek a városkából; de ez nem volna egészen bizonyos következtetés. Egészen bizonyos azonban, hogy nőtestvérei még ott voltak.

4–6 v.) A kedvezőtlen tapasztalat hatása. Jézust az a leverő eredmény, amit Názáretben tapasztalt, nem verte le, hanem arra indította, hogy a körül levő falvakban annál serényebben folytassa a tanítást. Sőt egyenesen alkalmúl használta ezt fel a tanítványok szárnypróbálgatásainak megkezdésére. Szükségesnek látván, hogy e tapasztalat tanulása kísérje őket további útjukon. 4 v.) Jézus a názáretiek kicsinyes okoskodásában annak a régi, már az ő korában is ismert közmondásnak az igazságát látja, amit ma mi úgy szoktunk mondani, hogy *„senki sem próféta a maga hazájában”*. Az a hang, amellyel ezt földie elött megállapítja, mutatja, hogy a szomorú tapasztalat rosszul esett neki, de számításait semmiben nem zavarta. 5 v.) Az ok, aminek folytán *nem tudott ott semmiféle erőt* (azaz csodát, 1. 2 v.) *cselekedni*, nyilván való, különben a 6 v. ki is fejezi, hogy az a hitelenség. A vallás világában minden ismeret- és tapasztalatszerzésnek, de kivált felsőbb hatások elfogadásának szerve a hit. E nélkül a vallásra nézve az ember nem csak siket és vak, hanem halott is. De a Mester könyörülete itt is megnyilvánul: *nehány betegre* azért mégis rá *tette kezét és gyógyított*. A hitetlen tömegben mégis voltak egyesek, akik alkalmasak voltak ennyi kegyelem elfogadására.

26. A falvakban.

(66–13.)

A názáreti leverő tapasztalatot arra használta fel Jézus, hogy tanítványait is munkába indította a közeli falvakban; hogy azok annak hatása alatt induljanak meg először rögzös pályájakon. Hogy nekik is sok ilyen tapasztalatban lesz részők, arra rövid kibocsátó beszédében is előkészíti őket. E beszédet Mt és Lk, irodalmi alkatának megfelelőleg, sokkal terjedelmesebben közli. Mknál a fők a tények: a tizenkettőnek a názáreti tapasztalatok hatása alatt való munkába állítása az egyik, és a sikeres működés a másik.

6–7 v.) Az apostolok kibocsátása. 6 v.) A názáreti eseményeknek pompás krisztusi lezárása ez a distichon: *csodálkozott az ő hitelenségökön*, mert hiszen a régi összeköttetések alapján több vonzalom és együttérzés, sőt az ő csodahatalmának lehető leg-

nagyobb kihasználására való törekvés lett volna természetes részköri; de nem érzékenykedett miatta, hanem ment tovább, *körbe*, azaz az egész környéken sorra *bejárta a falvakat*, és változatlan kedvvel folytatta munkáját, a tanítást. 7 v.) Azért küldte őket *kettesével*, hogy egymást bátorítsák és támogassák, főképen pedig azért, hogy ezzel kifejezésre jusson az, hogy ők tulajdonképen Jézusnak tanúbizonyságai. Felszerelésül *teljhatalmat adott nekik a tisztátalan lelkeken*; tehát abban az *ἐξουσία*-ban részesítette őket, ami az ő tanításában (122) mindjárt az első alkalommal oly nagy feltűnést keltett. Most valósítja meg azt a célját, amire 3 14. 15. szerint a tizenkettőt maga mellé vette.

8—9 v.) Az apostolok úti felszerelése. 8 v.) Az anyagiakban akkora igénytelenséget kíván tőlük, helyesebben mondva akkora anyagiaktól való függetlenséget és szabadságot akar nekik biztosítani, hogy semmit sem enged az útra magokkal vinni. *Egy pálcán kívül* még a teljesen nélkülözhetetlen úti felszerelés, *tarisznnya kenyér* és egy kis *rézköltség* magokkal vitelét is megtiltja. Mt és Lk már a pálcát sem engedi meg. 9 v.) Csak a legszükségesebb ruházatot vigyék magokkal, azt, ami épen rajtuk van. Úgy induljanak el, amint otthon szoktak lenni: *egy pár zsólyába* (szandál, fatalp) *felkötözödvé*. Itt a mondat szerkezet anakolut, mintha az előző mondatban *ἐνα* val bevezetett verb. finit. helyett szintén inf. lett volna: *παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα ἵδωσιν ὅτι πορεύσονται*, ehhez kapcsolódik aztán a mi mondatunk participiumos alannyal. Ehez újabb konstrukció változás infinitivusos állítmánnyal. E mondat fejezi be a ruházati utasításokat: *két ruhát se öltsenek magokra*. Tehát ne csak külön csomagban ne vigyenek magokkal váltó ruhát, hanem még magokra felöltve se. Mert ők mindenütt otthon lesznek. Ezek az utasítások nyilván láthatólag mind a legelső, belföldi missziót tartják szem előtt, amikor még egyik faluból másikba mentek az apostolok; ilyen felszereléssel már nem lehetett volna olyan utakra elindulni, amilyeneket később pl. Pál apostol megtett.

10—11 abc. v.) Az apostolok úti szállása. 10 v.) Amely faluban vagy városban szívesen hallgatják őket, ott tovább maradhatnak, ameddig a munka megkívánja; de, hogy az evangelizálást az esetleges vendégeskedések meg ne zavarják, és a módosabb családok közt versengés ne induljon meg arra nézve, hogy ki lássa vendégeként őket, nem szabad szállást változtatniok, hanem, ha *egy házba* egyszer beszálltak, *ott*, t. i. abban a házban kell maradniok mind addig, *amíg tovább nem mennek „onnét”*, t. i. az illető városból vagy faluból. 11 abc. v.) Visszautasítás esetén nem kell az illető helységben az időt tovább vesztegetni, hanem *onnét*, mikor látják, hogy *nem hallgatják őket*, azonnal *ki kell menni* más helységbe, ahol sikeresebb munkát végezhetnek, mert a dolog sürgős. Ezt az utasítást a parúzia közelségének gondolata teszi érthetővé. *A por lerázása, mely lábalkon*, vagy a görög kifejezés szerint *lábalk alatt van*, két szempontból szolgáljon *tanúsággul nekik*, t. i. a visszautasítóknak. Először abból, hogy az apostolok

olt voltak náluk, utcáik vagy házaik pora tapadt talpukhoz, elvitték hozzájuk az örömhírt, csak saját magukon múlt, hogy nem fogadták azt el; másodsor abból, hogy a visszaútasilás folytán most már minden közösség megszűnt köztük és az apostolok, illetve az általuk vitt örömhír között: ők kizárták magokat az üdvből. Az üdvhirdetés életbe vágó komolyságát jelenti ez.

11 d. e.—13 v. Beszámoló. 11 d. e. v.): aki a hozzá juttatott evangéliomot be nem veszi, az maga magát itéli kárhozatra, mert az üdv be nem fogadása a kárhozat. Ez magyarázza azt a keménymondást, hogy *könnyebb lesz Szodomának [vagy Gomorának] az ítélet napján, mint annak a városnak, mely a neki felajánlott evangéliomot visszautasítja.* Ezt a distichont, melyből az első stichos két utolsó szava valószínűleg toldás, valamely lágy szívű bibliaolvasó kihagyta, és annak nyomán a kritikai szövegek ma is mind kihagyják mint későbbi toldást. A ritmus azonban itt is, mint annyi más esetben, a T. R. szövege mellett szól. Az apostolok sikeres munkájáról ennek ereje alatt számol be aztán evangyélislának a 12 és 13 vben röviden, három tételben: *el- kimentek*, t. i. szerte, ahova küldettek; *megtérést hirdettek*, mint Jézus 15 vben; és *ördögöket űztek és betegeket gyógyítottak*, ami alapján egy dolog. A betegeknek olajjal való megkenése a ma is népszerű „kenés”-nek, vagy divatos nevén a „masszázs”-nak az őse. Ma ennél is, mint más egyéb gyógy módoknál, pl. villanyozás stb.-nél is a suggestio és autosuggestio a tulajdonképeni ható erő, akkor meg a hit volt az. Azért gyógyultak meg akkor többen, mint ma.

27. Heródes. A Keresztelő haldla.

(6 14—29.)

A názáretiek hitetlensége által bőven indokolt pessimismusra rácafoltt az apostolok fényes sikere; viszont az ez által indokolt fényes optimismust most itt kellő mértékre szállítja alá az udvari körök véleményeinek és a Keresztelő sorsának ismertetése. Udvari körökben, nyilván a nép magasabb véleményével szemben, nem magának a Mesiásnak, hanem csak a Mesiás előfutárának tartják Jézust, sőt némelyek még annak sem, hanem egy olyan nagyobb szabású prófétának, mint amilyenek a régi próféták voltak. Ebben kétségtelenül az elismerésnek bizonyos, nem csekély, foka nyilvánul meg Jézus iránt; de, hogy ez az elismerés milyen kilátást nyit a jövőre, azt még kétségtelenebbül mutatja Keresztelő János vége. E jelenés 9×5 soros strófából áll, melyből azonban a 8 első duplastrófa.

14—16 v.) Jézus hire a királyi udvarnál. E strófa két tényt állapít meg. Az egyik az, hogy Jézus neve oly híressé lett, hogy már a királyi udvart is foglalkoztatta; a másik meg az, hogy azért őt valójában még sem ismerték. Ez mind a kettő fontos tényező abban, hogy útja a Golgotára vitt. 14 v.) Heródes véleménye. Az ő egyéni neve Antipás volt, de mint uralkodót röviden csak; az

család nevén Heródesnek nevezték. Kr. e. 4—Kr. u. 39-ig uralkodott, természetesen római fenhatóság alatt; székhelye a Genézaret tengere mellett Tibériás városában volt. E várost a törvényhű zsidók tisztátalan talaja miatt (régi temető helyén épült) kerülték. Jézus sem járt itt soha, de természetesen nem ebből a ritualis okból. Hivatalos címe tetrárka = negyedes fejedelem volt, Mt és Lk így is említi; de a nép bizonyára nem distingvált a címek közt, hanem királynak nevezte őt. Mk ezt a címet annál is inkább megtartja, mert ez jobban megfelel az ő céljának, t. i. hogy feltűnthesse, mily ismerlté (φανερὸς = látható, nyilvános, stb.) lett már ekkor a Jézus neve. Az a vélemény, hogy ő a halálból feltámadt Keresztelő János, Antipásnál babonás gondolkodásból és lelkiismereti furdalásból táplálkozott, és félelemmel töltötte őt el Jézus iránt. A későbbi felfogás róla, mint Lukácstól tudjuk, az volt, hogy szeretett volna Jézustól szabadulni (Lk 1331), de látni is szeretne volna (Lk 238), hogy megbizonyosodjék véleménye felől; de ez a kívánsága csak Jeruzsálemben teljesült; amikor is meggyőződően véleményének alaptalanságáról, „semminek állította“ őt (Lk 2311). 15 v.) Az udvari emberek véleménye. Hogy a fenti vélemény nem egészen Antipás agyának szüleménye volt, az abból is látszik, hogy az udvari emberek egy része is egy már meghalt és most visszetért prófétának, *Illyés*-nek tartotta Jézust. E vélemény a Mal 3 23 (45)-on alapszik (Szira Jézus 4810 szerint a visszajöendő Illyés feladata lesz: κοπάζει ὄργην πρὸ θυμοῦ), és azt mutatja, hogy Jézust nem magának a Mesiásnak, hanem csak a Mesiás előfutárának tartották. Ez a gondolat még Jézus legbizalmasabb környezetében is megfordult (911). Mások azonban azzal magyarázták Jézus csodáit, hogy ő olyan *prófeta, mint egy a próféták közül*, azaz, hogy benne hosszú idők múltán ismét egy olyan prófeta támadt, mint amilyenek a régi híres próféták voltak, pl. Elizeus, akinek csodáiról szintén sokat beszélt az utókor. Ez a magyarázat nyilván láthatólag a messiási vonatkozásnak a Jézus-kérdésből való teljes kiktűszöbölésére irányul. 16 v.) Antipás az udvari emberek eltérő véleményének meghallgatása után is ragaszkodik a magáéhoz; aminek az a legfőbb oka, hogy Keresztelő Jánost ő ölette meg, és pedig lelkiismerete ellenére. Ennek a gyilkosságnak a történetét itt most nem csak ennek a megvilágítására mondja el Mk, hanem annak feltűntetésére főképpen, hogy ő, és vele többen, minden esetre maga Jézus is, ebben a történetben a Jézus sorsának előjelét látta. 16 v.) A különböző véleményeket *hallván Heródes*, újból összegezi a magáét, hangsúlyozva, hogy Jézus nem lehet más, mint *az a János, akit ő, t. i. Antipás lefejeztetett*. A hangsúlynak ez a megnyomása egy részt Antipásnak Jézus iránt táplált érzületére enged következtetni, más részt a lefejezés történetének elmondására szolgál alapul.

17—20 v.) Keresztelő János és Antipás. 17 v.) A Keresztelő elfogatásának története. *Heródes* maga *küldvén* el szolgálait, személyesen intézkedett János *elfogatására* és *bilincsbe verésére* (ἐξήσεν)

nézve. A *börtlön*, amelybe záratta, Machaerus várában volt, a Holt-tenger keleti partján. Antipás testvére Filep tetrárka (Kr. e. 4 — Kr. u. 34) nem férje, hanem veje volt Heródiásnak, akinek itt névtelenül szereplő leányát, Salómét vette nőül. Heródiás első férje Antipásnak egy másik testvére volt, aki Jeruzsálemben mint gazdag magánember élt, és akit Josephus egyszerűen csak Heródesnek említ. Ettől csábította el őt egy római útja előtt tett búcsúlátogatása alkalmával, és visszatérése után el is vette. Ebből a zavarból sokan úgy eveznek ki, hogy felveszik, hogy ennek a Heródesnek az egyéni neve is Filep volt, és itt nem a tetrárkát, hanem ezt a magánemberként élő Filepet kell érteni. Elbeszélésünk azonban nyilván a tetrárkát érti. Nagyon könnyen érthető, hogy a nép, melynek ajkáról Mk ezt az elbeszélést veszi, a Heródesek bozótos családfájában nem volt világosan tájékozott, és Heródiás vejét összelévesztette férjével. Különben is a népies előadásban a belső igazságon kívül minden más mellékes. 18 v.) Az elfogatás oka Mk szerint az volt, hogy János szemrehányást tett Antipásnak Heródiás nőül vétele miatt; Josephus szerint pedig az, hogy Antipás félt, hogy János működése nyomán veszedelmes messiási mozgalmak támadnak. E két magyarázat egészen jól megfér egymás mellett; de az első népiesebb és jellegzetesebb: János Antipás házassága ellen tiltakozott: *nem szabad testvéred feleségét bírnod*; ez u. i. Lev. 18 16 ba ütközik. Ezen kívül ez az eset, mint az imént érintettük, még a leggyalázatosabb házasságtörés is volt. 19 v.) Érthető, hogy Heródiás ezt a szemrehányást *felrótta* Jánosnak, és meg akarta = *szerette volna őt megölni*. 20 v.) Ez a szándék azonban hajótörést szenvedett azon, hogy Antipás *igaz és szent embernek* tartotta Jánost, és nem merte őt megöletni. Sőt, úgy látszik, *börtlönbe is* azért vettette, hogy *őrizze* Heródiás bosszúja elől. Mivel a bebörtönözéssel azt a célját is elérte, hogy a már aggályossá válni kezdő messiási mozgalmaknak gátat vetett: tovább nem akart menni; annyiival is kevésbbé, mert előtte tekintély volt János, akit örömet hallgatott. A kritikai szövegek ma általában *ἡπόρει*-t (habozott, vagy meg volt dőbbenve) olvasnak a T. R. *ἐποίησεν* (tett)-e helyett: de ez a változtatás valószínűleg azon a komplikált meggondoláson alapszik, hogy Heródes politikából maga is hajlandó lett volna Jánost megölni; de belső (babonás) érzülete mégis tiltakozott ez ellen. Nem helytelen elgondolás ez sem; de a TR-é egyszerűbb, és így eredetibbnek látszik, tehát tanácsosabb annál megmaradni.

21–23 v.) Az alkalmas nap. Heródiásnak Antipás születésnapján jött el a jó *alkalom* terve kivitelére. Úgy látszik, hogy erre készült is. Nem véletlen, hogy *épen* az ő *lednya* Salomé *ment be* a vendégségbe. Az alma nem esett messze fájától: Salomé táncával megnyerte *Heródesnek*, és, ami szintén sokat nyomott a latban, *vendégeinek tetszését*; úgy hogy a király esküjével ígérte, hogy akármit kér, mindent megad neki, *országga feléig*, azaz, akár országa felét is neki adja. Pompás népies kifejezés; 1. Eszt. 53.6; 72.

24–27 v.) A cselszövény diadala. 24 v.) Heródiás természetesen siet kihasználni az így kimesterkedett jó alkalmat, és leányával a *Keresztelő János fejét* kívántatja (25 v.) és pedig *rögtön*, még pedig *egy tálon*. Ebben a népnek mélységes szomorú humora nyilatkozik meg: a királyi vendégségen a nép legnagyobb emberének feje csak annyi, mint egy asszony szeszélyes kívánságára feltálatl inyenc fogás. 26 v.) A király megtartja esküjét: itt látszik, hogy a nép e vérlázító tettért a felelősséget egészen Heródiásra hárította. Antipás *nagyon szomorú lett* a váratlan kérés hallattára, *de az eskü miatt* és főképen az együtt letelepedettek = *az asztaltársaság miatt*, mely hallotta a nagyhangú esküt, *nem akarta* a leányt „kisemmizni“ = kérésével *cserben hagyni*, és így nem volt módjában Jánost Heródiás boszúja elől tovább őrizni. 27 v.) E kényszer hatása alatt *küldött* aztán el *egy parancsört* a kívánság teljesítésére. A σπεκουλάτωρ latin szó, ott eredetileg kémet jelentett, aztán, a császárság korában a parancsörül kirendelt katonát jelölték vele.

28–29 v.) János lefejezése és temetése. 28 v.) A parancsör *elment* oda, ahol János fogva volt, és a *börtönben* fejezte őt le, *úgy hozta el a fejét egy tálon*. A beállítás olyan, mintha a véres fejvel visszetérő parancsör a társaságot még a lakománál találta volna. Mivel azonban a lakoma kétségtelenül Tiberiásban, a fővárosban volt, ahova Machaerus vára négy napi járó föld, ez a kifejezés természetesen csak a 25 vben rejlő népies gondolat még élénkebb kiszínezéséül tekintendő. A jelenet valóban őszerejű: a királyi lakomán feltálatlják a nép legnagyobb emberének fejét; a fényes társaság előtt átveszi azt a királykisasszony, és átadja kedveskedésül a királynénak. Micsoda dynastia lehetett az, amelynek háza táját ilyennek látta a nép; és micsoda vulkán éghetett annak a népléleknek a mélyén, amelynek kertjében ilyen virágok fakadtak! 29 v.) *És meghallván* t. i. mesterök halálának híré, *az ő tanítványai*, eljöttek és elvitték holttestét, és eltemették. Az a keresztelő esszéus felekezet, melynek János volt a feje (l. 16 vnél), az ő börtönbe vettetése után is tovább működött, és Pál még Efészusban is talál (Csel 193) János-tanítványokat. Ezek, akik eltemették, természetesen az ő személyes tanítványai voltak.

Homiletikai jegyzetek.

Jézus életével annak egy hozzánk legközelebb eső oldaláról ismerkedünk meg e könyvben, és ez: küzdelem az emberi kicsinyességekkel. Aki valaha a közügy érdekében igazán önzetlenül és igazán eredményre törekedve tenni akart valamit, az tudja, mi ez a küzdelem. És ha Jézus nagyságát az előző két könyvben hódító fényében láttuk, itt lebilincselő kedvességében ismerjük meg. Ha végig megyünk vele ezen a tizenkét jelenésen, a végén úgy érezzük, hogy a mi szemeink is megnyílnak, mint a bethsajdai vaké, és látjuk „az embereket, mint a fákat“, és köztük a szeretetteljes és szeretetre méltó, türelemből és bölcseségből kifogyhatatlan ker-

tészt járni. Tekintete áthat a velőkön és szíveken; bizalomteljes gond ragyog ki belőle, és jóleső bizakodást ébreszt bennünk. És vallást teszünk róla, mondván: igen, Ő az! Ő az emberiség nagy nevelője. Ő vele akarok járni én is.

Jézus az élethivatás hőse. 61–29. Itt nem tomboló viharokkal, mint az előző énekekben, hanem a társadalmi élet rossz indulatu kicsinyeskedéseivel látjuk Jézust küzdeni. És ő itt is hős: választott élethivatásának hódolatot parancsoló hőse. Sem keserű tapasztalatok, sem véres kilátások el nem kedvetlenítik, meg nem rendítik. Mögötte vannak názáreti élményei. (61–5). Tisztán látja belőlük, hogy az irigy, önző, mindent kicsinyes szempontokból néző, korlátolt felfogású társadalom őt megérteni nem is tudja, nem is akarja; nem is titkolja, hogy e tapasztalat sebet ejtett az ő szent szívére: de ez a fájó seb meg nem bénítja tetterejét, változatlan buzgósággal dolgozik tovább. Példát adván ezzel, hogy nem a sikerért kell dolgoznunk, hanem hivatásunk betöltéséért. Az apostolokat ebben a szellemben állítja munkába (66–13). Nem kecsegteti őket könnyű sikerekkel, nem rémíti őket sikertelenségekkel; hanem mind a két eshetőségre komoly utasításokat ad nekik. A sikert becsülik meg, a sikertelenség újabb munkatérre hajtsa őket; magoknak semmit nem keresve, még élelmők és ruházatok gondját is Istenre bízva, a legszükségesebbekkel megelégedve menjenek mindig előre a munkában, mindig csak előre, mindig csak magáért a szent munka hű elvégzéséért. Oh, ha mi ezt meg tudnók tőle tanulni! Ő így tanított és így tett; pedig mind ezek fejében mi állott előtte a mögötte levő názáreti tapasztalatok után? Előtte állott a Keresztelő példája. A Keresztelő példája, akit a nép megértett, a király örömet hallgatott, és akinek jutalma mégis a börtön és pallós lett. Ily előzmények után és ily kilátások mellett csak az állhatott meg rendületlenül hivatásában, aki azt nem a maga, hanem az emberek javáért választotta, akiket nagyon szeretett, és aki mikor hivatását választotta, már akkor is tudta róla, hogy az a kereszt.

A hitetlenség igaz világlátásban. 61–5. A mai „felvilágosodott” világban nagyon elterjedt felfogás az, hogy a hit az elmaradottság, szellemi sötétség és erkölcsi gyávaság jele; a hitetlenség pedig maga a megdicsőült haladás, lelki szárnyalás és hősi bátorság. Pedig ez a názáreti példa ennek az ellenkezőjét mutatja. Itt a hitetlen názáretiek mintaképei a maradiságnak, mert nem képesek befogadni városuk nagy fiának világot megújító tanítását; a szellemi sötétségnek, mert irigységük és elfogultságuk miatt nem tudnak Jézussal szemben emelkedettebb, elfogulatlan álláspontra helyezkedni; és az erkölcsi gyávaságnak, mert bár megdöbbeníti őket Jézus szavainak és tetteinek isteni fénye, még sem merik azt megállni kicsinyes emberi tekintetek miatt: mit szólna hozzá a világ, ha én ennek a szegény ácsnak a szavát követném? Mi nem vagyunk-e e tekintetben názáretiek? Ezzel szemben Jézus példája mutatja, hogy a hit a megdicsőült haladás, mert e korhadó világ-

ban új életet teremt; a lelki szárnyalás, mert a kicsinyes, múlt viszonyokon felül emelve bennünket örökkévaló szempontokat nyit meg előttünk; és a hősi bátorság, mert a megismert igazságért önzetlenül munkálni, bátran küzdeni, és ha kell, meghalni is megtanít.

Keresztyén missio. 66—13. Ez a keresztyén missioi munka legősibb kezdetére vonatkozik, de azért az alapjául szolgáló elvek ma is érvényesek. A missioi munkás, akár lelkész, akár kül- vagy belmissionárius, akár diakonissa, akár valamely evangéliumi munkára ezek mellé segítségül, vagy önálló munkára önként vállalkozó munkás, szóval akárki, aki akár hivatásszerűen rendes munkával, akár lelke indításából a társadalmi forgolódásában adódó alkalmak felhasználásával arra törekszik, hogy az igazi keresztyén életet minél többen elfogadják és éljék, az mind legyen ma is a Szentlélek erejével felszerelve, és a maga személyére nézve a lehető legigénytelenebb. Házak, vagyis családok pedig ma is kétfélék vannak: akik befogadják az evangéliomot és akik nem fogadják be. Az elsők, akik a keresztyén egyház munkája és sorsa iránt érdeklődnek, a munkásokkal összeköttetést tartanak, a munkában magok is részt vesznek, kebelökben a keresztyén szellemet ápolják és szomszédaikra azt árasztják ki, azok ma is a béke és üdv derült hajlékai. Az utóbbiak pedig a Szodomáénál súlyosabb ítéletet önmagok mondták ki magokra azzal, hogy kizárták magokat a keresztyén élet folyásának eleven és megelevenítő árából. Mert keresztyénnek lenni nem annyi, mint az egyházi adót vagy rovatalt jó- vagy rossz kedvvel megfizetni; hanem annyi, mint a keresztyén egyház nagy céljaiért folyó nagy küzdelmekben és erőfeszítésekben élénk személyes részt venni, és a munka vezetőivel, a lelkészekkel, presbiterekkel stb. élénk egyházi vonatkozású összeköttetést tartani fenn. A keresztyén munka maga ma is az, ami kezdetben volt: megtérés hirdetése, gonosz lelkek kiűzése, azaz a lelki életnek bűntől, szenvedélyektől és félelmektől való megszabadítása és gyógyítás, az élet minden féle betegségeinek és nyomorúságainak gyógyítása. A keresztyén igehirdetésnek nem az az egyetlen célja, hogy a hallgatókat megíríssa és dicséretekre fakassza, hanem az, hogy életök megszentelődését munkálja.

Ez az! 6 14—16. Jellemző, hogy ellenségei és rosszakarói Jézust a legtöbben a halálból feltámadott embernek tartották. Heródes is itt azt mondja, „hogy amely Jánost én lefejeztettem, ez az, az támadt fel a halálból!” Hát igazán *ez az!* Akinek élete olyan, hogy a kételkedők előtt halálból való feltámadásnak látszik: az a keresztyén életű ember. Mert a keresztyén ember a világra, bűnre, érzékiségre, szenvedélyekre nézve olyan, mint aki meghalt; a jóban való erő kifejtésre, szeretetgyakorlásra, Istenben való örömek árasztására nézve pedig olyan, mint aki új életre támadt. E világban lenni, de mennyei életet élni: *ez az!*

Heródes. 6 14—29. Heródest Jézus egy helyt (Lk 13 32) rókának nevezi, és itt megláthatjuk egész világosan, hogy miért volt ő

róka, miért nem lehetett más, pl. — ha gyarló is, de — ember. Azért mert az ő életében nem a tiszta lelkiismeret volt a legfőbb úr és parancsoló. Nagyon nyomorult, boldogtalan és gyalázatokkal teljes élet az ilyen. Az Isten szavát örömezt hallgatja, mint Heródes Keresztelő János ajkairól; de mivel nem adja magát annak uralma alá, akkor alkalom adtán, ha a szükség vagy a szeszélye úgy hozza magával, azt is kész megölni, akitől az ígét oly örömmel hallgatta. Képmutatónak, csalárdnak, jellemtelennek kell lenni az ilyen embernek, mert nem lehet más, bármint akar is. Jellem, becsület, őszinteség, szóval igazi emberség csak ott lehet, ahol a lelkiismeret a legnagyobb úr, mely feltétlenül az Isten szava után igazodik, és igazítja gondolkodásunkat és cselekedeteinket is. Szembelűnőleg láthatjuk ezt itt, mikor Heródes és Keresztelő János egymás mellett áll előttünk. Keresztelő János a lelkiismeret embere volt, és bár nagyon kevés az, amit róla tudunk, abból a kevésből is még ma, évezredek múltán is feltétlenül tiszteletet gerjesztő hatással van ránk kemény, egyenes, tiszta jelleme. Igazi férfi, aki jó barátunk öröm, ellenségnek tisztesség. Ezzel szemben Heródes: róka. A Keresztelő körül a machaerusi vár dohos börtöne is királyi trónteremmé fényesedik; Heródes körül a legfényesebb trónterem is csak sötét rókalyuk. És azon a napon, mikor Heródes fényes úri társaságban dőzsölt, Keresztelő Jánosra pedig lesújtott a gyilkos pallos: vajon melyik volt dicsőbb, és melyik boldogabb? Csak Keresztelő János. A róka ugrándozhatik a napfényen; de boldogságot csak az ember ismer, a jellemes ember.

X. ÉNEK:

NEHÉZ FELFOGÁS.

6 30–56 = Mt 14 13–36 — Lk 9 10–17.

28. Az ötezrek megvendégelése: Jézus isteni hatalmának szembetűnő megmutatása a tanítványoknak. Mk 6 30–44 = Mt 14 13–21 = Lk 9 10–17. — 29. Jézus a tengeren jár: a tanítványok nem okultak a példán. Mk 6 45–52 = Mt 14 22–33 — 30. Tömeges gyógyítás: a tanítványok nehéz hitiségének megszégyenítése. Mk. 6 53–56 = Mt 14 34–36.

6 30 És összegyűlekeztek az apostolok Jézushoz,
és elbeszéltek neki mindent, amit tettek [és amit tanítottak];
31 és azt mondta nekik,
Jertek el ti magatok külön egy puszta helyre;
és pihenjétek egy keveset.
Mert oly sokan voltak a jövők és menők,
hogy még enni sem volt idejük.

32 Elmentek tehát egy puszta helyre a hajóval külön;

33 de látta őket a sokaság elmenni,
és megismerték Őt sokan:

- tehát gyalog minden városból összefutottak oda ;
és megelőzték őket és összejöttek hozzá.
634 Úgy, hogy mikor kiszállt, nagy sokaságot látott Jézus ;
és megesett a szíve rajtuk, mert olyanok voltak,
mint a pásztor nélkül való juhok.

- 35 És elkezdte őket tanítani sokra ;
és mikor már sok idő eltelt,
oda mentek hozzá tanítványai és azt mondták,
Hogy pusztá ez a hely és már nagy az idő ;
36 bocsásd el őket, mert nincs nekik mit enni.

- 37 Ő pedig felelvén, azt mondta nekik,
Adjatok ti nekik enni !
Mire azt mondták neki,
Elmenvén vegyünk kétszáz dénárért kenyeret,
és adjuk nekik enni ?

- 38 Ő pedig azt mondta nekik, Hány kenyeretek van ?
menjete, nézzétek meg.
És mikor megtudták, megmondták, Öt és két halunk.
39 Erre elrendelte nekik, hogy ültessenek le mindenkit
asztaltársaságokba a zöld pázsitra.

- 40 Mikor letelepedtek csoportonként százával és ötvenével,
41 vette az öt kenyeret és a két halat,
és felfekintvén az égre, áldást mondott.
Aztán megtörte a kenyereket és tanítványainak adta,
hogy szolgálják fel nekik.

- A két halat is elosztotta mindenkinek ;
42 úgy, hogy mindnyájan ettek és jól laktak.
43 És felszedtek tizenkét tele kosár törmelékét,
44 a halakból is ; | pedig akik a kenyerекből ettek,
mintegy ötezeren voltak férfiak.

*

- 45 És tüstént kényszerítette tanítványait,
hogy szálljanak be a hajóba ;
és menjenek előre a tulsó partra Bethsajdába,
mig ő elbocsátja a sokaságot.

- 46 És miután elbúcsúzott tőlük,
elment a hegyre imádkozni.
47 És mire este lett, a hajó a tenger közepén volt,
és ő egyedül a szárazföldön.

- 48 Mikor látta őket az evezéssel kínlódní,
mert a szél velök ellenkező volt :

a negyedik éjjeli őrjátskor hozzájuk ment a tengeren járva,
és el akart mellettök menni.

49 Azok pedig látván őt a tengeren járni,
kisértetnek vélték és felkiáltották.

50 Mert mindnyájan látták őt és megrémültek;
de tüstént megszólította őket.

És azt mondta nekik: legyetek bizalommal,
Én vagyok, ne féljete!

51 És felszállt hozzájuk a hajóba;
és elállt a szél.

És felette igen elálmélkodtak magokban,
és elcsodálkoztak:

52 mert nem értettek a kenyerekből;
mert meg volt keményedve a szívök.

*

53 És mikor átvergődtek a szárazföldre,
Genezáretbe jutottak és kikötöttek.

54 És amint kiszálltak a hajóból, tüstént megismervén őt,

55 körülfutva azt az egész vidéket,
kezdtek a betegeket hordágyakon körülhordozni,
ahol hallották, hogy ő van.

56 És ahova csak bement falvakba vagy városokba vagy földekre,
a piacokon tették le a betegeket;
és kérték Őt, hogy bár a ruhája bojtját illethessék;
és akik csak Hozzá értek, meggyógyultak.

MAGYARÁZAT.

Ez ének központi gondolatát a középső (29) jelenés csattanója adja meg: Jézusnak nem csak az ellenségek és közönyösek hitetlenségével és rosszindulatával kellett küzdenie, hanem a leg-hívebbeknek, magoknak az apostoloknak nehéz felfogásával, vagy amint Mk kifejezi (652) kemény szívűségével is. Mikor visszatérnek sikeres körútjukból, még az első sikerek lelkesítő hatása alatt állva, Jézus az ötezerek megvendéglésével előttük, mint ebben is munkatársakká tett bizalmasai előtt, isteni hatalmának és egyben egész ember voltának világos jelét szolgáltatja; és mikor még azon az éjszakán a tengeren látják őt járni, bizalom helyett mégis babonás félelem vesz rajtuk erőt, mert kísértetnek gondolják. Ime, az ő gondolkodásuk még sokkal közelebb jár Heródeséhez, mint Jézuséhoz. Az egész jelenetet azért is rendezti a Mester, hogy ezt a tanítványok önmagok megállapíthassák. Azt a belső meg-szégyenülést aztán, amit a hajóba léptekor éreztek, még neveli és bekoronázza a genezáreti jelenet: akit a tanítványok nem ismertek meg a tengeren, a genezáretiek tüstént megismerik, mihelyt a szárazra lép (654); és akinek azokat magának kell kérlelni, hogy bizzanak benne, azt ezek ostromolják megható bizalmukkal.

28. Az ötezerek megvendégelése.

(6 30—44).

Ez az elbeszélés közvetlenül a 26-hoz kapcsolódik, a 27 a már kifejtett tanulságon kívül az e kettő közt levő hézag kitöltésére is szolgál: míg a tanítványok oda járnak, a szerző addig elmond egy régebben történt, de *symbolicus* jelentőségénél fogva éppen ide illő ominosus epizódot. És ekkor megérkeznek a tanítványok. Képzeltethetjük, hogy az első sikerek után hogy tele vannak örömmel és bizakodással. És most a Mester még többre tanítja őket. Előbbök állít ötezer éhes embert, és azt mondja nekik: tartások jól ezt mind; a sivatag pusztában. Semmi sem természetesebb, mint az, hogy ők ezt lehetetlennek találják: hol is vennének ők annyi pénzt? De Jézus maga adja kezökbe az ételt, amit az éhező tömegnek adjanak: és ime, ők magok hajtják végre a lehetent! Hát van ez előtt a Mester előtt lehetetlen dolog? — A többi evangyelistáknál Jézus nevelői célzata és az előadásnak ezen nyugvó bense, lélektani motívumai inkább háttérben maradnak, és a csodának mint „jel”-nek jelentősége nyomul jobban előtérbe.

Ez a jelenés 8×5 soros strófából áll; melyek közül azonban a 3 elsőt a magyarázat egyszerűsítéséért kettőbe fogjuk össze, u. m. 1.) a beszámoló 30—31 v.) és 2.) a sivatagba vonulás 32—34 abc. v.)

30—31 v.) A beszámoló. 30 v.) Nagyon kedves jelenet, amint a tanítványok, akik első kiküldetésök után itt nevezetnek először *apostoloknak*, azaz király követeknek, a folytonos zaklatottságban lévő Jézusnak lelkendezve beszélnek viselt dolgaikról; az megszeretettel pihenni viszi őket, ki a zaklatottságból, hogy legalább ehessenek. Megkapó ebben nemcsak Jézusnak gondos gyengédsége, hanem az elbeszélőnek az az elragadó finomsága is, amellyel ezt az elrejtett gyengéd jellemvonást érezteti velünk. A Mester, aki a munkának egész terhét hordozza, magának csak imádkozásra szakított egy-egy csendes percet, tanítványainak pihenéséről is gondoskodik. 31 v.) Ott, ahol voltak, a *jövő-menők* miatt még *enni sem volt idejük*, ezért el kellett menniök onnét.

32—34 abc. v.) A sivatagba vonulás: a nagy meglepetés. Mesteri beállítást az egész jelenet. Mire oda érnek a pihenésre kiválasztott csendes helyre, már nagy sokaság várja őket ott. És akik éhesen egy nyugodt étkező helyet kerestek, találtak egy éhes tömeget, melyet nekik kellett jöltartani. 32 v.) A *hajó*, amellyel elmentek, az, amely 39 szerint folyton rendelkezésére állt Jézusnak. 33 v.) Az indulás természetesen nem maradhatott titokban. A Genézaret tavának partjai ott lépcsőzetesen emelkedők, mint a karzati padok, úgy, hogy onnan egészen jól be lehet látni a tóra, sőt a rajta levő hajókba is. A sokaság nem csak *őket*, t. i. a tanítványok társaságát *látta* a hajóban *elmenni*, hanem *megismerie* az uti társaságban *őt* is, t. i. Jézust. És ennél sem kellett több: *gyalog* megindult az egész a parton, sőt *minden* parti *városból*, mely a környéken volt (ott nagyon sűrűn voltak a városok), *ösze-*

jöttek oda, ahova ő igyekezett, és előbb oda értek, mint ő. 34 abc. v.) És így a pihenni jövő társaság *nagy sokaságot látott* maga előtt, mikor *partra szállt*, nagyobb, mint amilyen elől ide húzódozott. És mily *szádnalmas tömeget!* *Olyanok voltak, mint a pásztor nélkül való juhok.* Móz. 27 17; Ez 34 1–5; Jes 13 14. A vezetők önzése és tehetségtelensége folytán elhagyatott, elesett, benső talom és öntudat nélkül, magasabb eszmények és életcél nélkül élő, pedig jobbra érdemes mindenkor népnek szívet facsaró jellemzése ez. Jézusnak egész meleg szeretete és halálíg menő önfeláldozásra való készsége nyilvánul meg ebben e nép iránt: meg esett a szíve rajtok. És le kell szögezni, hogy e *szádnalomról* itt van először szó: a názáreti fogadtatás után, akkor, mikor Heródes palotájában éjjelenként meg-meg jelent a Keresztelő véres árnya. És amikor e szabadulást, ez öntudatlanul is világos életcélt kereső tömegnek olyan zavaros gondolatok háborognak elméjében, hogy őt királlyá kellene tenni (Ján 6 14–15). Nem a szívek királyává, hanem politikai uralkodóvá. Holott ő tudta, hogy az ő királyságához a Golgotán át visz az út.

34 d—36 v.) Nincs mit egyenek! 34 d. v.) A sokaság láttára egyszerre feledésbe ment az eredeti terv, éhség is, fáradtság is; felül kerekedett a hivatásérzet: *És elkezdte őket tanítani sokra.* Ez tehát nem testi nyomorúság alatt nyögő, hanem szellemi értékek után sóvárgó sokaság volt: a „lelki szegények” tömege. 35 v.) Így érthetjük, hogy annyira bele merült Jézus különben is kedves foglalkozásába, a tanításba, hogy *mikor már sok idő eltelt*, hellén: *sok volt az óra*, tanítványainak kellett őt figyelmeztetni, hogy *puszta ez a hely, és már nagy az idő* (hellén: *sok az óra*), tehát 36 v.) *bocsásd el őket, mert nincs nekik mit enni.* A figyelmeztetés értelme világos: a sokaság nem szerelte fel magát kellő útravalóval, mert nem számított ily hosszú kimaradásra; tehát ideje már, hogy haza menjenek az étlen-szomjan hallgató emberek. De valaki nem vévén figyelembe, hogy a tömeg haza bocsátását főképp a késő esteli idő tanácsolta, a figyelmeztetést úgy értelmezte, hogy a tanítványok csak hosszabb étkezési szünetet akarnak a Mestertől az éhes tömeg számára kieszközölni, és magyarázaútl betoldotta a következő szavakat: *hogy elmenvén a környékbeli földekre* (ἀγρός-ra nézve I. 5 14 vt.) *és falvakba, vegyenek magoknak kenyereket.* Érdekes, hogy ezt a nyilván való toldást az összes jobb codexek is átvették és a kritikai kiadások is megtartják; a helyes indokolást pedig (*mert nincs nekik mit enni*) elhagyják. De a ritmus ílt is az értelem szava mellett dönt.

Evés helyett: adjatok ti enni! 37 v.) A figyelmeztetésre Jézus, mintha csak a legtermészetesebb és magától értetődőbb dolgot mondaná a világon, *azt mondta nekik: Adjatok ti nekik enni.* Első tekintetre látszik azonban, hogy ez alatt valami lappang, hogy ílt a nevelő valami váratlan gyakorlatot készít elő tanítványainak. A tanítványok a kívánság lehetetlenségét annak felemlítésével

akarják Jézus előtt szemléltetni, hogy e végre oly összeg¹ ($\pm 160 - 170$ arany korona) volna szükséges, mely számukra elérhetetlen.

38—39 v.) *Öt kenyér és két hal.* 38 v.) Jézus arra utasítja őket, hogy *nézzék meg, hány kenyérök van.* Azt teszi ez, hogy ne azt nézzék, hogy emberi számítás szerint mire és mennyire volna szükségök; hanem azzal vessenek számot, hogy mennyijök van. Mert az istenországában senkitől több nem kívántatik, és kevesebb nem elég, mint az, hogy amije van, azt fordítsa mindig az előtte álló feladat megoldására, bármily nehéz legyen is az. A siker különben is az Istené lévén. Az őszinte számvetésnek természetesen mindig ez az eredménye, hogy a feladat óriási, a tehetség parányi: de mindegy, amennyit tudunk, annyit teszünk, de annyit meg kell tennünk. Gyorsan a munkára! A tanítványok hamar készen vannak a számbavétellel: egész készletök *öt kenyér és két hal.* Ezek a kenyerek természetesen akkorák voltak csak, mint nálunk egy-egy lángos. Tehát ezer emberre egy kenyér: körülbelül ez az arány ma is a tanítványok feladatai és képességei között. 39 v.) De Jézus még hamarabb készen volt az elhatározással: *ültesselek le mindenkit asztaltársaságokba a szép zöld pászitra.* A συμπόσιον lakomázó asztaltársaságot jelent; a szó megisméltése: συμπόσια συμπόσια hebraismus = asztaltársaságonként, azaz úgy üljenek le, hogy külön-külön asztaltársaságokat alkossanak.

40—41 abcd. v.) Lakoma a sivatagban. 40 v.) És amily gyors az elhatározás, oly gyors a kivitel: az ötezer ember egy-kettőre *leül csoportonként, hellénben virágágyanként* (πρασιαι πρασιαι szintén héberes constructio) *százdval és ötvenével,* azaz úgy, hogy egy virágágyban, vagyis asztaltársaságban 50—100 ember foglalt helyet. A kép élethűen festői: a zöld pásziton ülő asztaltársaságok az ő színes keleti ruházatukban olyanok, mint tarka virágágyak. Ez bizonyára művészete a leírásnak; de forrása nem az inventio, hanem a megfigyelés. Aki ezt írta, az ott volt e közt az ötezer közt; és bizonyára az forgott elméjében e jelenet láttára, hogy mily szép felelet van itt az ősök Zsolt. 78 19 vbeli hitetlen kérdésére: „Avagy tudna-e Isten asztalt teríteni a pusztában?” 41 abcd. v.) A lakomát *Jézus áldásmondással, azaz imádsággal* kezdi; a lapos, lángos formájú kenyerekből kellő nagyságú darabokat tördel; adja a tanítványoknak, azok az emberek elé teszik, mint II. Kir. 441—44-ben Elizeus szolgálja az árpakenyereket. A jelenet emlékeztet I Sám 9 13 azon megjegyzésére, hogy az áldozati lakomára egybegyűlt közönség addig nem nyúl az ételhez, amíg Sámuel be nem jő, mert ő *áldja meg az áldozatot*: εὐλογεῖ = *jebárék, és azután esznek*; és ez az egész lakomának bizonyos áldozati lakoma-jelleget ad. Ezt a hangulatunkat még erősíti a jelenet beállítása: a Keresztelő tragikus végének felidézése után, a tanítványok első sikereinek benső megünneplésére szánt bizalmas lakoma helyett, népe nyomorúsága által szívszakadásig megindítva rendezi ezt Jézus... Mintha a maga életét adná abban a megtörtetett kenyérben az ő népének.

41 e.—44. v.) Befejezés. Miután 41 e. v.) *a két halat is elosztotta* így, 42 v.), a lehetetlen lehetővé lett nekik Jézus által. Az 52 v. megjegyzése szerint ezt kellett volna nekik az esetből megtanulniok. 43 v.) Sőt beteljesedett az, amit II Kir 4 43-ban Rút 2 14 példáját igéül idéző Elizeus mond: „esznek és még marad is.” *κλάσμα* = töredék, a kenyér és hal töredék darabjait, a *maradékot* jelenti. 44 v.) A vendégek közül csak a férfiak számát adja kerek-számban megközelítőleg.

29. Jézus a tengeren jár. A tanítványok felfogásának próbája.

(6 45—52.)

A „virágágyakból“ hát, ahol a Jézus által tördelt kenyér darabokkal mintha az ő szívének egy-egy darabját vették volna keblökbe, egy szebb élet lelke járta őket át, és úgy érezték valóban, hogy ők az Úr dicsőségére pompázó virágok, elmentek; a nép az élet verejtéke, igája alá, a tanítványok a tónak a hanyatló nap fényében csillámló csendes tükörére. Ünnepeles csend vette őket körül, és mikor az est homálya lágyan rá borult a tóra, kigyúltak bennök az emlékezés fáklýácskái, és a csodálatos, szent lakomáról magukkal hozott áhitat egészen hatalmába kerítette lelköket. A csillogok biztatón tekintettek le rájuk, és hoztak nekik fényes izenetekezt az égből: nagy diadalokról, dicső jövődőről... De egyszerre az ég elborúl, a vihar kiterjeszti sötét szárnyait, és haragos hullámokat ver a víz tükrén. Szemökbe csapódnak a habok, és hiába feszítik meg minden erejüket, nem tudnak előre menni. Vajon érzik-e most, gondolnak-e rá, hogy egy fényes szempár az éj sötétjén is áttörve a partról, folyton rajtok függ, és látja kínos és eredménytelen erőfeszítésüket, hogy a kellő pillanatban segítségükre legyen? Megismerték-e már Jézust hatalmának egész teljességében? Nem. Ezt kellett ennek a próbának magok előtt a tanítványok előtt világossá tenni. És ez sikerült is.

45. v.) A szétoszlás. 45 v.) A lakoma után a tanítványok előre küldése Betsajdába (=Halászháza) azt mutatja, hogy Jézusnak nehéz volt a száanalomra méltó sokaságot ott hagyni, meg akarta várni, míg mind elmennek. Mit érezhetett, mikor látta az embereket elszéledni; a „virágágyakból“, a mennyei Atya kies zöld pázsiton terített asztala mellől elszállingózni; ki, a virágtalan üres világba?

46—47 v.) A búcsú. 46 v.) Az apostolok hajójának eltávozása után *elbúcsúzott tőlük*, t. i. a sokaságtól, aztán *elment a hegyre imádkozni*. Most különösen szükségét érezte a mennyei Atyával való bizalmas társalkodásnak. 47 v.) Mert *mire este lett*, a tett helyén Ő *egyedül* maradt. A sokaság szétoszlott, a tanítványok pedig *a tenger közepén*, azaz a parttól távol, mélyen bent voltak a vizen. És ő ott állt egyedül: egy felől egy zavaros gondolkodású és szélsőségekre hajlandó tömeg; más felől egy benne hívő, de az ő szellemi törekvéseit meg nem értő tanítvány sereg között. Amaz

most van széteszlóban a hegyek között, mint egy pásztor nélkül való juhnyáj; emez a tengeren lebeg, a nem is sejtett vihar felé: Ő pedig fent, a magasban, a hegyen imádkozik. Valóban megkapó kép.

48. v.) A próba. A csendes vizen induló tanítványokat a tó közepén vihar fogta el, és Jézus, ki a partról látta eredménytelen kínlódásukat, hozzájuk ment a tengeren, hogy lássa, mennyire bíznak benne. 48 v.) Nem vitorlázhattak, hanem evezéssel próbáltak előre jutni, mert a szél szemközt fújt velök. A zsidók az éjt (átlag számítva este 6-tól reggel 6-ig) három őrváltásra osztották; a rómaiak négyre. Márk ilt a római beosztást követi: a *negyedik őrváltás* a reggeli 3—6 órát jelenti. E szerint a tanítványoknak a szembe jövő viharral való eredménytelen küzdelme egész éjjel tartott, Jézus csak napkeltekor ment oda hozzájuk. Az időpontnak ez a megállapítása arra való, hogy lássuk a tanítványok „keményszívűségét”: nem azért nem ismerték meg Jézust, mert nem láthatták, hanem azért, mert oly körülmények közt látták, hogy még a saját szemeiknek sem hittek. Hogy a próba mire irányult, azt világosan mutatja az, hogy *el akart mellettök menni*.

49—50 ab. v.) A tanítványok „keményszívűsége”, azaz nehéz felfogása. 49 v.) *De azok nem ismerték meg, és pedig azért, mert a tengeren járva látták őt*, és nem tételezték fel róla, hogy erre képes legyen, hanem azt hitték, hogy „tünemény”, azaz *kisértet*, és félelmökben *felkiáltottak*. Palesztinában a kísértetektől ma is nagyon félnek az emberek. 50 ab. v.) *Mert mindnyájan látták őt*, tehát a dolog nem lehetett egyesek képzelődése, és épen ezért *megrémültek*, mivel nem mertek hinni a saját szemeiknek, annyira hihetetlennek tűnt fel előttük az, hogy ő a vizek felett járhasson; mind azok után is, amiket eddig tőle láttak. Jézus, mikor látta, hogy mennyire megijedtek tőle, *tüstént megszólította őket*, hogy legalább hangjáról ismerjék meg.

50 cd.—51 ab. v.) A próba befejezése. 50 cd. v.) hogy jobban megnyugtassa őket, bátorító szavakat intézett hozzájuk, aztán 51 ab. v.) *felszállt hozzájuk a hajóba, és elállt a szél*.

51 cd.—52 v. A próba eredménye. 51 cd. v.) Mikor Jézus beszállt a hajóba, a tanítványok *nagyon elálmélkodtak*, extazisba jutottak *magokban*, tehát úgy, hogy Jézus előtt nem árulták el meglepetésüket. A csodálkozást természetesen nem a vihar hirtelen lecsendesedése okozta, sőt 439 alapján az épen egyik ismertető jele volt annak, hogy csakugyan Jézus az, aki beszállt hozzájuk a hajóba; hanem a tengeren való járás. Ennek kísérteties hatása alól még akkor sem tudtak szabadulni, mikor már ott ült közöttük a hajóban. Kezdték Jézust olyan szemmel nézni, mint Heródes és a hozzá hasonló gondolkodásuak. 52 v.) Akkor erről nem szóltak senkinek, sem Jézusnak, sem egymásnak. Később aztán magok is csodálkoztak rajta, hogy ez a káromlás számba menő gondolat egyáltalán eszökbe juthatott; és azt *szívök megkeményedésével* magyarázták. E kifejezés a Jes 6 10-en alapszik, ahol ugyan a „szív

megkövérése" van, de az is csak azt teszi, amit ez: a prófétaíghirdetésnek különösen messiási vonatkozásában való megértéséhez szükséges észnek elnehezédését. Mivel ez a messiási időkre vonatkoztatott jesajai jóslat teljessédt be rajtok, azért *nem értettek a kenyerekből*, t. i. az ötezeres megvendégeléséből, és azért juthatott csak eszökbé a kísértet gondolata; mert, ha értettek volna, akkor tudhatták volna, hogy olyan csodát csak Istennek igaz küldötte tehet, mint pl. Elizeus, aki azt, bár jóval kisebb mértékben (II. Kir. 442—44), de szintén megtette. A gondolatmenet tehát itt ez: Jézust azért gondolták kísértetnek, *mert* nem értettek a kenyerekből, a kenyerekből meg azért nem értettek, *mert* meg volt keményedve a szívök.

30. Aki Jézushoz ér, meggyógyul.

(6 53—56).

Ha a tömeges megvendégelésből nem értettek az apostolok, másnap a tömeges gyógyításnak olyan jelenei tárultak fel előttök, amelyekből bőven okúlhattak. A 322—30-ban u. i. elég világosan kifejtette előttük Jézus, hogy a tisztátalan lelkek kiűzésében és, ami ezzel egy, a betegek meggyógyításában kétségtelenül az Isten újja és a messiási kor elérkezése nyilvánul.

53 v.) Genezáret földé, ahol a mult éjjeli viszontagságos útazás után *kikötöttek*, egy kis, háromszög alakú, 5 km. hosszú és 1.5 km. széles igen termékeny, és akkor sűrűn lakolt, ma pusztasíkság a Genezáret tengerének északnyugoti partján. Több vízdús patak szeli át; oleánder-, gránát- és füge erdők borítják. 54 v.) *És miután kiszálltak a hajóból, tüstént megismerték őt* az oda való emberek, mert hiszen ezen a vidéken forgott legtöbbet. Kaper-naum, Jézus galileai működésének ez a középpontja is itt volt e síkság északkeleti végében. 55 v.) *És mihelyt őt megismerték, tüstént körülfutva azt az egész vidéket*, értesítették az embereket a nagy orvos megérkezéséről, és azok *kezdtek a betegeket hordágyakon körülhordozni* egyik helyről a másikra, oda, ahol *hallották, hogy ő ott van*. A hívívők tehát folyton jártak, hogy most itt van, most amott; de, mire az emberek betegeikkel oda értek, akkorra már esetleg el is ment onnét, és így tovább kellett nekik menniök, oda, ahova onnét ment; és így tovább, *körül*, mindenütt utána, míg utol nem érték. Ebből arra lehet következtetni, hogy Jézus ez alkalommal nem sokat időzött egy-egy helyt. Mt erről a sietve végzett körútról nem szól. 56 v.) Tömeges gyógyulás. A *földekre* nézve l. 36 v. és 514 vt. A lakosok értesítve lévén az érkezésről, betegeiket kirakták a közterekre mire ő jött. Jézus ruhája érintésének gyógyító hatására nézve l. 528 vt.

Ez a genezáreti kikötés igen nagy nehézséget okoz a magyarázóknak, ami onnét van, hogy Mk a topographiára épen oly kevés súlyt helyez, mint a chronológiára, és magok a biblia helyrajzi nevei is általában még sokszor bizonytalanok. Itt pl. az a nehézség, hogy a 645 szerint Betsajdába indultak, és most Genezáret síkján kötöttek ki, holott Betsajda (Filep tetrárka birtokában,

aki azt várossá építtette és Juliasnak nevezte) a tó északi csücskénél volt, a Jordántól keletre, Genezáret pedig tőle délnyugoti irányban szinte átellenben az északnyugoti parton terült el. Most már ezt a következőképpen magyarázhatjuk. Tegyük fel, hogy a tanítványok beszámolója (6 30) előzményeivel együtt a nyugoti oldalon (talán Kapernaumban s a körül) történt, ahonnan pihenni (6 31) a keleti partra mentek át, és az a „puszta hely“, ahol az ötezereket megvendégelte Jézus, éppen Betsajda határában volt, mint Lk 9 10, valószínűleg Mk-ból kikombinálva, kifejezetten mondja is. Ha már most ez a puszta hely Betsajda-Juliasztól keletre volt, és pedig talán úgy, hogy egy öböl vagy part-hajlás választotta el tőle, akkor a 6 45 úgy érthető, hogy ennek az öbölnek egyik partjáról, ahol a „puszta hely“ volt, a másikra, ahol Betsajda volt, küldte „át“ Jézus a tanítványait előre Betsajdába, azzal, hogy ő meg majd gyalog utánok megy. Útközben azonban a vihar tovább vitte őket nyugot, illetve kissé délnyugat felé, és csak a Genezáret síkján tudtak kikötni. Ma ez nagyon elterjedt magyarázat. Ebből a váratlan és programmon kívüli megjelenésből magyarázzák ki azt az örömteljes meglepetést is, amellyel őt a genezáretiek fogadták, és azt a lázas sietséget, mellyel betegeiket utána hordozták, hogy bár csak ruhája szegélyét érinthessék; mivel pedig azt már nem lehet ebből kimagyarázni, hogy Jézus mégis rá ér körutat tenni a vidéken, tehát azt mondják, hogy itt Mt az eredetibb, aki szerint Jézus egy helyt marad, és úgy viszik oda hozzá a betegeket. Ezt mind szó nélkül el is lehet fogadni; csak az a feltűnő, hogy az elbeszélésben a legkisebb utalás sincs sem a programmszerű irány megváltoztatására, sem arra, hogy másutt kötöttek volna ki, min-ahol eredetileg tervezték. Aki az egész elbeszéléseket a topographiai vitakérdések félre tételével olvassa, okvetetlen azt a benyomást veszi, hogy a tanítványok előre elindultak egyik partról a másik, átellenes partra (és pedig nem valamely öböl egyik partjáról a másikra; mert estére a tenger közepére értek), és egy éjszakai vesződés után, miközben Jézus is beszállt hozzájuk, meg is érkeznek és kikötnek. Az az érzése az embernek, hogy itt Betsajda és Genezáret egyet jelent, vagyis, hogy Betsajda a Genezáret földjén volt. És tényleg van oly vélemény is, amely szerint ez a Betsajda, amelyről itt szó van, nem egy a Jordántól keletre levő Betsajda-Julias-sal, hanem ez a mai Chán Minje helyén volt Tabigha (Heptapegon)-tól kissé nyugatra, Magdala és Kapernaum között közép tájon, a Genezáret síkságát kelet felől bezáró Tell el-'orème mellett nyugot felől, tehát még Genezáretben. E mellett szól az is, hogy Ján 12 21 szerint Betsajda Galileában volt. Így, ha a vendégség tényleg a tó keleti partján volt, a Jordánnak a tóba folyásától délre valahol, akkor megértjük azt a kifejezést, hogy menjenek „át“ Betsajdába; és azt is, hogy Jézus majd gyalog megy utánok, mert innét odáig a hajóút nagyjában az északnyugoti parttal párhuzamosan visz, és a szárazon úgy jó két órajárás lehet. Sőt így megértjük azt is, hogy Ján 6 17 szerint nem Betsajdába, hanem Kapernaumba mentek a pusztai vendégségről. Vannak azonban, akik ezt a puszta helyet nem a keleti oldalon, hanem a nyugotin, a Chán-Minje-Betsajda vidékén keresik. Ez ellen sem lehet semmi döntő érvet felhozni. Ez a topographiai határozatlanság és bizonytalanság különben csak annak a világos bizonyossága, hogy Mk nem élettörténetet akart írni, és előtte nagyon mindegy volt, hogy mi hol és mikor történt, őt csak a történetek benső tartalma és jelentése érdekelte.

Homiletikai jegyzetek.

Mi nekünk Jézus? 6 30–56. A pusztában vendéglátó gazda. A tengeren biztos menedék. A betegségben orvos.

A Jézus három nevelő eszköze. 6 30–56. A nélkülözések (fáradtság, éhség). Az utunkat álló akadályok (szembe jövő szél). A fájdalmak (betegségek). Az elsővel tanít másokon segíteni. A másodikkal magunkat és őt jobban megismerni. A harmadikkal ő utána járni, mindig oda, ahol halljuk (az evangéliumból) hogy ő van.

A keresztyén élet fejlődésének három nehézsége. 630—56. Első az, hogy Jézust politikai megváltóvá akarjuk tenni első sorban, mint a pusztában összegyűlt sokaság: azaz a külső viszonyok megváltoztatására törekszünk mindenek előtt; holott azok a benső lelki megváltozás (újászületés) által maguktól megváltoznak. A második az, hogy Jézust nem ismerjük benső lényege szerint: vagy közönséges embernek tartjuk, bár prófétának, de mégis olyannak, akinek bölcsesége van ugyan, de hatalma nincs; vagy tüneménynek, természetellenes kísértetnek, aki nem benső isteni erővel, hanem valami titokzatos bűvészzel hajítja végre csodatetteit, bűntől való megtisztításunkat, újászületésünket, bajokból való kimentésünket, stb. Holott ő istenember, azaz Jézus Krisztus, aki isteni erővel, de bennünk és velünk viszi véghez üdvösségünket egészen természetes úton. A harmadik az, hogy csak a betegségtől, fájdalomtól, szóval a bűnök következményeitől keresünk nála szabadulást, nem pedig magoktól a bűnöktől. Holott az ő gyógyítása tulajdonképpen belső megtisztítás. Ezért van, hogy már maga a vele való érintkezés is gyógyít. Folytonos érintkezésben lenni Jézussal: ez a keresztyén életben való előhaladás titka.

A pusztai lakoma. 630—44. Ez a jelenet nagyszerű felelete az Úrnak a világiás gondolkodású hitetleneknek arra a régi gúnyos kérdésére, hogy ugyan mi hasznát vesszük a hitnek és kegyességnek, jövedelmez-e az valamit? Ezt Zsolt 78 19 így adja a csúfólódók szájába: „Avagy tudna-e Isten asztalt teríteni a pusztában?” Hát igenis tud, az ő fia által. Aki erről meg akar győződni, az mindenek előtt keresse meg Jézust, hallgassa végig tanításait (634); imádkozzék vele (641), és akkor meglátja, milyen asztalt tud teríteni ma is ez élet pusztai sivatagában. Azok az asztaltársaságok, azok a családok és gyülekezetek, amelyek valóban az ő kenyerével élnek, ma is valóban virágágyak az élet mezején, az Isten kertjében. És míg azt ma is minden nap látjuk, hogy akik anyagi javakban dusskálkodnak, de nem a Jézus asztaltársaságában lakomáznak, azok dobzódásaik közben is szűkölködnek igazi örömekben, és pedig nem csak magasabb vallási, szellemi örömekben, hanem az igazi életoörömekben is: addig azt soha sem lehet látni, hogy aki Jézus kenyerével él, az testi kenyérben szükséget látna. Sőt: eszik, és még marad is. E csoda titka előttünk már meg van fejtve (Ján 651): Jézus önmaga az a kenyér, amit ő nekünk ad; ő pedig az az „egy szükséges dolog” (Lk 1042), amit semmi nem pótolhat, és ami mindent pótol mind ezen, mind a más világon.

A siker titka. 637—44. Jézus előtt vetni számot tehetségeinkkel. Amink van és amit tehetünk, azt mind neki szolgáltatni ki szabad rendelkezésére. Azután tőle elvenni, amit kezünkbe ad, és oda tenni, ahova ő mondja. Így nagyon sokszor tapasztalhatjuk majd, hogy akik ránk bizattak, azok esznek, és még marad is.

A virágágyak. 639—43. Aki Jézus rendeletére ült le ahoz az asztalhoz, amelyikről eszik, azaz a társadalomban elfoglalt helyére nem protekcióval, törtetéssel, csalással, hamis úton önző célból ju-

tott, hanem jó lelkiismerettel és Isten szent segedelmével a Jézus érdeméért, az a Jézus asztaltársaságának tagja. Ezek az asztaltársaságok az élet kerljének szép virágágyai. Ez ágyakban virágok a hívő lelkek, akik tudják és érzik, hogy egyetlen rendeltetésük és életcéljuk az, hogy Isten dicsőségére éljenek. Te tudod-e, érzed-e ezt? Ha igen, akkor igazán ember, boldog ember vagy. Mert akkor nem csak magad iránt és Istened iránt, hanem felebarátaid iránt is betöltötöd életfeladatodat. Mert ami szép és jó van az emberi életben, az mind ezekben a virágágyakban és ezekben a virágokban gyökerezik, itt sarjad ki és innen árad ki az emberi életbe.

Jézus imádkozik. 646. Imájának itt különös jelentősége van, mert a helyzet mutatja, hogy ezzel közbenjárói tisztét teljesíti. Imádkozik azokért, akiket az imént megvendégtelt, és akik aztán szétszéledtek a világba, mint pásztor nélkül való juhok. Lehet-e kérdéses, hogy mit kért? Azt, amiért életét is adta: hogy találják meg a jó pásztor. Hogy az a boldog lakoma, amelyben az imént részesültek, ne csak egy kedves emléke legyen sivár földi pályájoknak, hanem egész életüknek valósága; hogy legyenek az idvesség lakomájának örök tagjai, az Isten virágos kertjének folyton pompázó virágai. A mi egyetlen közbenjárónk ma is ezért imádkozik az Atya jobbján: ki akarna ellenállani imádsága erejének? Imádkozik továbbá a tanítványokért, hogy tudják megérteni őt és az ő szent céljait, és lehessenek hű vezetői és gondozói ő utána a pásztor nélkül való juhoknak. Ma is ezért imádkozik az Atya jobbján. Oh, bár a tanítványok soha ne felednék el, hogy a Mesternek első és utolsó gondolata, mélységes szeretetének és gondjának tárgya mindig csak a nép!

A tanítványok próbája. 647–52. Ebben a próbában minket gyakorlatilag legjobban az érdekel, hogy miért nem sikerült, és hogy mi haszna volt mégis a tanítványokra nézve. Azért nem sikerült, mert a tanítványok küzdelmeik közben nem gondoltak arra, hogy Jézus a partról figyeli őket. Tanuljunk példájukból, és a legnehezebb küzdelmekben, a legsötétebb kétségek közt se felejtjük soha, hogy az Úr szeme rajtunk van. Azért nem sikerült továbbá a tanítványok próbája, mert mikor Jézus el akart mellettük menni, nem ismerték meg őt. Ezért nem örültek neki, hanem félték tőle; és mikor már közibök ült, akkor is félelmes bámulattal néztek rá. Gondoljunk csak arra, hogy mi hányszor voltunk, s hányszor vagyunk így Ő vele! Hányszor elment előttünk az élet viharaiban, hányszor leült mellénk szélről hánytatott sajkánkba, szólítván bennünket szerető szóval, biztatással: és mi nem tudtuk, nem mertük kezét megragadni, nem mertünk keblére borulni, mert nem ismertük őt oly igazán, amint kellett volna, és nem tudtuk, hogy ő a bűnösök barátja, a mi barátunk, aki nem a habokban elmeríteni jött bennünket, hanem a hullámokból kiemelni, kőszirtre állítani. Pedig mi már jobban ismerhetnők őt, mint az első tanítványok. De azért e sikertelen próbának is nagy sikere lett a tanítványokra: önismeretük megvilágosodása és Jézusról való felfogásuk

mélyülése. Belátták, hogy nem elég fogékony szívvel és elmével vizsgálták eddig Jézus szavait és tetteit, és kivált az őt kenyér csodáját, melyben Jézus önmaga nekünk adását példázta ki; és így utóbb oda jutottak, hogy Péter letehetle nevökben a vallást (829): Te vagy a Krisztus! Vajha az a sok sikertelen próba, amit mi is már kiállottunk, minket is ennyire juttatott volna már!

A sikeres gyülekezeti élet eszközei. (653—56). Jézus megismerése: azaz annak tudása, hogy ő az, aki gyógyulást, elevenséget, sőt életet adhat. Jézus hirdetése: azaz faluknak, városoknak és embereknek élénk meggyőződésből folyó eleven és érdekeltő értesítése arról, hogy Jézus itt van, köztünk jár, mindenkire nézve elérhető. E hír terjesztésére mindenkit fel kell használni, legkivált azokat, akik már meggyógyultak. És végül a legfontosabb: a Jézussal való eleven érintkezés. Nem szabad azzal megelégednünk, hogy hallottunk, olvastunk, hogy tudunk róla, esetleg nagyon sokat tudunk róla: közvetlen, személyes érintkezésbe kell vele lép-nünk, személyes hatásokat vennünk tőle. Ha csak ruhája szegélyét érintjük is, meggyógyulunk.

XI. ÉNEK:

SIKETSÉG.

71—37 = Mt 15 1—31.

31. Mi tesz tisztátalanná (a zsidók siketsége). Mk 7 1—23 = Mt 15 1—20. — 32. A görög asszony hite (hallása). Mk 7 24—30 = Mt 15 21—28. — 33. A nehéz beszédű siket. Mk 7 31—37 = (Mt 15 29—31).

- 71 És hozzá gyülekeztek a farizeusok,
és némelyek az írástudók közül, kik Jeruzsálemből jöttek;
- 2 és látva némely tanítványát szentetlen,
azaz mosdatlan kezekkel enni a kenyeret, feddődtek.
- 3 A farizeusok ugyanis, és a zsidók mind,
csak úgy esznek, ha ökölben megmosták a kezeiket,
megtartván a vének hagyományát;
- 4 piac után is csak úgy esznek, ha megmosódnak;
és sok egyéb van, minek megtartását átvették,
poharak, korsók, rézedények és ágyak bemeztetését.
- 5 Az után megkérdezték őt a farizeusok
és az írástudók, Miért, hogy a te tanítványaid
nem járnak a vének hagyománya szerint,
hanem mosdatlan kezekkel eszik a kenyeret?
- 6 ő pedig azt mondta nekik, Jól profétált Ézsaiás
ti felőletek, képmutatók felől, mint meg van írva,
Hogy ez a nép ajkakkal tisztel engem,
az ő szívök pedig messze távol van tőlem.
- 7 Tudniillik hamisan tisztelnek engem,
mert emberi parancsokat tanítanak tanok gyanánt.

- 78 Elhagyván ugyanis az Isten parancsolatát,
ragaszkodtok az emberek hagyományához,
korsók és poharak bemeztetéséhez;
és sok más ilyen hasonlót cselekesztek.
- 9 És azt mondta nekik,
Szépen félre teszitek az Isten parancsolatát,
hogy a ti hagyományokat tartsátok meg.
- 10 Mert Mózes így szólt,
Tiszteld atyádat és anyádat.
És, Aki átkozza atyját vagy anyját, halált haljon.
- 11 Ti pedig azt mondjátok,
Ha így szól az ember atyjának vagy anyjának,
Korbán, azaz áldozati ajándék mind az,
amit tőlem igényelsz, *az helyes*;
- 12 és tovább semmit sem engedtek neki tenni
az ő atyjáért vagy az ő anyjáért;
- 13 érvénytelenné tévén az Isten szavát a ti hagyományotokkal,
melyet tanítottatok; és sok ilyen hasonlót tesztetek.
- 14 És oda szólítván az egész sokaságot, azt mondta nekik,
Hallgassatok rám mind, és értsétek meg:
- 15 semmi sincs olyan, ami kívülről megy be az emberbe,
és képes volna őt szentetlenné tenni;
hanem amik kijönnek belőle, azok azok,
amik szentetlenné teszik az embert.
- 16 Akinek van füle hallani, hallja!
- 17 És mikor bement a házba a sokaságból,
megkérdezték őt az ő tanítványai a példázat felől.
- 18 És azt mondta nekik, Ti is ily értelmetlenek vagytok?
Nem értitek, hogy ami kívülről megy be az emberbe,
semmi nem teheti őt szentetlenné?
- 19 Mert nem megy be neki a szívébe, hanem a hasába;
és kimegy az árnyékszékbe, kitisztítva minden ételt.
- 20 Hanem azt mondta, hogy ami az emberből kijön,
az teszi szentetlenné az embert.
- 21 Mert belülről, az emberek szívéből
jönnek ki a gonosz gondolatok,
házasságtörések, paráznaságok, gyilkosságok,
- 22 lopások, telhetetlenségek, rosszaságok,
csalárdság, kicsapongás, gonosz szem,
káromkodás, kevélység, bolondság.
- 23 Mind ezek a gonosz dolgok belülről jönnek ki,
és szentetlenné teszik az embert.

- 24 Onnét pedig felkelvén, elment Tírus és Szídon vidékeire:
és bemenvén a házba, nem akarta, hogy valaki megtudja;
mégsem maradhatott titokban.
- 25 Ugyanis tüstént hallván felőle egy asszony,
akinek a kislányában tisztátalan lélek volt,
oda ment, és leborult a lábai elé.
- 26 De az asszony hellén volt, szirofeníciai nemzet;
és azt kérte tőle, hogy az ördögöt űzze ki a leányából.
- 27 Jézus azonban azt mondta neki,
Engedd először jól lakni a gyermekeket;
mert nem helyes dolog elvenni
a kenyeret a gyermekektől, és az ebeknek vetni.
- 28 Az pedig felelt és azt mondta neki, Igen, Uram,
de az ebek is az asztal alatt esznek a gyermekek morzsáiból.
- 29 Erre azt mondta neki,
ezért a szóért eredj el, kiment az ördög a lányodból.
- 30 És mikor haza ment, úgy találta,
hogy az ördög kiment, a leány pedig az ágyon feküdt.
*
- 31 És mikor ismét kiment Tírus és Szídon vidékeiről,
a Galilea tengeréhez érkezett,
a Tizváros határain keresztül.
- 32 Akkor vittek neki egy nehéz beszédű siketet,
és kérték őt, hogy tegye rá a kezét.
- 33 És magával vivén azt a sokaságtól külön,
az ujjait annak füleibe bocsátotta,
és megnyálazva, érintette annak a nyelvét,
- 34 és feltekintvén az égre, fohászkodott,
aztán azt mondta neki, Effatha, azaz, Nyilj meg!
- 35 És tüstént megnyiltak annak fülei;
és megoldatott nyelve kötele, úgy, hogy helyesen beszélt.
- 36 Akkor megparancsolta nekik, hogy senkinek ne mondják;
de minél inkább parancsolta nekik,
még annál inkább hirdették.
- 37 És felette igen elálmélkodtak, mondván,
Mindent helyesen cselekedett:
mind a siketeket hallókká teszi, mind a némákat beszélőkké.

MAGYARÁZAT.

Harmadik nagy akadály volt Jézus evangyélizáló munkája előtt a zsidóknak az Isten ígéjének lényege iránt való siketsége, azaz az a körülmény, hogy inkább hallgattak az emberi hagyományokra, mint az Isten szavára. Miután a siketséget elevenen szemlélteti Jézus tanítványaival a tiszta és tisztátalan feletti vitában

(31), a kanaáni = szirofeniciai asszony történetében (32) nyomban megvilágítja előtűnik azt a fontos tény, hogy a pogányok viszont már kezdenek hallani, és vágyakoznak annak a kenyérnek legalább a morzsái után, ami a zsidóknak adatott, akik fontosabbnak tartják a kézmosás szertartását, mint az evést. Jelentőség-teljesen egészíti ezt ki a tizvárosi siket meggyógyítása (33), aminek tehát ebben, de csakis ebben a tekintetben symbolicus célzata van: amely mértékben gátat emel Jézus munkája elé a zsidók siketsége, oly mértékben nyit annak új utakat a pogányok füleinek megnyílása. Symbolicus jelentése van annak is, hogy ez a két csoda idegen földön, Szirofeniciában és a Tizváros határaitban történt; ez utóbbi éppen ott, ahonnét nem régiben még elküldötték a lakosok Jézust (5 17). Már ezeknek a füle is megnyílik. Így vezetgeti a nagy nevelő szűk látkörű tanítványait mind tágasabb mezőkre.

31. *Mi tesz tisztátalanná. (Zsidók siketsége.)*

(7 1–23.)

Ez a vita, melynek világánál egész torzvoltában megláthatjuk az írástudói (ma talmudi) zsidó vallás lényegét, jeruzsálemiekkel szemben folyt, akik a hivatalos zsidó álláspont képviselőit mindig joggal és sikerrel igényelték a magok számára a lenézett „amháárec“-cel, a vidékiekkel, és kivált a kiváltképen lenézett galileaiakkal szemben. A súlyos vereséget is tehát ez a hivatalos álláspont szenvedte Jézus egészséges és istenileg természetes felfogása részéről. A tulajdonképeni tárgy a ritualis tisztaság és tisztátalanság (= szentellenség) kérdése, amivel szembe Jézus az erkölcsi tisztaságot és tisztátalanságot állítja, és így világítja meg a zsidó vallásos közszellemnek azt a vonását, amit a 31–37 v. symbolicus célzata alapján lelki siketségnek nevezhetünk, mely nem hallgatván Isten parancsára, emberek hagyományát követi. Ugyanezt a gondolatot világítja meg a 9–13 vben lévő példa is, annak megvilágításával, hogy a szokványos vallásosságban a külső, kultuszi elem hogy ők meg rendre a benső erkölcsi lényegét. A zsidóság és keresztyénség közt levő kitölthetetlen elvi szakadék egész mélységében tárul itt elénk. Ez egyben érdekes adalék ahhoz is, hogy a világversenyben mért kellett a zsidó vallásnak szükségképpen le-törni a keresztyén vallással szemben. Ez a jelenés 8 strófából áll, melyek közül az első és utolsó tíz-soros, a hat közbülső hétsoros, de kettő dupla (a 2 + 3 és a 4 + 5).

71–4 v.) Alapvetés. 1 v.) Helyzetrajz. Hogy hol és mikor történt az eset, arról nincs szó. Ez Mknál természetes. Ha valaki a 6 53–56-ban elbeszélt események után, a Genezáret földére akarja tenni, az ellen nincs semmi kifogásunk. Hogy a Jézushoz *gyülekezett farizeusok és írástudók Jeruzsálemből jöttek*, Mk nem csak azért szögezi le, mert e látogatásban a jeruzsálemi szinédrium el-lenséges aktusát látja; hanem azért is, és főképen azért, hogy az a vereség, amit az illetők e fontos elvi kérdésben itt szenvednek,

ne legyen az ő egyéni számlájokra írható, hanem az egyedül illetékes számlára, Jeruzsálemre legyen kénytelen mindenki elkönyvelni. 2 v.) A vita tárgya. A Jeruzsálemből jött látogatók látták, amint Jézusnak *némely tanítványa közönséges kézzel eszi a kenyeret* és e miatt *feddődtek*. Hogy mi az a „közönséges kéz”, azt Mk meg is magyarázza: *mosdatlan*. De a „közönséges” alatt, amit zsidóul *chól*-nak mondanak, nem testi piszkot kell érteni, hanem ritualis célokra való alkalmatlanságot. A *chól* ellentéte a *szent*-nek; tehát az, amit a latin a fanummal szemben *profán*um-nak mond, azért fordítottuk *szentetlen*-nek.

3 és 4 v.) Magyarázat a pogány olvasók számára. A szerző itt világosan megkülönbözteti magát a zsidóktól. A zsidók a szentséget is, tisztátalanságot is ragadósak. fertőzőnek tekintik; úgy, hogy ami *szent* és *tiszta* volt már, az érintkezés által újból *profánná* válhatik. Viszont a profán bizonyos tisztítási szertartással újból szentté és tisztává tehető. Ezért, mivel a mindennapi életben a zsidó számtalan ilyen profanizáló érintkezésnek van kitéve, mielőtt a templomba ment volna, vagy valami szentséghez nyúlna, mindig bizonyos tisztulási eljárásnak veti magát alá. A legyakoribb ilyen eljárás a kézmosás és fürdés, amely utóbbit gyakran a permetezés helyettesíti. De nagyon régen szokásba kezdett jöni az is, hogy minden étkezést kézmosás előzzön meg, mivel az evés is ritualis cselekvénynek tekinthető, és a „közönséges” kéz érintésétől a „kóser” étel is tisztátalanná lenne. Megeshetik ugyan, hogy abból a kézből, amit a legkényesebb rabbik tisztának jelentenének ki, mi nem ennők meg az ételt; de viszont ő előttük meg a legfinnyásabb „gój” kisasszony patyolat keze is tisztátalan. Ezt az étel előtti kézmosást ugyan nem tekintette minden zsidó kivételtől elengedhetetlennek; de a szigorú farizeusi párt igen nagy súlyt helyezett rá. 3 v.) Hogy tehát a *zsidók mind* megtartották e szokást, az nem szó szerint veendő, hanem a szabály általánosan kötelező erejét fejezi ki. „Ha meg nem mossák, nem esznek” stb.: azaz *csak úgy esznek, ha előbb megmossák kezöket*. Πυγμή = ököllel = *ökölben* mosták meg kezöket, azaz úgy, hogy egyik ökölüket a másik markukba nyomták s úgy dörzsölték, s viszont; szóval: a kezök fejét mosták meg. De a kifejezés még nincs véglegesen megmagyarázva. A *V crebro*-ja nyomán Tischendorf a 14 ik kiadásában πυγνὰ-t ír helyette. Károli a V-t követi, s természetesen Káldi is: „gyakran”, Komáromi „markokkal”, Kámori „ököllel”, Rev: „erősen”. *Megtartván a vének hagyományát*, az 5 v. erre céloz vissza. 4 v.) Az étkezésre vonatkozó és a kézmosással rokon egyéb tisztálkodási szertartások ismertetése. Από αγοράς: a piacról, t. i. haza jövet = *piac után*. Α βαπτίζονται helyett több kéziratban παντίζονται van: a fürdés jelképezésére vízzel *megpermetezték magokat*. Hogy mely esetekben kívánja a törvény a tisztulási fürdőt és ruhák megmosását, arra nézve I. pl. III Móz 15 öf. Fa- és *réz-edények* ritualis eltisztátalanodás esetén vízbe *merítés* által tisztítottak meg, a cserép edények összetörtettek (III Móz 15 12; 6 21[28]).

Az ágyak, tulajdonkép *pamlagok* úgy kerültek ide, hogy evés közben azokra szoktak dőlni, tehát azoknak rituális tisztaságáról is épen úgy kellett gondoskodni, mint az evő és ivó edényekéről.

5—8 v.) A vitakérdés, 2×7 sor, dupla strófa. 5 v.) A kérdés, amit a jelen volt *farizeusok* (l. 2 16) és *írastudók* (l. 1 22) tesznek fel, az, hogy a Jézus *tanítványai a kézmosás* dolgában *mért nem járnak a vének hagyománya szerint?* A hagyomány itt az írastudóknak azokat a nemzedékről nemzedékre átöröklött írás-magyarázatait jelenti, amelyek arra vonatkoznak, hogy az ótestamentom írott igéit az élet egyes eseteiben hogyan kell alkalmazni. Ezek először csak élő szóval öröklődtek tovább, később leírták őket. Első gyűjteményök a Misna; ennek tovább növésebből lett a mai Talmud. A jeruzsálemiek, de általában a farizeusi párthoz tartozók csak azt tartották jó zsidónak, aki ezt a roppant aprólékos hagyományt legaprólékosabb részleteiben is pontosan megtartotta; amihez pedig valóban nagy tanulmány kellett. Mivel pedig erre sok vidéki embernek vagy ideje vagy kedve nem volt, a fővárosiak a vidék népét, az „am háarec“-et nagyon lenézték. A kérdés feltevésének e szerint ez az éle: miért nem akarnak a te tanítványaid jó zsidók lenni? Ez már vádként hangzik; még pedig főben járó dologban: a szent és sértheletlen hagyomány iránti hűség kérdésében. 6 v.) Ezt Jézus Jesajára való hivatkozással hárítja vissza a kérdezőkre. A farizeusok a hagyomány iránti hűtlenséggel vádolták meg Jézust burkolt formában; ő pedig a törvény és Isten iránt való hűtlenséget olvassa rájuk ugyanannak megtartásából, aminek elhanyagolásával őt vádolták. Mintha ezt mondaná: az én tanítványaim azért nem hívek a hagyományokhoz, mert Istenhez akarnak hívek lenni. A hagyományhoz való ragaszkodás, amelyet a farizeusok kívánnak, *képmutatás*, mert oly külsőséges isteni tiszteletre vezet, mely csak *ajakkal*, azaz üres szóval dicséri Istent, nem pedig *szívvel*, azaz valósággal az élet cselekedeteivel. Az ennek bizonyítására szolgáló idézet Jes 29 13-ból van véve a LXX után szabadon rövidítve. Ez annyira rájuk illik Jézus kortársaira, hogy azt mondja, ezt egyenesen rájuk szabta a próféta: *szépen = jól*, azaz találóan *prófétált* ezzel *felöletek*, ti képmutatók! 7 v.) Az e versben lévő része Jes 29 13-nak szintén a LXX után van véve némi változtatással. Ezt általában úgy értelmezik, hogy ajakkal tisztelik Jahvét, *pedig* az hiába való istentisztelet. De *ματρυ* nem csak azt jelenti, hogy eredmény nélkül, hanem azt is, hogy alap nélkül = *hamisan*. Ez a vers tehát a 6-vt magyarázza: szívök távol van Istentől, mert istentiszteletök is tulajdonképen hamis istentisztelet, amennyiben (= *mért*, ezt a participium fejezi ki) *emberi parancsolatokon* alapszik. 8 v.) A képmutatás e szerint abban áll, és istentiszteletök azért hamis, hogy az isteni tisztelet színe alatt *elhagyják az Isten parancsát*, aminek teljesítése volna a leghelyesebb istentisztelet; és *emberek hagyományához ragaszkodnak*. Ehez példaképen hozzá teszi: *korsók és poharak bemerítéséhez* sub. (l. 4 v.)

9–13 v.) Egy gyakorlati példát hoz fel e 2×7 soros dupla strófaban annak szemléltetésére, hogy az írástudói hagyományon alapuló farizeusi gyakorlat mennyire ellentétbe kerül sokszor Isten igéjének lényegével. A 9 v.) újra felveszi a 8 v. tételét, de még jobban kiélezve. Itt már nem emberek hagyományáról, hanem „*a ti hagyományotok*“-ról szól és nem azt veti szemökre, hogy ennek kedvéért elhagyják, hanem azt, hogy *szépen* (ironice) *eltörlik* = *félre teszik az Isten parancsát*. 10 v.) Az Isten parancsa: II Móz 20 12; V Móz 5 16; és II Móz 21 17; III Móz 20 9. Ez az utóbbi mutatja, hogy milyen szigorúan kell venni az előbbit. Ezzel a 11 v.) a hagyományon alapuló gyakorlatot kiéleztet, de igaz világításban állítja szembe. E vers megértését nehezíti az az aposiopesis, amit mi a 4-ik sor végén „*az helyes*“ kifejezéssel pótolunk. A régi fordítások is mind adnak valami megfelelő pótlást; ellenben az újabbak azzal akarják az aposiopesist eltakarni, hogy a kritikai szövegek után indulva a 12 v.) elejéről elhagyják az „és“ kötőszót; pedig ez hiába való, mert a 11 v.) első mondata, *Ti pedig azt mondjátok*, így is feltétlenül megkívánja a kiegészítést a 2 ik sor „*Ha*“ szócskája után. A hagyomány tanítását idéző mondat igen tömör és héberes; úgy, hogy felfogása tekintetében nincs is teljes egyöntetűség. Lehet így fordítani és értelmezni, (a Mt. 15 5, mely locusunkat már némileg simítva adja, sem zárja ki ezt a magyarázatot); hogy „a korbán, ami tőlem van, neked használ“; vagy „korbán mind az, amivel segítettél fogsz tőlem“; és akkor azt jelenti, hogy, ha a gyermekek a szülők iránti tiszteletüket nem gyakorlati szeretettel, hanem kegyes áldozati ajándékokkal akarják kimutatni, hát a rabbik azzal meg is elégszenek. De az ellentétet, amit e példa ki akar emelni, élesebb megvilágításba állítja a következő magyarázat; amennyiben nem annyira a hívek subiectív felfogását, mint inkább a farizeusok által képviselt hagyomány tanítását obiectív oldaláról tekintve teszi felelőssé. *Korbán*, amit Mk δώρον nak magyaráz, mi pedig *áldozati ajándék*-nak fordítottunk, mind az, amit valaki a legtágabb értelemben vett vallási célokra, kultuszra, papoknak, templom díszítésre stb. stb. ad vagy ígér. (E szót Károli nagyon különbözőképpen adja vissza az ótestamentumban, pl. 3 Móz 7 38-ban bele olvasztja az „*áldozzanak*“ igébe; 4 Móz 7 13-ban *áldozat*; Neh 10 35 (34); 13 31-ben pedig a fa-korbánt egyszerűen *fahozás*-nak fordítja, stb.) Mihelyt valaki kimondta valamire, ami neki birtokában volt, hogy az korbán, az azzal azonnal szentséggé lett, amit többé profán célokra használni nem volt szabad. Itt egy olyan eset van felhozva, mikor valaki azt nyilváníti korbánnak, amivel szüleit kellene segélyeznie, és akkor segélyre szorult atyját vagy anyját azzal a nyilatkozattal fizeti ki, hogy *amit tőlem* segítségül vennél = *igényelsz*, az mind *korbán* lett, és így nem adhatom neked: nem segélyezhetlek semmivel. 12 v.) És ha valaki ezt mondja tehát szüleinek, korbán az, amit tőlem segítségül vártok, akkor ti írástudók, *nem hagyjátok többé*, hogy az az ember valamivel tényleg is segítse atyját vagy anyját. Ily tilalom ugyan természetesen nincs

adja meg a kért magyarázatot. Ezek a dorgálások természetesen kimondva sehol, de azért ez a magyarázat még sem lehetetlen, mert a Misna világosan kimondja, hogy a fogadalom, melynek fogalma alá a korbán is tartozik, a szülők iránt való tekintetből vissza nem vonható; és ezt vallották az írástudók mind, az egy Rabbi Eliézer kivételével, aki megengedhetőnek tartotta, hogy szükség esetén valaki szülei segítése céljából fogadalmát felbonthassa. A többiek ezt csak az esetben engedték meg, ha a fogadalom kifejezetten a szülők megrövidítése céljából tétetett. 13 v.) Ennek a felfogásnak aztán a gyakorlatban tényleg sokszor az lett a következménye, hogy az *Isten szavát*, mely a szülők tiszteletét rendeli, *érvénytelené tették az ő hagyományukkal* (1. 9 v.), „*melyet tanítottatok*“ (παρεδωκατε itt ezt jelenti), és mely a kultuszi kegyeletességet elébe tette a szülők iránti kegyeletnek. A zsidó vallásnak, úgy amint az a Papírtörvényben (Mózes öt könyve) le van téve, az a legszebb és örök vonása, hogy a vallás lényegét az Isten akarata iránt való enedelmességbe helyezi, a Jézus korában ímé már teljesen eltorzult, és a misnai és talmudi zsidó vallás már teljesen observantiává lett, ritualis hagyományok formalisticus tiszteletben tartásává; és az maradt mind máig. E példa mutatja, hogy minél nagyobb az observantia, annál könnyebben vihet az igazi lényeg mellőzésére, sőt egyenesen erkölcsellenes álláspontra is.

14–16 v.) A tisztasági kérdés eldöntése. A kézmosás kicsinyes kérdésének, illetve az annak alapjául szolgáló ritualis tisztasági gyakorlatoknak és hagyománytiszteletnek nagy erkölcsi háttérét így megvilágítva, most már eldönti Jézus magát a vallási tisztaság kérdését is. E szellemes gnómának az a jelentése, hogy az igazi vallási tisztaságnak nem ritualisnak, hanem erkölcsinek kell lenni. 14 v.) A vita szűkebb körben folyt a jeruzsálemiekkel, miközben a közönség háttérben maradt; az elvi döntést azonban Jézus annak is tudtára akarja adni, ezért *odaszólította az egész* (πάντα, nem πάλιν!) sokaságot, és úgy *mondta meg nekik a döntést*. A figyelmet felhívó *hallgassatok rám és értsétek meg*, a következők súlyát emeli. 15 v.) A gnóma. A vita lényegének remek összegezése és végérvényes eldöntése. A tétel oly általános elvi kijelentés formájában van tartva, hogy nem elég tisztán csak arra vonatkoztatnunk, hogy ételek által nincs megtisztátalanodás; hanem arra is kell értenünk, hogy kívülről egyáltalán nincs. Ami rajtunk kívülről ön, az még árnyat sem vethet reánk; jellemünk tisztaságát csak az szennyezheti be, ami belőle fakad. Az egész mózesi törvénnyel kardinális ellentétben álló elv. Ezt még ma sem értékelik eléggé az emberek. 16 v.) Azért szükséges még ma is hangsúlyozottan utána tenni az intést: *akinek van füle, hallja!* L. 49–23.

17–19 v. A gnóma magyarázata. 17 v.) A tanítványok a szellemes gnómát, vagy, amint ők mondják, *példázatot* (héberül u. i. a példázat is és a gnóma is = *másál*) nem értik; és *mikor haza ment, külön megkérdezték Jézust a felől*. 18 v.) Erre ő először *szóvá teszi értelmetlenségeket*, mint 4 10. 13-ban, és csak azután

nem a tanítványok értelmetlenségének megbélyegzésére akarnak szolgálni, hanem az olvasók értelmét akarják éberebbé tenni annak meglátására, hogy az adandó magyarázat mennyire természetes, magától értetődő. 19 v.) A magyarázat aztán már nem olyan általános keretben mozog, mint a 15. a. v.) tétele, hanem a kiindulási alapra, a rituális étkezés kérdésére helyezkedik. Ami kívülről megy az emberbe, az azért nem fertéztetheti őt meg, *mert nem a szívébe megy*, melynek tisztaságától vagy nem tisztaságától függ pedig egyedül az egész ember (vallás-erkölcsi, jellembeli) tisztasága vagy nem tisztasága; *hanem a hasába*, és onnét az árnyékszékbe. Az ehhez fűzött participialis mondatban καθαριζων-t írnak az újabb kritikai kiadások, és azt az ἀφεδρωνα appositíójául veszik: *mely* (t. i. az árnyékszék) *megtisztít minden ételt* (így Károli is); vagy alanyul Jézust veszik: *így tisztított meg* (= ezzel nyilvánított tisztának) *minden ételt*. Akik a T. R. szövegét fogadják el, azok a καθαριζον neutr. alakot az előtte levő egész mondatra vonatkoztatják; *ami*, t. i. az a tény, hogy az étel az emberből az árnyékszékbe megy ki, *megtisztít minden ételt*. Legjobb azonban az ígét a héber *bier* (Deut. 19, 13) értelmében venni: *kitisztít* = kitakarít minden ételt, és így eltávolítja a fertőző anyagot.

20–23 v.) Mi tesz szentetlenné? A gonosz gondolatok, amelyek a szívből fakadnak. 20 v.) Hanem azzal ellentétben, ami kívülről megy az emberbe, *ami kijön belőle, az és egyedül az az, ami szentetlenné teszi az embert*. 21 v.) *Mert belülről jönnek ki a gonosz gondolatok*: már pedig az embert Isten előtt nem a kívülről rá tapadó szenny teszi tisztátalanná, hanem a *szívéből* fakadó való-lási és erkölcsi szenny. Nem csak a piszkos tett, hanem már a gondolat is: u. m. a saját és az idegen élet elleni bűnök: *házas-ságtörések, paráznságok, gyilkosságok*; és 22 v.) a vagyon el-leniek: *lopások, telhetetlenségek, rosszasságok*; itt ez vagyoni megbizhatatlanság értelmében áll, valamint a *csalárdság* is; továbbá a neki viszony tisztasága elleniek: *kicsapongás, gonosz szem*, mely alatt itt a tisztátalan nézést kell érteni; és az Isten elleniek: *káromkodás, kevélység, bolondság*, l. Zsolt 14,1; 53,2; stb. 23 v.) Egy szóval *minden*, ami az embert *szentetlenné* teheti, a szívből jön ki.

32. A kanaáni asszony hite.

(7 24–30.)

Miután a zsidó vallási álláspont leghivatottabb képviselőinek ily lelki siketségét szemlélte Jézus az ő tanítványaival, elviszi őket Szírofeniciába, pogány földre, egy részt azért, hogy gyakorlatilag is megmutassa nekik, hogy a kívülről jövő megtisztátalanítás-tól nem kell félni, más részt pedig azért, hogy lássák, hogy a le-nézett kanaániaknak, a pogányság e prototypusainak jobb füle van az evangéliom iránt, mint a jeruzsálemieknek. Míg u. i. a jeru-zsálemiek apró rituális kérdéseken rágódva nem tudják és nem

akarják meghallani az evangéliomot, addig ime a kanaáni asszony előtt akarva sem lehetett eltitkolni Jézus ott létét, ő *meghallotta*, és nem nyugodott, míg hatalmának gyógyító erejét meg nem tapasztalta. Mennyivel okosabb volt ez az asszony a bölcseségökre oly büszke jeruzsálemi irástudóknál. Azt állítani, hogy ezzel a mű egész szellemével ily elevenen harmonizáló előadással szemben az eredetiség Mt theologiaiilag kiszínezett előadását illeti, melyből pedig épen ezek a beszédes vonások hiányzanak, csak elfogultságnak mondható.

24 és 25 v.) Helyzetrajz. Szirofeniciában nem titkolhatta el Jézus jelenlétét; azok meghallották, hogy ott van, és egy asszony mindjárt lába elé borult neki. 24 v.) *Onnét*, az 1–23 vnek meg nem nevezett színteréről *Tirus és Szidon vidékeire* ment Jézus. Ez, mint a *μεθόρια* szó is mutatja, nem e két város határait jelenti, hanem általában a Sziria provinciához tartozó Feniciát, melynek e kettő volt legjelentékenyebb városa. Itt *egy házba* szállt be, természetesen pogány házba, ami a rabbik szerint épen olyan megtisztátalanító volt, mint a mosdatlan kézzel való evés. Ezzel tehát Jézus a 15 vben tett általános elvi jelentőségű nyilatkozatának gyakorlati megvalósítását mutatja be tanítványainak. Épen ilyen nevelői jelentősége van annak is, hogy *nem akarta, hogy valaki megtudja*, hogy ő ott van, melynek jelentőségét a hozzá kapcsolt ellentét adja meg: *de nem maradhatott titokban* (λαθεῖν: nem lapanghatott). Ennek jelentőségét viszont a 25 v.: *Ugyanis hallván felőle egy asszony*, stb., szóval: azért nem maradhatott titokban, mert már a pogány fülek is kezdenek hallani. A jeruzsálemi siketségnek és a kanaáni hallásnak egymás mellé állítása nem lehet esetleges.

26 és 27 v.) A zsidók elsőbbsége. Maga a tárgy, a kanaáni asszony kérése, nagyon közönséges: de fontos Jézusnak a hozzá fűzött nyilatkozata, mely szerint ahoz a kenyérhez (igéhez = ömágához), amit ő hozott a földre, elsőbbségi joga van a zsidóknak a pogányok felett. Ez elsőbbségnek szinte rikítóan kiélezett hangsúlyozása tényleg célzatos, de a célzatot nagyon félreértik azok, akik belőle Jézus particularis irányzatára következtetnek. Az igazi célzat a 28–30 vből világlik ki. 26 v.) Az asszony nemzetiségét hangsúlyozottan előre bocsátja kérése előtt, hogy majd a válasz annál csattanóbb legyen. Az asszony u. i. *szirofeníciai*, azaz, mint Mt a 24 vhez adott magyarázatunkból könnyen érthetőleg mondja *kanaáni* származású volt, egyébként pedig *hellén*, azaz görög ajkú és görög szokásokat követő pogány. Kérése nagyon közönséges. 27 v.) A válasz. Soha eddig Jézus ajakáról nem hallott nyers visszautasítás: neki előbb a zsidókat kell kielégíteni, csak azután kerülhet sor a pogányokra. Ez különben régi prófétai álláspont, mert a messiási üdvnek a zsidók által kell eljutni a pogányokhoz. De a kép, amibe ezt a természetes igazságot adja, valósággal kihívó. És szándékosan az. A zsidók a *gyermekek*, a pogányok az *ebek*; a messiási üdv a *kenyér*, melyből a pogányoknak valamit

nem a tanítványok értelmetlenségének megbélyegzésére akarnak szolgálni, hanem az olvasók értelmét akarják éberebbé tenni annak meglátására, hogy az adandó magyarázat mennyire természetes, magától értetődő. 19 v.) A magyarázat aztán már nem olyan általános keretben mozog, mint a 15. a. v.) tétele, hanem a kiindulási alapra, a rituális étkezés kérdésére helyezkedik. Ami kívülről megy az emberbe, az azért nem fertéztetheti őt meg, *mert nem a szívébe megy*, melynek tisztaságától vagy nem tisztaságától függ pedig egyedül az egész ember (vallás-erkölcsi, jellembeli) tisztasága vagy nem tisztasága; *hanem a hasába*, és onnét az árnyékszékbe. Az ehhez fűzött participialis mondatban καθαριζων-t írnak az újabb kritikai kiadások, és azt az ἀπεδρωνα appositíójával veszik: *mely* (t. i. az árnyékszék) *megtisztít minden ételt* (így Károli is); vagy alanyul Jézust veszik: *így tisztított meg* (= ezzel nyilvánított tisztának) *minden ételt*. Akik a T. R. szövegét fogadják el, azok a καθαριζον neutr. alakot az előtte levő egész mondatra vonatkoztatják; *ami*, t. i. az a tény, hogy az étel az emberből az árnyékszékbe megy ki, *megtisztít minden ételt*. Legjobb azonban az ígét a héber *biér* (Deut. 19, 13) értelmében venni: *kitisztít* = kitakarít minden ételt, és így eltávolítja a fertőző anyagot.

20—23 v.) Mi tesz szenttelenné? A gonosz gondolatok, amelyek a szívből fakadnak. 20 v.) Hanem azzal ellentétben, ami kívülről megy az emberbe, *ami kijön belőle, az és egyedül az az, ami szenttelenné teszi az embert*. 21 v.) *Mert belülről jönnek ki a gonosz gondolatok*: már pedig az embert Isten előtt nem a kívülről rá tapadó szenny teszi tisztátalanná, hanem a *szívéből* fakadó való-lási és erkölcsi szenny. Nem csak a piszkos tett, hanem már a gondolat is: u. m. a saját és az idegen élet elleni bűnök: *házas-ságtörések, pardznaságok, gyilkosságok*; és 22 v.) a vagyon elle-niek: *lopások, telhetetlenségek, rosszasságok*; itt ez vagyoni megbizhatatlanság értelmében áll, valamint a *csalárdság* is; továbbá a nemi viszony tisztasága elleniek: *kicsapongás, gonosz szem*, mely alatt itt a tisztátalan nézést kell érteni; és az Isten elleniek: *káromkodás, kevélység, bolondság*, l. Zsolt 14,1; 53,2; stb. 23 v.) Egy szóval *minden*, ami az embert *szenttelenné* teheti, a szívből jön ki.

32. A kanaáni asszony hite.

(7 24—30.)

Miután a zsidó vallási álláspont leghivatottabb képviselőinek ily lelki siketségét szemlélítette Jézus az ő tanítványaival, elviszi őket Szírofeniciába, pogány földre, egy részt azért, hogy gyakorlatilag is megmutassa nekik, hogy a kívülről jövő megtisztátalanítás-tól nem kell félni, más részt pedig azért, hogy lássák, hogy a le-nézett kanaániaknak, a pogányság e prototypusainak jobb füle van az evangéliom iránt, mint a jeruzsálemieknek. Míg u. i. a jeru-zsálemiek apró rituális kérdéseken rágódva nem tudják és nem

akarják meghallani az evangéliomot, addig ime a kanaáni asszony előtt akarva sem lehetett eltitkolni Jézus ott létét, ő meghallotta, és nem nyugodott, míg hatalmának gyógyító erejét meg nem tapasztalta. Mennyivel okosabb volt ez az asszony a bölcseségökre oly büszke jeruzsálemi irástudóknál. Azt állítani, hogy ezzel a mű egész szellemével ily elevenen harmonizáló előadással szemben az eredetiség Mt theologiaiilag kiszinezett előadását illeti, melyből pedig épen ezek a beszédes vonások hiányzanak, csak elfogultságnak mondható.

24 és 25 v.) Helyzetrajz. Szírofeniciában nem titkolhatta el Jézus jelenlétét; azok meghallották, hogy ott van, és egy asszony mindjárt lába elé borult neki. 24 v.) *Önnét*, az 1–23 v-nek meg nem nevezett színteréről *Tirus és Szidon vidékeire* ment Jézus. Ez, mint a *μεθόρια* szó is mutatja, nem e két város határait jelenti, hanem általában a Szíria provinciához tartozó Feniciát, melynek e kettő volt legjelentékenyebb városa. Itt *egy házba* szállt be, természetesen pogány házba, ami a rabbik szerint épen olyan megtisztátalanító volt, mint a mosdatlan kézzel való evés. Ezzel tehát Jézus a 15 v-ben tett általános elvi jelentőségű nyilatkozatának gyakorlati megvalósítását mutatja be tanítványainak. Épen ilyen nevelői jelentősége van annak is, hogy *nem akarta, hogy valaki megtudja*, hogy ő ott van, melynek jelentőségét a hozzá kapcsolt ellentét adja meg: *de nem maradhatott titokban* (*λαθεῖν*: nem lapanghatott). Ennek jelentőségét viszont a 25 v.: *Ugyanis hallván felőle egy asszony*, stb., szóval: azért nem maradhatott titokban, mert már a pogány fülek is kezdenek hallani. A jeruzsálemi siketségnek és a kanaáni hallásnak egymás mellé állítása nem lehet esetleges.

26 és 27 v.) A zsidók elsőbbsége. Maga a tárgy, a kanaáni asszony kérése, nagyon közönséges: de fontos Jézusnak a hozzá fűzött nyilatkozata, mely szerint ahhoz a kenyérhez (igéhez = ömágához), amit ő hozott a földre, elsőbbségi joga van a zsidóknak a pogányok felett. Ez elsőbbségnek szinte rikitóan kiélezett hangsúlyozása tényleg célzatos, de a célzatot nagyon félreértik azok, akik belőle Jézus particularis irányzatára következtetnek. Az igazi célzat a 28–30 vből világlik ki. 26 v.) Az asszony nemzetiségét hangsúlyozottan előre bocsátja kérése előtt, hogy majd a válasz annál csattanóbb legyen. Az asszony u. i. *szírofeniciai*, azaz, mint Mt a 24 vhez adott magyarázatunkból könnyen érthetőleg mondja *kanadni* származású volt, egyébként pedig *hellén*, azaz görög ajkú és görög szokásokat követő pogány. Kérése nagyon közönséges. 27 v.) A válasz. Soha eddig Jézus ajakáról nem hallott nyers viszszaütasítás: neki előbb a zsidókat kell kielégíteni, csak azután kerülhet sor a pogányokra. Ez különben régi prófétai álláspont, mert a messiási üdvnek a zsidók által kell eljutni a pogányokhoz. De a kép, amibe ezt a természetes igazságot adja, valósággal kihívó. És szándékosan az. A zsidók a *gyermek*ek, a pogányok az *ebek*; a messiási üdv a *kenyér*, melyből a pogányoknak valamit

nem a tanítványok értelmetlenségének megbélyegzésére akarnak szolgálni, hanem az olvasók értelmét akarják éberebbé tenni annak meglátására, hogy az adandó magyarázat mennyire természetes, magától értetődő. 19 v.) A magyarázat aztán már nem olyan általános keretben mozog, mint a 15 a. v.) tétele, hanem a kiindulási alapra, a rituális étkezés kérdésére helyezkedik. Ami kívülről megy az emberbe, az azért nem fertéztetheti őt meg, *mert nem a szívébe megy*, melynek tisztaságától vagy nem tisztaságától függ pedig egyedül az egész ember (vallás-erkölcsi, jellembeli) tisztasága vagy nem tisztasága; *hanem a hasába*, és onnét az árnyékszékbe. Az ehez fűzött participialis mondatban καθαριζων-t írnak az újabb kritikai kiadások, és azt az ἀπεδρώνα appositíójával veszik: *mely* (t. i. az árnyékszék) *megtisztít minden ételt* (így Károli is); vagy alanyul Jézust veszik: *így tisztított meg* (= ezzel nyilvánított tisztának) *minden ételt*. Akik a T. R. szövegét fogadják el, azok a καθαριζον neutr. alakot az előtte levő egész mondatra vonatkoztatják; *ami*, t. i. az a tény, hogy az étel az emberből az árnyékszékbe megy ki, *megtisztít minden ételt*. Legjobb azonban az ígét a héber *bíer* (Deut. 19, 13) értelmében venni: *kitisztít* = kitakarít minden ételt, és így eltávolítja a fertőző anyagot.

20–23 v.) Mi tesz szentetlenné? A gonosz gondolatok, amelyek a szívből fakadnak. 20 v.) Hanem azzal ellentétben, ami kívülről megy az emberbe, *ami kijön belőle, az* esz egyedül az az, *ami szentetlenné teszi az embert*. 21 v.) *Mert belülről jönnek ki a gonosz gondolatok*: már pedig az embert Isten előtt nem a kívülről rá tapadó szenny teszi tisztátalanná, hanem a *szívéből* fakadó való-lási és erkölcsi szenny. Nem csak a piszkos tett, hanem már a gondolat is: u. m. a saját és az idegen élet elleni bűnök: *házas-ságtörések, paráznságok, gyilkosságok*; és 22 v.) a vagyoni elleniek: *lopások, telhetetlenségek, rosszaságok*; itt ez vagyoni megbizhatatlanság értelmében áll, valamint a *csalárdság* is; továbbá a neki viszony tisztasága elleniek: *kicsapongás, gonosz szem*, mely alatt itt a tisztátalan nézést kell érteni; és az Isten elleniek: *káromkodás, kevélység, bolondság*, l. Zsolt 14,1; 53,2; stb. 23 v.) Egy szóval *minden*, ami az embert *szentetlenné* teheti, a szívből jön ki.

32. A kanaáni asszony hite.

(7 24–30.)

Miután a zsidó vallási álláspont leghivatottabb képviselőinek ily lelki siketségét szemlélte Jézus az ő tanítványaival, elviszi őket Szírofeniciába, pogány földre, egy részt azért, hogy gyakorlatilag is megmutassa nekik, hogy a kívülről jövő megtisztátalanítás-tól nem kell félni, más részt pedig azért, hogy lássák, hogy a le-nézett kanaániaknak, a pogányság e prototypusainak jobb füle van az evangéliom iránt, mint a jeruzsálemieknek. Míg u. i. a jeru-zsálemiek apró rituális kérdéseken rágódva nem tudják és nem

akarják meghallani az evangéliomot, addig ime a kanaáni asszony előtt akarva sem lehetett eltitkolni Jézus ott létét, ő *meghallotta*, és nem nyugodott, míg hatalmának gyógyító erejét meg nem tapasztalta. Mennyivel okosabb volt ez az asszony a bölcseségökre oly büszke jeruzsálemi írástudóknál. Azt állítani, hogy ezzel a mű egész szellemével ily elevenen harmonizáló előadással szemben az eredetiség Mt theologiaiilag kiszínezett előadását illeti, melyből pedig épen ezek a beszédes vonások hiányzanak, csak elfogultságnak mondható.

24 és 25 v.) Helyzetrajz. Szírofeniciában nem titkolhatta el Jézus jelenlétét; azok meghallották, hogy ott van, és egy asszony mindjárt lába elé borult neki. 24 v.) *Onnét*, az 1–23 vnek meg nem nevezett színteréről *Tirus és Szidon vidékeire* ment Jézus. Ez, mint a *μεθόρια* szó is mutatja, nem e két város határait jelenti, hanem általában a Szíria provinciához tartozó Feniciát, melynek e kettő volt legjelentékenyebb városa. Itt *egy házba* szállt be, természetesen pogány házba, ami a rabbik szerint épen olyan megtisztátalánító volt, mint a mosdatlan kézzel való evés. Ezzel tehát Jézus a 15 vben tett általános elvi jelentőségű nyilatkozatának gyakorlati megvalósítását mutatja be tanítványainak. Épen ilyen nevelői jelentősége van annak is, hogy *nem akarta, hogy valaki megtudja*, hogy ő ott van, melynek jelentőségét a hozzá kapcsolt ellentét adja meg: *de nem maradhatott titokban* (λαθεῖν: nem lapanghatott). Ennek jelentőségét viszont a 25 v.: *Ugyanis hallván felőle egy asszony*, sib., szóval: azért nem maradhatott titokban, mert már a pogány fülek is kezdenek hallani. A jeruzsálemi siketségnek és a kanaáni hallásnak egymás mellé állítása nem lehet esetleges.

26 és 27 v.) A zsidók elsőbbsége. Maga a tárgy, a kanaáni asszony kérése, nagyon közönséges: de fontos Jézusnak a hozzá fűzött nyilatkozata, mely szerint ahoz a kenyérhez (igéhez = ömágához), amit ő hozott a földre, elsőbbségi joga van a zsidóknak a pogányok felett. Ez elsőbbségnek szinte ríktóan kiélezett hangsúlyozása tényleg célzatos, de a célzatot nagyon félreértik azok, akik belőle Jézus particularis irányzatára következtetnek. Az igazi célzat a 28–30 vból világlik ki. 26 v.) Az asszony nemzetiségét hangsúlyozottan előre bocsátja kérése előtt, hogy majd a válasz annál csattanóbb legyen. Az asszony u. i. *szírofeníciái*, azaz, mint Mt a 24 vhez adott magyarázatunkból könnyen érthetőleg mondja *kanadni* származású volt, egyébként pedig *hellén*, azaz görög ajkú és görög szokásokat követő pogány. Kérése nagyon közönséges. 27 v.) A válasz. Soha eddig Jézus ajakáról nem hallott nyers visszautasítás: neki előbb a zsidókat kell kielégíteni, csak azután kerülhet sor a pogányokra. Ez különben régi prófétai álláspont, mert a messiási üdvnek a zsidók által kell eljutni a pogányokhoz. De a kép, amibe ezt a természetes igazságot adja, valósággal kihívó. És szándékosan az. A zsidók a *gyermek*ek, a pogányok az *ebek*; a messiási üdv a *kenyér*, melyből a pogányoknak valamit

juttatni addig, míg a zsidók el nem teltek vele, annyi volna, mint *a gyermektől a kenyeret elvenni és az ebeknek vetni*, ami csakugyan nem szép = *nem helyes* dolog volna.

28–30 v.) Pogányok nagyobb készsége. Itt tűnik ki a szokatlan élesség célzata: feltüntetni, hogy ha a zsidóknak elsőbbsége van az üdvre, viszont a pogányoknak nagyobb a készsége annak befogadására. Míg a kevély jeruzsálemiek előbbre teszik a kézmosást, mint a „kenyeret”; addig az alázatos pogányok a zsidók terített asztaláról lehullott morzsákat is hálásan veszik. Jelentőségteljes memento ez a zsidóságnak. 28 v.) Amily meglepő, kínosan meglepő Jézus szavainak élessége, éppen olyan meglepő, kiengesztelőleg, jólesőleg meglepő az asszony felelete. Elfogadja a rá nézve sértő képet: *Igen Uram*, és tovább fejti alázatosan: nem akarja ő a zsidók kenyerét elvenni, hanem csak annak *morzsalékaiból* kér a pogányok számára. 29 v.) *Ezért a szóért* azonnal meghallgatta kérését Jézus. És az egész jelenetnek ez a lényege; és sarkpontja az egész további fejlődésnek. *Ez a szó*, a pogány világnak a zsidók által meg nem becsült üdv-kenyér morzsái után áhító alázatos esdő szava, ez nyitotta meg a missio kapuit a keresztyénségnek világhódító útjára. 30 v.) *És haza menvén* az asszony, leányát meggyógyulva találta.

33. A nehéz beszédű siket.

(7 31–37.)

Ezt a történetet, mely Mkban is egyike a legarchaisticusabb színű daraboknak, sem Mt, sem Lk nem veszi át. Nagyon régi kis elbeszélés ez, mely a siketnéma meggyógyítását, mint a messiás-jelek egyikének bekövetkeztét énekelte meg. És Mknak itt éppen erre van szüksége. Azt akarja vele oda kiáltani az Isten szava iránt siket jeruzsálemi írástudóknak és általok minden siketeknek, hogy ő az, akit hallgatnak a pogányok, aki megnyitja a siketek fülét, megoldja a némák nyelvét, ő a Messiás: siketek, halljátok ezt? E jelenés terjedelme 3×6 soros strófának felel meg; de a strófaboasztás a tartalomhoz igazodik, így 3+9+6 sor.

31 v.) Helyzetrajz. A Galilea tengerének a Tízváros határaiba eső partján, ahonnet nem régen (5 1–20) még távozásra kérték, egy nehéz beszédű siketet visznek Jézushoz, hogy gyógyítsa meg. (Bizony, a farizeusok és írástudók siketségét is ő hozzá kellene vinni.) A kritikai szövegek szerint hatalmas kerülővel ment Jézus *Tirusból a Galilea tengeréhez*: felment még Tirus-tól is északra, és *Szidonon át* került ki ismét a Jordán keleti partjaira, hogy a Skythopolis kivételével mind ott fekvő *Tízváros határain keresztül* érjen végül *Galilea tengeréhez*, valószínűleg Gadara határában. Mi úgy tekintjük ezt a kirándulást, mint a tanítványok nevelésére szánt tanulmányutat, az idegen misszió megfizletetését; ami Márk irodalmi tervének jól megfelel. Ma általában a Heródes Antipás hatalomköréből való kitérés célzatában találják

meg ennek magyarázatát; és azért fogadják el az elég furcsa kritikai szöveget; bár Mk felfogásával jobban megegyezik a T. R., mely a 24 vhez símán kapcsolódik; mi tehát annál maradunk: a 24–30-ban elbeszélte események után *ismét kiment Tirus és Szidon vidékeiről*, stb.

32–35 v.) A siketnéma meggyógyítása. 32 v.) Hogy hol *villék neki ezt a nehézbeszédű siketet, hogy tegye rá kezét* és ez által gyógyítsa meg, azt nem mondja; de a 31 v. után a legtermészetesebb az a felvétel, hogy ott, ahol a Tízváros határa a Galilea tengerére dől, Gadarában (51). Ennek Mk előtt symbolicus jelentése van: akik akkor elküldték őt, most hozzá viszik siketjüket. Ez is intés Izráelnek. Jézus itt, mint 8 22–26 vben is, nem szavával vagy kézrátételével gyógyít, mint rendesen, hanem kora gyógyító mestereinek módjára és eszközeivel. Ez nem, mint J. Weisz az ő ősmárk hypothesis kedvéért magyarázza, az elbeszélés kései, hanem inkább ősi eredetének bizonyossága. Ez ódon, sőt, mint Mt és Lk elhallgatásban nyilvánuló bírálata mutatja, avúlt vonások azonban Mknál symbolicus jelentőséget nyernek: Izráel orvosa a siket pogány gyógykezelésében! 33 v.) *És magával vivén* (ἀπολαβόμενος) azt a sokaságtól külön, úgy vette gyógykezelés alá. Ebben nem kell semmi féle messzebb menő célzatosságot látni, hogy pl. itt is rejtve akart volna maradni, mint 24 vben, akár pihenés céljából, akár Heródestől való tartózkodásból, stb., mert ennek megvan a maga természetes magyarázata: egy orvos sem szokta betegét a nagy nyilvánosság előtt kúrálni, ha csak nem szélhámos. Legalább is furcsa lett volna, ha Jézus ezt az ódon gyógyeljárást a sokaság előtt, tüntetőleg, hajtotta volna végre. Az *újjak fülbe dugása* szemmel láthatólag symbolicus cselekedet a fülek megnyitására. *És köp-vén, nyelvét illeté*, ezt úgy kell érteni, hogy köpött, nyálával újját megnedvesítette, és azzal illette a beteg nyelvét a nehéz beszédűség meggyógyítására. A nyál nagyon általánosan használt ősi gyógyszer. 34 v.) A gyógyító cselekedeteket kiegészítik a gyógyító szavak: az ima (*feltekintvén az égre, fohászkodott*), és a gyógyító Ige (*effatha*, arámi etpael imperat., a héberben is meglevő *pátach* ígéből). — E gyógyításnak symbolicus jelentését mindenki elismeri: Jézus újja nyitja meg a siketek füleit, hogy hallhassák és érthessék a messiási evangéliomot; az ő nyála (a szájából kiszármazó erő) oldja meg a némák nyelvét, hogy hirdessék a Mesiás dicsőségét, stb. De talán nem kell ismételni, hogy ez nem azt teszi, hogy Mk az egészet csak symbolumnak tartja; hanem azt, hogy ezzel a történettel itt, épen itt, magán a pusztá eseményen kívül még egyebet is akar mondani. 35 v.) Erre a szóra *tüstént megnyitlak fülei* (ἀκούει) = megjött a hallása, és *megoldatott nyelve kötele*, megszűnt némasága, *úgyhogy helyesen beszélt*.

36–37 v.) Záradék. 36 v.) Ehez lásd 1 44; 5 43 verseknél. 37 v.) A közvélemény levonja az esetből a következtetést, általánosítván ezt az egyes esetet, egyéb, másunnét is hallott esetek alapján: *mindent helyesen cselekedett*, mindent úgy, amint az a nép

legszebb reményeinek megfelel: *a siketeket hallókká, a némákat beszélőkké teszi*; azaz: teljesíti a Jes 35 5.6 vben megállapított messiásjeleket. Itt most kettőt. De bizonyára szóltak ilyen dalok a többiekéről is: vakokról (ez jön is 8 22–26 ban), sántákról, stb. És élt a remény, hogy majd megzendülnek még a diadalmi dalok a megtört szívek, foglyok, megkötözöttek, gyászolók (Jes 61 1 skv.) megvigasztalásáról is. Igen: ő a Mesiás!

Homiletikai jegyzetek.

Mikor itt az evangyélista a keresztyén munka és fejlődés egyik legnagyobb akadályának, a lelki siketségnek lényegét, borzasztó következményeit és orvosát bemutatja, egyúttal bevezet bennünket a keresztyén élet lényegének legmélyébe, és annak három oly alkotó elemét tárja fel előttünk, mely különösen a vallásos élet termékenységre, hódító, megnyerő erejére nézve nagyon fontos, és ez a jellemtisztaság (31), az alázatosság (32) és a jó hallás és helyes beszéd (33).

Lelki siketség és lelki hallás. 7 1–37. A keresztyén élet fejlődésének és propagatív erő kifejtésének legnagyobb akadálya a lelki siketség, és legnagyobb előmozdítója a lelki hallás. Amaz abban áll, hogy nem halljuk meg Isten szavát, emez abban, hogy meghalljuk. Sok ember van, aki templomba jár, prédikációt hallgat, vallásos iratokat, sőt bibliát is olvas, és mindebből sok mindent kivesz, csak épen azt az egyet nem, amit az Isten épen neki akar mondani. Hallván hall, de nem ért. Ennek oka az elfogultság, a felekezetiesség, tudományosság vagy testiség és önzés elfogultsága, igen sokszor szellemi önállótlanág, a környezet által való befolyásolhatóság, csökönyösség, stb., stb. Lényege mindig az, hogy a „hagyományt“, az átöröklődött és uralkodó közfelfogást, a megszokottat, a divatost, bármily hibás is az, fölibe helyezzük annak, ami lényegileg szép, igaz és jó, ami isteni: a külsőt a belsőnek, a formát a lényegnek, a látszatot az igazságnak. Azért nevezi Jézus ezt a siketséget képmutatásnak. Elrettentő példái ennek a jeruzsálemi írástudók és farizeusok, és az ő követőik. Hogy ez hova juttat, arra nézve megdöbbentő adatokat vet fel az egész kézmosásról szóló vita (1–23 v.). Itt Jézus ellenfelei siketségökben valóban a konok elfogultság kevély sátánszobraiul tűnnek fel. Menynyivel más a kanaáni asszony (24–30 v.)! Ő hall. A nagy pogány élet vásári zajában is meghallja, bármint titkolják is, meghallja a hírt, az örömhírt a Mesiásról. A szabadító orvostól. És még a sértő visszautasítás sem riasztja vissza. Oh, aki „hall“, az tudja, hogy neki Istennel szemben nincsenek jogai, igényei; csak kérhet, remélhet: kegyelemmorzsákat. Aki „hall“, az alázatos. És aki alázatos, az meghallja a megváltó szót. És ebben áll a lelki hallás. De az a baj, hogy testiségünkénél, sokszor neveltetésünkénél, mindig társadalmi forgolódásunknál fogva mindnyájan siketnémák vagyunk. Mindnyájunknak szüksége van tehát arra az orvosra, akihez ezt a bibliai siketnémát vitték (31–37 v.). Csak ő gyógyíthat.

meg: az ő úja nyithatja meg füleinket a hallásra, és az ő igéje, szájának ereje ajkunkat a szólásra. Mert ez a keltő együtt jár. Hogy siketek vagyunk, az abból látszik, hogy némák vagyunk az Isten dicséretére, nagyságos dolgainak hirdetésére. Aki „hall“, csak az tud „helyesen beszélni“. Te tudsz-e már?

A gyermekek kenyere. 71–30. A „gyermekek kenyere“ alatt Jézus a 27 vben a messiási üdvöt érti, amit a zsidóknak ígért az Isten a próféták által, és küldött meg a Jézus Krisztus által. Ez azért kenyér, mert az örökéletnek egyetlen tápláléka; és azért a gyermekeké, mert csak Isten gyermekei ehetik. Mivel ez az üdv Jézusban jelent meg, azért mondja ő az ő testét kenyérnek és az ő vérének bornak, melyet a hívők esznek és isznak. Tehát maga a Jézus a gyermekek mindennapi kenyere. Ezt a kenyeret pedig enni kell: nem rituális szertartások teljesítése által elért kevély érdemeinkkel kell jól laknunk, mint a farizeusok tették, hanem a morzsákat is hálásan összeszedve, mint a kanaáni asszony. A farizeusok a magok kenyeren éltek: éhen is maradtak. A kanaáni asszony pedig megnyerte a „gyermekek kenyerét“, és megelégedett. Tanuljanak ebből azok, akik ma is kezök tisztaságára, érdemeikre támaszkodva a magok kenyeren akarnak élni, a kegyelmet pedig semmibe sem veszik.

Külső és belső tisztaság. 71–23. A külső tisztaság alatt itt most ne a testi tisztaságot értsük, hanem a zsidók vallási tisztaságát, mely ételek megválogatásában, bizonyos szertartások és szokások megtartásában, a más felekezetbeliekkel való érintkezés kerülésében, azok lenézésében stb. áll. Mi, hála Istennek, nem vagyunk már annak kitéve, hogy ilyen félszepségekre eshetnénk, de azért nem kell azt gondolni, hogy nekünk is nem kell arra vigyáznunk, hogy a külső tisztaságot elébe ne tegyük a belsőnek. A farizeusok hibájába mi is bele eshetünk, egészen jóhiszeműleg is; mint ahogyan ők is jóhiszeműleg estek bele. Nagy bennünk u. i. a hajlandóság arra, hogy megelégedjünk a vallásos formákkal, a helyett, hogy azok lenyegére törekednénk. Elég a templomba járás, nem kívánjuk a lelki épülést; elég az íge hallgatása, a biblia olvasása, nem kívánjuk azt magunkra alkalmazni; elég az úrvacsora vétel, nem kívánjuk a Jézussal való lelki egyesülést, stb. És így lassacskán eljútunk oda, hogy az erkölcsi tisztaságból is elég a külső, nem kívánjuk a belsőt: elég, ha bűneink titokban maradnak; a bűnök következményeitől akarunk csak szabadulni, nem maguktól a bűnöktől. Ha valaki rosszat mond rólunk, az bánt; de ha valóban rosszat teszünk a nélkül, hogy annak kárát érezzük, az nem bánt. Ha mások szennyeznek be, az fáj; de ha magunk szennyezzük be magunkat Isten előtt, az nem baj, csak az emberek meg ne tudják. Vigyázzunk azért, mert ez az, ami a legnagyobb képmutatásokra viszi az embereket: a külső látszat megóvása mellett a legnagyobb erkölcstelenségekbe is, mint a farizeusokat. A keresztyénség nem a külső, hanem a belső tisztaságot kívánja. És ez a fő. Mert, akinek a szíve tiszta, tiszta annak a keze is!

A bűnök családfája. 721—22. Jézus itt a bűnöket a legmagasabb fokuktól legmélyebb gyökérükig vezeti vissza. Ha mi megfordítva, a gyökérből indulunk ki, és úgy megyünk felfelé a törzsre és ágakra, akkor megkapjuk a bűnök családfáját. A gyökér a boldonság, ami abban a téves hitben áll, hogy nincs Isten. Ebből tör ég felé egy durva, kemény törzs, a kevélység, mely sem Istent, sem embert nem néz. Ebből két főág hajt ki: Isten felé a káromlás, emberek felé az irigység, amiben benne lappang a tisztátalan megkívánás (gonosz szem; magyarul is mondjuk ezt: rossz szemmel néz valakit). Az irigység u. i. azt mondja: mért van másnak, ha nekem nincs? Vagy: ha nekem van, mért van másnak is? Tehát nem marad annyiban, hogy sajnálja mástól, ami a másé, hanem magának akar minden kéjt és örömet megszerezni: célja a kicsapongás. Erre eszköze a csalárdság: ezzel követi el a legkülönbözőbb gonoszságokat; folytonos tüzelője pedig a telhetetlenség, mely újabb meg újabb gonoszságokra ösztönzi. Az irigységgel párhuzamos ág a káromlás, mely nem csak szóban áll, hanem cselekedetekben is nyilvánul, mert mind azzal, ami rosszat felebarátaink ellen elkövetünk, Istent is káromoljuk. A legcégéresebb ilyen istenkáromló bűnök: a lopás, gyilkosság, paráznaság, és a legnagyobb a házasságtörés.

A kegyelem kulcsa: az alázatosság. 724—30. A zsidók az ő ceremóniáik megtartása fejében jogot formáltak Isten kegyelméhez, tehát nem nyerhették meg; a kanaáni asszony beismerte, hogy nincs hozzá joga, tehát megnyerte. Egyedül az alázatosság az a kulcs, amivel hozzá férhetünk a kegyelem gazdag tárházához, és folyton újabb meg újabb áldásokat és kincseket meríthetünk belőle, és magasra emelkedhetünk a megdicsőülés útján. Az alázatosság megment a saját érdemeinkbe vetett csalárd bizodalomtól, és kizárólag az Istenbe vetett bizodalomra kényszerít bennünket, mely soha meg nem csal.

A lelki siketség. 731—37. Mint a siket ember nem érti meg a mi szavainkat, és így nem tudja gondolatainkat követni és akaratunkat teljesíteni: úgy a lelki siket nem érti meg Isten szavát, és így nem tudja követni az ő gondolatait, teljesíteni az ő akaratát. Ezért elmarad Isten dicsőségétől, el az igazi élettől: a lelki siketség kész halál. Gyógyítója nincs más, csak Jézus: az ő úja nyithatja csak meg füleinket a hallásra. És ezzel jár ajkaink megnyílása is. Aki siket, néma is: nem tudja Isten dicsőségét hirdetni. De aki hall, annak a Jézus szájából származó íge ajkait is megnyitja. Csak akinek nyelvét Jézus illeti az ő ígéjével, az tudja igazán az ő kegyelmét és dicsőségét szólani.

XII. ÉNEK:

VAKSÁG.

8 1—26 = Mt 15 32—16 12 = Lk 11 53—12 1 (54. 56.)

34. A négyezerek megvendéglése. Mk 8 1—9 = Mt 15 32—39. —
— 35. A farizeusok kovásza (a vakság.) Mk 8 10—21 = Mt 16 1—12.
= Lk 11 53—12 1 (54. 56). — 36. A betsajdai vak. Mk 8 22—26.

8 1 Azokban a napokban, mikor ismét nagy sokaság volt,
és nem volt nekik mit enni,
magához szólította Jézus a tanítványait, és azt mondta nekik,

2 Szánakozom a sokaságon;
mert már három napja kitartanak velem,
és nincs nekik mit enni.

3 És ha elbocsátom őket étlen haza,
kidőlnek az úton;
mert közülök némelyek messziről jöttek.

4 És azt felelték neki tanítványai,
Hogy honnan tudná valaki ezeket itt
kenyérrel jól tartani a pusztában?

5 És megkérdezte őket, Hány kenyeretek van?
Azok pedig azt mondták, Hét.

6 Erre parancsolt a sokaságnak, hogy telepedjék le a földre;
és vevén a hét kenyeret, áldást mondva
megtörte és tanítványainak adta, hogy szolgálják fel;
és felszolgálták a sokaságnak.

7 Volt egy kevés kis haluk is;
és azt megáldván, mondta, hogy azt is szolgálják fel.

8 Tehát ettek és megelégedtek;
és hét kosár maradék darabot szedtek fel.

9 Voltak pedig akik ettek, mintegy négyezeren;
és elbocsátotta őket.

*

10 És tüstént a hajóba szállván tanítványaival,
elment Dalmanuta vidékeire.

11 És kivonultak a farizesuk és vitázni kezdtek vele,
jelt kérvén tőle az égből, kísértvén őt;

12 mire lelkéből felsóhajtva azt mondta,
Miért keres ez a nemzedék jelt?
bizony mondom nektek,

Nem adatik ennek a nemzedéknek jel!

13 És ott hagyván őket ismét a hajóba szállva
elment a tulsó partra.

14 És elfelejtettek kenyeret vinni, úgy hogy kenyér,
ha csak egy nem, nem volt velök a hajóban.

- 15 Úgy, hogy mikor parancsolt nekik, mondván, Meglássátok,
őrizkedjetek a farizeus kovásztól és Heródes kovaszától:
- 16 tanakodtak egymás között, mondván,
Mert nincs velünk kenyér!
- 17 Mikor ezt észre vette Jézus, azt mondta nekik,
Mit tanakodtok, hogy nincsenek veletek kenyerek?
Még nem eszméltek és nem értitek;
még meg van keményedve a szívetek?
- 18 Szemeitek lévén nem láttok;
és füleitek lévén nem hallotok;
és nem emlékeztek?
- 19 Mikor az öt kenyeret megtörtem az ötezerekre,
hány tele kosár törmeléket szedtetek fel?
Azt mondták neki, Tizenkettőt.
- 20 Mikor pedig a hetet az ötezerekre, *az ötezerekre*
hány tele kosár törmeléket szedtetek fel?
Azok erre azt mondták neki, Hetet;
- 21 Ő meg azt mondta nekik, Még sem értitek?
- *
- 22 Mikor Betsajdába érkezett,
egy vakot vittek hozzá,
és kérték őt, hogy illesse azt.
- 23 És megfogván a vaknak a kezét,
kivezette őt a falun kívül.
- És szemeibe köpven, kezeit reá téve
megkérdezte őt, lát-é valamit?
- 24 Erre az felpillantván azt mondta,
Látom az embereket,
mert mint fákat látom amint járnak.
- 25 Azután megint rá tette kezeit annak szemeire,
és felpillantatott vele; és meggyógyult,
és meglátott mindenkit messziről.
- 26 Akkor elküldte őt haza, mondván,
se a faluba be ne menj, se ne mondd senkinek a faluban.

MAGYARÁZAT.

A negyedik nagy akadály a Jézus munkájának a vakság. A siketség és vakság a farizeusok kovásza, az a sötét szellem, mely szemet huny Jézus nagy tettei és lelki nagysága előtt, és égi csodát kíván tőle, mert csak annak alapján tudná elfogadni Messiásnak. Ehez járult a Heródes kovásza: a hitetlen babonáság, mely meg testetlen kísértetnek vélte Jézust. Ez a két kovász az akkori egész társadalmat áthatotta; és még a tanítványokban is volt belőle valami. Nehéz felfogásuk gátolta őket abban, hogy a kovász hatása alól kivonva magokat, igaz képet alkossanak ma-

goknak Jézusról. Láttuk ezt már az ötezerek megvendégelése után Jézus tengeren járásakor (6 45–52); de különösen kitűnik most, mikor a négyezerek megvendégelése után nem sokára egyszer elfelejtettek magokkal az útra kenyeret vinni és azt hitték, hogy ebből majd baj lesz, nem jutván eszökbbe, hogy hiszen velök van a hajóban az az „egy kenyér”: a Jézus. Tehát még mindezek után sem értették meg, hogy ő az a kenyér, aki önmagával táplálja a híveket. Jézus erre feltárja előttük, hogy milyen nagy vakságban szenvednek: és a betsajdai vak meggyógyításával megmutatja, hogy ennek is ő az orvosa. Ez készít elő bennünket némileg a nagy fordulatra, amire különben nem is számíthatnánk az előzmények után: a tanítványok szeme megnyílik és meglátják, hogy Jézus kicsoda voltaképen (8 29).

34. A négyezerek megvendégelése.

(8 1–9.)

Tudományos bizonyossággal nem lehet eldönteni, hogy ez más eseményről szól-e, mint 6 30–45, vagy csak az arról szóló tudósításnak egy másik változata? Ebben csak szubiektív véleményt lehet mondani. Mk minden esetre az előbbi véleményt vallja. Ez nem csak abból látszik, hogy a kettő között levő eltéréseket (5000 és 4000; 5 kenyér és 7 kenyér; 2 hal és egy kis hal; 12 kosár és 7 kosár) pontosan kiemeli; hanem abból is, hogy a 18–20 v. szerint épen az mutatja a tanítványok nehéz felfogásának nagy fokát, hogy még e csoda megisméllése sem tudta szemeiket megnyitni. Ez tehát a 6 30–45-vnek nevelési célból való megisméllése; és mint ott a tanítványok nehéz felfogásának, úgy itt vakságának illusztrálására szolgál: egyebekben ugyanaz az értelme és symbolikus jelentősége is ennek, mint annak. És az ismétlés csak még jobban kiemeli azt, hogy ezzel Jézus valami fontos titkot akar mondani tanítványainak; amit azonban azok egyelőre nem értenek.

1 v.) *Az napokban*, t. i. a 7 31–37 idejében, tehát helyén is: azaz pogány területen történt e megvendégelés (az első zsidó földön volt). Ez épen az esemény symbolicus jelentősége szempontjából nem mellékes: Jézus nemcsak a zsidóknak, hanem a pogányoknak is kenyerre akar lenni. 2 v.) Az első megvendégelés körülményeitől eltérő, és a helyzet kényszerítő voltát nagyon jól megvilágító vonás, hogy a sokaság akkor *már három napja kitarzott* Jézussal. 3 v.) Ezt még kiegészíti az, hogy *némelyek messzünnen* (11 c.). A 4–9 v.)-ben a többire nézve l. 6 30–45-ben.

35. A farizeusok kovásza.

(8 10–21.)

Itt van az epos krízise. Az első könyvben Jézus az ellenfelekkel való vitában, akik közt a farizeusok viszik a vezérszerepet, mindig az ő állításuk megcáfolásánál marad, így a bűnbocsánat (2 1–12), a bűnösökkel való érintkezés (2 13–17), a bőjt (2 18–22) és szombat (2 23–36) kérdésében; de azért az elvi ellentét köztük már

ott oly nyilvánvaló, hogy e könyv azzal végződik, hogy a farizeusok elhatározzák Jézus vesztét (36). A második könyv mindjárt elején, 15-ik jelenésében tételesen megállapítja ennek az ellentétnek elvi alapját abban, hogy Jézusban a Szentlélek működik. Ebben a megállapításban már a Szentlélek elleni bűn vádja foglaltatik az ellenfelekre, amit, bár általánosságban tartva, de világosan ki is mond Jézus. A harmadik könyvben pedig Jézus már nem elégszik meg a cáfolattal, a maga igazságának bebizonyításával, hanem az ellenfél álláspontját nyíltan istenellenesnek jelenti ki. A két álláspont között az ellentét át nem hidalható. És mivel a farizeusi zsidóság előtt épen az a hagyomány, amit Jézus istenellenesnek mondott, érintetetlen szentség, mint legfőbb vágyának és reményének, a messiási birodalom létesülésének bizonyos záloga: nyilván való, hogy a harc most már kíméletlenül fog folyni életre-halálra. És most itt kitűnik az is, hogy e nehéz harcban míg az ellenfél egyre agresszívabb lesz és öntudatos és számító eszközökkel dolgozik; addig Jézusnak nincs kire támaszkodni, mert a nép még mindig nem ébredt sem vágyainak, sem igazi céljainak világos tudatára, a tanítványok pedig még mindig nem tudják, hogy kicsoda Jézus és mit akar voltaképen. Jézus tehát egyedül áll egy egész világgal szemben. És mikor ily nagyon világosan kitűnik, hogy ennyire egyedül áll a rossz akarat és tudatlanság két tábora közt, akkor állítják őt a farizeusok az elé a próba elé, mely mind a két tábor előtt feltétlenül döntő volt: jelt kértek tőle az égből, t. i. „az ember fiának jelét” (Mt 24 30), ami Dán 7 13-on alapszik. Mennyi volt ebben a kérdésben a csalárdság, mennyi a titkos reménység türelmetlensége, azt soha sem lehet eldönteni. És ez csak veszedelmesebbé tette a helyzetet. Akik titkos reménységeket tápláltak Jézus messiásvolta iránt, azok nyílt csalódás esetén még dühösebb ellenségei lesznek neki, mint a herodiánusok. Mivel pedig a tanítványok még most sem látták, hogy Jézus a kenyerekkel mit akart nekik kipéldázni, és így nem tudták, hogy ő most nem az ég felhőiben eljövő emberfia akar lenni, tehát nem adhatja meg a kért égi jelt: ezért minden azt mutatja, hogy itt Jézus messiási pályája csúfos kudarcba fog fúlni. Valóban, aki eddig megértéssel kísérte Mk-ot, annak e jelenetnél a szíve is összeszorul, úgy együtt érez Jézussal ebben a fájdalmas helyzetében. Amint ő itt ennek a helyzetnek súlyát hordozza; amint a farizeusokat elhagyja és tanítványaihoz fordul fájdalmas, de a reményt meg nem tagadó kérdésével „hogy nem értitek”: az az egész bibliának egyik legmélyebben emberi és legfenségebben isteni jelene. Itt a keresztnék emberében megérezzük a mi Istenünket. És ha valaki a következők előzetes ismerete nélkül jutna idáig, itt szívszakadva várná a szédítő bukást. Annak bukását, akit az eddigiekben úgy megszerettünk, hogy ügyét egészen magunkévá tettük. És ez az ügy menthetetlen... De nem így látjuk-e ma is sokszor: mindig? Mindig menthetetlennek látszott a világ csalárdságával szemben: és mindig győzött. „E nemzetségnek nem adatik jel!” De a tanítványok minden ilyen kétségbeesé-

helyzet után megnyílt szemekkel járulnak Jézushoz e diadalmos vallástétellel: Te vagy a Krisztus; és ehez fűzve mindig mélyebb meg mélyebb tanítást nyernek a kereszttel dicsőségeről.

10–13 v.) Az égi jel. 10 v.) *Dalmanutha* helye, valamint nevének jelentése is ismeretlen. Mt 15 39-ben Magdala (vagy Magadán) van helyette; amiből némelyek azt gondolják, hogy ez a kettő egy. 11 v.) Az előzőekben érintett nagy külföldi körút után, a négyezrek megvendégléséből haza tért Jézus elé ide *vonultak ki a farizeusok* azzal az elhatározással, hogy most véglegesen tisztázzák a nép előtt az ő messiásságának kérdését. E szándékukat jelzi az, hogy a jelt avégből kérték tőle, *hogy kísértsék őt*, azaz, hogy próbára állítsák. Bizonyára voltak köztük, akik kételyeik eloszlatását várták ettől a nagy próbától, de a többség, a vezetőség minden esetre azt várta, hogy a próba nem sikerül, és ezzel Jézus további működése a nép között lehetetlenné lesz téve. Hogy az *égből kérték tőle jelt*, ez világosan Dán 7 13-ra utal; mint Mt 24 30 is mutatja, az *ég felhőin* való megjelenés volt akkor „az ember fiának jele” a közfelfogásban. Vagy esetleg valami olyan féle megjelenés, mint Zak 14 5 kilátásba helyezi. Ismeretes, hogy Jézus ellen az volt a legfőbb kifogás, hogy „jól tudjuk, honnét való ez” (Ján 7 27, v. ö. Mk 6 3; Mt 13 55). Azok a csodák, amiket eddig tett, mind „jelek” voltak ugyan, de azok őt legfeljebb csak prófétának igazolták; Messiásnak ő előttük csak azzal igazolhatta volna magát, ha most szemök láttára a felhők közé emelkedik, és onnét jön el a római birodalom összetörésére. 12 v.) Erre Jézus *lelkében*, azaz magában, befelé *sóhajtván*, azaz mély fájdalommal felelt, de úgy, hogy fájdalmanak kitörését visszafojtotta. A kérdés u. i. akár számító rosszakaratból, akár együgyű rajongásból eredt, Jézusnak minden képen fáj, mert azt mutatta, hogy ezek a szegény emberek hozzáférhetetlenek annak az üdvnek a számára, amelyet ő hozott. *Miért keres-e nemzedék jelt?* Hiszen azt, amit vár, a messiási üdvöt, azon az úton, amelyen várja, úgy sem nyerheti meg. Tehát: *nem adatik neki jel*. És ezt eskü erejével mondja Jézus (*bizony mondom néktek*, és utána *én*, mint a héber esküformában *im* = nem): mert ünnepélyesen vissza akarja utasítani és egyszer s mindenkorra elvágni a hozzá való közeledésnek ezt az útját. 13 v.) A fentebbiekben az ő útjaik végleg elváltak: *otthagynán őket, elment a tulsó partra*. Szinte *symbolicus* erővel hatnak itt e szavak. Bár természetesen csak arról van szó, hogy a nyugati partról ismét visszavért a keletire.

14–17 v.) A farizeusok és Heródes kovásza. 14 v.) Hogy a tengeri útra *elfelejtettek kenyereket vinni*, azt annak megérthetése végett bocsátja előre, hogy a tanítványok hogyan érthették félre Jézusnak a kovászra vonatkozó szavait. A második stichosban félreérthetetlen célzás van: *és kenyér — ha csak egy nem — nem volt velők a hajóban*. Ezzel akarja az olvasónak tudtára adni az író, hogy mi volt az, amit a tanítványoknak a két kenyér-csodából meg kellett volna érteni, és nem értettek meg: az, hogy Jézus a

kenyér. Mintha azt mondaná: kenyér az egy Jézuson kívül, ha csak őt annak nem vesszük, nem volt velők a hajóban. 15 v.) Jézus „parancsa”, amellyel útközben a hajóban a farizeusok kovásztól való *őrizkedésre* inti őket, egész könnyen láthatólag a farizeusokkal az imént lefolyt jelenethez kapcsolódik; világos tehát, hogy ott kell keresnünk annak megfejtését is, hogy mi a *farizeus kovász*, amitől a tanítványoknak *őrizkedni* kell. Mt 16 12 a farizeusok tanát, Lk 12 1 képmutatását, több magyarázó (Ew. Klosterm. Keil, Meyer) könnyen ragadó félszeg vallásosságát érti alatta; és ez mind helyes, csak nagyon nagy általánosságban tartott magyarázat. Jézus itt most szorosan a jelkivánásra céloz, mint amiben a fenti három általános tulajdonságuk a legélesebben kiütözközik, és mint ami a tanítványokra a legközvetlenebb veszélyt jelenti. Az egész nagy világnézeti ellentét, mely Jézus között és kortársai között egyre halálosabb örvényt vágott, ebben a jelkivánásban nyer legpraecizebb kifejezést. Annak a Mesiásnak a jele, akit a farizeusok vártak, a felhők közt megjelenő emberalak; azé pedig, aki Jézusban jött el, a magvelő és a kenyér. Ezt kell a tanítványoknak megérteni. Mint a *ξύμη* ismélése is mutatja, *Heródes kovásza* más. Ennek megfejtését meg csak 6 14–29 ben kell és lehet keresnünk. Legalább is különös volna, ha Jézus itt „a buja és jellemtelen fejedelem világi könnyelműségétől” (Meyer), vagy a tőle jövő veszélytől és halálos ellenségeskedéstől (J. Weisz) óvna tanítványait; mert az első nem illenék a szegény és jámbor tanítványokra, a második meg Jézusra, és egyik sem a jelenlegi helyzetre és a szóban forgó tárgyra. Itt most u. i. arról van szó, hogy a tanítványok értsék meg, hogy ki a Jézus. A farizeusi felfogáson kívül egy másik, a hitellen, világias gondolkodású rétegekben szintén nagyon elterjedt felfogás is zavarhatta e tekintelben tisztán látásokat (l. 6 46–52-nél), és ez az, ami 6 14–29-ben megnyilvánul Heródesnek abban az erősen hangoztatott állításában, hogy Jézus tulajdonképen a sírból visszatérő Keresztelő János. Ez ugyan rendkívül jellemző Jézus személyének ember feletti hatására; de mégis csak azt jelenti, hogy ő kísértet. Szóval a farizeusok a természetfeletti vonásokat nélkülözték Jézus személyiségében, Heródesék meg a természeteseket, és azért nem tudták őt Mesiásnak elfogadni. A tanítványoknak pedig mind a két féle vonásokat meg kellett volna benne látni; és, hogy megláthassák, azért kell óvakodniok e két veszedelmes kovásztól. Csak úgy ismerhetik meg Mesterökben az Istenembert. 16 v.) Hogy azonban a tanítványok a fent említett megismeréstől még mily távol vannak, azt mutatja az, hogy Jézusnak a kovászról mondott szavait arra értik, hogy nekik az ellenséges és eretnek farizeusok és herodiánusok kovászával sütött kenyérből nem szabad enni. Ezt abból gondolták, hogy véleményük szerint Jézus azért hozta fel most a dolgot, „mert nincs velünk kenyér”, tehát fél, hogy majd útközben olyan kenyeret vesznek, amelyekben ilyen tisztátalan kovász lesz. Bármily durva is e félreértés, olyan embereknel, akik a zsidó hagyományban neve-

kedtek, amelyben a ritualis tisztaságon fordul meg minden, nem lehet csodálni. De evangyelistánk szavaiból kiérzik, hogy mi itt a csodálni való és fájdalmas, az, hogy azt az „egy kenyeret“ magokkal viszik a hajóban, és mégis azt mondják, hogy „nincs kenyérünk“. Ez az ő nagy értetlenségök. 17 v.) T. i. ez azt mutatja, hogy *nem eszmélnék*, a körülöttük, szemök láttára történő dolgok mellett öntudatlanul mennek el, és így *nem értik meg* azokat, *meg van keményedve a szívök* (l. 652), elméjük el van nehezdedve.

18—21 v.) A tanítványok vaksága és siketsége. 18 v.) Ennek oka pedig lelki vakságuk és siketségük, mely nem csak a *látásban és hallásban* akadályozza őket, hanem az *emlékezésben* is; mert hiszen, ha csak a kétszeres kenyér-csodára emlékeznének, ilyen gondolat nem ötlenék elméjükbe. Az itteni szemrehányás formailag olyan, mint Jes 69; Jer 521; Ez 122; de ugyanaz a mély szeretettől fájó hang rezdül benne végig, mint Jes 42 20 ban. 19—21 v.) Az 5 és 7 kenyerek titka. Itt minden symbolum, még a számok is. Hogy a kenyerek alatt valami titokzatos, mély értelmet kell keresni, amihez a tanítványok még nem jutottak el, de el kell jutniok, arra utal az utolsó rejtelmes kérdés, amelyben nem tudja az ember, hogy fájdalom van-e több, hogy még nem értik, vagy biztató reménység, hogy majd megértik. Ha Jézus csak azt akarta volna velök megértetni, hogy a két kenyér-csoda után értelmetlenség tőlük arra gondolni, hogy kenyér dolgában megszorúlnak, ha ő velök van, azt rövidebben elintézhette volna. De ezzel különben is kiesett volna a társalgás eddigi fonálából. Itt u. i. nem kenyérgondoktól, hanem bizonyos idegen kovászoktól való óvásról van szc, és arról, hogy e kovászokat a két kenyér-csoda sem tudta a tanítványok szívéből kiirtani, pedig ez volt neki egyenes célja. Erre vonatkozhatik csak a mélyebb eszmélésre biztató méla kérdés: *hogy nem értitek?* Oh, hogy nem értitek!

36. A *betsajdai vak*.

(8 22—26).

A 21 v. kérdéséhez sokat mondólag sorakozik ez a történet, mely önmagában véve ugyan nem allegoria, de itt *symbolicus és parainetikus* erővel és jelentéssel áll: a vakság meggyógyítása nehéz munka, de Jézus előtt nem lehetetlen. Egyúttal, mint a XI végén a siketnéma története, úgy itt ez adja azt a szempontot, amiből az egész ének tekintendő: és ez alapon nevezhetjük a farizeusok kovászát lelki vakságnak. A csoda lefolyására, az előadás ódon hangjára s egyebekre nézve ide is tartozik, amit 7 31—37-nél, közelebbről a 33 és 34 vnél mondtunk. Ez a két darab minden tekintetben feltűnően rokon egymással.

22 és 23 ab. v.) Az eset. Betsajdában egy vakot visznek Jézushoz, akit ő orvosi gyógykezelés alá vesz. 22 v.) Betsajda földrajzi fekvését itt sem lehet eldönteni. Ha a farizeusokkal való szakítás a tenger nyugati partján történt, akkor a 13 v. szerint, hogy t. i. Jézus a „tulsó partra ment“, itt a keleti oldalra kell gondol-

nunk. Feltéve természetesen azt, hogy ezek az események úgy egy folytában peregtek le, mint itt következnek egymás után; amit azonban Mk ismert szerkezeténél fogva épen nem vehetünk bizonyosra. De, ha ezt vesszük fel. akkor Betsajda alatt itt Filep Betsajdjára kell gondolnunk (l. 645–53). Ezzel azonban nem egyezik az, hogy a 23 v. szerint ez a Betsajda falu volt; ami viszont a mellett szól, hogy volt egy genezáreti Betsajda is, egy kis halászfalu, és itt is arra kell gondolnunk. Az a kérdés, hogy Jézus illesse a vakot, azt jelenti, hogy érintésével gyógyítsa meg. 23 ab. v.) *A falun kívül vezetésre nézve l. 733 vt.*

23 cd.—24 v.) A gyógyulás első foka. 23 cd. *A köpésre és a kézzel érintésre nézve l. 733 vt. 24 v.) A 731–37-től itt az a nevezetes eltérés van, hogy a gyógyulás nem egyszerre áll be a parancs szóra, hanem fokozatosan jelentkezik az ismételt kézzel érintés következménye képen. Az ember nem tudja megállni, hogy ebben is symbolicus vonást ne lásson, mely Jézus ügyének, illetve a tanítványok felfogásának jelen nehéz, de nem reménytelen helyzetét példázza: a dolog nem megy egyszerre és nehezen megy; de megy. A köpésre és az első kézzel érintésre felpillantván a vak, az embereket, amint körülötte járnak, úgy látja, mint fákat, azaz nagy és határozatlan, szétmosódó, árnyékos körvonalakban. Ez mutatja, hogy az illető nem vakon született, hanem később vakult meg; és már volt fogalma a tárgyakról.*

25–26 A teljes gyógyulás. 25 v.) A második kézzel érintésre aztán felpillantatott Jézus a vakkal, (a kritikai szövegek e helyett διεβλεψεν igét adnak, és annak alanyául a vakot veszik: kimeresztette a szemeit, stb.) és akkor helyre állt, meggyógyult és meglátott (ἐνέβλεπεν = szembe nézett), most már nem olyan bizonytalan körvonalakban, mint az imént, hanem élesen, határozottan és messziről mindenkit. 26 v.) *Elküldte őt haza, mint 519 ben a gadarai embert. A faluba, t. i. Betsajdába se menj be: ez mutatja, hogy a meggyógyított vak más helységről való volt. Ez utasítás célja a rendes tilalom, ami a T. R.-ben meg is van: se ne mondj senkinek a faluban, a kritikai szövegek ezt kihagyják. Egy vak ember meggyógyulva indul haza felé pusztai úton: ezzel végződik a messiás-eposz első fele.*

Homiletikai jegyzetek.

Az egész biblián keresztül sehol sem figyelhető meg úgy, mint itt, oly szívbe markoló elevevességében Jézusnak a felett érzett fájdalma, hogy az emberek őt mindenféle elképzelhető és elképzelhetetlen valakinek hajlandók elfogadni, csak épen annak az egynek nem, ami ő épen lenni akar: az élet ama kenyerének. Erről nem lehet eleget prédikálni ma, amikor a farizeusok és a Heródes kovászának annyi modern alakulata erjeszti a lelkeket, és zavarja helyes látásukat. Ma különös képen egy a szükséges dolog: Jézust az élet kenyerének megismerni és elfogadni.

A csodálatos vendégség. 81–10. Erre nézve l. 630–45 őt. Azt

ehhez vagy ezt ahoz kiegészítőül is lehet használni, alapúl vévén azt, amelyiknek valamelyik motivumából akarunk kiindulni. Amott Jézus szánalmát más indítja meg, nem az éhség, amire a tanítványok terelik csak figyelmét, míg itt neki jut ez az eszébe, és ez indítja meg a szívét. Mind ezek kiemelhető és gyakorlatilag alkalmazható vonások. Új vonás itt, és szintén termékenyen alkalmazható, a hallgatók kitartása Jézussal. Ami különben az íge vonzó erejét is mutatja: még az evésről is elfelejtkeznek az emberek, csak hallgathassák.

A farizeusok és Heródes kovásza. 8 11—21. A farizeusok kovászát ma műveltségnek, felvilágosodottságnak, modernségnek, természettudományos világnézetnek és más e félének nevezik; de lényege ma is az, ami Jézus korában volt: Jézus isteni vonásainak tagadása. Az, amit az evangéliumok az ő születéséről, csodáiról beszélnek, a mai felvilágosodottság mellett már nem állhat meg, nem egyéb legendánál, és így Jézus sem egyéb közönséges embernél, Mesiásunk, Üdvözítőnk, Megváltónk nekünk nem lehet. E félére különben nincs is szükségünk. A Heródes kovásza ennek éppen az ellenkezője: ez viszont a természetes emberi vonásokat tagadja meg, vagy legalább is mellőzi el Jézusban, és csak az emberfelettieket, a csodákat, a természetfelettségeket látja, úgy hogy őt utóbb fényes, de ködszerű árnyalakká teszi, hús, vér és szerves erő nélküli elvont fogalomká, ami még Heródes kísérteténél is gyengébb alak. Soha nem volt nagyobb szükség, mint ma, ez ártó kovászokkal szemben erőteljesen rá mutatni arra a mély igazságra, amit a Krisztus kettős természetéről szóló tan kifejez: hogy ő benne az isteni és az emberi természet bár össze nem elegyül, de egymástól elválaszthatatlan. De főképen azt kell hangoztatnunk, hogy ezt dogmának nem lehet megérteni, nem is sokat érnének vele, ha megértenők: de annál inkább életnek és gyakorlatnak. Gyakorlati szempontból u. i. ez ugyanaz, amit Ján 6 35 úgy fejez ki, hogy Jézus „az életnek ama kenyere“, és pedig az ő teste (Ján 6 51) a kenyér, és az ő húsát ennünk és véréát innunk kell (Ján 6 53—54 stb.), hogy életünk lehessen. Azaz: az az élet, amit ő velünk közölni akar, éppen úgy, mint az ő személye maga is, nem valami árnyyszerű elméleti élet, a hazajáró lelkek kísérteties élete, hanem igazi, duzzadó hús- és vér-élet: de mégsem bűnös, szennyes, nyomorult és véges testi élet, hanem szent, tiszta, boldog és örök isteni élet. Az egész keresztyénségben ennek a megértése a legnehezebb; viszont e nélkül nincs keresztyénség. De ennek világos meglátására csak a betsajdai vak orvosa nyíthatja meg a szemeit annak, akit kegyelmesen és türelmesen végig vezet a Péter iskoláján. De utána kell menni.

Jelkiváns. 8 11—13. Bámulatosan szívós és fájdalmasan bomlasztó erővel él ma is a keresztyén népben is a farizeusi vallásos-ságnak ez az avult vonása: a jelkiváns. Ha csak futólagosan figyelni is meg valaki az utcán, társaságokban, harctéri levelek olvasásakor, betegségek, temetések, vállalatba bocsátkozások stb. stb.

alkalmával az emberek önkénytelenül elejtett nyilatkozatait: ha van Isten az égben, vagy: no, most már elhiszem, hogy van Isten, vagy: most már nem hiszem, hogy van Isten, stb. stb.: akkor elszomorodva láthatja, hogy az igazi vallásos életnek ez a rákfenéje mennyire el van terjedve modern korunkban. Ma már nem olyan jelt kívánnak az emberek, mint régen a farizeusok, hanem szerény kis családi vagy üzleti jeleket: ha az ő fiuk épen kerül haza a harctérről, ha betegeik meggyógyul, ha vállalatuk sikerül, stb. stb., akkor van Isten; ha nem, akkor nincs. És mi ennek a szégyenletes állapotnak az oka? A Jézus nem ismerése. Mind addig amíg őt az élet kenyerének meg nem ismeri valaki, csak zsidó marad, aki ilyen kicsinyes „jel”-ek után igazodik. Ilyenekre csak annak nincs szüksége, aki Jézusban immár megtalálta az ő Istenét.

A betsajdai vak meggyógyítása. 8 22–26. Ez Jézus legcsodásabb csodája: nehezen, akadályokkal, természetes úton és fokozatosan; de a Jézus igéje által, a Jézus keze alatt végbe menő „megépülés”. Ebben nem csak a lelkész, hanem a gyülekezet számára is egy egész életre kiható programm foglaltatik. És sok-sok predikációba való mély gondolat is. És bátorítás olyankor, mikor nem elég valamire a kezünket egyszer rá tenni. Különben pedig egy gyönyörű hid ez a szomorú tengeri úttól (8 11–21) a Caesarea Filippi útjának felséges jelenetéhez (8 27–31). Sokszor elborúl szemünk, úgy nem látunk semmit: és Jézus újjának egy érintése új világokat tár fel előttünk.

II-IK FŐRÉS.

NEGYEDIK KÖNYV.

AZ ISTENORSZÁGÁBAN VALÓ ÉLET.

8 27—10 52.

XIII. ÉNEK.

ÖMMEGTAGADÁS ÁLTAL VALÓ MEGDÍCSÖÜLÉS.

8 27—9 29 = Mt 16 13—17 21 = Lk 9 18—43.

37. Önmegtagadás. Péter vallástétele; Krisztus keresztye; keresztyének keresztye. Mk 8 27—9 1 = Mt 16 13—28 = Lk 9 18—27. —
38. Megdicsőülés. Mk 9 2—13 = Mt 17 1—13 = Lk 9 28—36. — 39. Imaéletben való erő. Az epileptikus meggyógyítása. Mk 9 14—29 = Mt 17 14—21 = Lk 9 37—43.

8 27 Mikor kiment Jézus és az ő tanítványai

Filep Cézareájának falvaiba;

útközben megkérdezte tanítványait, mondván nekik,
Kinek mondanak engem az emberek?

28 Azok pedig feleltek neki, mondván,
Keresztelő Jánosnak; és némelyek Illyésnek;
mások pedig egynek a próféták közül.

29 Erre ő azt mondta nekik, Hát ti kinek mondotok engem?
Felelvén pedig Péter, azt mondta neki, Te vagy a Krisztus.

30 És feddette őket, hogy senkinek ne mondják felőle.

31 Akkor kezdte őket tanítani, hogy az Ember Fiának
sokat kell szenvedni és megvetetni a Vénektől,
és a főpapoktól és az írástudóktól,
és megöletetni és harmad napra feltámadni;

32 és nyíltan kimondta a szót.

Akkor magához vonva őt Péter, feddeni kezdte őt;

33 Ő pedig megfordulva és tanítványaira nézve
Pétert feddette meg, mondván,

Távozz tőlem Sátán, mert nem Isten dolgaira gondolsz,
hanem az emberek dolgaira.

34 És magához szólítván a sokaságot
tanítványaival együtt, azt mondta nekik,

Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát,
vegye fel keresztjét, és kövessen engem.

- 335 Mert aki meg akarja tartani életét, elveszti azt;
aki pedig elveszti életét
én érettem és az evangéliomért, az megtartja azt.
- 36 Mert mit használ az embernek,
ha az egész világot megnyeri, és az élete rá megy?
- 37 Mert mi az ő életének csereértéke?
- 38 Mert aki szégyenel engem és az én beszédeimet
ebben a parázna és bűnös nemzedékben,
az embernek fia is szégyelni fogja azt,
mikor eljön az ő Atyjának dicsőségében
a szent angyalokkal.
- 91 És azt mondta nekik, Bizony mondom nektek,
Hogy vannak némelyek az itt állók között,
akik addig nem kóstolnak halált,
míg meg nem látják az Isten országát,
hogy eljött hatalommal.
- *
- 2 És hat nap múlva maga mellé vette Jézus
Pétert, Jakabot és Jánost,
és felvitte őket egy magas hegyre külön magukat;
és elváltozott ő előttük.
- 3 Úgy hogy az ő ruhái ragyogókká lettek,
igen fehérekké, mint a hó,
amilyent kallós a földön nem tud fehériteni.
- 4 És megjelent nekik Illyés Mózzsal,
és együtt beszélgettek Jézussal;
- 5 Péter pedig közbe szólva azt mondta Jézusnak,
Mester, jó nekünk itt lenni;
hát csináljunk három sátrat, neked egyet,
és Mózesnek egyet, meg Illyésnek egyet.
- 6 Nem tudta ugyanis, mit beszéljen,
mert meg voltak ijedve.
- 7 Akkor egy felhő támadt, mely beárnyalta őket;
és szózat jött a felhőből, mondván,
ez az én szerelmes fiam, reá hallgassatok!
- 8 Aztán hirtelen körülnézván, már senkit sem láttak,
csak egyedül Jézust magukkal.
- 9 És amint a hegyről alászálltak, meghagyta nekik,
hogy senkinek el ne mondják, amit láttak,
csak mikor az Embernek Fia halottaiból feltámadt.

9 10 És a szót megragadták, egymás közt vitatkozván,
mit tesz halottaiból feltámadni.

11 És megkérdezték őt, mondván,
Hogy mondják az írástudók,
hogy Illyésnek kell eljönni először?

12 Ő pedig felelvén, azt mondta nekik,
Valóban Illyés jön el először, és mindent helyre állít.

És mint van megírva az Embernek Fia felől,
hogy sokat szenvedjen és semmibe vétessék?

13 Igen, azt mondom nektek, hogy Illyés el is jött,
meg is tettek vele mindent, amit akartak,
mint meg van írva felőle.

*

14 És a tanítványokhoz érve, nagy sokaságot látott körülöttük;
és írástudókat velök vitatkozva.

15 És tüstént meglátván őt az egész sokaság, összerezzent,
és oda futván hozzá, köszöntötte őt.

16 És megkérdezte tőlük, Min vitakoztok azokkal?

17 És a sokaságból felelt neki valaki,
Mester, elhoztam hozzád a fiamat, kiben egy néma lélek van.

18 És bárhol elfogja őt, szaggatja őt:
és ő tajtékot tűr és csikorgatja a fogait és megmered.

És mondtam a te tanítványaidnak,
hogy üzzék ki azt, és nem voltak képesek.

19 Ő pedig felelvén, azt mondta nekik,
Oh hitetlen nemzedék, meddig leszek még veletek;
meddig tűrjelek még titeket? Hozzátok őt hozzám!

20 És oda vitték azt hozzá, és meglátván Őt,
a lélek tüstént megrángatta azt:
úgy, hogy a földre esván fetrengett tajtékot tűrva;

21 és ő megkérdezte annak atyját,
Mennyi ideje, hogy ez történt vele?
Az pedig azt mondta, Gyermeksége óta;
22 és sokszor vetette őt tűzbe is, vízbe is,
hogy elveszítse őt, de ha tudsz valamit,
segíts rajtunk, megszánván bennünket!

23 Jézus pedig azt mondta neki, Hogy, ha tudsz hinni;
minden lehetséges annak, aki hisz.

24 Tüstént felkiáltván a gyermek atyja, azt mondta,
Hiszek, segíts hitelenségemnek!

- 25 Látván pedig Jézus, hogy sokaság fut hozzá össze,
megfeddette a tisztátalan lelket,
mondván neki, Te néma és siket lélek, én parancsolom neked,
Menj ki belőle, és többé bele ne menj!
- 26 Erre felkiáltva és azt nagyon megrángatva, kiment;
és az olyan lett, mint egy halott.
Úgy hogy sokan azt mondták, hogy meghalt;
- 27 Jézus pedig megfogván őt kezénél fogva
felébresztette őt, és felkelt.
- 28 És mikor haza ment, tanítványai megkérdezték őt külön,
Hogy nem tudtuk mi kiűzni azt?
- 29 És azt mondta nekik, Ez a fajta semmivel sem űzhető ki,
csak imádsággal és böjtöléssel.

MAGYARÁZAT.

E könyv az előzőnek logikai folytatása. Azt tárgyalja, hogy Jézus, mint ott a betsajdai vakét, hogyan nyitja meg tanítványainak szemét azoknak nyilván való meglátására, amiket ott kipéldázott előttük. A magyarázók nagy tévedésben vannak, mikor azt vélik, hogy Jézus csak most adja tudtokra, és ők csak most látják meg először azt, hogy ő a Mesiás. Ez kezdettől fogva világos volt előttük. De az került Jézusnak nagy fáradságába, míg azt megtudta velök értetni, hogy milyen Mesiás ő? Aki Mk eszmemenetét velünk eddig figyelemmel kísérte, az előtt világosan áll az a törekvése, hogy Jézus személyét és hivatalát az uralkodó zavaros, érzéki mesiai képzetekkel szemben a lehető legélesebben kidomborítsa, és a Jézus üdvéletének teljességében szemléltesse velünk. Szinte kézzel foghatólag tárja elénk, hogy Jézus a bűnösök orvosa, az üdvre vágyók völégénye, a magvető és egyben az életfakasztó mag, melyben a Szentlélek ereje működik, a kenyér: szóval, hogy az ő élete üdvélet, és ő ezt az életet hozta az embereknek, és ebben áll az istenországa, és ennek az országnak a Mesiása ő. Az az igyekezet is végig húzódik az eddig letárgyalt három könyvön, hogy világosan kitűnjék, hogy a tanítványok, akik Jézust abban a pillanatban elfogadták Mesiásuknak, mikor hozzá szegődtek, és akik attól kezdve folyton nagyobb meg nagyobb véleményekkel voltak az ő isteni hatalma és dicsősége felől: ezt az egyet mind mostanig nem tudták meglátni. Most tehát elérkezett az ideje annak, hogy meglássák; hogy ezt az üdvéletet teljes lényege és igaz természete szerint közelebbről megismerjék. Ebből érthető, hogy e könyvben Jézus háromszor mutatja fel tanítványai előtt a reá váró keresztet, az ő halálát és feltámadását: ezzel is jelezvén, hogy az üdvélet lényege a kereszti által való megdicsőülés, és természete a szolgálat által való uralkodás. Innét van, hogy míg a harmadik könyvben Jézust a nagy nevelőnek ismertük meg, aki mindenféle tanulságos élményeken vezeti keresztül tanít-

ványait, addig ebben tanítónak látjuk őt, aki kérdez és felel, magyaráz, fejteget, példákkal világosít, szóval azt, amit példákban és élményekben már közölt, itt nyilván mondott szóval (32) igyekszik az ész előtt is legmélyéig megvilágítani. Így a könyv élén mindjárt, a Péter vallástételéhez, mint a keresztyén üdvélet alapjához kapcsolva egy mély „tanítás” van (831) a keresztről (37), melynek nyomán aztán azt tárja fel előttünk az első ének (XIII.), hogy az Isten országa az önmegtagadás által megdicsőülő élet, az egyetlen erő, mely e földi lét nyomorúságain diadalmaskodni képes. A továbbiakból pedig rendre megvilágosodik előttünk, hogy ennek az életnek nagysága (méltósága) a munkás szeretetben (XIV); gazdagsága (élve, bősége), a természetességben (XV) áll; jutalma pedig a szolgálat (XVI). Ezek után kell-e külön mondani, hogy e könyv végén a Bartimeus története azt kiáltja mindenenek, hogy: vakok, látjátok ezt? Hát látjátok?

E könyv első éneke tehát, a XIII. ének, mint az imént említettük, azt világítja meg, hogy az istenországában való élet önmegtagadás által való megdicsőülés és erő kifejtés. Az erről szóló tanítás kiindulási pontja természetesen, mint magáé az üdvéleté is, a Péter vallástétele (8 27–30), folytatása pedig az, hogy a Krisztus hivatása úgy, mint követőié is, a kereszthordozás: mert csak ezen által jöhet el az istenországa „hatalomban”, azaz a messiási üdvnek az a teljessége és dicsősége, amiről az ígéretek szólnak (37). E mellé a tanítás mellé mindjárt egy kis izelítőt állít a megdicsőülésből. Az ég a földre száll, vagy a föld az égbe emelkedik: a magas hegy csúcsán már csak Mózes, Illyés és Jézus látszanak; s még egy tekintet, és csak Jézus látszik egyedül (38). De mikor lejönnek a megdicsőülés hegyéről, a mélyben lent elibök tárul a földi lét egész nagy nyomorúsága. Mintha csak izelítő akarna lenni e jelenet a tanítványokra váró jövőből: mikor majd Jézus fent lesz a dicsőségben, ők pedig itt lent nem bírnak az élet siket és néma nehézkórával. Akkorra szól a tanulság: e fajjal nem bír más, csak az ima és bűjt, azaz a benső és szigorú imaélet. (39).

37. Önmegtagadás.

(8 27—9 1.)

Ez Jézus rövid vallástana: a tökéletes vallás. Központja a Jézus keresztfé, lényege az önmegtagadás: érzéki lényünk megtagadása által lelkünk megmentése, Istenért, a világgal szemben. Ez a váltság, amit maga magának senki sem adhat, hanem csak úgy nyerhet meg, ha a saját lelkét Jézusért és az ő evangéliomáért elveszti a kereszthordozásban. Az ember önmagának ebben az elvesztésében nyeri meg tulajdonképen önmagát: azt az „én”-t, aki többet ér az egész világnál, mert arra van hivatva, hogy a véges világon túl, mikor Jézus visszajön az Isten dicsőségében, az ő ajkairól, a mennyei angyalok előtt hallja meg a megdicsőítő vallástételt: te az enyém vagy! Jézus ezt a nagy átalakulást tagad-

hatalatlanul még az akkor élő nemzedék idejére ígérte; de hát véges emberekhez szóló véges emberi nyelven végtelen isteni dolgokról; Isten előtt pedig egy nap annyi, mint ezer esztendő; és az idő csak az örökkévalóság képe.

27 v.) Bevezetés a nagy kérdéshez. Ha és t közvetlen kapcsolónak vesszük, és feltesszük, hogy ez itt elmondandók közvetlen a 822–26 ban elmondottak után történtek, akkor a *kiment* ige Betsajdára vonatkozik; de lehet ezt a két és-t itt hebraizáló értelemben venni: *mikor — akkor*. Tehát egyszer kiment Jézus és tanítványai, a nép, a szokásos kíséző sokaság itt már elmarad, csak magokban mentek *Filep Cézárédjának falvaiba*, nem magába a városba, mely Filep fővárosa volt, hanem csak a környékén levő falvakba. E várost Filep tetrárka építtette és Augustus császár tiszteletére nevezte Cézáréának, és építőjéről és tulajdonosáról maradt rajta a „Filep Cézáréája“ név, megkülönböztetésül a többi Cézáréáktól. A Jordán forrásainál feküdt a Pán barlangjáról Paneasnak vagy Paniasnak nevezett helység vidékén, melynek emlékét ma is őrzi egy Banjasz nevű moszlim falu. Betsajdától idáig többnyire néptelen, helyenként vadregényes (kivált a Jordán völgyén fel Hule tóig) vidékeken keresztül visz az út. Ezen az úton (lovon 8—10 óra) folyt le ez az emlékeztető beszélgetés. Jézusnak az a kérdése, hogy *kinek mondanak engem az emberek*, tisztán csak a tárgyhoz szolgáló bevezetés, és nagy lélektani tévedés azt hinni, hogy vele Jézus, aki mindig az emberek közt forgott és a vámosokkal is leült lakomához, tanítványaitól akar az emberek véleményéről bővebb értesülést szerezni. Célja az, hogy most, mikor a kérdésről először beszél tanítványai előtt *ex thesi*, szembe állítsa a közönség véleményével a tanítványokét.

28—30 v.) A nagy kérdés feltevése. Péter vallástétele. A 28 v. első sorának szövegezésében von Sodent követtük. 28 v.) A közönség véleményét már ismerjük, az 6 14. 15 óla nem változott. Ezt Jézus is tudta; de azt akarta ezzel szemben leszögezni, hogy a tanítványoké meg mennyit változott. 29 v.) *Hát ti, tanítványok, kinek mondotok engem?* Erre jön Péter híres vallástétele: *Te vagy a Krisztus*; l. 11 vnl. Nyilvánvaló, hogy ezt a vallástételt itt Jézus csak didaktikai célból provokálja, hogy hozzá, mint ismerthez fűzze a nyomban adandó új ismereket. A 30 v.) tilalmára nézve l. 134 nvl.

Ezt sok magyarázó nem is tagadja; de némelyik azt mondja, hogy ez csak Mk előadásában van így, a „forrás“-ban (ősz Mk, vagy alapírat, stb.) nem így lehetett, a valóságban pedig nem így volt. Mert némelyek szerint a jelenet eredetileg azt a momentumot rögzítette meg, mikor a tanítványokban először felvillant Jézus messiásvoltának gondolata; mások szerint pedig, akik e felfogás történetiellenességét, ha nem konstatálják is, de kell, hogy érezzék, az e jelenetnek igazi és eredeti jelentősége, hogy Jézus életének e komoly pillanatában, mikor belátta, hogy a tömegeket az ő messiási eszméje számára meg nem nyerheti, arról akar meggyőződést szerezni, hogy legalább tanítványainál számíthat-e megértésre. Ez a felfogás meg azon kívül, hogy a 27 vnl említett nagy lélektani hibában szenved, Jézusról feltételezvé, hogy tanítványainak ő róla való őszinte véleményét ilyen kezdő iskolamester módjára akarja kiputahatolni, még a kérdésre adott feleletben sem nyer semmi támaszt, mert abból, hogy „te vagy a Krisztus“, éppen nem világlik ki az, amit e felfogás szerint

Jézus tudni akar, hogy t. i. a tanítványok az ő messiás-eszméjét osztják-é, vagy a népét. És a továbbiakban ennek tisztázásáról egy szó sincs. Igaz, hogy Péter feleletére Jézusnak a Mt 16¹⁷-ben tett örvendező megjegyzése e fel-fogásokat, különösen az elsőt, támogatja látszólag, de mégis mellőzendők ezek; mert e párbeszéd más beállításban és jelentőségben, mint amiben Mk adja, egyenesen elképzelhetetlen. Ezen nem változtat az sem, ha e párbeszéd eredetileg csak 27–32 a. vből állott, a többit pedig Mk más alkalommal tör-tént nyilatkozatokból fűzte ide.

31–32 a. v.) A kemény tanítás: Péter tétele, hogy „Jézus a Krisztus“, a divatos váradalmakkal ellentétben azt jelenti, hogy neki meg kell halnia és feltámadnia. Ez nem egyéb, mint a Jahve szenvedő szolgájáról és a világi birodalmakat hatalma alá hajtó vagy megsemmisítő királyról, a Dávid fiáról vagy „ember fiáról“ szóló és egyébként egymással össze nem férő ótestámentomi messiási képzetek rövid összefoglalása. Ez volt Jézus messiási öntuda-tának tartalma kezdettől fogva. Csak ebből érthető meg személye, jelleme, egész élete és minden tanítása. A Jahve szenvedő szolgája a magvető, aki elvetvén a magot, haza megy, vetése pedig tovább nő az aratásig (4 26–29); de egyben ő a mag is, akinek meg kell halni, hogy gyűlcst teremhessen (Ján 12 24): halálában tehát már benne foglaltatik feltámadása. Ez pedig előfeltétele az ő dicsősé-ges eljövételének: csak feltámadása és mennybe menetele után jö-het el az ő Atyjának dicsőségében a szent angyalokkal (38 v.). És majd akkor, annak a nemzedéknek adja meg azt a jelt (13 26), hogy mint „embernek fia, eljön felhőkben“, amit „ennek a nem-zedéknek“ nem adhatott meg (11 v.). Jól értjük meg tehát, hogy e strófában nem csak halálára készíti elő tanítványait, hanem fel-támadására is. E kettő egymást feltételező és egymással egyenlően fontos és lényeges alkatrésze az ő messiási öntudatának; amit Mk csodálatos congenialitással fog fel és művészi finomsággal tükröztet vissza mindenütt. 31 v.) *Kezdte őket tanítani:* ezekről a dolgokról most szól csak nekik először ilyen teljes összefüggésekben; (v. ő. 2 20 vt). Az *ember fia* kifejezés annyi, mintha magyarul azt mon-danók: emberfi, úrfi, ácsfi, királyfi, stb.; szóval: az a fajta; de az akkori zsidó (palesztinai arámi) nyelvben egyszerűen azt jelen-tette, amit a magyar „ember“, mikor magáról használja az ember. Jézus is használja egyszerűen „emberek“ értelemben, de csak má-sokra vonatkozólag és ünnepélyes nyilatkozatban, 3 28-ban; magára vonatkozólag azonban mindig valami mélyebb jelentőségben alkalmazza. Hogy mi ez a jelentőség, és honnan vette Jézus e kifeje-zést (t. i. e kettő összefügg), arra nézve a magyarázók nagyon el-térnek egymástól. Ámbátor, egyebekről nem szólva, Mknál semmi-féle eltérésnek nincs helye, mert itt a dolog egészen világos. Itt e kifejezést tizenháromszor alkalmazza magára Jézus, mindig messiási hivatásával kapcsolatban, és pedig hétszer (8 31; 9 12–31; 10 33–45; 14 21–31) a szenvedő és meghaló hivatásra vonatkoztatva, ebből háromszor (8 31; 9 31; 10 33) a feltámadóra is; hatszor pe-dig (2 10–28; 8 38; 9 9; 13 26 14 62) a diadalmaskodó és uralkodó hivatásra, és pedig a két utóbbi helyen világos célzással Dán 7 13-ra.

Ezek után nem lehet kétséges, hogy ő e kifejezést Dánielből vette, és messiási hivatásának két oldalát, az emberit és istenit emeli ki vele; az elsőt hivatalának dicsőségével és hatalmával, a másodikat megaláztatásával és szenvedésével szemben. A *harmadnapon való feltámadás* Jézusnak szilárd meggyőződése volt. Jes 53 10 és Hózs 6 2 (v. 8. Zsolt 16 10) alapján ez feltétlenül hozzá tartozott a szenvedő messiás hivatásához; kinek szenvedése és utána dicsősége eleve fel volt véve Isten üdvtervébe 1 Pét 1 11 szerint is. A *vének, főpapok* és *írastudók* együtt a jeruzsálemi vének tanácsát, a főtanácsot, vagy nagy synedriumot jelentik, amely a zsidóságnak, koronként többé-kevésbé megszorított hatáskörrel bíró, legfelsőbb kormányzó és igazságszolgáltató testülete volt. Szervezetére nézve aristocraticus senatus. Vezető elemei voltak a főpapok, azaz a papi főnemesei családok seniorai, a főpapviselt férfiak és a főpap. Ezek a sadduceus párthoz tartoztak. Az írástudók a synedrium jogtudós és theologus tagjai; rendszeren a farizeus párthoz tartoztak. Azok a tagok pedig, akik sem a papi főnemességhez, sem a jogtudósok közé nem tartoztak, a „vének” tiszteleti címét viselték. A 32. a. vben az evangyélista hangsúlyozza, hogy *nyilván* = szabadon, bátran és kép nélkül *mondta a szót*, nem csak úgy képekben sejtette, mint a kenyerek csodáival, és nem példázatokban beszélt, mint a „kívül valóknak” (4 11). Itt már beavattak előtt nyíltan fejtegeti az istenországnak legmélyebb titkát.

32 b. és 33 v.) A kereszttviselés az elválasztó jel az istenes gondolkodású és az érzékies, világias felfogású emberek között, vagyis az istenországa és a világ között. 32 b. v.) Péter *feddette* ezért a beszédért Jézust, azaz szemrehányást tett neki (ἐπιτιμᾶν); mert ők az ő tételéből, hogy Jézus a Krisztus, egészen más következtetést vontak le, a divatos messiás-képzetek értelmében. 33 v.) Jézus viszont ezért *feddette meg Pétert*, és pedig *megfordulván és tanítványaira nézvéen*, azaz nekik is szólnak a dorgáló szavak, mert ők is úgy gondolkodtak, mint Péter, aki nevökben beszélt. Hogy Pétert *sátánnak* nevezi, az először azt mutatja, hogy nagyon erőteljesen vissza akarja utasítani, és egy szóval jellemezni Péter ellenvetését; másodszor pedig azt, hogy ez az ellenvetés kísértő volt. Ugyanazt a kísértést újította u. i. itt fel Péter, amit Jézus a Sátán részéről pályája kezdetén (1 13) visszautasított: azt a gondolatot, hogy a kereszt elkerülésével foglalja el a Mesiás királyi székét. Az emberi gondolat kétség nélkül ez lett volna; de az isteni más volt: a kereszt. Ezért mondja tovább Péternek, hogy te *nem Isten dolgaira gondolsz*, nem az ő pártján vagy, nem vele egy véleményen (τὰ τινος φρονεῖν = vkivel egy véleményen lenni), *hanem az emberekkel*. Tehát a Jézus kereszttje két pártra osztja a világot: az Istenére és az emberekére: oda tartoznak a kereszthordozók, emide a hatalomhajhászok.

34 v.) E két párt közül a Jézus követői csak az elsőhöz tarthatnak. Ezt már nem csak tanítványainak mondja Jézus, hanem *a sokaságnak*, mert ez mindenkire tartozik. Lehet, hogy itt a „soka-

ság" megszólítása nem is egyéb retorikai formánál (mivel a 27 vből az látszik, hogy a cézárei úton Jézus egyedül volt tanítványával); de az sem lehetetlen, hogy ezt a nyilatkozatot egyszer más alkalommal tette Jézus, amikor sokaság is volt jelen, és Mk csak tartalmánál fogva tette ide. *Aki utánam akar jöni*, ez azt teszi, hogy: aki tanítványom akar lenni, (Mk 14:22) mai nyelven szólva: aki keresztyén akar lenni. Ennek három feltétele van: *ön-megtagadás*, vagyis a saját önző és érzéki „én”-jével szemben a tárgyilagos isteni (szellemi) álláspontra való helyezkedés, a magakarás helyett a Jézus akarása; a maga *keresztyének felvétele*, azaz nem csak a földi léttel és az ember végességével természet szerint vele járó bajoknak és fájdalmaknak, hanem a Jézus követéséből reá háruló nehézségeknek, üldöztetéseknek, gyalázásoknak és szenvedéseknek is mind a kínhalálig való önkéntes vállalása és hordozása; és végül a Jézus *követése*, azaz az ő példájának utánzása és az ő szellemének való őszinte és feltétlen engedelmeskedés, ha kell, életünk árán is. Szándékos szójáték van ebben: „ha valaki utánam akar jöni — kövessen engem”: ha követni akar, hát kövessen igazán és végig; ne csak szóval, ne csak külsőségekben, ne csak addig, amíg jól esik; hanem a szenvedések útján is egészen végig, a halálig. Az önmegtagadás tehát a Jézusba való teljes beleolvadás: ez adja meg a 35 v.) mély értelmét. Hogy Jézus ennek kiábrázolására a keresztt hordozást használta volna képül, mielőtt még ő vitte volna a Golgotára keresztyét, azt némelyek nagyon feltűnőnek találják, és valószínűbbnek tartják, hogy e kép csak az ő kereszthalála után keletkezett a keresztyének közt; de hiszen a rómaiaknak ez a meggyalázó és kínos kivégzési módja ő előtte ismeretes volt, és önként kínálkozott annak kiábrázolására, amit ő itt mondani akart, hogy a tanítványok önfeláldozásának a legnagyobb gyalázat és legkínosabb halál vállalásáig menőnek, vértanúságra késznek kell lenni.

35—37 v. A Jézusért való önfeláldozásban találja meg az ember igazán önmagát. Ez természetes következménye annak, hogy az önmegtagadás a Jézusba való beleolvadás. Mert, ha a hívő nem önmagát éli, hanem Jézust, akkor vele nem csak halálát, hanem feltámadását is megéli, mint ezt Pál Róm 6:3 sköv.-ben oly mély értelműleg kifejti. Viszont ebből megint természetesen következik, hogy aki meg nem hajlandó magát Jézusért megtagadni, az elveszti magát. 35 v.) *Mert a 34 v. indokolása*: azért kell Jézusért a vértanúságot elszenvedni, mert aki ennek kerülésével „*lelkét*” = *életét meg akarja tartani*, az *el fogja azt veszteni* Jézus visszajöveletekor (l. 38 v.), amikor az ítélet meglesz; ellenben *aki elveszti életét Jézusért és az evangéliomért*, az által, hogy a vértanúságra kész, és inkább meghal, mintsem hogy az evangéliom ügyét megtagadja, *az fogja azt megtartani* az ítélet napján, ami igen közel van (l. 91 v.) Világos szójáték van itt a „*lélek*” = élet kétféle értelmével: aki földi életéhez ragaszkodik, az elveszti azt az életét, ami Jézus visszajöveletekor, az ítélet után, az istenországában

várna reá; ellenben aki földi életét elveszti Jézusért, az ennek fejében az ő visszajövelekor az istenországában való életet nyeri meg. És ebben rejlik az a mélyebb jelentés, amire fentebb utaltunk; tehát ennek az indokolásnak nem csak eschatologiai értelme van, hanem erkölcsi is. 36 v.) Hogy a szójáték tényleg ebben van, azt mutatja ez a párhuzamos indokolás, mely ugyanezt a gondolatot másképen fejezi ki. *Mert*, a 35 v. *mert*-jének újra felvétele — lehet egyszerűen és-nek is fordítani — a 34 v. indokolására: Jézust azért kell a halálig követni, mert ellenkező esetben nem csak a szenvedést és halált elkerülheti az *ember*, hanem esetleg igen sokat is nyer, *megnyeri az egész világot*; *de mit használ ez neki*, mikor erre a vásárra „a lelke“, azaz istenországában nyerezendő *élete rámege* neki? $\xi\eta\mu\omega\theta\eta$ -t jobban fordítja Károli (elveszti lelkét), mint a rev. mely Kámori után megy (kárt vall lelkében); egészen rossz pedig Masznyik (Mát 16 26: lakol a lelke). Az ige világosan a $\kappa\epsilon\rho\delta\eta\sigma\eta$ -vel áll szemben, azaz e kettő tárgya, az egész világ, illetve az ember lelke, mint nyereségi illetve veszteségi tétel: az a törekvés, hogy amazzt megnyerje, emezt egészen felemészti. „Világ“ és „lélek“ egymást kizárja: amazzt csak emennek, emezt csak amannak feláldozásával lehet egészen megnyerni. 37 v.) A 36 v. indokolása: e vers Tischendorf VII. ik kiadásában, amit mi követtünk, így hangzik: *mert mi az ő életének csereértéke?* azaz az élet oly drága, hogy annak csereértéke nincs a világon; tehát igazán nem érdemes a világért oda adni. A T. R.-nek eschatologiai éle van, a lélek = élet elvesztése azért a legnagyobb veszteség, mert azt az egész világ árán sem lehet visszaszerezni, mivel akkor lesz valóssággá és nyilvánvalóvá, mikor e világ végleg elmúlik, t. i. Jézus visszajövelekor. *Mert mit fog majd a 38 vben leírt alkalommal adni ember élete váltásdóul?* Felelet: semmit, mert nincs semmi, amiért lelkét majd akkor vissza cserélhetné; $\alpha\upsilon\tau\acute{\alpha}\lambda\lambda\alpha\gamma\mu\alpha$ u. i. tulajdonkép = csereáru.

38 v.) *Mert*, a 37 v. indokolása: az ember életének azért nem lehet a világon megfelelő csereértéke, mert annak a csereárúnak, t. i. a világnak, amit érte kaphat, az örökkévalóságban nincs értéke (Zsolt 49 7 skv.); Jézus pedig, akit ezért a hívány árért megtagadott, akkor őt fogja megtagadni, és így semmi áron sem mehet be az istenországába, azaz az örök boldogságba, ahova csak a Jézuséi mehetnek. E cserevásár rosszását és oktalanságát színezi annak kiemelésével, hogy a vértanúságtól féltő ember a jelenvaló *pardzna* (t. i. Is-entől elpártolt) és *bűnös nemzedék* előtt *szégyenli* Jézust és az ő *beszédeit*, azokra való tekintetből teszi meg végzetes lépését (hogy t. i. a világot választja Jézus helyett), akiknek véleményére bizony nincs mit adni; ellenben őt az *ember fia* (I. 31 v.) a *szent angyalok* előtt fogja szégyenleni, *mikor eljön az ő Atyjának dicsőségében*, vagyis mikor mint uralkodó Mesiás jön el és a véges világon fejlődő és küzdő istenországa helyébe megalapítja az örök dicsőség birodalmát. Ezt a finom és mély vonást Mt (16 27) valószínűleg könnyebb érthetőség okából — az

általános visszafizetés (talio) moralizáló szempontjával helyettesíti, de Lk (926) Mk után ismét visszaállítja mint eredetibbet. De az, amit Mt azzal fejez ki, hogy „akkor megfizet kinek-kinek az ő cselekedetei szerint“, vagyis, hogy akkor Jézus ítéletet tartani jön el, azért ebben is benne van. És ez teljesen megfelel annak, amit Jézusnak az ítéletre és annak végrehajtásában az ő feladatára vonatkozó felfogásáról 426—29-nél mondtunk.

91 v.) A parúzia. Komoly tanításának Jézus annak hangsúlyozásával ad intő nyomatékot, hogy az ő visszajövele nagyon közel van: tanítványai még, ha nem valamennyien is, de megéri. Jézusnak oly nyilatkozata ez, amit több alkalommal is megtett, azért fűzi itt Mk az előzőkhöz e bevezető szavakkal: *és azt mondta nekik*. Az ünnepélyes biztosítás: *bizony mondom nektek*, a dolog komolyságát és bizonyosságát emeli ki. A parúzia nem ma vagy holnap lesz, de mégis oly időben, hogy az *itt*, t. i. Jézus előtt *állók közül némelyek* meg sem halnak addig, hanem még életükben megéri. És ekkor *meglátják az Istennek országát* nem csak a Szentlélek benső erő kifejtésében, mint most (l. 426—29), hanem úgy, mint Dán 244 jövendöli, *amint eljön hatalomban*, azaz külső hódító erejének, uralmának megvalósításában. Itt is Jézusnak az a Mkból jól ismert felfogása nyilatkozik meg, amire a 31 vnél rá mutattunk; az akkor uralkodó messiási képzetek összefoglalása és elrendezése: vetés, növekedés, kalászerlelés előbb, azután az aratás. Ez tette lehetővé, hogy a parúzia ideje a hívők bizalmának minden megrendülése nélkül mind távolabbra tolódhatt ki. Mk még, mint e szavak változatlan feljegyzéséből látszik, életében várta; és mikor művét írta, akkor az a nemzedék, amelyben Jézus élt, még nem halhatott ki.

38. Megdicsőülés.

(92—13).

E jelenés az előző jelenésben feltárt szenvedő messiásképzet kiegészítéséül a Dán 713 messiásjelét tölti be, és a tanítványoknak koruk zavaros messiási képzeleinek helyes elrendezésére és tisztázására nyújt irányítást a hozzá fűződő beszélgetéssel együtt. Mivel u. i. ők, koruk felfogásában osztozva, az istenországot csak „hatalomban“ (91), azaz külső diadalban és politikai uralomban előjövőnek tudták elképzelni, minél őszintebben helyet adtak szívökben annak a felfogásnak, amit Jézus az előző jelenésben kifejtett, hogy t. i. az ő hivatása most a szenvedés és halál, és csak később, feltámadása és visszajövele után fog az istenországa „hatalomban“ eljöni, annál erősebben feltámadhatott bennök az a gondolat, hogy a közvéleménynek talán mégis igaza van, és Jézus nem a tulajdonképeni Mesiás, hanem annak csak előfutára, Ilyés, vagy valamelyik próféta. Ezt elősegítette az is, hogy Jézus e tekintetben egyenes nyilatkozatot soha sem tett (l. Mt 112 sköv.) és pedig elvből nem, azt akarván, hogy hallgatói tisztán a látottakból

és hallottakból, szabadon és önállóan alkossák meg róla véleményeket. Így érthető, hogy éppen a hozzá legközelebb álló és őt legjobban megértő három tanítványban támadt ez a gondolat, mivel azt érintették legmélyebben a Mester megrázó szavai. Ezt tisztázza most ez a látomás: az ég felhői borítják be őt és Illyés és Mózes jelenlétében egy égi szó Mesiásnak jelenti ki. Ez azonban újabb rejtély elé állította őket. Illyés megjelenése ugyan, aminek íme tanúi voltak, a messiási idők elkövetkeztének világos jele, de az ő bevett eschatológiájuk alapján éppen ezért nem tudták megérteni, hogy miután most már csak a végítélet következhetik, miért kell Jézusnak mégis meghalni. Jézus ezt a rejtélyt sem oldja meg nekik, hanem útmutatásokat ad, amelyek nyomán magok megoldhatják, rá mutatván arra, hogy az olyan előfutár, amilyenül az írástudók Illyést várták, csak az ő messiásfogalmukkal egyeztethető össze, de nem az Írással, mely szenvedő és meghaló Mesiásról szól, akinek pedig egészen megfelelő előfutára volt Keresztelő János. Ezzel a tanítványok olyan tisztázott álláspontra jutottak, amelyről diadalmasan verheték vissza a hitetlen zsidóságnak azt az ellenvetését, hogy Jézus nem lehet a Mesiás, mert fellépését nem előzte meg Illyés megjelenése; valamint a hívő zsidóknak azt a véleményét, hogy Keresztelő János nagyobb, mint Jézus; és amelyen végül a Jézus halálának megsemmisítő pillanatai után diadalmasan össze tudták egyeztetni az ő személyében a szenvedő Mesiás vonásait az uralkodó király-Mesiáséival. Lélektanilag tehát úgy tekinthető ez a jelenet, mint ünnepélyes égi manifestatioja a három legbizalmasabb tanítvány előtt a Péter vallástételének (8 29), hogy Jézus a Krisztus. Ugyanaz a manifestatio ez, amely 11-ben csak magához Jézushoz szólt. Itt a Krisztusról szól a tanítványokhoz. Ezzel egyvagyélímunk két egyenlő részre oszlik: első három könyve Jézusról szól, élén a hozzá intézett benső bizonyóságtétel; másik három pedig az ég felhőiben eljövő Krisztusról, élén a tanítványokhoz intézett égi manifestatio.

9 2—3 v.) Helyzetrajz. Úrszínéváltozása. Jézust három legbizalmasabb tanítványa megdicsőült mennyei alakjában látja. 2 v.) A pontos időmeghatározás — Mknál az egyedüli — mutatja, hogy a jelenés az előzővel (8 27—9 1) szoros összefüggésben van, mint Jézus dicsőségben való visszajövetelének biztosítéka (1. 2 Pét 1 16). E mellett symbolicus jelentése is lehet neki: *hat nap múlva* történt ez az után; tehát a keltő között éppen egy munkás hét folyt le. *Péter, János, Jakab* (1. 5 37., v. 8. 1 16—20) voltak legrégebbi és legbizalmasabb tanítványai; az ő lelkekben támasztottak legmélyebb visszhangot szenvedéseiről szóló szavai, ők voltak tehát a legalkalmasabbak a következő jelenés átélésére. A *magas hegy*, melyen ez történt, egy régi, a Kr. utáni 3-ik századból eredő hagyomány szerint a Thábor hegye volt; ami azonban természetesen csak találgatás. De akik itt jártak, azt mondják, hogy ennek a tenger színe felett 562 m. magas csúcsa és az onnét nyíló kilátás oly szép, hogy ma is könnyű megérteni Péter felkiáltását,

hogy jó minékünk itt lenni. A vers utolsó szavait, és *elváltozott előttük*, a 3 v. *ruhának földöntúli ragyogó fehérségével* jellemzi, és e szerint Jézus földi alakja átváltozott az ő megdicsőült mennyei alakjává, olyan „lelki testté“ (1 Kor 15 44), amilyen a mennyei lényeknek van (1 Kor 15 40), és amilyent a halottak a feltámadáskor, a parúziát életben megérők pedig még életükben egy nagy átalakulás által öltönek magukra (1 Kor 15 50 sköv.). Ez az elváltozás azt szemlélteti, hogy Jézus messiási pályájának vége nem a kereszthalál gyalázata lesz, hanem a mennyei élet dicsősége; és azt bizonyítja, hogy ő a halálból tényleg visszajöhet.

4–6 v.) Az égi manifestatio, ami a 6 15 és közelebről 8 28-ban említett téves nézetek megcáfolása végett éppen Illyés és Mózes jelenlétében történik. 4 v.) És, Jézusnak ezen mennyéivé való átváltozása után, *megjelennek nekik*, t. i. a három tanítványnak látásban (ωφθῆν) *Illyés Mózes*szel, és, hogy Jézusától egészen külön álló személyiségek annál világosabban kitűnjék, *beszélgettek Jézussal*, mint egyik ember szokott a másikkal. Az ótestamentumi üdvörténet e két legnagyobb aiaja közül, akiknek egyike elevenen ragadtatott égbe (II. Kir 2 11), másikával pedig „színről-színre“ beszélt az Úr (II. Móz 33 11), eltérőleg Mt 17 3 (és utána Lk 9 30)-tól, Illyést említi először. És ez az eredeti sorrend, mert itt 8 28-nál fogva ő a főszemély. Vele Mózes csak azért jelenik meg, hogy ketten legyenek égi tanúi a 7 vben következő manifestationak. Ezt azonban elszakította innét a Péter ismeretes felszólalása. 5 v.) Az a megjegyzése, hogy *jó nekünk itt lenni*, a jelenet felséges voltát akarja illusztrálni; a *három sátor csinálására* vonatkozó ajánlat pedig a mondott szó nyomán támadt felhő megjelenését teszi hatályosabbá. 6 v.) Különben az egésznek tényleg nincs más jelentősége, mint az, hogy Péter zavarában *nem tudta, mit „feleljen“* a meglepő jelenésre.

7–8 v.) Az égi szózat; Jézus egyedül. Ez a 4 v. egyenes folytatása 7 v.). Amint Illyés és Mózes Jézussal beszélgetnek, *felhő támadt*, amiben Isten olyankor szokott megjelenni, mikor népéhez valami fontos kijelenteni valója van (I. II. Móz 16 10; 19 9. 16; 24 15–18; 40 34–38), és ebből a *felhőből* jön a tanítványokhoz ez a fontos isteni kijelentés: *Ez az én szerelmes fiam*, vagyis: Jézus a Mesiás (I. 11. 11), tehát *Ő red hallgassatok!* Ennek az intésnek, mely világosan V. Móz 18 15-ből van véve, az a jelentősége, hogy mikor Jézus szenvedő Mesiásról beszél, amit a tanítványok annyira nem akarnak bevenni, akkor is hallgatni kell rá, mert ő az a próféta, akit már Mózes megjövendölt, hogy Isten helyett lesz a gyülekezetben (V. Móz 18 16–19). És itt tűnik ki, hogy Illyés mellett miért kellett a másik tanúnak épen Mózesnek lenni. A felhő azonban nemcsak az Isten megjelenésének a jele, hanem mint a 8 v. világosan mutatja, a Dán 7 13 (v. ő. Zsolt 97 2) jelének is betöltője. 8 v.) Amint a felhőből jövő isteni szó elzendült, a tanítványok *hirtelen körülnézván, már senkit sem láttak ott, csak egyedül Jézust mogokkal*, akin e szerint ímé beteljesedett a Dán 7 13 messiásjele.

is, amit eddig nélkülöztek. Az u. i., hogy az őket beborító felhőből Illyés és Mózes eltűnésével egyedül Jézus maradt ott a tanítványokkal, nem csak azt szemlélteti, hogy amazok neki csak előkészítői, és az üdv művének végleges megvalósítására ő van hivatva, hanem egyúttal symboluma és záloga is annak, hogy majd egykor meglátja őt minden szem „felhőkben eljöni hatalommal és és nagy dicsőséggel” (13 26). Ilyen symbolumnak azonban csak Mk tekintette ezt, mert magok a tanítványok, mint a 10 vből kitűnik, Jézusnak a diadalmas messiási pályára való felépését látták benne, ami után nyomban következik az ő országának „hatalom”-ban való megalapítása is.

9—10 v.) Jézus feltámadásának rejtélye. 9 v.) Jézus jól ismerte ezt a gondolatukat, a *hegyről való alászállás közben* azért *hagyta meg* nekik, hogy látomásukról *az ő föltámadásáig* senkinek ne szóljanak. A hallgatásra kitűzött határidő egyúttal helyreigazítás is: az, amit ők most láttak, nem helyezi hatályon kívül Jézusnak az ő haláláról mondott szavait; és az, amit e látomás téves magyarázata folytán (hogy a symbolumot valóságnak vették) most nyomban vártak, majd csak Jézus feltámadása és visszajövele után következik be. Az „embernek fia” (l. 8 31) kifejezés itt a Mesiás isteni méltóságát emeli ki a rá váró emberi szenvedéssel (halál) szemben. 10 v.) *Es a szót*, t. i. a halálból való feltámadásról szólót *megragadták*, nem: „megtarták magokban” (magy. rev.), sem nem: „megtartották”, azaz teljesítették (Mayer Komm. 1892), ami itt bármelyik is meglehetősen felesleges megjegyzés volna: hanem póriasan szólva: bele kapaszkodtak, Jézus parancsából ezt az egy szót ragadták ki: halál. Mert azt hitték, hogy a megdicsőülés jelene ezt immár feleslegessé tette. Jézusnak egyelőre nem szólnak, csak *maguk közt vitatják* a dolgot, hogy *mit tesz halottaiból feltámadni*? Ez előttük a fentebbiek értelmében már meghaladott álláspont volt, amelyben természetesen nem a feltámadáson, hanem a halálon ütköztek meg. Hogy mit jelent a halálból való feltámadás, az előttük nem volt rejtély; hiszen e kérdést az ő korukban úton-útfélen vitatták és magyarázták. Épen ezért bár a *τί ἐστιν* így fordítottuk, hogy: „*mit tesz*”, tulajdonképpen úgy kell érteni hogy: „mi az”; mit akar vele mondani Jézus? Minek neki feltámadni, mikor imént való megdicsőülése után meghalásának sem lehet helye?

11—12 ab. v.) Illyésnek kell eljönni Először. 11 v.) Egyenesen azonban nem merik Jézust e vélt önellenmondásra figyelmeztetni, mivel halálának szükséges voltáról nagyon is „nyilván” (8 32) és határozottan szólott előttük; hanem megpróbálják őt egy kerülő kérdéssel rá vezetni a dologra: *megkérdezték őt, hogyan* (ἔτι kérdő) *mondják az írástudók, hogy Illyésnek kell eljönni először*; hogy e kérdés hova vág, nem nehéz kitalálni. Az írástudóknak itt idézett tétele u. i. Mal 3 13 (45-)on alapszik, mely Illyés eljövele és Jahve nagy és félelmes napjának megvalósulása között semmi féle közbe vetett mozzanatot, amilyen volna a Mesiás halála és feltá-

madása, nem említ, sőt a tanítványok exegesisé szerint nem is tűr. A kérdés tehát nyilván láthatólag Jézusnak erre vonatkozó nyilatkozatával szembe van kiélezve: az írástudók nem azt mondják, hogy a Mesiásnak kell először meghalni és feltámadni, hanem azt, hogy Illyésnek kell először eljönni, és azután mindjárt jön a Jahve napja: Illyés pedig íme az imént eljött, ami azt jelenti, hogy most már következnie kell a Jahve nagy és rettenetes napjának, vagyis a mesiási ország hatalomban és dicsőségben való megjelenésének; hát hogy beszélhetsz te még most is halálodról? Hogy a kérdés ide irányult, azt világosan mutatja Jézus felelete, mely a 12. ab. vben elfogadja az írástudóknak a tanítványok által is osztott tételt; de a következő strófában kimutatja, hogy az ahhoz fűzött téves váradalmak annak hibás exegesisén alapulnak.

12 cd és 13 v.) A rejtély megoldása: Illyés = Keresztelő János. 12 cd. v.) Jézus az imént elfogadott tétellel szemben leszögezi, hogy viszont az is meg van írva, hogy az *Embernek Fia sokat szenvedjen*. Szerinte ez a kettő összefér egymással. A zsidó theologia azért nem tudta összeegyeztetni, mert Illyés eljövetelét eschatologicus értelemben vette, és Mal. 324 (46) alapján azt tanította, hogy Illyés úgy állít helyre mindent, hogy közvetlenül az ítélet előtt egy csodálatos mechanicus „apokatastasis“-t hoz létre. E mellett az exegesis mellett a kétféle mesiási jóslatok között tényleg kiegyenlíthetetlen ellentét van. 13 v.) De rögtön megszűnik ez az ellentét, mihelyt Illyés eljövetelét nem eschatologicus értelemben vesszük, azaz nem úgy, hogy ő saját személyében jön el, hogy közvetlen az utolsó ítélet előtt egy mechanicus apokatastasist hozzon létre, hanem úgy, mint Mk 12—4 magyarázza. Erre a fel fogásra akarja vezetni a tanítványokat Jézusnak itteni nyilatkozata, mely szerint e helytelen exegesisel szemben helyes exegesisel (*Igen, azt mondom nektek*) az Írásnak ez a része is beteljesedett: *Illyés el is jött* (Keresztelő János személyében), az ő feladatát, a helyes értelemben vett előkészítés munkáját teljesítette is: *meg-tettek vele mindent, amit akartak*, azaz kivégezték, és így a szenvedő Mesiásra váró sors kiábrázolásában is előkészítője volt az Úr útjának. A záró megjegyzés: *mint meg van írva felőle*, I Kir 19 14-re utal, mely szerint Illyést halálra keresték: ezt most végre is hajtották Keresztelő Jánoson.

39. Imaéletben való erő. (Az epileptikus gyógygyógyítása).

(9 14—29).

E jelenés azt szemlélteti, hogy az istenországában való élet tulajdonképpen hitben való imaélet, és az által való erő kifejtés. Ezt világosan kifejezik Jézusnak a dráma tetőpontján (23 v.) a beteg gyermek atyjához, és a végén tanulságként a tanítványokhoz (29 v.) intézett szavai; a „ha tudsz hinni“; és: „e faj csak imával megy ki“. Ennek pompásan megfelel a beállítás, amiben Mk különben is mester. Míg Jézus három bizalmas tanítványával a

megdicsőülés hegyén időzik, addig többi tanítványai a nyomorúságok völgyében tehetetlenül állanak e szenvedésekkel teljes életnek irántuk támasztott követeléseivel szemben. Jézus most azonnal segít a bajon, meggyógyítja az epileptikus fiút; de mi lesz majd akkor, mikor ő elvételik a tanítványoktól, és egészen rájuk szakad az élet minden terhe? Ez a gondolat az, ami őt velők szemben ilyen, tőle még soha nem tapasztalt heves kifakadásra indítja. E türelmetlen hévnek kell a tanítványokat arra eszméltetni, hogy tehetetlenségök oka hitük és imaéletük hiányossága, ami annál súlyosabb beszámítás alá esik, minél nagyobb hivatás várt rájuk a jövőben. A leírás megszólamlásig élethű. Az „eset” körül nyüzsgő kíváncsi tömeg; az írástudók, akik előtt az élet legnagyobb nyomorúsága is csak vitatárgy; a Jézus megjelenésére összerезzent tömegnek hozzá iramodása; az atya panasza, görcsös hinni akarása; a beteg fiú passzivitása és a betegség tünetei; a tanítványok néma hallgatása az egész eset alatt, s a végén jámbor kérdése: Jézusnak erőlyes fellépése és a helyzet és a cél által megkívánt tudatos keménysége: mind ez művészi mozgalmasságban elevenedik meg előttünk.

14—15 v.) A szokásos helyzetrajz; még Mknál is számot tevő mozgalmassággal és szemléletességgel megfestve. Mt ezt, több más ily színes vonással együtt, mint szerinte a dologra nem tartozót, elhagyja; és a legnagyobb részt Lk is. Ezen a kritikusok nagyon csodálkoznak, és megfejthetetlen rejtélynek tartják, hogy Mt „az elbeszélő művészet e fényes darabját” hogyan mellőzhette. Sokan ennek magyarázatát abban találják meg, hogy Mt a régibb, illetve a mindenre alkalmas osforrás, vagy ős Mk, aminek a jelenlegi Mk bővebb kiszínezése. De ez a teoria, hogy az egyszerűbb a régibb, nem mindig igaz, ez esetben meg épen nem az. Mert egészen véve Mt elbeszélése áll későbbi állásponton, mit kétségtelenül mutat az elbeszés morálja (v. ö. Mk 9²⁹ és Mt 17²⁰), valamint az, hogy azt a párbeszédet (Mk 9^{21—24}), melynek egy passzusa Jézus hatalmáról nagyon is feltételesen szól, Mt egészen elhagyja. 14 v.) És az elbeszélést a 92—13 hoz kapcsolja, melynek közvetlen folytatása: mikor a megdicsőülés hegyéről lejöttek, a felmenetekor lent magokra hagyott *tanítványokhoz érve*, először a *körülöttük* nyüzsgő sokaság tűnt Jézusnak szemébe, közelebről aztán kivette az *írástudókat*, amint *vitatkoztak* a tanítványokkal. Tehát valami nagy eset történt, és a hangulat eleven. 15 v.) Mikor aztán még közelebb jöttek, *tűstént*, azaz egyszerre, mint valami villamos érintésre, az *egész sokaság* arra tekintett, amerről Jézus jött, és *meglátván őt*, *összerезzent*, mint a tetten kapott gyermek: míg Jézus ott nem volt, bátran folyt a vita a legnagyobb kérdésekről, mint az iskolában, mikor nincs ott a tanító; de mihelyt megjelent szemeik előtt, rögtön torkukon akadt a szó, mint a kon-tároknak az igazi mester előtt, és, hogy a vitából gyorsan kivonja magát, mindenki *futva* sietett Jézus elé, és *köszöntötte őt*, úgy hogy egyszerre az egész társaság előtte állott. Úgy lélektanilag, mint az ἐξεθαμβήθησαν eredeti jelentésének megfelelőleg ez a legtermészetesebb magyarázat. Ehez talán legközelebb áll az, amely szerint a megijedés örvendetes meglepetés volt a felett, hogy ime megjelent az igazi csodatévő, aki majd segíteni fog a bajon, és így tanít-

ványai tehetetlensége által már-már megingatott tekintélyét újból helyre állítja (Meyer Komm. 1892.) Kissé messzebből van már véve J. Weisz (1907) magyarázata, mely szerint itt „talán“ II. Móz 34 29 s köv. hatása látszik, és a megijedés oka az, hogy mint ott Mózes arcán, úgy itt Jézusén a hegyről lejövetelekor még a mennyei dicsőség fénye ragyogott, ami megfélemlítette a szemlélőket (v. ö. II Kor 3 7 sköv.)

16—18 ab. v.) Az eset: a néma lélek. 16 v.) A mi magyarázatunk mellett szól az, hogy Jézus előtt senki sem hozza elő az esetet, hanem ő maga tereli rá a szót, és megkérdezte tőlük: *min vitatkoztok velük?* t. i. a tanítványokkal. Hogy a vita az „új tan“ „teljhatalma“ (I. 1 27) körül forgott, azt az is mutatja, hogy Jézus kérdésére a vitázók elhallgattak, úgy, hogy végül annak az embernek kellett felelni, aki senkivel sem vitázott, hanem a vita tárgyát szolgáltatva. Jellemző, hogy ez úgy szólal itt fel, mint *egy a sokaságból*. Ez mutatja, hogy a sokaság, melynek minden tagja bizonyára élénk részt vett a vitában, mennyire buzgón igyekezett most a felett napirendre térni: úgy háttérbe szorították őt, hogy csak valahonnan a tömegből annak folytán juthatott szóhoz, hogy a kérdezettek zavarba jövéen, hamarjában nem tudtak felelni. 17 v. Az ember Jézushoz hozta a *fiút*, és, miután ő nem volt ott, úgy állt szóba a tanítványokkal. A fiú betegségét *egy néma lélek* megszállása okozta (I. 1 23 stb., v. ö. 3 22), azaz néma és siket (I. 25 v.) volt. 18 ab. v.) E mellett, mint e vers jellegzetes leírása mutatja, epileptikus is volt a gyermek. *Bárhon előfogja* a lélek, *szaggatja*, a beteg rángatózik, *tajtékot tűr*, *fogát csigorgatja*, *azután megmered*, mind e betegség ismert tünetei. A *ἐγκαίεσται* igét általában „elfonnyad“ vagy „lesoványodik“ értelemben fordítják; ami már nem a rohamnak valamely akut tünetét jelentené (holott itt világosan arról van szó), hanem a többszöri rohamok általános összeredményét: a rohamok folytán lassanként elsorvad a fiú.

18 cd. — 19 v.) A vita tárgya. Az ember az epileptikus rohamokat azzal magyarázta, hogy olyankor a benne levő tisztátalan lélek „fogja elő“ a beteget. Ezért a gyógyítás módja a lélek *kiűzése*. 18 cd. v.) Jézus távollétében erre a *tanítványokat* kérte fel, de azok *nem tudták* kiűzni; és ebből indult a vita: ez u. i. a Jézus „tan“-ának tehetetlenségére volt könnyen magyarázható; elképzelhetjük tehát, hogy mily heves volt a vita pro et contra. 19 v.) Jézus a betegnek maga elé vitelét szokatlanul éles szavak kíséretében rendeli el. E szerint a tanítványok tehetetlenségéért hitetlenségüket okolja. Ezt könnyen megérthetjük a hitről való ismert, és a 23 vben is kifejezésre jutó felfogásából; de figyelemre méltó J. Weisznak (1907) az a finom észrevétele is, mely szerint e mögött Jézusnak az a meggyőződése rejlik, hogy a Sátán hatalma a 3 27 értelmében már meg van törve, és így kinek-kinek csak a hitén múlik, hogy egy ilyen tisztátalan lelket kiűzzön. A tanítványokhoz intézett kedvetlen kérdés: *meddig leszek még veletek, meddig tűrjelek titeket* (ἀνέξομαι a héb. juss. értelmében) egyrészt az ő nehéz felfogásukra

megdicsőülés hegyén időzik, addig többi tanítványai a nyomorúságok völgyében tehetetlenül állanak e szenvedésekkel teljes életnek irántuk támasztott követeléseivel szemben. Jézus most azonnal segít a bajon, meggyógyítja az epileptikus fiút; de mi lesz majd akkor, mikor ő elvétetik a tanítványoktól, és egészen rájuk szakad az élet minden terhe? Ez a gondolat az, ami őt velők szemben ilyen, tőle még soha nem tapasztalt heves kifakadásra indítja. E türelmetlen hévnek kell a tanítványokat arra eszméltetni, hogy tehetetlenségük oka hitük és imaéletük hiányossága, ami annál súlyosabb beszámítás alá esik, minél nagyobb hivatás várt rájuk a jövőben. A leírás megszólamlásig élethű. Az „eset” körül nyüzsgő kíváncsi tömeg; az írástudók, akik előtt az élet legnagyobb nyomorúsága is csak vitatárgy; a Jézus megjelenésére összeresztett tömegnek hozzá iramodása; az atya panasza, görcsös hinni akarása; a beteg fiú passzivitása és a betegség tünetei; a tanítványok néma hallgatása az egész eset alatt, s a végén jámbor kérdése: Jézusnak erélyes fellépése és a helyzet és a cél által megkívánt tudatos keménysége: mind ez művészi mozgalmasságban elevenedik meg előttünk.

14–15 v.) A szokásos helyzetrajz; még Mknál is számot tevő mozgalmassággal és szemléletességgel megfestve. Mt ezt, több más ily színes vonással együtt, mint szerinte a dologra nem tartozót, elhagyja; és a legnagyobb részt Lk is. Ezen a kritikusok nagyon csodálkoznak, és megfellebbezhetetlen rejtélynek tartják, hogy Mt „az elbeszélő művészet e fényes darabját” hogyan mellőzhette. Sokan ennek magyarázatát abban találják meg, hogy Mt a régibb, illetve a mindenre alkalmas ősforrás, vagy ős Mk, aminek a jelenlegi Mk bővebb kiszínezése. De ez a teoria, hogy az egyszerűbb a régibb, nem mindig igaz, ez esetben meg éppen nem az. Mert egészen véve Mt elbeszélése áll későbbi állásponton, mit kétségtelenül mutat az elbeszés morálja (v. ö. Mk 9²⁹ és Mt 17²⁰), valamint az, hogy azt a párbeszédet (Mk 9^{21–24}), melynek egy passzusa Jézus hatalmáról nagyon is feltételelesen szól, Mt egészen elhagyja. 14 v.) És az elbeszélést a 9^{2–13} hoz kapcsolja, melynek közvetlen folytatása: mikor a megdicsőülés hegyéről lejöttek, a felmenetekor lent magokra hagyott *tanítványokhoz érve*, először a *körülöttük* nyüzsgő sokaság tűnt Jézusnak szemébe, közelebből aztán kivette az *írástudókat*, amint *vitalkoztak* a tanítványokkal. Tehát valami nagy eset történt, és a hangulat eleven. 15 v.) Mikor aztán még közelebb jöttek, *tűstént*, azaz egyszerre, mint valami villamos érintésre, az *egész sokaság* arra tekintett, amerről Jézus jött, és *meglátván őt, összeresztett*, mint a tetten kapott gyermek: míg Jézus ott nem volt, bátran folyt a vita a legnagyobb kérdésekről, mint az iskolában, mikor nincs ott a tanító; de mihielyt megjelent sze meik előtt, rögtön torkukon akadt a szó, mint a konfátároknak az igazi mester előtt, és, hogy a vitából gyorsan kivonja magát, mindenki *futva* sietett Jézus elé, és *köszöntötte őt*, úgy hogy egyszerre az egész társaság előtte állott. Úgy lélektanilag, mint az ἐξεθαμβήθησαν eredeti jelentésének megfelelőleg ez a legtermészetesebb magyarázat. Ehez talán legközelebb áll az, amely szerint a megijedés örvendetes meglepetés volt a felett, hogy ime megjelent az igazi csodatévő, aki majd segíteni fog a bajon, és így tanít-

ványai tehetetlensége által már-már megingatott tekintélyét újból helyre állítja (Meyer Komm. 1892.) Kissé messzebből van már véve J. Weisz (1907) magyarázata, mely szerint itt „talán“ II. Móz 34 29 s köv. hatása látszik, és a megijedés oka az, hogy mint ott Mózes arcán, úgy itt Jézusén a hegyről lejövetelekor még a mennyei dicsőség fénye ragyogott, ami megfélemlítette a szemlélőket (v. ö. II Kor 3 7 sköv.)

16—18 ab. v.) Az eset: a néma lélek. 16 v.) A mi magyarázatunk mellett szól az, hogy Jézus előtt senki sem hozza elő az esetet, hanem ő maga tereli rá a szót, és megkérdezte tőlük: *min vitatkoztok velük?* t. i. a tanítványokkal. Hogy a vita az „új tan“ „teljhatalma“ (I. 1 27) körül forgott, azt az is mutatja, hogy Jézus kérdésére a vitázók elhallgattak, úgy, hogy végül annak az embernek kellett felelni, aki senkivel sem vitázott, hanem a vita tárgyát szolgáltatta. Jellemző, hogy ez úgy szólal itt fel, mint *egy a sokaságból*. Ez mutatja, hogy a sokaság, melynek minden tagja bizonyára élénk részt vett a vitában, mennyire buzgón igyekezett most a felett napirendre térni: úgy háttérbe szorították őt, hogy csak valahonnan a tömegből annak folytán juthatott szóhoz, hogy a kérdezettek zavarba jöven, hamarjában nem tudtak felelni. 17 v. Az ember Jézushoz hozta *a fiút*, és, miután ő nem volt ott, úgy állt szóba a tanítványokkal. A fiú betegségét *egy néma lélek* megszállása okozta (I. 1 23 stb., v. ö. 3 22), azaz néma és siket (I. 25 v.) volt. 18 ab. v.) E mellett, mint e vers jellegzetes leírása mutatja, epileptikus is volt a gyermek. *Bárhoz előfogja a lélek, szaggatja*, a beteg rángatózik, *tajtékot tűr, fogát csigorgatja, azután megmered*, mind e betegség ismert tünetei. A *ἐπιπνεύεται* igét általában „elfonnyad“ vagy „lesoványodik“ értelemben fordítják; ami már nem a rohamnak valamely akut tünetét jelentené (holott itt világosan arról van szó), hanem a többszöri rohamok általános összeredményét: a rohamok folytán lassanként elsorvad a fiú.

18 cd. — 19 v.) A vita tárgya. Az ember az epileptikus rohamokat azzal magyarázta, hogy olyankor a benne levő tisztátalan lélek „fogja elő“ a beteget. Ezért a gyógyítás módja a lélek *kiűzése*. 18 cd. v.) Jézus távollétében erre *a tanítványokat* kérte fel, *de azok nem tudták* kiűzni; és ebből indult a vita: ez u. i. a Jézus „tan“-ának tehetetlenségére volt könnyen magyarázható; elképzelhetjük tehát, hogy mily heves volt a vita pro et contra. 19 v.) Jézus a betegnek maga elé vitelét szokatlanul éles szavak kíséretében rendeli el. E szerint a tanítványok tehetetlenségéért hitetlenségüket okolja. Ezt könnyen megérthetjük a hitről való ismert, és a 23 vben is kifejezésre jutó felfogásából; de figyelemre méltó J. Weisznak (1907) az a finom észrevétele is, mely szerint e mögött Jézusnak az a meggyőződése rejlik, hogy a Sátán hatalma a 3 27 értelmében már meg van törve, és így kinek-kinek csak a hitén múlik, hogy egy ilyen tisztátalan lelket kiűzzön. A tanítványokhoz intézett kedvetlen kérdés: *meddig leszek még veletek, meddig tűrjelek titeket* (ἀνέξομαι a héb. juss. értelmében) egyrészt az ő nehéz felfogásukra

céloz, ami miatt még nagyon hosszú nevelésre lenne szükségük, hogy öntudatos és erőteljes hitre jussanak; más részt pedig arra a súlyos teherre, amit ez a nevelői munka Jézus vállaira rak. Ilyenkor világosodik meg előttünk egy-egy pillanatra, mennyivel nehezebb volt neki azt elviselni, hogy az övéi meg nem értik, mint a világ támadásait. De közvetve az a remény is kicsillámlik e szavakból, hogy e terhet nem sokára le fogja tenni. (J. Weisz). Kevésbé találó az a magyarázat, amely szerint Jézus e szavakat nem a tanítványokhoz, hanem azokhoz intézi, akikhez 16 vbeli kérdése szólt, és azoknak, közelebbről a fiú atyjának hitetlenségével magyarázza a tanítványok tehetetlenségét. Tagadhatatlan, hogy, ha ily értelemben vesszük e szavakat, akkor símábban folyik belőlük a befejező parancs: *Hozzdátok őt hozzám*; de viszont alig érthető meg a szokatlan hév, és az együttlétel terhes voltának érintése.

20—22 v.) A Mester előtt. 20 v.) Amint a parancsnak engedve *hozzá vitték* Jézushoz a fiút, és a benne levő *tisztátalan lélek meglátta* Jézust, *tüstént megrándatta azt*, t. i. a beteg fiút, és az a *földre esve fetrengett tajtékot túrva*, szóval kitört rajta az epilepszia. A lélek és az általa megszállt fiú az előadásban nincs egymástól élesen megkülönböztetve, ami azt a felfogást tükrözteti vissza, hogy amit a fiú tesz, azt tulajdonképen a tisztátalan lélek teszi, és amit a tisztátalan lélek tesz, azt mind a fiú által teszi. 21 v.) A beszélgetés, orvosi nyelven szólva a kórtörténet felvétele, csak arra való, hogy az atya kiönthesse szívét. Elmondja, hogy a betegség *gyermeksége óta* van a fián. 22 v.) Azután, hogy *sokszor tűzbe is vetette* már azt a tisztátalan lélek, *vízbe is*. Ez nem a 18 vben már felsorolt kórjelenségek ismételése, mint némelyek vélik, hanem a betegség történetének színezett elmondása. A *tűzbe- és vízbevetés* ugyan szó szerint is megeshetett, mikor a roham olyankor jött a betegre, hogy tűzbe vagy vízbe esett; de e kifejezés ismert kép (I. Zsolt 66 12), ami azt jelenti, hogy a betegség az illetőt már sokszor juttatta halálos veszedelembbe, amiből az atya a tisztátalan léleknek azt a szándékát következtette, *hogy elpusztítsa őt*. Ezt pedig azért állapítja meg, hogy erre alapítsa kérését: a fiú élete el nem hátrítható veszélyben van; *de ha tudsz valamit*, többet, mint tanítványaid, *segíts rajtunk, megszándván bennünket!* Ebből az látszik, hogy az ember csak ismeretlenül, hallomás után jött Jézushoz, és épen nem bizonyosra, hanem csak próba képen. És ez az, amit a beszélgetésnek világosságra kellett hozni, mert ezen alapszik a 23—24 v. hatalmas jelene, ami az egésznek központja. És ez világosan mutatja, hogy ez a párbeszéd az elbeszélésnek eredeti alkatrésze. Különben is könnyebb megérteni azt, hogy Mt ezt miért hagyta el, bár olvasta Mk-nál, mint azt, hogy Mk eredetijében még nem volt benne. Ilyen nyilatkozatot a későbbi kor bizonyára nem költött senki szájába. J. Weisz a tűzbe és vízbe esésből is a mellett hoz fel érvet, hogy a Mt elbeszélése az eredeti, amelyben nem epileptikusról, hanem holdkórosról van szó. A babyloni orvosi tudományban u. i. ez a kifejezés a forrolás és hidegrázás tüneteit jelzi. Ebből aztán Weisz azt állapítja meg, hogy abban az elbeszélésben, amiből Mk merített, nem epilep-

szíáról, hanem lázról volt szó, és ő, a tüneteket félre értve, ebből csinálta az epilepsziát. De a Mt eredetibbségének ez nem sokat használ, mert hiszen a holdkórosság sincs közelebbi rokonságban a lázzal, mint a nyavalyatörés. Az pedig, hogy Mt, ha jól, ha rosszúl, nevén nevezi a betegséget, Mk pedig csak tüneteit és veszélyeit írja le, mint egy gonoszlélek garázdálkodásait, minden esetre ez utóbbinak ősbibb voltát mutatja.

23–24 v.) Minden lehetséges a hívőnek. Ez az, amit a megdicsőülés hegyéről a nyomorúságok völgyébe alászálló Jézus a történet tanulsága képen hadi jelszóúl akar adni tanítványainak a szenvedések küzdelmes útjának kezdetén. 23 v.) *Ha tudsz hinni*, ha a „to” névelőt honoráljuk (v. ö. Winer 20 §. 3.), akkor tkép így szól a mondat: Jézus megmondta neki „a ha tudsz hinni”-t. Vagy: Jézus feleletében a „ha tudsz” feltételes ígét újra felveszi az ember ajkáról és a névelő elébe tételével főnevet csinál belőle τὸ εἰ δύνασθαι vagy összevonva δύνη = a „ha tudsz” és ezt teszi alannyá, melyhez az állítmány ez: higyj. Olyan mondatszerkesztés ez, amelyet a héberben névi mondatnak nevezünk: a „ha tudsz” = *higyj*. Sokan a héber nom. abs. értelmében veszik: „ami azt illeti, hogy ha tudsz” stb. Te azt mondtad nekem, hogy, ha tudsz, segíts; én azt mondom erre neked, hogy ez abból áll ki, hogy te higyj. Ezt magyarázza aztán a következő általános tétel: *Minden lehetséges a hívőnek*. Ez ugyan egyenes és közvetlen jelentésében a segíteni akaróra vonatkozik, hogy az mindent meg képes tenni, ha hisz; de itt nyilván a segítségkeresőre szól, hogy az mindent megnyerhet, ha hisz. 24 v.) Az ember, aki nagy áldozatokra is bizonyára kész lett volna fia gyógyulásáért, hallván, hogy tőle csak ennyi kíváncsítik, mélyen megindulva, mohón kap a szóból, *tűstént kiáltva*, némely kéziratok és a T. R. szerint *könnyek közt* mondja: *hiszek*; de mire a mohón ejtett szót kimondja, már eszébe jut, hogy bizony az ő hite, bármint felbuzdult is most, ahhoz képest, ami ily nagy és nehéz dolog elérésére megkíváncsítottnak, nem egyéb hitetlenségnél és rögtön kiigazítja a magáról való bizonyosságtételt könyörgéssé: *segíts hitetlenségemnek!* Csodálatosan szép és szemléltető rajza annak a mély lelki megmozdulásnak, ami Pál apostolt eljuttatta a hit által ingyen kegyelemből való megigazuláshoz. A gyógyulás feltétele a hit, oh, mily könnyű feltétel! De, mikor ezt keresi magában az ember, akkor rá jön, hogy ezt is csak attól nyerheti meg, akitől a gyógyulást várja. Mikor pedig valaki erre rá jött, akkor már van hite. Mert tulajdonképpen az a hit, hogy Ő ad hitet.

25. v.) A Mester parancsa. 25 v.) Így a gyógyulás feltétele meglévén, *látván pedig Jézus, hogy* a beszélgetésre mind többen lesznek figyelmessé, és *a sokaság oda csödüdül*, a 15 vben említettteken kívül is mind többen gyűlnek oda, hogy a még nagyobb feltűnést elkerülje, befejezi a dolgot a gyógyító parancs kiadásával. A gyógyító parancs ünnepélyes és körülményes volta az eset súlyosságában leli magyarázatát. Innen van a *lélek* teljes jelzővel való ellátása, amiből megtudjuk, hogy az nem csak *néma* volt, mint az atya mondta (17 v.), hanem *siket* is. Kiemeli Jézus azt

is, hogy *én parancsolom neked*, nem a tanítványok. Hogy a parancs nemcsak a kimenetelre szól, hanem arra is, hogy *többé bele ne menj*, annak alapja az a felfogás, hogy koronként eddig is ki-ki ment belőle a gonoszlélek, egy-egy roham után, mikor a beteg az újabb rohamig jól érezte magát, de aztán újra visszament bele, t. i. az újbb rohamkor. Ebből úgy látszik, hogy a némaságot és siketséget is csak a rohamok idejére kell vagy lehet vonatkoztatnunk.

26—27 v.) A gyógyulás. 26 v.) A gonosz lélek épen olyan görcsös vonaglások között ment ki, mint arról 126 ban volt szó. Itt a hellénben két participium van: *kiáltván* és *sokat* = nagyon *megrángatván* t. i. a beteget, *ment ki*. És erre a beteg *olyan lett, mint egy halott*. Az epileptikus roham most a szokottnál is mélyebb aléltással végződött. *Úgy, hogy sokan* (vagy némely kéziratok szerint *a legtöbben*) *azt mondták, hogy meghalt*; 27 v. *Jézus pedig megfogván őt kezénél fogva, felébresztette őt* aléltásából, és a beteg meggyógyultan *felkelt* = talpra állt.

28 és 29 v.) Záradék. 28 v.) *Mikor Jézus haza ment*, természetesen tanítványai kíséretében, azok *külön*, mint 410-ben, bizalmas körben *megkérdézték őt* a felől, hogy miért nem tudták *ők* kiűzni (*ἡμεῖς*-en itt hangsúly van) a gonoszlelket. 29 v.) Jézus erre azt feleli, hogy ez a gonoszlélek olyan *fajta* volt, amit nem lehet kiűzni, *ha csak imával és böjtöléssel nem*, azaz benső, ostromló és kitartó imádkozással. Ez a történetnek a jövőre való tanulsága a tanítványok számára: vannak bajok és nehézségek, amiket csak az tud legyőzni az életben, aki a 23 v. szerint hívő és bensőséges, (böjttel párosult, azaz az érzékiektől független, szabad és emelkedett) imaéletet folytat. Ez a tanulás nem mondható, hogy valami nagyon szervesen és mélyen gyökerezne magában ebben a történetben, melyben a gonoszlélek nem ima és böjt által üzetett ki; de azért semmi okunk nincs arra, hogy Jézustól eredőnek el ne fogadjuk, még ha azt nézzük is, hogy 119 szerint ő a böjtnek lényeges jelentőséget nem tulajdoníthatott. Az azonban lehetséges, hogy e nyilatkozat valamely más alkalommal hangzott el eredetileg, oly esemény kapcsán vagy oly körülmények közt, amelyekből az ima és böjt jézusi értelemben vett jelentősége jobban kidomborodott, mint itt. De az kétségtelen, hogy ehez a történethez ez a tanulás fűződik legrégebben az írott evangéliumi elbeszélésekben; és Mt épen ódonágánál fogva hagyta el. Mt 1720 tanulsága szemmel láthatólag a Mk 923-on alapszik, aminek kétségtelenül meg is van az a jogosultsága, hogy Jézusnak ez az imáról és böjtről szóló nyilatkozata az ott a hitről szólónak világításában értendő, és így nem arra vonatkoztatandó, hogy bizonyos szertartásos imák és böjtök elvégzésével lehet a gonoszt kiűzni, hanem arra, hogy a legnagyobb és legmakacsabb gonoszon is diadalmaskodik az önfegyelmező és imádkozó hitélet, vagy a hitben folytatott, fenszárnyaló imaélet. A tanulásnak ezt a magyarázatát a történetnek fentebb ismertetett beállítása egyenesen megkívánja.

Homiletikai jegyzetek.

Evangéliomunknak itt kezdődő második felében észrevehetőleg más hang üti meg fülünket, mint az első három könyvben. Ott Jézus beszél; itt a Krisztus. Ott az evangéliom örvendetes megvalósulását hirdető páratlan próféta, a szombat ura, a vőlegény,

a magvelő; itt a keresztt embere, az emberi élet nyomorúságait hordozó, de azok terhe alatt is, a szenvedések völgyében is meny-nyei utakat járó Megváltó. E három utolsó könyv tartalmilag is egységes, amennyiben a keresztt alatt való életet, annak törvényeit és dicsőségét tárgyalja mindvégig; de formailag is, amennyiben a Filippi cézárei jelenettel kezdődik és a feltámadással végződik.

A negyedik könyv kiváltképen a keresztt könyvének nevezhető. Három énekének a Krisztus szenvedéseiről való jóvendülés, egynek (a XV-nek) pedig a külső gazdagság megvetése a központi gondolata. De nevezhető az esoterikus tanítványok kézi könyvének is, mert a kereszthordozás útján és a külső értékek megvetése nyomán mindenütt a benső élet erejének, gazdagságának, dicsőségének és boldogító szépségeinek legmélyebb forrásaihoz vezet a beavatott olvasót. Mottóul azt lehetne fölé írni, hogy „a keresztt az élet titka.”

A XIII. ének egész összeállítása azonban világosan mutatja, hogy mikor itt e szempontból keresztről beszélünk, mindig a Krisztus kereszttjét kell alatta érteni: azaz azt, hogy nekünk kereszttünket felvéve kell a Krisztust követnünk, ha az üdvéletbe akarunk jutni. Ő megy elől a szenvedésbe és halálba (37), és csak vele emelkedhetünk fel a megdicsőülés hegyére (38); és csak vele imában összeforrva fejthetünk ki áldásos mennyei erőket a földi élet nyomorúságainak leküzdésére. (39).

Önmegtagadás által való megdicsőülés és erőkifejtés. 827—929.
A keresztyén életnek három egymásra következő mozzanata bontakozik ki előttünk e három elbeszélésben a Jézus életéből, u. m. a megalázódás (827—91), megdicsőülés (92—13) és diadalmas erőkifejtés (914—29). A megalázódást, amihez számítanunk kell általában mindenféle bántalom, kín és halál elszenvedését, szóval a kereszthordozást, Jézus egyenesen messiási hivatásának tünteti itt fel és mindig is annak tekintette. Amiből ránk nézve önként következik, hogy bár mindez a véges létnek szükségképeni velejárója, nekünk még sem úgy kell tekintenünk, mint ami méltatlan a mi magasabb emberi méltóságunkhoz, hanem inkább úgy, mint ami éppen abból folyó legmagasztosabb hivatásunkhoz tartozik. Nekünk az élet terhét nem úgy kell vonszolnunk, mint az igavonó baromnak: kénytelenségből; hanem önként, szabadon, magasabb rendeltetésünkben folyó dicső hivatásunk tudatában. A kereszttet ügyesen elkerülni és helyzete előnyeit a maga javára ügyesen kihasználni (832—33 v.): ez az emberek útja; de azt önként felvenni és úgy menni Jézus után a Golgotára; azaz minden tehetségét mások javára fordítani (834 v.): ez az Isten útja. Amaz lefelé visz az anyagiasságba és végül a teljes szellemi és erkölcsi csődbe (835—38). emez pedig felemel és végül eljuttat a mennyei dicsőségre. És a kereszthordozás éppen azért a mi legmagasztosabb hivatásunk, mert a megdicsőülés hegyére visz; és egyedül ez visz oda. Mint ahogyan Jézus is „hat nap mulva” a kereszthirdetés után vitte oda három tanítványát (92 sköv.): a kereszthordozó hétköz-

napokra szoktak ilyen vasárnapok következni a keresztyén ember életében is. Amikor a kiállott megaláztatások, szenvedések, próbák, fáradságok után mennyei magasságokba emelkedik a lélek, ahol fokozatosan tűnik el előle minden, ami alacsony, ami földi, a szenny, a nyomor, a gyalázat, a múlt dicsőség, minden, minden; csak az látszik fényes felhőbe borítva, ami örök, ami szép, a törvény, a próféták... és végre azok is eltűnnek szemei elől, és nem lát mást, csak Jézust egyedül. Jézust, akiben törvény és próféták, múlt jelen és jövő össze van foglalva. Jézust, aki a mi bölcsességünk, szentségünk és váltságunk. De az ilyen felmagasztosult pillanatok a keresztyén ember életében sohasem fajulhatnak tétlen szemlélődésekké, érzelgős üdv-kéjelgésekké: mert a hegyről lejövet Jézus újra az ő haláláról beszél neki, újra Keresztelő János sorsával példázza előtte hivatását. Egy-egy ilyen felmagasztosult pillanat után a hétköznapi élet rendes kerékvágásába visszazökkenve látjuk aztán igazán, hogy milyen nagy és szívet facsaró nyomorúságai vannak az életnek, és hogy mily tehetetlenek vagyunk mi azokkal szemben. Úgy tűnik fel ilyenkor előttünk az emberiség, mint egy epileptikus és siketnéma nagy gyermek. Kínjában tajtékot úrva vonaglik; és nem tudja megmondani, mi a baja, és nem tudja meghallani a tanítványok szavát. A tanítványokét nem; de talán a Mesterét igen? Igen, az életnek igazi nagy nyomorúságai mind olyanok, hogy velők szemben teljesen tehetetlenek vagyunk magunkban: a Jézus erejére van szükségünk. Innét van, hogy csak ima és böjt, azaz a Jézusban gyökerező, önmegtagadó és imádságos élet képesít bennünket olyan erő kifejtésre, mely a lét nyomorúságai felett diadalmaskodni képes. A keresztt alatt juthatunk csak a megdicsőülés hegyére; és a megdicsőülés hegyéről kell erőt hoznunk a keresztt diadalmas hordozására.

A keresztt diadala. 827—91. Itt világosan áll előttünk, hogy Jézus az ő messiási hivatalának lényegét három pontban foglalta össze, u. m. 1. a kereszthalál, 2. a feltámadás, 3. a mennybe menetel és visszajövetel. Nyilvánvaló, hogy így az egésznek sarkpontja a keresztt, mert a másik két pont abból folyik; és így az istenországnak a földön való megvalósulása tulajdonképen a keresztt diadala. Hogy Jézus az ő halálát nem úgy fogta fel, mint természeti szükségszerűséget, hanem mint az ő messiási hivatalának leglényegesebb alkatrészét, azt azzal jelzi, hogy Péter vallástételét és a kereszthirdetést összekapcsolja: hogy Jézus a Krisztus, ez azt jelenti, hogy neki meg kell halni. Ez az emberi ész előtt merőben képtelen gondolat az Istennek legmélyebb bölcsessége. Annyira, hogy egyenesen elválasztó vonalat képez az emberek pártján — és az Isten pártján levők közt: akik ezt nem oszlják, a sátánnal tartanak; akik osztják, az Istennel. Mivel így ez az Isten akaratának tökéletes teljesítése, magától értendő, hogy tehát ez maga az üdv megvalósulása is, és így töle a feltámadás, mint a teljes üdvélet lehetőségének feltétele, elválaszthatatlan. Jézus, mint messiási hivatalával halálát, úgy halála gondolatával feltámadását öntudatosan

összekapcsolta. Ezen alapszik a mi ő emberünk meghalásáról és benső emberünk feltámadásáról (újászületés) szóló mély keresztyén gondolat (v. ö. Róm 6 3 kv.), és annak lehetősége, hogy a bűnnek meghalt és Istennek feltámadt benső emberünk életének, azaz egész üdvéletünknek forrása az élő Jézus legyen. A mennybe menetel viszont a visszajövetellel van szoros kapcsolatban, mint az istenországa hatalomban való megvalósulásának előfeltétele. Ez a végső és kétségtelen bizonyossága Jézus égi eredetének és isteni küldetésének (l. Ef 4 9.10), és egyben az egyedüli lehetőség arra, hogy ő mennyei erővel, hatalommal, dicsőséggel és mennyei seregek kíséretében eljőve végleges befejezésre juttassa e földön istenországának művét. Aki a parúzia gondolatának erre a szent magaslataira ebben az egyszerű, természetes megvilágításban fel tud emelkedni, az előtt megnyílnak, de csak is az előtt nyílnak meg a kereszti gondolatának csodálatos és gazdag mélységei. Az megérti, hogy a hívő szívnek miért csak a kereszten lehet igazán összeforrti Jézussal; és miért csak az önmegtagadás által lehet igazi lényünk kifejtésére és „érvényesítésére” eljutnunk. Ez az a pont, amelyen a valódi keresztyén világnézet a legélesebben szembenáll a ma oly igen divatos zsidó és pogány világnézettel. Életünk, jövőnk, üdvösségünk kérdése, hogy ebben ne az emberekkel, hanem Istennel tartsunk.

Emberek pártja és Isten pártja. 8 32.33. A kereszti két nagy pártra osztja az emberiséget: a kereszthordozók és a keresztkerülők pártjára. Amaz az Isten dolgaira gondol, emez az emberekéire: ami a hellén kifejezés értelmében azt teszi, hogy amaz az Istennel tart, emez az emberekkel. Hogy ki melyik párthoz tartozik, az kinek-kinek élete folyásán, jellemén, érzület- és gondolkodásmódján látszik meg. Élete folyásától függ pedig mindenkinek belső boldogsága és jövő reménye is. Az Istennel tartók osztlályrésze a belső lelki harmónia teljessége, az üdv; az emberekkel tartóké pedig a kielégítetlenség, belső háborúság, a céltalanság érzete, a kárhozat. Ehez a párthoz azonban nincs kötve senki; sőt Istennek egyenesen az az akarata, hogy ne is maradjon ott senki, hanem mindenki álljon át az ő pártjára. Ezt a komoly és tudatos átállást, mikor elhatározzuk, hogy többé nem emberekkel tartunk, hanem Istennel, ezt nevezzük megtérésnek. Ennek egyik, az egyéni jellem kialakulására és az élet céltudatosságára végtelenül fontos jelentősége épen az, hogy az addig az ellentétes nézetek, vélemények, célok és remények közt bizonytalanul ide-oda hánykódó lelket végre szilárd alapra állítja, és visszaadja önmagának és örök rendeltetésének.

A hívők keresztye. 8 34—38. A földi élet igazi rendeltetése a Jézus követése. Ez pedig csak a kereszthordozás által lehetséges, mely kép az élet terheinek önkéntes vállalását és hivatásként való békés hordozását jelenti. Ennek nélkülözhetetlen előfeltétele az önmegtagadás. Ezt így szoktuk mondani, pedig, mint Jézus szavai-ból itt kitetszik, ez a magunk igazi megtalálása. Mert alacsonyabb,

érzéki természetünknek, önzésünknek, szennyes érdekeinknek, múlt és tisztátalan örömeinknek és vágyainknak megtagadását: tehát magasabb szellemi természetünknek, tisztult és isteni rendeltetésű örök lényegünknek érvényre jutását jelenti. Amaz természeténél fogva az „emberekkel“, vagyis a világgal tart, emez az Istennel, egyik a másikat tehát elvileg kizárja; és amaz csak emennek árán érvényesíthető teljesen. Ezt szemlélteti az a kép, hogy az ember megnyerheti ugyan az egész világot, de csak úgy, hogy a lelke meg egészen rámegy a vásárra (36 v.): eladja lelkét múltó és csatlóka javakért az ördögnek. Emez viszont csak amannak megöklése árán. És mivel ez csak a Jézus kereszthalálában való részesedésünk által lehetséges, ezért mondjuk, hogy Jézus az ő vére árán megváltott bennünket. Tehát csak ez a két választás van: vagy a világnak adjuk el lelkünket hamis javakért, vagy Jézusnak az ő véréért. Hogy ki melyik vásárra áll rá, az már a földön kitetszik kinek-kinek életéből; egész nyilvánvalóvá azonban a halál után lesz, mikor Jézus eljön „az ő Atyjának dicsőségében a szent angyalokkal“. Akkor lesz u. i. a nagy elválás a mulandóság és örökkévalóság; az alsóbb rendű érzéki javak és a magasabb rendű lelki kincsek; a kárhozat és az üdvösség között: akkor tűnik ki, hogy aki a világnak adta lelkét, az elvesztette azt, aki pedig Jézusnak, az megnyerte azt. Mert akkor a világi javak mind értéküket veszti, és ha az egész világ az övé volna is, még az sem érne fel az örökélet értékével. Ebből az egyetlen értékből pedig, mely akkor is megmarad, a Jézus Atyjának dicsőségéből maguk zárták ki magukat, akik Jézust szegyenlették, azaz a világra való tekintetből nem merték elfogadni az ő váltságát. Jézust e tisztátalan és értéktelen világ előtt szegyenelni tehát oktalanság és kárhozat; az ő keresztségét magunkra venni, azaz az ő váltságát elfogadni pedig bölcsesség és üdvösség.

Isten országának eljövetele hatalomban. 91. Erről természetesen a „jelen nemzedék“ életében csak szellemi értelemben beszélhetünk. Jézus némely személyes tanítványai tényleg megérték, hogy Isten országa oly szellemi hatalom lett, mely az egész óvilágot átalakította. Ezzel azonban nem töltötte be egyszer s mindenkorra hívatását. Az élet mindig új meg új feladatokat hoz, és a keresztyénségnek azokat rendre meg kell oldani. És meg is oldja. A mi korunk nehéz problémáinak megoldását is csak tőle várhatjuk. És ezt nem szabad messzire a világ végére halasztanunk, hanem abban a tudatban és céllal kell hitünk erejét kifejtenünk, hogy annak gyümölcsét még ez a nemzedék élvezze.

A megdicsőülés. 92–13. A keresztyénség eszményét és annak a földi életben való megvalósulását tárja elénk ez a jelenet. I. Itt először Jézust kell néznünk, aki kinszenvedésének bejelentése után mennyei dicsőségét mutatja meg tanítványainak. Így lesz ő vele és ő általa a Golgotából mindig a megdicsőülés hegye. És dicsősége nemzedékről nemzedékre nagyobb lesz. II. Azután a tanítványokat, akik a törvényen át a prófétákhoz, onnét a Jézushoz

emelkednek, aztán e három mennyei fénybe borúl előttök, és végül már nem látnak mást, csak Jézust egyedül. III. Végül pedig azt kell szemügyre vennünk, hogy Jézus dicsőségének ez a folytonos öregbedése és a tanítványok néző pontjának ez a folytonos emelkedése folytonos külső és belső harcok árán történik. Keresztelő János sorsa mutatja az elsőt, ami azt példázza, hogy a világ részéről mi vár ez eszményekért küzdőkre; az Illyésről való beszélgetés a másodikat, amiből meg az tűnik ki, hogy a magasabb álláspontra való emelkedést a régebbi, alacsonyabb álláspont képzeletei, fogalmai, gondolatai mind addig akadályozzák, míg Jézustól kellő megvilágítást nem nyernek. Jézus dicsőségébe Jézus nevében, Jézus szellemében haladni: ez a keresztyénség eszménye.

A keresztyénség gyakorlati erő kifejtése. 9 14—29. Ez azt mutatja, hogy a keresztyénségnek, bár a legeszményibb célok felé tör, mégis, vagy éppen azért, kiváló érzéke van a gyakorlati élet nyomorúságai iránt, és azok orvoslása egyenesen a tanítványok hitéletétől függ. Ahol az egyház tehetetlen a bűn és nyomor szellemével szemben, ott a tanítványok bizonyára hitetlenek. Ez nem azt jelenti, hogy talán valami céges istentagadók; lehetnek olyan őszinte és becsületes hívei is Jézusnak, mint itt az apostolok: de éppen úgy, mint ezekben, nem él bennök ellenállhatatlan erővel az a meggyőződés, hogy a bűn és nyomor szellemét Jézus már legyőzte és végleg megtörte, és ránk nézve most már nincs egyébről szó, mint ennek a győzelemnek érvényesítéséről és kiaknázásáról. Mikor a tanítvány arra gondol, hogy hátha az általa leküzdendő baj sokkal makacsabb, az ördög sokkal siketebb, mint hogy a Jézus hatalmának engedjen, akkor már veszített ügye van. „A ha tudsz: higgy.” Ez azt teszi, hogy Jézus e világban kifejtendő erejének hatása és eredménye az ember hitétől függ. Az igaz, hogy ez meg viszont az ő adománya. Csak az a hit valódi, amelyet Jézus ad. Ez nyer kifejezést ebben a szívhez szóló felkiáltásban: „légy segítségül az én hitetlenségemnek”. Az ember mindig azt gondolja, hogy ő tud hinni, csak mikor hite valami nagy, nehéz próba elé állítatik, amitől élet és halál kérdése függ, akkor látja, hogy hinni is csak Jézus segítségével tud. És mivel mi rendesen megelégszünk a magunk hitével, azért tapasztalunk életünkben sokszor olyan erőtlenséget, mint a tanítványok ebben az elbeszélésben. Az a siket és néma ördög pedig, mely a mai világba belevette magát, ilyen hittel ki nem űzhető. Bőjtje és imára, azaz az érzékiség szennyétől és béklyóitól szabadon tartott őszinte imaéletre van szükségünk, hogy hitünk mindig üde, rugékony és élet-erős legyen.

XIV. ÉNEK:

AZ ISTENORSZÁGÁBAN VALÓ ÉLET NAGYSÁGA
A MUNKÁS SZERETET.

9 30—50 = Mt 17 22—23; 18 1—9 = Lk 9 43—50; 17 1. 2.

40. Jézus másodszor jelenti halálát: Mk 9 30—32 = Mt 17 22—23 = Lk 9 43—45. — 41. Szeretetgyakorlás Jézus nevében: Mk 9 33—37 = Mt 18 1—5 = Lk 9 46—48. — 42. Örökifejtés Jézus nevével: Mk 9 38—50 = Mt 18 6—9 = Lk 9 49. 50. 17 1. 2.

9 30 És onnét kimenvén, átmentek Galileán;

És nem akarta, hogy valaki megtudja.

31 Mert tanította tanítványait, és azt mondta nekik,

Hogy az embernek fia az emberek kezébe adatik,

És megölik őt és megöletvén harmad napra feltámad.

32 Azok pedig nem értették a szót, de féltek őt megkérdezni.

*

33 És megérkezett Kapernaumba;

és mikor otthon volt, megkérdezte őket,

Min tanakodtatok az úton?

34 Azok pedig hallgattak; mert egymás közt

azon tanakodtak az úton, ki nagyobb.

35 Akkor leült és szólította a tizenkettőt,

és azt mondta nekik, Aki első akar lenni,

legyen legutolsó és mindenki szolgája.

36 És előfogván egy kisgyermeket, közéjük állította azt;

és magához ölelve őt, azt mondta nekik,

37 Bárki egy ilyen kisgyermeket befogad az én nevemben,

engem fogad be,

és aki engem befogad, nem engem fogad be,

hanem azt, aki engem küldött.

*

9 38 Felelt pedig neki János, mondván,

Mester, láttunk valakit a te nevedben ördögöket űzni,

aki nem követ bennünket;

és eltiltottuk őt, mivel nem követ bennünket.

39 Jézus pedig azt mondta, Ne tiltsátok el őt;

mert senki sincs, aki az én nevemben erőt cselekszik,

és egyhamar rosszat mondhatna rólam.

40 Mert aki nincs ellenünk, mellettünk van.

41 Mert aki egy pohár vizet ad innotok az én nevemben,

hogy Krisztuséi vagytok,

bizony mondom nektek, el nem veszti jutalmát;

42 de aki botlásba visz egyet a bennem hívó kicsinyek közül,

annak jobb, ha malomkövet kötnek a nyakára és a ten-

gerbe vetik.

- 43 És ha botlásba visz téged a te kezéd, vágd le azt;
 jobb neked csonkán az életre bejutnod,
 mint mindkét kezéd meglévén a gyehennára menned,
 az olthatatlan tűzre,
- 44 hol az ő férgők meg nem hal, és a tűz el nem alszik.
- 45 És ha a lábod botlásba visz téged, vágd le azt;
 jobb neked sántán bejutnod az életre,
 mint mindkét lábod meglévén, a gyehennára vettetned,
 az olthatatlan tűzre,
- 46 hol az ő férgők meg nem hal, és a tűz el nem alszik.
- 47 És ha a szemed botlásba visz téged, vájd ki azt;
 jobb neked félszeggel bejutnod az Isten országába,
 mint mindkét szemed meglévén, a tüzes gyehennára vettetned,
- 48 hol az ő férgők meg nem hal, és a tűz el nem alszik.
- 49 Mert mindenki tűzzel sóztatik meg,
 mint ahogy minden áldozat sóval sóztatik meg.
- 50 Jó a só; de ha a só sótalanná lesz, mivel sózzátok meg?
 Legyen bennetek só, és legyetek békeességben egymás közt.

MAGYARÁZAT.

Ez az ének az istenországában való életnek, amit itt főképen közéleti vonatkozásában tart szem előtt, lényegét úgy tükrözteti vissza, mint szeretetgyakorlást (41) és a gonosz ellen való erő-kifejtést (42); melynek benső és örökké való értékét az adja meg, hogy Jézus nevében történik. E gondolatokat komor megvilágításba állítja és mélységüket és komolyságokat nagyon hatásosan emeli ki azzal, hogy a Jézus kinszenvedéséről szóló újabb jövendőlést teszi elibök (40) bevezetésül.

40. Jézus másodsor jelentí haldlát.

(9 30—32)

Jézusnak ez a haláláról szóló nyilatkozata nem olyan részletes és színes, mint az első (831); de azzal szemben új benne az a paradoxon, hogy „az embernek fia emberek kezébe adatik”. És ez az a mag, amiből a következő két beszélgetés (41 és 42) kicsirázott. Az ember fiának az a rendeltetése, hogy egészen az embereknek áldozza magát, és az ő neve legyen a foglalat és lelke mindazoknak a szolgálatoknak, amelyek valaha az emberiség javára történnek.

30 v.) *Onnét*: Cezárea Filippi (827) és a Thábor hegy (92) vidékéről *kimenvén*, mint 933-ból látszik, Kapernaumba, tehát északról dél felé mentek, de most már nem a Jordántól keletre, — hanem a nyugatra eső részeken: *átmentek* — megállás, tehát a néppel való foglalkozás nélkül — *Galiledn*. Hogy miért ily ki-

térések nélkül ment át Galileán, és miért *nem akarta, hogy valaki még csak meg is tudja* ott jártát, azt a 31 v.) eléggé megmagyarázza. Ezt az utat, mely már az utolsó jeruzsálemi út kezdete volt, egészen *tanítványai tanításának* akarta szentelni. E tanítás pedig azért nem volt nyilvános, mert tárgya ezidőszertint még magokra a tanítványokra nézve is megfoghatatlan volt. Hogy Jézust *megölik* az emberek és hogy *harmadnapon feltámad*, az ugyan már több oldalról meg volt előttük világítva (l. 8 31 skv; 99 skv.); de abban véleményök szerint még nem foglaltatik benne az, hogy ő *az emberek kezeibe adatik*. A παραδοθῆναι kifejezésre nézve l. 1 14 vnél: „*kiszolgáltatás*“ (l. 32 v.) Ez olyan új dolog volt előttük, amit semmi képen sem tudtak öröklött messiási képzeteikkel összeegyeztetni: *nem értették a szót*. Jézus halálát és feltámadását sem értették ugyan valójában, de annyit kivettek a magyarázatokból, hogy az nem fog Jézus messiási méltóságának rovására esni, sőt vele jár messiási hivatalával; de az emberek hatalmába adatás már teljesen érthetetlen volt előttük. Mivel azonban nehéz felfogásukkal már eddig is sokszor megszorították a Mestert, *féltek őt megkérdezni*. És talán attól is féltek, hogy olyan feleletet nyernek, amit nem szívesen hallanak: hogy, ha komolyra kerülne a dolog, az emberek tényleg erősebbek lennének, mint Jézus. Erre még gondolni sem volt jó. Tehát hallgattak. Jézus pedig ezt a titkos tépelődésüket használja fel arra, hogy a következőkben megvilágítsa azt, hogy itt nem külső hatalmi kérdésről van szó, hanem a szeretet hatalmáról. A szeretet csak úgy gyakorolhat teljes hatalmát az emberek felett, ha teljesen azok hatalmába adja, kiszolgáltatja magát nekik; csak úgy lehet első, ha a legeslegutolsó akar lenni.

41. Az istenországában való élet a Jézus nevében való szeretetgyakorlás.

(9 33–37.)

E jelenés úgy indul, mintha a rangkérdést akarná megoldani, pedig a társadalmi szeretet kérdését oldja meg. E két tárgy kapcsolását a tanítványoknak abban a lelki állapotában találjuk meg, amelyre az imént rá mutattunk.

33–35 v.) A rangkérdés. 33 v.) Miután a tanítványok arról, amiről beszélni szerettek volna, féltek (32 v.) Jézus előtt szólni, útjuk további részén csak magok közt beszélgettek csendesen, míg nem Kapernaumba értek. Jézus sem szólt nekik semmit, míg Kapernaumban „a házba“, t. i. abba, amelyikben ő otthon volt (l. 21), tehát haza nem ért; de otthon aztán *megkérdezte őket, hogy min tanakodtak az úton*. 34 v.) Tanakodásuk tárgyát azonban, hogy *ki nagyobb*, csak az elbeszélőtől tudjuk meg, mert ők magok *hallgattak* róla Jézus előtt. Hallgatásuknak csak egy oka lehet: az, hogy a rangvita abból indult ki, amit a 32 v. szerint nem mertek megkérdezni: ki nagyobb, az embernek fia-e, vagy az emberek? 35 v.)

Jézus a feleleteit nem erőlteti, hanem a tanítványok elhallgatott gondolataihoz fűzi magyarázatát. *Leülvén, mind a tizenkettőt előszólította* és az ő kereszthalálra való kiszolgáltatásán túltekintve úgy adta meg nekik a feleletet, mely feltárja előttük az annak alapjául szolgáló isteni alapelvét, amelyből az előttük oly homályos kérdésre világosságot deríthetnek. Ez egy paradoxon: *aki első akar lenni, legyen legeslegutolsó*, és, az adott esetre még közelebbről alkalmazva, *mindenki szolgálja*. Ebből megérthetik, hogy Jézus a nagyobb, nem az emberek; de éppen ezért adatik ő azok hatalmába, mert elsőse abban áll, hogy mindenkinek szolgálni akar. Van olyan magyarázat is, amely szerint e tétel nem paradoxon, hanem egy talio-elvű ítélet: aki első akar lenni, az az ítéletben majd legutolsó lesz. Ez azonban meglehetősen idegen attól a gondolatától, amiről itt szó van. Ezt a gondolatot 10 43–45-ben fejti ki Jézus egészen, ahol e szolgálatát nyíltan kereszthalálában foglalja össze.

36–37 v.) A társadalmi szeretetgyakorlás kérdése. Erre a rangkérdésről a szolgálat gondolatának kapcsán tér át, megvilágítandó, hogy azt a célját, hogy mindenkinek szolgálja legyen, hogyan fogja elérni: úgy, hogy övéinek ő iránta táplált hálás szeretetét ő az emberi társadalomra fordítja. 36 v.) A szemléltető oktatásnak egy bájos példája. *Egy kisgyermeket állít közéjük*, és azon szemlélteti velők az embereket, akiknek ő hatalmába adatik, akiknek szolgálni akar; hogy pedig ez a szolgálat minéműi akar lenni, azt azzal szemlélteti, hogy *magához öleli* azt. 37 v.) És így jelenti ki nekik az ő társadalmi szolgálatának mibenlétét és egyben nagy és örök értékét. *Bárki egy ilyen kisgyermeket*, aki a társadalom jövőjét jelenti és gyengeségét képviseli, *befogad*, nem csak gondjaiba, hanem, ami a fő, szeretetébe vesz, szeretettel felkarol, *az én nevemben* = a Jézus címén, azaz azért, mert ő, t. i. nem a gyermek, hanem a befogadó, a Jézusé, az magát Jézust *fogadja be*. Ezzel Jézus egy felől a hívek ő iránta érzett szeretetének gyakorlati hatását a gyermekekre, s bennök az egész társadalomra ruházza át; más felől minden ilyen indulatból fakadó szeretetnyilvánulást a saját személye iránt való szolgálatnak minősít. Ez pedig az ilyen szeretetnek nagy és örök értékét jelenti; mert viszont aki Jézust befogadja, az ő benne Istent *fogadja be, aki őt elküldötte*. Ebben természetesen az is benne van, hogy a tett értékét nem tartalma, hanem indítéka és célja adja meg.

42. Az istenországában való élet a Jézus nevében való erő kifejtés.

(9 38–50.)

E jelenés az előbbinek pendantja. Ott ugyanis arról a magatartásról volt szó, amit a Jézuséi mások iránt tanúsítanak, itt meg arról, amit mások a Jézuséi iránt tanúsítanak tisztán azért, mert azok Jézuséi. Eltekintve attól, hogy valaki Jézus követője-e, vagy sem, tetteinek értékét az határozza meg, hogy milyen vonatkozás-

ban vannak azok Jézussal és az övéivel. Ebben Jézus egészen annak elismeréséig elmegy, hogy az ő neve által még az is tehet jót, aki nem tartozik követői közé; mert valamely tett értéke egyedül azon fordul meg, hogy Ő reá való tekintetből az övéinek javára-, avagy kárára irányult-é.

38—40 v.) Aki nincs ellenünk, velünk van. Ez azt jelenti, hogy aki Jézus nevét, ha bár nem is kifejezetten az ő dicsőségére, de nem is az ő kisebbitésére, jóra használja, az az istenországnak ügyét viszi előbbre. 38 v.) Az alkalmat az ez irányú kijelentésekre az az eset szolgáltatta, amit János eszmetársítás révén hozt itt elő, hogy t. i. ők egyszer *láttak valakit*, bizonyára egy hivatásos ördögűzőt, *aki nem követte őket*, azaz nem tartozott közéjük, és mégis *Jézus nevével űzött ördögöket; és azt eltiltották* ettől. A „név” jelentőségére nézve l. 59. Mint ahogyan valamely szellemet a saját nevének kimondásával engedelmességre lehetett kényszeríteni, úgy egy nála erősebb szellemével is, akitől ő félt. Ezen alapszik az ördögűzésnek a különböző istennevek mondása által gyakorolt neme. Ezen alapszanak a ráolvasások is, amelyekben a gyakran előforduló értelmetlen szavak rendesen régi, feledésbe ment vagy eltorzult isten- vagy angyalnevek. A régi korból ránk maradt ilyen ráolvasási formulák némelyikén több ilyen név között a Jézus neve is fentmaradt, ami mutatja, hogy a professzionatus ördögűzők tényleg használták azt, és hatásos névnek találták. Ilyen lehetett az itt szóban forgó ember is. Ezt a tanítványok azért tiltották el, mert a lopás vagy plagium egy nemének, tisztességtelen üzletnek tartották azt, hogy valaki az ő mesterök nevével űzzön kenyerkeresetet, aki nem tartozik ő közből. 39 v.) De Jézus másként fogja fel a dolgot. Szerinte az, aki, bár jog és meghatalmazás nélkül, *az ő nevében lép fel és azzal erőt cselekszik = fejt ki* (gör: csinál, azaz visz véghez), az *egyhamar* nem mondhat ő róla rosszat, azaz nem állhat az ő ellenségeinek, azoknak az írástudóknak pártjára, akik (32—28) őt azzal káromolták, hogy a sátán által űz ördögöket. Mert, mint a kifejezés kiélezi, a Jézus nevében való erőkifejtés és az ő káromlása kizárja egymást. 40 v.) Az ilyen ember tehát a Jézus *ellenségei* közé nem számítható. Mivel pedig csak két választás lehetséges, vagy-vagy: ennél fogva *vele* levőnek tekintendő. Ami még természetesen nem jelenti feltétlenül azt, hogy Jézus ennek az embernek az eljárásában már tényleg a hozzá való csatlakozás kezdetét látja, aminek bekövetkeztét türelmetlen közbelépéssel nem akarja veszélyeztetni. Vannak, akik felfogásunktól eltérőleg mély pesszimizmust olvasnak ki a nyilatkozatból: Jézus már annyira jutott, hogy örülnie kell, ha akad valaki, aki nem kifejezetten ellensége. No, és akkor hogy fér ezzel össze Mt 1230; Lk 1123; „aki velem nincs, ellenem van”; az meg optimista? Míg a mi felfogásunk szerint ez az itteni nyilatkozatnak kitűnő pendantja: aki pedig a sátán ellen és a jóért semmi esz-közzel nem küzd, nem „gyűjt” Jézussal, az nem tekinthető vele levőnek, következésképen ellene van. Így tehát e két mondás

ugyanazt az egy igazságot fogja meg, de egyik egyik végén, másik másikon. Különben vannak, akik az egész 38–40 v-t későbbi toldásnak veszik, pláne némelyek azt a célszót tulajdonítván neki, hogy kifigurázza az oszlopapostolokat, akik Pált ilyen idegen ördögűzőnek nézték, holott az is csak olyan jól szolgálta Jézus ügyét, mint ők. De egy ilyen esetleges célzás miatt nem kell okvetlen későbbi betoldásra gondolnunk, a chronologia megengedi ilyennek szupponálását szerzőnk korában is; csak az a kérdés, hogy Pál megköszönte volna-e az ilyen rehabilitációt?

41–42 v.) A 40 v. megokolása: minden tett a szerint bírálendő el, hogy a Krisztus nevében és az övéi javára történt-e, vagy pedig kárára. 41 v.) *Mert a legkisebb szívesség, egy pohár víz adása valakinek „annak nevében”, azaz azon a címen, hogy az illető a Krisztusé, már örök jutalomra méltó cselekedet, bárki tette is.* Ezt Mt 10 42 Jézus tanítványokat kibocsátó nagy beszédének végén közli. 42 v.) Viszont minden olyan dolog, ami *megbotránkoztat*, azaz a Jézussal való járásban elbotlaszt, hozzá való viszonyában megzavar csak *egyét is a Jézusban hívők legkisebbjei közül*, oly súlyos büntetést von maga után az ítéletben, hogy elkövetőjének, *bárki* legyen az, *jobb volna* a legborzalmasabb halált elszenvedni inkább, mint azt a dolgot elkövetni. A szöveg e vers első sorának végén nagyon bizonytalan. Oka ennek az, hogy e nyilatkozatot Jézus bizonyára sokszor megtette, és az többféle változatban forgott közzsájon. A synoptikusok is, Mt 18 6; Lk 17 2 más-más összefüggésben, és eltérő szövegezésben citálják. Mk kodexei-ben ezek a főbb változatok: *ἐν τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ*, Text. Rec., ezen alapszik a mi fordításunk. *ἐν τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ*, ez ma, az *εἰς ἐμὲ* elhagyásával a legelterjedtebb kritikai szöveg: aki megbotránkoztat *egyét e kis hívők közül*; a *τούτων* mutatónévmást aztán vagy a 36 vben említett kis gyermekekhez hasonló kis hívőkre, vagy a 38 vben említett idegen ördögűzőre és a hozzá hasonló kezdő hívőkre vonatkoztatják. A *τούτων* különösen kapóra jön az előbbieknél, akik ezen a réven mutatnak rá a 37 és 42 v. közvetlen kapcsolatára. E szerint a 38–40 betoldása után az átmenetet a 37 vben félbenmaradt rangvitára való visszatérésre a 42 v. számára a 41 v. közvetléné. De erre a visszatérésre már csak azért sincs szükség, mert, mint lát-tuk, a rangkérdés ott is csak átmenetül szolgált, és arról már a 36 v. átért a társadalmi szeretetgyakorlás kérdésére. De van olyan változat is, mely a *τούτων*-t is az *εἰς ἐμὲ*-t is elhagyja, egyszerűen: *ἐν τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων*: a legkisebb hívők egyikét. Ez jár legközelebb a Text. Rec.-hoz, és úgy tekinthető, mint annak későbbi, a gyülekezeti életben kifejtett alakja.

43–44 v.) A 42 v. színes megvilágítása: a mások megbotránkoztatása azért esik oly súlyos beszámítás alá, mert a botránkozás, azaz a Jézus mellől való elbotlás oly veszedelmes, hogy annak elkerüléséért még kezünk, lábunk vagy szemünk elvesztése sem drága ár. 43 v.) Ha *kezed*, azaz tulajdon testrészed részéről fenyeget

is az a veszély, hogy megbotráncoztat, botlásba visz, azaz Jézustól való elbotlásod okozója lesz, azt se sajnáld levágni, hogy szabadulj a kísértéstől. Mert, ha levágod, annak következménye csak a *csonkaság* lesz, amivel még *bejuthatsz az életre*, azaz az örök üdvösségre; ellenben a Jézustól való elbotlás következménye a *gyehenndra* vetetés. Az itt említett görög név, γέεννα, magyarosan gyehenna, a zsidó *gél hinnom* kifejezésből: „Hinnom völgye“, lett. Itt volt valamikor Molok oltára (II. Krón 283), ezért Jósia király megfertéztette (II Kir 2310), és talán innét van, hogy a hagyományok szerint ez volt később Jeruzsálem szemét és szennyégető helye, ide hordták a tisztátalan hullákat és csontokat, melyek elégetésére itt folyton égett a tűz. Jézus korában már az elkárhozottak ítéletének végrehajtási helyét értették alatta, azaz azt hitték, hogy a Mesiás napján a Sion lesz az üdvözülendők életének központja, a Hinnom völgye pedig az elkárhozottakéé, akik a messiási ország dicsőségéből kirekednek. Ez tehát nem a Seolt, az alvilágot jelenti, hanem azt, amit pokol alatt mi értünk. A vers végén „az olthatatlan tűzre“; bár a legjobb codexekben is bennök van, mégis csak magyarázó glossa. A 44 v. citátum a Jes 6624 vből. Ez a geenna tovább festésére szolgál. Sok tekintélyes codexből hiányzik itt is és a 46 vben is; a kritikai szövegek általában el is hagyják; de ezzel nem sok érzéket árulnak el a költői stílus és a ritmus iránt.

45 v.) *Ha a lábad botlásba visz*, stb. l. a 43 v. A vers végéről *az olthatatlan tűzre* appositio a jobb codexekből itt hiányzik. 46 v.) l. 44 v.

47–48 v.) *Ha a szemed visz botlásba*, stb. l. 43–44 v. Itt azonban az életre való bemenetel helyett *az istenországba* való bemenetel van, de ez is csak azt jelenti, amit az.

49–50 v.) A befejezés. 49 v.) E nehezen érthető és sokféle képen magyarázott versnek a legtermészetesebb értelme az, hogy a szenvedéseket általánosan, de kivált a 43–47 vkben követelt lemondásokat az élet áldozati sójának kell tekintetünk. Ez, ha második stichosban a *καὶ*-t *váv adaequationis* (Ges. K. 161 §. 1 jegyz.) értelmében vesszük, *mint ahogy* mi fordítottuk is: a szövegből világosan kitűnik. Ilyenformán magyarázza ezt már Károlinak egy szép széljegyzete, mely a hanoviai és a váradi bibliában is benne van: „Szokatlan szólásnak módgya tűzzel sózatni, de azért mondgya ezt, mert mint a sónak, azonképpen a tűznek tisztító ereje vagyon, azért miképen az áldozatok jók valának, ha sóval megsózatnak vala, azonképpen az embereknek sóval vagy tűzzel kell megsózatniok, azaz megszentelgetni az ígével és szentlélekkel“. Igen, mint ahogyan az oltári áldozatot Lev. 213 értelmében a só, úgy életünk Istennek áldozását az önként vállalt lemondások és szenvedések tüze teszi igazán ízéssé. 50 v.) A többi magyarázati módok mellett e vt csak a „só“ kapcsolja a 49 vhez, és a benne levő két stichos, egymással is laza összefüggésben, igazán csak úgy lóg itt a szakasz végén; míg a mi magyarázatunk mellett megvan a szerves összefüggés, és e distichon az egésznek jó befejezése. Itt a só

amiről azt mondja, hogy nagyon jó dolog, nem egyéb, „mint az a tűz, amivel a 49 v. szerint mindenkinek meg kell sózatni. Azért nevezi pedig itt sónak, mert a másik képpel, a tűzzel, nem lehet azt a fordulatot rajzolni, amit a következőkben szemléltetni akar; míg a sóval igen. A tűz u. i. ha kialszik, azzal lényegét meg nem tagadja, és újból meggyújtható; ellenben ha a só sótalanná lesz, azzal lényegét tagadja meg, azaz tagadná, ha egyáltalán sótalanná lehetne, és akkor többé nem lehet újra visszaállítani elvesztett lényegébe, amit e kérdés fejez ki: *miel szózzátok meg?* hellén: fűszerezitek meg, készítitek el, csináljátok meg, szóval: mivel teszitek újra sóvá? Semmivel. Ez a kép valószínűleg a Holttengerből lepárolt sóról van véve, mely ugyan, mint a mi konyhasónk, szintén nem lehet soha sótalanná; de mivel sok idegen anyaggal van keverve, megeshetik, hogy a só kimosódik belőle, és csak az idegen, ízetlen anyag marad ott: a só sótalanná lesz, és nem jó többé semmire (Mt 5 13). Így jár az az ember és az a vallási közület, amelyikből az a nemesebb benső tűz kivész. Ehez pompás csattanó az utolsó stichos: *Legyen sótok magatokban:* nemes, jóra törő indulat mellett kellemes, vonzó modor, a rothadást gátló lelkület legyen bennetek, és így békében legyetek egymással. Ez világosan a 38 vre céloz vissza. Ezt az intést kétségtelenül az első apostoli zsinat (Csel 15 1, skv.) alkalmával emlegették némelyek legtöbbit; de Jézusnak bizonyára még életében, a 38 vbelitől eltekintve is, több ízben is volt alkalma ily nyilatkozatot megtenni, mert az ő legszűkebb környezetében is csak fordultak elő nézeteltérések. Szép correlatio van az ἐν ἑαυτοῖς és ἐν ἀλλήλοις között. Ennek a gondolatnak a természetes tovább fejtsé Jézusnak az a mondása, hogy „ti vagytok a földnek savai“.

Homiletikai jegyzetek.

A keresztyén szolgálat. 9 30—50. A keresztyén szolgálatnak három olyan főjellemvonása van, ami Isten előtt értékesé teszi: 1) az önodaadás, 2) az alázatosság és igénytelenség, 3) és a mások iránti nagy türelem mellett a magunk iránti nagy szigorúság. Az emberek, ha a közügynek vagy egyeseknek nagy szolgálatot tesznek, annak fejében, az esetleges nagy jutalmon kívül, bizonyos hatalmat is igényelnek az illető felett; Jézus ellenben hatalmába adta magát az embereknek, akiknek a legnagyobb szolgálatot tette. És valóban, csak önodaadással lehet igazi szolgálatot tenni: a nélkül a szolgálat csak többé kevésbbé nemes és előkelő üzlet. Az emberek a köznek vagy másoknak tett szolgálataik révén minél magasabbra akarnak emelkedni, és ezért szolgálataikat inkább csak úgy szemre igyekeznek tenni, és rendesen minél előkelőbb és befolyásosabb embereknek; Jézus ellenben arra tanít, hogy az elsőséget abban keressük, hogy ne az előmenetelre, hanem a szolgálat sikeres lehetőségére törekedjünk, és magunk iparkodjunk alázatosan és igénytelenül észrevétlenek maradni; ne azért segítsünk valakin, hogy mi vegyük hasznát, hanem azért, hogy ő; és így ne

is a nagyoknak, befolyásosaknak igyekezzünk első sorban szolgálatokat tenni, hanem a gyermekeknek, kicsinyeknek, azoknak egyáltalán, akik legjobban rászorultak. Az emberek mások szolgálatainak sikere iránt türelmetlenek. Azt keresik, van-e joga az illetőnek azt tenni, melyik párthoz tartozik; stb., és igyekeznek a munkáját eltiltani vagy lehetőleg akadályozni. Jézus ellenben arra tanít, hogy másokkal szemben ne legyünk ilyen szörszálhasogatók, örüljünk, ha akár velünk egy táborban, akár külön úton haladva, minél több jó szolgálatot tesznek az embereknek; de magunk iránt legyünk nagyon türelmetlenül szigorúak. A legkisebbtől is óvakodjunk, ami botránkozásra adhatna okot, és könnyörtelenül szakítsunk mindennel, ami eljárásunk és életünk tisztaságát, szeplőtlenségét a legkevesebbé is veszélyeztethetné. Így mindig lesz só bennünk, és hathatós tényezői lehetünk a társadalmi haladásnak és békeségnek.

Jézus önodaadása. 9 30—32. Jézusnak értünk hozott áldozatában az a legnagyobb, hogy ő az embereknek hatalmába adatott. Képzeljünk egy királyfit, akit atyja fáradságos és veszedelmes harcokba küld. Úgyebár vonakodás nélkül, örömmel megy el, mert a szenvedés és halál hősiesség, a megaláztatás martyrium: dicsőség forrása. De melyik menne el azzal a küldetéssel, hogy ő egy elmaradt, mélyen alatta álló, ellenszenves, gyűlölködő népnek hatalmába adassék, ahol előre láthatja, hogy sem dicsőség, sem hősi halál nem vár rá, sőt martyrium sem, mert kicsinyes mesterfogásokkal gonosztevőként fogják kivégezni? Van-e valaki, aki ilyen kilátások mellett vállalkoznék arra, hogy oda menjen egy néphez, és azt mondja: itt vagyok, a tied vagyok, kész vagyok egészen kiszolgáltatni magamat néked? Jézus erre vállalkozott. És csak így lehetett megváltónkká, mert csak így volt elérhető az, hogy ne a maga ügyét tegye a mienkké, hanem a mienket a magáévá; ne csak egyes részeket és eredményeket juttasson részünkre az ő tehetségéből, erejéből, fáradságából, hanem egész önmagát egészen nekünk adja, velünk azonosuljon, bennünk éljen, és így az ő célja, ereje, világossága a mienkké lehessen. Hogy így ő bennünk testet ölthessen. És ez a titka a mi szolgálatunk eredményes voltának is. A jó ügynek, aminek szolgálni akarunk, egészen neki kell magunkat adnunk. Nem érvényesülési alkalomnak kell néznünk, hanem szent áldozatra való ünnepi alkalomnak; és nem azt lesnünk, hogy ráfordított fáradságunkból és erőnkéből mennyi térül vissza más úton; hanem arra törekedni, hogy abból minél több váljék az ügynek minél igazibb javára. Ez az az út, amelyen ugyan elveszti magát az ember, de megnyeri e földön a mennyet.

Első és utolsó. 9 33—35. Senki sem akar utolsó lenni, hanem mindenki csak első; és mivel egy helységben vagy egy országban nem lehet mindenki az, tehát mindenki igyekszik egy olyan kisebb vagy nagyobb, lehetőleg nagyobb kört találni, ahol ő lehet az első. És csak akkor boldog, mikor elsőségét érezheti. Az egész élet tulajdonképpen egy elsőbbségért folyó titkos küzdelem és alattomos

cselszövény. Ezért olyan terhes, unalmas és gyümölcstelen. Egyszerre megváltozik ez, ha az elsősegről lemondunk és utolsók akarunk lenni. Se rang, se cím, se elismerés, sőt még külső siker sem kell: meglegszünk, ha őszintén, önzetlenül, az ügy javára tehetünk annyit, amennyi tőlünk telik. Nem annak örülünk, ha mi előre jutunk; hanem annak, ha előre segíthetünk mást. Nem azt várjuk, hogy az egész világ körülöttünk forogjon, mindenki nekünk szolgáljon; hanem az minden törekvésünk, hogy ahol csak lehet, mindenkinek hasznára, segítségére legyünk. Aki így lesz utolsó, igazában az lesz az első. Mert nem az az első, aki azért van elől, mert mindenkit hátra tolt; hanem az, aki azért maradt hátul, hogy mindenkit előre segítsen.

Jézus nevében. 936—41. Minden teltnek örök értéket ad, ha a Jézus nevében történik. Ezért minden tettünket az ő nevében, azaz: az ő szeretetétől indítva, az ő erejével, az ő dicsőségére kell végeznünk. Másoknak bennünket nem érdeklő tetteit tisztán e szempontokból kell néznünk; és akkor nem fogunk senkit eltiltani a jötevéstől, aki más úton jár, mint mi. És végül e szempontból kell vennünk az irántunk teljesített szolgálatokat, sziveségeket is, ami által még egy pohár víz is végtelen gazdag értéket nyer, és a szívség súlya nem nehezedik ránk, hanem inkább emel, és érezteti velünk, hogy a halála is áll az, hogy jobb adni, mint venni.

Gyermekszeretet. 936.37. Ennek a megértésétől függ egész jövőnk. A gyermekek „befogadása“ (tehát nem egyke!) azaz szeretetteljes felkarolása, tehát: örvendező megbecsülése születésüknek, gondos táplálásuk, ápolásuk, nevelésük, minden jóban előre segítségük. Ezt ki lehet egészíteni még a 42 v. alapján a megbotránkoztatásuktól (a rossz példaadástól) való gondos óvakodással.

A botránkozások. 938—50. A legnagyobb jó az, amit Krisztusért, a benne hívők javára tesz valaki, bárki legyen az; a legnagyobb rossz az, ami ezek közül csak egyet is megrendít hitében, botlásra indít, akár mások, akár magunk legyünk a botlók. Ilyen botlást okozók lehetnek tetteink (a te kezéd), emberek közt való forgolódásunk módjai, szokásaink, útjaink (a te lábad) és végül szemléletünk, világnézetünk vallási és erkölcsi felfogásunk (a te szemed). Ami ilyen van bennünk, azt könyörtelenül le kell vágni és elvetni magunktól gyökeresen. E helyett tüzet kell venni magunkba, a Szentlélek tüztét, hogy az, mint a só az ételt, úgy hasson át bennünket, és hajtsa istenes és békességes élet folytatására.

A választás komolysága. 943—48. Vagy Krisztusban élünk, vagy a pokolban, vagy üdvéletet, vagy elkárhozottat: harmadik eset nincs. Mivel azonban sokan révedeznek e kettő között, úgy tetszik, mintha volna egy középminőségű harmadik élet is. Ez azonban csak látszat: ez az állapot csak átmenet e két életlehetőség egyikébe vagy másikába. Te melyik felé mégy? Az átmeneti állapot nem jó, ha soká tart. Könnyen rossz vége lehet. Tehát választani kell gyorsan és határozottan, és pedig az első, az em-

berre nézve egyetlen méltó lehetőséget: a Jézusban való életet. És pedig oly komolyan, hogy mind azt, ami ezt veszélyeztetné, véres komolysággal el kell távolítanunk magunktól. Szó szerint-e, vagy képlegesen? Bizony, betű szerint; de annak a meggondolásával, hogy aki lop, annak nem a keze a bűnös, aki rosszban jár, annak nem a lába, és aki gonosz kívánsággal nézi a másét, annak nem a szeme: a bűnt, a gonoszt kell kiirtani a szívből, de úgy, hogy e célért semmi áldozattól és lemondástól ne riadjunk vissza.

A só. 9⁴⁹⁻⁵⁰. Az ételt a só, az embert a hit ereje teszi izessé, jóvá, nemessé, igazán emberré. E nélkül a legműveltebb, sőt legkedélyesebb ember is ízetlen, taplós, rokonszenvtelen. Az eleven hit a lelke az embernek, és rothadástól, bomlástól megóvó sója a társadalomnak. Ahol ez a só megízetlenül, ott a rothadás előbb-utóbb bekövetkezik. Szomorú példa erre korunk. Mennyi jele a bomlásnak az üres templomok és tele kocsmák nyomán! Nem szabad tovább közönyöseknek maradnunk, hanem most, mikor a pokol tüze így előntötte a világot, buzgón kell kérnünk Istent, hogy ezzel a sóval, mely a békesség konzerváló ereje, hintsen meg bennünket.

XV. ÉNEK:

AZ ISTENORSZÁGÁBAN VALÓ ÉLET GAZDAGSÁGA A TERMÉSZETESSÉG.

10 1-31 = Mt 19 3-30 = Lk 16 18; 18 15-30.

43. Tiszta és bensőséges házasság. Mk 10 1-12 = Mt 19 3-12 = Lk 16 18. — 44. Gyermetesség. Mk 10 13-16 = Mt 19 13-15 = Lk 18 15-17. — 45. A külső gazdagság megvetése. Mk 10 17-31 = Mt 19 16-30 = Lk 18 18-30.

10 1 És onnét felkelvén elment Júdea vidékeire
a Jordán elvén keresztül;

és miután ismét sokaság jött össze hozzá,
mint szokta, ismét tanította őket.

2 És farizeusok menvén hozzá, megkérdezték Őt,
ha szabad-e férjnek feleségét elbocsátani?

3 Ezzel kísértették őt, | Ő pedig felelvén, azt mondta nekik,

4 Mit rendelt nektek Mózes? | Azok meg azt mondták,
Mózes megengedte válólevelet írni és elbocsátani.

5 Erre felelvén Jézus, azt mondta nekik,
Keményszívűségtekért írta nektek ezt a parancsolatot;

6 de a teremtés kezdetétől férfivá és nővé alkotta őket az Isten.

7 Ezért elhagyja ember atyját és anyját;
és ragaszkodik feleségéhez,

8 és lesznek ketten egy testté.

Úgy hogy már nem kettő, hanem egy test:
 10 9 amit tehát Isten egybe szerkesztett,
 ember el ne válassza.

10 És otthon ismét tanítványai kérdezték meg őt erről;
 11 és azt mondta nekik:
 Ha valaki elbocsátja feleségét, és mást vesz nőül,
 házasságtörést követ el ellene;
 12 és ha az asszony elhagyja férjét és máshoz megy,
 házasságtörést követ el.

*

13 Egyszer kisgyermekeket vittek hozzá,
 hogy illesse őket;
 a tanítványok pedig feddették a vivőket,
 14 és Jézus ezt látva, méltatatlankodott.

És azt mondta nekik,
 Engedjétek a kisgyermekeket hozzám jönni,
 és ne tiltsátok el őket;
 mert az ilyeneké az Istennek országa.

15 Mert bizony mondom nektek,
 aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek,
 semmikép be nem megy abba.
 16 És magához ölelvén őket, kezeit rájuk téve megáldotta őket.

*

17 És amint Ő kiment az útra, valaki oda futott,
 és térdet hajtva előtte, megkérdezte Őt, Jó Mester,
 mit tegyek, hogy örök életet örököljek?
 18 Jézus pedig azt mondta neki,
 Miért mondasz engem jónak?
 Senki sem jó, csak egy, az Isten.

19 A parancsolatokat tudod,
 Ne légy házasságtörő, ne öl, ne lopj;
 ne tégy hamis tanúságot, ne csalj;
 tiszteld atyádat és anyádat.
 20 Az pedig felelvén, azt mondta neki, Mester,
 ezeket mind megtartottam ifjúságomtól fogva.

21 Jézus pedig rá tekintvén megszerette őt,
 és azt mondta neki, Egy van hátra nálad:
 eredj el, add el mindenedet, amid van,
 és add a szegényeknek.
 Akkor kincsed lesz mennyben;
 és jér, kövess engem, felvévén a keresztet.

22 Az pedig elkomorodva a szón, elment szomorúan,
 mert nagy vagyonú volt.

- 23 Akkor körültekintve Jézus, azt mondta tanítványainak,
Mily nehezen fognak azok, akiknek vagyonuk van,
az Isten országába bejutni!
- 24 A tanítványok pedig megütköztek szavain;
de Jézus ismét felelvén, azt mondta nekik:
Gyermekek, mily nehéz azoknak,
akik a vagyonban bizakodnak,
az Isten országába bejutni!
- 25 Könnyebb tévének a tű fokán átmenni,
mint gazdagnak az istenországába bejutni.
- 26 Azok pedig még inkább megütköztek,
azt mondván maguk között,
Kicsoda üdvezülhet tehát?
- 27 Rájok tekintvén pedig Jézus, azt mondta,
Embereknél lehetetlen, de nem Istennél;
mert minden lehetséges az Istennél.
- 28 És kezdte neki Péter mondani,
Ime mi mindent elhagytunk, és követtünk téged.
- 29 Felelvén pedig Jézus, azt mondta,
Bizony mondom nektek, hogy nincs senki, aki elhagyott
házat, vagy fivéreket, vagy nővéreket,
vagy atyát, vagy anyát, vagy feleséget, vagy gyermekeket,
vagy szántóföldeket értem és az evangéliomért,
- 30 hogy ne venne százszor annyit most, ebben a világban,
házakat és fivéreket és nővéreket
és anyákat és gyermekeket és szántóföldeket üldözésekkel,
és az eljövendő világban örökéletet.
- 31 De sokan lesznek elsőből utolsókká, és utolsókból elsőkké.

Magyarórázat.

Ez az ének az előzőnek kiegészítő társa, és az istenországában való életet magánéleti vonatkozásában szemlélteti három lényeges vonásában, melyek a házaselet tisztasága és bensőséges volta (43), a gyermeteg tisztaszívűség (44) és a külső vagyon és jólét megvetése (45).

43. Tiszta és bensőséges házaselet. (10 1–12)

E jelenés formájára nézve olyan vitatárgyalás, mint 223; 31 skv., és ezért némelyek nem is találják környezetébe illőnek; de tárgyánál fogva nagyon is itt a helye Mk eszmemenetében. Az istenországának törvényei szerint való élet közéleti vonatkozásairól itt tér át a magánéleti vonatkozásokra, és ezek között a legfontosabb, az egésznek az alapja, a családi élet. És mivel e korban erről az alkalmi házasságtól a coelibatusig csapongó szélsőségek közt hullámoztak a legkülönbözőbb felfogások, természetes, hogy

Jézusnak e tárgyban nyilatkoznia kellett a farizeusok minden kísé-
tése nélkül is. Az élet természetes formája szerinte a házasság; a
házasság pedig nemcsak két nemnek természetes egyesülése, hanem
oly bensőséges életközösség, sőt teljes egység, mely örökre fel-
bonthatatlan.

1 és 2 v.) A házassági elválás kérdésének felvetése. 1 v. *És onnét, t. i. Kapernaumban (933) a házban ültéből (935) felkelvén, elment Galileából Júdea vidékeire a Jordán-elvén, azaz Péreán keresztül.* Galileából Júdea-ba u. i. Samarián keresztül visz az egyenes út, de a két nép közt levő ellenségeskedés miatt a zsidók inkább át szoktak menni a Jordán keleti partjára (a Jordánon túl) és ezzel a kerülővel tették meg az utat, hogy Samariát ne érintsék. Az újabb kritikai szövegek a „keresztül“ (*διὰ* praep.) helyett „és“-t írnak: elment Jézus Júdea vidékeire „és“ a Jordánon túl. Lehet ezt az „és“-t váv epegegeticumnak venni (pl. Menge): elment Júdea vidékeire, és pedig a Jordánon túl. M. Gemoll a Mt 19:1 szövegezését tartja helyesnek: Júdea vidékeire ment a Jordánon túl; azaz e szerint Galileából tekintve Júdea a Jordánon túl volt: tehát Jordán alatt nem az északról délre menő és a Holttengerbe ömlő ismert folyót kell érteni, hanem egy másikat, mely Júdea északi részén keletről nyugatnak folyik és a Földközi-tengerbe ömlik, úgy hogy Galileából tekintve Júdea tényleg ezen túl van. Ez a folyó a mai Vádi-Szelman, melyet valaha Kisjordán-nak neveztek. A Mt szövegéhez ez a magyarázat nagyon jól illik; de a ritmus kétségtelenül mutatja, hogy Mk szövege eredeti. Hogy Júdea-ban *ismét sokaság jött össze hozzád*, az nagyon ellene mond annak a theoriának, hogy Mk szerint Jézus életének e szakában a nyilvános tevékenységtől visszavonulva, tisztán tanítványai nevelésének szentelte magát; mert ime itt is, most is, *mint eddig szokta, ismét tanította őket.* 2 v.) Egy ilyen nyilvános tanítást használtak fel a farizeusok közül némelyek a házassági elválás kérdésének felvetésére. A kérdés azért hangzik úgy, hogy *szabad-e férjnek feleségét elbocsátani*, mert a zsidó házassági jog szerint a válás csak a férfi akaratából történhetett, a nőnek erre nem volt meg a kezdeményezési joga.

3–6 v.) A kérdés régi megoldása. „Kisértvén őt“, a 2 vnek e két utolsó szava már a második strófához tartozik: *Ezzel kísérteti*, azaz próbára tenni, esetleg a közfelfogással vagy a törvény-nyel ellenmondásba keverni akarták őt, mert bár a közfelfogás e tárgyat nagyon szabadelvűen kezelte, mégis arra számítottak, hogy Jézusnak előre — és jól sejtett — szigorúbb álláspontja a közvéleményben nem fog tetszésre találni. 3 v.) Jézus kérdésének: *mit rendelt nektek* e tárgyban *Mózes*, azaz, mit mond idevonatkozólag a törvény, az a célja, hogy a kérdés akkori állását körvonalozza, és azzal állítsa aztán szembe a maga álláspontját. 4 v.) Ezt a körvonalozást — igen általános vonásokban — a farizeusok felelete adja meg. *Mózes megengedte*, t. i. azt, hogy a férfi elbocsáthassa feleségét. Az elbocsátás jogi formáját pedig V. Móz 24:1 alapján

röviden így adják: *válólevelet írni, és elbocsátani*. Az elválás az által lett jogilag érvényessé, hogy a férj megírta a szabályszerű válólevelet, és azt feleségének kézbesítette. 5 v.) Jézus felelete: *keményszívűségekhez képest írta nektek ezt a parancsot*, egyfelől a V. Móz 24¹ értelmezésének helyesbítése, másfelől a helytelen értelmezésen alapuló joggyakorlat kritikája. A *megengedésről* célzatosan hallgat, csak a válólévél írására vonatkozó *parancsról* szól. E mögött az a felfogás rejlik, hogy a válás megengedését Mózesre visszavinni nem helyes: ő csak szabályozta azt, hogy káros következményeit lehetőleg csökkentse. A zsidók *keményszívűsége*, mellyel Isten természetes és jó törvényének nem tudták magokat alávetni, okozta a válásokat, és az tette szükségessé, hogy ily körülmények közt Mózes legalább az elbocsátott nők jogviszonyainak valamelyes rendezéséről gondoskodják a válólévél kiadásának elrendelése által, hogy így a szerencsétlen asszony legalább a személye feletti szabad rendelkezés jogát visszanyerje. Egyebet ez intézkedés úgy sem ért el, mert a zsidóság e kérdést a lehető legalacsonyabb léhasággal fogta fel. V. Móz 24¹ ahoz a feltételhez köti a válást, ha a férj feleségében valami „csúnya dolgot“ (*ervat dábár*) talál. Ezt Sammai iskolája ugyan erkölcsi értelemben vette és a női szemérmetesség hiányát értette alatta; de ez is elég tág értelemben volt vehető arra, hogy a férj, ha neki úgy jött a kedve, egy-egy szabadabb szóért vagy tekintetért is elkergethesse feleségét. Híllél iskolája meg oly léhán magyarázta ezt, hogy ez alapon már az is válási ok lehetett, ha pl az asszony egyszer megkozmásította az ételt. Rabbi Akiba szerint pedig már az is elég ok volt a válásra, ha valaki a feleségénél szebb asszonyra talált (a logika hibátlan: elég csúnya dolog a régi feleségtől, hogy nem szebb az új asszonynál). Utazó emberek számára pedig, akik több ideig tartózkodtak egy-egy helyen idegenben, nem volt ismeretlen az ideiglenes, alkalmi házasság intézménye. Ezzel némely tiszteletes rabbi is élt. Ezekkel a szélsőségekkel szemben állt a másik: az essenusok szektája a házasságot egyáltalán elvetette. 6 v.) *De*, a keményszívűség által létrehozott joggyakorlattal szemben *Isten* maga, tehát nem Mózes; *a teremtség* tényével, tehát nem írott betűvel; és — ami fő — a törvény kiadásánál sokkal régebben már, egészen másként intézkedett az által, hogy *férfivd és nővé alkotta őket*. Ez a tény u. i., ami által férfi és nő egymásnak feleivé lettek, már magában elválaszt hatatlanul egymásra utalja a két nemet. Ebben van adva, hogy mind a kettőnek természetes állapota a házasság; és az felbonthatatlan. Igaz, hogy a mai társadalombölcselek ebből nem a házasság felbonthatatlanságát következtetik, hanem éppen az ellenkezőt; de ez csak azt mutatja, hogy a természetességnek attól a gyermekien isteni felfogásától, amelyen Jézus már kétezer évvel ezelőtt állott, ők még ma is nagyon távol, nagyon alant vannak. De lehet-e ez másképp oly nemzedéknél, melynek gondolatköréből Jézust egészen kiszorította Rabbi Akiba?

7–9 v.) A kérdés új, isteni megoldása: a házasság Istentől rendelt természetes kötelék, tehát felbonthatatlan. 7 v.) *Ezért elhagyja ember atyját és anyját*, azaz kiválik eredeti családi közösségéből, hogy új családi közösséget alapítson és *ragaszkodik feleségéhez*. 8 v.) *és lesznek ketten egy testté*, l. I. Móz 224. A két-egy fél a házasságban úgy eggyé lesz, hogy a kettősség megszűnik s helyébe *egy test* lép, azaz egy felbonthatatlan szerves *egység*. Tehát a házasság nemcsak a két ellenkező nem kiegyenlítődése, hanem két egyénnek egy magasabb közösségben való eggyé létele. 9 v.) Azaz oly kapcsolatot, melyet maga *Isten szerkesztett össze; tehát ember el ne válassza*. A Paradicsom törvénye Isten kötése, azzal szemben a válást megengedő mózesi törvény emberi intézkedés, tehát érvénytelen. Hogy Jézus a legmagasabb erkölcsi követelményeket természeteseknek, az istenit és természetest egynek veszi, és ezt a mózesi törvényeken alapuló szokásoknak, sőt magának a törvénynek is fölébe helyezi, az itt egész világosan szemlélhető.

10–12 v.) Részletező függelék. 10 v.) *És otthon tanítványai ismét* előhozták ezt a kérdést, mint ez már Mknál szokásos, l. 717; 918; stb. 11 v.) A 9 v. értelmében a házasság érvénye az emberi intézkedéssel létrehozott válás folytán meg nem szűnik, tehát az a férj, aki *elbocsátja feleségét és mást vesz el*, ezzel *házasságtörést követ el ellene*, t. i. az elbocsátott feleség ellen. 12 v.) Ugyanez áll a *nőre* nézve is: *ha elválik férjétől* (gör: „elbocsátja férjét“, azaz, ha ő indítja meg a válást) *és máshoz megy* férjhez, épen úgy *házasságtörést követ el*, mintha még előbbi férje házában lett volna más férfié. Ez az eset kevésbé illik a zsidó viszonyokra, mivel náluk az asszonynak nem volt meg a joga a váláshoz (bár azért bizony az is előfordult!); ellenben a rómaiaknál igen, és a hellén világban nem is volt ritka eset (l. I. Kor 7 13). Emiatt azonban nem kell okvetlenül arra gondolnunk, ami különben nincs kizárva, hogy e függelék a 9 vben kimondott elvnek későbbi gyűlekezeti kifejtése; mivel ilyen eset elég lehetett ismeretes Jézus előtt, és ennek felemlítését már a teljesség is kívánta. Több kódex participiumot ad verbum finitum helyett: és ha a nő, *miután elhagyta férjét*, stb.; amit lehet esetleg a 11 vben elbocsátott asszonyra magyarázni.

44. A *gyermetegség*.

(10 13–16)

Az istenországában való életnek másik főjellemvonása, egyben feltétele, ami itt nagyon kedvesen kapcsolódik az előzőhöz, az őszinte és mély, tiszta és komoly gyermek lelkület. Különbösen minden nagy, nemes és fenséges eszményi dologra csak a gyermek lelkek alkalmasok; és aki lelkének tiszta gyermekségét elvesztette, az már embernek is csak torzember.

13 és 14. a. v.) A történet. Jézusnak e nevezetes nyilatkozat megételére az adott alkalmat, hogy tanítványai gátolták a gyermekek

hozzá vitelét. 13 v.) A *kis gyermekeket* azért vitték hozzá, hogy illesse őket, mivel abból erő és malaszt áradt rájuk. l. 141; 310; 528; stb. *Tanítványai meg* azért *feddették a vívőket*, mert azt vélték, hogy Jézusnak alkalmatlanok; nem is gondolván, hogy ő a kisgyermekeket milyen nagy értékeknek és fontos tényezőknak tartja az életben és istenországában. 14 a. v.) Tehát Jézus ezt látva méltatlankodott.

14 bcde v. A gyermeteg lelke az Isten országa. Ekkor mondta Jézus ismert nyilatkozatát: *Engedjétek a kisgyermekeket hozzám jönni és ne tiltsátok el őket*, mert *Istenországa* azoké, akik olyanok, mint a gyermekek. Ez a kíváncsi tulajdonság azonban nem a malom alatti theologusok által annyira hangoztatott „ártatlanság“, hanem annál sokkal több, a nemes értelemben vett naivság, gyermekség. Melynek tartalmául a fentiekén kívül még említsük fel azt, hogy amit hall és amit mond, azt komolyan, szó szerint és hátsó gondolat nélkül veszi.

15–16 v.) Akiben ez a gyermeteg lélek nincs meg, az semmiképpen mehet be Isten országába. 15 v.) E nyilatkozatának Jézus itt erőteljesség kedvéért nemleges formában, általános alkalmazást ad. *Aki nem úgy fogadja Isten országát, mint gyermek*, azaz nem az imént jellemzett gyermeki lelkülettel fogadja azt, az *nem megyen be abba*. 16 v.) E nyilatkozat megtétele után a gyermekvívók kíváncsián túlmenőleg *magához ölte* a gyermekeket és *a kézrátetés által megáldotta őket*.

45. A külső gazdagság megvetése. (10 17–31.)

A harmadik, és a házasság és gyermekek mellett az ember egyéni életét legközvetlenebbül érintő vonása és egyben feltétele az istenországában való életnek a külső vagyon, jólét stb. megvetése. Ezt valamikor szó szerint, anyagilag vették a keresztyének; ma képlegesen, szellemileg, t. i. úgy értve sem veszik komolyan, hogy nem a vagyon, jólét, kényelem, stb. vetendő meg, hanem annak bálványozása, a tölte való szolgai függés, stb. Soha nem volt még annyi ember és oly lealázó mértékben rabja az élet anyagi szükségleteinek, mint ma. Ma csak hazudják az emberek azt, hogy a vagyonra azért kell törekedni, hogy az aztán a szellemi műveltség fejlesztésére szolgáljon; mert bizony megfordítva, a műveltség, tudomány és a szellem egész hatalma a vagyonszerzés szolgálatában áll.

17–18 v.) Mit tegyek? 17 v.) *És amint* a gyermekek megáldása után *kiment az útra*, oda ment hozzá „egy“ = valaki, aki rendkívüli tisztelete jeléül *lérdhajlással*, (l. 140) üdvözli Jézust, *jó Mester*-nek szólítja, és úgy kérdi, hogy *mit tegyen, hogy örökéletet nyerjen*? Jellemző itt az *örökélet* kifejezés, ami mutatja, hogy ő nem abba a szellemi istenországába keres bemenetelt, amit Jézus hozott a földre; hanem csak arról akarja magát biztosítani, hogy majd a Mesiás napján juthasson be abba, mikor a végítélettel meg-

valósul a hatalomban (l. 91) eljövendő istenországa, amit az ő véleménye szerint a jó zsidók, akik mindent *megtesznek*, amit a törvény parancsol, *örökség szerint nyernek* (κληρονομῶσω) születési jogon. Azt szeretné tehát tudni, hogy mit kell még tennie, nem mulasztott-e el véletlenül valamit, hogy Izráelnek ettől az örökségtől el ne essék. Látszik, hogy igen buzgó volt a törvények betöltésében, és az istenországának ezt a külső hatalomban való eljövételét ő is, mint sok kortársa, még életében várta. 18 v.) Jézus a megszólítást a jó indulatú, de, úgy látszik tüntetően alázatos ember részéről áradozásnak találja és visszautasítja. *Mért mondasz engem jónak? senki sem jó, csak egy: az Isten.* Mt 19 17 ezt Jézus szájából idegenszerűnek érezvén, így formálja: *mit kérdezel engem a jó felől? egy a jó!* De Lk 18 19 újra visszaállítja a Mk értelmét.

19 és 20 v.) Tartsd meg a parancsolatokat. 19 v.) *A parancsolatokat tudod*, ezzel utalja őt a tízparancsolatra (II Móz 20 12–17; V. Móz 5 16–20), amivel azt akarja tudtára adni, hogy az idvességszerzésnek nincs valami bűvhatású mesterfogása, sem semmi olyan titkos útja, ami mindenki előtt nyilvánvaló ne lenne. A példa képen felsorolt tilalmak közül az utolsó μη αποστερήσης a V. Móz 24 14 vből van véve, ahol ugyanez a hellén szó a heber *dsaq* ige fordítása, ami a jogos és méltányos járandóságok elvonásával, mások család megrovíditásával való zsarolást jelenti. Többféle képen szokás és lehet fordítani, de talán ez a legmegfelelőbb: *ne csalj.* 20 v.) A feleletet előre várhattuk: *ezek mind* nem csak ismeretekes előtte, hanem ezekben is nőtt fel, mind *megtartotta* őket *ifjusdga* óta; ami egészen természetes olyan embertől, aki oly hévvel vágyakozik az örökélet után. E feleletben nincs kérdés, hanem őszinte öröm a felett, hogy ime ő eddig tényleg jó úton járt, és gyermekes várakozás az iránt, hogy most már hallja meg, vajon mi van még hátra?

Ami még hátra van: 21 v.) Ez az ártatlan öröm és gyermekes várakozás valósággal kedvessé tette őt e pillanatban, úgy hogy Jézus, amint rá tekintett, *megszerette őt és azt monda neki: Egy van hátra nálad.* A εν σε ὁστερεῖ nek ezt a pompás fordítását, ami még Káldi „*egy hedval vagy*”-ánál is jobb, valami korrektor, nem tudom mikor (az 1805 iki Trattner-féle kiadásban még változatlan) így javította Károliban: *egy fogyatkozásod vagy*on még. Kár, hogy ezt a Rev. sem állította vissza. Itt nem arról van szó, hogy az illető az erkölcsi tökéletesedésnek már arra a fokára emelkedett, hogy még csak épen egy fogyatkozás van benne; hanem arról, hogy egészen jó úton haladt eddig, megtett mindent amit kellett és lehetett, most már tehát csak egy van hátra, hogy oda jusson, ahova indúlt; tegye meg most ezt az utolsó lépést is: *add el amid van* (l. Csel 5 1 sköv.), és árát *add a szegényeknek*, ami által *kincsed lesz mennyben* (l. Mt 6 19–20), és aztán így, a vagyon gondjaitól megszabadulva, és mögötted minden hídát felégetve, *jer, kövess engem* (1 17; 2 14). A magánvagyonról való lemondást Jézus nem kívánta meg mindenkitől (l. Csel 5 4). Hogy ez kitől kíván-

tatik meg, kitől nem; és hogy e tekintben kitől mi kívántatik: arra nézve elég irányító felvilágosítást ad 943–47. *A keresztfelvétele*re vonatkozó passzust a kritikai szövegek kihagyják; de a ritmus itt is a T. R.-t igazolja. Ezt természetesen nem a vagyon eladására kell vonatkoztatni, hanem a 834 értelmében kell venni.

22–25 v.) A vagyon veszedelme. Distichonokból és tristichonokból alkotott dupla strófa. 22 v.) De az ember *nagy vagyonú volt*, és így nem vállalkozott erre az áldozatra; *elment komoran*. Elbúsulása és szomorúsága mutatja, hogy őszintén akarta a bekövetkezendő nagy átalakulás idejére üdvösségét biztosítani; de ő a dolgot nem így képzelte. 23 v.) Jézus nem kicsinyli azt a nehézséget, amit ez a gazdag ember nem tudott leküzdeni, és a részt vevő szomorúság érzik ki szavaiból, mikor ezt *mondta tanítványainak: Mily nehezen fognak* (itt a futurumnak nyilván eschatologicus éle van!) *a vagyonosok bejutni az istenországba!* Ez a vagyon veszedelme. Röghöz tapadtá-, és az eszményekért való odaadó küzdelemben nagyon korlátozottá teszi az embert. 24 v.) Egészen természetes azonban, hogy a tanítványok ezen a kijelentésen *megülködtek*. Jézus erre megmagyarázza, hogy nem a vagyon tárgya, anyaga az, ami az istenországba való bemenetelt nehézzé teszi, hanem a benne való *bízds.* 25 v.) Jézus szavainak eredeti csattanója *a tévének a tű fokán* való átmeneteléről szóló kép, mely egyenesen lehetetlennek mondja a *gazdagoknak* az Isten országába való bemenetelét. E képet egy időben „javították” azzal, hogy tevé helyett *hajókötelet* tettek (tudjuk, ez Jókainak is nagyon tetszett), aztán azzal, hogy a tűfok helyett szűk és alacsony *kapubejárót* tettek: mind ezek oktanal erőlködések. Egy képet, mely a lehetetlenséget akarja szemléltetni, csak ront az, ha kevésbé valószínűtlen, vagy éppen valamennyire még el is fogadható színekkel festjük át.

26–27 v.) Lehet-e üdvözülni? 26 v.) Jézus magyarázatára a tanítványok megülődése még fokozódott, mert azt értették ki belőle, hogy tehát senki sem idvezülhet. Ezt jelenti kérdések: *akkor hát, ha ez így van, ki idvezülhet?* 27 v.) Jézus helyben hagyja következtetéseket: *embereknél*, azaz emberi erővel *lehetetlen* az idvezülés, *de nem az Istennél; mert minden lehetséges az Istennél*. Az üdvözülés tehát az Isten mindenhatóságának hatalmi és kegyelmi ténye.

28–31 v.) Hat distichonból álló dupla strófa. Jutalom az életben és az örökkévalóságon. 28 v.) Ha az üdvösség Isten abszolút hatalmi ténye, akkor meg viszont mi jelentősége lehet az ember részéről az érte hozott áldozatoknak? Ez a gondolat nyilvánul meg *Péter* szavaiban, aki arra figyelmezteti Jézust, hogy a tanítványok megfélemltek a 21 v.) követelményeinek, *mindent elhagytak és követték* őt. 29 v.) Jézus a kérdést be sem várva *felelt*. Példáiból, melyeket szemléltetés céljából felsorol, kitetszik, hogy nem csak a vagyont számítja a földi javakhoz, hanem a családi kötelekeket is. Az istenországba való belépésnek ezek is lehetnek akadályai. Az ezekről való lemondásért jutalmát senki el nem veszti. 30–31 v.)

Az ezek elhagyásáért járó jutalom felsorolásában aztán különbséget tesz azok közt, amelyek *most ebben a világban* érik a hívőket, és a közt, ami *az eljövendő világban* vár rájuk. Ennek a különbségtételnek a világánál nézve a történetet, feltűnik, hogy a gazdag ember örökélet elnyeréséről (17 v.) beszél, a tanítványok üdvözülésről (26 v.); Jézus pedig mindig istenországról (23–25 v.). Mivel pedig az örökélet és üdvözülés az istenországnak eljövendő világbeli (transcendens) oldala, viszont az istenországa az örökéletnek és üdvözülésnek e világbeli oldala, és így az egész beszélgetés alatt egyik fél csak egyik, másik fél csak másik oldalát tartotta szem előtt a dolognak, azért tartja szükségesnek itt most Jézus összefoglalólag mind a két oldalt megvilágítani. A bemenetel szempontjából nem volt mért különbséget tenni, mert az istenországába való bemenetel az üdvözülésnek egyetlen feltétele; de a jutalom szempontjából már nagy a különbség. Az istenországnak jutalma az, hogy ugyanazokat a véges dolgokat, amikért lemond érte az ember, *most ebben a világban százszorosán visszakapja*. Ez részint úgy értendő, hogy minden keresztyén az ő testvére, atyja vagy fia lesz, minden keresztyén ház vagy föld az ő háza és földje lesz; részint pedig szellemi értelemben, hogy annak a vagyonnak vagy köteleknek, amit feltétlenül istenországnak szolgálatába állítottunk, értéke valósággal megszázszorozódik. Ez a jutalom természetesen *üldözésekkel* jár, melyek e világi életben a hívőktől elmaradhatatlanok. Az örökélet vagy üdvözülés jutalma pedig az *eljövendő világban* maga az *örökélet*. Ez a történet is mutatja, hogy ezt a nagy átalakulást, a „jövendő világ” eljövetelét mily közelinek gondolták Jézus korában. Hogy ebben a nagy átalakulásban, melyben egészen más (nem külső, hanem belső) értékelési alapelvek érvényesülnek, egészen más lesz az egyéni értékek sorrendje is, mint a jelen való világban, az csak természetes: *elsők utolsókká, és utolsók elsőkké* lesznek sokan, l. Mt 19 30; 20 16; Lk 13 30.

Homiletikai jegyzetek.

Az egyéni élet értékei. 101–31. Ezek egészen mások az emberek gondolkodásában, mint Isten világosságában. Ott: szabadság; itt: szent házasság. Ott: zord tekintélytartás; itt: nyájas gyermetegség. Ott: vagyon; itt: lemondás. Ugyanígy vagyunk *a természetességgel* is. Természetes dolog ott: kicsapongás; itt: tiszta házasság. Ott: nyersesség; itt: szelidség. Ott: kapzsiság; itt: áldozatkészség. Melyik ér többet?

A házasság felbonthatatlan. 101–12. Felbonthatatlan, mivel Isten által mindenkire nézve elrendelt természetes állapot (nincs papnőtlenység!); mivel két „fél”-nek egy egészszé *egyesülése*. Aki tehát felbontja, Isten kötését bontja fel, ami pedig lehetetlen, úgy hogy tehát az emberi felbontás érvénytelen. Ezért egyházunk csak olyan esetben engedi meg a válást, mikor a házasság már valamelyik vagy mindkét fél bűnéből (paráznaság Mt 19 9 vagy hitetlen elhagyás) úgy fel van dűlve, hogy további fentartásából csak ártal-

mak és veszedelmek várhatók. Mivel ilyen esetek a könnyelmű házasságkötések folytán, amelyek eléggé el nem ítéltető bűnök, tényleg fordulnak elő, a válást teljesen megtiltani nem tanácsos; de okvetlenül meg kell nehezíteni. Nincs nagyobb kincse a nemzetnek a biztos, szilárd, tiszta és békés, termékeny családi életnél; és ezt semmi sem veszélyeztetni jobban, mint a könnyű válás lehetősége által nagyon is elősegített könnyelmű házasságkötések.

Engedjétek Jézushoz a gyermekeket. 10 13–16. A szülők vitték, a tanítványok gátolták. Ma? A tanítványok (lelkészek, tanítók, egyházi férfiak) vinnék, de a szülők gátolják. Hol ez, hol az a kifogás, amivel a gyermeket nem eresztik templomba, vasárnapi iskolába, stb. Jézus ezt rossz néven veszi, mert ő a gyermekeket szereti. Nem kellene-e, hogy ez a szülők szívét is közelebb hozza ő hozzá? Ime, az ő gyermekük az, akit Jézus az istenországa természetes örökösének tekint, akire a jövőt akarja bízni; nem meglepi ez fel szívöket? Az ő gyermekük az, akit Jézus meg akar ölelni, örök, szent áldással megáldani: elvonnák őt tőle? Kinek karjai közt szeretnék őt látni inkább? Kinek áldásától várnak reá több sikert, nevedést, békét, boldogságot? Kihez akarják vinni gyermeköket, akinél nagyobb jövő várna rá, mint Jézusnál? Engedjétek hát hozzá a gyermekeket: vigyétek hozzá!

Kiké az istenországa? 10 13–16. Az istenországa azoké, akik úgy veszik azt, mint gyermekek. A feltétlen alárendeltségnek és kiszolgáltatottságnak ugyanazzal a természetes érzésével kell Istenhez közelednünk, mint a gyermek az ő atyjához. Isten ígését és imádságunk minden szavát ugyanazzal a halálos komolysággal kell vennünk, mint a gyermek annak beszédét, akit szeret, és a saját szavait. A bebocsáttatást ugyanazzal a bizonyos és lángoló, előre újjongó reménnyel kell várnunk, mint a gyermek a karácsonyfához. Így bocsáttatván az istenországába, boldog álmélkodással tapasztaljuk, hogy valóban gyermekké lettünk: istengyermekevé.

A vagyon az istenországaiban. 10 17–31. A vagyonnal szemben is az a keresztyén elv, ami minden világi jóval szemben: légy felette úr, állítsd istenországa szolgálatába, használd a lelkiekben való előmenetelre és mások elősegítésére; ha nem tudod, vedd el. Ebben az elvben gyökerezik a világ kínos gazdasági és társadalmi problémáinak sikeres megoldása. A vagyonközösség gondolata nem új keletű; többször, több helyen megpróbálták: soha sehol sem sikerült. Nem lehetne egyszer már próbát tenni a komoly keresztyén megoldással? A vagyonnak alamizsnálkodásra fordítása mennyi kincsek gyűjtése; ellenben a vagyonimádás mennyi jussunk elvesztegetése. Vagyonának jótékonyági célokra való elajándékozása ma sem mindenkitől kívántatik; de a lemondás igen. Értjük ez alatt azt, hogy vagyonát senki ne a magáénak tekintse, hanem Istenének, melyben ő csak ideiglenes sáfárnak rendeltetett. Aki így tesz, annak a szemei hamar megnyílnak, és látni fogja, hogy a vagyonnak az alamizsnálkodáson kívül is, sőt a felett, mennyi felséges rendeltetése lehet az istenországaiban! Aki magáról le-

mond, az vagyonával, tehetségeivel, javaival, családi összeköttetéseivel mily rengeteg nagy és szép hasznot hozhat a köznek! Aki pedig ezt meglátja és így cselekszik, az megtudja, mit tesz az, hogy százannyit kap ebben a világban üldözésekkel, és az eljövendő világban örökéletet.

XVI. ÉNEK:

AZ ISTENORSZÁGÁBAN VALÓ ÉLET JUTALMA A SZOLGÁLAT.

10 32—52 = Mt 20 17—34 [9 27—31] = Lk 18 31—43; 22 24—27; 12 50.

46. Jézus harmadszor jelenti halálát. Mk 10 32—34 = Mt 20 17—19 = Lk 18 31—34. — 47. Zebedeus fiai: Jézus kelyhe. Mk 10 35—45 = Mt 20 20—28 = Lk 22 24—27; 12 50. — 48. Bartimaeus. Mk 10 46—52 = Mt 20 29—34 [l. 9 27—31] = Lk 18 35—43.

10 32 Az úton voltak pedig, Jeruzsálembe felmenőben;

és Jézus vezette őket elől,

ők pedig álmélkodva és félve mentek utána.

És ismét maga mellé vévén a tizenkettőt,
kezdettt nekik azokról beszélni, amik vele történni fognak.

33 Hogy ímé felmegyünk Jeruzsálembe,
és az Embernek fia kezébe adatik a főpapoknak,
és az írástudóknak, és halálra ítélik őt,
és kiszolgáltatják őt a pogányoknak.

34 És megcsúfolják őt és megkorbácsolják őt,
és megköpdösik őt és megölik őt;
és harmad napon feltámad.

*

35 És elébe járult Jakab és János, Zebedeus két fia,
ezt mondván, Mester, azt kívánjuk,
hogy akármit kérünk, tedd meg nekünk.

36 Ő pedig azt mondta nekik,
Mit kívántok, hogy megtegyek nektek?

37 Azok pedig így szóltak neki:

Add meg nekünk, hogy egyikünk jobbról, másikunk balról
üljön melletted a te dicsőségedben.

38 Jézus pedig azt mondta nekik,
Nem tudjátok, mit kértek.

Megihattátok-é a pohárl, melyet én megiszom;
és a keresztséggel, mellyel én megkereszteltetem, meg-
keresztelkedhettek-é?

39 Mikor azt mondták neki, Meg; Jézus azt mondta nekik,
A pohárl, melyet én megiszom, megisszátok;
és a keresztséggel, mellyel én megkereszteltetem, meg-
kereszteltettek:

40 de hogy mellettem üljetek jobbról és balról,
azt megadni nem az én dolgom;
hanem, akiknek el van készítve.

- 41 És meghallván ezt a tízek, elkezdtek
méltatlankodni Jakabra és Jánosra.
42 Jézus pedig magához hivatván őket, azt mondta nekik:
Tudjátok, hogy a népek vélt fejei uralkodnak rajtok,
és nagyaik leigázzák őket:
43 de nem így lesz ti közöttetek.

- Hanem aki közöttetek nagy akar lenni,
legyen nektek szolgálat tevő;
44 és aki első akar lenni közöttetek,
legyen mindenkinek szolgálója.
45 Mert az Embernek Fia sem magát kiszolgáltatni jött;
hanem szolgálni és életét váltságul adni sokakért.

*

- 46 Aztán megérkeztek Jerikóba.
Mikor kivonult Jerikóból ő és tanítványai
és egy elég nagy sokaság,
Tímeus fia, a vak Bartimeus,
az út mellett ült koldulván.
47 És mikor meghallotta, hogy a Názáreti Jézus,
elkezdett kiáltani és mondani,
Dávid fia, Jézus, könyörülj én rajtam!
48 Erre sokan feddették őt,
hogy hallgasson, de ő annál inkább kiáltott,
Dávid fia, könyörülj rajtam!
49 Úgy hogy Jézus megállt, és mondta, hogy hívják őt.

- És szólították a vakot, mondván neki:
Bízzál, kelj fel; hivat téged!
50 Az pedig eldobván köpönyegét,
felugrott és Jézushoz ment.

- 51 És felelvén, azt mondta neki Jézus,
Mit akarsz, hogy cselekedjem veled?
A vak pedig azt mondta neki,
Mester, hogy lássak!

- 52 Jézus pedig azt mondta neki, eredj, el,
a te hited megtartott téged.
És tüstént megjött a szeme világa,
és követte Jézust az úton.

MAGYARÁZAT.

Ez az ének igazán kerek befejezése a negyedik könyvnek, és beszédes előkészítője az ötödiknek. Jézus újból szívére köti tanítványainak a kereszt evangéliomának véres komolyságát (46), amivel a negyedik könyv kezdődött; aztán megmagyarázván nekik,

hogy az ő országában az a legnagyobb jutalom és kitüntetés, ha valaki a legnagyobb szolgálatot teheti: biztos léptekkel megy ezt a legnagyobb szolgálatot megtenni, életét adni váltságul sokakért (47). És a halál útján egy megnyílt szemű vak csatlakozik hozzá (48). Így közeledik királyi székvárosához, trónját elfoglalni — a Golgotán.

46. Jézus harmadszor jelenti haldált.

(10 32–34.)

Ez a jövendölés már az utolsó jeruzsálemi út folyamán hangzik el, félelmetesen sejtelmes, izzó hangulatban. Sokkal részletesebb a más kettőnél (8 31 és 9 31).

32 v.) A helyzet és hangulat színezése. *Az úton vannak, a szabadban. Jeruzsálembe mennek: a végső döntésre. És Jézus vezeti őket elől; ezen ők, t. i. a tanítványok álmélkodnak, hogy Jézus épen oda vezeti őket, ahol reá tudomása szerint a halál vár; és félve mentek utána; a hellén szöveg szerint: „utána menvén féltek”. Némely régi kodex szerint: az utádnok menők, az útközben hozzájuk csatlakozottak, féltek. T. i. mindnyájan most várták a messiási birodalom megvalósulását, ami természetesen csak véres válságok árán mehet véghez; és az esetleges sikertelenség és a saját jövendő sorsuk is aggasztotta őket. Ebben a szorongó hangulatban beszéli el Jézus a tizenkettőnek újból azokat, amik vele történni fognak. Itt már nem csak a reá váró sors felől való kitanításról van szó; hanem a bekövetkezendő események részletes feltárásáról. 33 és 34 v.) Itt megtaláljuk a passio-történet minden mozzanatát rendben: a) az árulást (14 10), b) a papi tanács halálos ítéletét (14 64), c) a Pilátusnak való kiszolgáltatást (15 1), d) a római katonák által való megcsúfoltatást (15 16–18) és megkorbácsolatást (15 15), megköpödsést (15 19) és e) megöletést (15 24), f) és végül a feltámadást (16 6). A 33 vben a főpapok és írástudók a jeruzsálemi nagy synedriumot képviselik, l. 8 31.*

47. Zebedeus fiainak kívánsága.

(10 35–45.)

Hogy ez az út milyen izzó sejtelmekkel volt tele, és hogy még Jézus legszűkebb környezete is mennyire az uralkodó népies messiási váradalmak hatása alatt állt, azt beszédesen illusztrálja a Zebeleusfiak kérése, hogy a bekövetkezendő fényes theokratikus államban Jézus mellett, mint természetes államfő mellett, a két első hatalmi állást ők tölthessék be. Ez alkalmat ad Jézusnak annak újból való megmagyarázására, hogy az ő országában, a világi étellel ellentétben, az uralkodás a szolgálatban áll, és a szolgálati készség jutalma a még nagyobb szolgálat. Ennek megvilágítására (45 v.) a maga életét mutatja fel, mint akire oly nagy szolgálat bízott, amit csak élete árán teljesíthet.

35 és 36 v.) A kérés bevezetése. 35 v.) A Zebedeus fiai, vagy a Schjott szövege szerint a Zebedeus két fia, akik Jézushoz való közeli viszonyuk (l. 1 19. 20. v.) és ügye iránt tanúsított benső érdeklődésük és tüzes lelkesedésük alapján a küszöbön álló nagy átalakulásban egészen természetesen valami különleges igényre formáltak jogot, most elérkezettnek látják az időt ez igényük bejelentésére. De mivel jóformán sejtették, hogy meghallgattatásuk nem feltétlenül bizonyos, azt azzal a ma is általában gyakorlott naiv mesterfogással akarják biztosítani, hogy előre, látatlanban kérnek kötelező ígéretet: *tedd meg nekünk*, akármi lesz is az (l. 6 22., Heródes ígérete), amit elő fogunk terjeszteni. 36 v.) Jézus azonban nem megy ebbe bele, hanem egyenesen megkérdi: *mit akartok?*

37 és 38 v.) A kérés. 37 v.) (Az első sort az előző stró-fához lehet kapcsolni.) A *jobb és bal* felől való *ülés* a két legfelsőbb méltóságot jelenti az uralkodó mellett. *A te dicsőségedben:* abban a nagy világátalakulásban, amelyben te dicsőségben fogsz uralkodni. Mások szerint: jobb és bal felől úgy ülünk, hogy benne legyünk a te dicsőségedben, ránk is sugározzék annak fénye, ami akkor téged körül vesz. 38 v.) Mit tesz Jézus feleletében az, hogy *nem tudjátok mit kértek*, azt az ő imént jellemzett felfogásából érthetjük, amely szerint a legnagyobb foka az uralkodásnak a halálig menő szolgálat. Ezt mutatja hozzáfűzött kérdése is: ha dicsőségemben osztozni akartok, osztoznokot kell egész sorsomban, tehát: *megihatjátok-é a réám váró pohárt?* A pohár az emberi sors képe, Zsolt 165; és pedig, eredete szerint (Jer 25 15) a haragos sorsé, Jes. 51 17; és szenvedéseké, Jer 49 12. Ezt magyarázza a keresztségről vett kép, amiben a halál gondolata is világosan benne foglaltatik, t. i. a bemerítésben; v. ö. Zsolt 428; 69 2. 3.

39 és 40 v.) A jutalom az áldozat meghozatala. 39 v.) Zebedeus fiai, ismert lelkesedésekkel vállalkoznak erre a legnagyobb áldozatra is, habozás nélkül felelnek: *meg*; t. i. készek meginni Jézus poharát és megkereszteltetni az ő keresztségével. Jézus ezt az áldozatkészséget el is fogadja; így is lesz, sorsomban osztozni fogtok: a rám váró *pohárt megisszátok*, a rám váró *keresztséggel megkereszteltettek*. Jakabot, tudjuk, Kr. u. 44-ben ölette meg I. Heródes Agrippa (Csel 12 2.). Ebből az elbeszélésből az látszik, hogy e két testvér sorsa teljesen azonos volt, és valószínűleg János is ez időtájt szenvedett vértanúi halált; eltérőleg attól a későbbi keresztyén hagyománytól, amely szerint ő késő vénségében természetes halállal mult ki. 40 v.) Áldozatkészségöknök ezt a jutalmát, ezt a kitüntetést tehát megnyerhetik, meg is nyerték a testvérek: de az ülést jobbomon vagy balomon = *azt, hogy mellettem üljete jobbról és balról*, nem az enyém = *nem rajtam áll adni*; *hanem* azoké lesz az, *akiknek* számára Isten eleve elrendelése szerint öröktől fogva *el van készítve*. Jézus az istenországában, mint láttuk eddig, mindig teljhatalommal rendelkezik; de az örök-éleinek (lásd e kettő viszonyát 10 30 vnél) belső berendezését, fel-

tétlenül az Atya örök végzésében nyugovónak tartja. Istenországa és örökélet, munka és jutalom, idő és örökkévalóság, ember és Isten e sajátos két-egységében, éles különválasztásában és benső elválhatatlanságában van az ő világnézetének és életének csodálatos egysége, hódító ereje és kedves békessége.

41 és 42 v. A világ rendje. 41 v. *Jakab és János* kérését, amit mi, több modern kritikussal ellentétben, épen nem visszaszítónak, hanem az ő testamentomi antik ember álláspontján oly urokhöz vonzódó gyermek-lelektől, amilyenek ők voltak, igen is természetesnek találunk; *a tízek*, hasonló alapon szintén könnyen érthetőleg, nagyon rossz néven vették. Kiűrni készülő *méltatlankodásuk* aztán arra adott alkalmat Jézusnak, hogy újból felvilágosítsa őket a világnak és istenországnak rendje közt levő elvi ellentétéről. 42 v.) A világ rendje az, hogy a „vélt fejek“ (= kormányzók), (a tulajdonképeni vezető u. i. a sáátannak bennök működő lelke, de az igazi uralkodó kormányzó azért mégis az Isten) *uralkodnak*, a helyett, hogy vezetnének, és a *nagyok leigázzák* a kisebbeket.

43–45 v.) Az istenországnak rendje. 43 v.) *De nem így lesz ti közöttetek* = az istenországnak. E sor az előző strófához kapcsolható. Az istenországnak az legyen a rend, hogy *aki nagy*, az legyen *szolgája* a kisebbeknek. A családban, ugy-e, milyen természetes, hogy a szülők szolgálnak a csecsemőknek? 44 v.) *És aki első akar lenni, az legyen mindenki rabszolgája.* A διακονος és δοῦλος közt levő lefelé való fokozatot akarja a „kiszolgáló“ és a „szolga“ fordítás szemléltetni. A dologra nézve l. 935. Az istenországnak a rangfokozat a szolgálat nagyságának fokozatában jelentkezik. 45 v.) És ezért Jézus mindenkinek felett az első. *Mert ő, bár Embernek Fia*, akinek isteni méltóságával emberi gondolkodás szerint ellentétben áll a szolgálat (l. 831; v. ő. 912. 31; 1033; 1421. 31.), még *sem magát kiszolgáltató jött*, nem azért jött e földre, hogy itt szolgálíva tegyen másokat, *hanem* ellenkezőleg *szolgálni* jött mások üdvét, és ezt a szolgálatot annyira szívén viseli, hogy erre *adja egész életét* egész a halálig, úgy, hogy legfőbb hivatásának tartja *életét váltsággul adni sokakért*. Ennek transzcendens, eschatologiai jelentése az, hogy Jézusnak meg kellett halni, tehát életével kellett fizetni azért, hogy így feltámadása után visszajölessen az ég felhői között, mint Embernek Fia. Immanens, soteriologiai jelentése pedig, a λυτρον-t „váltság“ értelmében véve, az, hogy ő élete árán szerezte meg mások üdvét. A váltság u. i. akkor az üdvöt magát jelenti annak erkölcsi és történelmi oldaláról, mint a bűn és világ által való megköttöttségtől és nyomástól való felszabadulást (l. ezt bővebben „A reformatio vallástörténeti megvilágításban“. Prof. Szemle 1916 évi 9–10 füzet 591 lapján.) Ezt a felszabadulást munkálta Jézus szolgálata, azaz szolgálatában feláldozott élete, és életének szolgálatában való feláldozása. Az ő halála ezért áldozati halál. Ez egy isteni gondolatnak két emberi

oldala: ebből fejlődött a *vicaria satisfactori*ról szóló egyházi tan Pál apostol útján.

48. *Bartimeus.*

(10 46—52)

Mint a betsajdai vak története a harmadik könyv végén (8 12—26.), úgy ez is itt egy felettébb beszédes paraenesis. Oly vakok az emberek. Jézus útját még legbizalmasabb tanítványai sem látják helyesen. Mintha hiába lett volna minden fáradsága. És ő mégis megy ezen az úton tovább, előre, a kereszt felé. És épen ezen az úton csatlakozik hozzá egy megnyílt szemű vak. Vakok, látjátok ezt?

46 és 47 v.) A kiáltás. Duplastrófa. 46 v.) *És megérkeztek Jerikóba.* T. i. Jézus Kapernaumból kikerült a nagy Jordán keleti oldalára, és Pereán végig menván, csak Jerikónál jött vissza ismét a nyugati oldalra, és úgy ment tovább Jerikón át Jeruzsálembe. Ez az eset aztán akkor történt, mikor *Jerikóból kivonult*, hogy tovább menjen Jeruzsálem felé (ma is eléggé járható, helyenként épen jó országút, 30 km.) A kíséret ekkor már nagyon megnőtt. És *Bartimeus*, aram szó, = *Timeus fia*, az ott ismeretes vak, ma is divatos jerikói szokás szerint, az ország úton ült, *koldulván*. 47 a. v.) *És hallván, hogy Jézus van ott, elkezdett kiáltani.* A segítség kérés leírása felette élénk és festői. A *Dávid fia* megszólítás azt mutatja, hogy Bartimeust is magával ragadta az akkori sejtelmes messiás-láz. A *Dávid fia* u. i. a Mesiásnak mint hatalmas theokratikus királynak, a dicső dávidi fénykor megújítójának a címe.

48—49 a. v.) Jézus parancsa. Az elbeszélés amily festői az első strófában, olyan élénk itt. 48 v.) *Sokan csitítják a vakot; de az annál jobban kiált; és 49 a. v.) végre célt is ér: megállván Jézus, kiadja a parancsot, hogy hívják oda őt.*

49 bc.—50 v.) A hívás. 49 bc. v.) Szinte látjuk és halljuk, hogyan megy hozzá a hívás szájról-szájra: *bízzál, kelj fel, hivat.* 50 v.) Aztán hogy hogyan dobja el *kökönyvét*, és *ugrik* Jézus elé.

51. v.) Szemtől-szembe. Hatalmas Márk-féle ecsetvonások: 51 v. Jézus kérdése, a vak felelete.

52. v.) A meghallgattatás. 52 v.) Hit diadalául a boldog gyógyulás. És mind azok után, amiken eddig Jézussal átestünk, mint valami világot betöltő husvét harangszó, úgy bűg a fülünkbe az utolsó sor: *és követte Jézust az úton...*

Homiletikai jegyzetek.

A nehéz szolgálat. 10 32—52. Jézust szolgálata, mely eddig fáradalmas volt, most a fájdalmas útjára vitte. Úgy indul el rajta, mint más a mindennapi munkájára. Tanítványai álmélkodnak, hogy miért nem kerüli el ezt a nehéz utat, holott megtehetné; mások félnek az általa előidézendő és rájuk nézve esetleg végzetessé válható változásoktól: ő pedig megy előttük, és úgy beszél a rá váró

kínszenvedésekről, mint más a rendes napi programjáról (32–34 v.) Mert ez az ő napi programja. Ezt bámulják, ettől félnek ma is sokan. De vannak, és pedig lelkes és buzgó hívők is, akik nem tudják, hogy ez nem messze felettünk lebegő, csak remegő szív-izgalmak felkeltésére szánt délibáb, hanem a mindennapi életben megvalósítandó, véres komolyságú életprogram. Ezek uralkodni szeretnének Jézussal; pedig ő szolgálatra hív. A dicsőségben mindenki szeretne mellé ülni; de ő a Golgotán az ő keresztye mellett levő két keresztre mutat, amelyen valaha két gonosztevő volt: ez várja azokat, akik egészen közel akarnak hozzá jutni. Itt hallhatjuk meg: még ma velem leszel a Paradicsomban. Csak a komoly, nehéz szolgálat önfeláldozó útján olvadhatunk be annak életébe, aki váltságul adta életét sokakért. Csak így juthatunk el arra a helyre, mely az örökéletben számunkra is elkészítettett (35–45 v.). De mi vakok vagyunk. A fájdalmak útjának végét nem látjuk, csak az elejét. Azért félünk rá lépni. Nézzétek Bartimeust: ő épen ezen az úton csatlakozott Jézushoz. Mert Jézus megnyitotta szemeit (48–52). Akartok látni? Akarjátok látni, hogy a szolgálat az igazi uralkodás; hogy a kereszthordozás az igazi dicsőség? Nézzétek Jézusra, és lássatok.

Akiknek készítve van. 10 35–40. Jézusnak két leglelkesebb híve buzgósága jutalmát, az örökélet dicsőségét kéri. És a Mester e helyett a vértanúi halált helyezi nekik kilátásba; az örök dicsőségnek azokról a helyeiről pedig, amelyekre mindnyájan vágyunk, azt mondja, hogy azokat nem ő osztogatja: hanem azokéi lesznek azok, akiknek készítve vannak. Tehát ezeknek elnyerése nem függ a mi cselekedeteinktől, sőt még hitűnkől sem? Nem. Mert, ha függne, akkor hitünk és cselekedeteink egyszerű üzleti szolgáltatások lennének, amelyeknek semmi magasabb értékük nincs. Ellenben ha nem jutalomért, hanem önmaguk szépségéért és jóságáért, tisztán Isten dicsőségéért vannak, akkor örök értékűek. És mert, ha függene, akkor e helyek elnyerése mindenkire nézve felette bizonytalan, sőt el nem nyerése teljesen bizonyos lenne, mivel ez azt tenné, hogy e helyeket kinek-kinek magának kellene elkészíteni; amire pedig mindenki képtelen. De a helyek készen vannak, és így egész bizonyosra várják azokat, akiknek számára mindentől függetlenül örök időktől fogva elkészítették. De hát kik azok? Hát nem látjátok, hogy az az istenországa, melynek tagjai itt lent keresztet hordoznak, és az örök dicsőség fényhazája, ahol az idvezültek koronát viselnek, egy országnak két fele? Hát nem látjátok, hogy az a Jézus, aki itt lent a kereszten meg van feszítve, és az Krisztus, aki ott fent az Atyának jobbán ül, ennek az országnak egy királya? Nem látjátok-e hát, hogy az a tanítvány, aki itt lent keresztet hordozva jár Ura nyomdokin, és az a megdicsőült lélek, akinek ott fent pálmaág adatik, egy és ugyanaz a hívő? Ime a praedestinatio nagy titka. Kínálta neked Jézus az ő poharát, az ő keresztyét? Elvetted tőle ingyen, tisztán hozzá való szeretetből? Nem a dicsőséghez, hanem a Megfeszítetthez vonz a szíved? Már

a fejeden ragyog koronája: már a tied a hely, mely számodra öröktől fogva elkészítettet.

Váltság és üdv. 10 45. Ez a kettő egy. Válttság a végességnek a szabad szellemi életet akadályozó, elfojtó nyomásától való szabadulás. Üdv a végesség nyomorúságai felett hatalmat nyert léleknek Istenben való igaz, tiszta, szabad és boldog élete. Mind a kettőt Jézusban nyerjük meg. Halálával való egyesülésünk a megváltás; életével való közösségünk az üdv. Ez az élet oly szolgálat, mely részes az Isten uralkodásában.

Kidltás, hívds, meghallgatás. 10 46—52. Ezek a mi szemünk megnyílásának: üdvre jutásunknak is egyes mozzanatai. L a „magyarázat”-ot.

ÖTÖDIK KÖNYV.

A MESIÁS TRÓNFOGLALÁSA.

11 1—13 37.

XVII. ÉNEK:

Bevonulds a fővárosba.

11 1—26 = Mt 21 1—22 = Lk 19 28—48.

49. A fogadtatás: a nép lelkesedése, Mk 11 1—11 = Mt 21 1—11 = Lk 19 28—38. — 50. A terméketlen figefa és a templom megtisztítása: a hivatalos egyház terméketlensége. Mk 11 12—18 = Mt 21 12—13 = Lk 19 38—48. — 51. A hegy is megmozdúl. Mk 11 19—26 = Mt 21 17—22.

11 1 És mikor közeledtek Jeruzsálemhez, Betfagéhez és Bethániához,

az Olajfák hegyénél elküldött kettőt tanítványai közül:

2 és azt mondta nekik, Menjetek az előttek levő faluba;
és mindjárt amint bementek, találtok egy megkötött csikót,
melyen még ember nem ült, oldjátok el azt és hozzátok el

3 És ha valaki azt mondja nektek, Mért teszitek ezt?
mondjátok, Hogy az Úrnak van rá szüksége;
és tüstént elbocsátja azt ide.

4 Elmentek hát és megtalálták a csikót az ajtóhoz kötve
kívül az utcán, és eloldozták azt.

5 És némelyek az ott állók közül azt mondták nekik,
Mit csináltok, hogy eloldjátok a csikót?

6 Ők pedig úgy szóltak azoknak, amint Jézus parancsolta:

7 és elengedték őket | és elvitték a csikót Jézushoz;
és felvetették reá ruháikat, és Ő felült reá.

8 Sokan pedig az ő ruháikat kiterítették az útra;
mások ismét galyakat szegdeltek a fákról,
és elteregették az útra:

- 9 és akik elől mentek, és akik követték, kiáltottak,
mondván, Hozsánna, áldott, aki jön az Úr nevében!
- 10 Áldott az ország, mely megérkezett az Úr nevében,
Dávid atyánké; hozsánna a magasságban!
- 11 Így vonult be Jézus Jeruzsálembe és a templomba;
és körülnézván mindent, miután már késő volt az idő,
kiment Bethániába a tizenkettővel.
- *
- 12 És másnap mikor kijöttek Bethániából, megéhezett.
- 13 És meglátván egy fügefát messziről,
mivel levelek voltak rajta, oda ment,
hátha talán talál rajta valamit.
És mikor oda érkezett hozzá,
semmit sem talált, csak leveleket;
mert nem volt a fügék évadja.
- 14 Akkor felelvén Jézus, azt mondta neki,
Soha többé terólad gyümölcsöt senki ne egyék!
és ezt hallották az ő tanítványai.
- 15 Aztán megérkeztek Jeruzsálembe.
És bemenvén Jézus a templomba, elkezdette
kiűzni azokat, akik a templomban adtak-vettek;
és felforgatta a pénzváltók asztalait,
és a galambárusok székeit.
- 16 És nem engedte, hogy valaki
valami edényt vigyen át a templomon;
- 17 és ezt kifejtette és azt mondta nekik,
Nem megvan-e írva, „Hogy az én házamat
imádság házának hívják minden nép számára;”
ti pedig „latrok barlangjává” tettétek azt.
- 18 Mikor ezt hallották az írástudók és a főpapok,
tanakodtak, miképen veszítsék el Őt;
mert félték tőle, mivelhogy az egész sokaság
megilletődött az ő tanításán.
- *
- 19 És mikor este lett, kiment a városon kívül.
- 20 És reggel arra menvén, többől kiszáradva látták a fügefát.
- 21 És visszaemlékezvén Péter, azt mondta neki,
Mester, íme a fügefa, melyet megátkoztál, kiszáradt.
- 22 És felelvén Jézus, azt mondta nekik, Legyen hitetek Istenben.
- 23 Mert bizony mondom nektek, Hogy ha valaki azt mondja
e hegynek,
Kelj fel és ugorjál a tengerbe, és nem kételkedik szívében,
hanem hiszi, hogy amit mond, meg lesz, annak meg lesz,
amit mond.

24 Ezért mondom nektek, Mind azt, amit imádkozva kérték,
higgyétek, hogy megnyeritek; és meg lesz nektek.

25 És mikor imádkozva álltok, megbocsássátok, ha valamit
tartogattok valaki ellen;
hogy a ti mennybeli Atyátok is megbocsássa nektek
a ti vétkeiteket.

MAGYARÁZAT.

Az ötödik könyv a Mesiás trónfoglalását írja le, egyben Jézusnak kora eszmeáramlataival, vallási és politikai irányával való leszámolását, vagy talán jobban mondva elszámolását tünteti fel, rá mutatván arra, hogy az ő királysága több és más, mint e világ-
nak királyságai, melyek el fognak múlni. Az első (XVII) ének a királyi fővárosba való bevonulást és fogadtatást énekli meg; a második (XVIII) az ő mesiási jogcímait; a harmadik (XIX) uralmának a földi uralmak, sőt Dávid király feletti felsőbbbségét; és a negyedik (XX) mind ezt azzal koronázza be, hogy e világ, melynek virágánál (az írástudó 58.) kedvesebb és többet érő a száraz levele (a szegény özvegy, 59.), el fog múlni (60). És elmulása a Mesiás királyságának hajnalhasadása lesz. Itt már az időrend napról-napra követhető az előadásban. Az első ének a nagyhét három első napjának (vasárnap, hétfő, kedd) eseményeiről szól, a többi három pedig a kedd reggeltől kedd estig történetekről.

A XVII. ének tehát a Mesiásnak királyi székvárosába, Jeruzsálembe való bevonulásáról szól. És pedig a 49. jelenés a királyt megillető ünnepélyes fogadtatásról (vasárnap); az 50. az így hívatalába lépő király első királyi intézkedéséről (a figefa megátkozása és a templom megtisztítása, ami két, egymást kiegészítő symbolum, hétfő); és az 51. végül az ő híveinek adatott hegyeket mozgató erőről (kedd reggel), mely természetesen arra lesz hivatva, hogy a régeinek romjain egy új, termékeny világot teremtsen.

49. A Mesiás királyi fogadtatása.

(11 1—11).

Vasárnap. E bevonulást Jézus félreérthetetlenül királyi bevonulásnak szánta, és egészen világosan úgy is rendezte. A nép pedig szintén királyt megillető fogadtatásban részesítette őt, nyíltan kifejezván, hogy most és tőle várja a régi mesiási váradalmak megvalósítását, a földi zsidó királyságnak ősi, Dávid korabeli fényében való visszaállítását. A nép alacsonyabb, érzékies mesiás-felfogása és a Jézus magasabb, szellemi felfogása tehát itt két pontban összehasonlítható: abban, hogy most, ezekben a napokban kerül döntésre a mesiási birodalom kérdése; és abban, hogy e döntés a Jézus személyével kapcsolatban fog megtörténni. De a kettő között mégis nagy különbség volt. A nép u. i. Jézus diadalától várta a mesiási birodalom megalapítását; Jézus pedig tudta, hogy ahhoz az ő halála elengedhetetlenül szükséges, és ő, mikor mint király,

székvárosába jön, tulajdonképpen az ő uralkodói alapelvének (9 35; 10 44–45.) megfelelőleg, keresztjét felvenni jön.

1–3 v.) Előkészületek a bevonulásra: Jézus intézkedése. Hogy Jézus így maga készíti elő bevonulását, az azt mutatja, hogy ebben a pillanatban és ebben a pontban az ő terve és felfogása megegyezik a nép messiási váradalmaival: abban t. i., hogy most, és ő általa dől el a messiási birodalom kérdése. 1 v.) Jerikóból l. 10 46) *Jeruzsálembe* menet az *Olajfák hegyénél* adta ki Jézus alábbi parancsát. Az olajfák hegyétől nyugatra van Jeruzsálem, tőle délre, nem magán a hegyen, hanem annak egy előnyúlványán, *Bethánia*, ma *el Azarije* („Lazarium” elarabosítása, Lázár nevéből), az országúttól kissé befelé, elrejtett helyzetben, Jeruzsálemtől 2–4 km-nyire. *Betfagé* (= Zöldfügeháza) közelebb volt Jeruzsálemhez (a keresztes háborúk idején helyét Bethánia és az Olajfák hegyének csúcsa közt húzható vonal közepén mutogatták, ahol kápolnát is emeltek), hogy Mk mért említi őket megfordított sorrendben, nem tudni. Talán Betfagé volt a nagyobb és ismertebb helység. 2 v.) Az országúton menőkkel *átelleni falú* Bethánia volt, melynek Jézushoz való sűrű vonatkozásairól a bibliai hagyomány különben is sokat tud (11 11; 14 3; Mt 21 17; 26 6; Lk 24 50; helyére nézve más világot vet Ján 1 28 v.) A *πῶλον*, mint Bir 10 4; 12 14 vben is, = *szamárcsikó*. Hogy e csikó olyan, *amelyen még ember nem ült*, azzal Jézus azt jelzi, hogy rendkívüli (királykoronázási) és szent (v. ő. IV. Móz 19 2; V. Móz 21 3; és kivált 1 Sám 6 7: szent célokra olyan állatok kellenek, amelyek még iga alatt nem voltak) célra lesz rá szükség.

3–4 v.) Előkészületek a bevonulásra. A küldöttek megtalálják a jelzett csikót. 3 v.) A legapróbb részleteknek ez az előre megmondása, még annak is, hogy *valaki* majd szót emel a csikó eloldozása ellen, de arra a felvilágosításra, hogy az *Urnak kell, ismét ide bocsájtja azt*, valamint 4 v.) ez előre megmondott jelek pontos bekövetkezése, hogy csakugyan *találnak egy vemhet*, stb., mind az esemény csodás, és így a legapróbb részleteig gondviselés-szerű jellegének kiemelésére szolgál. Az *ἄμφοδον* szót több féle képen fordítják: „kettős út, a ház és a keriés közt levő „körüljáró”, az az „udvar”; de itt a legjobban megfelel a szónak az a jelentése, amiben a LXX is legtöbbször használja: *chúc* = *utca*. Az *ajtó* természetesen a kapu-ajtó, vagy kiskapú. Ahoz volt kötte a csikó kívülről; tehát nem kellett érte bemenni az udvarra.

5–7 v.) A királyi menet szervezkedése. 5 v.) Így a csikó és az eloldozási művelet az *ott állók* előtt jól látható volt, és azt néme-lyek, mint Jézus előre megmondta, szavá is tették. 6 v.) De a nyert felvilágosítás után *el* is *engedték* a két tanítványt. 7 v.) Erre *Jézushoz vitték a csikót* és felszerelték, felső *ruhákat* terítvén rá nyeregtagaró helyett, és Jézus *felült rá*. Ezzel ő, mint szemléltető oktatással, e pillanatban is határozottan körvonalozza a saját álláspontját a népével szemben: ő nem az a fegyverrel és külső hatalomban uralkodó király, akit a nép várt, hanem az a Zak 9 9 által

megjósolt békekirály, aki „kiirtja a hadi íjját, és békét hirdet a pogányoknak.“

8–9 v.) A menet elvonulása. A *ruhák útratergetése* igazi keleti vonása a jobbágyi hódolat nyilvánításának. A *levélterítők* (σπιβάδες vagy σπιβαδες) tulajdonképpen szalma, szittyó- vagy levél-alomzatokat, szalmazsákokat vagy levél-aljzatosokat jelentenek; valószínűleg sásra gondoltak azok a régi kéziratok, és nyomukon azok a szövegkritikusok, akik a „fák“ helyett itt „mezőket“ adnak. De mivel a TR szövege a ritmus tanúsága szerint eredetibb a kritikai szövegeknél, valószínű, hogy ezt a szót is az őrizte meg hívebben. Annnyival is inkább, mert itt Lev. 23 40-re könnyen felismerhető vonatkozás van. 9 v.) Hogy kik voltak azok, *akik elől mentek és akik követték*, azt Mk nem mondja meg: de 10 46-ból láttuk, hogy már Jerikóból kijövet „meglehetős sokaság“ követte, a hűsvétra Jeruzsálembe igyekvők seregei, de Ján 12 12 szerint jöttek hírére Jeruzsálemből is sokan elébe mentek, és természetesen az őt kísérő menethez csatlakoztak. A tömeg üdvkiáltása a Zsolt 118 25. 26 vból van alakítva.

10 és 11 v.) Fogadtatás a fővárosban. 10 v.) E vers különösen élénk fényt vet a nép messiási váradalmaira. Jézust úgy üdvözik, mint aki *az Úrnak*, t. i. Jahvének *nevében*, azaz az ő megbízásából és az ő hatalmával felruházva *jön*, és aki most újból meg fogja valósítani *Dávid atyánk* régi hatalmas *országát*. Ez az ország Jézusban már elérkezett. A *hozsánna* szó a zsidó *hosiannahból* lett, és azt jelenti, hogy *oh segíts*; de e jelentése már egészen elhomályosodott, és a szó tisztán csak nagyon ünnepélyes és örvendező üdvkiáltássá lett. Így érthető ez a kifejezés: *hozsánna a magasságban*, t. i. a mennyben. 11 v.) A bevonulás egész estig tartott, és így Jézus az nap, vasárnap, megelégedett azza¹, hogy *a templomban*, az ő királyi székhelyén, melyet immár elfoglalt, *mindent körül nézett*, (ebből a körülnézésből némelyek azt következtetik, hogy Jézus most volt először Jeruzsálemben; pedig világosan a birtokba vevő úrnak szemléje ez, amit nagyon beszédesen mutat e szemlének 15 vbeli folytatása), és éjszakai szállásra *kiment Bethánidba a tizenkettővel*. Az ünnepre zárandoklók tömegei a városban nem nyerhetvén mind elhelyezést, sokan a közeli helységekben kerestek éjjeli szállást, vagy a városon kívül a szabadban tanyáztak. Jézusra nézve mindkettőre van adat. Hogy az Olajfák hegyén is szokott néha tanyázni, arra nézve l. 11 19; Lk 21 37; Ján 18 1. 2. Erre neki a 19 v. szerint különös oka is volt.

50. A terméketlen fügefa és a templom megtisztítása.

(11 12–18).

Hétfő. Ez a két cselekvény egymást magyarázza és kiegészíti. A terméketlen fügefa u. i. a zsidóságot, mint ma mondanók, a zsidó hivatalos egyházat ábrázolja, és megátkozása azt jelenti, hogy miután Jézus elfoglalta királyi székét a templomban, ez az elavult vallási szervezet örök terméketlenségre és elszáradásra van ítélve; a templom pedig, mely imádság házána van rendeltetve, minden

népek számára visszaadatik eredeti rendeltetésének. E kapcsolatban természetesen a templom azt képviseli, ami a zsidó vallásban egyetemes érvényű és örök rendeltetésű. E jelenés 5×5 soros strófából áll; melyek közül az első és az utolsó duplastrófa.

12—14 v.) A fügefa megátkozása. E fa, melynek dús levélzete van, de gyümölcs nincs rajta, igen találó képe az akkori zsidóságnak, melynek vallása csak úgy duzzadt az életerőtől, de az mind csak leveleket hajtott, külső, rituális teljesítményeket hozott létre, de gyümölcstermésre, a benső élet megtermékenyítésére nem volt képes. 12 v.) *Másnap*, azaz hétfőn, mikor *Bethánia*-ból, éjjeli szállásukról *kijöttek*, hogy nappalra Jeruzsálembe menjenek, Jézus *megéhezett*. 13 v.) A fügefa már *leveles* volt (áprilisben) de még érett gyümölcs nem volt rajta, mert a *fügék évadja* júniusban van. Jézus azonban erre való tekintet nélkül a csak külső látszatra dolgozó, de lényegében terméketlen zsidó vallás kipéldázását mutatja itt fel tanítványai előtt ebben a leveles, de gyümölcstelen fában. 14 v.) Ezért mondott rá átkot, úgy, hogy tanítványai hallották. Jézus ajkáról átkot hallani, még egy terméketlen figefára is, visszatetsző dolog volna; de ez itt symbolum. A zsidóság egész valási szervezetét az által fogta meg az átok, hogy a Jézus evangéliomát kizárta magából; ez által lett örök terméketlenségre kárthatva.

15 v.) A templom megtisztítása. 15 Ily előzmények után érkeztek *Jeruzsálembe*, ahol Jézus nyomban *megkezdte* első királyi intézkedését: *kiűzte* a templomból *azokat, akik ott adtak-vettek*. A *pénzváltók* nem csak az idegen, kivált római pénznemek beváltására szolgáltak, melyeket a templomba bevinni nem volt szabad, hanem a honiak aprópénzre való felváltására is; ilyenek ma is láthatók ott minden utcasarkon, és rendszeren a boltokból is oda-küldik a vevőt váltani, a helyett, hogy visszaadnának neki. A *galambárusok* az áldozni való galambokat árulták. Mind ez és az egyéb ehez hasonló vásár természetesen a templom udvarán történt, mint nálunk búcsúkor a templom környékén. Ezek *asztalait*, illetve *székelt felforgatta*, annak jeléül, hogy azok ott meg nem tűrhetők.

16—18 v.) A templom igazi rendeltetése. Jézusnak e királyi tettei és szavai a népben nagy megilletődést keltettek; a vezetőkben pedig megérlelték Jézus megölésének gondolatát. 16 v.) A tisztítás munkáját befejezván, *nem engedte*, azaz eltiltotta, hogy valaki valami szerszámot, *edényt*, terhet, vagy egyéb *holmit* a *templomon keresztül vigyen*. Az a szokás, hogy útnyerés végett az emberek hétköznapi munkájuk eszközeivel a templomon járnak keresztül, nagyobb városokban ma is előfordul. Ezt a szokást, ami a templom ünnepi áhitatát nagyon zavarja, a rabbik is kárhoztatták. 17 v. *És ezt kifejtette* = ehez az intézkedésekhez fűzte azt a *tanítását*, ami nemcsak e tetteit magyarázza meg, hanem a zsidóságnak szomorú állapotát, nagy világtörténeti hivatásából való kiesettségét is megvilágosítja. *Nem megvan-e írva*, Jes 56 7, *hogy az én házam imd-*

ság házában hivatik minden nép számdra? Ennek a templomnak az volt Istentől kijelölt hivatása, hogy a Jahvéhoz megterendő minden népek vallási életének központjává legyen; *ti pedig rablő-barlanggá tettétek.* A lehető legkeményebb ellentét, mely csak annak ajkairól hangozhatott el, aki oly nagyon szerette népét, hogy életét adta érte. Ez is az írásból, Jer 7 11-ből van idézve. (E két cselekvénynek (a fügefa megátkozása és a templom megtisztítása) ily szoros, párhuzamos egybekapcsolása mutatja, hogy az elsőt milyen értelemben kell venni.) 18 v.) *Az írástudók és a főpapok,* azaz a jeruzsálemi nagy synedrium (l. 831; 1033) legtekintélyesebb és legbefolyásosabb tagjai ezt a dolgot *meghallották,* és ἐξήκουσαν: keresték, t. i. a módját annak = tanakodtak azon, hogy *mint vesztésék el* Jézust. A trónfoglalás gyakorlati eredménye tehát a másik oldalon az lett, hogy a nagy synedrium magában eltökölte, hogy Jézust megöletti. Ez Jézus tervének természetes kiegészítése volt. Erre őket az amiatt való félelem indította, hogy Jézus királyi fellépése, a lényegét oly világosan kiemelő *tanítása* (l. 17 v.) a népre oly megragadó hatást tett, hogy *az egész sokaság megilletődött tanításán.* E félelem oka a sadduceus érzelmű papi főnemességnél politikai volt, amennyiben félt a messiási mozgalmak révén támadandó függetlenségi törekvésektől, esetleg forradalomtól; a farizeus érzelmű írástudóknál pedig vallási, amennyiben Jézus az ő zsidó világuralomról álmódó politikai messiáseszményöknek éppen az ellenkezőjét valószínűsítette meg. A főpapokat és írástudókat tehát egymástól szintén ég és föld választotta el; de a Jézustól való félelemben és az iránta való gyűlöletben egyek voltak.

51. *A hegy is megmozdúl.*
(11 19—26.)

Kedd. A zsidóság nem csak kiszáradásra ítélt terméketlen fügefa volt, hanem egy nagy, lomha, mozdulatlan hegy is a Jézus evangéliomának útjában, melynek elmozdítása a tanítványokra várt. Emberfeletti vállalkozás. De sikere biztosítva van: a hívő imában.

19—21 v.) Az átok megfogant. 19 v.) *És mikor este lett, ki-ment a városon kívül.* Ezt azért mondja, hogy ehez fűzze a másnapi eseményeket. Ez volt hétfőn este. 20 v.) És másnap, kedden, *reggel,* mikor éjjeli szállásukról, valószínűleg ez alkalommal is Bethániából, ismét Jeruzsálembe tartván *arra mentek el,* a fügefa már *többől ki volt száradva.* 21 v.) Jézus átka hamar és rettenetesen megfogant: erről a fáról gyümölcsöt többé senki nem eszik. A zsidó vallás két ezer éves története bizonyítja ezt már. A dologra Péter teszi figyelmissé Jézust, *visszaemlékezvén* a hétfő reggeli jelenetre.

22—23 v.) A tanulság. 22 v.) A figyelmeztetésre Jézus oly feleletet ad, mely e feltűnő esemény tanulságául a közel jövő programját és biztosítékát adja a tanítványok számára: *Legyen hitek Istenben.* Ez az intés is világosan mutatja, hogy az átok szim-

bolikus cselekvényének mélyebb, és a jövőre célzó jelentése van. 23 v.) Az előbbi intés megokolása: azért legyen hitők Istenben, mert *a kételkedés nélkül való hit* az, aminek ereje nekik még a fügefá elszáradásánál is nagyobb eredményt biztosít: az útjokban álló *hegyet*, a zsidó holtvallás nehéz, akadályozó masszáját a *tengerbe* mozdítja előlük.

24–26 v.) A tanulság általános alkalmazása. Tanulság, program és reménység tehát a jövő küzdelmeire: 24 v.) *higgyétek, hogy amiért imádkoztok, azt mind megyeritek, és akkor tényleg meg is lesz néktek.* 25 v.) De az ilyen imának bocsánattal teljes szívből kell fakadni. Az ellenséges indulatú zsidósággal, és általában az egész ellenséges világgal szemben való békülékenységre, bocsánatkésztségre vonatkozik különösen ez az általánosságban tartott intés. 25 v.) *Εἰ τι ἔχετε κατὰ τινος*: ha valamitek van valaki ellen: ha valami van bennetek valaki ellen: *ha valamit tartogatok magatokban*, valami elszenvedett jogtalanságot, sérelmet, tapasztalt rossz indulatot, stb. azt *bocsássátok meg*, mikor *felálltok imádkozni* (tehát akkor is állva imádkoztak, mint most a reformátusok). 26 v.) Aki megbocsátani nem tud, az a bocsánatot becsülni és élvezni sem tudja; tehát a mennyei Atya bocsánatából maga magát zárja ki. Ezt a mély igazságot fejezi ki az e jelenéshez fűzött régi megjegyzés, a következő distichonban: *Ha pedig ti meg nem bocsátotok; a ti mennybeli Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket.*

Homiletikai jegyzetek.

Szívünk virágvasárnapja. 111–26. Ez az a nap, amelyen Jézus bevonul szívünkbe, mint annak királya. Ő kész jönni, az előkészületeket ő teszi meg, már meg is tette; de nekünk kell őt fogadnunk, és pedig úgy, mint királyt. Úját ki kell párnáznunk szívünkhöz, nem pedig eltorlaszolni, mint szoktuk. Ha így bevonult a szívbe, akkor a felséges vasárnapra dicső hétköznapiak következnek. Első nap: a szív templomának megtisztítása az alacsony, tisztátalan indulatoktól és céloktól. Második nap: a bocsánatnyerés bizonyossága alapján a bocsánatkészség és imameghallgatás bizonyosságának megtapasztalása. Ugyanezt kell egyházi életünkre és közintézményeinkre alkalmazni: ahol Jézus elfoglalja a királyi széket, ott a tisztulás, nemesedés munkája megindul, és egy nemes, engesztelő, Istennel és emberrel békében élő lelket hatalmazik el.

Jézus királyi menete. 111–11. Feltűnő, hogy itt nincs közönyös, tétlen, vagy épen ellenséges indulatú bámuló. Azok most elvonultak a város sötét zugaiba. Nagypénteken meg azok viszik a szót. Mi ennek az oka? Az, hogy nagypénteken Jézus mellett még a tizenkettő sincs ott egy hittel, egy akarattal és egy lelkesedéssel: virágvasárnapján pedig azt az egész királyi menetet, amely őt kíséri, egy hit, egy akarat, egy lelkesedés tölti el. Csodálatos menet ez: senki sem állhat ellene. Hódító ereje onnét van,

hogy minden egyes tagjának szeme Jézuson függ, az ő intését lesi; szíve érte dobog és ügye diadalának előérzetével van tele; és mindeniknek keze tesz érte valamit, a legnagyobb áldozatot, ami tőle telik, felső ruháját teríti elébe az útra, és akinek az nincs, zöld galyakat, virágot vág a fákról, abból terít szőnyeget elébe. Nincs télen egy sem. Ahol ez a menet megjelenik, ott a tétozázó lelkesen csatlakozik hozzá, az ellenséges indulatú vagy elmenekül útjából, vagy őszintén meghódol. A mi egyházunk Jézusnak ilyen királyi menete. Kiséri őt végig a világon, az életen: az új Jeruzsálem felé. Hogyan van az, hogy e menet ma útjában nem hódolattal, hanem lekicsinylő bírálattal, gánccsal és gúnnal találkozik mindenütt? Hasonlítsuk csak magunkat össze az első virágvasárnap-i menettel, és megkapjuk a szomorú feleletet. Széthúzó vagyunk; ügyünk diadalában, sőt igazságában sem hiszünk; érte tenni, áldozni nem sietünk. Megvert, kiehézt, menekülő hadsereghez hasonlítunk inkább, mint egy győzhetetlen király diadalmas testőrségéhez. Pedig annak az ügye, aki nagypénteken a kereszten győzött, kétségtelenül igaz és diadalmas ügy. És, mihelyt mi ennek tudatára ébredünk, egyházunk újra az lesz, aminek lennie kell: a sötétség lovagjait elnémitő, a jókat jóra lelkesítő, hódító erőt és dicsőséget árasztó királyi menete az új Jeruzsálem királyának, a mi Urunk Jézus Krisztusnak.

A leveles figefa. 11 12—14. Milyen sok ember, milyen sok társadalmi-, politikai- és vallási intézmény van ilyen ma! Kívül mutató, csak úgy duzzad az életerőtől; mindenki bámulja, dicséri, áldásosnak, gazdagnak, termékenynek véli: de ha Jézus oda megy hozzá, nem talál rajta semmit, csak levelet. Csak levelet. Pedig Jézus gyümölcsre éhez. Micsoda szó: éhez! És amely élet az ő számára gyümölcsöt nem terem: azon megfog az ő átka. Nincs más választás: vagy Jézusnak gyümölcsöző életet élni, vagy az ő átka alatt terméketlenül elszáradni. Melyiket választod? Ha az előbbi, akkor ne várd, míg hozzád jön gyümölcsöt keresni (ítéletre); hanem mikor ajtód elé áll és zörget, nyisd meg neki szívedet, hogy általa teremhess gyümölcsöket neki.

A templom megtisztítása. 11 15—19. A mi szívünk is imádság házának van rendeltetve; és mi van benne? Milyen vásár! Ezért az életünk olyan alacsony, szegény és békétlen. Olyan, mint egy piszkos városi piac élete. Ezen csak Jézus segíthet. Ha mi rablóbarlanggá tettük szívünket, ő újból tiszta, fényes, élő templommá teszi azt. Ugyanígy egyházi és társadalmi életünket is. Közéleti vonatkozásában Jézusnak ez a tisztító munkája a népnek tetszik; de nem tud, nem is akar érte valamit tenni: a hatalmon és befolyásban levőknek azonban nem tetszik, és azok tudnak is, akarnak is ellene tenni. Egészséges viszonyok csak akkor lesznek, ha mind a vezetők, mind a vezetettek őszintén alávetik magukat Jézus tisztító munkájának.

A hit titka. 11 20—26. Aki nem hiszi, hogy a hit tényleg hegyeket mozgat, az próbáljon meg mindenek előtt Istenben (ne

magában) hinni, azután kételkedés nélkül kérni, és végül úgy állni fel imára, hogy magában ne tartogasson senki ellen semmit. Ha a próba őszinte, a siker meglepő lesz.

Az *ima ereje*. 11 23—24. Sokan azt hiszik, hogy az ima olyan bűvös mondás, mely a mi dolgunkat Istennel végezteti el. Mások azt, hogy az csak hódolati adó, vallásos kötelesség, magunk megnyugtatója. Pedig az imádkozás sem nem bűvészkedés, sem nem csupán lelkigyakorlat; hanem a véges embernek az örök Isten tanácsában való komoly és tevőleges részvétele. Akik ezt nem tudják, azok azt mondják: kételkedjél! ne higyj! ne imádkozzál! De Jézus, aki véges földi életének minden pillanatában is benne volt az örök Isten tanácsában, azt mondja: Ne kételkedjél! Higyj! Imádkozzál! Ha kételkedve imádkozol, nem imádkozol. Nem szólok a kételkedés durvább fajairól: van-e Isten; meghallja-e szómat; tud-e, akar-e segíteni? stb. De lehet kételkedni A) a dologban és B) magunkban. A) Helyes-e, jó-e, igazságos-e az, amit kérünk? Sokszor *helytelen* dolgot kérünk: lehet-e azt kételkedés nélkül kérni? Pl. a háború. Minden nemzet a maga ügyét akarja *jónak* feltüntetni: de melyiké igaz? lehet-e mindnek kételkedés nélkül kérni? És, ha más kárával jár, ha nekünk jogtalan előny: ha nem igazságos, lehet-e akkor kételkedés nélkül kérni? Csak olyat kérjünk, amit kételkedés nélkül lehet. Ha hitetlenül imádkozol, nem imádkozol.

A hit alsóbbrendű fajairól nem szólok: hogy van Isten, hogy meghallja szómat, hogy szeret, hogy tud is, akar is segíteni; ezek elemi követelmények. A) De hinnem kell, hogy Isten meg akarja dicsőíteni a világot, az emberiséggel az a célja, hogy a teljes megszentalódásra eljuttassa, rajta az Isten képét egész dicsőségében visszaállítsa; és e végből úgy kormányozza a világot, hogy minden, ami történik, e célnak legyen kénytelen szolgálni. B) Hinnem kell, hogy ebbe a világtervébe én is bele vagyok foglalva, mint ennek a nagy célnak olyan munkása, akinek a feladatát egyedül én végezhetem el: Istennek reám szüksége van! C) Hinnem kell, hogy az, amit kérek, bármily kis dolog, szintén bele van foglalva ebbe az üdvterbe; hogy arra szüksége van Istennek, mert szükségem van nekem a végből, hogy abban a feladatban, ami rám bízott, a felé a cél felé, mely elem tűzetett, előbbre mehessek általa. — Ha így kételkedés nélkül és hittel imádkozol, akkor imádkozol. És akkor nemcsak dicséretmondásodat és hálaadásodat hallgatja meg Isten, hanem kérésedet is teljesíti, bármi legyen az.

Hogy a véges ember az örök Isten örök és változatlan akaratára befolyást nem gyakorolhat, azt meg nem változtathatja, ez oly mondás, mely az Isten tökéletességének és változhatatlanságának egyoldalú, gépies felfogásán alapszik. E szerint az Isten nem egyéb, mint egy élettelen, merev természeti törvény. Ez végeredményben a fatalizmusra visz. De az Isten több mint természeti törvény; sőt több mint teremtető, megtartó és igazgató: Ő maga az élet. Változatlansága nem is mozdulatlanságát jelenti, hanem azt,

hogy Ő más soha nem lehet, mint ami: t. i. az élet. Ő mi bennünk és mi Ő benne: ez az életnek, a vallásnak, az imának édes, nagy titka. Isten életének, az örökéletnek mi vagyunk a tartalma, a mi életünk, küzdelmünk, könnyeink és örömeink. Az Isten örök végzése és akarata tehát mi bennünk, és a mi tevőleges részvételünkkel, mi általunk alakul ki és megy véghez. A hívők imáiban az emberiség igaz előhaladására nézve minden más erő kifejtésnél, tudományánál és találmányoknál nagyobb hatalom van. Az ima az Isten erőnyilvánulása az emberben. Ne kételkedjél hát, hanem higgy és imádkozzál. Mert a te mennyei Atyád ugyan jól tudja, hogy mi nélkül szűkölködöl; de akarja, hogy kérés által nyerd el azt, egyenesen az Ő kezéből. Mert sem mennyen, sem földön semminek sincs önmagában értéke; mindennek csak az ad becset, hogy az Isten adta azt nekünk. Kincs, gazdagság, erő, tehetség, méltóság, mind-mind üres, léha lim-lom, néha egyenesen átok; ha nem látszik rajta az Atyának királyi kézjegye, a mi hő imáink lehelete. Imádkozzál: hogy egész életed Istennek imáidra adott jó válasza legyen.

XVIII. ÉNEK:

JÉZUS KIRÁLYI JOGCÍMEI.

11 27—12 13 = Mt 21 23—46 = Lk 20 1—20.

52. Jézusnak felülről való küldetése van. (Keresztelő János keresztsége honnét való?) Mk 11 27—33 = Mt 21 33—41 = Lk 20 1—8. — 53. Ő az Isten fia. (A gyilkos szőlőművesek.) Mk 12 1—8 = Mt 21 33—39 = Lk 20 9—15. — 54. Ő a szegyeletkő. Mk 12 9—12 = Mt 21 40—46 = Lk 20 16—19.

11 27 És ismét Jeruzsálembe érkeztek.

És amint Ő a templomban körüljárt, hozzá mentek a főpapok, és az írástudók és a vének:

28 és azt mondták neki, Milyen joga cselekszed ezeket;

és ki adta neked ezt a jogot, hogy ezeket cselekedd?

29 Jézus pedig felelvén azt mondta nekik,

Kérdezek tőletek én is egy szót, és feleljetek nekem,

és megmondom nektek, mi joga cselekszem ezeket:

30 A János keresztsége égből volt vagy emberektől?

Feleljetek nekem.

31 És okoskodtak maguk között, mondván, Mit mondjunk?

Ha azt mondjuk, Égből,

azt mondja majd, Miért nem hittetek hát neki?

32 Ha pedig azt mondjuk, Emberektől, —

féltek a néptől, mert mindnyájan úgy tartották Jánost, hogy valóban próféta volt.

33 Felelvén tehát, azt mondták Jézusnak, Nem tudjuk.

Erre felelve Jézus azt mondta nekik,

Én sem mondom meg nektek, mi joga cselekszem ezeket.

- 12 ¹ És elkezdett nekik példázatokban beszélni.
 Szőlőt ültetett egy ember és körülvette sövénnnyel,
 és ásott taposó gödröt és épített tornyot;
 aztán kiadta azt szőlőmunkásoknak és külföldre ment;
² és a maga idején szolgát küldött a szőlőmunkásokhoz,
 hogy a szőlőmunkásoktól szedjen be a szőlő terméséből.
- ³ Azok pedig megfogván azt, megverték;
 és elküldötték üresen.
- ⁴ És ismét másik szolgát küldött hozzájuk;
 azt is fejbe verték és meggyalázták.
- ⁵ És ismét másikat küldött, és azt megölték;
 és sok másokat, kiket megverték, kiket megölték.
- ⁶ Mivel most már még egy szerelmes fia volt neki,
 elküldte azt is hozzájuk utoljára, mondván,
- ⁷ A fiamat majd megbecsülik. | De azok a szőlőmunkások
 így szóltak egymáshoz, Hogy ez az örökös;
 jertek, öljük meg őt, és a miénk lesz az örökség.
- ⁸ És megfogván őt, megölték és kivetették a szőlőn kívül.
- ⁹ Mit cselekszik most már a szőlőnek ura?
 Eljön és elveszti a szőlőmunkásokat, és másoknak adja
 a szőlőt.
- ¹⁰ Ezt az ígét sem olvasátok:
 Amely követ az építők megvetettek, az lett a szegelet fejevé?
- ¹¹ Az Úrtól lett ez és csodálatos a mi szemeink előtt.
- ¹² És szerették volna őt megfogni, de féltek a sokaságtól;
 mert megértették, hogy rájuk mondta a példázatot;
 tehát ott hagyván őt, elmentek.

MAGYARÁZAT.

Ez az ének Jézusnak mint Mesiásnak királyi jogcímeit sorolja fel, melyek a következők: az, hogy Ő felülről való, mennyei felhatalmazással jött (52), hogy Ő a próféta-ság betetőzője és Isten fia (53), és végül az, hogy Ő a szegelet feje, azaz Isten egyetemes üdvháztartásának a sarkköve (54).

52. *Jézus küldetése mennyből való.*

(11 27–33.)

A keddi nap, melynek reggelén, az elszáradt figefa felett való beszélgetés után, ismét Jeruzsálembe mentek, igen gazdag volt: egész estig a Jézus királyságának és a világnak természetéről, lényegéről és egymáshoz való viszonyáról szóló mély elvi nyilatkozatokkal, példázatokkal és tanításokkal telt el: egy szóval a vasárnapi trónfoglalás által beállott új helyzet tisztázásával. A dolog természetesen azzal kezdődött, hogy a nagy synedrium képviselői

Jézust felelősségre vonták vasárnapi és hétfői tetteiért, amelyeken már akkor megütődtek (11 18), de akkor csak a Jézus elvesztésére irányuló tervnek maguk közt való szövögetésénél maradtak. Ennek eredménye most itteni fellépésük. A templom feletti főfelügyelet és legfőbb intézkedés joga a nagy synedriumot illette: ez alapon kéri tehát most számon Jézustól, hogy honnét vette a felhatalmazást arra, hogy e jogot ő gyakorolja, a nagy synedriumnak nem csak mellőzésével, hanem egyenesen megbélyegzésével? Jézus azonban a küldöttek jól megérdemelt kínos megszégyenítése után megtagadja a feleletet. És éppen e felsőséges gesztusában ragyog legfényesebben teljhatalmának minden földi hatalom felett való souverainitása. Az elbeszélésen még most is megérzik, hogy milyen jóleső áhitattal beszélték ezt el egymásnak az őskeresztények.

27—30 v.) A számonkérés. 27 v.) *Amint a templomban körüljárt*: ismét az ősei birtokába lépett jogszerű tulajdonosnak az a gesztusa, amit 11 11 vben láttunk. A *jőpapak, írástudók és vénék* a nagy synedrium tagjai, l. 8 31; 11 18. — 28 v.) A hatalom, teljhatalom, vagy amint most itt fordítottuk, a *jog* jelentésére nézve l. 1 22. Jézus, jó zsidó szokás szerint, a kérdésre kérdéssel, a számonkérésre számonkéréssel felel. Ezzel míg egy részt megalázó zavarba hozza az ő kérdezőit, addig más részt azt mutatja ki, hogy nem ismeri el azt a jogukat, hogy őt felelősségre vonják. 29 v.) *Feleljetek előbb ti nekem, akkor én is felelek*; mintha azt mondaná: nekem van jogom titeket felelősségre vonni, nem megfordítva. 30 v.) A *János keresztsége* honnét való; tényleg oly kérdés, amelyre *egy szó* felelet elég. De éppen ezt az egy szót lehetetlen volt a kérdezőknek kimondani, mert a két lehetséges közül bármelyiket mondták volna is ki, rájuk nézve mindenik végzetes következményekkel járt volna.

31—33 v.) Belső megszégyenülés. Mint a villámlás a sötét éjszakában, olyan világosságot gyújtott Jézus hirtelen kérdése a számonkérők szívében: egyszerre átlátták, hogy milyen szégyenletesen ferde helyzet az, amiben ők vannak Jézussal szemben a miatt, hogy az mindig, mindent, mindenkiel szemben őszintén és nyíltan tesz és mond, ők meg mindig tele vannak titkos és rossz-hiszemű hátsó gondolatokkal vele szemben is, egymással és a néppel szemben is. 31 v.) A két lehetséges felelet közül az egyik az lett volna, hogy János keresztsége az *égből* való volt. Ez nagyon népszerű felelet lett volna, tehát, ha nem hitték is, szívesen ezt mondták volna, csak hogy az volt a baj, hogy ez azt jelenti, hogy akkor Jézus teljhatalma is az égből van, mert hiszen Keresztelő János ő róla tett bizonyosságot (1 7.8.). Így hát, ha hitték volna, sem merték ezt mondani, mert akkor Jézus általuk is elismert joggal kérdezhetné volna tőlük: *mért nem hittetek hát neki*? Ebben nem csak az van, hogy mért nem követték őt, mért engedték el lefejezni, stb.; hanem az is, hogy akkor mért nem hitték el neki azt is, hogy én vagyok a Mesiás, mért jöttetek most ide engem felelősségre vonni? 32 v.) A másik lehetséges felelet az volt,

hogy emberektől; azaz, hogy a Keresztelő nem volt próféta, és így Jézusra vonatkozó szavai sem isteni kijelentések, tehát nem érvényesek. Ez lett volna az igazán szívők szerint való felelet; de ezt meg nem merték kimondani, hanem, mint az e szó után levő aposziopézis mutatja, nagy kínosan elnyelték, mert nagyon népszerűtlen, sőt lázító lett volna, és ők *féltek a néptől*, mert *mindnyájan*, t. i. a sokaság tagjai mind *úgy tartották*, hogy *János valóban próféta volt*. Mivel a synedrium küldöttei ezzel egyező feleletet adni nem akartak, vele ellenkezőt meg nem mertek: jónak látták tudatlanságukkal takarózni. 33 v.) A felelet „*nem tudjuk*“, mutatja, mily tiszteletet parancsoló volt Jézus személyisége: ők megkerülték vele szemben a feleletet, nem merték azt neki nyíltan megtagadni, mint ahogyan Jézus megtagadja ő nekik. Ő tudja, de nem mondja meg. Ennél királyibb felelettel nem adhatta volna tudtukra, hogy az ő teljhatalma égből való.

53. Jézus az Isten fia.

(12 1—8).

Jézus királyságának ebben a jogcímgazolásában is az az alapgondolat, ami az előzőben, hogy t. i. e kérdésben ő áll a természetes és törvényes jog alapján, nem pedig a zsidóság hivatalos vezetősége. Ő az Isten fia, tehát az istenorszáágában Atyja megbízásából a tulajdonos jogán intézkedhetik; ellenben a zsidóság ennek az országnak csak birtoklója, akinek intézkedési joga csak a tulajdonos által megszabott keretek közt és felelősség terhe alatt mozoghat. Történeti hivatásának azonban soha sem felelt meg; most pedig Jézus megfeszítése és kiközösítése által végleg meg is tagadta azt.

1—2 v.) A zsidóságnak az istenorszáágában való jogi helyzete. Miután a felelősségre való vonást az előzőkben visszautasította, most Jézus *kezdeit nekik*, a felelősségre vonóknak *példázatokban beszélni*, annak megvilágítására, hogy itt ő van jogában, nem azok. Az egyik példázat ez a *szőlőről* szóló, amely Jes 5 1 sköv.-ből van véve. Az *ember* a szőlőtulajdonos, azaz az Isten; a *szőlő* az istenorszáágának az őtestamentomi egyházban való földi szervezete; az *ültetés* a zsidóság megalapítása (Zsolt 80 9); a *sövénnnyel* való *bekerítés* annak intézményekkel és történeti tettekkel való védelme; a *taposó gödör* (így helyesen, Masznyik) és a *torony* pedig a remélt termékenység által követelt felszerelések. A *ὀπολήριον* nem olyan volt, mint a mi *borládunk*, hanem inkább nagy vályú formájú, és kőbe volt ásva. Abban törték össze a szőlőt, és a levét a végén levő rácson át egy még mélyebben fekvő sziklagödörbe szűrték le. A torony a mi borházunknak (présház) felel meg, de olyan, mint egy kisebbszerű bástyatorony, és, mint az alföldi tengericsőszök faalkotmányai, a szőlőcsősz őrhelyűl szolgál. A Betlehem-vidéki szőlőkben sokat látni ma is. A *γεωργοί* sem nem *munkások*, sem nem *bérlők*, hanem földműves *gazdák*, itt azonban

a helyzetnél fogva lehetnek szőlőmunkások. Ennél fogva ἐξέδοτο-¹ sem szabad itt úgy fordítani, hogy: *bérbeadta*, hanem egyszerűen *kiadta*, azaz, mint Károli nagyon találóan mondja: *rájok bízta*. A bérbeadás egészen hamis képet ad az ótestamentumi zsidóságnak az istenországaiban való jogi helyzetéről; a helyes kép az önálló birtokos gazda, aki maga műveli földjét, melynek azonban zsidó-felfogás szerint csak birtoklási joga az övé, tulajdonjoga az Istené, akinek azért a termésből áldozatokat köteles bemutatni. A tulajdonos *külföldre menetele* csak azt a helyzetet akarja szemléltetni, hogy Isten az égben van, szőleje pedig a földön. 2 v. A szőlő birtokbá-
adása ahoz a feltételhez volt kötve, hogy a termésből részesítik a gazdát, tehát az *a maga idején*: τῷ καιρῷ, mikor t. i. a gyümölcs már megérhetett, egy *szolgát* = prófétát *küldött*, hogy *szedjen be a szőlő terméséből*: hogy számon vegye a zsidóktól, hogy mely szellemi és erkölcsi gyümölcsöket termett bennök az istenországa. Itt csak erről lehet szó, mert a köteles liturgialis áldozatokat ők, ha nem mindig kifogástalanul szolgáltatták is be, de soha sem tagadták meg; és a prófétáknak különben is a vallás szellemi és erkölcsi gyümölcseinek érlelése és számon kérése volt a feladata.

3–5 v.) A próféták ismert panaszaiknak rövid összefoglalása: működésök sikerrel nem járt, 3 v.) a zsidóság részéről bántalmazás volt osztályrészök (*megverték*), és *üresen* kellett elmenniök: eredményt nem értek el. 4 v.) Ἐκεφαλαίωσαν vagy ἐκεφαλῶσαν = *fejbeverték*, olyan meggyalázó cselekedetet fejez ki, mint nálunk az arcülvérés. Ἠτίμασαν = megvetőleg bántak vele, szidták, gyalázattal illették. E vers szövege a kodexekben nagyon bizonytalan. A T. R.: „és ismét más szolgát küldött hozzájuk: és azt megkövezvén, lefejezték és elküldték megbecstelenítve“. Ezt az ellentmondást a fordítás ügyességével szokás elsimítani: „kövel megdobálták és fejbe verték“ vagy (még ez a legjobb) „summásan bántak el vele.“ A kodexek azonban úgy segítenek a dolgon, hogy a „megkövezést“ és az „elküldést“ kihagyják. Ki lehet ugyan azt is magyarázni, hogy egy megkövezett és lefejezett embert hogyan lehet megbecstelenítve elküldeni (t. i. küldőjéhez vissza), de mivel a ritmus a T. R. tristiclonát nem engedi meg, mégis a kritikai szöveget kellett elfogadnunk. 5 v.) E két participum előtt: δέροντες és ἀποκτείνοντες egy belőlük kivonható közös verb. fin. el van hallgatva: aztán mást küldött... és sok mást, és azzal is minddel gonoszúl bántak el, *kit megvervén, kit megölvén*.

6 és 7 a. v.) A szőlő urának nagy szerelme. Mikor már mindent kimerített, utoljára egyetlen fiát küldte a szőlőmunkásokhoz: abban a természetes föltevésben, hogy azt majd megbecsülik: azok meg épen ellenkezőleg gondolkodván urokkal, megölték azt. 6 v.) *Még egy volt neki, t. i. akit még elküldhetett, egy szerelmes fia: utoljára azt küldte el hozzájuk*. Ez volt Jézus. Az atya gondolata, hogy *a fiamat majd megbecsülik*, tulajdonképpen a zsidókkal szemben magától értetődő követelményt fejez ki; ha már a prófétákkal rosszul bántak is, az utolsót, a legnagyobbat, az Isten-

fiát meg kellett volna becsülniök, ha másért nem, Istenhez való különleges, benső viszonyaért. 7 v.) A szőlőmunkások azonban a fiúban az *örökös* nézvé, elhatározták, hogy *megölik*. És épen az által vesztették el legféltettebb örökségüket, t. i. vallásuknak, mint üdvintézménynek egyetemes voltát, amivel annak külső burkát, mint fajkonzerváló keretet megmentették, t. i. Jézus megfeszítése által. E tény által az, ami a zsidó vallásban életszervezet, elevenítő istenországa volt, átment a pogányok kezére; a zsidók kezén csak az életszervezet kiélt és korhadó rostanyagai maradtak meg. Ezért nincs itt helyén, bár nagyon szokásos, annak a kérdésnek a felvetése, hogy vajon Mk ezt a példázatot a zsidó nép ellen élezi-e ki, vagy annak hivatalos vezetősége ellen. Egyik ellen sem. Ő jól megértette a dolgot. Azt fejezi ez ki, ami elkerülhetetlen volt, aminek lennie kellett. A magnak a gyümölcsből ki kell pattannia, hogy új életet fakaszthasson. A rostok a földben korhadznak, az élet pedig virul tovább. Ez azonban nem jelenti a zsidó embereknek az üdvből való kizáratását. Hogy Jézus az *örökös*, ez azt jelenti, hogy az őtestamentomi üdvintézmény mindig az övé volt jog szerint, csak addig volt a zsidóságra bízva, míg ő eljött örökségét átvenni (l. ezt különböző variációkban Pálnál, pl. Gal 3:24; 4:4 stb.). A zsidóságra pedig, mely az ő faji, nemzeti életét is ebben az intézményben (a zsidó nemzeti theokráciában) élte ki, és ez volt előtte a fő, épen ezt féltette Jézustól, és ezt akarta megmenteni Jézus *megölésével*. És ezt a célját tényleg el is érte. 8 v.) A megölt örökösnek a *szőlőn kívül* való *kivetése* a zsidóságnak a Jézussal való teljes elvi szakítását jelenti.

54. Jézus a szegeletfő.

(12:9–12).

Harmadik jogcíme Jézusnak a királyságra az, hogy az örök isteni üdvintézménynek, mely itt hallgatólágon egy nagy épülethez van hasonlítva, ő a sarkköve, amelyen az egész nyugszik. Azon a történeti tényen, hogy a zsidóságra ezt nem ismerte fel és Jézust kiközösítette magából, alapszik az a másik, nagy üdv-történeti tény, hogy a Jézuson alapuló újszövetségi üdvintézmény már nem nemzeti; hanem egyetemes emberi (a szőlő elvétele a zsidóságtól, és másoknak = az egyetemes emberiségnek adatott).

9 v.) E szakításnak természetesen következménye, hogy a *szőlő ura* a *szőlőmunkásokat elveszti*, azaz a zsidóságot, mint a legitim theokrácia letéteményesét megsemmisíti; és *másoknak*, az egyetemes emberiségnek adja át a *szőlőt*. A fogalmazás ugyan egy kissé post eventum ízü itt, de a gondolatot Jézustól elvitatni nincs alap. 10–11 v.) A szegeletfő. 10 v.) Ehez a bizonyítékot az írásból veszi Jézus. Bevezető kérdése: „ezt az írást *sem olvastátok*“, bizonyos fájó gúnnyal céloz arra, hogy a szőlőre vonatkozó mondást, Jes 51 sköv-t *sem olvasták*, vagy legalább a következmények után átéltve, nem úgy olvasták, amint kellett volna: nem vonták le belőle magokra nézve a következtetést. Ugyanígy van a szegelet-

kövel is, ami Zsolt. 118 22 vből van véve. A gúny abban van, hogy az előző is elég ismert locus volt, ez utóbbi pedig egy igen ismert és sokszor zengett liturgiális antifonia, melyet körmenetek és egyéb ünnepi felvonulások alkalmával szokott a papság és a népegymásnak felelve énekelni. A 20 vben, amint a templom kapujához közeledik a menet, a papság mondja: „Ez az Úrnak kapuja, igazak mehelnek be rajta.” Erre a 21 vben a menet felel: „Magasztallak téged (t. i. Uram), hogy meghallgattál, És üdvömmé lettél nekem”: hogy megengedted, hogy a templomba eljöhöttem, és itt üdvödet megélhettem. Erre a 22 vben ismét a papság folytatja: „A kő, melyet az építők megvetettek, Szegeletfővé lett.” Ez a példabeszéd szerű mondás (l. K. Marti Kurzer Handkommentar z. A. T.-ben B. Duhm „Die Psalmen“ illető helyén), mely azt jelenti, hogy ami emberek előtt értéktelennek látszik, Isten előtt a legértékesebbnek bizonyul: alázatok meg magatokat és ő felmagasztal; a makkabeusi harcok alatt valószínűleg történeti vonatkozásúvá lett, és arra céloz, hogy akkor a hatalmas főpapokkal és hellenistákkal szemben az igénytelen és lenézett Makkabeusok lettek az új alakulás sarkkövévé. Mknál is ilyen értelme van az idézetnek. Az isteni üdvrend világtörténeti új alakulásának Jézus lett a sarkkövévé, akit pedig az építők, a zsidóság vezetői megvetettek = semmibe sem vettek. 11 v.) Az antifoniában a papoknak így felel az ünnepi menet a Zsolt 118 23 vben: „Az Úrtól lett ez, Az csudálatos a mi szemeinkben.” Ez elég világosan a 22 v.) történeti vonatkozására céloz: az Úr rendezte úgy, hogy ez az új alakulás azon a kevésbe vett sarkkövön alapuljon, és épen ez az, ami abban csodálatos és nagyszerű. Mknál is ez a citátum értelme: hogy Jézus lett a szegelet feje, azt Isten rendezte így, és ez a nagyszerű a dologban. 12 v.) A nagy synedrium képviselői (l. 11 27) megértették, hogy rájuk mondta a példázatot, ezt is, az előzőt is, és ezért szerették volna (ἐχθροὺς imperf. de conatu értelmében) őt megfogni = letartóztatni; de féltek a sokaságtól. Jézusnak ezek a hatalmi ténykedései és megnyilatkozásai nagyon egyeztek a népies messiási képzetekkel, és a nép épen ezekben látta az ő igaz messiásvoltának legvilágosabb jeleit. Úgy, hogy a hangulat ezen állásában a vezetők nem tartották tanácsosnak vele szemben karhatalomhoz nyúlni. Az utolsó tristichonban a „mert” az első stichos megokolása: szerették volna megfogni, mert megértették, hogy rájuk vonatkozik a példázat; az utolsó stichos „tehát”-ja pedig a másodík stichos „de”-jére utal: bár szerették volna megfogni, de mivel féltek a néptől, elhagyták = felhagytak vele és tovább mentek.

Homiletikai jegyzetek.

Jézus az üdvkirdy. 11 27–12 12. Mert magasabb, mennyei küldetéssel jött hozzánk (52); mert Isten fia, aki életét adta értünk (53); és mert minden üdvéletnek csak ő lehet a sarkköve (54). Hódoljunk meg hát előtte.

Intelligencia és nép. 11 27–33. A „magyarázatban“ elmondottakhoz még egy vonást emeljünk ki, ami gyakorlati vonatkozások tételére kiválóan alkalmas. És ez az intelligenciának és népnek egymáshoz, és mindkettőnek a Jézushoz való viszonya vallásos szempontból. Itt meglepő a hasonlóság a Jézus kora és a mienk közt. Az intelligencia hitetlen, de nem meri kimutatni, a népben még sok megmaradt a régi hitből, de nem tudja érvényre juttatni, sőt — urizálásból — szégyenli is. Ennek első gonosz következménye az, hogy e két osztály közt, amely közé az élet oly nagy szakadékokat állított, semmi áthidalás nincs, összekötő kapocsról nem is szólva; mert lényegileg még az egy felekezethez tartozók sincsenek egy valláson. Mivel pedig lelke valódi állapotát — politikából — mind a két fél gondosan rejtegeti a másik elől, ebből a szakadásból valósággal pokoli forrása leit a mindenféle bujkálásoknak, alatomosságoknak, kölcsönös gyanakodásoknak, elvekkel és szavakkal való szemfényvesztéseknek, elvtelenségeknek és mindenféle jellemet és becsületet ölő lelki ártalmaknak. Ezen most már csak úgy lehetne segíteni, ha az intelligencia magasabb intelligenciára törekednék, olyanra, amely nem felületes kultúrjelszavak után indul, nem elavult vagy meg nem értett dogmákon nyargal, hanem a valóság lényegének, a Jézusnak megismerésére törekszik. Ha így belátja, hogy Jézus tényleg mennyei küldetéssel jött az emberiséghez, akkor közelebb jut a néphez, és őszintén munkálkodhatik azon, hogy Jézus többé ne ék legyen e két fél között, hanem összekötő kapocs. Sőt az egyesség szeretetkötele.

Isten szöleje. 12 1–9. Az emberi élet Isten szöleje, mely nekünk, mint egyes önálló gazdáknak adatott ki, hogy lelki gyümölcsök termesztésén (a saját lelkünkben is!) munkálkodjunk benne. Isten az ő prófétái, igéje, egyháza, iskolái, sőt az élet minden áldásai és nehézségei vagy szenvedései által is, melyek szintén mind az ő szolgálói, erre serkent, erre képesít bennünket. Mikor egy-egy ilyen szolga megérkezik hozzánk, vessünk számat magunkkal: mely gyümölcsöket termett eddig életünk az Úrnak? Az eredmény nagyon elszomorító lesz. És akkor jusson eszünkbe, hogy mily nagy gonddal és szeretettel ültette, kerítette be, óvta, ápolta Isten a mi életünket: és szégyenüljünk meg, hálátlanságunk miatt. És folyamodjunk ahoz az egyhez, akit Ő még mindezek után kész hozzánk is elküldeni, hogy megossza velünk az ő gazdag örökségét. Ne azok közé álljunk, akik őt megfeszítették, mert akkor elveszítjük ezt az örökséget; hanem azok közé, akik az ő keresztyét hordozzák, és akkor a miénk lesz az az örökség, amit halála által hagyott ránk: az üdvösség.

Mit cselekszik a szölenek Ura? 12 7–9. A zsidóktól elvette Isten az ő szölejét, mert megfeszítették és maguk közül kiközösítették az ő fiát. Büntetés ez? Az is; de természetes és elkerülhetetlen következmény: ahonnét Jézus ki van kiközösítve, ott nem az Úr szöleje virul, hanem a sátán kertje burjánzik. És aki nem magát feszíti meg a Jézussal, hanem Jézust húzza keresztre a hitet-

lenekkel: az elvesztette mennyei örökségét. Mert ez a szőlő, ez az örökség, egyik a földön, másik az örökkévalóságban van, de itt is, ott is egy: a Jézusban való élet.

A szegeletkö. 12¹⁰⁻¹². A zsidók az ő nemzeti kultúrájuk fundamentumából kivették a sarkkővet: Jézust. És ettől kezdve, bár számban, vagyonban, összetartásban rendkívül megerősödtek, nem csak vallási jelentőségüket, hanem az emberiség fejlődésében nagy, építő világtörténeti hivatásukat is elvesztették. Nem élet-fakasztó, hanem bomlasztó csirákat hordanak szét a világban. Csak az a kultúra lehet termékeny és felfelé haladó, amelynek sarkköve Jézus. Ezt a világtörténet egyéb népek példájával is bizonyítja. Mindig annak a nemzetnek szellemi élete volt a legvirágzóbb és legtermékenyebb, amelyiknek kultúrája a legőszintébben és legszervesebben Jézuson épült fel. Ugyanezt mutatja a mindennapi tapasztalat az egyének életében is. Annak az embernek a műveltsége a legszebb, legmélyebb, legvonzóbb; annak a jelleme a legtisztább, élete a legharmonikusabb és legtermékenyebb: amelyiknek egész világnézlete Jézusban gyökerezik, egész gondolkodásmódjának, erkölcsének, szokásainak sarkköve Jézus. A mai kultúra munkásai közt sokan vannak, akik ezt a sarkkővet szintén ki akarják vetni. Halásuk nagyon széles rétegekben elterjedt már a szocializmus révén. Vigyázzunk, mert, ha tervöket véghez vihetik, annak nem a keresztyénség vallja kárát, hanem a kultúra, a nemzet, az egyesek élete. A keresztyénség örökké élni fog, örökké áldása, sója, kovásza, világossága és ereje lesz minden kultúrának: tehát, ahonnét számúzik, ott elsorvad minden igazi élet; ahol pedig komolyan veszik, ahol az emberek és nemzetek Jézust teszik életök sarkkövévé, ott élet és virulás fakad.

XIX. ÉNEK:

JÉZUS KIRÁLYSÁGA TÖBB A FÖLDI KIRÁLYSÁGOKNÁL.

12¹³⁻³⁷ = Mt 22¹⁵⁻⁴⁶ 24¹⁻¹² = Lk 20²¹⁻⁴⁴ (10²⁵⁻²⁸);
21¹⁻⁴.

55. A határok megvonása. A farizeusok kérdése. A császár adójáról. Mk 12¹³⁻¹⁷ = Mt 22¹⁵⁻²² = Lk 20²¹⁻²⁶. — 56. Az ő országa a halálon túl terjed. A saddúceusok kérdése. A feltámadásról. Mk 12¹⁸⁻²⁷ = Mt 22²³⁻³³ = Lk 20²⁷⁻³⁸. — 57. Parancsa több az áldozatnál. Az írástudók kérdése. A legnagyobb parancsról. Jézus Dávidnak ura. Mk 12²⁸⁻³⁷ = Mt 22³⁴⁻⁴⁶ = Lk 20³³⁻⁴⁴ (10²⁵⁻²⁸).

12¹³ És küldtek hozzá némelyeket
a farizeusok és Heródes pártiak közül,
hogy fogják meg őt beszédében.

14 És eljövén, azt mondták neki,
Mester tudjuk, hogy igaz vagy,
és nem törődöl senkivel;

mert nem nézel emberek személyére,
hanem őszintén az Isten útját tanítod :
szabad a császárnak adót fizetni, vagy nem ;
fizessünk, vagy ne fizessünk ?

- 12 15 Ő pedig, tudva képmutatásukat,
azt mondta nekik : Mit kísértetek engem ?
Hozzatok nekem egy dénárt, hadd lássam !
- 16 Azok pedig vittek. És azt mondta nekik :
Kié ez a kép, és a felírás ?
Azok pedig azt mondták neki, A császáré.
- 17 És felelvén Jézus, azt mondta nekik,
Adjátok meg, ami a császáré, a császárnak,
és ami az Istené, az Istennek !
És elcsodálkoztak ő rajta.
- *
- 18 Azután saddúceusok jöttek hozzá,
akik azt mondják, hogy nincs feltámadás ;
és megkérdezték őt, mondván,
- 19 Mester, Mózes azt írta nekünk, hogy
ha valakinek testvére meghal,
és feleséget hagy hátra, gyermekeket meg nem hagy,
hát vegye el a testvére annak feleségét,
és támasszon magot a testvérének.
- 20 Volt most már hét testvér, és az első feleséget vett,
és úgy halt meg, hogy nem hagyott magot.
- 21 Akkor a második vette el azt, és meghalt,
úgy hogy az sem hagyott magot ;
és a harmadik hasonló képen.
- 22 Így mind a hét elvette azt, és nem hagytak magot ;
legutoljára meghalt az asszony is :
- 23 a feltámadáskor most már, mikor feltámadnak,
melyiküknek lesz a felesége ?
Mert mind a heten feleségül bírták őt.
- 24 És felelvén Jézus, így szólt nekik,
Nem a miatt vagytok-e tévedésben,
hogy nem ismeritek az Írásokat,
sem az Istennek hatalmát ?
- 25 Mert mikor a halálból feltámadnak,
sem nem házasodnak, sem férjhez nem mennek ;
hanem úgy vannak, mint angyalok a mennyben.
- 26 A halottak felől pedig, hogy feltámadnak,
nem olvastátok-e a Mózes könyvében,

a csipkebokornál hogyan mondja neki az Isten,
mondván, Én vagyok Ábrahám Istene,
és Izsák Istene és Jákób Istene?

12 27 Nem holtaké az Isten, hanem élők Istene;
ti tehát nagy tévedésben vagytok.

*

28 És hozzá menvén egy az írástudók közül,
aki hallotta, amint ők veledetek;
látva, hogy azoknak jól megfelelt, megkérdezte őt,
Melyik a legeslegelső parancsolat?

29 Jézus pedig így felelt neki:

Hogy a legeslegelső parancsolat, Halld Izráel,
Az Úr, a mi Istenünk az Úr egyedül.

30 És, Szeresd az Urat, a te Istenedet
teljes szívedből és teljes lelkedből,
és teljes elmédből és teljes erődből.

31 Ez az első parancsolat, | és a második hasonló, ez,
Szeresd felebarátodat mint tenmagadat.

Nagyobb ezeknél más parancsolat nincs.

32 Erre azt mondta neki az írástudó,
Helyes, Mester, igazán mondtad.

Mert egy az Isten és nincs kivüle más;

33 és szeretni Őt teljes szívből és teljes elméből,
és teljes lélekből és teljes erőből:
és szeretni felebarátunkat mint önmagunkat;
több minden égőáldozatnál és az áldozatoknál.

34 És Jézus látván, hogy okosan felelt, azt mondta neki,
Nem messze vagy az Isten országától;
és senki sem merete Őt többé megkérdezni.

35 És Jézus folytatva azt mondta a templomban tanítván,
Hogy mondják az írástudók, hogy Krisztus Dávidnak fia?

36 Mert Dávid maga így szól a Szent Lélek által,
Szólt az Úr az én uramnak, Ülj jobbomra,
míg ellenségeidet zsármolyúl teszem lábaid alá.

37 Dávid maga tehát urának mondja őt, hát honnét fia neki?
És a nagy sokaság örömet hallgatta Őt.

MAGYARÁZAT.

Ebben az énekben Mk auctori methodusát a legjellegzetesebb
mivoltában szemlélhetjük. Ez a három jelenés három, egymástól
teljesen független, külön kis vitaírat, melyeknek még tárgyai között
sincs a legkisebb egymásra vonatkozás sem. Csak annyi rokonság
volt köztük, hogy mindenik körül egymással többé-kevésbé élesen.

szembenálló heves pártok csoportosultak, és így mindenik alkalmas volt arra, ami a kérdezőknek céljuk is volt, hogy vele Jézust nehéz helyzetbe sodorják vagy épen rá nézve végzetes nyilatkozatra ragadtassák. Az 55 egy aktualis és izgató politikai kérdést tárgyal; az 56 egy eschatologiait; az 57 pedig egy erkölcsit és egy theologiait. Mk nem tesz hozzájuk egy szót sem; de mily sokat mond összecsoportosításukkal! Feltárja előttünk Jézus álláspontját korának uralkodó politikai és vallási irányzataival szemben. Az akkori zsidóság egész nemzeti és politikai eszmevilágát kimerítő három párt, illetve irányzat képviselői az őket legkimerítőbben jellemző kérdéseket hozzák elő; és azokra Jézus az ő egész lelki világát legjobban feltűntető döntő feleletet ad. Döntőt, mert a kérdéseket kiemelve a köznapi élet önző és pártos megvilágításából, az örökkévalóság világításába állítja, ahol aztán már szinte a szánkából veszi ki a feleletet. Valóban, az Isten fia áll itt előttünk, mennyei fény sugarakat lövelve szét a földi homályban. De még ennél is többet mond e hármass csoportnak a többi Énekek közé, az egész összefüggésbe való beállítás. Ebben tündöklük itt főképen Mk művésze. Ebben az összefüggésben mindenik kis vitárat mélyebb jelentőséget nyer, és három lényeges pontban azt világítja meg, hogy Jézus királysága, melynek trónját ő a XVII-ben elfoglalta, melyre jogcímét a XVIII-ban kimutatta, mennyivel más és több, mint a földi királyságok, sőt maga az őtestamentumi theokrácia is. Mert ebben a polgári kötelességek quintessentiája nem az adófizetés, hanem Isten akaratának teljesítése (55); mert uralmának nem vet határt a halál (56); és mert Jézus személye felette áll Dávidénak (57).

55. *A két (földi- és égi) királyság határainak megvonása.
A császár adójáról.*

(12 14—17).

Ez volt a kor legizgatóbb kérdése: a római census (fejadó) kötelezővé tétele által támasztott rendkívül kínos izgalom u. i., mely sokkal hevesebb volt a mi hatvanas évekbeli rokontermészetű izgalmunknál, ekkor már nem egészen új ugyan, de még mindig egészen friss volt, és még az egy párthoz tartozókat is éles ellentétbe állította egymással. A római kormányzatot meg épen a legérzékenyebb oldaláról érintette ez a kérdés. Tehát a kelepce tagadhatatlanul ügyes: ha Jézus azt feleli, hogy adózzunk, maga ellen lázítja a hazafias érzületet; ha azt, hogy ne adózzunk, akkor mint lázítót lehet őt denunciólni a kormánynál; aminek biztos kivégeztetés a vége. Más eshetőséget a kérdezők el sem tudtak képzelni. Jézus azonban élesen rá világít a farizeus párt legnagyobb gyengeségére, az istenországának világi zsidó uralom képében való felfogására, melyen ez az egész kelepce felépült, és az összezavart két fogalom, istenországa és politikai uralom közt a határokat világosan megvonván, összetöri a kelepécét. Korának zűrzavaros.

mesiási képzeletre, amelyekben akkor senki sem látott tisztán, magvas, népies mondásával oly átlátszó fényt derített, melynek világánál a legegyszerűbb hívő is eligazodhatott e bonyodalmas kérdésben. A napi politikát igazítsák az emberek annak természete szerint; Ő az istenországnak dolgait igazítja.

13–14 v.) A kérdés fellelése. 13 v.) A küldöttek a két legellentétesebb pártból valók voltak. A *farizeusokra* nézve l. 216; a Heródes-pártiakkal való viszonyukra pedig 36 vt. Küldetésük célja volt, hogy vadásszanak rá és *fogják meg őt beszédében*: akár úgy, hogy önellenmondásba hozzák; akár úgy, hogy egy olyan nyilatkozatot csaljanak ki tőle, melynek alapján törvény elé állíthatják. 14 v. Captatio benevolentiae. A küldöttek, mivel igen kényes kérdésben és igen bizonyosan szeretnék törbe csalni Jézust, nagyon körülményes, hízogó bevezetést tesznek kérdésök elé, különösen Jézus egyenes, szókimondó természetére hivatkozva, amivel a kérdés esetleges megkerülését akarják már eleve elhárítani. *Te igaz vagy, ἀληθής*, valóban olyan, amilyennek mutatod magadat, és így *nem törődöl senkivel*, azaz véleményed nyilvánításánál nem gondolsz azzal, hogy mit szól majd hozzá a nép vagy a hatalom, *mert nem nézel emberek személyére*, gör: arcára (héberes kifejezés) = nem vagy személyválogató, nem keresed sem a népszerűséget, sem a hatalmasok kegyét. *Őszintén*, a tárgyi igazságnak megfelelőleg, arra való tekintet nélkül, hogy károd lesz-e belőle, vagy hasznod, valóban *az Isten útját*, nem a magad önző tanait *tanítod*. Az Isten útja a vallás a maga rituális és erkölcsi vonatkozásaiban: az az út, amit Isten az ember számára kijelölt, hogy minden tetteben és szavában azon járjon. Ezután aztán a kérdést úgy teszik fel, hogy csak igennel, vagy nemmel lehessen rá felelni. Bármelyik feltétlen veszítet okozta volna Jézusnak. *Szabad-é*, tehát nem: kell-é, kötelesség-e; hanem: Isten és a lelkiismeret által meg van-e engedve, *adót* (κῆνσον = censust) *adni a császárnak*? Hogy pedig valami, a kérdés megkerülésére szolgáló elvi fejtegetéseknek eleve útját vágják, csattanóul gyakorlati oldaláról teszik fel azt: *adjunk, vagy ne adjunk*? t. i. censust. A római censust, azaz birodalmi fejadót, vagy népiesen: a császár adóját a rómaiak Judeának Archelaus száműzetése (Kr. u. 6) után Syria provinciához (külön annexumként) történt kapcsolása alkalmával vitték be, Ouirinus syriai legátussága, és az első judeai procurator, Coponius procuratossága alatt, Kr. u. 6–7-ben. Ez oly óriási elkeseredést szült egész Palesztinában, hogy, ha nagy nehezen el lehetett is nyomni, de elaltatni soha sem sikerült a nép lázadó kedvét, mely, egyebek által is izgatva, végre tényleg ki is tört a 66–73-iki nagy zsidó háborúban. A híres Judas Gaulonites a császári adó fizetését az Úr ellen való bűnnek bélyegezte; (így érthető a kérdés, hogy „szabad-é”) és bár ennek az elvnek a higadtabb vezetők akkor sok rábeszéléssel gyakorlati szempontból élet tudták is venni, de azért az elv elv maradt, és tovább izgatta a lelkeket. Ez lett egyik főokozója annak is, hogy a farizeus párt-

ból kivált a zelóták pártja, mely nem elégedett meg a messiás várásával, hanem fegyverhez akart nyúlni, hogy annak eljövételét kikényszerítse a római hatalom megtámadásával. E kérdés tehát még a farizeus párt kebelében is ellentéteket támasztott.

15–17 v.) A felelet. 15 v.) Így érte, a küldöttek *képmutatása* abban állt, hogy a kérdést *kisértés* céljából tették fel; a kisértés célja pedig az volt, hogy Jézust ez izgató kérdésben rá nézve (az ő véleményük szerint) mindenképen végzetes állásfoglalásra bírják. Jézus, hogy a kisértést visszaverje, egy *dénárt* (l. 637) kért tőlük, *hadd lássa*: t. i. annak formájára alapította aztán találó feleletét. 16 v.) A dénár formája, hogy t. i. rajta a császár *képe és felírása* van, mutatja, hogy ebben az országban, ahol ez a pénz jár, a főuralom a *császárdé*: ez olyan gyakorlati tény, amit a leglángolóbb hazafiak sem tagadhatnak. 17 v.) E tényből pedig önként következik, hogy ha a császár az ország uralkodója, akkor, bármint gyűlölték is őt, őt illeti az adó, tehát: *ami a császárdé, adjátok meg a császárnak*. Ez annyira a nép nyelvén van mondva, és annyira a nép ismert logikáján alapszik, mely soha nem a látszat és ábrándok, hanem mindig a való tények után indul, hogy egyszerre lefegyverez minden ellenmondást. De még sem ez az, ami Jézus feleletének oly szuverén erőt ad; hanem az utolsó sor, mely az egész köznapi kérdést egyszerre a mennyei magascalatok szemléletébe emelte: *ami az Istené*, azt meg adjátok meg *az Istennek*. A farizeusok a császári adó fizetése ellen vallási okokat hoztak fel, holott az egész kérdés nem vallási természetű; e mellett pedig istenországának éppen vallási természetű oldalát méltatták legkevesebb figyelemre: ezt a végzetes tévedésöket most Jézus egyszerre állásztó világosságba állítja: hitvány pénzeteket adjátok a császárnak, akinek a képét viseli; de szíveteket adjátok Istennek, akinek a képére teremtvé vagytok. Akik ezt megértették, méltán *elcsodálkoztak Ő rajta*.

56. *Jézus országa a haldlon túl terjed. Vita a feltámadásról.*

(12 18–27.)

A másik vitakérdést, hasonlóan csalárd célzattal, sadduceusok vetették fel. Ezeknek célja Jézus megszégyenítése volt, oly kérdésben, mely a népnek nagyon a szívéhez volt nőve: a feltámadás kérdésében. Ez akkor körül-belül olyan osztálykérdés-forma volt. A jó módúak kárörömmel tagadták; a szegények pedig bosszúvágygal bíztak benne. Ha ebben Jézust legyőzik, a nép kevesesen csalódottnak fogja magát benne érezni, és elfordul tőle. A kérdés pedig itt is úgy volt felállítva, hogy megfejtése lehetetlennek látszott. De mihelyt Jézus ezt is az örökkévalóság szempontja alá helyezi, azonnal kitűnik, hogy a mesteri okfejtés egy sarkalatos tévedésre van építve, amit, ha kihúznak alóla, azonnal összeomlik az egész. E tévedés az, hogy az érvelés a földi életviszonyokat és formákat tartja szem előtt; holott a feltámadáskor

az örökkévalóságba lépünk, ahol egészen más az élet. Ez is, mint az előző, oly törő metszetten népies, hogy még az evangyéliumi irodalomban is kiválik e tekintetben. E jelenésben egy tristichon adja a helyzetrajzot; 3×5 soros strófa a kérdés feltevését; és 2×7 soros strófa a feleletet.

18 v.) Helyzetrajz. A Jézus iménti feleletének pompás csattanója által előidézett hangulatot az ellenfél most az által igyekszik maga felé hajlítani, hogy őt szaván fogva egy eminenter vallási kérdést vet fel neki, amellyel biztos diadalt remél. Ezt a farizeusok arisztokratikus és konzervatív irányú politikai és vallási ellenfelei, a *sadduceusok* (l. 36) vetik fel. Ez a papi főnemesség pártja volt, és a demokrata farizeusokkal és az aulikus heródes-pártiakkal szemben római összeköttetésekre támaszkodott. Valószínűleg nagy része volt Archelaus bukásában is, aminek közvetlen következménye lett Júdeának közvetlen provinciává tétele, amiből viszont az imént érintett adóügy keletkezett. A *sadduceusok* hazafiatlanság hírében állottak, jó részt ennek ellensúlyozására aztán annál tüntetőbben ragaszkodtak Mózes törvényéhez; de csak az írott törvényhez: azokat a farizeusi hagyományokat, amelyeket Jézus ostromozott, ők elvetették. A *feltámadást* is azért tagadták, mert az nincs megírva a Mózes törvényében (ezért oly csattanóan találó a 26 v. l.); és az ő gondolatuk szerint Jézusnak, ha következetes a hagyományok elvetésében, akkor e kérdésben velők kell tartani.

19 v.) Ezért kezdik hosszadalmas bevezetésüket, melyben a latinosan úgynevezett levirát (sógorsági)-házasság intézkedését részletesen elmondják, azzal, hogy *Mózes ezt írta nekünk*, s. b. Annak az ősi szokásnak (l. Móz 38 s), melyből e törvény (V. Móz 25 5. 6.) fejlődött, az az ismert gondolat az alapja, amely szerint az egyén élete gyermekeiben folytatódik; a törvény célja ebből kifolyólag az, hogy a gyülekezet tagjainak utódaikban való örökéletét biztosítsa. Természetesen e szokás, melynek gazdasági alapja első tekintetbe kiténik, az egy háztartásban élő testvérek közt fejlődött ki.

20–21 v.) A hét testvér. Ezen a szokáson alapszik az a *casuisticus* eset, melyet a *sadduceusok* itt a *hét testvérről* kikombináltak; akik sorra mind a levirát házasság törvényének hatása alá estek.

22–23 v.) A megoldhatatlan kérdés. Egy asszonyt heten vettek el egymás után a törvény parancsára, és nem hagytak magot. Ha valamelyik hagyott volna, akkor nem volna semmi nehézség, mert természetes, hogy *a feltámadáskor* azt illeti az asszony, akié a gyermek; de így *melyiküknek lesz a felesége*, mikor mind a hétének egyforma joga van hozzá? A *sadduceusok* szerint ez megdönthetetlen érv volt a feltámadás hite ellen, ami ilyen formán egyenesen a Mózes törvényébe ütközik.

24–25 v.) Az okoskodás gyengéje. 24 v.) Ezzel szemben Jézus arra utal, hogy épen az ő érvelésök ütközik Mózes törvényébe, és az *Irádoknak* és *Isten hatalmának nemismerését* árulja el. T. i. azon a téves felfogáson alapszik, hogy a feltámadáskor is épen

olyan testben és olyan viszonyok között veszik fel újra az életet az emberek, mint amilyenben meghaltak. (Ez volt akkor az általános felfogás.) Holott 25 v.) ez nem így van, mert *mikor halottaikból feltámadnak* az emberek, sem nemi, sem egyéb tekintetben nem olyan életet élnek, mint e földön, hanem sokkal magasabb rendűt, úgyhogy *úgy vannak*, olyanok, *mint angyalok a mennyben*. A feltámadáskor más, tökéletesebb életviszonyok és berendezkedések lesznek, mint amilyenekre ez a casuistica szabva van.

26—27 v.) A halottak feltámadását pedig Mózes könyve igen is tanítja. Végtelenül finom éllel fordítja itt vissza rájuk „Mózes írását”, amire ők oly fennén hivatkoztak. 26 v.) Ha olyan nagyon sokat adnak Mózesre, az ő *könyvében* a *halottak feltámadásáról is olvashattak* volna: a *csipkebokornál* ugyanis (II. Móz 31—6) kifejezetten azt mondta Isten Mózesnek: *Én vagyok Ábrahám Istene*, stb. Ez nagyon sokat emlegetett mondás volt a zsidók közt; annál nagyobb szégyen, hogy e bölcsék még sem értették. 27 v.) Mert mikor Isten magát a régen meghalt ősatyák Istenének mondja, ezzel világosan kijelenti, hogy azok élnek, tehát van feltámadás. Ez a jelentése annak, hogy *Nem holtaké az Isten, hanem élők Istene*.

57. Jézus Dávidnak ura.

(12 28—37).

A kor két uralkodó pártjának veresége után a zsidó vallási és szellemi élet egyetemes letéteményese és legfőbb tényezője, az írástudóság kerül sorra egy oly vitakérdéssel, mely a zsidó vallás egész jellegét a leghivebben kifejezi: a főparancs kérdésével. E vitában megállapítást nyer, hogy a zsidó vallás az írástudóságban egész az istenországnak határáig emelkedett, de abba már nem tudott belépni: nem messze van tőle, de még nincs benne, mert nem ismerte fel Jézus személyének jelentőségét. Ezért nem találta meg az istenországába nyíló ajtót (Ján 10 7): Dávid fiát várta, és így Jézusban nem tudta megismerni Dávidnak öröktől fogva való Urát. A külső dicsőségben ragyogó politikai theokrácia uralomra jutását várta, és így a Jézus országa, mely lélek és élet, idegen maradt rá nézve. Így azt a pluszt, ami épen Jézus személyében jelentkezik a keresztyénségben a zsidó vallás felett, elfogadni nem tudván, élete hiú fényelgésben merült ki, és a világnak semmi igazi értékét adni nem tudott.

28 v.) A helyzetrajz. 28 v.) Harmadiknak egy *írástudó* (ezekre nézve l. 1 22) jött Jézushoz, aki itt a két uralkodó párt, a farizeusok és sadduceusok pártja mellett nyilván egy harmadik irányzatot képvisel, azt, amelyik a világi uralom ellen sem nem lázongott, mint a farizeus párt, sem ki nem egyezett vele, mint a sadduceus; hanem, mint a Makkabaeus-kori chaszidim hagyományainak leg-egyenesebb örököse, egyenesen megvetette azt. Ezzel a Jézus korabeli főirányzatok, amelyekkel neki le kell számolnia, ki is vannak mérítve. Mind a háromnak számtalan árnyalata volt, úgy hogy a

különböző árnyalatok határai egymást érintették, szinte egymásba mosódtak; de mindezt a nép ebben a három típusban foglalta össze. Mert a nép tekintete olyan, mint a Röntgen-sugár: a puha részeken áthatol, és csak a csontokon akad meg. Ezért az ő eszmévilágában csak tipikus élők vannak, és csak élő típusok. Ez az irástudó is az. A zsidó vallási fejlődés legnemesebb típusa, a keresztyénségnek közvetlen elődje annyiban, hogy eszménye ebben az ellenséges és lenézett világban, ennek nyomása alatt is az Isten uralma alatt, az ő törvénye szerint élni és az ő akaratát teljesíteni. Úgy érezte, hogy Jézus egészen az ő szívéből beszélt, mikor visszaverte a farizeusokat és sadduceusokat; de abban a tévedésben élt, mint kora legnemesebb irányzatának szintén eleven típusa, hogy nem ismervén fel Jézusban a Dávid urát, azt hitte, hogy nem neki kell Jézushoz, hanem Jézusnak kell az ő irányzatához csatlakoznia, hogy összetalálkozzanak. Ezért érdeklődik nála az iránt, amit ő maga különben úgy is tud, hiszen az tölti be egész lényét, hogy melyik, szó szerint miféle, milyen (πῶς) valamennyi között az első, tehát a *legeslegelső parancsolat*. Első tekintetre azt teszi ez, mint a Text. Rec. παρῶν-ja mutatja, hogy minden többi parancsolat közt melyik a legelső; de sok régi kézirat szövege szerint, ennél mélyebbre is vág: *mi* az a parancsolat, ami mindenek (neutr. πάντων) között első: mindeneknek felette áll. Azaz, mivel az ő nyelvén a parancs annyi mint vallás, az a kérdés, hogy mi a vallás fősummája, amiben minden benne van.

29—30 v.) S^emá Jiszráel. 29 v.) (E vers első sora az előző strófához csatolandó.) Erre a felelet *s^emá Jiszráel*, V. Móz 64 skv., amit minden jobb nevelésű zsidó gyermek könyv nélkül tudott: Halljad Izráel, az Úr (Javeh), a *mi Istenünk az Úr egyedül*. Ez a vallás fősummája, amiben Jézusra nézve is, az irástudóra nézve is minden benne volt; de mennyire más volt ez a minden egyikre nézve, mint a másira nézve! Abban a „minden“-ben, amit ez az irástudóra nézve jelentett, a Jézus jelentőségének fel nem ismerése folytán épen minden üres maradt. Ezért nem tudtak összetalálkozni. 30 v.) Ehez a theologiai főparancshoz kapcsolja 5 Móz. 65 nyomán a vallási főparancsot: Szeresd az Urat, stb.

31—32 ab. v.) Az emberszeretet parancsa. 31 v.) Jézus az Isten egységéből következő vallási (= istenszeretet) és erkölcsi (= emberszeretet) életszabályt, mely az őtestámentomban nincs így egybefogva, mint az őtestámentomi fejlődés csúcspontját, egybe foglalja és elmélyíti. Isten egységéből, helyesebben annak Izráelhez való kiváltságos viszonyából (a „*mi Istenünk!*“) az őtestámentom csak az első, az istenszeretet parancsát vonta le V Móz 65 vben. 31 v.) Az emberszeretet törvényét csak Jézus vonja le itt; mert III. Móz 19 18 vben, amit itt idéz, a „felebarát“ kifejezetten a zsidó nemzetbelit és hitsorsost jelenti. 32 ab. v.) Az irástudó élénk helyeslése ennek az összefoglalásnak szól, amit mutat a következő strófa,

mely a 32 c és 33 vből áll. Az irástudó elismeri, hogy Jézus.

az ótestamentomi vallás lényegét helyesen foglalta össze; és hogy az ő felfogása felette áll a közfelfogásnak, melynek központjában nem a vallásnak ez a szellemi és erkölcsi eleme, hanem a kultusz áll. Az Isten egységének még ide veszi egy nemleges oldalról való megerősítését V. Móz 435 ből: *Ő egy, és nincs kívülé más.* Neki még mindig szüksége volt ennek hangsúlyozására; mert az ő világát még nem töltötte be Isten oly kizárólagosan és teljesen, mint Jézusét. Az a megállapítása, hogy *a szeretet több az áldozatnál*, igazi prófétai gondolat, I. Hós 66; I. Kir 15 22. A πάντων t ma a δολοκαυτωμάτων ra és θυσιῶν ra együtt vonatkoztatják, melyeket egy névelő alá is fognak, az utóbbi elől törölvén τῶν t; πάντων τῶν δολοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν. Ez azt jelenti, hogy nagyobb minden égőáldozatnál és áldozatnál; amit Károli összefog: *minden áldozatoknál*; a Rev. Komáromi után a két fő áldozati nemre vonatkoztat: *minden égőáldozatnál és véresáldozatnál*; Káldi pedig így magyaráz: *minden égő- és egyéb áldozatnál*. Ez ma általában el is van fogadva. De jobb a névelőt a θυσιῶν előtt is meghagyni, és úgy értelmezni, mint a mi fordításunk: *több minden égőáldozatnál, és általában az áldozatoknál*.

34 és 35 v.) Magasabbra eszméltetés. Az írástudó az ótestamentomi fejlődés legmagasabb csúcsán áll, egészen közel az istenországához: de még osztozik korának abban a téves felfogásában, hogy ez ország királya Dávidnak fia; ami azt jelenti, hogy ez nem lesz egyéb, mint a Dávid országának egy földöntúli, de mégis érzeki, testi fényben, hatalomban és boldogságban helyreállított földi alakulata. Jézus szerint ez a vélemény beletűzközik az ótestamentom igaz tanításába: és erre eszmélteti itt hallgatóit. 34 v.) Jézusnak az az elismerése, hogy az írástudó *okosan felett*, az eddigi ótestamentomi fejlődés összefoglalásának helyességét állapítja meg; az a nyilatkozata pedig, hogy *nem messze vagy az istenországtól*, azt, hogy ebből még hiányzik valami, amit az írástudóság nem vett észre az ótestamentomban, ellenben Jézus igen: ez u. i. az a plus, amit ő hozott: az ő személye. A különböző politikai, társadalmi és vallási irányzatokkal való leszámolásnak benső, tartalmi eredménye e hiány megállapítása. A külső eredmény pedig az, hogy vele szemben mindezek az irányok elnémultak: és *senki sem merte őt többé megkérdézni*. 35 v. Erre a hallgatásra aztán *Jézus felel*, azaz ő folytatja a szót, hogy erre a hiányra rá irányítsa a figyelmet. Kérdésének formája: *hogy mondják*: hogy mondhatják az írástudók, hogy *Krisztus Dávidnak fia*? világosan elárulja, hogy ez az állítás az ő véleménye szerint nem felel meg az ótestamentom helyes értelmezésének. És ez az alapja ennek a hiánynak.

36 és 37 v.) Helyes felfogás szerint u. i. Krisztus Dávidnak ura. Ez azt jelenti, hogy az ótestamentomi theokrácia, melynek elfogadott megszemélyesítője Dávid, nem jogelődje, hanem csak szolgálja az újszövetségi istenországának, melynek megszemélyesítője a Krisztus. (L. ezt a gondolatot más formában Gal 324;

stb.) Ime, még ezt a lépést kell a zsidóságnak megtenni, hogy az istenországába bejusson: elfogadni Jézust Dávid urának. Erre pedig az ótestamentum maga egész világosan utal. 36 v.) Sőt maga Dávid utal erre a Zsolt 110¹ vben. (Ez azon a felfogáson alapszik természetesen, hogy ezt a Zsoltárt, mely eredetileg Makkabaeus Simonra szólt, Dávid írta a Mesiásra. Jézus korában ezt így tartották. Tehát itt Dávid prófétai minőségében szól, azért mondja Jézus, hogy ezt a nyilatkozatot a *Szentlélek által* tette. Az idézett locus a héber eredetiben így van: *Jahveh mondása uramhoz* (t. i. az énekíró urához, Simonhoz): *ülj jobbomra* stb.) Ide a LXX fordításában van átvéve. Értelme ez: *Szól az Úr, t. i. Isten, az én Uramnak, t. i. a zsoltárról Dávid urának, azaz a Mesiásnak, ülj, stb. 37 v.)* E szerint *Dávid maga urának mondja Krisztust, hát honnét vették az írástudók azt a gondolatot, hogy fia neki?* Hogy a nagy sokaság, mely ott volt a templomban, ebből mennyit értett, azt nem tudjuk; de abból, hogy *örömet hallgatta őt*, kétségtelenül következik annyi, hogy azt megértette, hogy Jézus, a Mesiás, sokkal több a legnagyobb királynál, Dávidnál. Az öskeresztyének ezt a többletet gyakorlatilag a Jézus mennybemenetelében állapították meg, 1. Csel. 234 sköv.

Homiletikai jegyzetek.

Jézus birodalma. 12 13—37. Jézus birodalma, melyben az ő hívei élnek, kiterjed az égre és földre. Ebben: az adó az Isten iránt való eleven (tehát szép életben és jó cselekedetekben nyilvánuló) hála; a halál és feltámadás az átgázoló az emberi szép életből az angyali dicsőségbe; a törvény a szeretet. Ennek királya az öröktől fogva megígért Krisztus. Ismered Őt?

Polgári és vallási kötelességek. 12 13—17. E kettő egymástól jól megkülönböztetendő és mindig külön tartandó: sem össze nem zavarandó, sem egymással szembe nem állítandó. Ezek egymást sem nem helyettesíthetik, sem ki nem zárják, és nem is nélkülözhetik. A polgári kötelességek bennök foglaltatnak a vallásiakban, a vallásiak viszont feltételezik a polgáriakat, mint alacsonyabb rendűeket. Nem jó keresztyén, aki hazája iránt való kötelességét nem teljesíti; ellenben feltétlenül jó hazafi az, aki jó keresztyén. Aki tehát nem akarja, hogy hazafisága csak okos, de alacsony önzés, vagy pedig csak üres szavalás legyen, az töltse meg szívét keresztyén szellemmel.

A feltámadásról. 12 18—27. E hit drága igazsága vallásunknak, és nagyon gyümölcsöző, mert ez tanít meg az élet lényegét megismerni, ez ösztönöz e földi élet helyes kihasználására, és ez biztosítja számunkra az élet legmagasabb értékét, az egyéniségnek örökéletre, tehát a maga teljes kifejtésére való jutását. Az élet lényege épen az örökélet, mely az Istennek része. Tehát meg nem semmisülhet, mert az Isten, akinek eleven része, nem Halálisten, hanem Életisten, és más nem is lehet. Ha ezt tudjuk, akkor egészen más szemmel nézzük a földi életet: amily értékelleneknek

találjuk annak múlt, csillogó, híu külső javait; épen oly kimondhatatlan drágának érezzük benső tartalmát. És mulandó javak helyett örök javakat igyekszünk szerezni, benső életünket gazdagítani, fejleszteni, és az egyetemes fejlődésnek is hű szolgálatába állítani, mert tudjuk, hogy ezek azok a kincsek, amelyek átkísérnek a síron túlra is, mert igaz lényegünkhöz tartoznak. Ez viszont az élet minden igazságtalanságai, változásai és szenvedései közt is kimondhatatlan vigasztalást nyújt, mert egyfelől arról biztosít, hogy mindezek nem érinthetik, nem kisebbsíthetik és nem veszélyeztetik bennünk épen azt, ami a legdrágább, ami a mi „énünk“, másfelől meg arról, hogy ez az „én“ minden akadályokon keresztül is el fog jutni a maga — Jézus képére való — teljes kifejlődésére, és a halál nem semmisíti meg, hanem kaput nyit neki a magasabb rendű, angyali, életlehetőségek közé való emelkedésre. Ezért a mi életünk legnagyobb kincse, vigasztalása és ereje tudni azt, hogy a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja nem Holtakistene, hanem Élőkistene.

A Dávid Ura. 1228—37. Mikor a Biblia Istent „az Úr“-nak nevezi, ezzel mindig a mi üdvözítő Istenünknek jelöli őt meg, aki a történelem folyamán az ő népével és az egyes hívőkkel személyes érintkezésbe, életközösségbe lépett azok üdvösségének megalapítására, munkálására és véghez vitelére. Mikor tehát itt Jézus magát Úrnak jelenti ki a Zsolt 1101 szavaival, ezzel azt mondja, hogy ő az, akiben Isten a mi üdvösségünknek ezt a munkáját tökéletesen befejezte. Ő nem csak egy földi eszményi országnak Isten akarata szerint és kedvére uralkodó királya, mint amilyennek a zsidók Dávid fiát várták; hanem az üdv egész világának, égnek és földnek, az egész üdvéletnek Ura, azaz forrása, ereje és koronája. Ezt jelenti az, hogy ő Dávidnak Ura. És ez az, amiben az újtestamentom több az ónál. Az ótestamentom felemelkedett az istenországnak, azaz a teljes és tökéletes, elvileg befejezett üdvéletnek legfelsőbb küszöbéig, az isten- és emberszeretet törvényéig; de azon átlépni már nem tudott, nem tudhatott, mert maga az ajtó már, t. i. Jézus, az újtestamentomhoz tartozik. A róla szóló ígéret, az üdvélet után való sovárgás: ótestamentom; az ő eljövetele, az ő vele való hitbeli egyesülésünk: az ajtón való belépés, az újtestamentom. A szeretet törvényének betöltése nagy dolog; de az valóságga, tehát üdvösséggé csak a Jézus Krisztusban lehet. Épen az tehát a baj, hogy még ma is sokan vannak, akik, bár a keresztyén egyházhoz tartoznak, még sem az újtestamentomban élnek, hanem az óban. De ott nem szabad, nem lehet megmaradni: maga az ótestamentom kényszerít bennünket az újba, és az Isten az ő Szentlelke által nem szűnik meg azon munkálkodni, hogy mint tékozló fiak és ellenségek haza térjünk és megbékéljünk, és a szeretet törvényének lépcsőjén minél előbb oda jussunk, hogy Krisztus lábainak zsámolyává legyünk.

A főparancs. 1228—31. Ennek summája röviden ez: az Isten a mi egyetlen üdvözítő Istenünk. Ebből természetszerűleg követ-

kezik az istenszeretet, ami nem más, mint a mi egyetlen üdvösségünknek ő benne való felismerése és tudatos és hálás elfogadása. Ennek a másik oldala meg az emberszeretet, ami nem más, mint ennek az üdvéletnek gyakorlati megélése. Aki üdvéletet él, szeretetben él és szeretetet áraszt, mert az a lényege. Ez azonban természetesen csak Jézusban van így; és aki ezt tényleg meg akarja élni, annak a saját életét cserébe oda kell adni annak életéért, aki nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon nekünk és életét adja a mi váltságunkért (10 45).

A szeretet több az áldozatnál. 12 33. Az áldozat lényege, az, ami benne egyedüli érték, épen az, hogy áldozat: bár nem könnyű, sőt sokszor nagyon nehezünkre esik, de mégis meghozzuk; és pedig jó szívvel, örömmel hozzuk meg egy magasabb cél érdekében, Isten parancsára. Magunktól megvonunk valami jót, magunkra veszünk valami terhet, és ez öröm nekünk, mert ezzel egy felettünk álló szent akaratnak vetjük alá a magunk akaratát. De épen ebben áll az áldozat értékének alacsonyabb minőségű volta a szereteté mellett. A szeretet nem áldoz, nem terhet vesz magára, nem érez lemondást, nem egy felsőbb hatalom kényszere alatt vagy kedvéért cselekszik, mikor szolgál, hanem épen önmagát éli ki, érvényesíti, saját lényegét fejti ki szabadon, a saját kedvére. És ez a legnagyobb boldogság.

XX. ÉNEK:

A MÚLÓ VILÁG. 12:38-13:34 = 14:23-1:29:36, = 46:40-46:41:33.

58. A világ virága és hervadt levele: az írástudó, és a szegény özvegy. Mk 12 38–44 = Mt 23 1–7. 14; Lk 20 46–47; 21 1–4. — 59. A világ vége és a parúzia. Mk 13 1–27 = Mt 24 1–31 = Lk 21 5–28. — 60. A parúzia várása: a fügefafa és az útra távozott gazda példázata. Mk 13 28–37 = Mt 24 32–36 = Lk 21 29–33.

12 38 És azt mondta nekik tanításában,

Órizzedjete az írástudóktól,

akik szeretik a hosszú ruhákban való járást,

a köszöntéseket a piacokon,

39 az első székeket a zsinagógákban,

és az első helyeket a lakomákon;

40 akik megesszik az özvegyasszonyok házát,

és színből hosszan imádkoznak:

ezek súlyosabb ítéletet vesznek.

41 Aztán leülvén a persellyel átellenben,

nézte, hogyan tesz a sokaság pénzt a perselybe.

42 És gazdagok sokan tettek sokat,

aztán jöven egy szegény özvegy asszony is,

tett két fillért, azaz egy krajcárt.

43 Erre odahíván tanítványait, azt mondta nekik,

Bizony mondom nektek, hogy ez a szegényözvegy többet tett,
mint mindazok, akik teltek a perselybe.

- 44 Mert mind az ő bővölködésökből tettek ;
ez pedig az ő szűkölködéséből,
amije csak volt, mind oda tette, minden élését.

*

- 43,1 És mikor ő kijött a templomból,
azt mondta neki az egyik tanítványa,
Mester, nézd,micsoda kövek, és micsoda épületek !
2 És Jézus azt mondta neki,
látod ezeket a nagy épületeket ?
Nem marad itt kő kövön, mely le nem romboltatnék.
- 3 És mikor leült az Olajfák hegyén a templommal szembe,
megkérdezték őt külön
Péter és Jakab és János és András,
4 Mondd meg nekünk, mikor lesznek ezek,
és mi lesz a jel, mikor mindez teljesedni fog ?
- 5 Jézus pedig elkezdte nekik mondani, Vigyázatok,
nehogy valaki eltévelyítsen benneteket !
6 Sokan jönnek az én nevemben, azt mondván, Hogy én vagyok,
és sokakat eltévelyítenek.
- 7 És ha harcokról és hadihírekről hallottok, meg ne ijedjete ;
mert meg kell lenni ; de még nem a vég.
8 Mert nép támad népre és királyság királyságra ;
és lesznek földindulások helyenként,
és lesznek éhínségek és zavargások.
- 9 A jajok kezdetei ezek, de ti vigyázatok magatokra :
mert zsinatok kezébe adnak és zsinagógákban vernek titeket,
és helytartók és királyok elé állítanak értem, bizonyosággul nekik:
10 és minden népek közt hirdettetni kell előbb az evangéliomnak.
- 11 Mikor pedig elővezetnek benneteket, hogy kézbe adjanak,
ne gondoskodjatok előre, mit szóljatok, se ne gyakoroljátok ;
hanem ami adatik nektek abban az órában, azt mondjátok ;
mert nem ti lesztek a szólók, hanem a Szent Lélek.
- 12 Kiád pedig testvér testvért halálra, és atya gyermeket ;
és gyermekek támadnak szüleikre és megölik őket :
13 és gyűlöletesek lesztek mindenki előtt az én nevemért :
de aki végig kitart, az megtartatik.
- 14 De ha látjátok a pusztítás undokságát,
amit Dániel próféta mondott,
ott állni, ahol nem kell, (az olvasó értse meg !)
akkor, akik Júdeában lesznek, fussanak a hegyekbe

- 13** 15 aki pedig a háztetőn lesz, le ne szálljon a házba,
 se be ne menjen elvinni valamit házából ;
 16 és aki éppen a mezőn lesz, vissza ne menjen,
 hogy elvigye felső ruháját.
- 17 De jaj azoknak az asszonyoknak, akik azokban a napokban
 viselősök és szoptatósok lesznek !
 18 De imádkozzatok, hogy ne télen legyen futástok ;
 19 mert azokon a napokon olyan nyomorúság lesz,
 amilyen nem volt a teremtés kezdetétől, mit Isten teremtett,
 mind mostanig, és nem is lesz.
- 20 És ha az Úr meg nem rövidítette volna azokat a napokat,
 nem tartatnék meg egy test sem ;
 de a választottakért, akiket kiválasztott,
 megrövidítette azokat a napokat.
- 21 És akkor ha valaki azt mondja nektek,
 Ime itt a Krisztus, vagy ime ott, ne higgyétek.
- 22 Mert támadnak álkrisztusok és álpróféták,
 és tesznek jeleket és csodákat,
 hogy eltévelyítsék, ha lehet, a választottakat is :
- 23 de ti vigyázzatok, íme előre megmondtam nektek mindent.
- 24 De azokban a napokban, az után a nyomorúság után
 a nap elsötétedik és a hold nem fénylik :
- 25 és a csillagok az égről lehullanak,
 és a hatalmak az égben megrendülnek.
- 26 És akkor meglátják az Embernek Fiát eljönni felhők között
 nagy hatalommal és dicsőséggel.
- 27 És akkor elküldi angyalait és összegyűjti választottait
 a négy égtáj felől, föld szélétől ég széléig.
- *
- 28 A fügefától pedig tanuljatok példázatot :
 mikor annak az ága már zsenge lesz és hajtja a leveleket,
 tudjátok, hogy közel van a nyár.
- 29 Így ti is, mikor látjátok, hogy ezek meglesznek,
 tudjátok, hogy közel van, az ajtó előtt.
- 30 Bizony mondom nektek, hogy nem múlik el ez a nemzedék,
 míg ezek mind meg nem lesznek.
- 31 Az ég és a föld elmúlik ; de az én beszédeim el nem mulnak.
- 32 De arról a napról és az óráról senki nem tud,
 sem a mennybeli angyalok, sem a Fiú, csak az Atya.
- 33 Meglássátok, vigyázzatok és imádkozzatok ;
 mert nem tudjátok, mikor van az időpont.
- 34 Mint az idegenbe utazó ember, aki elhagyja házáat,
 és kiadja szolgáinak a felhatalmazást ;

és kinek-kinek a maga dolgát;

és az ajtónállónak megparancsolja, hogy vigyázzon.

35 Vigyázzatok tehát, mert nem tudjátok, mikor jön meg a ház ura,
este vagy éjféltkor, vagy kakas-szóra, vagy reggel;

36 nehogy váratlanul megérkezvén, aludva találjon benneteket.

37 Amit pedig nektek mondok, mindenkinek mondom, Vigyázzatok!

MAGYARÁZAT.

Ez az ének az ötödik könyvnek rendkívül festői befejezése. Jézus trónfoglalása (XVII), királyi jogcímeinek igazolása (XVIII) és királysága emberfeletti és örök méltóságának (XIX) felmutatása után most itt e világ mulandóságát festi a szerző. Jézus megy a Golgotára. Mozgalmas útjában minden elmaradt már mögötte, csak még az egymással tülekedő pártok főalakjai (55. 56.), főkép (57); és azután a hiú írástudók pompázó alakjai tűnnek fel egy percre, majd egy meggörnyedt, már csak hitében élő özvegy asszonynak földön túlrá révedező tekintete (58), aztán a templom... az emberi alkotó művészetnek az ő környezetében ismert legnagyobb remekéhez, a templomhoz fűzve mondja el aztán Jézus eschatológiáját (59). Bizony, itt kő kövön nem marad; de mikor minden elvész: az embernek fia akkor jelenik meg az ő hatalmának és dicsőségének teljességében. És a király, aki a könyv elején elfoglalt birodalmában rendezkedett, most itt, a végén, hagyakozik. Ő az az útas ember, aki készül elhagyni házát: ezt a fénnel és árnnyal teljes világot, amely hamar elmúlik. Kő kövön nem marad itt: A csillagok is lehullanak. Az égi hatalmak is összetörnek. Csak egy nem múlik el soha: az Ige. Visszajön diadallal: vigyázzatok! Minden pilanatban bekövetkezhetik a nagy változás (60).

58. *A világ virága és hervadt levele.*

(12 38–44.)

Ez a két alak, a pompázó, önző írástudó; és a jó szívvel adakozó, fonnyadt szegény özvegy alakja nem véletlenül került egymás mellé; és épen így nem véletlenül tétetett ide Jézus eschatológiájának bevezetéséül. A jelen való világ e két ellentétes és különösen jellegzetes alakjának ebben az összeállításában az elmúlásra ítélte világnak éles és találó kritikája foglaltatik. Ez a jelenés tehát itt nem egyszerű epizód, hanem eposzunk folyamában nagyon is jelentékeny mozzanat. A többi evangyélista ezt nem vette tekintetbe.

38–40 v.) Az írástudók jellemzése. Ebben a megszólalásig hű jellemzésben Jézus tulajdonképpen kora szellemének, és egyben a világi szellemnek találó kritikáját adja. Az *írástudók* (1. 28 v. és 1 22 v.) voltak u. i. a Jézus korabeli zsidó társadalmi életben a műveltség, szellemi hatalom és lelki gazdagság legteljesebb kifejezői; és mégis épen ezektől óvja ő hallgatóit, mert ők voltak a földi hiúság és külső tisztesség-hajhászás legjellegzetesebb typosai

is. 38 v.) A θαλόντων a héber *cháféc* be értelmében, egészen jó erdélyi mondatszerkesztéssel: *szeretik taládrokban sétdlni*. Ezt pedig azért, mert szeretik, hogy őket az emberek tiszteletteljesen *köszöntgessék*. Díszes ruha és külső tekintély: ez legfőbb életcéljuk. 39 v.) És, ha a *zsinagógákban* nekik tartják fenn az *első székeket*, a *lakomákon az első helyeket*; akkor nem hiába éltek. 40 v.) De nagy befolyásukat nem csak díszelgésre használták fel, hanem tiszteségtelen kenyérkeresetre is. Elvben ingyen tanítottak, de gyakorlatban ajándékokra vadásztak. És egyenesen kihasználták azt a nehéz helyzetet, amibe a zsidó *özvegyasszonyok* vallásuk révén jutottak az által, hogy rájuk hárult a család ritualis életének igazgatása, ami addig a férj gondja volt és annak részéről is nem kis tanulmányt igényelt. A kapzsi írástudók valósággal *megették* azok *házdát*, úgy, hogy befurakodtak oda házi írástudókul, hogy a ritualis törvények és szabályok szövevényében jó kalácsért jó tanácsot adjanak, és, hogy illetén működésük annál áldásosabbnak tűnjék fel a házra nézve, *színből hosszan imádkoztak*. E vers utolsó sorát, hogy *ezek súlyosabb ítéletet vesznek*, sokan az özvegyek házát fel-emésztő írástudókra vonatkoztatják csak (esetleg mint glosszát); de jobb azt általában az írástudókra vonatkoztatni. Itt nincs helye a megkülönböztetésnek: az írástudó mint typus áll előttünk, mely amilyen nagy tekintélyben állt a világ előtt, épen olyan súlyos büntetésre volt méltó Jézus szemeiben.

41 v.) Az írástudókat jellemző 1×9 soros strófához a 41 v.) kapcsolja hozzá a szegény özvegyről szóló másik 9 soros strófát.

42–44 v.) A kegyesség két typusa. A fentebbi kritikának pompás illusztrálása: a kegyesség örve alatt a szegény özvegyeket kiélő írástudóknak és a jó szívvel adakozó özvegy asszonynak párhuzamba állítása. A kép egyszerűségében is színes és eleven. Micsoda szem az a Jézus szeme! Hogy ebben a szellem és vagyon csillogásától ragyogó környezetben épen ezt az özvegy asszonyt látja meg, és épen ennek életében fedezi fel azt az értéket, aminek hiányát a világban ő előtte sem a tudomány, sem a vagyon csillogása nem tudta elpalástolni. 42 v.) A *szegény özvegy* két fillére immár a példabeszédbe is átment. Az elbeszélésnek különben egy buddhista párja is van. A lepton görög szó, a magyarazatúl hozzá tett *κοδράντης* pedig a latin *quadrans*, azaz az ásznak negyed-része, = 1¼ fillér a békebeli magyar pénz szerint. Hogy az elbeszélés nem egy quadranst mond, hanem két leptont, azzal, mint Bengel óta minden magyarázó leszögezi, az özvegy őszinte és buzgó adakozó készségét festi, mert hiszen az egyiket így *megtarthatta volna*. Sok gazdag sokat tett; de ki adott legtöbbet? 43 v.) *Ez a szegény özvegy*, aki csak két fillért adott. 44 v.) Mert a többiek a sokból adtak, és bármily sokat is, vagyonukhoz képest mégis keveset; ez pedig az ő *szűköldéséből* adott, és bármily keveset is, vagyonához mérten mégis sokat, mert, *amije volt*, bár egész vagyona két pénzdarab volt, és legalább felét megtarthatta volna, ő *mind odaadta*, noha az volt neki *minden élése*: életfenfartására

szolgáló pénze. Az igazi érték tehát nem a pénzben rejlik, hanem az adakozó szívében.

59. *A világ vége és a parúzia.*

(13 1–27.)

Az üdv két oldalának, a subiectiv és obiectiv, illetőleg immanens és transcendens oldalának felel meg a történelemben az üdvhirdetés két ága, a prófécia és apokalyptika. A prófécia úgy hirdeti az üdvöt, mint bennünk megvalósulandót, melynek megvalósulásához tehát a mi közreműködésünk (megtérés) is szükséges; az apokalyptika pedig úgy, mint Istenben már öröktől fogva készen levőt, mely a maga idején minden emberi közreműködéstől függetlenül nyilvánosan meg fog jelenni. Ennek megjelenését nem a bennünk végbemenő életátalakulások; hanem a mindenségben lefolyó nagy változások, az „idők jelei“ előzik meg. Mind a két ág a zsidó vallás életében nyert legjellegzetesebb kialakulást, az egyik Deuterojesájában (Jahve szenvedő szolgálja); a másik Dánielben (a felhők közt eljövendő Embernek Fia.) Ezen a kettőn alapszanak Jézus korának gazdag, de zavaros messiási képzetei; és ezekből érthető meg Jézusnak, a tanító és gyógyító Mesternek, és a Krisztusnak, az Ember Fiának egysége. Itt most Krisztus, az apokalyptikus áll előttünk.

Jézus, mint erre már többször rá mutattunk, korának messiási képzeteit és váradalmait semmi részökben sem vetette el; hanem rendezte: szétválasztotta és összekötötte. Elválasztotta azokat, amelyeket röviden a Jahveh szenvedő szolgáljának neve alá foglalhatunk, azoktól, amelyek a „Dávid fia“ vagy „embernek fia“ gondolatához fűződnek. Összekötötte pedig e két ellentétes csoportot a saját személyében, úgy, hogy az első földi életéhez (magvető, aki szorgálni és életét váltáságul adni jött), a másodikat pedig halála után való visszajöveteléhez kapcsolta (az embernek fia, aki eljön az ég felhőiben, dicsőséggel és hatalommal). Mint amazét láttuk, úgy emennek is egész ideológiáját, theologiai, dogmatikai rendszerét készen találta, átvette és alkalmazta. Ezekbe illeszkedett bele minden tanítása és egész élete. Ezt az eschatológiát is tehát, mely nem csak tanításának, hanem élete tartalmának is lényeges alkotó része, ebből a szempontból kell felfognunk, és lehet megértenünk. Az eschatologiai vonatkozású ótestamentumi próféciáknak népies, de theologailag iskolázott rendszere ez, amelyeket Jézus magára vonatkozóknak ismert, vallott és alkalmazott. Hogy az egész a jeruzsálemi templom elpusztulásához fűződik (13 1–2), az onnét van, hogy a zsidó lélekben a világ elpusztulásának gondolatát a templom elpusztulásának történelmi ténye szülte és nevelte. Annak hatása alatt lett az a katasztrófa, mely eredetileg csak Izrael ellenségeit fenyegette a „Jahveh napján“, az egész világnak, égnek és földnek katasztrófájává. Ez viszont szülője és logikus előfeltétele a minden érzéki vonatkozástól ment istenországa megvalósulásának (II. Pét 3 10. 13). Ennél fogva egészen természetes, hogy a nagy világkatasztrófa és az emberfiának felhők közt való eljövetele összeesik. Ez nem csak ennek az eschatológiának (135–27), hanem általában az eschatológiának tulajdonképeni magva. Hogy e nagy katasztrófát keserves vajadások előzik meg és készítik elő, az ismét önmagától adódó gondolat. Ezek a vajadások, vagy ezeknek egyes feltűnő mozzanatainak „idők jelei“, melyek a katasztrófa jövetelét előre jelzik. Ilyen „idők jele“ nagyon sok volt a történelem folyamán; de különösen kettő lett nagyon nevezetessé és ismeretessé Dániel nyomán, mely különben szorosan össze is tartozik, már eredeténél fogva is. Egyik az Antikrisztus eljövetele (I. II. Thessz. 2 3 sköv.), az Antiochus Epiphanesről (Dán 11 36) van vége; a másik „a pusztítás un-

doksága" (Dán 9 27; 11 31), ez meg neki arról a tényéről, hogy megszentésge-telenítette a jeruzsálemi templomot a Zeusz-szobor felállításával: a későbbi kor az erről szóló locusokban, természetesen a kortörténeti vonatkozások figyelemmel kívül hagyásával, az idők végére szóló próféciákat látott. De ezeken kívül bármi más is lehetett „idők jele”, valami szokatlan vagy igen nagy esemény, pl. háború, stb. Jézus eschatológiájában is megtaláljuk mindezeket, és pedig az elsőt a 13¹–13³-ban, az álmesiasok és álpróféták fellépésében, a háborúkkal együtt, a másodikat a 13¹⁴–23³-ban. Hogy Jézus ezekről sokszor beszélt, és pedig mindig mély és komoly vallási célzattal, erkölcsi intéseket csatolva hozzájuk, az kétséget nem szenvedhet. Tiszta jézusi örökség az az öskeresztyén gondolat, mely e világ elmúlását és az új ég és új föld várását tekintti a szent életre való törekvés egyik legerősebb motivumául (I. II. Pét. 3 11. 14). Hogy ez alkalommal, e szellemi eseményekben gazdag kedd estéjén, mikor a nap izgalmas munkája után visszavonult tanítványai az Olajfák hegyén éjjeli szállásra, a szent hagykozások e komoly óráiban különösen sokat és összefoglalólag beszélt erről a tárgyról, az megint igazán nagyon természetes. Semmi nehézség nem gördül annak felvétele elé, hogy ez alkalommal mind a két jelről beszélt; de beszédének belső elrendezésében oly történeti vonatkozások észlelhetők, amelyek nagy valószínűséggel Mk rendező kezére utalnak. Nevezetesen a kétféle „idők jele” között fokozati és időrendi különbség van téve. Először jönnek az álmesiasok, háborúk, stb.; de ezek még csak a „jajok kezdetei”, azaz a tulajdonképeni „idők jelének” az előjelei (12³–13). Az előadásból nyilván kitetszik, hogy ezeket Mk már megízlelte. Ezek után jön aztán csak a tulajdonképeni „idők jele”, „a pusztítás undoksága”, (13¹⁴–23), ami a vég kezdetét lesz hivatva megnyitni: ezt még ez után várja Mk. E várakozásának pedig tényleges történeti alapja van. Caligula (Kr. u. 37–41) császár u. i., aki magát egész komolyan istennek tartotta, elrendelte, hogy az ő szobrát állítsák fel a jeruzsálemi templomban. Még az antiochusi időkét is meghaladó halálos izgalmat keltett ez a zsidók között, akikkel akkor még a keresztyének együtt voltak, és az eschatologicus hangulatot a végsőig fokozta. Az úgy sokáig húzódot kimondhatatlan izgalmak között, és bár végül Caligula halála folytán ez alkalommal elkerülte a zsidóságot a keserű pohár; de az a kínos várakozás tovább is megmaradt, hogy annak előbb-utóbb el kell jönni, valamelyik római császár okvetlenül véghez viszi Caligula istentelen tervét. És ez lesz majd a vég kezdete. Az öskeresztyé-neket tehát a történeti tapasztalat vezette annak az időrendi és fokozati különbségnek meglátására, ami Mk előadásában itt megnyilatkozik. Az álmesiasok fellépését, hadak híreit, üldöztetéseket, elárulásokat megérték, ezeket hitük erősítőinek, előkészítő szenvedéseknek tapasztalták; a másik, a tulajdonképeni, a főjel majd még csak ez után jön el. Így válik Mk apokalypsise két szakaszra, melyek közül az első a jajok kezdeteiről, a második pedig a tulajdonképeni végkifejlődésről, a parúziáról szól. Így lettek az eredetileg zavaros eschatologiai váradalmak a Jézus lelke által a keresztyén vallásos fejlődés egyik leghatalmasabb hajtóerejévé.

A) A jajok kezdetei.

(13 1–13.)

Ilt a „pusztítás undokságán” kívül minden egyéb „idők-jele” össze van foglalva az álmesiasok fellépésével kapcsolatban. Ezeknek a velők járó üldöztetésekkel együtt az a rendeltetése, hogy a tanítványoknak alkalmul szolgáljanak arra, hogy üldözőik előtt Jézusról bizonytságot tegyenek; tehát a hívők álljanak meg ezek között az üldöztetések között bátran, mert a „vég” eljövetele előtt minden nemzethez el kell jutni az evangéliomnak; és aki a „vég”-ig helytáll, az tartatik meg az eljövendő világkatasztrófában (ítéletben).

1–2. v.) A templom leromboltatása. E közt és a világ vége közt itt csak külső kapcsolat van; de az imént rá mutattunk a bensőre is. 1 v.) Kedden este, *mikor kiment a templomból* Jézus, hogy éjjeli szállására vonuljon, *egyik tanítványa* hívja fel figyelmét a templom hatalmas faragott *köveire és szép épületeire*. Ez adja a külső alkalmat az eschatologiai előadás megtartására. 2 v.) Jézus u. i. erre először is megjósolja a templom *leromboltatását*. Ez bensőleg természetesen következik 11 12–12 12-ből, abból, hogy a zsidóság kiesett világtörténeti hivatásából, illetve befejezte azt; tehát annak köbe faragott symboluma is vele együtt, amit különben is rablóbarlanggá tettek már. Külsőleg pedig ótestamentomi jóslatokon alapszik ez, mint Mik 3 12; Jer 7 14; 26 6; I. Kir 9 6–8; stb. Hogy pedig Jézusnak e jóslata még Kr. u. 70 előtt foglaltatott így írásba, amint itt van, az kitetszik abból, hogy 70-ben tűz által pusztítottatott el a templom; amire itt legtávolabbi vonatkozás sincsen.

3–4 v.) Az éjjeli szálláson bizalmas tanítványai felvetik a kérdést, hogy a templom pusztulása, ami magától értetődőleg a várt nagy katasztrófa kezdete lesz, mikor következik be 3 v.) Az *Olajfák hegyére* a templomból napi harcainak bevégezése után vonult ki; ez alkalommal valószínűleg ott tartván éjjeli szállását. Onnét a *templomra* felséges kilátás nyílik. A kérdező a négy legrégibb és legbizalmasabb tanítvány, l. 1 16–20. — 4 v.) A kérdés az est csendjében, a templomból kijövet elhangzott beszélgetés után, a templom hatalmas körvonalainak a nagyító esti félhomályban való szemléletében önként kínálkozott. És két irányú: irányúl az *időpontra*, azután pedig a *jelre*, ami ezt az időpontot jelezni fogja (idők jele).

5–8 v.) Az álmesiások és háborúk. Jézus a kérdés első felére csak záró intelmében felel: először a *jel* kérdését veszi sorra. 5 v.) Először is az előre láthatólag hamar nagy erőre kapó parúziavarádalmaktól, illetve azok tulzó félszegeiséitől óvja tanítványait. 6 v.) Mert egészen bizonyosra vehette, hogy, mivel ő határozottan megígérte még ebben a nemzedékben való visszajövetelét (9 1), hát halála után hamarosan fognak támadni akár elvakult rajongásból, akár csalásból oly hitetők, akik a *Mesiásnak* adják ki magokat. Már pedig, ha ilyeneknek a hívők áldozatúl esnének, az egész keresztyén munka tönkre menne. Ugyanez a gondolat 22 vben is. 7 v.) A *háború* az eschatológiának állandó motívuma, és Ez 38 1 sköv. óta különösen, bár előbb is már, a végkatasztrófát épen háború alakjában szemléltették. Ezért figyelmezteti itt Jézus tanítványait, hogy *ha háborúkról hallanak, ne ijedjenek meg*, mert ezeknek *meg kell lenni* Isten végzése és a próféták jóslata szerint, *de*, ez még *nem a vég*, t. i. nem az utolsó katasztrófa lesz, hanem csak előjel. 8 v.) A *népek* egymás ellen *támadása* (I. II. Krón 15 6) és a *földrengés* (Ám 1 1) önként kínálkozó eschatologiai motívum, l. Hagg 2 6 stb. Kr. u. 61-ben az őskeresztyének bizonyára erre gondoltak a frigiai földrengés alkalmával; épen így az *éhség*, amit

Klaudius császár alatt (Csel 1128) át is éltek a tanítványok; és végül a *zavargások*, zűrzavarok (I. Jes 225).

9–10 v.) Ezek a *jajok*, azaz a parúziát közvetlenül megelőző nyomorúságok *kezdetei*. Mind ezek különös éberségre és szilárdságra indítják a tanítványokat, mert rájuk ezek között még külön megpróbáltatások is várnak, amelyeket hitükért kell elszenvedniök, hogy azzal Jézusról tanúbizonyságot tegyenek, hogy így az evangéliom minden népekhez eljusson a parúzia előtt. 9 v.) A συνέδρια a többi gyülekezeteknek a jeruzsálemi nagy synedriumnak megfelelő tanácsai, melyek megfelelő hatáskörű helyi *bíróságok* is voltak. A *zsinagógában* való *megveretés* a bíróság elé állíttatás következménye, az ítélet nyilvános végrehajtása, mint ezt Pál (II. Kor 1124) őt ízben elszenvedte. A *fejedelmek és királyok elé állíttatás* (az Isten törvényéért!)-t már a Zsolt 11923.46. v. kilátásba helyezi a hithűek számára. Tudjuk, hogy Pálnak ebben is volt része, Csel 2333. sköv.; 2526. stb. Mind ez a Jézus *nevéért* lesz, t. i. egyrészt úgy, hogy Jézus miatt kerülnek e hatóságok elé, másrészt meg úgy, hogy azért kerülnek oda, hogy *tanúbizonyságul* legyenek *nekik*, azaz az illető hatóságoknak. Ez nem csak azt teszi, hogy a tanítványok ez üldöztetések nemes elszenvedésével tegyenek bizonyságot Jézusról, hanem azt is, hogy az ilyen kihallgatásokat alkalmakul tekintsék az evangéliom hirdetésére, mint István Csel 72. skvben, vagy Pál 262. kvben, stb. stb. 10 v.) Mert mind ezeknek az evangéliom terjedésére kell szolgálni; mert *előbb*, t. i. mielőtt a „vég” eljöne, *minden nép közt hirdetteitni kell az evangéliomnak*.

11 v.) Épen ezért e szenvedéseket úgy kell a tanítványoknak tekinteni, mint prófétai megbízatásukkal járókat. Úgy menjenek az őket üldöző hatóságok elé, mint akiket Isten oda az evangéliom terjesztése érdekében határozott megbízatással küld. Erre vonatkozik az az intés, hogy ilyenkor *ne gondoskodjanak előre* az illető hatóság előtt mondandó beszédjükéről, se ne *gyakorolják azt be* (μελετοῦτε), *hanem azt mondják, amit a Szentlélek abban az órában ad nekik*. U. i. mint a próféták, pl. Dávid (1236), *nem magok a szőlők*, mikor prófétai minőségben szólnak, hanem a *Szentlélek*, úgy lesznek a tanítványok is, mint István volt, Csel 610; 755. Itt természetesen nem annak a kigondolását kell értenünk, hogy mit modjanak majd a védelmükre; hanem azért, hogy mit mondjanak az illetőknek a Jézus számára való megnyerésére.

12–13 v.) Aki a „vég”-ig helytáll, az megtartatik. Ezekben a vajudó időkben a Jézus ügye az egy családhoz tartozókat is a leggyilkosabb ellentétbe állítja egymással (I. Mik 76) és a tanítványok *közgyűlölet* tárgyai lesznek Jézus *nevéért*, t. i. tisztán azért, mert Jézushoz tartoznak; de ez mind csak edző próba lesz, és aki a „vég”-ig, azaz a 22–24 vben leírt végkifejlődésig *kitart* Jézus mellett, az *megtartatik* a nagy világtasztrófából: az üdvözl.

B) A parúzia.

(14—27)

Ezek a „pusztítás undoksága” körül csoportosított előjelek lényegökben párhuzamosak az előző, az antikrisztus gondolata körül sorakozó csoporttal; de itt annak fölibe vannak emelve, és mögéje téve, mint a végítéletet közvetlen megelőző vajadás nyomorúsága: a vég kezdete. A tanítványok az élet nagy nyomorúságai között ne felejtsek, hogy azok, még a legnagyobbak is, mind csak a jajok kezdetei: reájok azoknál még sokkal nagyobbak várnak, mielőtt az örökkévalóság békéjébe bemehetnének: a pusztítás undoksága még mindig hátra van; az utolsó, nagy küzdelem az örökkévalóság kapujában. Ezekből a nagy nyomorúságokból születik meg az új világ a parúzia által.

14—16 v. A pusztítás undoksága. 14 v.) E sajátságos — szándékosan homályos — apokaliptikus kifejezés Dánielből van véve, ahol 11 31-ben *siqqúc mesómém*, 9 27 ben pedig *siqqucím mesómém* van, mely utóbbit a LXX így fordítja: βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων; ezen alapszik aztán Mk kifejezése: βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως. A héber kifejezés inkább *pusztító* vagy *eliszonyító undokságot* jelent. A *siqqúc* specialiter vallási utálatosságot, valami égbekiáltó rituális vagy kultuszi szörnyűséget jelent; és, mint említők, a Zetüs-szobornak a jeruzsálemi templomban való felállítására vonatkozik, ami a zsidó szemében a szörnyűségek netovábbja. Ezt akarta megismételni Caligula. És ez az, ami ezt a jelet az őskeresztények szemében amannál nagyobb jelentőségűvé, a vég igazi kezdetévé tette. És mivel a tervezett merénylet es alkalommal elmaradt, de a nép várakozásában azért mindig ott lappangott a háttérben a föle való félelem, mivel Dániel szavait még beteljesületlen, és épen az ő korukra célzó jóslatoknak tekintették: azért lett ez mindannak a szörnyűségnek foglalatává, ami a már kiállott szörnyűségeken túl még mindig hátra van és minden eddigi tapasztalatot és képzeletet felülmúl, és ami minden pillanatban rájuk szakadhat a hívőkre. *Mikor* tehát ez a *pusztítás undoksága* tényleg fel lesz állítva ott, ahol nem kell, t. i. a jeruzsálemi templomban, az lesz a vég kezdetének jele. A templom e titokzatos körülírásának megértésére vonatkozik Mknak olvasóihoz intézett és zárjelbe tett ez a megjegyzése: *az olvasó értse meg!* Hogy t. i. az a hely, ahol e szörnyűségnek nem szabad volna állani, és ahol mégis állani fog a vég kezdetén, a jeruzsálemi templom, az oly apokaliptikus titok volt, amit Dán 9 27 (LXX-beli fordítása) alapján: καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσται minden zsidó tudott; sőt Caligula kísérlete óta minden pogánykeresztény is. Érdekes grammatikai hiba van a mondatban: a neutr. βδέλυγμα-val, a masc. ἐσθηκότα van construálva. Ami azt mutatja, hogy az író a βδέλυγμα t személynek gondolta. Világos ebből, amit fentebb mondtunk, hogy az Antikrisztus fellépte és a templom megszenteltelenítése alapjában véve egy és ugyanazon „idők-jele”. Mikor ez bekövetkezik,

akkor oly nagy és hirtelen jövő nyomorúság szakad *Judeára*, hogy onnét a legnagyobb sietséggel kell *a hegyekbe futni*. Az erre vonatkozó felhívásban már a kiképzett eschatológiának, talán I. Makk 228 alapján kifejlődött, közmondásszerű hangja szólal meg: ezt onnan vette át Jézus. Épen így a 15 és 16 vben levőket is. A mezőn levő partic. = aki akkor épen a mezőn lesz.

17—20 v.) A nagy nyomorúság. Ez az a mindig hátra levő, a legnagyobb, amilyen még nem volt és nem is lesz. 17 v.) A menekülés, tapasztaltuk, mindenkre nézve borzasztó; de a legborzasztóbb a viselő és a *kisgyermekes asszonyokra*. 18 v.) És a legborzasztóbb télen. Ezért *imádkozzatok, hogy ne télen legyen ez a menekülés*. 19 v.) *Mert*, mint a hellén szöveg mondja, *azok a napok* magok lesznek a megtestesült *nyomorúság*, amilyen még nem volt. Hogy mily nagy, azt egy Dán 121 vből vett idézettel fejezi ki, ahol a választottak megszabadulását szintén ilyen páratlan nagy nyomorúság előzi meg. A nehézkes kifejezés azt teszi, hogy amióta a világ fennáll, soha oly nyomorúság nem volt és nem is lesz. 20 v.) A *napok megrövidítése* előzeles intézkedésnek veendő: rövide szabta a nyomorúság napjait, hogy a választottak is el ne pusztuljanak majd a parúzia előtt. E strófa eredete némileg gyanús.

21—23 v.) Ugyanaz, ami 5 és 6 v., kissé bővebben színezve. Az antikrisztusi kor jellemzője, hogy — a nagy nyomorúság felhasználásával — épen a választottakra veti magát, hogy azokat *eltévelyítse, ha lehet*, mert t. i. az igazi választottakat nem lehet. Épen annak kimutatására valók ezek a nagy nyomorúságok, épen az üdv felvirradásának küszöbén, hogy a választottakat nem lehet eltántorítani. 23 v.) Erre vonatkozik a komoly intés: másokat ha elhitetnek is, *de ti*, igazi választottak, *vigyázzatok*; azért *mondtam meg nektek mindent előre*. Ezekre következik a jelen világ összeomlása.

24—25 v.) A régi világ összeomlása. Ez a régi prófécia alapján kiképződött dogmatikus eschatologia állandó alkateleme; onnét van átvéve. 24 v.) A *nap és hold elsötétedésére* nézve I. Jes 13 10; Ez 32 7; Jól 2 10.31; 3 15. stb. 25 v.) A *csillagok lehullására* nézve Jes 34 4. Az *ég hatalmainak megrendítésére* I. Jes 34 4; Jól 2 10; stb.

26—27 v.) A parúzia. A régi világ romjain épül fel az új a parúzia által, amikor Jézus visszajön és a választottakkal megalapítja az örökké uralkodó istenországot. 26 v.) A régi világnak ily összeomlása közben fog visszajönni Jézus, és e visszajövetelében teljesülné az *Embernek Fiáról* szóló jóslatok, és az ahhoz fűződő, *hatalmas és dicsőséges* istenországaról szóló váradalmak; I. erre nézve, amit 91 v-nél mondtunk. 27 v.) A választottak *összegyűjtése* a halottak feltámadását is magában foglalja természetesen, valamint az ítéletet a 838 és 426—29 v-nél mondottak értelmében.

60. A parúzia vádrása.

(13 28–37).

Két példázatban inti Jézus a tanítványokat a parúzia türelmes és főleg éber várására. Az egész eschatológiának nála ez a főcélja; az egésznek a csattanója, melynek világánál kell a többi is szemlélőni. Mindezek természetes fejlődés után következnek be, ezt tanítja a fügefa példázata. Addig pedig a tanítványok feladata, hogy vigyázzanak. Jézus, mint egy messzire utazó ember a házat, szolgálóira bízva ezt a pusztulásra ítélt világot. Végezze ki-kí a maga dolgát: a tanítványok pedig vigyázzanak; ébren várják az ő visszajövetelét, amikor elhozza a sóvárogva remélt új eget és új földet.

28–29 v.) A fügefa példázata. Türelmes várakozásra int. A világnak ez a nagy változása éppen olyan természetes úton és szükségszerűleg következik be, mint a természetnek rendes évi változása: tehát nyugodtan kell várni. 28 v.) Mint a gazdaember, mikor látja, hogy a fügefa ága zsenge lesz, azaz megindul benne a nedvkeringés, és hajtja a leveleket, akkor már tudja, hogy közel a nyár, és minden pillanatban készen várja a fügeszüretet: 29 v.) *Így ti is, mikor látjátok ezeket, az imént előadott „idők jeleit” meglenni, tudjátok, hogy Krisztus és vele a nyár, az aratási idő, azaz az a kor, amelyben az ítélet meg fog valósulni, közel van, az ajtó előtt.*

30–32 v.) A parúziát nyugodtan kell várni, mert idejét bár senki sem tudja, de bizonyosan meglesz még a jelen nemzedék korában, mert Jézus szavai el nem múlhatnak. 30 v.) Ez a 91-nek ide való alkalmazása. 31 v.) Ez régi prófétai nyilatkozatok (Jes 40 8; 51 6; Zsolt 102 27) Jézusban összesűrített magva; melyben az Ige örök diadalában vetett rendületlen bizalom nyilatkozik. 32 v.) Ezzel a distichtonnal kapcsolja az előző, a természeti világból vett példázathoz a következő, az erkölcsi világból vett példázatot; melyben a haza várandó gazda szemmel láthatólag maga Jézus. A dolog bizonyosságával szembe állítja a nap és óra bizonytalanságát. Az időpontról (a 33 v. ezt *καιρός*-nak mondja) *senki sem tud, még a Fiú sem, az egyedül az Atya titka.* Jézusnak e nyilatkozatából látszik, hogy amily feltétlen isteni tekintélyt követel a maga számára az üdvközvetítésben, éppen olyan fiúi alázattal teszi le az üdvháztartás világkormányzói részét az Atya kezébe.

33–37 v.) Az utas ember visszajövele. 33 v.) Az új példázat bevezetésével szolgáló komoly intés: az „*az az idő*” a 32 vben említett „nap és óra”. 34 v.) A példázat. *Ἀποδημιός* = néptől távol levő, idegenbe ment utas. Itt nyilván magára céloz vele Jézus. A *teljhatalmat szolgálóknak adta*, hogy távol létében az ő nevében és hatalmával intézkedjenek; de természetesen, a felhatalmazással együtt kiadta *kinek-kinek a maga dolgát*, hogy azt végezze: így az *ajtonállónak, hogy vigyázzon.* Ezek az ajtonállók a tanítványok. 35–37 v.) Az alkalmazás. Jézus visszajövele bizonyos; de időpontja bizonytalan: 35 v.) *Vigyázzatok tehát!* A házi úr visszajö-

vetelének lehetséges időpontjaira is rá mutat a négy éjjeli őrváltás nevének felsorolásával: *vagy este 6–9 óra közt, vagy éjjelkor 9–12 óra közt, vagy kakas-szóra* = éjfélt után 12–3 óra közt, *vagy reggel 3–6 óra közt* jöhet haza. 36 v.) Vigyázni azért kell, hogy bármikor jön, akár éjjel, akár nappal, az időpont mindig hirtelen = *váratlan* lesz, tehát, *hogy aludva ne taládjon benneteket*. Ennek a gondolatnak bő kifejtéseit találjuk a Mt és Lk Jézus-várásáról szóló példázataiban. 37 v.) Összefoglaló intés: nemcsak a négy tanítványnak (l. 3 v.), hanem *mindeneknek* szól az eschatologia komoly tanulsága *vigyázzatok!* (l. II. Pét 3 11 sköv.)

Homiletikai jegyzetek.

E világ elmúlik. 12 38–13 37. Mindnyájan olyanok vagyunk, mint az útas ember, aki készül elhagyni házáat. Az út, mely ezen az életen keresztül vezet, bármily érdekes és változatos is, alapjában mégis elég egyhangú. A zaklatott élet szürke porfelhőjéből, ami mindent megfekszik, csak az élet csillogása, a vagyon, műveltség, művészet fénye látszik ki egy-egy pillanatra, mint a pávaskodó írástudók díszes palástja; és az élet mélyén, az avar levelek alatt egy-egy elrejtett igazgyöngy, a szegény özvegy életének belső szépsége, annak a számára, akinek van szeme meglátni; vagy az emberi elme nagy alkotásai, évezredekre szóló műremekek; aztán elmarad az is, elmúlik az is: kő kövön nem marad ebből a világból, ebből a szép, gazdag és mégis üres házból, amelytől oly nehéz nekünk megválni. De túl e földi tájakon, túl égnek-földnek rombadóltén, csillagok hullásán, nap és hold elsötétülésén új ég és új föld fénye csillámlik felénk. Az ég felhőiből, a jövőt eltakaró sűrű homályból Jézus fényalakja bontakozik ki előttünk, az új ég és új föld régi királyáé, akit mennyei seregek követnek.

Új élet vár reánk, szép, romolhatatlan és örök. Az írástudók hiú pávaskodása elmúlik, mint a fojtó köd; a szegény özvegyasszonyok bizó hite, alázatos szelidsége, önzetlen szeretete pedig fénylik, mint a harmatos hajnal. Az emberi elme legdicsőbb műalkotásai is megsemmisülnek, de az isteni alkotás remeke, a Jézus képére átfomált ember örökké megmarad. Sokat kell tünni, szenvedni, míg ez a dicső kor felvirrad, míg az ég felhőiben az embernek fia megjelenik: de minden vér- és verejték csepp közelebb visz hozzá. Az egész világ ellene mond: és mégis el fog jönni. Vigyázzatok azért, mert nem tudjátok, mikor jön el: vigyázzatok!

Az élet értékei. 12 38–13 2. A földi élet három nagy értéke van itt kipéldázva előttünk. Az írástudók képében a tudomány és műveltség, szóval a kultúra; az özvegyasszonyében a hit, bizalom, reménység, szóval a belső élet műveltsége és szépsége; a templomban az emberi elme legnagyobb műalkotásai, nem csak építészeti, hanem minden egyéb (irodalmi, művészeti) téren is. Mind igen sokat ér; de melyik a legszebb, a legdrágább: válasszatok.

Külső és belső élet. 12 38–44. A világ csak az elsőt látja és

értékeli, pedig ez az örökkévalóság szempontjából üres és sivár: szép ruha, külső tisztesség, tekintély; mily gyermekes hiúság! Mennyivel szebb és gazdagabb ennél a szív benső nemességében ragyogó benső élet, az igazi tiszta hitélet! Bár a világban mindig amaz van felül, az csillog, tolakodik; de azért emez sem hiányzik, csak hogy el van rejtve. Mert természetéhez tartozik a szerénység. De ne felejtjük, hogy Jézus szeme a legcsillogóbb életnek is jól látja ürességét; és a legelhagyatottabb ember szívében is észre veszi az igazi értékeket.

Csillogó semmik. 1238.39. Ezek amik az emberek szíve vágyát betöltik: pompa; rang (köszöntgetések); becsvágy (elsőségre törekvés). Ezek vesztik el a világot.

A pénz értéke. 1241—44. Az özvegyasszony kétfillére miért lett szálló igévé az egész világon? Azért, mert kimondja azt, amit a Mammon rabságában görnyedő világ csak átkozódva érez, de kimondani nem mer, sőt elgondolni sem bír, hogy a pénznek, ennek a kegyetlen rabszolgatartónak önmagában sem ereje, sem értéke semmi sincs: csak annyi, amennyit mi tulajdonítunk vagy adunk neki. És épen az a baj, hogy nagyon sokat tulajdonítunk, és igen kevéset adunk neki. Jobb volna megfordítva: kevés értéket tulajdonítani neki, de sokat adni az által, hogy csak istenországa céljaira fordítjuk, és szívből, szeretetből, örömmel adjuk. De így van minden más is e világon, vagyon, erő, szellem, stb. A benső értéke mindennek annyi, amennyi szeretet, őszinte jóra törekvés, Isten után való vágyakozás nyilatkozik meg benne vagy hozta létre. Ez legyen ránk nézve mindenben vigasztaló és jóra serkentő, hogy nem az a fő, hogy ki mennyit adott, mennyit tett, mennyi sikert ért el; hanem az, hogy milyen szívvel tette.

Mért kell e világnak elműlni? 131—37. Azért, hogy jobb, hogy jó jöjjön a helyébe. Mintha csak a dolgok benső természetében rejlenék, hogy a mulandó, tehát gyarló, dolgok elmulásából szülessenek meg az örökkévalók, a jók. Az emberiség folyton fejlődik és mindent folyton fejleszt és javít; és azért utóbb mégis minden elkopik, elromlik a kezén. A jeruzsálemi templom, az ó testamentomi vallás e remek kőbe öntése, mennyi igaz köny, sóhaj és verejték árán épült, mennyi lángoló hitet, szent reménységet és istenes törekvést foglalt magában: és, ime, a végén rablóbarlanggá lett. El kellett tehát pusztulnia, hogy az idvezítő Isten királyi széke áthelyeződjék belőle a legszentebb templomba: a hívők szívébe. Kő kövön nem maradhatott belőle, hogy helyette élő kövekből épüljön fel az örökkévaló lelki ház (I. Pét 25 stb. stb.): az igazi élő istenháza. Ezért kell ennek az egész világnak is elpusztulnia. Mert bár a legmagasabb törekvéseknek hódol és kétségen kívül óriási erőfeszítésekkel óriási lépéseket is tesz előre a haladás terén; de azért végül a legnemesebb arany is sárrá válik kezében és a legszebb templom is rablóbarlanggá lesz. Nézzük csak meg a politika, tudomány, művészet, irodalom csarnokait, amelyeknek mind megszentelt templomoknak kellene lenniök:

ma mik? El kell pusztulnia ennek a világnak, hogy az emberi élet fundamentuma áthelyeződjék egészen az érzékiekről a szellemiekre, testből a lélekbe és igazságba. El kell pusztulnia e világ minden szépségének, erejének és dicsőségének, hogy egész teljességében kifejtse magát bennünk és általunk az istenországának minden szépsége, ereje és dicsősége. Az elmúlás mindig fájdalom; a születés mindig öröm: e világ mulandóságának és veszteségeinek fájalmát szentelje meg azért előttünk mindig e jövő jó és dicső élet bizonyos reménye.

Az álmesídsok. 13 5. 6. 21—23. Válságos időkben és válságos helyzetekben ma is tömegesen lépnek fel. Kik ezek? Akik a Krisztus keresztyének elkerülésével könnyű sikereket ígérnek, rendkívüli sikereket, szenzációs csodákat. Őrizkedjete tőlük! Jézus mindent előre megmondott. Mi ez a „minden”? A kereszten át a dicsőségbe!

A szenvedések célja. 13 7—9 vagy 8. 9. vagy 8 b. 9. Röviden ez: én érettem (Jézusért); tanúbizonyságul nekik (hogy tűrésünkből, szenvedésünk örömteljes és boldog elhordozásából megismerjék a Jézust). Ez mindent megmagyaráz, minden megpróbáltatásban erőt ad, és minden szenvedést megdicsőít.

Ami még hátra van. 13 8. 9. 14—16. A legnagyobb földi szenvedés is csak a „jajok kezdete”, ami arra szolgál, hogy bizonyoságtévökké tegyen bennünket: az igazi nagy „jaj”, a „pusztítás undoksága” még hátra van. Ezt soha ne felejsük. A legnagyobb szenvedés után is még mindig hátra van egy még nagyobb: arra tartogassuk erőnket. És hátra van mindig még a legnagyobb: a halál. És a még nagyobb: az ítélet.

A Jézus vádrása. 13 28. 29. 33—37. A fügefá tanítson meg bennünket benső erő kifejtésre: Jézus eljövételének benső növekedés által való munkálására és jelentésére. Az ajtónálló pedig a vigyázásra. A keresztyén embernek rendkívül ébernek kell lenni, hogy az álruhában közeledő besurranó tolvajokat be ne eressze; a ház váratlanul érkező Urát meg ki ne zárja. Vigyázzatok!

HATODIK KÖNYV.

A MESIÁS FELKENETÉSE.

14—16.

XXI. ÉNEK.

Az utolsó vacsordák.

14 1—25 = Mt 26 1—29 = Lk 22 1—23 (7 36—50).

61. A bethániai kenet. Mk 14 1—11 = Mt 26 1—16 = Lk 22 1. 2 (7 36—50) 3. 6 —62. Az utolsó vacsora. Mk 14 12—21 = Mt 26 17—25 = Lk 22 7—14. 21—23.—63. Az úrvacsora szereztetése. Mk 14 22—25 = Mt 26 26—29 = Lk 22 15—20.

14 1 Két nap múlva volt pedig a husvét és pogácsás ünnep, és a főpapok és írástudók tanakodtak,

2 hogyan öljk meg őt csellel megfogva, de, azt mondták, Ne az ünnepen, nehogy zavargás legyen a nép közt.

- 143 És mikor Bethániában volt a belpoklos Simon házában,
amint asztalnál ült, jött egy asszony,
akinél egy alabástromban valódi drága nárduskenet volt,
és összetörve az alabástromot, a fejére öntötte.
- 4 Némelyek pedig méltatlankodtak maguk közt, és azt mondták,
Mire való volt a kenetnek ez az elvesztegetése?
- 5 Hisz' ezt háromszáz dénáron felül el lehetett volna adni,
és a szegényeknek adni; így zúgolódtak ellene.
- 6 Jézus pedig azt mondta, Hagyjátok őt! Mért háborgatjátok őt?
Jó cselekedetet vitt véghez rajtam.
- 7 Hisz' a szegények mindenkor veletek vannak, és mikor akartok,
jót tehettek velök; de én nem vagyok mindenkor nálatok.
- 8 Amit birt, azt megtette: előre megkente testemet a temetésre.
- 9 Bizony mondom pedig nektek,
Ahol ez az evangéliom prédikáltatik az egész világon,
amit ez tett, azt is beszélik az ő emlékezetére.
- 10 És Júdás Iskariótes, a tizenkettő egyike, elment a főpapokhoz,
hogy Őt kezükbe adja nekik.
- 11 Ők pedig ezt hallva, örültek, és ígérték, hogy pénzt adnak neki;
mire az kereste a jó alkalmat, hogy Őt kézbe adja.
- *
- 12 És husvét első napján, mikor a husvéti bárányt ölték,
azt mondták neki tanítványai, Hol akarod,
hogy elmenvén elkészítsük, hogy megedd a pászkát?
- 13 És elküldte két tanítványát, és azt mondta nekik,
Menjetek a városba, és szembe jön veletek egy ember,
aki egy korsó vizet visz, kövessétek azt.
- 14 És ahova bemegy, mondjátok a házigazdának,
Hogy a Mester mondja,
Hol van az én szállásom, ahol a husvéti bárányt
tanítványaimmal megegyem?
- 15 És az mutat nektek egy nagy felházat, felterítve készen,
Ott készítsétek el nekünk.
- 16 És elmentek az ő tanítványai,
és mikor megérkeztek a városba,
úgy találták, amint mondta nekik,
és elkészítették a húsvéti bárányt.
- 17 És mikor este lett, odament a tizenkettővel;
- 18 és amint az asztalnál ültek és ettek,
azt mondta Jézus, Bizony mondom nektek,
hogy közületek egy elárul engem,
aki velem együtt eszik.

- 14¹⁹ Azok pedig elkezdtek szomorkodni,
és mondani neki egyenként,
Csak nem én? A másik is, Csak nem én?
- 20 Ő pedig felelvén, azt mondta nekik,
Egy a tizenkettő közül, aki velem márt a táliba.
- 21 Az Embernek Fia tehát elmegy,
mint meg van írva róla; de jaj annak az embernek,
aki által az Embernek Fia elárultatik:
jobb lett volna annak, ha nem született volna az az ember.
- *
- 22 És amint ették, vévén Jézus a kenyeret,
megáldván megtörte,
és nekik adta és azt mondta, Vegyétek, egyétek,
ez az én testem.
- 23 És vévén a poharat, hálát adva nekik adta,
és ittak belőle mind:
- 24 és azt mondta nekik, Ez az én újszövetség-vérem,
mely sokakért kiontatik.
- 25 Bizony mondom nektek,
hogy nem iszom többé a szőlőtő terméséből,
addig a napiglan,
mikor újon iszom azt az Isten országában.

MAGYARÁZAT.

E könyv Jézus szenvedéseit, halálát és feltámadását, azaz az ő „Urrá és Krisztussá” (Csel 236) való „felkenetését” (Csel 427) énekli meg négy énekben, melyek mindenikének a passio-történet egy-egy lényeges mozzanata a középpontja, u. m. XXI: az utolsó vacsora; XXII: a Gethsemáné; XXIII: a tövis korona; XXIV: a sír. Az evangéliom azzal a sokat mondó angyali kijelentéssel végződik, hogy a megfeszített és feltámadott Názáreti Jézus Galileában ad tanítványainak találkozót. Valószínűleg ezzel a találkozással kezdődött volna, ha meg íratott volna, Mknak az a másik műve, amelyre 11 utal, és amely az ég felhőiben eljövő Krisztus cselekedeteit énekelte volna meg. A vissza várt házi gazda (1335) azonban tovább késett, mint Mk számította, és közben a fejlődés más irányba térvén, a hívek többé már nem értették meg ezt a befejezést, és így a mű csonkának tűnven fel előltűk, megpróbálták azt olyan befejezéssel kiegészíteni, amelyet megértettek. Ezért van evangéliomunknak két ilyen pólbefejezése is.

A XXI. ének központja az utolsó vacsora (62), aminek üdv-történeti szempontból lényeges előkészítője a bethániai kenet (61), mint Jézus halála jelentőségének (hogy az az ő királyi felkenetése) symboluma, bekoronázása pedig az urvacsora szereztetése, mint a felkent királynak vezérkarával a halál utánra kötött vérszerződése (63).

Mindeniknek más-más a fő alakja: az első a drága kenetet vivő asszony, aki szíve királyának hódol; a második egy titokzatos tanítvány, aki elárulja Mesterét; a harmadiké Jézus, aki életét és vérért áldozza sokakért és biztos kilátásba helyezi visszajövetelét. Mk egész messiástanának három legfontosabb mozzanata ez, melyek erős lánc-szemekként kapcsolódnak egymásba, és mindenik szükségképeni előfeltétele a másiknak: az árulás be nem következhetett, amíg Jézus királlyá nem kenetett; a halál nem az árulás nélkül; és a visszajövetel nem a halál nélkül. Mk egész műve pedig, „az Isten fia evangéliomának kezdete“, nem egyéb, mint a parúzia nagy evangéliomának megalapozása.

61. A bethániai kenet.

(14 1–11).

Ez a jelenés Jézusnak királlyá való felkenetését jelképezi; ezért önti az asszony a drága kenetet a fejére. Ő ezzel a Dávid fia iránti alattvalói hódolatát óhajlja kifejezni, akinek tényleges hatalomra jutását küszöbön állónak tartja. Jézus az őszinte hódoltnak ezt a pazar kitörését oly szeretettel fogadja, amilyenből fakadt; de a tény jelentőségét a saját messiási felfogásával hozza összhangba, ezzel igazítván ki az asszony téves véleményét. Az ő királyi felkenetése e földön a temetés lesz: arra való előkészítésnek fogadja tehát el a drága kenetet. Ennek felel meg az a keret, melybe e jelenés be van foglalva: elején (1–2) a nagy tanács gonosz elhatározása, végén pedig (10–11) Júdással való meg egyezése. Az elbeszélésnek ez a mély esoterikus vonása aztán (részben Jézus ezen nyilatkozatának nyomán is) lassanként elhalványult, és jobban-jobban előtérbe léptek az exoterikus és vallás-erkölcsi vonások. Így magyarázható meg az a változat, amit Lk 7 36–50 már ebből az összefüggésből kiszakítva közöl. De az elbeszélés eredeti esoterikus jelentőségének erejére nézve jellemző, hogy Ján 12 1–8 újra visszaállítja azt ebbe az összefüggésbe, ő meg a virágvasárnapi királyi bevonulás előzménye gyanánt. Aki ismeri János módszerét, az nem kételkedhetik abban, hogy ezzel célja volt e jelentőségteljes elbeszélés körül a homályt eloszlatni és azt helyes világításba állítani.

1–2 v.) A gonosz elhatározás. Hogy Mk a bethániai kenetet királyi felkenetésnek tartja, azt világosan kifejezi azzal is, hogy elébe teszi a jeruzsálemi nagy synedriumnak Jézus halálára vonatkozó előzetes elhatározását. A zsidóság hivatalos vezetősége már régen elhatározta (36), hogy Jézust megöli; most pedig, a legutóbbi események óta, már véglegesen elérkezettnek látta az időt e régi tervének megvalósítására. A két nap múlva bekövetkező pászka előtt minden képen végezni akart. És itt már nem is magára a tetre, hanem annak végrehajtási módjára vonatkozó határozatról van szó. Azt határozták, hogy Jézust valami csellel kerítik kezük közé. Hogy cselelre miért volt szükség, azt könnyen belátja az, aki ismeri e kornak a Dávid fiáról szóló messiási képzeit. A vezetők u. i. egészen bizonyosra vehették és vették is, hogy ugyanaz a hozsánnázó nép, mely okvetlenül lázadásban tört volna ki, (remélvén, hogy ezzel Istennek csodálatos hatalmi közbelépését csikarja ki), ha valaki Jézusra nyilvánosan mer vala kezét vetni, okvetlenül elfordul tőle, ha egyszer megkötözve látja őt maga előtt. — Az irány meglehetősen nehézkes. 1 v. A pászka a tavaszi napjegy-egyenlőség után következő holdtöltén, Niszán (márc.—ápr.) hó 14-én, „a két este között“, azaz d. u. 3–5 óra között a pászka-

bárány megölésével kezdődött, este lévén az ünnepélyes vacsora, a husvétii bárány megevése, és aztán hét napig tartott, II. Móz 12; III. Móz 23; IV. Móz 9; és 28. Az ünnep első napja e szerint Niszán 15, utolsó pedig 21-én volt: ezek szombati nyugalom napjai voltak, II Móz 12 16. A *pogácsás ünnep*, azaz a kovásztalan kenyerek ünnepe (maccót) Niszán 15-én kezdődött, III. Móz 23 5. 6., és szintén hét napig tartott. De szokás volt, hogy már 14-én minden kovászoszt eltakarítottak a házból, II. Móz 12 18. Szerzőnk azért említi itt együtt mind a két technikust terminust, mert ez a két ünnep, melyek közül az első a nomád juhásztorok, a másik a földművelésből élő nép tavaszi zsengék-ünnepe volt, a zsidóságban teljesen összeolvadt. Hol pászkának, hol kovásztalan kenyerek ünnepének nevezték, mi ma *husvétnak* nevezzük. 2 v.) *Ne az ünnepen*: okvetlenül az ünnep előtt kell végezni, és pedig titkon; nem pedig úgy, mint ahogy a hatalom kezelőinek első tekintetre önként kínálkozott, hogy az ünnepen a nagy nyilvánosság előtt tartóztatassák őt le. Ez *zavargásokra* vezetett volna.

3 v.) A felkenetés. Legutóbb 133 vben, a jeruzsálemi templomból kijövet, az Olajfák hegyén láttuk Jézust kedden este; most, szerdán, itt van *Bethánidban*, l. 11 1. 11 stb. A házigazdájáról, *Simonról* úgy beszél, mint a mindenki által ismert *bélpoklosról*. E jelző mindenestre egy, Palesztinában általánosan ismert történet révén maradt rajta, ami talán arról szólt, hogy Jézus meggyógyította a bélpoklosságból. Lk 7 40. 36 farizeusnak mondja, de viszont nem említi, hogy bélpoklos lett volna. Mk erre a körülményre szemmel láthatólag nagy súlyt helyez: a Jézus királyi felkenetése egy bélpoklos házában ment végbe! Az *asszony* nevét a synoptikusok nem említik; de Lk 7 37 megjegyzi, hogy bűnös volt; és ott a bűnbocsánat körül is forog az egész elbeszélés, mert a messiási (esoterikus) vonás már egészen lemosódott róla. Ján 12 3 azonban már tudja az asszony nevét, ő volt a bethániai Mária (Ján 11 1; v. ö. Lk 10 37—42); és itt ismét a messiási vonatkozás lép előtérbe. Az *alabástrom* itt olyan értelemben van, mint mi szoktuk mondani, hogy „tüveg“, t. i. alabástromból készült illatszeres palackocskát, flacont jelent. A *μύρον*=mirhabalzsam, a *νάρδος*=nárdus növény, vagy az annak gyökereiből készített balzsamolaj; de az első valószínűleg egyszerűen *kenet* értelemben áll itt, és a két asyndetice egymás mellé állított név *nárdus kenetét* jelent. Esetleg mirha és nárdus keverékét. *πικτής*: hű = *valódi*, nem hamisított; esetleg: *folyékony*. Az *alabástrom összetörése* nem csak az érzület pazarságát jelenti, amelyből az ajándék származik, hanem főként a kenetkiöntés cselekvényének páratlan voltát is: az az edény, amelyben ily felséges aktushoz szolgáló kenet volt, többé másra, profán célokra ne használtassék. A kenetet a *fejére* (mint *1. Sám* 10 1-ben Sámuel Saulnak) öntötte az asszony Jézusnak, még *Mt* 27 7-ben is, míg Lk 7 38 szerint már lábait kente meg, ami a messiási vonatkozás elmosódásával függ össze, bár Ján 12 3 ebben Lk-t követi.

4 és 5 v.) A nagy pazarlás megrovása. 4 v.) Kik voltak azok a *némelyek*, akik a drága kenet ilyen *elvesztegetése* miatt *magok közt méltatlankodtak*, nem tudjuk. Mt 26,8 szerint a tanítványok, Ján 12,4 szerint pedig az áruló Júdás. Minden esetre olyanok voltak, akik a cselekmény esoterikus symbolikus jelentőségét vagy nem látták, vagy nem tudták méltányolni. Ezért Ján itt jobb nyomon jár, mint Mt; Lk pedig, mivel ez az egész vonás kívül esik az ő látókörén, erről a mozzanatról meg sem emlékezik. 5 v.) A kenet értékének felbecsülése, *háromszáz déndr*, kb. 240—250 arany korona, természetesen népies kerekszámban történt. Mily sok szegényen lehetett volna ekkora összeggel segíteni! *És zúgolódtak ő red* (így Komáromi is). Először csak magukban mormogtak, de, elgondolván az összeg nagyságát, utóbb rá is förmedtek az asszonyra; ἐπεβριμώοντο u. i. körülbelül ezt teszi. Mi másutt „megfenyeget“ (143) kifejezéssel fordítottuk, de az itt nem volna helyén; Masznyik: „Dohogni kezdtek“, Káldi: „agyarkodnak vala.“

6 és 7 v.) Az asszony tette jócselekedet. E minősítés által Jézus azt mondja ki, hogy nemcsak az a jócselekedet, ami valamely hasznos gyakorlati célt mozdit elő, valami érezhető hiányon segít, stb.; hanem az is, ami valamely fenkölt, eszményi érzést, meggyőződést, hitet juttat kifejezésre. 6 v.) Megkapó itt Jézus gyengédsége, mellyel védelmébe veszi az asszonyt, akit a társaság zúgolódása nem csak *háborgat*, hanem valósággal *fájdalmat* (κόπος = verés, fáradság) okoz neki, mivel gyakorlati eszével ő maga sem tudta tettét mivel igazolni. Csak Jézus találja meg a pazarló tett igazolását, mikor azt *maga iránt való jócselekedetnek* minősíti és nyugtázza. 7 v.) A tett értékét épen az emeli, hogy az oly személyes jellegű szolgálat Jézus iránt, amire soha többé senkinek alkalom nem nyílik; míg a *szegényekkel való jótéteményekre*, amik egyébiránt 941 szerint szintén lehetnek Jézus iránt való személyes szolgálatok, mindig van mindenkinek elég bő alkalm. A *szegények mindig itt vannak veletek*, mindig kéznél vannak, *de én nem*; gör.: „a szegényeket mindig magatoknál birjátok, de engem nem mindig birtok“: a szegények itt maradnak, de én eltávozom közületek.

8 és 9 v.) Amiről mindenütt beszélni fognak. Az asszony tette szemmel láthatólag megragadta Jézus szívét: ez sem értette őt meg egészen, de személyének jelentőségéből mégis ez fogott fel, vagy helyesebben mondva ez érzett át legtöbbet és legtisztábban minden addig élt emberek között. Ő érezte meg legelőször, hogy Jézus nem csak a Dávid trónján lesz majd király, hanem hogy személyénél fogva már most is az, a szegény vándor tanítók küzdelmes útjain is az. És belső szükségét érezte annak, hogy előtte hódoljon, hogy őt felkenje szíve királyának. Ez az, ami tudatosan vagy tudatlanul, de mindnyájunk szívét megkapja e történet olvasásánál; és ami annak oly kimondhatatlan bájt és fenséget ad: az esoterikus mysticismus báját és fenségét. 8 v.) *Amit birt*, ami őt egészen betöltötte, amin kívül más nem is volt benne, — boldog asz-

szony! — *azt tette*: boldogító hódolatát bemutatta királyának. Ezzel a felfogással nincs ellentétben az, hogy Jézus aztán ezt az *ő testének a temetésre való megkenésének* jelentette ki és fogadta el: mert a temetés az ő királyi felkenetéséhez nem csak hozzá tartozott, hanem annak épen lényeges alkatrésze volt, a temetésnek pedig a megkenés nem volt az (l. Csel 9 37; Ján 11 44). És Jézust a nélkül is temették el, 15 46; Mt 27 59; nagyon tanulságos e tekintetben Ján 19 39. 40, ahol bár drága kenetek tűntetőleg említetnek, de a test megkenéséről nincs szó. Sőt a szent asszonyoknak arról a szándékáról sem tudnak az evangéliumok, Mk 16 1 kivételével (l. ott), hogy Jézus testét a temetés után pótlólag megkenjék; ami különben is szokatlan dolog lett volna. Halotti megkenés előlegezésére, és ez által halálának öntudatlan megprófétálására tehát itt Jézus nem is gondolhatott. Szavainak csak az lehet az értelme, hogy az asszony a halálba induló Jézust kente fel Mesiássá. 9 v.) E magasabb jelentést és próféciát természetesen csak Jézus vitte bele a cselekvénybe; de ez annak önmagában való nagy értékéből, a Jézus királyi személye iránt való őszinte hódolat örök jelentőségéből semmit nem von le. Ezért mondja a Mester, hogy *ahol prédikáltatik az evangélium az egész világon* (e mondat szövegezése az Őskeresztyénség műve, de tartalma kétségtelenül Jézusé), erről a cselekedetről is *beszélni fognak* annak az asszonynak *emlékeztére*, aki első volt azok között, akik Jézust kenték fel mindenek felett szívök királyává.

10—11 v.) A gonosz terv. Vacsora után Júdás bement Jeruzsálembe, és megegyezett a nagy synedrium vezetőivel, hogy valami alkalmas módon közre fogja adni Jézust. Árulásának okáról itt nincs egy szó sem. A későbbiek kapzsiságát emlegetik. Mt 26 15 szerint ő kér pénzt árulásáért, nem azok ajánlanak neki halálból, mint itt; Ján 12 6 pedig már egyenesen tolvajnak mondja őt. Itt úgy tűnik fel, mint akinek ez volt végzete. Már 3 19 árulónak mutatja őt be; és itt elmegy, hogy e végzetes tisztelet teljesítse. Minden ilyen tisztnek azonban van valami lélektani alapja. És ezt Júdásnál a későbbiek által kapzsiságával jellemzett anyagiasság gondolkodásában kereshetjük talán a legtermészetesebben, ami az ő mesiai képzetét és Jézushoz való viszonyát is meghatározza. Esmények iránt nincs érzéke; neki anyagi valóság kell. Ezt a valóságot pedig megunt már tovább várni. Jézusnak temetésére vonatkozó szavai (14 8) vagy arról győzték meg véglegesen, hogy mind az, amit a Mester az ő megaláztatásáról és haláláról mondott, nem kép, hanem komoly valóság, és akkor neki nincs tovább mit keresni az ő táborában; vagy azt az elhatározást érlelték meg benne, hogy ő nem vár tovább, hanem kenyértörésre viszi a dolgot, hadd lássa, hogy csakugyan Jézus-e a Mesiás, vagy sem. Ha az, akkor úgy is kimentí őt az Isten a főpapok kezéből, és azonnal megvalósítja az istenországot; ha nem, akkor legalább vége lesz a reá nézve már úgy is tűrhetetlen várakozásnak. 10 v.) Fájdalmasan jegyzi meg az evangyélista, hogy Júdás *a tizenkettők egyike volt. Elment*, tehát ott hagyta Jézus társaságát. A *főpapok* itt a synedrium legfőbb vezetőiként szerepelnek. 11 v.) *Mikor meghaltották*, hogy Júdás az 1. 2 vb-en ismertetett tervök kivitelében önként segítségökre jön, *megörültek és pénzt ígértek neki*; hogy mennyit, arról itt még nincs szó. Az *εὐκαίρως* határozó azt jelenti, hogy *jó alkalommal*, de úgy is lehet fordítani, hogy *kellő időben*;

és akkor még világosabban kifejezi, hogy az egység arra szól, hogy még az ünnep napja előtt kezdőkre adja Jézust.

62. Az utolsó vacsora.

(14 12—21.)

Mint királyi székfoglalására (11 1), úgy felkenetésére, azaz megkoronáztatására (15 17) is Bethániából kiindulva vonul be Jézus Jeruzsálembe, és pedig, mint ott (11 2), úgy itt (14 13) is két tanítványának, mint királyi heroldoknak előre küldésével. Bethániában szerdán este a belpoklos Simon házában királlyá kenetvén, tényleges felkenetése, azaz felfeszítettése előtt még királyi székvarosában, Jeruzsálemben akar egy ünnepélyes búcsúvacsorát elkölteni tanítványai társaságában: ez az a pászka vacsora, amiről e jelenés szól. Ami evangyélistánkat itt különösen érdekli, az a vacsorához fűződő két kiemelkedő mozzanat: a Júdás árulása és az úrvacsora szereztetése; amazzal ez a jelenés foglalkozik, emezzel a következő. Az a körülmény, hogy az egész vacsora alatt erről az árulásról folyik a szó, érdekes párhuzamot tüntet fel e közt és bethániai vacsora közt. Ez is királyi vacsora (azzá teszik a 11 1 skövire emlékeztető csodálatos előzmények), mint az: de ott Jézus hódolatot, itt meg árulást tapasztal. Ez is lényegileg hozzá tartozik azonban az ő királyságához: szükséges előzmény volt ahhoz, hogy Jézus a 10 45-ben vallott királyi programját szó szerint valóra válthassa. Ezért ebben is az Írások teljesedtek be, ez is benne volt az Isten örök üdvtervében: de azért jaj annak, aki ezt az árulást elköveti!

12—13 v.) Az utolsó vacsora ideje. 12 v. A kovásztalan kenyerek (= *husvét*) *első napja* (l. 1 v.) tulajdonképen Niszán 15-ike volt, de mivel II. Móz 12 18 szerint már 14-ikén este is kovásztalan kenyeret kellett enni a pászka bárányhoz, itt is ez a nap értendő; ezért teszi hozzá közelebbi meghatározásul: *mikor a husvét bárányt vágni szokták*. E szerint itt a rendes pászka vacsorának a rendes időben, Niszán 14-ikén való elkészítéséről van szó. De ha Jézus a pászkavacsorát a pászkaáldozat rendes napján (Niszán 14) még megette, akkor őt nem ezen a napon végezték ki, hanem Niszán 15-én, mint a nyugati egyház tanítja. Ebben azonban a keresztyén hit a tudat alatt bizonyos incongruen-tiát érez Jézus megváltói művével szemben. A hit úgy érzi, hogy az Isten bárányának, aki egyszersmindenkori áldozatával elvette e világ bűneit, a pászkaáldozat rendes idejében kellett megáldoztatni. Így jött létre az a hagyomány, amely szerint Jézus a pászkaáldozat rendes napján (bár nem pontos órájában), Niszán 14-én feszítettette meg. Ez csillámlik ki Ján 18 28-ból, mely szerint Pilátus előtt a tárgyalás még e pászkavacsorát megelőző időpontban volt. Viszont akkor meg azt kellene feltennünk, hogy Jézus búcsúvacsorája nem a rendes pászkavacsora volt, hanem Niszán 13-án folyt le; ami pedig azt jelentené, hogy az úrvacsora szereztetése nem esik a pászkaáldozat idejére. És ezt a vallásos érzés szintén

nehezen tudná elviselni. Itt tehát két vallási szempont áll egymással szemben, ami gyakorlatban az úrvacsorai kenyérben, illetőleg ostyában nyert történeti kifejezést. Ha Jézus Niszán 14-én halt meg, akkor az úrvacsora szereztetése 13-ra esik; és ezt a hagyományt képviseli a keleti egyház úrvacsorai kenyere: ha pedig 15-én halt meg, akkor az úrvacsora szereztetése 14-re, a rendes pászkaáldozat idejére esik; és ezt a hagyományt képviseli a nyugati egyház úrvacsorai ostyája (kovásztalan kenyér). Mind a két hagyományban szilárdan áll azonban, hogy Jézus utolsó vacsorája csütörtökön volt. 13 v.) *Két tanítványát* küldte itt is maga előtt, mint 111 skövben. A *vizes korsót vívő ember*, valamely háznak a szolgálja; itt azonban nyilván előjel, mint I. Sám 103-ban a Saullal szembe jövő emberek, akik közt az egyik egy borostömlőt vitt, az ő királtságának előjelei voltak.

14—15 v.) A vacsora helyének kiválasztása. Itt is világos és Mk részéről tudatos párhuzam van a 112 skövben a királyi bevonulásra rendelt csikó kiválasztásával. Itt még a legapróbb dolgok is isteni elrendelésen alapúlnak. Az a magyarázat, hogy Jézus e vacsora tekintetében előre megállapodott egy jeruzsálemi ismerőseivel, és most ahoz küldi (ilyen méltóságos titokzatossággal) tanítványait, a dolgok természetes lefolyását illetőleg nem ad annyi világosságot, mint amennyi fényt eltakar az előadó őszinte felfogásának mélységéből és szépségéből. 14 v.) Egy velök szembe menő szolga vezeti őket az eleve elrendelt házhoz; a *οπου εαν* kifejezés: bárhova, *ahova épen* bemegy, mutatja, hogy nem előre való megbeszélésről van szó. 15 v.) A pászka elkészítése. A kitűzött jel tényleg bekövetkezik; ami mutatja, hogy a tanítványok isteni küldetésben járnak. Az *ἀνώγειν* vagy *ἀνάγειν* = emeleti helyiség, ebédlő; Károli *felház*-át nincs mért megváltoztatni. Mire oda mennek, az ebédlő már készen lesz, *felterítve*, szószó szerint talán *fel-szőnyegezve*, azaz az evéshez való ledőléshez szükséges heverő pamlagokkal, vánkossokkal, szőnyegekkel *beterítve*: ἐστρωμένον. Ez m. sz. *kövezett* (nem sárral letapasztott talajú) szobát jelent; de a contextusnak jobban megfelel az előbbi értelem. Ilyen kész szállás azokban a napokban Jeruzsálemben majd minden családnál volt, mert a vidékieknek is mind ott kellett a szertartásos pászka-vacsorát elkölteni, és e célra — akinek jutott — a helybeliek bocsátottak rendelkezésükre helyiségeket.

16—19 v.) Az utolsó vacsora. Az áruló megjelölése. Ez dupla strofa. 16 v.) A jelek bekövetkezését hangsúlyozottan megállapítja. 17 v.) A *tizenkettők* állandó kifejezés az apostolok jelzésére; ebben benne foglaltatik az a kettő is, aki már ott volt és a vacsora elkészítéséről gondoskodott. Sőt, úgy látszik, az elbeszélő bele érti Júdást is, aki pedig a 10 v. szerint már elment közülök, és a 43 v. szerint úgy jelenik meg más úton jöve, a fegyveresekkel. Ezt úgy lehet magyarázni, hogy a főpapokkal való megállapodás után ismét visszajött, és csatlakozott a tanítványokhoz, az utolsó vacsoráról azonban ismét eltávozott. 18—19 v. A vacsora lefolyásáról külön-

ben egy szó sincs. Csak annyit tudunk meg, hogy evés közben Jézus elárulásáról folyt a szó. 18 v.) Hogy Jézus előre megjelenti *árulóját* az azt mutatja, hogy az ő halála nem véletlen műve, nem az ő tudtán kívül történt események összejátszásának eredménye. Hogy e kijelentés éppen evés közben történt, az a bűn súlyosságát színezi. A régiéknél az egy asztalnál evés a legbensőbb közösséget jelentette. Tehát nagy súly van azon a kijelentésen, hogy az áruló éppen olyan valaki lesz, *aki velem eszik* (I. Zsolt 41 10). 19 v.) Kitűnő festése annak a leverő és felháborító hatásnak, amit az árulás gondolata a tanítványokra tett. Mt 26 25 már tudja, hogy ez alkalommal Jézus névszerint is megjelöli árulóját Júdásban.

20—21 v.) Jaj az árulónak. Ez e jelenésnek befejező csattanója. Az árulás, e leggyalázatosabb bűn is Isten üdvtervét szolgálja; de ez azért nem menti meg a kárhozattól. 20 v. A tanítványok izgatott kérdésére Jézus csak általánosságban utal az árulóra: *egy lesz a tizenkettők közül*. Az a további meghatározás, hogy *aki velem márt a táliba*, nem egyéni megjelölés akar lenni (Ján 13 26-ban már az), hanem a tizenkettők benső közösségének olyan színezése, mint az, hogy „aki velem eszik”. Egyben Mik 6 3. 5-re való némi reminiscenciával célzás a messiási üdv hajnalát megelőző nagy romlottságra. 21 v.) Befejezésül kettőt hangsúlyoz: hogy az *ember fiának elmenetele*, azaz bekövetkező halála nem emberi gonoszság és árulás műve lesz, hanem régi jóslatok teljesedése, úgy történik ez, *mint meg van írva róla* (9 12); de ez azért az árulót nem menti, oly súlyos büntetés vár arra az eljövendő ítéletkor, hogy *jobb lett volna rá nézve, ha meg sem született volna*. Itt sincs az áruló személyére a legkisebb célzás sem, sem a Jézusra váró halál nemére; ami azt mutatja, hogy e nyilatkozat változatlanul maradt ránk, úgy hogy a jóslat vényleges beteljesedése után annak részleteiből egyetlen vonást sem vittek át bele.

63. Az úrvacsora szereztetése.

(14 22—25)

Az úrvacsora szereztetése kezdettől fogva az utolsó vacsorához fűződött az őskeresztyének emlékezetében, kétségtelenül a történeti tényeknek megfelelőleg. Lk 22 15 sköv. ezt mindjárt a vacsora elejére teszi, mint annak egyetlen főmozzanatát; de Mk szerint, akit Mt is követ, ez egy egészen külön, önálló cselekmény, mely minden valószínűség szerint a vacsora után folyt le. Különállóságát mutatja versformájának úgy az előző, mint a következő jelenésétől elütő volta is. Az a szertartásosság, amellyel a cselekvény előtünk lefolyik, kimagyarázható ugyan a helyzet halálos komolyságából is; de mégis természetesebb azt felvennünk, hogy akkor, mikor Mk ezt írta, az úrvacsora szertartása már gyakorlatban volt a gyülekezetekben, és az lényegileg az itt előtünk álló formában folyt le. És e forma a legrégibb a reánk maradtak közt. Csak egy tekintet kell u. i. vetnünk a jól ismert I. Kor 11 23 sköv.-re, hogy megállapítsuk, hogy Mk képviseli a régebbi és eredetibb állás-

pontot, nem Pál. A sorrend, kenyér és kehely (még Lk 22 17. 19.-ben kehely és kenyér), itt is ugyanaz, mint Pálnál (de nem I. Kor 10 16-ban!); de itt még nincs „ezt cselekedjétek az én emlékeztetemre“, ami már minden esetre későbbi (a parúzia idejét távolabbra helyező) álláspontot árul el. Itt az úrvacsora még abban az őseredeti alakjában van előttünk, amelyben a későbbi egyházi tan mindkét irányú fejlődésének, úgy a helyettes elégtételről szóló tanak, mint a János-féle élet-összekapcsolásnak (I. Prot. Szemle 1916-iki 9 és 10 füzetében „A reformáció vallástörténeti megvilágításban“ című cikket) csirája megvan, de csak is a csirája. Itt az úrvacsora még nem egyéb, mint Jézusnak királyi felkenetése (halála és feltámadása) előtt tanítványaival életre és halálra kötött és őket az örökkévalóság számára előre egyesítő vérszerződése. Testét és vérért adja tanítványainak azzal a biztosítással, hogy a halál sem vághatja szét a köztük ez által létre hozott egységet, mert ő azt feltámadása után megfrissült erővel fogja megújítani. És ez az úrvacsorának öröktérkéjű jelentősége: az ember Jézus testével és vérével köti benne hozzá híveit az isten-Krisztushoz az örökkévalóság számára.

22 v.) A kenyér. A kenyér alakjára nézve olyan vékony, kerek lepény volt (ott ma is az), mint a mi lángosunk; amit tehát nem „szegtek“, vagy vágtak, hanem úgy *törtek*, helyesebben téptek szét. A társas étkezések rendszeren azzal kezdődtek, hogy a család-*atyá vett egy ilyen kenyeret, és elmondván a kenyérévés alkalmára előírt áldást* (valószínűleg azt az imát, amit ma is mondanak a zsidók: „bárúk attáh adonáj“ stb.) és azt darabokra törve, az asztaltársaság tagjainak *adta*. A pászkavacsora azonban, aminek pontosan megszabott ritusa volt, nem ezzel, hanem 1) egy áldomás pohárral kezdődött. (Ez az alapja a Lk 22 17 sköv. sorrendnek), aztán 2) kézmosás, 3) keserű füvek rágása, 4) a második kehely megtöltése, 5) a pászka története és méltatása, 6) a 113 és 114 Zsolt. elénekklése, majd 7) a 4. alatt megtöltött kehely kézzől-kézre adása jött sorra, és csak ezután következett 8) a vacsora, a kenyér (kovászatlan!) említett széttörésével és kiosztásával és a báránysült feltálalásával. Ennek elköltése után 9) ismét kézmosás következett, majd 10) a harmadik kehelynek, az úgynevezett „áldás kelyhének“ kézzől-kézre adása, és végül 11) dicséret éneklés. Jobb módú családoknál még egy negyedik, esetleg ötödik kehely is járt sorra, közben dicséret énekléssel. Ha már most az úrvacsora szerzetetését a pászkavacsorák rendes ritusába akarjuk beilleszteni, akkor leghelyesebb, ha a 8. és 10. pont alatt említett aktusokra gondolunk. De ebből a leírásból, ami előttünk van, igazán nem lehetne megállapítani, hogy e vacsora a rendes pászka-ritus szerint folyt le; és, mint már említettük, az egész előadás arra enged következtetni, hogy Mk előtt olyan képe lebegett a dolognak, hogy az úrvacsora szerzetetése a vacsora után egy külön aktus volt. Különböznék ez igazán nem fontos. Ami a kenyér megtörésének és szétosztásának ez alkalommal különös jelentőséget adott, az a hozzáfűzött ige: *vegyétek, egyétek* (ez utóbbi szó némely tekintélyes kódexben nincs meg) *ez az én testem*. Annak érzékítése ez, hogy Jézus, aki most e földről „elmenni“ (I. 21 v.) készül, az élet teljes egységébe lép földön maradó tanítványaival; mint ma mondanók: testben és lélekben eggyé lesz velök. Ebben a 24 v. révén („mely sokakért kiontatik“) már benne foglaltatik *11. Kor 11 24-nek*

e tétele is: „mely tiérettetek megtöretik“; míg azt a másikat, hogy „ezt cselekedjétek az én emlékezetemre“, a parúzia eltolódása fejtette ki belőle szükség szerűleg, és nagyon korán.

23—24 v.) A bor. 23 v.) A *pohár felvétele* és átadása is *híla-adds*, azaz a bor élvezése előtt mondandó ima elmondása után történt. A pohár aztán kézről-kézre járt, és *ittak belőle mind*. Ezzel a vérszerződés meg volt kötve, sőt megvalósítva: Jézus testvére és vérévé lett tanítványainak, mint ezt a következő vers kifejti. 24 v.) Hogy a bor az ő *újszövetségvére* (néhány régi kézirat szerint *szövetségvére*) ez ugyanazt a gondolatot fejezi ki, még világosabban, amit az imént a kenyérnél láttunk. A „szövetségvér“ kifejezés magát a vérszövetséget hangsúlyozza, az új szövetség hangsúlyozásában pedig már a keresztyén vallásnak a zsidótól, az új testaméntomnak az ótól való különbözőségéről szóló tudat nyilvánul meg; ami különben Jézusban gyökerezik (l. 221. 22. stb.). Hogy e vér *sokakért kiontatik*, az olyan értelemben veendő, mint 1045-ben az, hogy ő azért jött, hogy életét adja váltságul sokakért. Ezt egészen ki nem meríti, de ennek egyik lényeges alkatrésze az az egyházi tan, mely Mt 26 27-nek ide fűzött megjegyzésével indul meg: „bűnöknek bocsánatára“.

25 v.) A vérszerződés jelentősége: a parúzia. Jézus a földi élettől, és így tanítványaitól is, megválk; de visszajövelekor új életet fog velők alapítani a diadalmas és dicsőséges istenországában. Ez a pohár, melyben most vérét adja tanítványainak, az ő számára utolsó ezen a földön *addig a napig, amikor az istenországa* az ő visszajövelelével meg fog valósulni olyan értelemben, mint 91 vben láttuk. A diadalmas Mesiásnak e dicső országát nagy előszeretettel ábrázolták ki ekkor, és maga Jézus is többször, egy ünnepélyes nagy mennyegző vagy általában vacsora képében (l. Jel 19 9; Mt 22 2; Lk 14 16; Mt 25 1); ez a Zebedeus fiak kívánságának háttere is. Erre céloznak Jézusnak e szavai is, hogy többé nem issza tanítványaival a szövetség borát mind addig, míg majd ujonnan, azaz mint újat issza azt velők *az Isten országában*. Neki meg kell halni, de azért az istenországa teljes dicsőségében és hatalmában meg fog valósulni, és pedig az ő részvételével, az ő uralkodása alatt. Ennek a biztos tudata nyilatkozik itt meg Jézusban.

Homiletikai jegyzetek.

A világ folyása. 141—25. A világ folyása ma is olyan, mint régen volt: minden Jézus körül forog. Ellenségei (háború-keverő ministerek és békét hazudó társadalomtudósok) azon tanakodnak, hogy hogyan veszítsék őt el alattomban. A hívők serege hódolatának drága kenetét tölti fejére. Az anyagiasság gondolkodású tanítványok pedig — sokszor akaratlanul is — elárulják őt. Ő pedig testét és vérét adja övéinek. És ennek ereje által a hódolók serege végül mégis csak diadalmaskodni fog az árulóknak, és Jézus, a szívek királya ég és föld megújulásával diadalmi lakomát ül a hívek seregében az istenországában.

A megízetlenült só. 14 1.2. A főpapok és írástudók hivatása lett volna a nép üdvéletét ápolni; és e helyett arra törek, hogy megöljék Jézust, aki maga az üdvösség. Miért? Mert a só megízetlenült. Náluk nem az üdvösség volt a fő, hanem a hatalom és a külső vallási szervezet. Ez vitte őket gyilkosságra.

A szívek kirdlya. 143—9. Ettől az ismeretlen asszonytól tanuljuk meg, hogy Jézus a fáradalmak és szenvedések hordozása alatt is király; hogy neki hódolni a legnagyobb boldogság; és hogy nincs olyan maradandó értékű jócselekedet, mint az olyan szó, tett, vagy áldozat, amivel a Jézus királyságának fényét emeljük. Az alamizsnálkodásnál többet érnek az Isten dicsőségére szolgáló tettek.

Júdds végzete. 14 10—21. Az az volt, hogy eszmények szolgálatába szegődött, holott földhöz ragadt volt a lelke. És nem volt hajlandó anyagiasság gondolkodását az eszmények érdekében feláldozni; hanem inkább az eszmények világát akarta a maga anyagiasság gondolkodásmódjához hozzá alkalmazni. Hány ilyen áruló járkal ma közöttünk! Vigyázzatok!

Két vacsora. 143—25. Bethániában és Jeruzsálemben: ott a hódoló hívő, itt az áruló tanítvány; és az önfeláldozó Mester. A földön és az istenországaiban: a földön gyenge hódolók, bátoratlan és a hivatásuk magasztalán nem álló tanítványok élén árulók és önző hatalmasok ellen küzdve testét és véréát adja ételül és italul; az istenországaiban pedig az árulás, önzés és minden alacsonyosság felett diadalt ülve új bort iszik, a tökéletes, mennyei boldogság új borát, és a gyenge hódolók ott koronát viselnek, a bátoratlan tanítványok vele ülnek az ő királyi székében.

Az úrvacsora. 14 22—25. E szent leckében kizárólag az úrvacsora őseredeti alapjelentősége domborodik ki: Jézusnak a hívőkkel való benső egyesülése, tökéletes életközössége, ami az üdvélet. Ennek különböző mozzanatai és oldalai vannak, amiket az új testámentom és az egyházi tan aztán részletesen kifejtett. Egyik oldala a váltság. Ez az élet szabadságát és teljességét korlátozó és akadályozó minden féle gát és teher megszüntetése: a megtérés és bűnbocsánat. A másik az élet teljes szabadságának és teljességének megnyerése és élvezése; ez a Jézus érdemének elfogadása és megélése, azaz a bocsánatot nyert ember Jézussal való életközösségének a tényleges megvalósítása, a hit által kegyelemből folytatott üdvélet. Aki így él, azzal issza Jézus újonnan az úrvacsorai bort.

XXII. ÉNEK:

A BŰNÖSÖK KEZÉBEN.

14 26—72 = Mt 26 30—75 = Lk 22 31—71 = Ján 18 1—27.

64. Az Olajfák hegyén. A tanítványok fogadkozása. Mk 14 26—31 = Mt 26 30—35 = Lk 22 31—34. — 65. A Getsemánében és a papi tanács előtt. (Jézus gyötrődése és halálra ítéltetése.) Mk 14 32—64 = Mt 26 36—66 = Lk 22 39—53. 66—71. — 66. Péter esete. Mk 14 65—72 = Mt 26 67—75 = Lk 22 54—62.

14 26 És dicséretet énekelvén kimentek az Olajfák hegyére.

27 És azt mondta nekik Jézus,
Hogy mind megbotráncoltok bennem ezen az éjszakán.

Mert meg van írva,
Megverem a pásztort, és elszélednek a juhok.

28 De feltámadásom után előttetek megyek Galileába.

29 Péter pedig azt mondta neki
Ha mind megbotráncolnak is, de én nem.

30 És azt mondta neki Jézus, Bizony mondom neked,
Hogy ma, ezen az éjszakán,
mielőtt a kakas kétszer szól, háromszor megtagadsz engem.

31 De az még annál inkább beszélt,
Ha meg kell is veled halnom, meg nem tagadlak téged.
De így beszéltek a többiek is.

*

32 Mikor arra a helyre értek, melynek neve Getsemáné,
azt mondta az ő tanítványainak,
Üjjetek le itt, míg imádkozom.

33 Aztán maga mellé vette Pétert, Jakabot és Jánost;
és kezdett rettegni és elcsüggedni.

34 És azt mondta nekik, Igen szomorú az én lelkem halálig;
maradjatok itt és vigyázzatok.

35 Aztán kissé előre menvén, a földre esett;
és imádkozott, hogy, ha lehetséges,
múlják el tőle az az óra.

36 És azt mondta, Abbá, oh Atyám,
minden lehetséges neked:
távolítsd el tőlem ezt a poharat;
de ne amit én akarok, hanem amit Te!

37 Aztán oda ment és aluva találta őket.
És azt mondta Péternek, Simon alszol?
nem tudtál egy órát vigyázni?

38 Vigyázzatok és imádkozzatok,
hogy kísértetbe ne jussatok:
a lélek ugyan kész, de a test erőtelen.

- 14³⁹ És ismét elmenvén imádkozott, azon szóval szólva;
 40 és mikor visszatért, ismét aluva találta őket:
 mert a szemeik meg voltak nehezedeve;
 és nem tudták, mit feleljenek neki.
 41 És mikor harmadszor jött, azt mondta nekik,
 Aludjatok most már és pihenjete;
 elég, eljött az óra:
 ímé kiadatik az Embernek Fia a bűnösök kezébe;
 42 keljete fel, menjünk,
 ímé elközelgetett, aki engem elárúl.
- 43 És tüstént, mikor Ő még beszélt, megjelent Júdas,
 aki egy volt a tizenkettő közül;
 és vele nagy sokaság kardokkal és botokkal,
 a főpapoktól, írástudóktól és vénektől.
- 44 Adott pedig az ő elárulója jelt nekik, mondván,
 Akit én megcsókolok, Ő az, fogjátok meg azt,
 és vezesséte el biztonságban.
- 45 És amint megérkezett egyenest hozzá lépve
 azt mondta, Mester, Mester! és megcsókolta Őt;
 46 azok pedig kezeket vetették rá és megfogták Őt.
- 47 Egy pedig az ott állók közül kardot rántva,
 megcsapta a főpap szolgáját, és levágta neki a fülét.
- 48 Jézus pedig felelvén azt mondta nekik,
 Mint egy tolvajra jöttetek ki kardokkal és botokkal
 engem megfogni?
- 49 Naponként nálatok voltam a templomban tanítva,
 és nem fogtatok meg engem; de, hogy beteljenek az Írások.
- 50 És elhagyván Őt, mind elfutottak.
- 51 De egy valamely ifjú követte őt egy gyalcsot körítve testére;
 és azt megfogták az ifjak.
- 52 Az pedig hátra hagyva a gyalcsot, elfutott tőlük meztelenül.
- 53 És elvezették Jézust a főpaphoz,
 és hozzá gyülekeztek mind
 a főpapok és a vének és az írástudók.
- 54 És Péter távolról követte őt a főpap udvarának belsejéig;
 és együtt üldögélt a szolgákkal, és melegedett a tűznél.
- 55 A főpapok pedig és az egész tanács
 kerestek Jézus ellen tanúbizonyyságot,
 hogy Őt megöljék, és nem találtak.
- 56 Mert sokan tettek ellene hamis tanubizonyyságot;
 és a tanubizonyyságok nem voltak egyezők.
- 57 És némelyek előállván hamis bizonyyságot tettek ellene,
 58 mondván, Hogy mi hallottuk,

- mikor azt mondta, Hogy én lerontom a templomot,
 ezt a kézzel csináltat;
 és harmad napra más, nem kézzel csináltat építék;
 59 és így sem volt egyező a bizonyosságuk.
 60 Akkor a főpap a középre állva Jézust kérdezte meg,
 mondván, Nem felelsz semmit?
 61 Mit vallanak ezek ellened? Ő pedig hallgatott,
 és semmit nem felelt.

- Ismét megkérdezte Őt a főpap és azt mondta neki,
 Te vagy a Krisztus, az Áldandónak fia?
 62 Jézus pedig azt mondta, Én vagyok;
 és meglátjátok az Embernek Fiát
 ülni a Hatalomnak jobbján,
 és eljönni az ég felhőivel.
 63 A főpap pedig megszaggatva ruháit, azt mondta,
 Mi szükségünk van még tanúkra?
 64 Hallottátok az istenkáromlást, mi a véleményetek?
 Azok pedig mind elítélték Őt, hogy méltó halálra.

*

- 65 És kezdték őt némelyek leköpdösni,
 és arcát eltakarni és öklözni Őt;
 és azt mondani neki, Próféta!d meg!
 és a szolgák vesszőkkel verték Őt.
 66 Péter pedig lent lévén az udvarban,
 oda ment a főpap egyik szolgálója;
 67 és látva Pétert fűtözni, rá tekintve szólt,
 Te is a Názáreti Jézussal voltál!
 68 Ő pedig megtagadta, mondván, Nem ismerem;
 nem is értem, mit beszélsz te!
 ezzel kiment, kifelé, az előudvarba:
 és a kakas megszólalt.

- 69 A szolgáló pedig meglátván őt ismét,
 kezdte mondani az ottállóknak,
 Hogy ez azok közül való!
 70 ő pedig ismét megtagadta.

- Egy kis vártatva ismét az ottállók mondták Péternek,
 Valóban közülök való vagy, mert galileai is vagy,
 és a beszéded hasonlít;
 71 Ő pedig kezdett átkozódni és esküdözni,
 Hogy nem ismerem azt az embert, akiről beszéltek!

- 72 És megszólalt a kakas másodszor,
 és Péternek eszébe jutott a szó, amit Jézus mondott neki:

Hogy mielőtt a kakas kétszer szól,
háromszor megtagadsz engem; és elkezdett sírni.

MAGYARÁZAT.

Ez az ének a 1033 e pontjainak teljesülése: átadatik a főpapoknak és elítélik őt halálra... Itt már a szentek-szentében vagyunk: a Getsemánéban. Itt tárul fel előttünk Jézus szívének mélye (1436), az emberi élet szenvedéseinek és a kereszti diadalának nagy titka, mely tulajdonképen az isteni és emberi élet egységének és mégis kettősségének titka: a Fiú egy az Atyával, teljesen egy életet él vele, de, mert Fiú, mégis külön személyben él, a földi élet végességének keresztjét, mindnyájunk gyötrő keresztjét hordozván; egyedül hordozván. Ő tudta, mire vállalkozott, tudta, hogy abba a hatalomba, az isteni életnek abba a teljességébe, amellyel e földön a diadalmas istenországot megalapíthatja, az út a kínos és megalázó halálon át vezet; és ingadozás nélkül, szilárd léptekkel jött azon az úton idáig: és most, mikor már közvetlen előtte van a keserű pohár, mégis megrémül tőle. Oh, ha volna, ha lehetne valami más út a földről az égbe és onnét vissza... Hiszen az Atya mindent megtehet: nem tehetné meg azt is, hogy szerelmes Fiát e kintől és megaláztatástól megkímélve ruházná fel azzal a hatalommal, amivel halála után volt visszajöendő? Ez az az egy pont, amelyben az ember-Jézus akarata eltér a mennyei Atya akaratától. De csak egy pillanatra, de csak egy rémletes gondolatban: ha lehetséges. A másik pillanatban már megszólal a gyötrődő emberben az Isten szerelmes Fia: de nem az a kérdés, hogy én mit akarok, hanem az, hogy Te mit akarsz. Igen, az Isten élete és az Isten akarata egy: és a Fiú élete nem lehet más, mint az Atyáé. A mennyei Atya akaratának teljesítése, ha gyalázat, ha halál árán is: ez az Isten Fiának, fiainak, élete e földön. És meghalni, nem természeti szükségességből, nem is hősi elhatározásból, hanem kínos gyötrődések és fájdalmak közt, azért, mert az az út, amit ő Istentől rendelt hivatásának és a mások üdvössége útjának ismert és tudott, a halálon vezet keresztül: ez az, ami Jézus halálát váltásghalállá teszi. Ezért lett halála a mi számunkra áldozat, Isten számára pedig diadal: Isten diadalmaskodása az emberben. Jézus mellett mind a három jelenésben Péter a főszemély, akinek dicsekvő önbizalma oly keservesen megszégyenül. Látszik, hogy öntudatosan van párhuzamba állítva a hű Mester diadalmas vívódása és a hűségére büszke tanítvány gyáva elbukása; ami az egésznek valami édes-bús ragyogású öskeresztyén színt ad. Az optimizmus és pesszimizmus egésszéges keveréke jellemzi e színt: pessimizmus, ha magunkra nézünk; optimizmus, ha Jézus áldozatát tekintjük. Ezt az áldozatot Isten akaratából Ő hozta meg nekünk: és ennél nagyobb áldozatot mi nem adhatunk Istennek. Hogy ez az áldozat milyen drága, mily keserves küzdelmek ára, hogy mily egyedül állt Isten és emberek közt az a közbenjáró, aki ezt meghozta, azt festi a naiv néplélek megszentelt színeivel

a középső (63) jelenés. Istenien művészi, mert emberien természetes keretet ad ehhez az első (64) jelenés, mely azt tárja fel, hogy milyenek voltak, előtte jól ismertén, Jézus barátai; és a harmadik (66), amelyben azt látjuk, hogy hogyan tagadta Őt meg egyetlen tanítványa, aki a végsőkig kitartott vele. A küzdelem valóban a Getsemánében dőlt el. És eldőlt. Az Isten győzött: Jézus az Ember.

64. Az Olajfák hegyén.

(14 26—31.)

Az utolsó vacsora után, mint rendesen (l. 11 11), most is kiment Jézus éjszakára — most az utolsó éjszakájára — Jeruzsálemből az Olajfák hegyére. Útközben folyt le az a beszélgetés, amiről ez a jelenés szól. Hogy ennek így eleven megőrzésében a tanítványok és az őskeresztény gyülekezet utólagos lelkiismeret-mardosásának nagy része van, az egészen természetes; de viszont természetellenes az a vélemény, amely szerint ez tisztára ebből a lelkiismeret-mardosásból született. Ha van valami történeti hitelességű elbeszélés az evangéliumokban, hát ez az. Nem csak azért, mert Jézus jól ismerte tanítványait, és így előre tisztában lehetett a komoly veszély pillanatában bekövetkezendőkkel; hanem azért is, mert az eddigiekből ismert nevelői módszere egyenesen megkívánta, hogy gyengéjökre előre figyelmeztesse őket; mert az e nélkül előre láthatólag okvetlenül végzetessé vált volna. E nélkül a jövődőlés nélkül szétfutásuk végleges lett volna; egyedül az erre való emlékezés volt képes őket az első ijedség után ismét összerakni és arra eszméltetni, hogy Jézus halálát ne a maguk öröklött szempontjából nézzék, hanem abból, amire szintén előre figyelmeztette őket a Mester.

26—28 v.) A szomorú jövődőlés. 26 v.) A dicséret (hellén: himnusz), amit a pászkavacsora után *énekettek*, a 115—118 zsoltárból volt összeállítva; esetleg, ha hosszabba nyúlt a vacsora, utána még elénekelték, az ötödik kehely után, a 120—137 zsoltárokat is. 27 v.) A 116 zsolt. 11 v. reminiscenciája révén útközben szinte magától kínálkozott Jézusnak az a jövődőlés, hogy *ezen az éjszakán*, amelyen a kereszt útján a döntő mozzanat bekövetkezését várta, *mindnyájan megbotránkoznak benne* tanítványai: ez a hellén szó a Jézustól való elbotlást is kifejezi. Ezt a jövődőlését Zsák 137-re alapítja, amit akkor eschatologikus értelemben magyaráztak, és amit így Jézus magára és tanítványaira vonatkoztatott: *ő a pásztor*, tanítványai *a juhok*, akik a pásztor halála után el fognak széledni. 28 v.) De ehhez a szomorú jóslathoz nyomban fűz egy vigasztalót: *feltámadása után* Jézus, a jó pásztor, *előtte megy* juhainak *Galiléába*, hogy ott ismét egybe gyűjtse őket. Az istenországának hatalomban és dicsőségben való megszervezése is Galileából volt tehát kiindulandó, mint ahogyan az evangéliom „kezdeté”, a magvetés munkája is onnan indult ki.

29 v.) Péter fogadkozása. Péter önbizalma oly hangon nyil-

vánul meg erre, ami a nyilatkozat őszintesége iránt nem hagy semmi kétséget, de erejében már eleve nem sok bizalmat kelt.

30—31 v.) Jézus felelete. Itt és a következőkben különben hű jellemzését nyerjük neki, és benne a tanítványoknak, nekünk általán, akiket képvisel, és akikben több a Jézus iránt való fényes lángolás, mint a komoly benső izzás; több az üres fogadkozás, mint a nehéz időkben megkívánt komoly helytállás. 30 v.) Erre figyelmeztet Jézus felelete. Háromszor megtagadsz engem! Az ilyen aprólékos vonásoknak is előre való megijósolásán nem kell megütközni, mert nyilván népies szólásmód ez, mely azt színezi, hogy Péter heves fogadkozása mily hamar szégyent fog vallani. A *kakas szól* legkorábban minden reggel: de Péter még annál is korábban meg fog szólalni, hogy megtagadja Mesterét: és mire a kakas a *másodikat* kukorékolja, ő akkorra már *háromszor megtagadja* Jézust. Különben a jelenésnek ez a nevezetes szerepe egészen természetes symbolum jelentőségével bír ezekben az elbeszélésekben, amelyeknek hozzánk szóló alaphangja 13 37 óta: vigyázzatok! 31 v.) Pompás népies zamata van Péter újabb fogadkozásának is, amihez a többiek is mind segídeknek neki.

65. *A Gethsemánében és a papi tandcs előtt.*
(Jézus gyötrődése és halálra ítéltetése.)

(14 32—64).

Jézus a Gethsemánéba éjjeli szállásra ment (l. 11 11. 19.) azonban halálsejtelmek fogván el, nem tudott nyugdni. Ebben nem az a csodálatos, hogy neki halálsejtelmei voltak, mert ez az eddigiekből egészen érthető; hanem az, hogy tanítványai erről még tudomást sem vesznek, és őt halálos vergődésében egészen magára hagyják. Többi tanítványait hátra hagyva, három bizalmasát vette magához, hogy vigyázzanak vele a döntő órában, kiket egy helyt leültetvén, kissé előbbre ment, és ott vívta meg a halál harcát egészen egyedül. Mert a három tanítvány nem birt vele vigyázni. Háromszor is visszament hozzájuk, és mindig alva találta őket. Megkapóan van ebben kiábrázolva az a mély gondolat, hogy a mi váltáságunk munkáját Jézus egyedül végezte el. E munka nagy és nehéz volta, megbecsülhetetlen belső értéke, valamint Jézus személyének isteni nagysága és hozzánk mégis oly közel álló és előttünk oly rokonszenves emberi mivolta pedig valami csodálatosan meleg és vonzó fényben ragyog előttünk. Rettegése és gyötrődése, imája és megnyugvása, tanítványainak restszívűségükért tett szerető szemrehányása és aztán az a szelid és mégis felséges méltóság, amivel árulóját és letartóztatását fogadja, valósággal élő és beszédes szoborba önti előttünk Jézus alakját. Mögötte két másik alak emelkedik ki még a részben csendes, mélabús, részben pedig lármás és izgatott háttérből: a Péter és Júdás alakja. Amaz, aki az imént még meghalni is késznek nyilatkozott vele, és most nem tud vele egy óráig vigyázni: emez, aki alattomosan fegyveres csöcselék élén tör mesterére.

Egyenes folytatása ennek a papi tanács előtt lefolyt plasticus jelenet. Júdás eltűnik; Péter a cselédség között lappang: Jézus pedig itt az egész világot képviselő zsidó társadalom legfelső fóruma előtt lapidaris szavakkal tesz vallást az ő messiás-voltáról. A megvívott haláltusa után úgy áll ott most gyűlöletes ellenségei között isteni fenségben, hogy szinte látjuk a glóriát fején ragyogni. A nagy vallomás ime elhangzott: most már jöjjön a halálítélet.

32–35 v.) A Gethsemánében. 32 v.) *Gethsemdné* = „Olaj-sajtó“ volt annak a helynek neve, ahova Jézus ez alkalommal tanítványaival ment. Lk és Ján ezt a nevet nem említi, ellenben a történetet több apró vonással kiegészíti. Így Lk 27 37 szerint nappal a templomban tanított és éjszakára mindig az Olajfák hegyére ment ki Jézus, és Lk 22 39 szerint ez alkalommal is ezt tette „szokása szerint.“ Ján 18 1.2 szerint pedig ez a hely egy kert volt, amit Júdás jól ismert, mert Jézus gyakorta gyűlt ott össze tanítványaival. Tehát éjjeli szállásra jött ide Jézus; de mivel aludni nem tudott, elment imádkozni, és *tanítványainak azt mondta: üljetek le itt, míg imádkozom.* Egyedül akart lenni a mennyei Atyával, de óhajtotta, hogy tanítványai addig ébren legyenek vele. 33 v.) Sőt három legbizalmasabb tanítványát (l. 1 16 skv.) magával is vitte, hogy egészen közel legyenek hozzá. Ezek voltak tanui utolsó nagy vívódásának. És kezdett *retlegni*: ἐκθαυβεῖσθαι (másutt úgy fordítottuk, hogy „megrémlüni“) a régi Károli fordítása, nem kell megváltoztatni; ἀδυνατεῖν-t azonban talán jobban visszaadja „*elcsüggedni*“, mint Károli „gyötrődni“-je. Választott útján idáig biztos léptekkel jött Jézus, de most egészen közel érzi ennek végét: a halált. Kezdetől fogva tisztában volt vele, hogy ez az út ide fogja őt juttatni: de most, mikor elérkezett a valóra válás pillanata, mégis megrettent tőle, és kínos benső gyötrődés vett erőt rajta. Hiszen még kiküthelt volna a rá váró szenvedéseket, még visszafordulhatott volna erről az útról, és megkísérelhetette volna nagy terveit más úton megvalósítani; talán többet is tehetne azok érdekében, ha életben marad, ha alkalmazkodik a körülményekhez stb. stb. Ilyen és ehhez hasonló gondolatok felvetődése olyan természetes lett volna ebben az órában: nem tudjuk, hogy Jézus keblében felvetődtek-e ezek, vagy más ilyenek, de azt látjuk, hogy eddigi útjának végső következményei az utolsó pillanatban megrettentik és kínos levertséget okoznak neki. És ez az, ami halálát nekünk oly kimondhatatlanul drága áldozattá teszi. 34 v.) *Szomorú a lelkem haldílg*: oly szomorú vagyok, hogy majd bele halok; vagy: szomorúságom a halálig fog kísérni és kínozni. *Maradjatok itt*, a többiekől bizonyos távolságban ezt a hármat is letelepítette, azzal, hogy *vigyázzanak*, mint Mt 26 38 helyes magyarázattal hozzá teszi: „velem.“ 35 v.) Imatuságának lefolyása: *aztán ő maga kissé előre menvén* e három bizalmas tanítványtól is, ott, egymagában, a rá sulyosuló érzelmek terhe alatt *a földre esett* és úgy *imádkozott*. Egyszerű, közvetlen és magával ragadó szemléltetés ez. Az imatusa tartalmának rövid összefoglalása is ilyen: *ha lehetséges*, mutasson neki az Atya más útát, mely nem ezeken a kínokon visz keresztül.

36–38 v.) Az első imatusa. 36 v.) Jézus imájának szavakba foglalása. Ebben klasszikus tömörséggel és kristályos világossággal áll előtünk Jézus belső vívódásának egész lényege: itt áll előttünk az ő egész lényege. Én rám nézve gondolható volna könnyebb út is, én azt természetesen akarnám is: *de nem* az a kérdés, hogy *én mit akarok, hanem az, hogy te mit akarsz*, Atyám. Ebből látszik, hogy a belső vívódás nem a körül forgott, hogy vállalja-e azt a sorsot, amit a mennyei Atya rá mért; hanem a körül, hogy vajon nincs-e más mód is az Atya céljainak elérésére, és vajon csakugyan az Isten akarata-e az, és az-e az Isten akarata, hogy e szenvedéseket magára vegye? Mihelyt e felől megbizonyosodott, reá nézve el volt döntve a kérdés. Az ő életében szó nem lehetett másról, mint Isten akaratának megvalósításáról. 37 v.) Az imádság után visszament tanítványaihoz; és akkor kitűnt, hogy Jézusnak ebben a vérig való lelki tusájában még legbizalmasabb tanítványai sem tudtak vele vigyázni. Ennek ily nyomatékos kiemelése, hozzá fűződő megjegyzésekkel való élesítése nyilván mutatja, hogy ebben a korban, a parúzia-várás első ízzásában a keresztyénység lényege *a vigyázás*, „az ember fiának” lelki tisztaságban való éber visszavárása volt. A parúziahit azóta más-ként módosult, de a gyakorlati keresztyénység lényege ma is a Jézussal való vigyázás. Jézus gyengéd szemrehányását Péterhez intézi, aki ebben az énekben egyik főszemély, és akit itt nem az általa neki adott (316) Péter néven, hanem *Simon* néven szólít. Amiben talán némi célzást vehetünk észre arra, hogy ez esetben Simon nem mutatkozott Péternek, azaz Kősziklának. 38 v.) Az őskeresztyén erkölcstannak, és általában a gyakorlati keresztyénység lényegének rövid összefoglalása. A *kisértet* a Jézustól való elpártolás vagy elbuktatás veszélye, ami a 27 v. szerint most épen közelről fenyegette a tanítványokat. A *lélek* (πνεῦμα = szellem) a belső ember, ami mint Isten lelkének bennünk levő szikrája, minden jóra kész, és arra ösztönöz is bennünket; de törekvése gyakran hajótörést szenved a *test* (σάρξ = hús) *erőtlenségén*, amire a lélek akaratának kivitele várna, de aminek erre nem lehet ereje, mert természeténél fogva érzéki, önző, esendő, szóval mind annak foglalatja és fészke, ami az emberben Istennel ellentétes. Tehát a jószándék bár megvan mindenkinben, de természeténél fogva senkinek sincs elég ereje annak kiviteléhez: ezért *imádkozzatok*; felülről kell pótolni az erőt.

39–42 v.) A második és harmadik imatusa. 39 v.) Ez után Jézus ismét *elmenvén* a hármaktól, *imádkozott, ugyanazzal a szóval*, amivel a 36 vben, amit Mt 26 42 újból le is közöl. 40 v.) Mikor aztán másodszor is ismétlődött a 37 vbeli jelenet, mert, mint az evangyélista magyarázza, *meg voltak nehezedve a szemek*; (ami érthető is a nap fáradalmi és izgalmai után), akkor a tanítványok úgy érezték, hogy valamivel menteni kellene, vagy legalább kimagyarázni restszívúságukat; de annyira megszégyenültek és megzavarodtak, hogy *nem tudtak mit felelni neki*. 41 v.) Végre

*harmadszori elmenetele és visszajövele után azt mondta nekik: aludjatok most már (τὸ λοιπὸν) és pihenjetelek; m. sz. ez kérdés, némi sarcasticus éllel: „alusztok tovább és nyugosztok?” (így az én 1927-iki fordításomban is) ismét m. sz. aludjatok „máskor” (τὸ λοιπὸν); de nincs szükség eféle kimagyarázásokra, mert amúgy is meg lehet a dolgot érteni; t. i. eddig is elnyomta őket az álom, de az csak izgatott kimerültség volt, nem megnyugtató álom, de most már elég a nagyon nehéz (és nem nagyon jól sikerült) vigyázásból, mert *eljött az óra*, aminek várásában kellett volna Jézussal kitartaniok. Most már beteljesedik 931 jóslata; *az embernek fia a bűnösök*, a szellemi istenországával szemben álló emberek kezébe adatik. 42 v.) Ekkor Jézus elébe ment az ő megfogására kijött fegyvereseknek, mikor látta, hogy az ő *árulója* azoknak élén *elközelgetett*; ezért szólítja fel tanítványait: *keljetelek fel, menjünk!**

43–46 v.) Jézus megfogatása. 43 v.) Ezen szóra meg is jelent *Júdás, aki egy volt a tizenkettő közül*: jegyzi meg az evangyélista méltatlankodva (az ὢν participiuma, amit a krit. szövegek elhagynak, jobban kielezi ezt a méltatlankodást). Ebből a megjelenésből látszik, hogy Júdás az utolsó vacsoráról valamely alkalmas pillanatban elosont. A kíséretében volt fegyveresekről evangyélistán az mondja, hogy *a főpapoktól, írástudóktól és vénektől*, azaz a jeruzsálemi nagy synedriumtól jöttek; de Ján 18.3.12. arról is értesít, hogy a csapat magva, ami a tulajdonképeni hivatalos karhatalmat képviselte, római katonaság volt. 44 v.) Közös jel: σύσσημον: együttesen megállapított jel. A *biztonságban* határozó úgy értendő, hogy Jézust oly biztos fedezet alá helyezve vigyék el, hogy el ne menekülhessen. Az áruló tehát gondolt erre az eshetőségre. 45 v.) Mikor a menet élén Júdás *odaért* Jézushoz, *egyenest hozzá* lépett a szokásos üdvözléssel, ami a jelen esetben árulás volt 46 v.) Amint az áruló csók elcsattant, a katonák le tartóztatták Jézust. A dolgot úgy képzelhetjük a legtermészetesebben, hogy Jézus elébe ment a csapatnak, az annak élén haladó Júdás pedig egyenesen feléje tartott és úgy üdvözölte őt testvéri csókkal, mintha a legjobb járatban jött volna. Ebből a csatlósok láthatták, hogy ez az, akit keresnek, akit közülük bizonyára ismertek is többen. Hogy aztán a csók előre megbeszélt jel volt-é, vagy nem, az mellékes. A tanítványok előtt minden esetre az volt; az öskereszténynek előtt pedig azért lett oly jelentőségteljes, mert az árulás bűnének természetellenes, visszataszító voltát oly éles világításba helyezi, és oly nagyon alkalmas óvó példának azok számára, akiknek csókjuk kész Jézus számára, de szívök az ellenséghez hajlandó.

47–52 v.) A Jézus letartóztatását kísérő epizódok. Ennek a strófának a megépítése némilg erőltetettnek látszik; t. i. a strófa kissé túltömött. A kard-epizód elhagyásával esetleg a megmaradó 8 sornak 10-re való beosztásával lehetne rajta segíteni. Akkor a kapcsolódás is egészen közvetlen volna az előző strófához. 47 v.) Ez

arról szól, hogy *valaki* a Jézus kíséretéből (a későbbiek már tudták, hogy Péter) *kardot rántott* Jézus védelmére, és *levágta a főpap szolgájának a fülét* (a későbbiek tudják a szolga nevét is: Málkus). Feltűnő mindenesetre, hogy ez epizód elmondása Jézus letartóztatásának aktusától elszakítja Jézusnak közvetlen ahoz fűzött nyilatkozatát (44 v.), valamint az is, hogy a katonák részéről a merész támadás megtorlásáról nincs szó; mindazáltal történetiségében nincs ok kételkedni, mert egészen a kor mesiási váradalmainak szelleméből fakad. Olyan valaki lehetett a közbevágó, aki (lobbanékony természeténél fogva jól talál a szerep Péterre) e tettől azt az eredményt várta, hogy nyomban megjelennek a mennyei légiók Jézus kiszabadítására; a római katonák megtorló lépéseit azonban semmiesetre sem várta meg. A későbbiek szerint Jézus megjegyzést is tesz az esetre; erről azonban itt nincs szó. 48 v.) Jézus nyilatkozatában rámutat arra, hogy hozzá mily méltatlan ez az eljárás, és mennyire helytelen volt vele szemben ily karhatalmat alkalmazni, aki önként kész magát nekik kiszolgáltatni. 49 v.) Ennek magyarázata azonban a zsidó gyülekezeti hatóság gyávasága, illetve a 2 vben említett csele: nyilvánosan magok elé állítani nem merték Jézust. *De*, fejezi be Jézus szemrehányását, ha már így van, azért van így: *hogy teljenek be az Írások* ebben is. Itt nem kell épen valami előttünk ismeretlen külön jövődölésekre gondolnunk, amelyek a Mesiás letartóztatásának ilyen módjáról szóltak volna; hanem csak azokra, amelyekre Jézus 831; 931; 1033.34-ben utalt, amelyek nemcsak szenvedésekről, hanem meggyaláztatásról is szólnak. 50 v.) Erre beteljesedett a 27 v. jóslata: a pásztor megveretvén, elszéledtek a juhok: a tanítványok *elhagyván őt, mind elfutottak*. Ezt egy oly epizóddal kapcsolatban jelenti írónk, mely egyedül az ő sajátja. Ezt régtől fogva Márk Jánosra vonatkoztatta a hagyomány, akiben épen ezen az alapon is keresték evangéliomunk szerzőjét. Hogy az az ifjú, aki hirtelen egy lepedőt körítve magára, kíváncsiságból utána ment a Jézust a főpaphoz kísérő csapatnak, és aki aztán a lepedő hátrahagyásával menekült el, tényleg Márk János, a későbbi apostoltanítvány volt, és hogy neki nagy része van ennek az elbeszélésnek a keletkezésében, azt egész valószínűnek tarthatjuk. Hogy ugyanis Péter ezeket az ő eseteit később bűnbánattal elismerte a hívők előtt, abban nincs mért kételkednünk; de, hogy épen ő öntötte volna a róluk szóló elbeszéléseket ilyen üde, színes, eleven formába, azt alig tarthatjuk valószínűnek. 51 v.) Az az *egy ifjú*, aki Jézus letartóztatásakor nem szaladt el, és akit ennél fogva az egész kíséretből egyedül tudtak *megfogni az ifjak*, t. i. a római katonák kíséretében levő zsidó tanácsi szolgák, már ekkor le volt vetkőzve, és legfeljebb csak *alsó ruha* volt rajta (γυμνός u. i. nem csak meztelent, hanem hiányos öltözetűt, alsó ruhában levőt is jelent), és a fölé *egy lepedőt körített* magára (σινδών = indiai vászon és az abból készült holmi). Ebből lehet következtetni, hogy az utolsó vacsora az ő házuknál volt, és ő már lefeküdt, mikor a vacsoráló társaság

házu kból eltávozott, és akkor hirtelen elhatározással egy lepedőt körített magára és az ágyból kiugorva úgy ment utánok. 52 v.) Ezt a körülményt használta fel aztán menekülésére: a *lepedőt* a szolgák kezében *hátrahagyván*, ő maga, mint Ám 2 16. legerősebb szívű hőse a veszedelem napján, *meztelen*, illetve *alsóruhában*, ahogyan az ágyban szokott lenni, úgy *menekült el tőlük*. Így ő a továbbiaknak alig ha lehetett szemtanúja.

53–56 v.) A papi tanács előtt. 53. v.) Jézust egyenesen a főpaphoz vezették, ahol fogadására, úgy látszik, már minden elő volt készítve, és a nagy tanács tagjai még nem voltak ugyan nála, de készenlétben voltak, úgy hogy mikor Jézus megérkezett, ők is *mind hozzá* gyülekeztek. Az *αὐτῷ* névmást némelyek a főpapa vonatkoztatják (aki Mt 26 57 szerint Kajafás volt, de Ján 18 13 skv. szerint ez a kihallgatás Annásnál, Kajafás ipánál történt); mások pedig Jézusra = vele együtt. Ez nagyon jól lehetséges, és ez esetben még világosabb lesz, hogy a tanács tagjai már várták Jézus megjelenését, és *vele együtt* mentek a főpaphoz. Sokan lehetetlennek tartják, hogy a nagy synedriumot, mely 72 tagból állt, ily késő éjjeli órában ily rögtönözve összehívhatták volna. De Mt 26 57 szerint a tagok ekkor már össze voltak gyűlve, amit ha nem vehetünk is szó szerint, annyit megállapíthatunk belőle, hogy Jézus letartóztatását már a nagy synedrium tagjainak népes tanácskozása előzte meg; ha ugyan azt nem mondhatjuk, hogy az már a gyűlés határozata alapján történt. Erre lehetne némileg következtetni Mk 14 43 nak abból a megjegyzéséből is, hogy a fegyveresek „a főpapoktól és az írástudóktól és a vénektől” jöttek. Így nevezi Mk a nagy synedriumot rendszeren. Ha ehhez még hozzá vesszük azt, hogy valamennyi tanácstag, bármely párthoz tartozott is különben, Jézussal szemben valóságos rossz indulatot táplált, és az ő lehetetlenné tételét nagyon a szívéen hordozta, akkor a gyűlésnek ily kései órában való megalakulását nem tarthatjuk lehetetlennek. 54 v.) Míg a synedrium tagjai, akik e szerint az események további fejlődését valahol a közelben várták (különben az egész Jeruzsálem sem nagy), meghallván, hogy Jézust bevitték a főpaphoz, oda gyülekeztek, addig Péter meg *távolról* követvén a fegyvereseket, óvatosan utána lopódkodott Jézusnak *be a főpap udvarának*, azaz palotájának *belsejébe*: *ἔως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν*. A kifejezés mutatja, hogy ez nem csak merész vállalkozás volt, hanem nem is volt könnyű munka. Ján 18 15. 16. szerint ez csak egy másik, a főpappal ismerős, tanítvány protekciójával sikerült Péternek. 55. v.) Az elbeszélő szemmel láthatólag nagy súlyt helyez arra, hogy míg Péter az udvarban titkon figyel, addig a főtanács mindent elkövet arra nézve, hogy Jézus ellen elfogadható bizonyítékokat szerezzen; de hasztalan: Jézus ártatlan. 56 v.) A bizonyíték-szerzés pedig azért nem sikerült, mert *hamis tanú* akadt ugyan elég, de azok nem vallottak *egyezően*; már pedig halálos ítéletet V. Móz 17 6; 19 15. értelmében csak legalább két tanú egyező vallomása alapján lehet kimondani. Így Jézusra még hamissággal sem sikerül valami rosszat rá bizonyítani.

57–61 ab. v.) Lerontom a templomot! A sok hamis tanú vádjai közül csak ezt az egyet jegyzi fel az elbeszélés név szerint: a templom lepusztítására és felépítésére vonatkozót. E vád, mely

15 29-ben is ismélődik a csúfolódók ajkán, a tárgyalások során kétségtelenül elhangzott, sőt az után is többször találkoztak vele az őskeresztyének; de, hogy mi volt a tulajdonképeni alapja, illetve hogy eredetileg és szabatosan hogyan hangzott és mire vonatkozott ez a Jézus szájába adott nyilatkozat, azt már teljes bizonyossággal nem lehet megállapítani. Nagyon valószínű, hogy ez így, amint most van, Jézus ide vonatkozó, és részben meg nem értett, részben pedig félremagyarázott nyilatkozatainak ellenséges irányban kiélezett megfogalmazása. 57 v.) Ezek a *némelyek* Mt 26⁶⁰ szerint ketten voltak, t. i. annyi a megkívántató tanúk legkisebb száma. Ezek vallomását az evangyélista épen azért is nevezi *hamis vallomásnak*, mert ők azt nem hallották, hanem csak úgy visszhangozták, mint akkor nyárspolgári körökben közkeletű vádat. 58 v.) Ezért bocsátja előre vallomásukban hangsúlyozottan: *hogymi hallottuk, mikor ő azt mondta*, stb. Maga a nyilatkozat különben Mt 26⁶¹ (v. ő. Ján 2¹⁹)-ben) rövidebb, hiányzik belőle a „kézzel csináltat“ és a „nem kézzel csináltat“ jelző; de azért nem kell mindjárt arra gondolni, hogy ez Mk változtatása: mert a kijelentés értelme e nélkül is csak ugyanaz lehet. Hogy ott van-e a „kézzel csinált“ jelző, vagy nincs, az a templom lerombolására vonatkozó jelentésén a nyilatkozatnak nem változtat, már pedig a zsidók előtt ez volt a bűn. Nem fontos, hogy Jézus úgy mondta-e, hogy ő fogja lerontani, vagy úgy, hogy más: a templom pusztulásának megjövendőlése maga is halálos bűn (I. Jer 26^{8.9} sköv.). A *más* templom *építése* pedig így is, úgy is csak kétféleképpen érthető: vagy eschatologicus értelemben, amire itt 13^{1.2} kapcsán gondolhatunk, úgy, hogy a parúzia alkalmával a jeruzsálemi templom elpusztúl, és Jézus annak helyébe egy dicsőséges mennyei templomot hoz készen (mint az „új Jeruzsálem“ is mennyből fog leszállani); vagy symbolicus értelemben, mint Ján 2²¹-ben, az ő halálára és feltámadására vonatkoztatva. 59 v.) De a tanubizonyosság *így sem volt egyező*, noha egy tényről szolt és elő voltak készítve a tanúk. Az evangyélista előtt fontos, hogy még ezt a vádat sem sikerült a főpapoknak halálos ítéletük alapjává tenni, noha ez, ha sikerült volna, akkor sem bélyegezhette volna Jézust hamis prófétának, mert hiszen ugyanezen vád miatt már halt meg próféta (Uria, Jer 26¹¹ skv.), és Jeremia is csak alig tudta a halált kikerülni, pedig azok mind a ketten elismerten igaz próféták voltak. 60 v.) Ekkor a *főpap a középre állva*, kísérletet tett arra, hogy Jézust megszólalásra bírja. Mindegy, akármit mond, mindenbe bele lehet kötni. 61 ab. v.) De a kísérlet kudarcot vallott: Jézus a sok vallomásra, az erélyes kérdésre *semmit nem felelt*. E méltóságos hallgatás bármennyire emlékeztet is Jes 53⁷-nek Jahveh szenvedő szolgájáról szóló jóslatára, aki, „mint a mézsárszékre vitt bárány“, „nem nyitotta meg száját“, azért még sem lehet e jelenetet egyszerűen annak alapján költöttnek tekinteni; nem csak azért, mert hiányzik belőle az ott annyira hangsúlyozott kifejezés, hogy „nem nyitotta meg az ő száját“, hanem főleg azért, mert e magatartás

annyira a helyzetből és Jézusnak eddig megismert jelleméből folyik, hogy másképp el sem képzelhető. Mi lett volna, ha ő, mint valami modern nemzetiségi agitátor, elkezdte volna magát a törvény előtt védeni? Ha csak egy szót hozott volna fel védelmére, az okvetlen kiszivárgott volna a nép közé: és akkor ügyének aktáit ott ette volna meg a moly a hivatalos archivumokban; halála után harmad napra már senki sem beszélt volna róla. Ő azért jött, hogy életét adja sokakért (10 45), és ha a mennyei Atya tudna valami utat e pohár eltávoztatására (14 36), az bizonyára nem a prókatori ügyesség lenne.

61 cd.—64. v.) Jézus ünnepélyes vallástétele önmagáról; és halálítélete. 61 cd. v.) Miután a tanúk kifogytak és Jézus nem felelt: megfeneklett a tárgyalás. Amit az elbeszélés diadalmas megértéssel éreztet velünk: ez nem is lehetett másképp. Ekkor kínos hallgatás után, *ismét a főpap* vette fel a szót, *ismét megkérdezte* Jézust; és pedig most már egyenesen felvetette a főkérdést. Ezt kerülte eddig, mert egyáltalán alkalmatlan volt Jézus jogászai megfogására, mivel alóla nagyon könnyű volt kisíklani; de most, nem lévén más menekvés, úgy tett, mint aki egy kockára tesz fel mindent: ez alól a kérdés alól vagy kisíklík (és a főtanácsnak az is érne valamit), vagy egészen benne marad. Az *Áldandó* alatt Jahvét érti, akinek nevét ekkor már nem mondták ki a zsidók, sőt még az „Isten” szót is kerültkék és körülírásokkal helyettesítették. 62 v.) E kérdés volt az, ami egyszerre megnyitotta Jézus ajkait; mert erre meg a hallgatás lett volna épen oly természetellenes és veszedelmes, mint az imént a beszéd. Vonakodás nélkül, őszinte és természetes hangon, de a helyzethez illő ünnepélyességgel felel tehát. Rövid feleletében eddig ismertetett messiástana teljesen benne foglaltatik: ő az Isten fia (1 12; 97), akiben az őtestamentomi messiási jóslatok halála után teljesülni fognak, nevezetesen a Zsolt 110 1 értelmében (l. 12 35—37) felmagasztaltatik a *Hatalomnak* (ez is Isten nevének körülírása, de célzatos, a Jézus jövődő hatalmára célzó körülírás) *jobbára*, és Dán 7 13 skv értelmében (l. 13 26) el fog *jőni az ég felhőiben* hatalomban és dicsőségben. E felelet nagyon elevenen bevésődött az őskeresztyének emlékezetébe, mert egy felől a felelősséget Jézus igazságtalan haláláért teljes súllyal a zsidókra hárítja, más felől meg az ő hitűknek és reményeiknek biztos alapot ad: Jézust megölték, de a jövő mégis megmutatja, hogy ő az Isten fia! 63—64 v.) Az ítélet. Így szoktuk mondani, bár nem volt az; vagy legalább is nem volt jogkörvénnyel bíró ítélet. Halálos ítéletet kimondani u. i. ebben a korban a jeruzsálemi nagy synedriumnak nem volt joga. Itt tehát csak arról lehetett, s volt is, szó, hogy a synedrium a kellő formák közt kellő meggyőződést szerezzen a felől, hogy Jézus csakugyan méltó a halálra, és ezt oly formában mondja ki és állapítsa meg, aminek súlya legyen illetékes helyen, t. i. Pilátus előtt is. Innét van, hogy a tárgyalás egészen a jogi formák közt folyik le; de forma szerű ítélet kimondásáról nincs szó. Ján 18 13 skv-ben pedig

ez csak olyan előértekezletnek tűnik fel. 63 v. A *főpap ruháinak megszaggalása* a fájdalom és gyász jele az istenkáromlás hallatára, amit ilyenkor minden jó érzésű hívő meg szokott tenni, I. II Kir. 18 37; Csel 14 14; a zsidó jogi szokások pedig a bíró számára hivatalosan elő is írtak arra az esetre, ha a vádlottra oly káromlás vádja bizonyult rá, amikor az kifejezetten az Isten nevét káromolta, és ami halálos büntetést vont magára. Erről ugyan most szó sem lehetett; de a főpap e gesztusával mégis azt akarja kifejezni, némileg a gyűlés tagjainak állásfoglalását is befolyásolandó, hogy ő jelenleg is ezt az esetet látja fennforogni. Ezt aztán szóval is kijelenti, mikor e szavakkal: *mi szükségünk van még tanukra*, a bizonyítási eljárást, mai nyelven szólva, befejezettnek nyilvánítja; a 64 vben pedig: *(hallottátok a káromlást)* a bűn tényálladékát, és alatta értetőleg Jézus bűnösségét megállapítja. A bűnösség megállapítása után felteszi a kérdést: *mi látszik (φαίνεται) nektek = mi a ti véleményetek = mit ítéltek ebben az ügyben?* E kérdésre az elbeszélő a maga szavaival közli a tagok véleményét: *azok pedig mindnyájan elítélték őt, hogy méltó halálra.* Ez a 65-ik jelenésnek, a világirodalom egyik legremekebb alkotásának méltó csattanója. A Getsemánében: „Átyám, ha lehetséges...!” a papi tanács előtt: „méltó halálra...”

66. Péter esete.

(14 65—72)

Jézus a papi tanács előtt, bírái és ellenségei előtt, vádolva, elítélve, bántalmazva és megalázva is úgy áll, mint a megközelíthetetlen szentség méltóságában ragyogó királyi felség; Péter a szolga had között bújkál, alakoskodik, és égő könnyeket hullat gyávasága szégyenén. Szereti Jézust, vonja hozzá a szíve, mert — a tanítványok közül egyes-egyedül — utána lopózik a főpap házába; bátorsága is van, mert, ha lopódkodva is, de mégis utána megy Mesterének az ellenség torkába; kész is volna talán meghalni vele: de, mikor látja, hogy leköpi, kinevetik, arcúl verik, akkor, a röhögő szolga had előtt nem meri, szégyenli azt mondani, hogy: ez az én Uram! Sok ilyen Péter volt abban az őskeresztyén egyházban, melynek Péter volt a feje, és volt azóta is, és van ma is. Talán ez is egyik oka annak, hogy az apostolok közül az ő alakja maradt ránk a legelevenebben, és ő róla is ez az elbeszélés a legszínesebben.

65 v.) Jézus megcsúfoltatása. 65 v.) Miután a gyűlés tagjai elítélő véleményöknek kifejezést adtak, a gyűlés hivatalos része véget ért, és a tagok most már szabad folyást engedtek gyűlölködő indulatuknak. Némely magyarázó ezt az egész jelenetet költöttnek tartja, mert nem tud egy előkelő testület tagjai részéről ennyi durvaságot és alacsonyságot feltételezni. De aki így gondolkodik, az nem ismeri a jeruzsálemi psychét általában, és annak vallási kérdésekben való türelmetlenségét különösen. A *leköpködés*,

a *letakart arcú* ember *öklözése* hű lüköre annak a szenvedélyes gyűlöletnek, amellyel e testület tagjai, akik különben egymást is gyűlölték, osztatlanul viseltettek az ellen a *próféta* ellen, aki az ő legszentebb ideáljainak mindenben merő ellentétét személyesítette meg. Mert nyilván való, hogy ez az egész düh-kitörés a *prófétának* szól. Az általános düh-roham annyira ment, hogy még a *szolgák is arcúl verdesték őt*. Tkép: „arculütésekkel hányták, v. sújtották őt.” Akik ezt a constructiót túlnehéznak találják, azok a kritikai szöveghez fordulnak (így én is az 1927-iki kiadásban), mely ἔβαλλον helyett ἐλαβον-t ad; és úgy magyarázzák, hogy mikor a gyülesteremből eltávolították Jézust, és a szolgák közé ért, akik közt Péter is volt, azok meg *arculütésekkel fogadták őt*. De én ezennel visszatérek T. R.-hoz. Azzal a változtatással, hogy ῥάπισμα-t „vesszőcsapás” értelmében veszem, mert a szolgák részéről a vesszőzést (ami a halálos ítélettel vele is járt) sokkal a helyzetből folyóbbnak találom, mint a pofozkodást.

66–67 v.) Péter kínos helyzete. 66 v.) Az ítélet meghozatala és a gyalázkodások megkezdődése után került Péter a legkínosabb helyzetbe. Mert amint ő *lent* volt az *udvarban*, a fentről nagy lármával letóduló szolgálhaddal oda sodródott hozzá a *főpap egyik szolgálója*; és az 67 v.) *meglátván* Pétert, arcába *tekintett*, és rögtön megismerte: *te is a Názaretivel voltál!* Némelyek azon törik a fejüket, hogy ugyan honnét ismerhette ez a szolgáló Pétert? No ugyan, majd épen a főpap szolgálója nem fogja ismerni annak a mozgalomnak egyik főemberét, amely már ötödik napja (virágvasárnapja óta) oly élénken foglalkoztatta a főpapi udvart!

68 v.) Első megtagadás; első kakas szó. Pétert oly váratlanul érte a támadás, hogy ijedtében még azt is *megtagadta*, hogy ismeri Jézust; és menekülésre gondolva, *kiment az előudvarba, kifelé*, tehát arra a térre, mely az utcáról a kapun át az udvarba vezet. És erre *megszólt a kakas*.

69–70 a. v.) A második megtagadás. 69 v.) Ez a kakas-szó már eszméltethette volna őt tettének jelentőségére; de mielőtt összeszedhette volna magát, már megint a nyomában volt a *szolgáló* (a többi evangéliomok szerint egy másik személy), és most már *a mellette állókat* kezdte Péterre figyelmessé tenni; de, 70 a. v.) az *ismét tagadta*, hogy ismerné Jézust.

70 b–71 v.) A második megtagadás. 70 b. v.) A szolgáló szavai tényleg gyanút keltettek, mert *egy kicsi mulva* azok állapítják meg Péterről, hogy ő *galileai*, tehát igaza van a szolgálónak; és ezt szemébe is mondják neki. A T. R. szerint azt is hozzá teszik, hogy *a beszéded is hasonlított*; ez a kritikai szövegekből hiányzik; és a ritmust tényleg túlterheli. 71 v.) A körülállók rátámadása abban a pillanatban, mikor ő már az előudvarban volt, közel a szabaduláshoz, végkép kihozta Pétert sodrából; most már *esküdözéssel és dtkozódással* tagadta meg Jézust.

72 v.) Ebben a pillanatban másodszor *szólt meg a kakas*; ami felébresztette Péter lelkiismeretét és *elkezdett sírni*. Az ἐπιβαλὼν

ἐκλασε kifejezés még nincs kielégítőleg megmagyarázva. Sokan az ismert ἐκβαλὼν ἔφη mintájára magyarázzák: erre sirt; vagy kipótolva a gondolatot: erre gondolva sirt. A régiek: „kimenvén, sirt“ stb. Szó szerint talán: „neki fogván, sirt“. Esetleg: „elfakadt sírva“. A háromszori megtagadás fokozása és a két kakas-szóval való váltogató beosztása kétségtelenül stilizálás; innét van, hogy itt a részletekben az egyes előadások közt nagy eltérések vannak; v. ö. Ján 18 17–25. skv; amit némelyek az esemény valódi lefolyásához hívebbnek és természetesebbnek tartanak.

Az egész jelenet drámai gyorsasággal az alatt az idő alatt folyt le, míg Jézust a szolgák a kihallgatási tereméből az udvaron át egy másik helyiségbe vitték, hogy az éj hátra levő részére biztonságba helyezték. (Lk 22 61 meg is jegyzi, hogy a harmadik megtagadás után Jézus hátra tekintett Péterre). És Péter, akit őszinte, melegen érző szive azért vonzott ide, hogy bár egy tekintetet vessen még Urára: most, mikor erre a pillanat elérkezett, most lett neki megtagadójává!

Homiletikai jegyzetek.

Jézus, Péter és Júdás. 14 26–72. Üdvéletünket csak Jézusra alapíthatjuk egészen, magunkra semmi részben sem; mert, mint e történetek mutatják: önbizalmunk hiú (26–31); kitartásunk lanya és álmos (32–50); hűségünk pedig füst és pára (43–45. és 51–72). Ellenben Jézus, bár előre tudja, hogy nehéz helyzetekben meg fogjuk őt tagadni; bár folyton tapasztalja lanyhaságunkat; bár árulásunkkal és hűtlenségünkkel sokszor megtagadtuk már őt: mindig hű marad önmagához, tehát hű mi hozzánk, mert az ő élete az Atya akaratának teljesítése. És ez az üdvélet.

Két jövendölés. 14 26–31. Jézus előre megjövendöli, hogy tanítványai mind el fognak mellőle, tőle botlani; de azt is, hogy ő feltámadása után ezért előttük megy Galileába, ahonnan új, diadalmas hadjáratra indul velök. A tanítványok elbukhatnak; a Jézus ügye nem. De, ha ily győzedelmes ügynek vagyunk a katonái, szabad volna-e elbuknunk? Ugy-e, nem? Tehát akkor miért mégis? Félre hát a hiú önbizalommal; hanem: vigyázzatok és imádkozzatok!

A Gethsemánéban. 14 32–52. A szenvedésektől való rettegés az, amiben Jézust legközelebb érezzük magunkhoz. Ezeknek az Atya akaratából való önkéntes vállalása és másokért való hordozása az, amiben ő a legmagasabbra emelhet bennünket magához. A tanítványok lanyhasága és árulása pedig az, ami szívünket a legforróbb szeretetben olvaszthatja össze a meg nem értett, mindenkitől elhagyatott és elárult Jézus szívével. Valóban, a Gethsemané a Szentekszente, ahonnan megnemesítő, tisztító, megszentelő malaszt árad reánk.

Péter kakasa. 14 52–72. Mire figyelmeztet? Nem elég Jézusért lelkesedni. Nem szabad elbizakodottnak lenni. Jézust akkor sem szabad szégyelnünk, mikor a világ látszólag diadalmaskodik felette.

Kis és nagy kérdésekben is mindig ébereknek, önismerőknek és Jézusban bízóknak kell lennünk.

Jézus vallomása. 1461—62. Ő Isten fia: az ő képét viselni vagyunk hivatva e földön. A Hatalom jobbán ül: minden, ami történik, az ő ügyének diadalára, a mi üdvünkre szolgál. Eljön az ég felhőiben: lesz ítélet és öröküdvösség.

XXIII. ÉNEK:

A POGÁNYOK KEZÉBEN.

151—32 = Mt 27 1—44 = Lk 23 1—43 = Ján 18 27—19 24.

67. Pilátus előtt. Mk 15 1—15 = Mt 27 1—26 = Lk 23 1—25. —

68. Megcsúfoltatik. Megkoronáztatik. Mk 15 16—21 = Mt 27 32. —

69. A kereszten. Mk 15 22—32 = Mt 27 33—44 = Lk 23 26—43.

- 151** És mindjárt reggel tanácsvégezést készítvén;
 a főpapok a vénekkel és írástudókkal
 és az egész tanács megköötözvén Jézust,
 elvitték és kezébe adták Pilátusnak.
- 2 És megkérdezte Őt Pilátus, Te vagy a zsidók királya?
 Ő pedig felelvén, azt mondta neki, Te monddod.
- 3 Akkor a főpapok sok vádat hoztak fel ellene.
- 4 Pilátus pedig ismét megkérdezte Őt, mondván,
 Nem felelsz semmit? Lám, mennyi vádat emelnek ellened!
- 5 De Jézus többet semmit nem felelt, úgy hogy csodálko-
 zott Pilátus.
- 6 Ünnepenként pedig elbocsátott nekik
 egy foglyot, akit épen kértek.
- 8 A sokaság tehát kiáltozva kezdte kérni,
 amit mindig tenni szokott nekik.
- 9 Pilátus pedig azt felelte nekik, mondván,
 Akarjátok, hogy szabadon bocsássam nektek
 a zsidók királyát?
- 10 Mert észre vette, hogy irigységből adták őt ki a főpapok;
- 11 és a főpapok felizgatták a sokaságot,
 hogy inkább Barabbást bocsássa el nekik.
- 7 A nevezett Barabbás pedig a felkelőkkel volt elfogva,
 kik a felkelésben gyilkosságot követtek el.
- 12 Pilátus tehát ismét azt mondta nekik,
 Mit csináljak hát azzal, akit zsidók királyának mondotok?
- 13 Azok pedig ismét azt kiáltották, Feszítsd meg!
- 14 De Pilátus azt mondta nekik, Mert mi rosszat cselekedett?
 azok pedig annál inkább kiáltották, Feszítsd meg!
- 15 Pilátus pedig eleget akarván tenni a sokaságnak,
 szabadon bocsátotta nekik Barabbást;
 és kiadta Jézust, megkorbácsoltatva, hogy megfeszíttessék.

15 16 A katonák pedig bevitték őt az udvarba, mely a helytartóság :
és összehívták az egész csapatot.

17 És felöltöztették őt bíborba és megkoronázták,
tövisből fonván egy koronát.

18 Akkor elkezdtek őt köszönteni,

Üdvöz légy zsidók királya,

19 és rá ütöttek a fejére egy náddal;
aztán leköpték Őt.

És meghajtván térdeiket, hódoltak neki;

20 és mikor megcsúfolták Őt:

levetköztették őt a bíorból,

és felöltöztették a maga ruháiba.

És kivitték Őt, hogy megfeszítsék Őt;

21 és kényszerítettek egy arra menőt, Círénei Simont,

aki éppen a mezőről jött,

Alekszándér és Rufusz atyját, hogy vigye az ő keresztyét.

22 És mikor elvitték egy helyre, a Golgotára,

mely megmagyarázva Koponyahely,

23 mirhás bort adtak neki inni, de ő nem vette el.

24 Akkor megfeszítették őt és elosztották ruháit,
sorsot vetvén rájuk, ki mit vigyen el.

25 Három óra volt pedig, mikor megfeszítették őt.

26 Az ellene való vád címe pedig
így volt fölbe írva, „A zsidók királya“.

27 Két rablót is feszítettek meg vele,
egyiket jobb keze felől, a másikat pedig bal keze felől.

(28)

29 És akik mellette elmentek, szidalmazták őt,

fejüket csóválva és ezt mondva,

Hah, ki a templomot lerontod és harmad napra felépíted,

30 tartsd meg magadat, és szállj le a keresztről!

31 Hasonló képen a főpapok is, csúfolódván egymás közt,
az írástudókkal ezt mondták,

Másokat megtartott, önmagát nem tudja megtartani!

32 A Krisztus, az Izráel királya!

Szálljon le most a keresztről, hogy lássuk és higgyünk!

A vele megfeszítettettek is ócsárolták Őt.

MAGYARÁZAT.

Ez az ének a pénteki eseményeket tárgyalja bezárólag Jézus megfeszítéséig; a 1033 e pontjainak teljesülését: átadják őt a pogányoknak, megcsúfolják, megölik... Itt Jézus nemes önmegadása

ragadja meg szívünket, mellyel a megaláztatásokat és kínokat viseli. A szenvedések poharát az utolsó cseppig ki akarja üríteni öntudatosan; ezért nem fogadja el a mirhás bort sem a Golgotán, amit a felfeszítendőknék fájdalom-tompító szerül adni szoktak. Symbolicus jelentőségűnek szögezi le az elbeszélés a töviskoronával való megkoronázás tényét, és a keresztre tett gúnyos feliratot: ez az emberek részéről csúfolódás, de Isten szerint való nagy igazságot fejez ki. Amit a világ gyalázatúl szánt, az a keresztyénség dicsősége. Jézus földi királysága itt tűndöklök leghódítóbb ragyogásában. A kereszti diadal. És ennek fényét hatásosan kiemeli a háttér sötétsége: az oktan düh aljas gyűlölködése az ártatlannal szemben, amiben zsidók és pogányok versenyeznek. De az elbeszélés egész világosan értésünkre akarja adni, hogy ebből a leg-súlyosabb és legsötétebb rész a zsidóságra esik. Az erőszakolja ki az ártatlannak halálát; és annak gyűlölködése tör fel a szív legsötétebb, legforróbb mélyéből. Az egész különben egy végtelenül mély jelentőségű, megkapó kép: a vérszomjas tömeg lármája; a katonaság durva röheje; a fájdalmas menet; a szennyos indulatoktól tájéktó tömeg hullámozása a kereszti körül, amelyen egy haláltusáját vívó ember szeliden hajtja le bánatos fejét: és mindezek felett kimagaslík és szilárdan áll a felírás: a zsidók királya.

67. *Pilátus előtt.*

(15 1—15)

A nagy synedrium a csütörtök éjjeli tárgyalás alapján péntek reggel átadja Jézust Pilátusnak, a római procuratornak, és hivatalból, tanácsvégezzel közli vele az ellene emelt vádat, melynek alapján halálos ítéletet kér. Hogy mi a vád, arról nincs szó, az csak Pilátusnak Jézushoz intézett kérdéséből (2 v.) következtethető. Ami világosan mutatja, hogy az elbeszélő csak azt mondja el, amit látott és hallott. Ő a tanácsvégezést nem olvasta, annak tartalmáról Pilátus nem szól; az elbeszélő tehát csak annyit látott, és annyit mond, hogy a főpapok Jézust erősen vádolják. Hogy mivel, az csak közvetve derül ki 15 2 és 26 ból: hogy Jézus a zsidók királya. Ez a vád tehát pontosan megfelel annak, amit a csütörtök éjjeli gyűlés Jézus halálos bűnétől alapított meg: hogy ő a Messiásnak vallja magát (14 62—64). És a vál mégis a leggonoszabb hamis vád. Mert amiért ők Jézust meg akarták ölni (hogy ő a szellemi istenországának Messiása), azért Pilátus soha sem ítéltette volna őt halálra; amivel pedig vádolták, és amivel Pilátust való-sággal kényszerhelyzetbe hozták (hogy Jézus politikai Messiás), az oly gondolat volt, amit tulajdonképen ők melengettek szívökben, és amiről világosan tudták, hogy Jézus azt a leghatározottabban elutasította magától. Az elbeszélés élesen kiemeli, hogy a pogány Pilátus mindent megtett Jézus megmentésére, ami tőle telt; de a nép erőszakos kérésének nem bírt ellene állni. A későbbiek aztán egész világosan ki is fejtették azt az ebben rejlő vonást, hogy Jézus

meggyilkolásáért az erkölcsi felelősség kizárólag a zsidóságot terheli.

1—5 v.) Jézus Pilátus előtt. 1 v.) A συμβούλιον ποιήσαντες, vagy a helyesebb kéziratok szerint ἐτοιμάσαντες kifejezést általában egy újabb tanácsülés tartására szokták vonatkoztatni, ami aztán sok zavart és homályt okoz; leghelyesebb tehát szószerint fordítani azt: tanácsot, azaz *tanácsvégezést csináltak*, vagy *készítettek*; így egészen jó képet kapunk a dologról. Csüörtökön éjjel megállapították maguk közt, hogy Jézus ellen halálos vádat emelnek: pénteken azt *mindjárt reggel* írásba foglalták, és mikor *Jézust megkötözve átadták Pilátusnak*, egyidejűleg az ellene emelt vádat is átadták neki, és pedig, hogy súlyát emeljék, hivatalos végzés alakjában. És a mondat sem úgy taglalandó, hogy *a főpapok a vénekkel és az írástudókkal és az egész tanács tanácsot tartván* stb., amely esetben csakugyan úgy tűnik fel, hogy itt tulajdonképen a 1453-beli gyűlés megalakulásának duplumával van dolgunk; hanem úgy, hogy miután reggel hamarjában egy tanácsvégezést csináltak, azaz foglaltak írásba, *a főpapok a vénekkel és írástudókkal*, szóval *az egész tanács* elkísérte Jézust Pilátushoz. Így jó értelme van annak, hogy a nagy synedrium alkotó elemeit újból ily részletesen felsorolja: nem csak az éjjeli ülésen voltak azok ott teljes számban, hanem a Pilátus előtt való vádemelésnél is. A judeai procurator, aki ez idő szerint Pilátus volt, Cézáréában resideált; de ünnepek, kivált husvét alkalmával mindig Jeruzsálemben szokta az időt tölteni. Mint látjuk, ez alkalommal is ott volt. 2 v.) Pilátus kérdése: *te vagy a zsidók királya?* valószínűleg a hozzá beadott vádirat tartalmának rövid summája. Jézus itt már nem úgy felel, mint 1462-ben a főpapnak: „én vagyok”; hanem ezzel a finom megkülönböztetéssel: *te mondod*. Az állítást elfogadja, de jelzi, hogy annak felfogásában némi különbségek vannak közte és a kérdező közt, amiket most nem akar fejtegetni. Mintha mondaná: ez a tétel igaz, de én másképp formulálnám, és másképp is értem, mint te. 5 v.) Jézus nem felelt többet. Egészen úgy, mint 1460—61-ben; amit a helyzet hasonlósága hoz magával. Pilátus *csodálkozását* az okozza, hogy ő Jézus hallgatásának motívumait nem ismeri; és az rá nézve némi képen kellemetlen is, mert nagyon szeretne valami olyan feleletet hallani, ami alkalmat adhatna neki a felmentésre.

6 és 8—11 v.) Az ünnepi szokás. 6 v.) Arról a szokásról, hogy a procurator *ünnepenként egy foglyot szabadon bocsásson*, akit a közönség kért, más forrásból semmit sem tudunk. Lehet, hogy Pilátusnak specielis szokása volt, akinek sok tört cserepe lévén, minden képen igyekezett népszerűségét foltoztatni. A 7 v. valami véletlen tévedés folytán került ide; igazi helye a 11 v. után van, ahova abban a meggyőződésben tesszük vissza, hogy mindenkinek megkönnyebbülést szerzünk vele, aki csak egy kicsit is tud görögül. 8 v.) Hogy a tömeg *kidőlni kezdett* a szokás teljesítéséért, annak egy felől az a magya-

rázata, hogy Pilátus Jézus miatt (hogy őt szabadon bocsáthassa,) ez alkalommal késedelmeskedett; más felől meg az, hogy a felizgatott tömeg, mely épen Jézus vérére szomjazott, már türelmetlen volt. A kritikai szövegek (az én fordításom 1927-iki kiadása is) általában ἀναβὰς t adnak ἀναβοήσας helyett: a tömeg *felvonult* a helytartótság elé, a bevett szokás teljesítését követelni. De valószínű, hogy a tömeg már a tárgyalás kezdete óta ott volt, és nem most vonult fel, hanem a nagytanáccsal együtt, Jézust kísérve. 9 v.) Pilátusnak az a kísérlete, hogy *a zsidók királyának* szabadon bocsátásra való felajánlásával mentse meg Jézust a halálos ítélettől, érthető abból, hogy lelkiismerete tiltakozik elítéltetése ellen, viszont a politikai helyzet meg nem engedte, hogy a közönség határozott óhajta ellenére szabadon bocsássa őt. Ez esetben módot adott volna arra a denuntiatióra, hogy a függetlenségi törekvésekkel kacérkodik. 10 v.) Pompás népies szemlélet: a főpapoknak Jézus elleni áskálódásában a nép nem látott mást, mint *irigységet*; és ezt a gondolkodást tételezte fel, nagyon helyesen, Pilátusnál is. Ő is csak azt gondolhatta, és a zsidó vallási viszonyok s kívált a messiási képzetek titkaiba nem léven beavatva, még a népnél is inkább azt is gondolta, hogy itt a papságban a Jézus népszerűségére való féltékenység dolgozik csak, és hogy 11 v.) csak *a főpapok izgatták fel a sokaságot is*, hogy ne Jézus-, hanem inkább *Barabás* szabadon bocsátását kérje.

7. 12—15 v.) Pilátus szabadon ereszti Barabást és kiszolgáltatja Jézust. 7 v.) A főpapok, hogy izgatásuknak nagyobb sikere legyen, és Pilátus mentő törekvéseit annál könnyebben meghiúsíthassák, Jézussal Barabást állítják szembe, aki valami messiási felkelés egyik szereplője, és így a sokaság előtt népszerű volt. Különbözik sem *Barabásról*, sem az itt említett *fölkelésről* és *gyilkosságról* nem tudunk semmit; de Mk úgy beszél mind erről, mint amit mindenki tud. Ami világosan elárulja az elbeszélés helyi eredetét. Mindenki által ismert személyekről és eseményekről nem volt szükség közelebbi magyarázatot adni. Hogy Barabás valami híres írástudó fia lett volna, azt némelyek abból következtetik, hogy ez nem neve volt neki („az úgy nevezett Barabás“), hanem csak így emlegették, s e szó: *bar-rabbán*, azt teszi, hogy *rabbink fia*. Ez az okoskodás azonban abban sántít, hogy a λεγόμενος itt nem egyéb, mint utalás az előző 11 vben említett Barabbásra; egyszerűen — a fentebb *mondott Barabás pedig*, stb. 12 v.) Pilátus így cseberből vederbe esett, mert szemében kisebb veszedelmet jelentett az ártatlan próféta, mint az aktív forradalmár; tehát még egy kísérletet tesz Jézus mellett: *Mit csindljak hát a zsidók királyával?* A felelet, 13 v.) és az ismételt felelet 14 v.) ez: *feszítsd meg!* A zsidóság bűne annál nagyobb és nyilván valóbb, mert Pilátus, bár csak egy oda vetett kérdésben: *mert mi rosszat cselekedett?*, de mégis nyilvánosan és kétségtelenül megállapította, hogy Jézus nem bűnös, hanem ártatlan, és mégis, *sőt annál inkább* azt kiáltotta, hogy *feszítsd meg!* Az igazságtalan halálos ítéletet tehát tulajdonképpen maga a zsidó nép

mondotta ki Jézusra. 15 v.) Tulajdonképeni ítéletmondásról itt nincs szó, csak arról, hogy Pilátus kiadta az elítéltet a katonáknak az ítélet végrehajtására. *Pilátus* nem lelkiismerete és jogi meggyőződése, hanem a sokaság erőszakos fellépésének kényszere alatt cselekedett, mert csak azért adta halálra Jézust, mivel különböző mellétekintetekből *tanácsosnak tartotta a sokaságnak eleget tenni*, gondolván, hogy ha ő most teljesíti a népnek ezt a törvénytelen kívánságát, akkor majd ő jobban számíthat annak az ő túlkapásaival szemben való elnézésére. A *megkorbácsolás* a megfeszítésre szóló ítélettel vele járt. Hogy ezt hol hajtották végre, itt-e, ahol ez az egész eddigi jelenet lefolyt, vagy később, ott, ahol a megcsúfolás végbe ment, arról nem nyerünk világos képet.

68. Jézus megcsúfoltatása.

(15 16–21).

Mint a 151–14 a 1451–72 vel, úgy ez is párhuzamos a 1465-el; de ennek is megvan a maga külön, önálló jelentősége. A 1465 az igaz, a tökéletes prófétának hamis prófétaként való megcsúfoltatása: ez pedig nem csak az igazi, az egyetlen királynak gúnykirályként való megcsúfoltatása, hanem egyben mélyebb jelentőségű, és — bár a katonák részéről öntudatlanul — symbolicus értelmű cselekvény is. Jézusnak csúfságból való királyi díszbe öltöztetése oly tényrt ábrázol ki és jövendöl meg, ami jelenleg a világ elől el van rejtve, de a hívők előtt világos, és egyszer a világ előtt is azzá lesz: Jézus eljövendő dicsőséges királyságát. Amit a katonák csúfságnak véltek, az valóság volt: a kinszenvedés Jézusnak valóságos királlyá való valóságos felkenetése.

16–17 v.) A királyi „dísz”. 16 v.) A 151–15 elbeszéléséből úgy látszik, hogy az a tárgyalás Pilátus szállásán folyt le; de, hogy hol volt ez a szállás, arra nézve semmi tájékoztatást nem nyerünk. De talán a legtermészetesebb az a feltétel, hogy az Antonia várnak valamely, az utcára eső nyílt részében (Ján 19 13 szerint a Gabbathán, a palota terrászan); vagy talán a Herodes palotájában, ahol a helytartó ünnepek alkalmával rendszeren tartózkodni szokott, amely maga is egész kis vár volt, nagy számú őrség befogadására képes kaszárnyával. Ennek felel meg aztán az, hogy a katonák a kiadatás után *bevitték őt az udvar* (αὐλή itt is, mint 1454.66-ban, főúri palotát jelent,) *belső részébe, ami praetorium* = helytartóság, ahol a katonai őrség kaszárnyája is volt. Tiszta latin szó görög átírásban. Így a dolog egészen érthető. A vár külső részén volt a törvénytevő hely, a várudvar belsejében pedig a kaszárnya. Ott folyt le a következő csúfolódás. A csúfolításnak ez a módja a római katona-világban nem szokatlan (Saturnáliák királya). Agrippából is ilyen forma csúfolat ülték Alexandriában Kr. u. 38 ban. De itt e jelenetnek nyilván mélyebb symbolicus értelme van. A kaszárnyaudvaron *összehívdék az egész csapatot* = az ott lakó helyőrséget. 17 v.) Aztán felöltöztették Jézust

királyi díszbe, bíborba, és pedig koronázási díszbe: *megkorondázták* (a περιθέναιον, melynek alatta értendő tárgya a στέφανον, ezt egészen jól kifejezi), de természetesen csúfságból egy olyan *koronával*, amit *tővisből fontak*.

18—19 ab. v.) A gúnyos üdvözlés. 18 v.) Mikor így fel volt öltöztetve királyi díszbe, torz mimikával *kezdték őt köszöntgetni* a zsidók királya gyanánt. 19 ab. v.) Az üdvözlést azzal kísérték, hogy *náddal*, azaz nádpálcával *rá ütöttek a fejére; aztán leköpték őt*.

19 c—20 abc. v.) Gúnyos hódolás: 19 c. v.): úgy *hódoltak neki térdhajítással*, mint az igazi királynak szokás. Csúfságból hódoltak annak, akit őszinte hódolat illet meg: 1. Fil 2 10: „minden térd meghajoljon“ a Jézus nevére. 20 abc. v.) Mikor a katonák megelégtették a durva tréfát, ismét *a moga ruháiba* öltöztették Jézust: most már a dolog komoly, véres része következett.

20 d—21 v.) Hogyan vitték Jézust a vesztő helyre. 20 d. v.) A καὶ a 21 v.) καὶ szavával fogandó össze, héberes módon: *Mikor kivitték őt*, 21 v.) akkor kényszerítettek egy éppen *arra menő* embert, Cirénei Simont, ἀγγαρεύουσι, mai nyelven szólva rekviráltak, *hogy vigye a keresztjét*. Ez rendesen magának a halálra ítéltnek a dolga volt, ha tehát itt e célra más munkaeőt kellett rekvirálni, az azt mutatja, hogy Jézus a kimerültségtől nem bírta. Simonról nevéből következtetve annyit tudunk, hogy egy afrikai, cirénei diasporából való zsidó volt; egyébként pedig úgy beszél róla az elbeszélés, mint egy teljesen ismeretlen emberről, akit két fiának felemelítése által akar olvasóihoz közelebb hozni, akiknek tehát Mk első olvasó közönsége előtt ismeretes személyeknek kellett lenni. Általában a Róm 16 13 ban említett Rufusra gondolnak a magyarázók. Hogy Simon éppen *a mezőről jött*, azzal a quartadecimanusok azt akarják bizonyítani, hogy ez a pénteki nap nem Niszán 15-ike volt, mely szombatí nyugalom napja, hanem 14 ike.

69. A kereszten.

(15 22—32.)

Megfigyelendő: Jézus méltóságos öntudata, mellyel a kínokat viseli, és viselni akarja; és a zsidóság diadalmaskodó, dicsekedő gúnyja. Még nem tudja, hogy itt ő a legyőzött, és akit felfeszítettek, az a győző: a zsidóknak örökre diadalmas királya!

22—24 v.) A megfeszítés. Itt csak a lényeges, vagy előtte fontosnak látszó, adatok szűkszavú felsorolására szorítkozik Mk. 22 v.) Hogy hol volt az a *hely*, amit *Golgódnak* neveztek, ahol Jézust megfeszítették, azt ma sem tudjuk. Némelyek a mai „Szent sír-templom“ helyére gondolnak, mások egy Jeruzsálem északi falával szemben fekvő hegyre, melynek déli, éppen a város felé eső oldala meredek part, amelyen egy halálfejhez hasonló szikla-alakulat van, és erről vette volna a hegy a nevét: *Golgota* = *a koponya* (l. az 1912/13 évi kolozsvári ref. theol. Értesítőben „Hol volt a Gulgota?“) 23 v.) A *mirhás bor* nem kínzásra való volt (Mt 27 34 ben *epével*

kevert bor van), hanem idegzsonglásra, amit emberies érzéssből szoktak adni az elítéltnak fájdalomcsillapítóul. És Jézus épen ezért nem fogadja el: a pohárt, amit a mennyei Atya kezéből elvett, őszintén, igazán és teljesen ki akarja inni. 24 v.) Magát a *megfeszítés* processusát el sem mondja, csak felemlíti; de elmondja, hogy a katonák *elosztották* Jézus ruháit *sorsvetéssel*, mert ebben a Zsolt 22 19 jóslatának betelését látja, és ezért igen fontosnak tartja. Ebből azonban elhamarkodott dolog volna azt következtetni, hogy tehát ezt a vonást csak utólag vitte bele Mk a történeibe ennek a jóslatnak az alapján; mert ez annyira a dolog természetében gyökerező vonás, hogy kétség sem lehet afelől, hogy ez alkalommal is így történt.

25–28 v.) A zsidók királya. 25 v.) A megfeszítés óráját pontosan feljegyzi: *három óra*, azaz a mi óránk szerint d. e. 9 óra. 26 v.) Ἡ ἐπιγραφή τῆς αἰτίας αὐτοῦ: az ő ügyének (causa) felirata, vagy gen. obj. értelemben: az ellene emelt vád felirata: azaz a főpapok által 151 szerint készített és Pilátusnak átadott *vádirat címe*, t. i. amely címen ellene a törvényes eljárás folyt, *fel volt írva* a keresztre, és ez ez: *a zsidók királya*. Ez fontos az elbeszélőre nézve, mert ebben symbolicus jóslatot lát; ránk nézve pedig e mellett még azért is, mert hivatalos és történeti okmánya annak, hogy Jézust tényleg azért végezték ki, mert magát Mesiásnak tudta és vallotta. 27 v.) A *két rablónak* kétfelől való felfeszítése nagyon stylusos és hangulatos. Mindazáltal ez nem lehet ok e vonás történetiségének kétségbe vonására. Dacára annak, hogy a 28 v.): *És beteljesedett az Írás*, t. i. Jes 53 12, *mely ezt mondja: És a bűnösök közé számláltatott*, tényleg toldásnak látszik, mert a strófabá nem fér bele, és nem is nagyon Márk-szerű; a kritikai szövegek el is hagyják. Különb ennek művészi szépsége (mely megragadó), és vallási jelentősége (mely mély), nem a történetiségen fordul meg.

29 és 30 v.) Jézus szidalmazása a kereszten. 29 v.) A *fecsnővadás* igen természetes gesztusa a gúnynak a felett, hogy ime ez a hatalmas ember, aki *a templom lerombolására és három nap alatt újjának építésére* (l. 14 58) akart vállalkozni, hirtelen mivé lett! De evangyélistánk ezt azért szögezi le, mert benne a Zsolt 22 8 jóslata teljesedett. 30 v.) *Tartsd meg tenmagadat*, ez célzás Jézusnak megtartó, üdvözítő voltára; zsidó nyelven még szójáték (jésuahósea) is van benne Jézus nevével.

31 és 32 v.) A főpapok diadalmaskodó csúfolódása. 31 v.) Ugyanaz a motivum, mint a 30 vben; de az „*egymás közt*” mutatja, hogy a vezetőség különböző pártokhoz tartozó tagjai ebben mennyire megértik egymást; és mennyire abban a tudatban ringatóznak, hogy az övük a végleges diadal. 32 v.) A *vele megfeszítettek* csúfolódásáról a későbbiek már sokkal többet tudnak beszélni, l. Lk 23 39–43.

Homiletikai jegyzetek.

Isten és a világ. 15 1–32. A világ előtt a gyilkosság többet ér, mint az önfeláldozás (1–15 v.); a lelki királyság csak csúfság (16–20 v.); és az álnokságé a diadal az igazság felett (22–32 v.) De akire a világ „feszítsd meg”-et kiált, azt Isten jobbjára felül ülteti; akinek fejére a világ töviskoronát tesz, azt Isten örök dicsőséggel koronázza meg; és aki az igazság miatt a világ előtt elbukott, az Isten előtt és a valóságban azé a diadal, a királyi hatalom és dicsőség mindörökké!

Az igazság a társadalomban nem érvényesülhet. 15 1–15. Jézus az igazság bajnoka; de a társadalomban, mely folyton az igazság után sóhajt, el kellett buknia, mert a társadalom legfelsőbb rétegei összefogtak ellene a társadalom gonosztevő elemeivel, és így a magok részére vonták a társadalom kevésbé öntudatos elemeit, az államhatalom pedig ez ellen, ha akart sem tehetett semmit, mert a társadalom rossz tulajdonságainak és gonosz szenvedélyeinek kíméletére volt alapítva. És ma? Csak a tömegek öntudatra ébresztése, a Jézus igazságával való megvilágosítása segíthet ezen az állapoton.

Jézus keresztje. 15 16–21. Pilátus a népdühnek engedve, jobb meggyőződése ellenére, kiadta Jézust halálra. A katonák, akiknek az egész vitás ügyről sejtelmük sem volt, szívök szerint megcsúfolják őt: mert az embereknek mindig jólesik a legyőzöttön kimutatni azt, hogy ők a győzőkhöz tartoznak. Cirénei Simonra pedig ránehezül az egész eljárás terhe: az ő vállára teszik fel Jézus keresztjét. Így van ma is: aki több, nemesebb az átlag-embernél, és sem ki nem szolgáltatja Jézust a tömegnek, sem csúfot nem úz belőle, annak kell az ő keresztjét vinnie. Az élet és a társadalom minden terhe, fájdalma, nehézsége annak a vállára kerül mindig, aki komolyan veszi Jézust. De mit gondoltok, kinek a tette ér többet az örökkévalóságban: Pilátusé, a római katonaké vagy Simoné?

A zsidók királya. 15 22–32. A hóhérok osztzkodnak ruháin; a bűnszerzők kéjelegnek diadalmámorukban: az ő feje fölül pedig az egész világra ráragyog a soha ki nem törölhető felírás: a zsidók királya!

A bűnösök közé számláltatott. 15 27. A Golgotán ez a három kereszt a keresztyénség legerősebb megtérésre intő, vigasztaló, és údvbizonyosságot fakasztó predikációja. Ő is úgy halt meg, mint bűnös. Haláltusájában két gonosztevő vívta mellette haláltusáját. És azok is szidalmazták. És ő azokat is szerette, megértette: közbűnös számláltatott; és ő nekik adta magát. Valóban ő az emberiség egyetlen és örök igazsága.

XXIV. ÉNEK:

JÉZUS HALÁLA, TEMETÉSE ÉS FELTÁMADÁSA.

15 33—16 7 = Mt 27 45—28 8 = Lk 23 44—24 6 = Ján 19 25—20 1.

70. Halála. Mk 15 33—41 = Mt 27 45—56 = Lk 23 44—49 —

71. Temetése. Mk 15 42—47 = Mt 27 57—60 = Lk 23 50—54. — 72.

Feltámadása. Mk 16 1—7. = Mt 27 61—28 8 = Lk 23 55—24 6.

15 33 Mikor pedig hat óra lett, sötétség jött az egész földre
kilenc óráig;

34 és kilenc órakor felkiáltott Jézus nagy hangon,
mondván, Előí, Előí, lám má sabahtani? ami megmagyarázva:
Én Istenem, én Istenem, mért hagytál el engem?

35 És mikor ezt némelyek az ott állók közül hallották,
azt mondták, íme Illyést hívja.

36 Egy pedig elfutott, és egy szivacsot megtöltve ecettel,
nádra téve inni adta neki,
mondván, Hagyjátok, lássuk, eljön-e Illyés levenni Őt?

37 Jézus pedig nagy hangon kiáltva meghalt.

38 És a templom kárpitja kétfelé hasadt fölülől aljáig;

39 a százados pedig, aki vele átellenben állt,
mikor látta, hogy így kiáltva halt meg, azt mondta,
Bizony ez az ember Isten fia volt.

40 Voltak pedig asszonyok is, akik távolról nézték,
köztük Mária Magdolna is,

és Mária, a kis Jakáb és Jósé anyja, és Salómé,

41 akik, mikor Galileában volt is,
követték őt és szolgáltak neki, és sokan mások,
akik vele együtt mentek fel Jeruzsálembe.

*

42 És mikor már esteledett, mivel péntek volt,
(azaz szombat előtt való nap),

43 eljött József, az arimathiai tisztos tanácsbeli,
aki maga is várta az Isten országát:
és bátorságot vévén bement Pilátushoz,
és elkérte a Jézus testét.

44 Pilátus pedig csodálkozott, hogy már meghalt volna;
és oda hivatván a századost,
megkérdezte tőle, vajon régen meghalt?

45 Amit mikor megtudott a századostól,
oda ajándékozta a testet Józsefnek.

46 És gyolcsot vásárolván, Őt levéve begöngyölte a gyolcsba,
és egy sírba tette, mely sziklába volt vágva;
és egy követ hengerített a sír ajtajához.

47 Mária Magdolna pedig, és Mária, a Jósé a n y j a
figyelemmel kísérték, hová tétetett.

*

- 16** 1 És mikor a szombat eltelt, Mária Magdolna,
és Mária, a Jakab anyja és Salomé
fűszerszámokat vettek, hogy elmenvén, megkenjék Őt.
- 2 És a hét első napján, nagyon korán,
elmentek a sírhoz, mihelyt felkelt a nap;
- 3 és azt mondták maguk között,
Ki hengeríti el nekünk a követ a sír ajtajáról?
- 4 És amint fellekintettek,
látták, hogy a kő el van hengerítve.
Mert igen nagy volt.
- 5 És bemenvén a sírba, láttak egy ifjat ülni
jobb felől, fehér palástba öltözve, és megdöbbszentek.
- 6 Az pedig azt mondta nekik,
Ne döbbszenetek meg: a Názáreti Jézust keresitek,
a megfeszítettet: feltámadott!
- Nincs itt: ime, a hely, ahová tették Őt.
- 7 Hanem menjete el,
mondjátok meg az ő tanítványainak és Péternek,
hogy elöltetek megy Galileába:
ott meg fogjátok Őt látni, mint megmondta nektek!

MAGYARÁZAT.

A péntek déltől vasárnap reggelig történt eseményeket éneкли meg: Jézus halálát, temetését és feltámadását. Akit pénteken este úgy temettek el, mint egy minden rokonszenyvünket kiérdemlő és szívünk legtisztább érzelmeit magával vivő bukott hőst: annak sírjából vasárnap reggel fényes égi angyal hirdeti: nincs itt; feltámadott: elöltetek ment Galileába! Ennél igazábban és hatásosabban nem lehet azt szemléltetni, hogy Jézus úgy diadalmas úgy: ő nincs a sírban, ahova az emberek tették; elöltetek megy; új küzdelemre, örök diadalra vezet benneteket!

70. Jézus halála.

(15 33—41.)

Két nagy symbolicus vonás van ebben az előadásban. A nap elsötétülése déli 12 órától d. u. 3 ig, Jézus halála órájáig; ami azt jelenti, hogy az egész természet osztozik Jézus haláláfájdalmában, az ő szenvedése tehát nagyon is realis. És a templom kárpitjának ketté hasadása Jézus halálának pillanatában; ami azt jelenti, hogy az ő halála minden hívőnek útát nyitott a szentek szentjébe, mely addig a laikusok elől el volt zárva. Egyebekben az előadás nagyon természetes, és minden rövidsége mellett is elég szemléletes, szemtanú megfigyelésére valló. A pogány százados vallomása bármily kikeresetten művészi és theologusi hatású és élű is; mégis természetes és igaz jelenet. És szép.

33–37 v.) Jézus meghal a kereszten. 33 v.) *Mikor hat óra lett, azaz a mi óraszámításunk szerint dél, sötétség jött az egész földre, teljesedett az, amit Ám 89 a Jahve napjára kilátásba helyez, kilenc óráig* = d. u. 3 óráig. 34 v.) Ekkor, *kilenc órákor*, azaz d. u. 3-kor *felkiáltott Jézus* a Zsolt 222 fájdalmas szavaival, amelyek azt jelentik, hogy Jézus a szenvedések poharát nem csak emberektől, hanem Istentől is elhagyottan, teljesen egyedül üritette ki. Még egyszer felcsendül ebben a getsemánéi ima-tusa keserű fájdalma (1436) és teljes megnyugvása: keserű a pohár; de te akartad így Atyám! Ez volt, Mk feljegyzése szerint egyetlen mondása (a többiek többit is — összesen hetet — jegyezték fel) Jézusnak a kereszten; ez után még csak egy nagy sóhajtás (37 v.) következett, mellyel kiszenvedett. Előbb azonban még egy epizódot mond el az evangyélista Jézus felkiáltásával kapcsolatban. Némelyek úgy vélik, hogy ez, esetleg az alapjául szolgáló zoltárcitátummal (34 v.) együtt, utólag került bele Mk szövegébe Mt 27 46–49ből; de szerintünk Mk elbeszélése az eredeti, és Mtéé az átdolgozás, nem pedig megfordítva. Ezt eléggé mutatja az, hogy Mk nem az írott héber szöveget citálja, mint Mt, hanem az élő szóban élő, az akkor használt aram nyelven. 35 v.) A citátum kezdő szavai *az ott állók közül némelyeket* arra a félreértésre vezettek, hogy Jézus *Illyés* hívja, hogy vegye le őt a keresztről. Ez a félreértés természetesebbnek látszik nem-zsidók (és a katonák épen olyanok voltak), mint zsidók részéről. A nem zsidók u. i. vagy nem értették, vagy csak hiányosan értették az aram nyelvet, és így csak az első szavakat tudták megjegyezni, amelyeket ők *Illyés, Illyés*-nek értelmeztek, mert ez volt az a szó, amit ők e napokban a zsidók királyával kapcsolatban a legtöbbször hallottak, és Illyés volt az a földöntúli lény, akinek most a közel jövőben való visszavárásáról a Jeruzsálemben lakó idegeneknek is tudni kellett; lehetetlen volt nem tudniok. Hogy Mt szövege: *Éli, Éli* alkalmasabb az Illyés nevével (*Élijah*) való összetévesztésre, mint Mké (*Elói*), azt nem merném épen mondani, de, ha az volna is, akkor is könnyebben meg lehetne érteni azt, hogy Mt változtatta *Elói*-t *Éli*-re, mint megfordítva. 36 v.) Az epizód leírásában némi eltérés van Mk és Mt között, amiből némelyek szintén Mt eredetisége irrellé merítenek érvet. De nem helyes alapon. Mk szerint az, aki *fut és szivacsot tölt meg ecettel, és megitatja Jézust*, az mondja a többieknek, hogy *hagyjátok, lássuk, eljön-e Illyés levenni őt*. Ellenben Mt szerint a többiek mondják ő neki: *hagyd, hadd lássuk stb*. Ez azonban Mt eredetisége mellett, és a mellett, hogy Mk itt Mt alapján dolgozott, csak akkor szól, ha a *hagyjátok* kifejezést úgy értjük, hogy az illetőt a többiek meg akarják akadályozni abban, hogy Jézusnak inni adjon, és ő azzal az indokolással hárítja félre őket, hogy *hadd lássuk, eljön-e Illyés*. Ez természetesen rossz indokolás volna, és ez esetben azt kellene mondanunk, hogy Mk Mtét felületesen másolta és hibásan változtatta. De e változtatás olyan volna, aminek magyarázatát adni nem lehetne. Ellenben ha a *hagyjátok* kifejezést

egyszerűen úgy értjük, amint mondva van, hogy az ecetet vivő ezzel csendre inti társait, hogy azok ne mozogjanak [ne avatkozzanak a dologba (bizonyára többen is indulni akartak ecetért), ő majd elintézi maga] hadd lássuk, eljön-e Illyés, stb.: akkor kitűnik, hogy a két előadás között az alapgondolatra nézve nincs eltérés, csak hogy Mt már utána gondoltabban, logikusabban fejezi azt ki. Oly természetes, amint a katona ugrik ecetért, de abban a pillanatban eszébe jut, hogy jó lesz csendben, mozdulatlanul lenni, hadd lássuk, eljön-e Illyés; és erre figyelmezteti is a többi, de azért maga befejezi, amit elkezdett: és viszont egészen logikus, hogy a további, csiszoltabb, átgondoltabb előadásokban ez a gondolat már úgy jut kifejezésre, hogy a többiek, a nyugton maradók figyelmeztetik a csendzavarót, hogy maradjon veszteg, hadd lássuk, eljön-e Illyés, stb. Ez az epizód különben így is, úgy is kimetszett bélyege az akkori népies gondolkodásnak, és híven mutatja, hogy a zsidóságnak különben is zavaros messiási képzeiről milyen zavaros értesülése volt az ott élő pogányságnak. 37 v.) A 34 és 37 v. közt nem telt el annyi idő, mint amennyi alatt a 35. 36-ot elmondta az elbeszélő; mikor a zoltárcitátum után a katona az ecetes szivacsot Jézus ajkaihoz érintette, aki erre egy fájdalmas sóhajással meghalt. Mknak ezen az órabeosztásán, hogy (a mi órák szerint) d. e. 9 kor van a felfeszítés, déli 12-kor a sötétség, d. u. 3 kor a halál, bizonyos stilizálás látszik. Itt különben ahány vers, annyi nagy theologiai gondolat. Jézus halála d. u. 3 órákor következett be, Niszán 15 én; de könnyű megérteni, hogy e nap az őskeresztények emlékében hamar 14-re tolódott át: e napon d. u. 3—5 óra közt volt u. i. szokás a pászkabarányt megölni: ő volt tehát az első pászkabarány ez ünnepen; egyben az utolsó és tökéletes örök időkre.

38—41 v.) Jézus halálának tanúi. 38 v.) Az első tanú volt a *templom kárpitja*, mely (I. II Móz 26 31—34) a szentek szentjét a szenthelytől elválasztotta, és a hívők elől a frigyládán levő kegyelemszékét elzárta, de Jézus halála pillanatában *felitől aljág*, tehát egész végig *ketté hasadt*. Ez a tanúság azt jelenti, hogy Jézus áldozata mindenkinek megnyitotta az utat a kegyelemszékéhez. Ez a theologiai gondolat, amit aztán a későbbiek részletesen és bőven kifejtettek (I. Zsid 10 19—21; stb.), mint látszik, már nagyon korán megvilágosodott a hívők előtt. 39 v.) A második tanú a pogány százados. Ez a jelenet remek bekoronázása a passiótörténeteknek. A pogány százados, aki az egész jelenet alatt éppen *szemben állt* Jézussal, látván őt *így kiáltva kisenvedni*, így kiáltott fel: *Bizony, ez az ember Isten fia volt!* Ő ezt pogányul gondolta, de a keresztényekre nézve éppen ebben van felkiáltásának kimondhatatlan becse. Ezt nem theologus mondta; és akire egy sok vihart látott pogány katona ezt mondta, az bizonyára nem csak hős, hanem igazi férfi volt. Mk természetesen már theologiai jelentőségét is látja e szavaknak: akit a zsidók mint gonosztevőt megfeszítettek, azt a pogányok Isten fiának ismerik el. Aztán jönnek a többi tanúk: 40 és

41 v.) Azok között, akik Jézus kinszenvedéseit végig nézték és neki a végtisztsétséget megadták, nincs felemlítve egy tanítványa sem: galileai asszonyok, akik vele jöttek fel az ünnepre Jeruzsálembe, azok kísérték csak mind a sírig. Így van ez sokszor. Akik derűben meg sem látszanak, boruban azoknak alakja fényesedik meg. Ezek *távolról nézték* a kivégzést; és csak itt tudjuk meg róluk, hogy *már Galileában is követték* Jézust, és *szolgáltak neki*, t. i. az ő vagyonukból, mint Lk 82–3 mondja. *Mária Mogdolna* (Lk 82) születéshelyéről, Magdalaról neveztetik így, megkülönböztetésül a többi Máriától. A másik *Mária* megkülönböztetője viszont az, hogy *ő a kis Jakab és Jósé anyja*. E két férfiú az őskeresztyén gyülekezetben bizonyára közismert személyiség volt; de mi Jóséről ennél többet (47 v. és Mt 27 56) nem hallottunk, Jakabról pedig nem tudjuk, azonos-e az Alfeus fiával (3 18), vagy nem. A „kis” jelzőt bizonyára természetéről kapta (l. Lk 19 3: Zákheus is μικρός volt), a Zebedeus Jakabtól és az Úr testvérétől való megkülönböztetésül. *Salomé*-ra nézve l. 1 19. És ezeken kívül még *sok mások, akik vele jöttek fel Jeruzsálembe*.

71. Jézus temetése.

(15 42–47).

Arimathiai József alakja is úgy jelenik meg előttünk, mint Círénei Simoné, ismeretlenül, váratlanul. De az őskeresztyén gyülekezet előtt bizonyára jól ismert volt. Nagy jelentőségűnek tartották, hogy, bár a nagy synedrium tagja volt, olyankor merte Jézus iránt rokonszenvét kimutatni, mikor a synedrium éppen felelte aratott diadalrámorában tombolt.

42–43 v.) A holttest kikérése. Arimathiai József részletes bemutatása annak megvilágítására szolgál, hogy mely alapon bátorkodott ő bemenni Pilá'ushoz, hogy tiszteletes temetésre kikérje tőle Jézus holttestét. 42 v.) *És mikor már esteledett*, a temetés sürgős lett, *mivel péntek volt*, és így nap nyugta után már nem lehetett volna a temetéssel járó munkálatokat végezni. Παρασκευή = „hozzákészülés”, így nevezték a pénteket (ebből a Vulgátában *parasceve* lett, a péntek rendes neve), mert a szombatot a lelkiismeretes zsidónak nem kis hozzákészüléssel kellett várni, még arra is ügyelvén pl., hogy a szabónak a gallérjába tűzve ne maradjon a tű. Egy régi glossa meg is magyarázza a szót προσάββατον-nak, ami = „szombatelő”. 43 v.) Ily sürgős lévén a temetés, *eljött az Arimathiabeli*, azaz a Rámathaim városából való, *József, aki tisztes ember volt*, és *tanácsbeli*, azaz a nagy synedrium tagja. Mivel a többi tanácsbeliek általában már nem osztottak a nép őszinte messiáshitében, azért jegyzi meg ő róla Mk, hogy *ő maga is várta az Isten országát*, úgy, mint a többi kegyesek, azaz abban a reményben, hogy az rövidesen meg fog valósulni. A kifejezés tartózkodó volta mutatja, hogy József Jézus életében nem tartozott az ő követői közé, de őszintén érdeklődött iránta, és most, úgy

látszik, Jézus halála döntésre vitte nála a dolgot. Eljárása szép vallástétel Jézus mellett. Tisztes egyénisége és előkelő társadalmi állása adta neki a *bátorságot* (τολμήσας = mervén, bátor léven vmit tenni; de itt absolute áll: *bátorságot vévén*) hogy bemenjen Pilátushoz, *elkérni Jézus holttestét*.

44–45 v.) A holttest kiadása. 44 v.) Jézus halála oly szokatlanul gyorsan következett be, hogy *Pilátus csodálta, hogy már meghalt*, kételkedett, vajon meghalt-e már? És ezért *megkérdezte a századostól vajon régen meghalt-e?* Azaz, hogy nem épen csak most halt-e meg, mely esetben arra is lehetne gondolni, hogy csak időleges áju'lás az, amit József halálnak gondolt. 45 v.) *És ezt megludván a századostól*, t. i. azt, hogy nem épen most halt meg, hanem már ez előtt annyi idővel, hogy a halál beálltában már nem lehet kételkedni, most már Pilátus *oda ajándékozta a holttestet Józsefnek*.

46–47 v.) A temetés. 46 v.) *És az gyolcsot* (gör. indiai vásznat). = lepedőt *vásárolván*, és Jézust *levévén* a keresztről a rendes szokásnak megfelelőleg, a gyolcsba *göngyölve* eltemette őt. A *sír*, amelybe tette, és amely csak az övé lehetett, *sziklából volt kivágva*, és pedig sziklapariba, ami abból látszik, hogy *egy követ hengerített ajtajához*. Jeruzsálemben sok ilyen sziklapariba vágott sír van; némelyik akkora, mint egy terem, sőt van több egymásba nyíró termes is. Bejáratuk a szobaajtótól abban különbözik, hogy alacsonyabb, és rendesen lefelé nyíló. 47 v.) A 40 vben említett asszonyok közül ketten *figyelemmel kísérték, hogy hova tétetett Jézus*. Itt Mária, a kis Jakab és Jósé anyja csak *Mária Jósé* nak van nevezve, vagy más kéziratok szerint így: *Mária, a Jóséé*; de valószínű, hogy itt is *anyja* értendő, és hogy ez ugyanaz, akit 161 meg így mond: *Mária, a Jakabé*.

72. A feltámadás.

(161–7).

Vasárnap reggel a Jézus sírjához menő asszonyoknak angyal hirdeti az ő feltámadását, azzal az utasítással, hogy mondják meg tanítványainak, hogy menjenek Galileába, mert ígérete szerint ott fog velök találkozni. Ezzel végződik „az Isten fia evangéliomának kezdete“. Ebből találunk nem nagy merészség azt következtetni, hogy szerzőnk még egy munkát akart írni, ami a tanítványoknak Jézussal Galileában történt találkozásával kezdődve, elmondta volna az ő mennybe menetelét, visszajövetelét és Isten országának hatalomban való megalapítását. Ennek megírását azonban a paruzia utánra tervezte Mk.

1–4 v.) A szent asszonyok a sírhoz mennek. 1 v.) Ezek ugyanazok, mint a 1540 ben, tehát *Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου* alatt nem Jakab leányát kell érteni, hanem anyját. A *fűszerszármok vásárlása* szombatnap este napnyugta után történhetett. A zsidó temetési szokások szerint abba a lepelbe szoktak ilyeneket tenni, amibe a

halottat bele göngyölték. Itt azonban arról van szó, hogy az aszszonyok *megkenjék* Jézust; tehát a fűszerszámok a kenet készítéshez kellettek nekik. A halottak megkenése, mint 143.8. v-nél említettük, nem volt zsidó szokás. Hogy Jézust miért akarták mégis megkenni, és miért nem kenték meg pénteken este a temetéskor, azt nem tudjuk. A 1547 vből az tűnik ki, hogy Salómé a temetésen már nem volt ott, lehet, hogy éppen rejlik valami magyarázata annak, hogy a másik kettő azon alkalommal nem vitte végbe e kegyeletes szándékot. 2 v.) A dolog *napselkelte után* történt, tehát korán ugyan, de már világossal; amire az evangyélista súlyt helyez. 3 v. Út közben azon tanakodtak, hogy *ki hengeríti el nekik a sír ajtajáról a követ* ? 4 v.) És a kő, ami útközben annyi aggodalmat okozott nekik, mire oda értek, csoda által el volt hengerítve, Mt 282 már el is mondja, hogy ez hogyan történt. A strófa végén levő megjegyzés: *mert igen nagy volt*; részint aggodalmukat indokolja, részint a felsőbb hatalom közbelépését.

5–7 v.) *Feltámadott!* 5 v.) A sírban *jobb felől ülő ifjú* természetesen angyal. 6 v.) Jézus személyazonosságának, halálának és feltámadásának okmányyszerű megállapítása: *a Názáreti Jézus, a megfeszítettett, feltámadott*, minden szó egy-egy dokumentum. A feltámadásnak Mk előtt és az őskeresztények előtt egyedül döntő bizonyítéka pedig *a hely, ahova tétetett*: az, hogy nem volt ott, ahova tették. Mert, ha fel nem támadt volna, ott kellett volna lennie. Abból tehát, hogy Mk Jézusnak feltámadása után való megjelenéseiről nem szól, már ezért sem lehet arra következtetni, hogy nem is tudott róluk. Az őskeresztények e megjelenéseket csak később kezdték összegyűjteni e most említett főbizonyosság támogatására. Ezek már evangyéliomunk keretén kívül esnek. Mk művének egyedül találó befejezése a 7 v.): meghívó az új találkozóra. Az angyal útastítása Jézusnak 1428 beli ígéretére céloz, és azt helyezi kilátásba, hogy a feltámadt Jézus Galileában fog újból találkozni tanítványaival; kétségen kívül abból a célból, hogy velők a feladatának második részét képező munkát, az Isten országának hatalomban való megalapítását ugyanott indítsa meg, ahol a magvetés munkája is megindult. Ez egy oly szép, kerek és befejezett koncepció, hogy evangyéliumunkat csak az érezheti csonkának, akinek semmi congeniálitása sincs Márkkal.

Homiletikai jegyzetek.

Jézus halála és feltámadása. 1533–167. Halála bizonyoságtételre ragadja a pogányt (1533–41), szilárd hitvallóvá teszi a határozatlant (1542–47); feltámadása pedig új találkozóra hívja vele mind azokat, akik tanítványai (161–7).

Jézus halála. 1533–39. Jézus halála nemcsak a szellemi világnak, hanem az egész nagy természetnek is gyásza, mert annak a kínos igazságnak a megvalósulása, ami az egész teremtetett világunk tragikumaként, hogy a fejlődés mindig csak a legjobbak, legnemesebbek és legigazabbak feláldozása árán, az ő szenvedéseiken

és halálukon keresztül haladhat előre. De e halál egyben a legnagyobb értéke is a világnak, mert azt, ami természeti szükség-szerűség, erkölcsi hivatássá emelte. Az emberek közül kivelve, még tanítványaitól is megtagadva, Istentől elhagyatva, egyedül egymagára maradva híven és igazán betöltötte hivatását mind a kínos halálig. Az emberek azt hitték, hogy szabadulni akar a keresztről, hogy felsőbb hatalmát arra akarja felhasználni, hogy ilyéssel az utolsó pillanatban levétesse róla magát: de ő most sem akart mást, mint amit mindig: a mennyei Atya akaratát teljesíteni utolsó lehetéig, utolsó lehetével is. Így lett az az utolsó kínos sóhaj, mellyel kiszenvedett, a megváltott világ első örömkialtása. Mert az ő halála váltságshalál: kettéhasította az élet végességének kárpitját, mely addig elválasztotta a hívőt az ő Istenétől; lerombolta a válaszfalat, mely köztünk, a véges élet szenvedései alatt görnyedők, és az örökkévalóság, a szabadság és üdv hazája között volt; egye-sítette a mulandóságot az örökkévalósággal, az embert az Istennel; és így ellávolította mind azt a terhet és korlátot, ami a földön a szabad és boldog szellemi életre oly kínosan rá nyomakodik és annak megélését oly fájdalmasan korlátozza. A főpap a maga szép, felséges, teljes és dicsőséges isteni életét kínos halál által a kárpiton keresztül törve, egyenesen a mennyei szentek szentébe tette le örök, egyetlen jó illatú áldozatul: most már szabad az út mindnyájunknak a mi Istenünkhöz! Valóban boldog, aki úgy érzi, hogy az ő szívéből szólt a százados mély értelmű bizonyágtétele: bizony ez az ember Isten fia vala!

A szent asszonyok. 15 40—41. Lesújtó e történelben az, amiről nincs benne szó: hogy a tanítványok nincsenek itt. De fel-emelő az, amiről szó van benne: hogy a szent asszonyok itt vannak. Ott voltak Galileában is, a derült, szép napokban is Jézus nyomában: de ott nem vette észre őket senki; mert szolgáltak és nem szerepeltek. És itt vannak most is, a keresztnél: most észre kell őket vennünk. Mert amint ott állnak visszahúzódva, szerényen, könyfátyolos szemüket a Mesterre szegezve: úgy tűnik fel, hogy ők a világtörténet legfényesebb alakjai közé tartoznak. Valami fel-emelő és megnyugtató igazság nyilvánul meg abban, hogy éppen nekik jelentette meg az angyal Jézus feltámadását.

Arimathiai József. 15 42—47. Egyike az evangéliumi történe-tek legvonzóbb, legnemesebb alakjainak. Előkelő és művelt társadalmi ember, aki azonban a műveltséget őszinte hittel párosította. Komolyan vette az Is'en országát. Hitte, hogy népe szép és nagy jövőre van hivatva, és hogy ezt az Isten el is fogja hozni. És ez az, ami őt oly előnyösen megkülönbözteti korának műveltjeitől; és ami végül Jézus tanítványai közé vitte. Egész élete, környezete, világfelfogása, minden, minden óriási távolságban tartotta őt Jézus-tól: de ez az egy szál elég volt ahhoz, hogy végre összekösse vele. Hogy pedig ez az összekötetés kipróbált, nemes és szilárd, azt mutatja az a forma, amelyben megnyilvánul: Jézus halála után tesz hitéről bizonyágot oly szeretetmunkával, aminek akkor nem kis

elhatározás, sőt bátorság kívántatott. Aki Jézus eltemetésére vállalkozott, annak előre le kellett számolnia azzal, hogy addigi társadalmi köreiből lehetetlenné teszi magát. A mai művelt emberek példát vehetnének ő róla. Az igehirdetők pedig megtanulhatnak az ő példájának tanulságából, hogy a művelt embereket az egyházi élet számára csak azzal lehetne megnyerni, ha sikerülne őket felvilágosítani arról, hogy az istenországias várása és az érte való őszinte és buzgó munka, az emberiség magasabb hivatásának komolyan vétele oly hit, mely a legműveltebb embernek is csak dicsőségére válik. Ha valaki komolyan veszi az emberiség magasabb hivatását, az már Arimathiai József útján van. És ez az út okvetlen Jézushoz vezet.

A feltámadás. 16 1—7. Ezek az asszonyok Jézust nagyon szerették, mint embert. És mint életében szolgáltak neki vagyonukból, úgy holtá után is szolgálni akartak. De angyali szó jelenti ki nekik, hogy holt Jézus nincs, hanem élő Jézus van. Akik őt szeretik, azoktól nem holttestének megkenését várja, hanem élő testének ápolását, mely az anyaszentegyház. Azokat új találkozóra hívja Galileába: új munkára, a hatalmas, boldog és diadalmas istenországának megépítésére. Életével és halálával elvégezte a magvetés munkáját: feltámadása által (előttünk megy!) vezére, éltefeje, ereje lett e munka folytatásának, elmélyítésének és teljességre vitelének, egész az aratásig. Aki őt megismeri és megszereti mint embert, és elkíséri sírjáig a szent asszonyokkal, az e sírből okvetlenül kicsendülni hallja az angyali szót: előttem megyen! Igen, ő él, mert ő az élet; és előttem megyen: eredj utána! Mind attól, ami életünket nyomja és akadályozza e földön, Jézus halála váltott meg bennünket; mind annak pedig, ami egy szabad, szent és boldog élet folytatására szükséges, az ő feltámadása a foglalata: az ő halálában és feltámadásában adatott meg a mi üdvöletünk. Kétezer esztendő telt el Jézus feltámadása óta; és ő még mindig nem jött el a megígért új találkozóra. Lehetetlen, hogy a kicsinyes emberi gondolkodásban fel ne merüljön az a félelem, hogy hátha az egész meghívás csak a tanítványok égő vágyából született. De ha végig tekintünk ennek a kétezer esztendőnek csodálatos történetén és a jelen kor még csodálatosabb vívódásain: akkor a félelemnek el kell múlni; a diadalbizonyosságnak felül kell kerekedni, és nekünk arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy bátran hirdelhetjük az egész világnak: hogy Jézus él, miénk a diadal, miénk a jövődő!

BEFEJEZŐ FÜGGELEK.

16 8—20.

- 16 8** És gyorsan kijövé, elfutottak a sírtól,
de reszketés és ámulat fogta el őket;
és senkinek semmit nem szóltak, mert féltek.
9 Hanem miután feltámadt reggel a hét első napján,

megjelent, először, Mária Magdolnának,
kiből hét ördögöt űzött ki.

- 10 Az elmenvén, hírül adta a vele voltakak,
amint épen gyászoltak és sírtak.
- 11 [És azok, mikor hallották, hogy él, és ő látta, nem hitték.]
- 12 Ezek után pedig kettőnek közülük
menetközben jelent meg más alakban,
mikor a mezőre mentek :
- 13 azok is elmentek és hírül adták a többieknek [azoknak sem hitték.]
- 14 Utoljára, amint az asztalnál ültek,
a tizenegynek jelent meg :
[és szemökre hányta hitetlenségöket és keményszívűségöket,
hogy akik őt feltámadva látták, azoknak nem hitték ;]
- 15 és azt mondta nekik, Elmenvén az egész világra,
hirdessétek az evangéliomot minden teremtésnek.
- 16 Aki hisz és megkeresztelkedik, megtartatik ;
aki pedig nem hisz, elkárhozik.
- 17 Jelek pedig a hívőket ezek követik :
az én nevemben ördögöket űznek ki ;
új nyelveken beszélnek ;
- 18 kezeikkel kígyókat vesznek fel ;
és ha valami halálosat isznak, nem árt nekik ;
betegekre teszik kezeiket és meggyógyulnak.
- 19 Az Úr tehát most már,
miután beszélt velők, felvitetett a mennybe,
és az Isten jobbjára ült.
- 20 Azok pedig kimenvén, prédikáltak mindenütt ;
az Úr együtt működven velük,
és az ígét erősítvén a kísérő jelek által.

*

Másképpen.

Mindent pedig, ami parancsolva volt,
a Péter körül levőknek röviden hírül adtak.
Az után pedig maga Jézus is
kelettől nyugotig kibocsátotta általuk
az örök üdv szent és romolhatatlan hirdetését.

MAGYARÁZAT.

A későbbi kor, mely Mk alapgondolatát már át nem értette, művét befejezetlennek találta, és szükségét érezte valamilyen befejezésének. Ennek a szükségérzetnek eredménye ez a két befejezés. Mind a kettő úgy érti a dolgot, hogy a 8 v. szerint a szent aszszonyok a feltámadás tényéről nem szóltak senkinek ; és azt akarja

megmagyarázni, hogy hogyan jutott az mégis nyilvánosságra. A 8 v. tehát mind a két befejezés írója az evangéliom eredeti alkatrészének tartotta. Miután azonban nem az, fel kell vennünk, hogy e vers volt az első befejezési kísérlet. Egyszerűen azt akarja megmagyarázni, hogy Mk miért nem beszél a feltámadott Jézus megjelenéseiről. Ez a negatív magyarázat azonban a híveket, akik e megjelenésekről más úton tudtak, Mk conceptionját pedig nem értették át, semmi képen nem elégítette ki. Tehát azt ki kellett egészíteni.

Az első kiegészítés, a 16 9–20 a régibb, mely a textus receptusba is felvétellett. Keletkezési kora és szerzője ismeretlen. Újabbban (J. Weisz) Ariston vagy Aristion prezbiterre gondolnak, a hierapolisi Papias révén ismeretes János prezbiter kortársára, egy 10-ik századbéli örmény kézíratos evangéliomnak egy felirata nyomán, mely e szakaszt, vagy ennek valamely részét annak tulajdonítja. Ettől az Aristontól ered állítólag egy hagyomány, amely szerint Barsabás (Csel 1 23) mikor egyszer mérget ivott, az nem ártott meg neki. És ez tényleg igen hasonlít 16 18 hoz. De bárki volt is az írója, annyi bizonyos, hogy már mind a négy evangéliomot ismerte, és abból állította össze írását, amivel Mk művét ki akarja kerekíteni, és egyben kipótolni azzal, ami abból hiányzik: a missziói parancs kiadásával, és főképen a keresztség szakramentumához fűződő ígéretekkel. Eredetileg egyéb nem is foglaltatott benne, de valaki később átdolgozta, és Jézus személyes megjelenésének indoklásául bele vitte az apostolok hitetlenségének gondolatát: miután az apostolok a feltámadás tanúinak nem hittek (16 9–13), utóbb Jézus maga jelent meg nekik és kibocsátotta őket a világ evangyélizálására (16 14–18); azután pedig ő felvétellett az égbe (16 19), az apostolok pedig neki fogtak a munkának, és az Úr segedelmével nagyon sikeresen folytatták azt (16 20). A missziói munka tehát akkor már szépen virágzott. Azonban az átdolgozó a szép hatsoros strófákat betoldásaival nagyon összetörte; kivált a másodikat és harmadikat egész a felismerhetetlenségig. Lehet, hogy ezt az apostolok megérdemlették; de a strófák nem. Aki nem sajnálja a fáradságot a [] közé tett szavak kihagyására, az erről meggyőződhetik.

8–9 v. Jézus megjelenése Mária Magdolna előtt. 9 v.) Mint a *πρῶτον* mutatja, ezt tekinti Jézus első megjelenésének, mely nézete I. Kor. 15 5-től eltérőleg, az evangéliomokon alapulhat csak. És ezt Ján. 20 14 alapján úgy mondja el, hogy a *δέ* szócska által (itt a 8 v. tagadása után = *hanem*) hozza vonatkozásba 16 1–8-al: a sírt látogató szent asszonyok ugyan senkinek sem szóltak az angyali jelenésről, hanem aztán Jézus maga jelent meg Máriának. Hogy Jézus Magdolinából *hét ördögöt űzött ki*, azt Lk 8 2-ből veszi.

10–13 v.) Hogyan terjedt Jézus megjelenéseinek híre. 10 v.) Ezt Ján 20 18-ből vette. 11 v.) Nem illik az összefüggésbe; mert ez az egész csak a megjelenések, illetve az arról szóló hírek felsorolása akar lenni, minden megrovás nélkül. 12 és 13 v.) Jézus

megjelenése útközben a két tanítványnak. Ez az emmausi tanítványok történetének kivonata Lk 24¹³-ból skövből; megtoldva a hitetlenség megrovásával.

14–16 v.) Missioi parancs és ígélet. 14 v.) Jézus megjelenése a tizenegyek előtt; l. Lk 24³³ sköv; Ján 20¹⁹. Hogy a tanítványok eddig nem hittek és Jézus megrovó szavaira volt szükség, hogy hitre térjenek, annak a gondolatát Lk 24³⁶ skövből vette az átdolgozó; azok ide nem valók. 15 v.) A missioi parancsra nézve l. Mt 28¹⁹. — 16 v.) *Aki hisz*, stb. l. Ján 3^{18.36} De itt a hithez már a *megkeresztelkedés* is szükséges (l. Tit 3⁵); a keresztségek tehát már egyházi értelemben vett szákramentom.

17–18 v.) A jelek ígérete. 17 v.) Hogy *a hívőket jelek követik*, az Mk 11²³ stb népies átírása: a hit ereje fizikai hatásokban is mutatkozik. Hogy *ördögöket üznek ki*, l. Lk 10¹⁷. Az *új nyelveken szólásra* nézve l. Csel 2⁴ stb. Ez az öskeresztyénségben ismeretes úgynevezett „nyelveken szólást” (glosszologia) jelenti. 18 v.) Hogy *kezeikkel* (von Soden szövege) *kígyót vesznek föl*, arra nézve l. Csel 28³; egyben hogy *semmi sem drt nekik*, l. Lk 10¹⁹. Az a formulázás, hogy *ha valami haldiosat isznak*, az sem árt, a Barsabás említett esetén alapulhat. A *kézrántétel által való beteggyógyítás* az evagéliomokból eléggé ismeretes.

19–20 v.) Az Isten jobbján. 19 v.) A mennybemenetel. l. Lk 24^{50.51}; Csel 1⁹; az *Isten jobbján*, l. Csel 7^{55.56}. — 20 v.) A missioi parancs teljesítése; siker az Ur segedelme által, l. Csel 14³.

A másik befejezés későbbi, talán a 4-ik századból való. Valaki olyan írta, aki kiérezte, hogy 16⁹–20-nak Mk evangéliomával nincs meg a benső kapcsolata, és ő tényleg bensőbb kapcsolatot is létesít, (ő is csak a δὲ-vel); ő u. i. úgy tölti ki az általa érzett hiányt, hogy azt mondja, hogy a feltámadás tényéről a szent asszonyok ugyan nem mertek szólni, de azért a Galileába való meghívást *röviden* átadták Péternek. Természetes, hogy azt, amit Mk még mondani akart, ő sem tudhatta; de, ha tudta volna is, akkor sem mondhatta volna el másképp, mint így. Mert tényleg így történt. A parúzia messze kitolódott; és jött helyébe az örök üdvösség szent és romolhatatlan prédikálása. Amiben már csirájában benne van a csalhatalan egyház gondolata.

AZ EVANGYÉLIOM CIME : 1 1.

A.) JÉZUS: 12—826.

ELSŐ KÖNYV:

AZ ISTEN FIÁNAK MEGJELENÉSE ÉS EREJÉ-
 NEK MEGNYILVÁNULÁSA A VILÁGON: 1 2—3 6.

I. Ének: Az Isten Fia elfoglalja földön hivatalát: 1 2—15.

	Fejezet és vers-sz.	A magya- rázat l. sz.
1. A Mesiás heroldja	1 2—5	36
2. Jézus megjelenése	6—13	37
3. Jézus megkezdí az evangelizálást	14—15	39

II. Ének: Jézusnak teljhatalma van a lelkeken: 1 16—34.

4. Emberhalászokat hív	16—20	45
5. A kapernaumi zsinagógában	21—28	46
6. Betegeket gyógyít	29—34	49

III. Ének: Hatalma van a poklosságon és a bűnőkön: 1 35—2 12.

7. Bejárja Galileát	35—39	56
8. Bélpoklost gyógyít	40—45	57
9. Gutaütöttet gyógyít: van hatalma bünt bocsátani 2 1—12		58

IV. Ének: A vallás terén is teljhatalma van: 2 13—3 6.

10. Jézus a bűnösök orvosa	13—17	64
11. Az üdvre vágyók völgegye	18—22	67
12. A szombat Úra	23—3 6	68

MÁSODIK KÖNYV:

JÉZUS MUNKÁJA (EREJÉNEKBENSŐ MIVOLTA): 3 7—5 43.

V. Ének: A munka indulása: 3 7—30.

13. A munkatér	3 7—12	77
14. Munkatársak elhívása	13—19	78
15. Jézus hatalmának forrása: a Szentlélek	20—30	80

VI. Ének: A munka hatása:
Jézus ereje immanens: 3 31—4 20.

	Fejezet és vers-sz.	A magyarázat l. sz.
16. Jézus családja	3 31—35	86
17. A magvető	4 1—9	87
18. Az istenországnak tilka	10—20	88

VII. Ének: A munka célja:
(Az íge végeredménye.) 4 21—34.

19. A mécs és a mérték	21—25	92
20. Az aratásra való érlelés	26—29	93
21. A mustármag	30—33	94

VIII. Ének: A munka eredményei:
(Jézus erejének hatalma): 4 35—5 43.

22. Lecsendesíti a vihart	35—41	101
23. Az ördögsereg	5 1—20	102
24. Jairus leánya	21—43	105

HARMADIK KÖNYV:

A MUNKA AKADÁLYAI.
 JÉZUS A NAGY NEVELŐ: 6 1—8 26.

IX. Ének: Az emberek felületessége: 6 1—29.

25. Názáretben	6 1—5	115
26. A falvakban	6—13	116
27. Heródes. A Keresztelő halála	14—29	118

X. Ének: Nehéz felfogás: 6 30—56.

28. Az ötezer megvendégelése	30—44	127
29. Jézus a tengeren jár. A tanítványok felfogásának próbája	45—52	130
30. Aki Jézushoz ér, meggyógyul	53—56	132

XI. Ének: Siketség: 7 1—37.

31. Mi tesz tisztátalanná. (Zsidók siketsege.)	7 1—23	139
32. A kanaáni asszony hite	24—30	144
33. A nehéz beszédű siket	31—37	146

XII. Ének: Vakság: 8 1—26.

34. A négyezer megvendégelése	8 1—9	153
35. A farizeusok kovásza	10—21	153
36. A betsajdai vak	22—26	157

B.) KRISZTUS: 8 27—16 7.

NEGVEDIK KÖNYV:

AZ ISTENORSZÁGÁBAN VALÓ ÉLET:

8 27—10 52.

XIII. Ének: Önmegtagadás által való
megdicsőülés: 8 27—9 29.

	Féjezet és vers-sz.	A magya- rázat l. sz.
37. Önmegtagadás (Jézus először jelenti halálát) .	8 27—9 1.	165
38. Megdicsőülés	9 2—13	171
39. Imaéletben való erő. (Az epileptikus meg- gyógyítása.)	14—29	175

XIV. Ének: Az istenországában való élet nagysága
a munkás szeretet: 9 30—50.

40. Jézus másodszor jelenti halálát	30—32	187
41. Az istenországában való élet a Krisztus ne- vében való szeretetgyakorlás	33—37	188
42. Az istenországában való élet a Krisztus ne- vében való erő kifejtés	38—50	189

XV. Ének: Az istenországában való élet gazdag-
sága a természetesség: 10 1—31.

43. Tiszta és bensőséges házasság	10 1—12	193
44. A gyermekség	13—16	201
45. A külső gazdagság megvetése	17—31	202

XVI. Ének: Az istenországában való élet jutalma
a szolgálat: 10 32—52.

46. Jézus harmadszor jelenti halálát	32—34	209
47. Zebedeus fiainak kívánsága	35—45	209
48. Bartimeus	46—52	212

ÖTÖDIK KÖNYV:

A MESIÁS TRÓNFOGLALÁSA: 11 1—13 37.

XVII. Ének: Bevonulás a fővárosba: 11 1—26.

49. A Mesiás királyi fogadtatása	11 1—11	116
50. A terméketlen figefa és a templom megtisztítása .	11 12—18	218
51. A hegy is megmozdul	19—26	220

XVIII. Ének: Jézus királyi jogcímei: 11 27—12 13.

52. Jézus küldetése mennyből való	27—33	225
53. Jézus az Isten fia	12 1—8	227
54. Jézus a szegeletfő	9—12	229

XIX. Ének: Jézus királysága több a földi királyságoknál: 12 13—37.

	Fejezet és versz.-sz.	A magyarázat I. sz.
55. A földi és égi királyság határainak megvonása. A császár adójáról	13—17	235
56. Jézus országa a halálon túl terjed. Vita a feltámadásról	18—28	237
57. Krisztus Dávidnak Ura	28—37	239

XX. Ének: A múltó világ: 12 38—13 37.

58. A világ virága és hervadt levele	38—44	247
59. A világ vége és a parúzia	13 1—27	249
60. A parúzia várása	28—37	255

HATODIK KÖNYV:

A MESIÁS FELKENETÉSE: 14 1—16 7.

XXI. Ének: Az utolsó vacsordák: 14 1—25.

61. A bethániai kenet	14 1—11	261
62. Az utolsó vacsora	12—21	265
63. Az úrvacsora szereztetése	22—25	267

XXII. Ének: A bűnösök kezében: 14 26—72.

64. Az Olajfák hegyén. A tanítványok fogadkozása	36—31	275
65. A Getsemánéban és a papi tanács előtt	32—64	276
66. Péter esete	65—72	284

XXIII. Ének: A pogányok kezében: 15 1—32.

67. Pilátus előtt	15 1—15	289
68. Megcsúfoltatik. Megkoronáztatik	16—21	292
69. A kereszten	22—32	293

XXIV. Ének: Jézus halála, temetése és feltámadása: 15 33—16 7.

70. Halála	33—41	297
71. Temetése	42—47	300
72. Feltámadása	16 1—7	301

FÜGGELÉK JÉZUS MEGJELENÉSEIRŐL	8—20	305

UTÓLAGOS MEGJEGYZÉS.

Ha a Mk tartalmának az előző §-ban közölt szemléltető összeállításán végigtekintünk, először is az tűnik szemünkbe, amit különben az egész kommentárban is láttunk, hogy itt a Jézus élete egy nagy csoda-komplekszum. Mélyebben bele tekintve pedig azt látjuk, hogy ebben a csoda-komplekszumban a legnagyobb csoda az ószövetségi vallástörténet életre kelése: a Deuterojesaja „Jahve szenvedő szolgája”-nak és a Dániel „Ember Fiá”-nak egy eleven egységbe, egy elbájoló és hódító személyiségbe való egységesítése. Ehez a személyiséghez a Jahve szolgájának transzcendentális nagysága és az Ember Fiának apokaliptikus emberfelettsége oly természetes hozzá tartozik, hogy az elfogulatlan olvasónak egy pillanatra sem jut eszébe, hogy e föld feletti vonásokat talán a kortársak, vagy éppen egy későbbi kor rajongása ruházta rá. Az olvasó minden zavaró iskolamesteri reflexió nélkül osztozik Mknak és a kortársaknak odaadó, édes szemléletében. A természetes metafizikai alapon álló, őszinte vallástörténeti felfogás áldott hatása ez. De nagyon félre értene, aki azt hinné, hogy én itt nagyító hatásra gondolkodom: ellenkezőleg, azt akarom kifejezni, hogy ezen az alapon ennek a csodálatos személyiségnek lényébe tisztára természetes bepillantást nyerünk. És feltéve, bár meg nem engedve, hogy e vonások töle elválaszthatók: ezek leszámításával is oly nagy marad Ő, hogy hozzá fogható emberek között hiába keressünk. Akárki mintázta is meg tehát itt a Názáreti Jézus alakját, kétségtelenül élő, konkrét minta után dolgozott; mert magánál nagyobb mintázni igen, de alkotni egy szerző sem tud. Ez pedig azt jelenti, hogy Mk nyomán az ószövetségen át vallástörténeti úton jutunk el a Názáreti Jézus élő személyéhez. Ez viszont azt is jelenti, hogy pozitív és exact christológiához, tehát pozitív és exact keresztyén teológiához is csak az ószövetségen át és csak vallástörténeti úton juthatunk. Az egyetemes vallástörténelemben az egyetemes isteni kijelentés fényözne sugárzik; ennek gyűjtőlencséje az ószövetség, amely most itt a Jézus történeti személyében villanik ki.

A biblia egész története, egész belső alkata feltétlenül megköveteli tehát, hogy a theologia vallástörténeti alapra helyezkedjék; és hogy ez eddig nem történt meg, az csak a filozófiának jelenlegi félszeg állapotából magyarázható. Transzcendenciáról beszél ugyan a mai filozófia, de az nem egyéb autosuggestiónál; az erre

épített metafizikai törekvések pedig azt a benyomást teszik az elfogulatlan szemlélőre, mint mikor a vízben fuldokló a saját hajánál fogva akarja magát a vízből kiemelni. Az Isten lételetét bizonyítani nem lehet; szóval a filozófia eddig semmiképpen sem adta meg azt a metafizikai alapot, amire minden tudománynak, de főképp a katexochén metafizikai tudománynak, a theológiának feltétlenül szüksége van, hogy igazi tudomány lehessen. A többi tudományoknak legalább meg van az a vígasztalásuk, hogy exact tényekkel dolgozhatnak, ha akarnak: a theologia a jelen körülmények között a legjobb akarat mellett is csak fogalmi meghatározásokkal dolgozhatik. A fogalmi meghatározások pedig bármily szabatosak is, a tények erejével soha sem bírhatnak, és legfeljebb csak a hipotézis valószínűségéig emelkedhetnek. És így nem csoda, ha a természetnél fogva is konzervatív theologia görcsösen ragaszkodik tények számába vett hypothesiseihez, és attól fél, hogy ha történeti alapra helyezkedik, akkor még azt a kis látszatát is elveszti a metafizikának, amit eddig legalább belső házi használatra megőrzött.

Ez nem is légből kapott félelem; mert voltak sokan és vannak, akik a filozófia metafizika ellenes hangulatától megijedve, egészen le is mondtak a vallás transzcendens oldaláról, és a kereszténységet csak mint tapasztalati, szociológiai, legfeljebb erkölcsi (mint Kánt is) jelenséget fogták fel és tárgyalták. Ezen a téren pl. Renan igazán bámulara méltóan nagyot alkotott. De theologusaink helyesen megérezték, hogy ez végre is annyi, mint a vallásból épen a vallást kiselejtezni. Hiszen a vallás átöleli ugyan az egész tapasztalati világot, de gyökere a tiszta ész világában, a metafizikai világban van; az a theologia tehát, mely oda nem ér fel, semmiképpen sem fogadható el theológiának.

Igy tehát eddig tényleg abban a félszeg helyzetben voltunk, hogy szilárd vallástörténeti alapra, ha akartunk volna sem helyezkedhettünk metafizikai, azaz magasabb vallási érdekekből; a metafizikához eljutni pedig képtelenek voltunk: tehát bizonytalanul lebegtünk a teoriák homályos ködeiben. Melyek között egész kényelemmel be is rendezkedtünk. A Nagy Hypothesis az eszményünk. Amiben épen az a kecsegtető, hogy azt soha sem lehet elérni. (Sőt Schleiermacher szerint nem is volna jó!) De ezt tovább már még se folytassuk így; mert ennek egész vallási életünk kimondhatatlan kárát vallja; legközvetlenebbül természetesen igehirdetésünk. Transzcendantiára emelkedni nem tudván, túlságos görcsösen ragaszkodunk a vallás földi oldalához (szertartások, rendtartások, szóval a külső burok), és végzetesen elhanyagoljuk annak égi oldalát (újjászületés, életnek szentsége, hitnek egysége és egyetemessége, stb. stb.) A biblia vallástörténeti felfogásától idegenkedvén, ami az Írásban hús és vér, az kisiklik kezeink közül, és vele együtt az éltető lélek is. A biblia egyre jobban megszűnik az élet tárháza lenni, és egyre jobban textus-raktár lesz. A textusok pedig ma már nem a jelen életet a bibliai élethez fűző kapcsok és életátömlesztő erek;

hanem tisztán egy új, keresztyén ruhájú és szociálpolitikai ízű talmudi irodalom lerétegződésének jegecedő pontjai. Oh, hol vagyunk már Mktól!

Nagyon ideje tehát már visszatérni hozzá, és rá helyezkedni az egészséges vallástörténeti alapra. Az a veszedelem, hogy így elveszítjük azt a kis metafizikánkat is, amivel eddig a „kijelentés” fogalmi meghatározása révén áltattuk magunkat, többé már a legpozitívebb hitű theologust sem ijesztheti. 1922-ben megjelent néhai dr. Kultsár Andrásnak egy kis füzetje Tentámen címen, az végérvényesen megállapítja az a priori, a tiszta ész világában uralkodó oksági törvényt, és kimutatja, hogy Isten létele igen is bizonyítható, és positive be is bizonyítja azt. Ez által a transscendentia autosuggestióból positiv erővé, és a metafizika kegyes óhajlásból ekzakt tudománnyá lett. Most már lehetséges fentartás nélkül a vallástörténeti alapra helyezkedni és a vallás metafizikai oldalát minden csorba nélkül egészen természetesen érvényesíteni. Így egészen közel juthatunk a bibliához, és bele helyezkedhetünk annak eredeti világnézetébe. Ez által az élettelen, merev orthodoxia életet; a ma általában elfogadott pietizmus pedig csontot és izmokat nyer. A metafizikai alapon tartott vallástörténeti theologia az igazi keresztyén-, és egyben tudományos theologia, mely a vallásnak úgy tapasztalati, mint metafizikai oldalát összefoglalja. És nekünk igazi gyönyörűség volt Mk nyomán a nagy mindenség egész egyetemét bejárni Jézussal a mennyei Atya előtt: Galilea virágos lankáit és az egek transscendes magasságait.

Ezt a gyönyörűséget kívánjuk olvasóinknak is.

Végül nem maradhat említés nélkül, hogy nagy köszönet illeti kedves tanítványaimat, akiknek színe virága csoportosult az előfizetők seregében; névszerint pedig Biró Mózes kolozsvári lelkész aát, aki ezt a szép sereget oly lelkesen megszervezte. Valamint Bekess Károly theol. háznagy aát is, aki a kiadás technikai részét önként és örömmel vállalta és eredményesen le is bonyolította.

Zsolt. 85 11–12.

UTÓLAG SZEMBETÜNT SAJTÓHIBÁK ÉS HIÁNYOK.

13 lapon	30-ik sorban :	Mknál	helyett olvasandó :	Mtnál
52	41-ik	„ Istnnnek	„ „	<i>Istennek</i>
53	24-ik	„ az	„ „	<i>azt</i>
79	17-ik	„ cezáreni	„ „	<i>cezáreai</i>
84	18-ik	„ ls	„ „	<i>is</i>
86	17-ik	„ 80	„ „	<i>20</i>
98	26-ik	„ hengen	„ „	<i>hangon</i>
110	12-ik	„ Ó	„ „	<i>Ő</i>
128	36-ik	„ magyarázaútl	„ „	<i>magyarázatúl</i>
142	18-ik	„ pedlg	„ „	<i>pedig</i>
143	„	az első sor átteendő utolsó sornak		
143	17-ik sorban :	enedelmességbe helyett olvasandó : <i>engedelmességbe</i>		
143	39-ik	„ ön	„ „	<i>jön</i>
147	7-ik	„ <i>nehébeszédű</i>	„ „	<i>nehéz beszédű</i>
152	15-ik	„ az ötezereker	„ „	<i>a négyezerekre</i>
180	6-ik	„ újbb	„ „	<i>újabb</i>
193	26-ik	„ εαυτοῖς	„ „	<i>εαυτοῖς</i>
212	39-ik	„ tolsó	„ „	<i>utolsó</i>
223	35-ik	„ üdvterbe	„ „	<i>üdvtervbe</i>
235	30-ik	„ (12 14—17)	„ „	<i>12 13—17)</i>
244	„	„A múltó világ“ után beiktatandó az összefoglaló parallelismus :		
		12 38—13 37 = Mt 23 1—24 36 = Lk 20 46—21 33.		
272 lapon	az utolsó sorban mondván helyett olvasandó : <i>58 mondván</i>			